

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MİDHAT BAHARÎ HÜSÂMÎ (BEYTUR) VE A. AVNÎ KONUK'UN
SİPEHSÂLÂR TERCÜMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HİLAL YİĞİT

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ ABDULMUTTALİP İPEK

AKSARAY 2019

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MİDHAT BAHARÎ HÜSÂMÎ (BEYTUR) VE A. AVNİ KONUK'UN
SİPEHSÂLÂR TERCÜMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HİLAL YİĞİT

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ ABDULMUTTALİP İPEK

AKSARAY 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(....) ay sonra tezdten fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Hilal
Soyadı : YİĞİT
Bölümü : Türk Dili ve Edebiyatı
İmza :
Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Midhat Bahârî Hüsâmî (Beytur) ve A. Avni Konuk'un Sipehsâlâr Tercümesi

İngilizce Adı : Sipehsâlâr Translations of Midhat Bahârî Hüsâmî (Beytur) And A. Avni Konuk

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Hilal YİĞİT

İmza :

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Hilal YİĞİT tarafından hazırlanan “Mithat Bahârî Hüsâmî (Beytur) ve A. Avnî Konuk’un Sipehsâlâr Tercümeleri” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Aksaray Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Abdulmuttalip İPEK

(Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi)

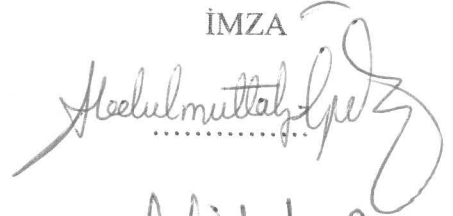
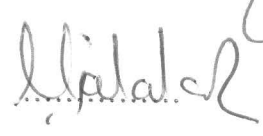
Üye: Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK

(Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İnönü Üniversitesi)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Hasan EKİCİ

(Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi)

İMZA

.....

.....

.....

Tez Savunma Tarihi: 12/06/2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun 11.07.2019..tarih ve 2019/28.-21.. sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Öğrencinin Adı Soyadı

Hilal YİĞİT

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. Sevilay USLU DİYANOĞLU

ÖNSÖZ

Edebiyatımızda önemli bir mevki işgal eden Türk mutasavvıf ve şair Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî [1207-1273] hayatıyla ve ardında bıraktığı eserleriyle, yüzyıllardır dikkatleri daima üzerinde toplayan ve yalnızca Türk milleti üzerinde değil birçok dünya milletleri üzerinde derin bir etkiye sahip bir isim olmuştur. Mevlânâ o meşhur sözünde; “Ben yaşadıkça Kur'an'ın kölesiyim, ben Hz. Muhammed Mustafa'nın yolunun tozuyum, biri benden bundan başkasını naklederse ondan da şikâyetçiyim, o sözden de şikâyetçiyim.” diyerek Allah'ın, insanın idrâk seviyesine tenezzülen tecellisi olan Kur'an'a ve insanlığa bir lütuf olarak gönderdiği Fahr-i Kâ'inat Efendimize olan bağlılığını dile getirmiş ve Hz. Peygamber'in yolunu kendisi için gidilebilecek yegâne yol olarak tercih etmiştir.

Yeryüzünde tevazu ve vakarla yürüyen Mevlânâ, İslam dininin inananlarına bir yaşam tarzı olarak sunduğu değerleri titizlikle hayatına uygulamış; aşkın, tevazunun, muhabbetin ve coşkunluğun timsali olup sünnete olan bağlılığı ve hayatının her safhasında takip ve telkin ettiği tasavvuf anlayışı ile aşkı ve samimiyeti merkeze alan bir din anlayışına sahip olmuştur.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin hâl tercümesi ve menâkıbı ilk olarak Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlâr tarafından -Mevlânâ'dan her ne vâki olmuş ise kendisi bizzat müşâhede ederek- Farsça kaleme alınmış olup bu risâle Ahmet Avni Konuk ve Mithat Baharî Beytur tarafından Osmanlı Türkçesine, Prof. Dr. Tahsin Yazıcı tarafından ise günümüz Türkçesine tercüme edilmiştir.

Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Risâle-i Sipehsâlâr tercümelerinin mukâyesesi yapılmış ve bu üç tercüme arasındaki benzer veya farklı yönler ele alınmıştır. İkinci bölümde Mithat Baharî Beytur'un tercümesi üçüncü bölümde ise Ahmet Avni Konuk'un tercümesi yeni Türk harflerine aktarılmış ve okuyucuya kolaylık sağlaması amacıyla bir de sözlük hazırlanmıştır.

Eğitim döneminde ve tez yazım sürecinde bize daima yol gösterici olan, hatalarımı hoşgörü ve sabırla karşılayan, hiçbir zaman geri çevirmeyen tavrıyla yardım ve desteklerini

hep üzerimde hissettiğim ve akademik olarak yetişmemde en büyük katkısı olan kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Abdulmuttalip İPEK Beyfendi'ye saygı ve şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca tez yazım sürecinde yardımlarını benden esirgemeyen Yusuf Ziya BELVİRANLI Bey'e ve Merve TEKE Hanım'a teşekkür ederim.

Hilâl YİĞİT
Aksaray, 2019

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MİDHAT BAHARÎ HÜSÂMÎ (BEYTUR) VE A. AVNÎ KONUK’UN
SİPEHSÂLÂR TERCÜMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Hilal YİĞİT, Aksaray 2019

ÖZET

Klasik Türk Edebiyatında; hayatıyla ve eserleriyle adından çokça söz ettiren Türk mutasavvıf ve şair Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin, müridi Ahmed-i Sipehsâlâr tarafından Farsça olarak kaleme alınan hal tercümesi, Mithat Bahârî Beytur tarafından “Terceme-i Risâle-i Sipehsâlâr Menâkıb-ı Hazret-i Hudâvendigâr” adıyla ve Ahmet Avni Konuk tarafından ise “Menâkıb-ı Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî” adıyla Osmanlı Türkçesine; Prof. Dr. Tahsin Yazıcı tarafından ise “Mevlânâ ve Etrâfindakiler” adıyla günümüz Türkçesine tercüme edilmiştir. Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Risâle-i Sipehsâlâr tercümelerinin mukâyesesi yapılmış ve bu üç tercüme arasındaki benzer veya farklı yönler ele alınmıştır. İkinci bölümde Mithat Bahari Beytur’un üçüncü bölümde ise Ahmet Avni Konuk’un tercümesi yeni Türk harflerine aktarılmıştır.

Yapılan bu çalışma ile Mevlânâ ve ailesinin Belh’ten göç etme nedeni ve bu göç süreci, Anadolu’ya gelişleri, Bahaeddin Veled ve etrâfindakilerin Konya’ya yerleşmeleri, Mevlânâ’nın yetiştirme süreci, menkıbeleri, muasırı olan âlim ve sûfilerle ve dostlarıyla ilişkisi, mücâhede ve riyâzâtı, aşk ve istiğrâkı, namâzı, takvâsı, havf ve haşyeti, kerâmetleri, şiirle tekellüm buyurmalarının sebebi, kerâmet ve mucize arasındaki fark, evliya’ullahta meydana gelen hâl ve makâmların açıklanması, Mevlânâ’nın semâ buyurması ve semâ esnâsındaki hâlleri, Tebrizli Şems ile buluşmaları ve Mevlânâ’nın ve Hazret-i Şems’in Sultan Veled üzerindeki tasarrufu ve Mevlânâ’nın Mesnevî-i Ma’nevî’yi yazma süreci, Hüsameddin Çelebi ile olan ilişkisi, Mevlânâ’nın vefatı ve halifeleri gibi konularda, Mevlânâ hakkında birinci elden bilgi veren Risâle-i Sipehsâlâr tercümelerinin fikir dünyamıza kazandırılması amaçlanmıştır.

Bilim Kodu : 31402
Anahtar Kelimeler : Risâle-i Sipehsâlâr, Mithat Bahârî Beytur, Ahmet Avni Konuk
Sayfa Adedi : X + 411+ 192
Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Abdulmuttalip İPEK

AKSARAY UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ŞİPEHSÂLÂR TRANSLATIONS of MİDHAT BAHARÎ HÜSÂMÎ
(BEYTUR) AND A. AVNÎ KONUK

(M.A. Thesis)
Hilâl YİĞİT, Aksaray 2019

ABSTRACT

The life history of Turkish thinker and poet Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, who has been frequently mentioned due to his life and works in Turkish Classic literature, written in Persian language by his discipline Ahmed-i Sipehsâlâr, was translated by Mithat Bahârî BEYTUR, as Terceme-i Risâle-i Sipehsâlâr Menâkıb-ı Hazret-i Hudâvendigâr and by Ahmet Avni Konuk into Ottoman Turkish as Menâkıb-ı Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî and by Profesör Tahsin Yazıcı as Mevlânâ and his disciplines into modern Turkish cultural world by making comparisons of all three translations in terms of contents and styles and by the translations of Mithat Bahârî Beytur and Ahmet Avni Konuk into modern Turkish. The thesis consists of three sections. In the first section, the comparisons of Sipehsalar translations are conducted and similarities and differences are examined. In the second and third section, the translation by Mithat Bahari Beytur and the translation by Ahmet Avni Konuk are transcribed into the new Turkish alphabet, respectively.

With this study, it is aimed to study the migration of Mevlana and his family from the city of Belh, the reasons for their immigration, arrival in Anatolia, the settlement of Bahaeddin Veled and his subjects in Konya, the upbringing years and events in this period in the life of Mevlana, his prayers, his religious stories, his love and fear of Allah, his being free from sins, the reason for the development in his poems, the difference between the miracle and supernatural powers of human, the explanations of the ranks in religious people, the instruction of whirling to his students by Mevlana, meeting with Tebrizli Şems, the effects of Mevlana and Hazret-i Şems on Sultan Veled, supernatural and metaphysics powers, relations with his disciplines, friends, and process of writing down Mesnevî-i Ma'nevî, his relations with Hüsameddin Çelebi his death and the successors after the death of Mevlana and to make Risâle-i Sipehsâlâr translation available to our world of thought.

Science Code : 31402
Key Words : Risâle-i Sipehsâlâr, Mithat Bahârî Beytur, Ahmet Avni Konuk
Number of Pages : X + 411+ 192
Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Abdulmuttalip İPEK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: RİSÂLE-İ SİPEHSÂLÂR TERCÜMELERİNİN MUKÂYESESİ	12
1.1. Muhtevâ Bakımından.....	12
1.2. Dil ve Üslup Bakımından.....	15
BÖLÜM 2:TERCEME-İ RİSÂLE-İ SİPEHSÂLÂR MENÂKIB-I HAZRET-İ HUDÂVENDİGÂR	18
2.1. DÎBÂCE.....	18
2.2.KISM-I EVVEL	27
2.2.1.Fasl-ı Evvel.....	27
2.2.2.Fasl-ı Sâni.....	28
2.2.3.Hikâye.....	34
2.3.KISM-I SÂNÎ	41
2.3.1.Fasl-ı Evvel.....	41
2.3.2.Fasl-ı Sâni.....	41
2.3.3.Fasl-ı Sâlis	43
2.3.3.2.Hazret-i Pîr Kuddise Sırruhu'l-münîr Efendimizin Mücâhede-i Savm ve Cu'lar	58
2.3.3.3.Hazret-i Pîrin Evsâf-ı Namâzı.....	63
2.3.3.4.Sûret-i Takvâ ve Vera'-ı Hazret-i Mevlânâ Kuddise Sırruhu'l-a'lâ	65
2.3.3.5.Cezebât ve 'Aşk	68
2.3.3.6.Sekr ve İstiğrâk-ı Hazret-i Mevlânâ Kuddise Sırruhu'l-a'lâ.....	71
2.3.3.7.Havf ve Haşyet ve Recâ' ve Bast-ı Evliyâ'u'llâhu Kirâm	79
2.3.3.8.Recâ'	82

2.3.3.9.Hazret-i Hudâvendigârımız Kaddesna'llâhu Bi Enfâsi Mukaddesetihi Efendimizin Serâ'ir-i Zemâ'ire Olan Vukûf ve Şu'ûr-ı 'Âlîlerinin Evsâfı.....	85
2.3.3.10.Aktâbda Hâsıl Olan Sıfât-ı Tevhîd ile Makâm-ı İttihâdın ve Bu İkisi Beynindeki Farkın Beyânı	88
2.3.3.11.Cenâb-ı Pîr-i Dest-gîr Kuddise Sırruhu'l Münîr Efendimizin Semâ' Buyurmalarının Sebebi	94
2.3.3.12.Kelimât-ı Kudsiyesi Ser-a-ser Esrâr-ı Tevhîd ve Tahkîk Olan Hazret-i Hudâvendigârımız Kaddesa'llâhu Sırrahu Efendimizin Şi'r İle Meşgûl Olmalarının ve Eş'âr ile Tekellüm Buyurmalarının Esbâb-ı Mûcibesinin Beyânı	99
2.3.3.13.Sülûk ve Kemâl.....	104
2.3.3.14.Mu'cizât ve Kerâmât.....	108
2.3.3.15.Kerâmât-ı Meşhûre ve Ma'rûfe-i Hazret-i Hudâvendigâr Kaddesa'llâhu Sırrahu.....	111
2.3.3.16.İstiğrâk	136
2.3.3.17.İntiûÂli Hazret-i Hudâvendigârın Civâr-ı Rahmet-i Cenâb-ı Perverdekâra İntikâli.....	146
2.4. KISM-I SALİS	156
2.4.1.Hazret-i Seyyid Burhâne'd-dîn Muhakkik-i Tirmizî Kuddise Sırruhu	157
2.4.2.Seyyidinâ Cenâb-ı Şemse'd-dîn et-Tebrîzî Kuddise Sırruhu	161
2.4.3.Cenâb-ı Şeyh Selâha'd-dîn-i Zerkûb-ı Konevî Kuddise Sırruhu.....	175
2.4.4.Hilâfet-i Hazret-i Çelebi Hüsâme'd-dîn 'Azzama'llâhu Derecâtîhi.....	184
2.4.5.Hilâfet-i Hazret-i Sultân Veled Radiya'llâhu 'Anhu	194
2.4.6.Zikr-i Hazret-i Çelebi Ârif Kaddesa'llâhu Sırrahu.....	198
2.4.7.Hazretin İhvân-ı Safâsı	199
2.4.8.Zikr-i Hulefâ ve Ashâb ve Ru'esâ ve Mürîdân Rahimehumu'llâhu Te'âlâ	200
2.4.9.Bir Hasbihâl-i Dervîşâne	203
BÖLÜM 3: MENÂKİB-I HAZRET-İ MEVLÂNÂ CELÂLE'D-DÎN-İ RÛMÎ	213
3.1. MUKADDİME	213
3.2. DÎBÂCE	217
3.3. KISM-I EVVEL	228
3.3.1.Fasl-ı Evvel.....	228
3.3.2.İkinci Fasl	229
3.4. KISM-I SÂNÎ	238
3.4.1.Fasl-ı Evvel.....	238
3.4.2.İkinci Fasl	239
3.4.3.Üçüncü Fasl	241
3.4.3.1.Hazret-i Pîr'in Mucâhede ve Riyâzâtı.....	251
3.4.3.2.Hazret-i Pîr Kuddise Sırruhu'l-münîr Efendimizin Mucâhede-i Savm ve Cû'ları	257
3.4.3.3.Hazret-i Pîrin Evsâf-ı Namâzı.....	262
3.4.3.4.Sûret-i Takvâ ve Verâ'-ı Hazret-i Mevlânâ	265

3.4.3.5.Cezebât ve ‘Aşk	267
3.4.3.6.Sekr ve İstiğrâk-ı Hazret-i Mevlânâ Kuddise Sırruhu’l-a’lâ.....	270
3.4.3.7 Havf ve Haşyet ve Recâ ve Bast-ı Evliyâ’u’llâhu Kirâm	280
3.4.3.8.Recâ.....	283
3.4.3.9.Hazret-i Hudâvendigârımız Kaddesna’llâhu Bi Enfâsi Mukaddesetihi Efendimizin Serâ’ir-i Zemâ’ire Olan Vukûf ve Şu’ûr-ı ‘Âlîlerinin Evsâfı.....	287
3.4.3.10.Aktabda Hâsıl Olan Tevhîd ve Makâm-ı İttihâdın Sıfâtı ve Her İkisinin Arasındaki Fark Beyân Olunur	289
3.4.3.11.Cenâb-ı Mevlânâ Efendimizin Semâ’ Buyurmalarının Sebebi Beyânındadır	297
3.4.3.12.Hudâvendigârımız Kaddes’llâhu Sırruhu Efendimiz Hazretlerinin Niçin Şi’r ile Meşgûl Oldukları Ve Kelâmları Baştan Başa Sırr-ı Tevhîd ve Tahkîk Olduğu Hâlde Ne Sebepten Şi’r İle Tekellüm Buyurdıkları Beyân Olunur	301
3.4.3.13.Nihâyet Sülûk Hangisidir ve Sülûkun Nihâyeti Olmamakla Berâber Tarîk-i Hakîkatin Sâlik Câhidi İçin Kemâl Hangi Makâmdadır. Bu Husûslar Takrîr ve Beyân Olunur	306
3.4.3.14.Evliyâ-yı Kâminden Kerâmâtın Niçin Sâdır Olduğu ve Onuñ Şerh ve Tafsîli ve Mu’cizât ile Kerâmât Arasında Ne Fark Bulunduğu Beyân Olunur.....	310
3.4.3.16.İstitrâd	332
3.4.3.18.Hazret-i Hudâvendigârın Civâr-ı Rahmet Perverdekâra İntikâli Beyânındadır.....	341
3.5.KISM-I SÂLİS	353
3.5.1.Hazret-i Seyyid Burhâne’d-dîn Muhakkik-i Tirmizî Kuddise Sırruhu	353
3.5.2.Seyyidinâ Cenâb-ı Şemse’d-dîn et-Tebrîzî Kuddise Sırruhu	356
3.5.3.Cenâb-ı Şeyh Selâha’d-dîn-i Zerkûb-ı Konevî Kuddise Sırruhu.....	367
3.5.4.Çelebi Hüsâme’d-dîn ‘Azzama’llâhu Derecâtîhi Hazretlerinin Hilâfeti Beyânındadır.....	375
3.5.5.Zikr-i Hilâfet-i Hazret-i Sultân Veled Radya’llâhu ‘Anhu.....	384
3.5.6.Zikr-i Hazret-i Çelebi ‘Ârif Kuddise Sırruhu	387
3.5.7.Zikr-i Çelebi Şemse’d-dîn ‘Âbid Hazretleri	388
3.5.8.Hazretin İhvân-ı Safâsı	389
3.5.9.Zikr-i Aâhâb ve Ru’esâ-yı Mürîdân Rahima’llâhu Te’âlâ	389
SONUÇ.....	393
KAYNAKÇA.....	396
LUGATÇE.....	397
TIPKIBASIM	412

KISALTMALAR

age : Adı geçen eser

bk. : bakınız

b. : bin

çev. : Çeviren

haz. : Hazırlayan

H.z. : Hazreti

s. : Sayfa

GİRİŞ

Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlâr ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî

Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlârın lakabı Mecdeddin'dir. Babası gibi Selçuklu Devleti'nin ordusunda bir serasker olan Ahmed-i Sipehsâlâr A. Avni Konuk'un tercümesinin mukaddime kısmında bildirdiğine göre “*şecî‘, kerîm, zarîf, mütefennin ve ahlâk-ı hamîde şâhibi bir zât-ı ‘âlî-kadr*” kimsedir. Gençlik yıllarında Sultânu'l-ulemâ Bahaeddin Veled'in meclislerinde hazır bulunmuş, onun tesirinde kalmış ve Bahaeddin Veled'e ziyadesiyle muhabbet duymuştur. Babasının vefatından sonra Selçuklu sultanlarından Alaeddin Keykubat tarafından kendisine seraskerlik vazifesi verilmiş ve bir müddet sonra Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî kendisine hitâben; “Ey Ferîdûn. Bir müddet cihâd-ı aşgarîñ ser-‘askeri olduñ bundan sonra da râyet-küşâ-yı ahÿâr ve leşker-keş-i ebrâr ol.”¹ buyurmuş ve Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlâr da bu davete icâbet ederek Hz. Mevlânâ'ya intisap etmiştir. A. Avni Konuk, Feridun b. Ahmed-i Sipehsâlâr'ın Hz. Mevlânâ'ya intisap ettiğinde 44 yaşında olması gerektiğini şu şekilde ifâde eder:

“Hâzret-i Pîr-i Dest-gîr efendimiz 672 târihinde altmış sekiz yaşında oldukları hâlde ‘âlem-i beķâyâ rihlet buyurmuş olduklarından bu hînde Cenâb-ı Sipehsâlârîñ sinleri seksen dörde ķarîb olmaķ lazım gelir. Çünkü ondan sonra Çelebi Hüsâme’d-dîn efendimiziñ on iki sene devâm eden zamân-ı hilâfetlerinde ber-hayât bulunup Sultân Veled efendimiziñ evâ’il-i hilâfetlerinde irtihâl buyurmuşlardır. Şu hesâba göre sinleri kırķ dörde ķarîb olduğu hâlde Hâzret-i Mevlânâ efendimizden ahÿ-ı tarîķat eylemişlerdir ki Cenâb-ı Pîr efendimiziñ sinn-i mübârekleri bu hînde 32 olur bu da 636 senesine muşâdif bulunur.”²

¹ Bk. 1-Mukaddime, Konuk

² Bk. 1-Mukaddime, Konuk

Feridun b. Ahmed-i Sipehsâlâr Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'ye intisab ettiğinde ise Hz. Mevlânâ babası Bahaeddin Veled'in ve ondan sonra da Seyyid Burhaneddin'in tasarrufunda seyr ü sülûkunu tamamlamış bir mürşid-i kâmil ve mükemmildir: "Bu târihlerde ise Hâzret-i Pîr-i Dest-gîr bir mürşid-i kâmil ve mükemmil idiler. Çünkü Menâkıbu'l-Ârifin'in rivâyetine göre Sultânü'l-ulemâ efendimiz 628 sene-i hicriyesinde vedâ'-ı âlem-i fânî buyurup ondan pek az bir zamân sonra Seyyid Burhâne'd-dîn Muhaqqıq-i Tirmizî hâzretleri şeyhleri bulunan Hâzret-i Sultânü'l-ulemâ'nın işâret-i ma'neviyeleri üzerine 'ale'l-acele Konya'ya bi't-teşrif Hâzret-i Pîr efendimize telkîn-i tarîkat eylemişler ve dokuz sene berâber bulunarak az bir vakit içinde derecât-ı âliyye işâl buyurmuşlardır ki keyfiyet-i telkîn; Cenâb-ı Pîr efendimiz yirmi beş, yirmi altı yaşında iken vâkı' olmuş olur. Ve altı yedi sene sonra da Cenâb-ı Sipehsâlâr onlara intisâb etmiş olurlar. Hâzret-i Şems-i Tebrizî efendimizi Konya'yı teşrifleri ise Nefhâtu'l-Üns'te beyân olduğu üzere 642 târihinde ya'ni Seyyid Burhâne'd-dîn hâzretlerinin Kayseri'ye 'azîmetlerinden az bir zamân sonra vâkı' olmuştur."³

Ahmed-i Sipehsâlâr muharebeye gideceği vakit Hz. Mevlânâ'ya gelir elini öper ve onun himmetlerini dilerdi. Hz. Mevlânâ ise muharebede meydana gelebilecek hadiselerle işâret eder ve Hz. Pîr'in işâret ettiği bu hadiseler aynıyla zuhur ederdi. Ahmed-i Sipehsâlâr muharebeden zaferle döndükten sonra gene Hz. Mevlânâ'ya gelir, Mevlânâ ise ona harpte yaşadıklarını tafsilâtıyla anlatırdı.

Ahmed-i Sipehsâlâr, Çelebi Hüsâmeddin'in halifeliği yıllarında da Mevlânâ'yı ve yolunu inkâr edenlerin saldırılarına karşı dosdoğru bir kalkan olmuştur. Mütevazı bir hayat yaşayan ve pek cömert bir kimse olan Ahmed-i Sipehsâlâr doksan altı yaşında iken Sultân Veled'in halifeliğinin ilk yıllarında vefat etmiş ve vasiyeti dolayısıyla Bahaeddin Veled'in Hz. Mevlânâ'nın, Hüsâmeddin Çelebi'nin ve Şeyh Salahaddin'in kabirlerinin yakınına defnedilmiştir.

Risâle-i Sipehsâlâr

Ahmed-i Sipehsâlâr'ın risâlenin dîbâce bölümünde bahsettiğine göre Hz. Mevlânâ'nın dervişlerinden bir kimse gelip Mevlânâ'yı bizzat müşâhede eden dervişlerin artık

³ Bk. 1-Mukaddime, Konuk

yaşlandıklarını ve vefatlarının yakın olduğunu fakat Mevlânâ'dan sâdır olan hâller ve haberlerin ise kaydolunmadığını ve bu konu hakkında bir risâle yazılmadığını söyleyerek Ahmed-i Sipehsâlâr'dan Hz. Mevlânâ'nın hal tercümesi maksadıyla bir risâle kaleme almasını rica etmiş ve Ahmed-i Sipehsâlâr da o dervişin işâreti üzerine bir risâle kaleme almıştır.

Hz. Mevlânâ'dan her ne vücuda gelmişse ve ne müşâhede etmişse hatrının köşesinde kalanları yazdığını ifade eden Ahmed-i Sipehsâlâr, Sultân Veled'in halifeliğinin ilk vakitlerinde doksan altı yaşında vefat ettiğine göre Hz. Mevlânâ'nın vefatından sonra, Hüsâmeddin Çelebi'nin halifeliği döneminde seksen dört yaşında iken risâleyi yazmaya başlamıştır.

Şemseddin Âbid'in zikrinde (Metin III/32 Beytur, Konuk) ise yazar Çelebi Âbid'in kendi zamanında postnişin olduğunu ifade eder. Ahmed-i Sipehsâlâr, Sultân Veled hazretlerinin halifeliğinin ilk vakitlerinde vefat ettiğine göre risâlenin gene Mevlevî tarikinden bir başkası veya oğlu tarafından Çelebi Âbid zamanında tamamlanmış olması gerekir.⁴

Risâlede; Bahaeddin Veled'in soyu, makamı, üç yüz kişi ile Anadolu'ya göç etmesi Bahaeddin Veled'den sâdır olan hâller, Mevlânâ'nın İslamî ilimleri tahsili, babası Bahaeddin Veled'in ve babasının vefatından sonra Seyyid Burhâneddin'in gözetiminde seyr u süluku ve hayatı boyunca sürdürdüğü riyâzeti, Tebrizli Şems'le ve diğer yârânıyla sohbet buyurması, kerâmetleri ve menkıbeleri, Mevlânâ'nın; muasırı olan din ve devlet büyükleriyle ilişkisi, evlâdı ve halifeleri ve tasavvufa dair bazı meseleler anlatılır.

Risâle-i Sipehsâlâr'ın Tercümeleri

M. Bahârî Beytur bir kitapçı dükkânında Hz. Mevlânâ hakkında yazılmış bir kitaba rastlar fakat bu kitabı özellikle menâkıbnâme bahsinde pek sönük hatta pek yanlış bulur. Bu sebepten gönlünde dervişçe bir gayret uyanır ve Hz. Mevlânâ hakkında bir eser kaleme almak ister. Risâle-i Sipehsâlâr'ın tercüme ile tab ve neşr edilmesini mümkün görmediğinden evvela Sipehsâlâr'ın mezkûr risâlesinden, Menâkıbu'l-Ârifin'den ve Sevâkıbu'l-Menâkıb'tan tercüme ve iktibas ederek ayrıca Mesnevî-i Şerîf'ten de söz konusu beyitleri tercüme ile kitaba ilâve ederek “Kemâlât ve Kerâmet-i Hazret-i Mevlânâ” adıyla bir risâle kaleme alır.

⁴ Ahmet Avni Konuk, *risâlenin Ahmed-i Sipehsâlâr'ın oğlu Celâleddin tarafından tamamlandığını ifade eder. Bk. 1-Mukaddime, Konuk.*

Fakat M. Bahârî Beytur çokça çabalamasına rağmen bu risâleyi yayınlama fırsatı bulamaz ve bu sebepten büyük üzüntü duyar.

Daha sonra İmdâdullah Efendinin Hindistan’da tab ettirdiği Risâle-i Sipehsâlâr’ın matbu bir nüshasını İmdadullah Efendiden isteyen M. Bahârî Beytur’un gönlünde Risâle-i Sipehsâlâr’ı yeniden tercüme etme arzusu uyanır ve bir Ramazan ayında yeniden tercümeğe başlar. Risâleyi tercüme etmek hususunda zaman zaman ümitsizliğe düşen M. Bahârî Beytur 1331/1912 yılının Recep ayında tercümeği “Terceme-i Risâle-i Sipehsâlâr Menâkıb-ı Hazret-i Hudâvendigâr” adıyla tamamlamaya muvaffak olur.

A. Avni Konuk da Risâle-i Sipehsâlâr’ı aynı yıl “Menâkıb-ı Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî” adıyla tercüme etmiş ve tercümeğe Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlâr ve mezkûr risâlesi hakkında bilgi verdiği bir mukaddime ile başlamıştır. Mukaddimede; A. Avni Konuk da risâleyi dervişlik gayreti ve evliyaullahtan yardım isteme maksadıyla tercüme ettiğini, Mesnevî-i Şerîf’ten iktibas edilen şiirleri de şairlik yeteneğini göstermek için değil kabiliyeti olduğu için nazmen tercüme ettiğini ifade eder. A. Avnî Konuk risâlede yer alan ve Mesnevî-i Şerîf’ten iktibas edilen bazı beyitlerin açıklamasında İmdâdullah Efendi’nin şerhini iktibas etmiştir.

Her iki tercüme de İBB Atatürk Kitaplığından temin edilmiştir. M. Bahârî Beytur tercümesi 922,97 922,97 1331H [1913 M] 1 yer numarası ile A. Avni Konuk tercümesi ise 297,78 1331 R [1915 M] 1 yer numarası ile kayıtlıdır. Tercümelerin başka bir nüshası tespit edilememiştir.

Eserin en son tercümesi ise 1977 yılında Prof. Dr. T. Yazıcı tarafından günümüz Türkçesine yapılmıştır. M. Bahârî Beytur ve A. Avni Konuk çevirilerinin sağlam el yazmalarına dayanmadığını düşünen T. Yazıcı; Sa’id Nefîsî tarafından Tahran’da 1947’de yayımlanan edisyon ile eserin Konya’da bulunan eski bir nüshasını karşılaştırarak Risâle-i Sipehsâlâr’ı yeniden tercüme etmiştir.

Tezin Yazımında Gözetilen Yöntem

M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk tarafından Osmanlı Türkçesine yapılan bu tercümelerin yeni Türk harflerine aktarımında çeviri metnin orijinal metindeki yerinin kolaylıkla bulunması için orijinal metindeki sayfa numarası çeviri metinde köşeli parantez ile [x] şeklinde gösterilmiştir.

Mütercimler tarafından metne eklenen dipnotlar normal yazı ile tarafımızdan ilave olunan dipnotlar ise italik olarak gösterilmiştir.

A. Avni Konuk'un başlık koymayıp çeviriye doğrudan devam ettiği konular M. Bahârî Beytur'dan hareketle italik yazı ile başlıklandırılmıştır.

Ayrıca tercümelerin mukayesesinde kolaylık sağlaması amacıyla her iki tercüme için de kısım-ı evvel; “Metin I” kısım-ı sâni; “metin II” kısım-ı sâlis; “metin III” şeklinde isimlendirilmiş olup tercümeler «x» şeklinde konu başlıklarına göre numaralandırılmış ve konu her değiştiğinde numaralandırma devam etmiştir. Bu numaralandırmalar ise aşağıda okuyucuya kolaylık sağlaması amacıyla M. Bahârî Beytur tercümesi için konularına göre şu şekilde isimlendirilmiştir:

«1» Dîbâce

«2» Ashab ve ebrar ve evliyâ ve ahyar

«3» Kitabı te'liften maksat

Birinci Kısım

«1» Bahaeddin Veled'in soyu ve isnad hırkası

«2» Bahaeddin Veled'in yüce makâmı

«3» Bahaeddin Veled'e Sultânı'l-ulemâ lakâbının verilmesi

«4» Bahaeddin Veled'in padişahın göç isteğini kabul etmesi

«5» Bahaeddin Veled'in üç yüz kişi ile Rum tarafına yönelmesi

«6» Bahaeddin Veled'in Selçukî Sultânıyla saltanata da'ir sohbeti

«7» Bahaeddin Veled ile mürîdlerinin namâza da'ir menkıbeleri

«8» Sultân Celâleddîn Harzemşah ile Ala'eddin Keykubat arasında savaş

«9» Bahaeddin Veled'den sâdır olan sözler ve kerâmetleri

İkinci Kısım

«1» Hz. Mevlânâ'nın velâdet tarihi ve müddet-i ömrü

«2» Hz. Mevlânâ'nın esânid-i hırka ve telkinleri

«3» Hz. Mevlânâ'nın velâyeti ve Hz. Hızır'ın tasarrufu

«4» Hz. Mevlânâ'nın sarığını defaatle sarıp bozması üzerine oğlu Bahaeddin Veled'i uyarması

«5» Hz. Mevlânâ'nın Dîmeşk'te ikâmet ettiği medresede Hızır'ın görülmesi

«6» Hz. Mevlânâ'nın Tebrizli Şems ile sohbet buyurması ve semâ ve diğer tasavvufi meselelerde Hz. Şems'e muvâfakat göstermesi

- «7» Hz. Mevlânâ'nın Dımeşk'te bulunduğu vakitler mu'asırı olan âlim ve mutasavvıflarla sohbetinin bildirilmesi
- «8» Hz. Mevlânâ'nın menâkıbı
- «9» Evliyâ'ullahın sıfâtı
- «10» Şeyh Ebu Bekir Kettânî ile Hızır'ın menkıbesi
- «11» Enbiyânın ve evliyânın ve Hz. Mevlânâ'nın meşrebi
- «12» Hz. Mevlânâ'nın makâmâtı
- «13» Zahirî ilimleri tahsilden maksat
- «14» Hz. Mevlânâ'nın mücâhedesı
- «15» Hz. Mevlânâ'nın murâkebesi
- «16» Hz. Mevlânâ'nın uykusuzluğu
- «17» Hz. Mevlânâ'nın orucu ve açlığı
- «18» Hz. Mevlânâ'nın iftarı
- «19» Hz. Mevlânâ'nın seyr-i sülûkun başında ve sonunda orucu ve iftarı
- «20» Hz. Mevlânâ'nın Tebrizli Şems ile ilk buluşmalarından sonraki sohbetlerinde açlık ve iftarları
- «21» Hz. Mevlânâ'nın bâtinî açlığı ve ehl-i marifete göre savmın açıklanması
- «22» Hz. Mevlânâ'nın yemek husûsunda ehline mu'amelesi ve ehlini riyazete teşvik etmesi
- «23» Hz. Mevlânâ'nın Bedreddin-i Tebrizî'ye ilm-i simyâya olan rağbeti nedeniyle hiddetlenmesi
- «24» Hz. Mevlânâ'nın devlet büyükleri tarafından hediye edilen altın ve gümüşleri müridlerine bağışlaması
- «25» Hz. Mevlânâ'nın namâzı
- «26» Namâzın ve namâzda ittisâlin açıklanması
- «27» Hz. Mevlânâ'nın namâzına da'ir bir menkıbesi
- «28» Takvâ ve vera'
- «29» Hz. Mevlânâ'nın takvâsı
- «30» Hz. Mevlânâ'nın aşkı ve cezbesi
- «31» Hz. Mevlânâ'nın aşka ve cezbeye da'ir şi'rleri
- «32» Sultân Veled'in inâyet-i ezeliyeyi izhârı
- «33» Hz. Mevlânâ'nın hâl ve makâmını bildirmesinin müridânın irşadı için olduğunun açıklanması.

- «34» Hz. Mevlânâ'nın sekr ve istriğrâkı
- «35» Hz. Peygamber'in sütü şaraba tercih etmesi ve Hz. Mevlânâ'nın şaraba da'ir buyurması
- «36» Sâhib-i sekr olan evliyâ'ullahın hâllerinin Hz. Mevlânâ'nın sekr hâli ile mukâyesesi
- «37» Vecdin açıklanması
- «38» Hz. Mevlânâ'nın aşk ve şevkinin yalnızca sülûkun başlarında değil ömrünün sonlarına kadar devam ettiğinin açıklanması
- «39» Havf ve haşyetin açıklanması, havfın çeşitleri
- «40» Evliyâ'ullahta havf
- «41» Recanın açıklanması ve mü'minde havf ve recâ
- «42» Hz. Mevlânâ'nın sırra vukûfu
- «43» Kutuplarda meydana gelen tevhidin sıfatı ile ittihad makâmının açıklanması ve bu ikisi arasındaki fark
- «44» Hallâc-ı Mansûr'un şehâdeti
- «45» Hz. Mevlânâ'nın semâ buyurmasının sebebi
- «46» Hz. Peygamber ve semâ ve semânın hükmü
- «47» Sema esnâsında yapılan hareketlerin açıklanması
- «48» Hz. Mevlânâ'nın şi'rle tekellüm buyurmasının sebebi
- «49» Hz. Mevlânâ'nın şi'rinin hakîkati
- «50» Hz. Sultân Veled'in evliyânın şi'ri ile mütekellimin şi'ri arasındaki farka da'ir buyurması
- «51» Sülûk ve kemâl
- «52» İmâm Ca'fer-i Sâdık ve Bâyezid-i Bistâmî'de sülûk ve kemâl
- «53» Mu'cize ve kerâmet ve ikisi arasındaki fark
- «54» Ehl-i tasavvufun kerâmet hakkındaki görüşü
- «55» Hz. Mevlânâ'dan sâdır olan kerâmetler ve hocası Kemâleddin b. Adîm ile olan menkıbesi
- «56» Hz. Mevlânâ'nın on sekiz müridi için hazırlanan ilacın tamamını içmesi
- «57» Ekmeleddin-i Tabîb'in hücrelerinde Mevlânâ ile karşılaşması
- «58» Hz. Mevlânâ'nın cüzzam hastalarına karşı gösterdiği tevâzu
- «59» Hz. Mevlânâ'nın kurbağalara hiddetlenmesi
- «60» Hz. Mevlânâ'nın yoluna çıkan köpeği bir müridinin kaldırması nedeniyle incinmesi
- «61» Emîr Pervâne'nin semâ tertip etmesi

- «62» Hz. Mevlânâ'nın kıskançlığı ve Sultân Rukneddin'e gücenmesi
- «63» Sultân Rükneddin'in da'veti
- «64» Emîr Pervâne'nin da'veti
- «65» Şeyh Sadreddin'in rüyası
- «66» Hz. Mevlânâ'nın dişleri arasında devamlı olarak sarı helile bulundurması
- «67» Hz. Mevlânâ'nın Hüsâmeddin Çelebi'ye olan muhabbeti
- «68» Hz. Mevlânâ'nın Hüsâmeddin Çelebi'nin hânesini ziyâreti
- «69» Kirâ Hâtun'un Hz. Mevlânâ'nın imamlığında namâz kılmak istemesi
- «70» Osman Gûyende'nin zarûretinin Hz. Mevlânâ'ya malûm olması
- «71» Osman Gûyende'nin Hz. Mevlânâ'dan yardım istemesi
- «72» Kümaç Hâtun'un Hz. Mevlânâ ile olan bir hikâyesini nakli
- «73» Hz. Mevlânâ'nın bir mürdinin kabrini ziyâreti
- «74» Pazarda "Dilku! Dilku!" diye bağırarak bir Türk
- «75» Şeyh Sadreddin'in rüyasında Hz. Peygamberi görmesi
- «76» Hz. Mevlânâ'nın Mûsâ ile Hızır'ın hikâyesini nakletmesi
- «77» Bedreddin-i Tebrizî'nin evliyânın eşya üzerindeki tasarrufunu merakı ve Hz. Mevlânâ'nın cevâbı
- «78» Sultân Rükneddin'in ve Emîr Pervâne'nin Mevlânâ'dan cuma günü va'z buyurmasını rica etmeleri
- «79» Hz. Mevlânâ'nın bir meselede verdiği fetvâya Şemseddîn-i Mardinî'nin itirazı
- «80» Şemseddin-i Mardinî'nin rüyasında Hz. Peygamberi görmesi
- «81» Şemseddin-i Mardinî'nin Secde Sûresi'nin tilâvetiyle meşgûl olması
- «82» Hz. Mevlânâ'nın istiğrâkı
- «83» Mecdeddin Atabek'in çileye girmesi
- «84» Mevlânâ'nın elini öpmek isteyen çocuk
- «85» Fahreddin-i Sivasî'nin hastalanması
- «86» Celâleddîn Ferîdûn'un Mevlânâ'ya çok uyumaktan şikâyetlenmesi
- «87» Hz. Mevlânâ'nın gayreti
- «88» Elçisinin katli sebebiyle şehzâde Keygatu'nun gadaplanması
- «89» Hz. Mevlânâ'nın müridinin gönlünden geçenlere vâkîf olması
- «90» Hz. Mevlânâ'nın halktan sakınması
- «91» Salahaddin Zerkûb-ı Konevî'nin müridi
- «92» Emîr'in Hz. Mevlânâ'ya nezrettiği altın kesesi

- «93» Semâ esnâsında Hz. Mevlânâ'ya çarpan sarhoş
«94» Hz. Mevlânâ'nın hamam ziyâreti
«95» Celâleddîn Ferîdûn'un tüccar dostları
«96» "Essalâ na'rası gelince biz raks ederek kapıdan gireriz."
«97» Hz. Mevlânâ'nın hastalanması ve vefâtı ve cenâze töreni
«98» Halkın efgânı

Üçüncü Kısım

- «1» Seyyid Burhâneddin Muhakkik-i Tirmizî
«2» Seyyid Burhâneddin'in şeyhi Baha'eddin Veled'i rüyasında görmesi
«3» Bir müridinin Seyyid Burhâneddin'in kıyafetlerini yıkamak istemesi
«4» Şeyh Şehâbeddin'in Seyyid Burhâneddin'i ziyâreti
«5» Bir kimsenin Seyyid Burhâneddin'i övmesi
«6» Seyyid Burhâneddin'in hakâyık ve ma'rifeti
«7» Seyyid Burhâneddin'in gitmek istemesi ve Hz. Mevlânâ'nın bunu engellemesi
«8» Şemseddin-i Tebrizî
«9» Şam'da ikâmet ettiği esnâda Hz. Şems'in riyâzeti
«10» Hz. Şems'in bir emîrle karşılaşması
«11» Sultan Veled'in Hz. Şems hakkındaki beyânı
«12» Mesnevî-i Veleddî'de Hz. Şems'in menkıbesi
«13» Tecellîye gark olan Tebrizli Şems
«14» Tebrizli Şems'in Rum tarafına yönelmesi
«15» Hz. Mevlânâ'nın Tebrizli Şems ile karşılaşması
«16» Hz. Mevlânâ'nın bütün vaktini Tebrizli Şems'in sohbetine hasretmesi
«17» Sultân Veled'in Hz. Şems'i aramak için Şam'a gidişi
«18» Hz. Şems'in Kimyâ Hâtun'la evlenmek istemesi
«19» Alaaddin Çelebi ve Tebrizli Şems'in ikinci kez kayboluşu
«20» Şeyh Salahaddin-i Zerkûbî
«21» Hz. Mevlânâ'nın Şeyh Salahaddin'in hücresinde semâ yapması
«22» Hz. Mevlânâ'nın Şeyh Salahaddin ile sohbet buyurması
«23» Şeyh Salahaddin'in muhabbeti
«24» Şeyh Salahaddin'in vefâtı
«25» Hüsâmeddin Çelebi
«26» Hz. Mevlânâ'nın Hüsâmeddin Çelebi'ye olan muhabbeti

- «27» Hilâfet meselesi
- «28» Hüsâmeddin Çelebi'nin vefâtı
- «29» Sultân Veled ve halîfeliği
- «30» Sultân Veled'in evlâdı
- «31» Ârif Çelebi
- «32» Âbid Çelebi
- «33» Hazretin İhvân-ı Safâsı
- «34» Hulefâ ve Ashab ve müridânın zikri
- «35» Ala'eddin el-Amasî
- «36» Hüseyin el-Mevlevî

Bir Hasbihâl-i Dervîşâne

- «1» Hz. Mevlânâ hakkında yazılmış bir kitap
- «2» M. Bahârî Beytur'un Risâle-i Sipehsâlâr'ı tercümeyle başlaması
- «3» Risâle-i Sipehsâlâr
- «4» Tercümede takip edilen usul
- «5» M. Bahârî Beytur'un okuyucudan niyâzı

A. Avni Konuk tercümesinde de bu usul aynıyla tekrar edilmiş, aynı konular aynı numara ile numaralandırılmıştır.

Bütün dünya edebiyatlarının tarihinde toplumu derinden etkileyen ve yüzyıllar geçse de unutulmayan kilometre taşı diyebileceğimiz şair ve yazarlar mevcuttur. Türk edebiyatının en önemli kilometre taşlarından biri ise şüphesiz Türk mutasavvıf Mevlânâ Celâleddîn Rûmî [1207-1273]'dir. Babası Bahaeddin Veled dolayısıyla çok küçük yaşlarda tasavvuf ve diğer İslâmî ilimlerle tanışan Mevlânâ; hem kendisinden sonra kurumsallaşan Mevlevîlik tarikatına intisap edenler için hem de bütün insanlık için bir yol gösterici olan ve Türk Edebiyatında “magz-ı Kur’ân” ya da “keşşâfu’l- Kur’an” olarak nitelendirilen ve yazarı tarafından da “*Benden şoñra meşnevî şeyhlik eder. Tâlibân-ı haķîķata mürşid olur. Onları maķâmât-ı ‘âliyye sevķ eder. Ve maķşûd-ı haķîķîye çeker.*”⁵ denilerek önemine dikkat çekilen “Mesnevî-i Ma’neviye” gibi büyük bir eser kaleme almış ve hayat tarzı ile de daima yol gösterici olmuştur. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Mesnevi'den başka “Fihi ma fih” “Mecâlis-i Seb’a” “Divân-ı Kebîr” ve “Mektûbât” gibi eserleri vardır.

⁵ Metin II/ 49-Beytur

Kendisinden sonra Mevlânâ hakkında birçok eser kaleme alınmış ise de en temel kaynaklar Ahmed Eflâkî'nin “Menâkıbu'l-Ârifin” adlı eseri ile Abdulvahap Hemedânî tarafından Menâkıbu'l-Ârifin'in kısaltılması sûretiyle Farsça olarak kaleme alınan “Sevâkıbu'l-Menâkıb” adlı eserdir.

Edebiyatımızda geniş etkilere sahip olan ve hakkında birçok akademik çalışma yapılan Türk mutasavvıf ve şair Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin hâl tercümesi ve menâkıbı ilk olarak ise mürîdi Ferîdûn bin Ahmed-i Sipehsâlâr tarafından –Mevlânâ'dan her ne vâki olmuş ise kendisi bizzat müşâhede ederek- Fars dilinde yazılmış olup bu risâle A. Avni Konuk ve M. Bahârî Beytur tarafından Osmanlı Türkçesine, Prof. Dr. T. Yazıcı tarafından ise günümüz Türkçesine tercüme edilmiştir. M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk tarafından yapılan tercümelerin yeni Türk harflerine aktarıldığı bu çalışmada şimdi her üç tercümenin de mukâyesesi yapılacak ve benzer veya farklı yönler ortaya konulacaktır.

BÖLÜM 1: RİSÂLE-İ SİPEHSÂLÂR TERCÜMELERİNİN MUKÂYESESİ

Mukâyese (مقايسه) kelimesi Arapça kıyâs (قياس) mastarından türemiş olup “1. Ölçme, ölçü: Mukâyese-i rutûbet. 2. Bir şeyi diğer bir şeye tatbîk ederek miktar ve kuvvetini takdîr etme, diğer bir şeye nisbetle bir şeyi takdîr eyleme. 3. Diğer bir şeye benzeterek hükmetme, kıyâs ve nisbetle karar verme.” (Şemsettin Sami, Kâmûs-ı Türkî) gibi anlamlara gelmektedir. Türk dilinde mukâyese kelimesini karşılamak için “Kişi ve nesnelerin benzer veya aynı yanlarını incelemek”⁶ anlamına gelen “karşılaştırma” kelimesi kullanılmaktadır.

1.1. Muhtevâ Bakımından

1. A. Avnî Konuk tercümeyle Mevlânâ hakkında yazılan eserler ve Sipehsâlâr hakkında bilgi verdiği bir mukaddime ile başlar. M. Bahârî Beytur ise Sipehsalar’ın eserini ne zaman yazdığına (Metin III/32 Beytur)’da bir dipnotla değinir ve tercümenin sonunda yazdığı “Bir Hasbihâl-i Dervîşâne” başlıklı yazısında risâle-i Sipehsâlâr’ın Mevlânâ hakkında yazılmış en güvenilir kaynaklardan olduğunu ifâde eder.

2. Yine Dibâce bölümünde Hz. Peygamber’in bahsedildiği kısımda M. Bahârî Beytur bir arasözle “şakku’l-kamer” mu’cizesine değinir; A. Avnî Konuk ve T. Yazıcı tercümelerinde ise bu mu’cizeye ve bu mu’cizeden bahseden Kamer-54/1 ayetine telmih yoktur.

3. Mevlânâ’nın telkîn-i zikr ve isnâd halkalarının bahsedildiği kısımda (Metin I/1 Beytur ve Konuk) Muhammed Züccâc’ın ismi T. Yazıcı’nın çevirisinde (s. 23) yer almaz.

⁶ Büyük Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu,
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5adf1ae77b32d0.26265709 ET: 24.04.2018

4. Mevlânâ'nın babası Bahaeddin Veled'in müridleri arasında geçen Sultan Said Celâleddîn Muhammed Harzemşah (Metin I/2,4 Beytur ve Konuk) T. Yazıcı'nın tercümesinde (s. 25,26) Sultan Said Alaaddin Muhammed Harzemşah olarak geçer.

5. Bahaeddin Veled'in Erzincan Akşehir'de M. Bahârî Beytur (Metin I/5) ve T. Yazıcı (s. 29) bir yıldan fazla ikâmet ettiğini A. Avnî Konuk ise ancak bir yıl kadar ikâmet ettiğini söyler.

6. Sultânü'l- ulemâ'nın kerâmetleri bahsinde Celâleddîn Harzemşah ile Sultan Alaeddin Keykubat arasında geçen savaşın M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk (Metin I/8 Beytur ve Konuk) 617/1220'de T. Yazıcı ise (s.33) 627/1230'da sona erdiğini ifade eder.

7. Bahaeddin Veled'in kerâmetleri ve kendisinden sâdır olan sözler hakkında kaleme alınan ve T. Yazıcı'nın tercümesinde "Oturmuştum, kendi kendime "Neyle uğraşayım." dedim." şeklinde başlayan ve birinci bölümün sonuna kadar devam eden kısım (s. 34-37) M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk tercümelerinde yer almaz.

8. Metin II/3 Konuk'ta (اول زحضرم بد خبر علم لدن را یقتم / ما ندیم بجا انرا ذکر از کس چرا پنهان کنم) şeklinde geçen beyit M. Bahârî Beytur ve T. Yazıcı tercümelerinde yer almaz.

9. A. Avnî Konuk metin II/22'de "Elestü bi rabbiküm" hitabını ve bu hitâba verilen "belâ" cevabını açıklamak için Fâtır-35/15 ve Muhammed-47/38 âyetlerini delil göstererek bir izahta bulunmuştur. Bu izah M. Bahârî Beytur ve T. Yazıcı tercümelerinde yer almaz.

10. Metinde geçen (الصَّلَاةُ اِتِّصَالُ بِاللّٰهِ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُ الظَّاهِرُ) sözünün M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk tercümelerinde (Metin II/26) Mevlânâ tarafından, T. Yazıcı tercümesinde (s. 60) ise Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından söylendiği kaydedilir.

11. A. Avni Konuk metinII/43'te (تالب دریا نشان پا یهاسب / پس نشان پادرون بحرلاست) şeklinde geçen mısrayı ve hulul ve ittihad arasındaki farkı ve ittihad'dan maksadın ne olduğunu açıklamak için bir izahta bulunmuştur, bu izah diğer iki tercümede yer almaz.

12. Metinde geçen (اینجا حلول کفر بود و اتحاد هم / این و حدتی ست لیک بتکرار آمد) beytinin M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk (Metin II/43) Attar tarafından T. Yazıcı (s.80) ise Mevlânâ tarafından söylendiğini kaydeder.

13. M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk (Metin II/43) tercümelerinde geçen (آن چیز شدم کلی) (کو بر همه سو کندست) şeklindeki mısra T. Yazıcı tercümesinde yer almaz.

14. Mesnevî-i Şerîfî layıkıyla okumayanların ve kendi akıllarıyla kıyas edenlerin A. Avnî Konuk tercümesinde (metin II/49) Mesnevî'yi meşnevî “dinlenmez” edeceği T. Yazıcı tercümesinde (s. 90) ise böyle bir okumadan sonra Mesnevî'nin senevî “çift tanrı” olacağı kaydedilir. M. Bahârî Beytur (metin II/49) ise Mesnevî'nin hakîkatteki Mesnevî olamayacağını söyler.

15. Mevlânâ'nın Halep'te öğrenim gördüğü Halaviye Medresesi'nin müderrisi; A. Avnî Konuk (Metin II/55) ve T. Yazıcı (s. 98) tercümelerinde Kemâleddin bin Adîm olarak M. Bahârî Beytur (Metin II/55) tercümesinde ise Ekmeleddin bin Adîm olarak geçer ve M. Bahârî Beytur bazı nüshalarda Kemâleddin olarak yer aldığını bir dipnotla belirtir.

16. Mevlânâ vaazı sırasında Musa ve Hızır'ın hikâyesini anlatırken Hızır da cemaatin arasındadır ve Mevlânâ'nın anlattıklarına karşılık M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk tercümelerinde (Metin II/76) “Doğru söylüyorsun. Ne güzel/ iyi naklediyorsun. Güya bizim kalbimiz ve vücûdumuz sen imişsin./ Güya sen biz olmuşsun.” Şeklinde T. Yazıcı tercümesinde (s.112-113) ise “Doğru söylüyor iyi naklediyorsun; sanki bizim üçüncümüzmüşün.” şeklinde tercüme edilmiştir.

17. Mevlânâ'nın bir meselede verdiği fetvaya Şemseddin-i Mardinî'nin itirazı ve bu itiraz sebebiyle Mevlânâ'nın gösterdiği kerâmetin anlatıldığı bölümün sonunda A. Avnî Konuk İstidrâd (metin II/79) başlığıyla Mevlânâ'nın gösterdiği kerâmeti açıklamıştır. Bu açıklama diğer iki tercümede yer almaz.

18. (باروی تو کفر ست بمعنی نکریدن / یاباغ صفارا بیکی تره خریدن) Beyti A. Avnî Konuk (Metin II/ 83) ve T. Yazıcı (s. 121) tercümelerinde Mevlânâ'nın müridlerinden Mecdeddin Atabek ve arkadaşının gece hücrelerinden kaçıp yemek yiyip geri döndükleri ve Mevlânâ'nın da bu durumdan haberdâr olduğunu sabahleyin müridlerine bildirmesi hadisesinden sonra; M. Bahârî Beytur tercümesinde ise (Metin II/84) Mevlânâ'nın elini öpmek isteyip oyun oynadığı için Mevlânâ'yı bekleten bir çocuğun hikâyesinden sonra yer alır.

Fakat beyit, mana bakımından Mevlânâ'nın çocukla olan hikâyesinden ziyade, müridleri; Mecdeddin Atabek ve arkadaşıyla olan hikâyesine uymaktadır.

19. A. Avnî Konuk Tercümesinde (Metin III/25) Mesnevî'nin dördüncü cildinden iktibas edilen ve (دیده غیبت چو غیبت اوستاد / کم مبادا زین جهان این دیدودار) şeklinde geçen bu beytin M.

Bahârî Beytur (Metin III/25) ve T. Yazıcı (s. 167) tercümelerinde altıncı ciltte yer aldığı belirtilmiştir.

20. M. Bahârî Beytur (Metin III/31) ve T. Yazıcı (s. 174) Sultan Veled hazretlerinin cumartesi günü A. Avnî Konuk (Metin III/31) ise pazar günü vefât ettiğini söyler.

21. Mevlânâ'nın halifeleri ve arkadaşları arasında zikredilen ve T. Yazıcı tercümesinde (s. 177) Şemseddin Sivâsî şeklinde geçen bir isim A. Avnî Konuk ve M. Bahârî Beytur tercümelerinde (Metin III/34) Fahreddin Sivâsî şeklindedir.

22. M. Bahârî Beytur tercümenin sonuna, risâlenin tercüme ve tab' edilme safhasından bahsettiği ve Sipehsâlâr'ın mezkûr risâlesi hakkındaki fikirlerini beyân ettiği "Bir Hasbihâl-i Dervîşâne" başlıklı yazısını ekler.

1.2. Dil ve Üslup Bakımından

M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk tercümelerinde günlük konuşma dilinden uzak tamlamalı ve süslü bir anlatım tarzı tercih edilmiştir. Her iki metinde de şahıslar tanıtılırken süslü ve mutantan ifâdeler kullanılmış bir olay yahut hikâye aktarılırken ise daha sade bir üslup tercih edilmiştir. Örneğin; Seyyid Burhaneddin'in anlatıldığı bölümde M. Bahârî Beytur aşağıdaki gibi süslü bir dil kullanmıştır:

"Aşhâb-ı Hudâvendigârdan birincisi: Tâcü'l-evliyâ' el muhakkikîn, zübdetü'l-ezkiyâ el 'ârifîn, tercümân-ı esrârü'l-nâsûtiye, sirâc-ı rumûzu'l-lâhûtiye, fahru'l-meczûbîn, 'ârif-i kâmil-i müdekkik: Seyyid Burhâne'd-dîn Muḥakkik-i Tirmizî 'aleyhe rıdvânu'llâhu'l-ebedî hazretleridir ki zât-ı kudsiyeleri kibâr-ı evliyâ'u'llâhtan ve şâhib-i keşf u esrâr olan 'urefâdan idi."

Hikâye aktarımında ise ifâdeler biraz daha sadeleşmiştir:

"Nitekim menkûldür ki: Şeyḥ Ebu Bekir Kettânî rahmetu'llâhu 'aleyh rahmeten vâsi'aten hazretleri bir gün Ka'be-i mükerremeniñ oluğunun altına oturmuş idi. "Benî Şeybe" kapısından doğru bir ihtiyâr adam kemâl-i şekve ile onuñ yanına geldi dedi ki:

“Ey şeyh niçin İbrahim ‘aleyhi’s-selām’ın maḳāmı olan yere gitmiyorsun orada adamlar oturmuşlar. Ḥadīs-i şerīf istimā‘ ediyorlar. Bir ihtiyār adam gelmiş rivāyāt-i şaḥiḥa ve esānīd-i ‘āliye ile naḳl-i eḥādīs ediyor: Sen de gidip dinlesen a.”

Şeyh Ebu Bekir ḥazretleri cevāben dedi ki:

“Ey şeyh. O dediğin kimsenin esānīdi uzun gider. Onun orada esānīd ile söylediğini ben burada isnādsız işitirim.”

Onun *“kimden işitirsin”* su’aline Ḥazret-i Şeyh *“حَدَّثَنِي قَلْبِي عَنْ رَبِّي”*⁷ cevābını verdi.

İhtiyār adam *“Peki buña delīl nedir?”* diye sordu.

Ḥazret-i Şeyh dedi: *“Delīl odur ki sen Hızır’sın.”*

[40] Hızır ‘aleyhi’s-selām buyurdu ki *“Ben şimdiye kadar zann ederdim ki Ḥaḳḳ’ın hīçbir velisi yoktur ki ben onu tanımayayım. Vakti ki Şeyh Ebu Bekir Kettānī’yi gördüm. Bende yakīn ḥāşıl oldu ki Ḥaḳḳ’ın nice bendeleri vardır ki onları tanıyamadığım hâlde onlar beni tanırlar.”*

Çoğunlukla birbirine paralel olan bu tercümelerde A. Avnî Konuk bazen “sebeb-i tekmīl-i nüfūs-ı nāḳışān” gibi zincirleme isim tamlamaları kullanarak M. Bahârî Beytur’dan daha süslü bir dil kullanmış fakat M. Bahârî Beytur’un “ma‘ şūḳu’l-evvelīn ve’l-āḥirīn” “‘ārif-i esrāru’l-lāhūtiye” gibi tamlamalarla ifāde ettiğini A. Avnî Konuk “evvelīn ve āḥirīnīn ma‘ şūḳu” “esrār-ı lāhūtiyenīn ‘ārifī” gibi ifādeler kullanarak Farsça tamlamalara çok fazla başvurmada anlatmıştır.

Ayrıca M. Bahârî Beytur tercümesinde daha zengin bir anlatım tarzı tercih edilmiştir.

M. Bahârî Beytur tercümeyi 1331/1912 yılında yaptığı hâlde; tercümenin sonuna eklediği “Bir Hasbihâl-i Dervişâne” başlıklı yazısında “Gerçi tercemeyi daha sâde, daha lügâten āzāde olarak; herkesin anlayabileceği bir ifāde ile yazmak isterdim. Ne çare ki mevzū‘un ‘ulviyeti ve bülendī-i ma‘ neviyatı; buña karşı ise Türkçemizin darlığı, bu maḳşadımı

⁷ “Ḳalbim, Rabbimden telāḳḳī ile bana tebliğ-i ḥadīs etti.” yolunda terceme olunabilir.

tamāmen te‘mīn edemedi. Çünkü ba‘zen öyle ḥazīn ve raḳīḳ bir ma‘nāya, öyle dingīn ve daḳīḳ bir noktaya teşādūf olunuyor ki o ma‘nāyı ifāde ve o noktayı beyān için ḳābil degil Türkçemizde ne bir lügāt ne de bir terkīb bulunabiliyor. Hāme-i beyān, nāḳār-ı ‘Arabī ve Fārisī’niñ ‘ummān-ı vasī’indeki bī-pāyān incilerden toplamağa, onları işlemeğe, dizmeğe mecbūr oluyor.” gibi ifādelerle Türkçe’nin darlığından ve tasavvufī manaları ifāde etmekten uzak olduğundan şikāyet eder ve niçin sāde bir dille yazmadığını açıklar.

T. Yazıcı ise son derece sade bir dil kullanmış ve çok yaygın tasavvuf terimleri hâricinde Arapça ve Farsça ifādeler kullanmaktan kaçınmıştır. Seyyid Burhāneddin’in anlatıldığı kısımda T. Yazıcı tercümeyi şu şekilde yapmıştır:

“Bunların birincisi velilerin ve muhakkiklerin [gerçeği arayanların] tacı, temiz ve ârif kişilerin özü, nâsūt sırlarının tercümanı lâhûtî temizlerin kandili, meczubların övündüğü, ârif, olgun ve müdekkik [kılı kırk yaran] Burhāneddin Muhakkik-i Tirmizî (Tanrı ondan razı olsun) büyük veliler, keşif ve sırlar sahibi kişiler zümresinden idi.”

M. Bahârî Beytur ve T. Yazıcı Risāle-i Sipehsâlâr’da yer alan şiirleri mensur olarak A. Avnî Konuk ise nazmen tercüme etmiştir.

BÖLÜM 2:TERCEME-İ RİSÂLE-İ SİPEHSÂLÂR MENÂKİB-İ HAZRET-İ HUDÂVENDİGÂR

2.1.DİBÂCE

Bi'smi'llâhi'r-raḥmani'r-raḥim

«1» Ḥamd-ı bî-intihâ ol vâhid-i bî-enbâze sezâdır ki celle celâluhu ki onuñ celâl-i hüviyeti teşâvîr-i 'ağıldan müberrâdır. Şenâ-yı lâ taḥşen ol aḥad-ı lâyezâle aḥrâdır ki –‘ ammet nevâlihu kemâl-i ulûhiyeti keyfiyet-i evhâmdan mu‘arrâdır. O, öyle bir mübdi‘dir ki cevher-i insânîyi gerçi (اِهْبُطُوا)⁸ te'dîbiyle evc-i 'ulvîden hażîz-i ḥavâs ve şehvâta nüzûl buyur etti. Faḫat bunu müte‘âkıb (تَعَالَوْا)⁹ kemendiyle ve cezbe-i istikmâl ile selsebîl-i ma‘rifet cânibine sebîl-i vüsûl verdi. Nev‘-i insânîyi sa’ir maḥlûḫat ve kâffe-i mevcûdât içinde (صَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ)¹¹ teşrîfiyle mümtâz (لَقَدْ خَلَقْنَا لِنَاسٍ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ)¹⁰ ayet-i ıtırâziyle tezyîn ve ser-firâz eyledi. Nev‘-i insân miyânında da enbiyâyı -ki onlar şümûs-ı felek-i ulûhiyet ve nücûm-ı semâ-yı rubûbiyetdirler- tâc u taḫt-ı nübüvvet ve ḫilâfet ile müzeyyen

⁸ El-Bakara/36,38, 61

⁹ En-Neml/31

¹⁰ “Biz insanı en güzel biçimde yarattık.”/ et-Tîn-4 Allahu Te’âlâ insanı rûh ve beden kâbiliyetleri bakımından canlıların en mükemmeli kılmıştır. Sûrede en güzel biçimde yarattık ifâdesi bu husûsu belirtmektedir. İnsan serbest irâdesiyle ya bu kâbiliyetlerini güzel kullanarak kâmil insan olacak yahud da aksi yönü tutarak şuurlu varlıkların ve canlıların en aşağı mertebesinde yer alacaktır.” Prof. Dr. Ali Özek vd., Kur’an-ı Kerîm ve Açıklamalı Me’ali,Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2003, s.596

¹¹ “Yere sizin için yerleşim alanı, göğü de bir binâ kılan, size şekil verip de şeklinizi güzel yapan ve sizi temiz besinlerle rızıklandıran Allah’tır. İşte Allah, sizin Rabbinizdir. Âlemlerin Rabbi Allah yücelerden yücedir.”/ El-Mü’min-64 Age, s.473

Seniñ münevver... Şeb-reng zülfünün sāyesi... Sāha-i zuhūrda ‘ulüvv-i kadrinden dolayı güneşle berāberlik iddi‘ āsına tenezzül etmez.

Nesīm-i şabā kemer beste-i hizmetindir. Hangi bir çerāğ vardır ki onuñ iltimā‘ ve fūrūzānına rūzgārıñ vezānı yāver olsun.

Cebrā’il-i baħr-i haķāyık-ı ilāhiye incilerinin ğavvāşı... Kelām-ı Haķķ gevhher... Seniñ zebān-ı [6] muķaddesiñde mücevherci olmuştur.

Vaķtā ki Haķķ zuhūr-ı nübüvveti müntehā kıldı. Ve dā‘ire-i risāleti hūlāşa-i cūd olan nokta-ı vücuda maħtūm eyledi ki o, a‘zam ve ecmel-i mezāhir olan mażhar-ı Muħammedī’dir. Naşıl ki hażret buyurur:

لطف خدای جمله کمالات خلق را

يك چركر دوداد برو نام مصطفى

Ma‘nā-yı ‘ālisi: Luţf-ı ilāhī... Halkıñ bütün kemālātını bir araya toplayıp pāk ve laţif bir şey yaptı. Şoñra oña “Muşţafā” nāmını verdi.

«2» Aşhāb ve ebrār, evliyā ve ahyār rıdvānu’llāhi ‘aleyhim ecma‘in hażarātını zuhūr ettirdi. Ve onları kendi beytü’l-imānında (¹⁸) (أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ) nidāsiyla maħfūz ve maşūn buyurdu. Mübārek vucūdlarını nüfūs-ı nāķīsānıñ sebep-i ikmāli kıldı.[7]Şem‘-i hidāyeti onların eline verip leme‘ān ettirdi. Naşıl ki nübüvvet-penāh şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz buyurur:

¹⁹ أَصْحَابِي كَأَلُجُومٍ بِأَيِّهِمْ إِقْتَدَيْتُمْ إِنْ هُنَّ يَتُّمُّ

O kimselerin ki (²⁰) (السَّعِيدُ مِنْ سَعِدٍ فِي بَطْنِ أُمِّهِ) hükmünce şubh-ı ezelde kalem-i kudretle nāşiyelerine raķam-ı sa‘ādet-i ebediye, tuġrā-yı devlet-i sermediye çekilmiş olur... İşte

¹⁸ ”Bilesiniz ki Allah’ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de. / El-Yunus-62 Age, s.215

¹⁹ Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız doğruyu bulursunuz.

²⁰ Said o kimsedir ki, annesi karnında said olmuştur.

onlar şeb-i dünyāda (الطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ)²¹ cinsiyeti hasebiyle o zevāt-ı ‘āliyyeye peyrev ve tābi‘ olup feyāfī-i cehāletten geçer ve gūlān-ı ṭabī‘ attan ki (يُؤَسُّوسُ النَّاسَ فِي صُدُورِ)²² ondan ‘ibārettir. Hālāş olup dāru’l-emn-i selāmette maḳām²³ tutar ve ḳaplanlarla dolu olan dağlardan- bu mecāzī ve şūrī olan ayakla değıl- ḳadem-i niyāz ile geçer. Onların keşti-i ‘ināyetine binerek timsahlarla dolu olan deryālardan geçip sāhil-i necāta vaşıl olurlar. Kemā ḳale’n-nebiy şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem:

(مَثَلُ أُمَّتِي كَمَثَلِ سَفِينَةِ نُوحٍ مَنْ تَمَسَّكَ بِهَا نَجَا وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ)²⁴

Hāzret-i Şeyḫ ḳaddesa’llāhu ruḥahu efendimiz meşnevī-i şerīfte buyurur:

چنگه باشیخی تودور از زشتی	روز و شب سیاری و در کشتی
درپناه جان جان بخشی توئی	خفته اندر کشتی و راه میروی
مکبسل از پیغمبری ایام خویش	تکیه کم کن بر فن و بر کام خویش

Ma‘nā-yı şerīfi: Sen mādem ki şeyḫ ile berābersiñ. Fenālıḳtan uzaksiñ, gece ve gündüz gemide... O sefine-i selāmet içinde bulunduğun ḥalde seyreder. Ḳaṭ’-i merāhil eylersiñ.

Sen cān-baḥşā bir cānıñ penāhındasıñ. Gemi içinde uyur yol yürürsün. Kendi zamanınıñ, eyyāmınıñ peygamberinden inḳıṭā‘ etme, ayrılma. Kendi hūneriñe, kendi keyf ve emeliñe az i‘timād et. Asıl i‘timādiñ o peygamber-i eyyāmıña olsun.

[8] Evliyā’u’llāh raḍıya’llāhu te’alā ‘aleyhim ecmā‘in ḥāzarātıñ kemālāt ve maḳāmātına şūrū‘ ve onların şıfātından bahşedilecek olursa zebān, onu beyāndan ‘āciz ve efhām onu taşavvurdan ḳāşır kalır. (وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا)²⁵ Faḳat efdal ve ekrem-i enbiyā-i fāris (قاب قوسن اوادني)²⁶ efendimiz ḥāzretleri lisān-ı gevher-bār-ı mu‘ciz beyānlarıyla bu zevāt-ı

²¹ “... temiz kadınlar temiz erkeklere...”/ En-Nūr-26 Age, s.351

²² “Ki o insanların göğüslerine vesvese verir. .”/ En-Nās-5 Age, s.604

²³ **Makam:** Ehl-i hakikatın istilâhında olup bir nev’i tasarrufla ulaşılan, bir tür sürekli isteme ve sıkıntılara katlanma ile tahakkuk eden yerden ibârettir. Herkesin makamı (manevi olarak) ikâmet ettiği yerdir. Seyyid Şerif Cürcânî, Tarîfât, çev. Abdulaziz Mecdî Tolun, haz. Abdulrahman Acer, s.83

²⁴ Ehl-i Beytim Nuh’un gemisi gibidir; ona binen kurtulur; uzak duran boğulup helâk olur.

²⁵ “...birbirlerine destek de olsalar...”/ El-İsrâ-88 Prof. Dr. Ali Özek vd., age s.290

²⁶ “Sonra (Muhammed’e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hattâ daha da yakın oldu.”/ En-Necm/8,9 Age, s.525

Kabe Kavseyn: Vücûd da’iresinde ibdâ’benzersiz yaratma –i’âde, nüzûl- urûc, fâ’iliyet- kâbiliyet gibi Hakk’ın isimleri arasında mevcûd olan tekâbüliyet/ zıdlık itibâriyle isim ve sıfâtlara a’it bulunan kurb-ı

‘ālīyenin kemālâtından haber verdi. Buyurdu ki: (عُلَمَاءُ أُمَّتِي كَانِيَاءَ بَنِي إِسْرَئِيلَ)²⁷ Bu kelime-i mübâreke (عُلَمَاءُ) dan ğaraz evliyâ’u’a’llâhtır. Zîrâ onlar ‘ilm-i zâhirî ve bâtînîyi yekdigere derc ile ma‘mûlû’n-bih tutmuşlardır. Şevk ve muhabbet-i haqq ile kendilerini fakr ve fenâ potasında eriterek tâmmü’l-‘ayâr bir zer-i hâliş olmuşlardır. İşte bu hikmete mebnîdir ki -Hâzret-i Mefhar-ı Mevcûdât efendimiz: (أَدَمُ وَمَنْ دُونَهُ تَحْتَ لَوَائِي يَوْمَ لُقِيَا مَةَ)²⁸ buyurduğu hâlde: Bu tâ’ife-i güzîdenin şevkînden de gâh gâh mübârek lisân-ı dürer-bârlarından (وَأَشَوُّ قَاهُ إِلَى لِقَاءِ إِخْوَانِي)²⁹ kelâmı zuhûr eder. Gâh rûy-ı gül-bûy-ı mübâreklerini Yemen cânibine döndürerek o ‘aşr-ı güzîn-i risâletin evliyâ-yı kirâmından bulunan Veysel Karani radîya’llâhu te‘âlâ ‘anhu hâzretlerinden (إِنِّي لَأَجِدُ نَفْسَ الرَّحْمَنِ مِنْ قَبْلِ الْيَمَنِ)³⁰ diye haber verirlerdi.

Devre-i güzîn-i Muḥammedî’de yetişen bu zümre-i celîleniñ ‘azamet ve şânı ḥadden efzûndur. Bunuñ içindir ki Hâzret-i Mûsâ Haqq’a olan kurbîyeti³¹ ve kemâl-i ‘azametiyle berâber (اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)³² buyurur.

[9]Hâzret-i nübüvvet-penâh efendimiz buyururlar ki: (لَوْ كَانَ أَخِي مُوسَى حَيًّا لَمَّا وَسِعَهُ إِلَّا تَبَاعَى)³³ Ve Hâzret-i Hudâvendigârımız buyurur:

کاندرو صبح تجلی می دمید

چنگی موسی رونق دور تودید

خود کز شت از رحمت آنجا رویت ست

گفت یاربآن چه دور رحمت ست

درمیان دوره احمد برار

غوطه ده موسی خود را در بحار

esmâ’î /Hakk’ın isimleri ile alakalı kurbîyetten ibârettir. İttisal sözüyle kastedilen şey temeyyüzün ortadan kalkmamasıyla beraber Hak ile ittihadından ibârettir. Bu makamın üstünde yalnız ev ednâ makamı vardır. Bu son merteye ayn-ı cem’deki zâtî ahadiyetten ibârettir. Fenâ-yı mahz ve tams-ı külli ile kul ile Hak arasında temeyyüz ve itibârî ikilik ortadan kalktığından dolayı bu makama “ev ednâ makamı” denmiştir. Vahidiyetle ahadiyetin zâtî ittihadı olan bu makam kurb-ı zâtîdir. Cürcânî, age, s.75

²⁷ Ümmetimin evliyâsı benî İsrâ’il’in enbiyâsı gibidir.

²⁸ Âdem ve onuñ mādûnu yevm-i kıyâmette livâ’u’l-ḥamd-i Aḥmediye altındadır.

²⁹ Ah kardeşlerime mülâkat için ne kadar şevkim var. Farṭ-ı iştîyâktan tākātım tükendi.

³⁰ Ben yemen cânibinden nefes-i rahmânî râyîhası alırım.

³¹ **Kurb:** Kulluk ile kâ’im olmaktır. Istilâhî ma’nâdaki kurb, (yakınlık) sa’adetin iktizâsına göre kulun Cenâb-ı Hakk’a kurbu olup Hakk’ın kula kurbu değildir. Çünkü (وَهُوَ مَعَكُمْ إِنِّي مَا كُنْتُمْ) [Her nerede olursanız O sizinle berâberdir.] (el- Hadîd/4) âyetinin gereğince Hakk’ın kula olan kurbu umûmîdir. Bunda kulun sa’adet ve şekâveti mevzû bahis değildir. Age, s.79

³² Allâhım. Beni ümmet-i Muḥammedî salla’llâhu ‘aleyhi ve sellemden kıl.

³³ Eğer kardeşim Mûsâ hayâtta olsa idi, kendisi için başka bir şey mümkün olamaz. Ancak bana ittibâ’ ederdi.

Ma' nâ-yı şerîfî: Ey Nebî-i zîşân. Ey maḥbûb-ı Raḥmân. Ḥazret-i Mûsâ vaḳtâ ki seni devr-i güzîniñdeki revnakı gördü -ki onda şubḥ-ı tecellî parıldıyordu. Dedi ki:

“Ya Rabbî bu naşıl bir devr-i rahmettir. Ḥayr odur ki mertebe-i rahmeti de geçmiş. Orada rû 'yet-i dîdâr-ı tecellî var. İlâhî ne olur. Kendi Mûsâ'nı edvâr ve a'şar denizleri içine daldır daldır da tâ devre-i tâbân-ı Aḥmedî eşnâsında zuhûr etti.”

«3» İmdi maḳşada şürû' edelim. Maḳşûd olanı şerḥ eyleyelim. Aḳl ve aşğar- ı 'ubeyd Ferîdûn bin Ahmed ki Sipehsâlâr diye ma'ruftur. Böyle der:

İbtida-yı 'ahd-i şabâvette şu ta'ife-i 'aliyeniñ muḥabbet ve iḥlâşı bu za'îfîñ dil ve cânında te'sir-i 'azîm ḥâşıl etmiş idi. 'Âkıbet nesîm-i sa'âdet esti. Bu faḳîr-i za'îf ve ḥaḳîri Ḥazret-i Ḥudâvendigârım şeyḫimiz seyyidimiz ve senedimiz ḳuṭbu'l-evliyâ ve sulṭânu'l-etḳiyâ ve'l-muḥaḳḳîḳîn burhânu'l-muvaḥḥidîn kâşif-i esrârû'l-ezeliye, şâriḥ-i rumûzu'l-ebediye, sırra'llâhî'l-ekber³⁴ ve burhânu'llâhu'l-ezher, maḥbûb-ı cenâb-ı rabbu'l-erbâb, ḳuṭbu'l-aḳṭâb, el-müstagnî 'an cemî'i'l-elḳâb Mevlânâ Celâlu'l-Ḥaḳḳ ve'l-millet ve'd-dîn vârişü'l-enbiyâ, ve'l-mürselîn “Muḥammed bin Muḥammed bin El-Ḥüseyn El-Ḥaṭîbî El-Belhî El-Bekrî” 'aẓẓama'llâhu zikrehum ve ḳaddesa'llâhu ervâḥahum [10] be-kemâlâta ve'n-nûr-ı ervâḥu'l-mürîdîn bi-kemâlâtihi ve'n-nûr ervâḥü'l- mürîdîn bi-kelimâtihi'l-müstehdiyât ki (هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ)³⁵ ondan 'ibârettir. İşte o zât-ı mazḥâr-ı cemî'-i kemâlâtın bâr-gâh-ı muḳaddesine vâşıl ḳıldı. Kendi ḥülâsa-i 'ömrümü o ḥazrete mülâzemette müstağraḳ ettim. Mihr ü muḥabbeti naḳşını şaḫife-i ḳalbime naḳş fi'l- ḥacer gibi menḳûş ve nikâşte ḳıldım. Âḥ bir cemâl gördüm ki: (مَالًا أَدْنٰى سَمِعْتُ)³⁶ Âḥ bir kelâm işittim ki: (مَالًا أَدْنٰى سَمِعْتُ)³⁷

Naşıl ki zamân-ı mübârekleriyle kendi şıfat-ı ḥâllerini beyân buyururlar:

³⁴ **Sır:** Rûhun bedende emânet oluşu gibi kalpte Rabbânî bir emânet olan latîfedir. Rûḥ muḥabbet ve kalp ma'rîfet mahallî olduğu gibi “sır” da müşâhede mahalidir. Age s.99

³⁵ “Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdekine bir şifâ, mü'minler için bir hidâyet ve rahmet gelmiştir.” Bu ayette Kur'an'ın dört güzel özelliği anlatılmaktadır. Şöyle ki: Kur'an-ı Kerî m'in bütün iyi ve kötü huyları bildirmesi ve insanları güzel ahlaka teşvik etmesi en güzel bir öğüttür; kalperi ma'nevî hastalıklar içinde bırakacak olan inkârcılık, şirk ve münâfıklıktan insanları alıkoyması ve güzel inançlar ile rûhları tedâvi etmesi de bir şifâdır; mutluluk yollarını insanlığa göstermesi ve onları bu yola iletmesi de hidâyettir; nihâyet insanları imân nûruna kavuşturması ve onlara ebedî mluluğu kazandırması da sırf rahmettir./ El-Yunus-57 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.214

³⁶ Gözler görmemiştir.

³⁷ Ḳulaḳlar işitmemiştir. وما خسر على قلب بشر ḥadîs-i ḳudsîsine işârettir.

بس آتشی کی فروزد از این نفس بجهان بسابقا که بجوشد زخرف فانی من

بکوشا برسد حرفهای ظاهر من بچیچ کس نرسد نعر های جانی من

Ma‘nā-yı şerīfī: Benim kelime-i fāniyemden sābıkā coşup vezān olan nesīm-i nefaḥāt-ı ġarām ve ḥaḳāyık ile cihānda nice āteş-i ‘aşq, nice feyż-i muḥabbet nūru yanar... fūrūzān olur.

Āh benim zāhirī olan kelāmımı ḳulaḳlar işitir. Faḳaṭ benim cānımdan ḳopan na‘raları kimse duymaz.

Çünkü zāt-ı mübāreklerinde evşāf-ı beşeriye ḳalmamış idi. Hāşā ki ondan ġayrısı onu görmüş olsun. Naşıl ki buyururlar:

بدانکه پیر سراسر صفات حق باشد

اگر چه پیر نماید بصورت بشری

Ma‘nā-yı şerīfī: Gerçi pīr şūret-i beşerīyede görünür. Faḳaṭ bilmiş ol ki pīr ser-a-ser şıfāt-ı Ḥaḳḳ olur.

İşte bunun içindir ki onuñ ‘aşq ve muḥabbetiyle biñ kereler şüpheşiz yandım. Ve kendi varlığımdan maḥv oldum. ‘Āḳıbet zāhir ve bāṭınıñ onuñ muḥabbetiyle terekkeb etti.

[11] Mıṣrā‘

رق الزجاج و رقت الخمر

Rubā‘i

عشق آمد و شد چو خونم اندر رك و پوست

تا كرد نخود تحى و پير كرد زدوست

اجزای و جودم همكى دوست گرفت

نا مست زمن بر من و باقى همه اوست

Me’ali: ‘Āşq geldi. Damarımdaki, derimiñ içindeki kan gibi tekmīl-i vücūdumu kapladı. Beni kendimden hālî kılarak dost ile vücūdumu doldurdu. Bütün eczā-yı vücūdumu dost kapladı. Şimdi ben de kendimden bir nām kaldı. Bākisi hep o dosttan ‘ibārettir.

Bu za‘īf kırk sene müddet diğər pīşvāyān ve ‘āşıkān ile berāber ki-her biri ser-āmede-i ‘aşr ve muqtedā-yı dehr olup ‘ulūm-ı zāhirī ve bātinīde bī-naẓir-i cihān vera‘ ve taqvāda bī-hemtā idiler -o zāt-ı sūtūde-şifātın huzūrunda geceyi gündüze, gündüzü geceye kıtarak muttaşıl “benātu’n-na‘ş”³⁸ gibi kendi kıtuplarınıñ etrāfında cezbedār-ı ‘aşq olup bī-pā ve ser dönerlerdi.

Beyt

چون من و هزار عاشق از غم کشتش

کز خون کس آلود، نشد انکشتش

Vaqtā ki hālīk-ı bī-çün ve perverdekār(کُنْ فَيَكُونُ)³⁹ ⁴⁰(إِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ) hükmüyle o āftāb-ı pūr-tābı dīde-i nākışāndan cennet-i ğaybda mütevārī kıldı. Ve o nūr-ı şebb-i deycūru kendi aşıl ve maḥaline i‘āde buyurup maḥal-ı quds(عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ)⁴¹ de mütemekkin[12] eyledi. O devriñ inṭivāsı ve o ‘aşrīñ inḳırāzı üzerine fevc fevc ‘āşıkān ve şādīqān -ki onların cānı ⁴²(الْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُّجَنَّدَةٌ فَمَا تَعَارَفَتْ مِنْهَا إِيْتَلَفَتْ مِنْهَا كَرْتَنَآوَمَا إِيْتَلَفَتْ) hükmünce ezelde o ḥazretiñ ‘āşıkānıyla perveriş-yāb idiler. Bugün ki ketm-i ‘ademden ‘ālem-i vücūda ḳadem-nihāde oldular- çeşm-i cānlarını o ḥazretiñ ‘āşıkānını müşāhede için açtılar. Naşıl ki buyururlar:

سابقه بود که کشت آشنا

جان من و جان تر ایش ازین

کرچه فراموش شد آنجا ترا

الفت امروز از ان سابقه است

Ma’ nā-yı şerīfi: Benim cānımla senin cānın beyninde bundan evvel geçmiş bir mu‘ārife-i ezeliye var idi.

³⁸ Benātu’n-na‘ş: Seb‘ a-i seyyāredir.

³⁹ “ol der oluverir.”/ El-Bakara-117 Age, s.17

⁴⁰ “O sabredenler, kendilerine bir belâ geldiği zamân: Biz Allah’ın kullarıyız ve biz ona döneceğiz, derler.”/ El-Bakara-156 Age, s.23

⁴¹ “Yüce Allah’ın huzūrunda Hakk meclisindedirler.”/ el-Kamer-55 Age, s.530

⁴² Ruhlar, saf tutmuş, sıralanmış, toplanmış ordu gibidir. Onlardan birbiriyle önceden tanışanlar kaynaşır, tanışmayanlar ayrılırlar.

Vāqı‘ā o bezm-i āşina’ideki ezvāk ve hāţırāt-ı laţife saña unutturuldu faķaţ bilmiş ol ki bugünkü ūlfet, o muvānese-i sâbıkadandır.

İşte Hāzret-i Pîr ile olan o ezeli muvānesetleri cihetiyledir ki cümlesi, hāzretiñ müte‘ahhırân-ı aşhâb-ı Mevlevîyeniñ irşâdı için beyân buyurmuş oldukları ‘avârif ve ma‘ârifini muţâla’a ile evķāt-güzâr ve kendilerini onda müstağraķ kıllarlardı. Naşıl ki Cenâb-ı Pîr buyurur:

براى كوش كساىكه بعدما آیند

بكويم و بنحم عمر ما مؤخر نيست

İşte beyân ettiğim o zevât-ı ‘âliyeden biri -ki maḥrem-i rāz ve hem-dem-i niyāz idi- bu za‘îfe gelip dedi ki “O hāzretiñ cemāl-i zībāsını müşāhede eden pîrân ve ‘azîzân yüzlerini bi’l-küllîye perde-i ğayba çekmek üzeredir. Müşârun ileyhimiñ ‘ayne’l-yaķîn müşāhede buyurdıkları kerāmât ve aḥbarı kayd ve bu bâbta risâleler taşnîf etmeyip ‘âlemi maḥrûm bırakmak tarîķ-i keremden pek ba‘iddir. Binâ’en‘aleyh me’mûldür ki o hāzretiñ sîret-i[13] pākini, isnād-ı hırķa ve telķinini ve peder-i âlî-gevherleriyle zât-ı celîlleriniñ ve aşhâb-ı pür şafâlarının rıdvanu’llāhu te’âlâ ‘aleyhim ecma‘in kerāmât ve maķāmâtını, şoḥbet-i pür hikmetlerini müştemil bir risâle cem‘ ve te’lif buyurursuñuz da -birer birer ‘âlem-i ğaybdan gelmekte olan- mu‘teķidân ve mürîdân onu muţâla’a ile iki cihânıñ maķāşidına nâ’il ve vâşıl olurlar.

Bu za‘îf kendi ‘acz ve ķuşûruna mu‘terif olduĝu ecelden dedi ki:

كر بر تن من زبان شود هر موئى

يك شكر تو از هزاران نتوانم گفت

O zevât-ı me‘âli-simâtiñ şıfat-ı maķāmı ve sîret ve sülûķu; hāzretiñ -her lafẓi ḥaķâyık ve me‘ânî deryâlarını cûşân eden- kelimât-ı tayyibâtından kıyās ve istiḥrâc edilmek gerektir. Bununla berâber o kelimât-ı ķudsiye; esâsen müstemi‘iniñ gûş-ı isti‘dād ve ķâbiliyetine göre mu‘teķidân ve mürîdânın maķāmından beyân olunmuştur. Naşıl ki buyurular:

اينچه گفتم اين بقدر فهم تست

Her ne kadar bu gūne ‘özürler der-miyān ettimse de o ‘azīz, talebinde mübālağa gösterdi, dedi ki:

آب جیحونرا اکر تنوان کشید

هم بقدر تشنکی بتوان چشید⁴⁴

O ‘azīzin iltimās ve vāḳ’ına binā’en cenāb-ı rabb-ı ‘izzetten isti‘āne ve o zāt-ı kudsiyet-simātūn himem-i ‘āliyelerinden istimdād ederek beyāna şürū’ olundu:

[14]Şöyle ki bu za‘ifin ‘ayne’l-yaḳīn müşāhede etmiş olduğu şeyler ile bu faḳīr zamānında o ḥazretten nūr-endāz zuhūr olup da gūşe-i ḥāṭırda ḳalmış olanlar taḥrīr olundu.

درویش سخن ز دیده کوید

عامی سخن از شنیده کوید⁴⁵

Vaḳtā ki risāleyi itmāma şürū’ eyledim. Üç kısım üzerine taṣnīf olundu. Me’mūldur ki müṭāla’a edenler Ekremahumu’llāhu bi-sırruhu bilmeyerek yapılan bir sehv ve ḥaṭāya teşādūf ederler ise dāmen-i ‘afvı bast buyursunlar. (والله ولی التوفیق)

[15]

2.2. KISM-I EVVEL

İki faşlı müştemildir.

2.2.1. Faşl-ı Evvel

⁴³ “Bunu ki söyledim. Bu seniñ idrākine göredir. Yoksa nerede fehmi dürüst nerede bir idrāk-i şaḥiḥ... Ben bunun ḥasretinden bittim, tükendim. “me’āl-i ‘ālīsindedir.

⁴⁴ Ceyḥun nehriniñ şuyunu kāmilen içmek her ne kadar mümkün değilse de insān şuşadığı kadar içmek mümkündür.

⁴⁵ “Derviş gördüğünü söyler. ‘Avām ise işittiğini söyler...” me’alindedir.

Ḥazret-i Pīr-i Dest-gīr-i Ḥudāvendigār Efendimiziñ Peder-i ‘Ālī-gevherleri Mevlānā Sulṭānu’l-‘ulemā-i Bahā’e’d-dīn el Veled Muḥammed Raḍıya’llāhu ‘anhu ve ‘an Eslāfihi ve Ensābihi Ḥazretleriniñ İsnād-ı Hırkasını ve Telkīn-i Zikrini Müstemildir.

«1» Mevlānā Sulṭānu’l-‘ulemā’ kṭbu’l-vaḳt⁴⁶ Baha’e’d-dīn Veled Muḥammed bin Hüseyin bin Aḥmedü’l-Ḥatībī el-Belḥī el-Bekrī ḥazretleriniñ neseb-i ‘ālileri ḥalīfe-i Resulu’llāh şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem Ebu Bekr eş-Şıddīk raḍıya’llāhu te‘ālā ‘anhu ḥazretlerine rivāyāt ve esānīd-i şaḥīḥa ile muttaşıl olur. Bütün ecdād-ı kirāmı müfti ve ‘ulemā-yı zevi’l-iḥtirām olup Belḥ’te, Ḥorasan’da ma‘rūf ve meşhūr-ı ḥavāş ve ‘avāmdırlar.

Telkīn-i zıkr ve hırkaları: Peder-i aḥarları “Ahmed el-Ḥatībī” ye muttaşıldır. Ondan ātīdeki teselsül üzere kesb-i ittişāl eyler:

3. İmam Aḥmed Gazālī, 4. Ebu Bekir Nessāc, 5. Muḥammed Züccāc, 6. Ebu Bekir Şıblī 7. Şeyhü’t-Ṭavā’if Cüneyd-i Bağdadī, 8. Sırrī es-Sekātī, 9. Ma‘rūf-ı Kerḥī, 10. Dāvud Ṭā’i, 11. Ḥabīb-i ‘Acemī, 12. Ḥasan-ı Başrī, 13. Ondan Emīrū’l-Mü’mīnīn ‘Ali bin Ebu Ṭālib-i Mekki’ye kerrema’llāhu vecchehu’l-gurer ondan [16] seyyidü’l-mürselīn ve ḥātemü’n-nebiyyīn Muḥammedü’l Muşṭafā şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem ve ‘ala ‘alihi ve iterte’t-ṭāhirīnū’t-tayyibīn ecma‘ in efendimiz ḥazretlerine muttaşıl olur.

2.2.2.Faşl-ı Şānī

Sulṭānu’l-‘ulemā Bahā’e’d-dīn Muḥammedü’l-Veled Raḍıya’llāhu ‘Anhu Efendimiz Ḥazretleriniñ Maḳāmāt-ı ‘Aliyelerinin Zıkr ve Beyānı:

اجرا ده ارواحی و سلطان ابد کرچه بلقب بحای دینی و ولد

⁴⁶ **Kutb:** Kutba kendisine ilticâ edilmesi itibâriyle “gavs” da denir. Bütün zamanlarda Hakk’ın husûsî nazargâhı olan zamânın “vâhid”inden ibârettir. Cenâb-ı Hakk tılsım-ı a’zamı/ en büyük ilâhî sırrı bu zâta ihsân etmiştir. Bu zâtın sırrı bütün kâ’inâta ve zâhirî ve bâtinî hakikatlere rûhun cesede sirâyeti gibi sirâyet eder. Yüce feyzin mizânı onun kudret elindedir. Tasarrufu ilmine, ilmi Hakk’ın ilmine ve Hakk’ın ilmi de yaratılmamış mâhiyetlere tâbîdir. Ulvî ve suflî âlemlere hayat rûhunu ifâza eden/ feyz şeklinde akıtan bu zâttır. O insanlığı itibâriyle değil, hayât ve his maddelerine sâhip olan meleklik hasletiyle İsrâfil’in –aleyhi’s-selâm- kalbinin mâhiyetindedir. Cebrâ’il–aleyhi’s-selâm- ona nisbetle insandaki nefis-i nâtika, Mikâ’il –aleyhi’s-selâm- kuvve-i câzibe ve Azrâ’il –aleyhi’s-selâm- ise kuvve-i dâfi’a hükmündedir. Cürcânî, age, s.79

«2» Müşârun ileyh bir pâdişâh idi. Kâmil, şâhib-i keşf⁴⁷ ve bütün ‘ulûm-ı zâhiriye ve bâtinîyede bî-nazîr ve reyyân idi. O, bî-sâhil bir ma‘ârif ve hâkâyık deryâsı idi. Bütün gönülleriñ maḥbûbu pesen-dîde ve maḥbûlu idi. Vera‘ ve taḥvâda nihâyet bulmuş. Riyâzât⁴⁸ ve mücâhedât-ı keşîreye mâlik bir şâhib-i kemâl idi. Bütün gönüllerde şeref-i ihtirâmı münclî idi. Kendileri Belḥ şehrinde mütemekkin olurlar idi. Aḫşâ-yı Ḥorasan’dan fetâvâ-yı muşkileniñ ḥalli için ḥazrete mürâca‘ at olunurdu. Cânib-i beytü’l-mâldan ma‘âş-ı mu‘ayyenleri olup emr-i şerî‘atla onuñla ma‘îšet buyururlar, vakıftan hiçbir şey’i asla taṣarruf etmezlerdi. Libâs ve revîş-i ‘ulemâda bulunurlardı. Mu‘tâd-ı ‘âlîleri ibtidâ-yı şubḥdan beyne’ş-şalâteyne kadar -ya‘ni şabaḥ namâzıyla öğle namâzı arasında- ḥalka ders okutur ve fevâ'id-i ‘adîde ile onları müstefîd kılarlardı. Diğer namâzdan -ki öğle [17] namâzından- sonra ise aşḥab ve müdâvimine ma‘ârif ve hâkâyık ta‘lîm buyururlardı. Pazartesi ve Cum‘a günleri bütün ḥalka mev‘îze buyururlardı.

Sulṭân Sa‘îd Celâle’d-dîn Muḥammed Ḥ‘arezmşâh enara’llâhu berahinehum o ḥazretiñ mürîdân ve mu‘tekidânından biri idi. Dâ’imâ nezd-i ‘âlîlerine gelirdi. Ekser-i zamân üstadı bulunan Mevlânâ Faḥre’d-dîn-i Râzî rahmetu’llâhu ‘aleyh ile birlikte ḥazretiñ meclis-i va‘zlarında bulunurlardı. Hiçbir meclis olmazdı ki o meclisde ‘âşıkân-ı cemâl-i biçün ve efrûḥte-dilân-ı ciğer-hündan fedâ-yı cân edenler bulunmasın. Miyân-ı ḥalkda gırîv ve nefirler, girye ve zârîler zuḥûr etmesin. Eşnâ-yı mev‘îzede kükremiş arslan gibi na‘ra-ı ‘âşıkâna ururlardı. Öyle kelimât-ı ‘âliye taḫrîr buyururlardı ki kelâm o maḫâmdan üç dört mertebe tenezzül etmedikçe hiçbir kimse o sözü tefehhüm edemezdi. Keşret-i tecelliyât-ı celâliyeden⁴⁹ mizâc-ı mübârekleri kesb-i celâdet ve heybet eylemişti. Dâ’imâ mütefekkir olurlardı.

⁴⁷ **Keşf:** Lügatte örtünün kalkması, istilahta ise perdenin ardında bulunan gaybî ma’nâlara ve şeylerin hakikatine vücûdî ve şuhûdî olarak vâkıf olmaktır. Age, s.78

⁴⁸ **Riyâzât:** Nefsın ahlâkının güzelleştirilmesinden ibârettir. Bu da onu, tabi’atına bulaşan kirlerden ve temâyüllerden arındırmakla olur. Age, s.95

⁴⁹ **Tecellî:** Gaybların nûrlarından kalbe açılan şeydir. Burada gayb kelimesinin cem’/ çoğul olarak kullanılması, tecellî kaynaklarının çokluğundan dolayıdır. Çünkü her ilâhî ismin ihâtâ ve imkânları itibariyle çeşitli tecellîleri vardır. Bâtınından tecellîlerin zuḥûr ettiği gaybların asılları yedidir. 1. Hakk’ın gaybı; Hakk’ın gaybı ile onun hakikatleridir. 2. Ev ednâ mertebesinde ahfâ temyîz ile ilâhî gaybdan munfasıl olan

Mürîdân, mu‘tekidân ve telâmizleri pek çoktu. Hiçbiri müşârun ileyhın müsâ‘adesini almadıkça yerinden kımıldayamazdı. Hazretiñ şöhet-i Tarîka-i şöhet-i selâtin üzere idi.

Seyyid Burhane’d-dînü’l-Tirmiziyü’l-Muḥakkık ki cümle-i aḳṭâbdan ve bî-ḥesâb riyâzât ve mücâhedât şâhibi bir zât-ı ma‘âlî-simât iken ḥazrete mürîd olmuştu. Ve Hazret-i Ḥudâvendigârımızñ “atabeylik”ine mensûb ya‘ni lalalık ḥizmet-i ‘âliyesini ihtiyâr buyurmuş idi.

«3» Şu vak‘a Hazret-i Seyyid’den istimâ‘ olunmuştur.

Belḥ’iñ ‘ulemâ, müftî ve meşâhirinden olup münkirândan bulunan üç yüz kişi bir gece Ḥâce-i Ka’inât şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ḥazretlerini rü’yâda gördüler ki - yeşil bir çadır içinde zînet-sâz-ı ‘izz ve iclâl olmuş ve Mevlânâ Baha’e’d-dîn raḍıya’llâhu ‘anhu ḥazretleri de maḳâm-ı ‘ubûdiyyette oturmuş idi.

Hazret-i Risâlet şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz müşârun ileyhe nevâziş buyurarak nezd-i aḳdeslerine aldılar... Dest-i enverlerini ḥazretiñ omzu üzerine vaz‘ buyurup ḥâzîrûna ḥiṭâben buyurdular ki: “*Sulṭānu’l-‘ulemâ telḳib eyledim.*”

[18] O cemâ‘at vaḳtâ ki uyḳudan uyandılar. Ḥuzûr-ı Sulṭānu’l-‘ulemâ’ya müteveccihen evden çıktılar. Yolda yekdîgere mülâkî olup geceki rü’yâyı takrîr ile müteḥayyir ve müte‘accib kaldılar. Hazret-i Sulṭānu’l-‘ulemâ bunları uzaḳtan görünce buyurdular ki: “*Hazret-i Peyğamber ‘aleyhis’selâm dervişlerin ḥâlini i‘lâm buyurmadıkça sizde yaḳîn ḥâşıl olmadı.*”

O cemâ‘at kemâl-i ta‘zîm ve ihlâş ile istiğfâr ve isti‘fâ-yı ḳuşûr edip ayakta niyâzda durdular. Ve ol ân zünnâr-ı inkârı bellerinden çözûp attılar. Mürîd ve mu‘tekid oldular.

hafânın gaybıdır. 3. Kâbe Kavseyn mertebesinde hafî temyiz ile ilâhî gaybdan munfasıl olan sırrın gaybıdır. 4. Rûhun gaybıdır. O emir âlemine tâbî/ et-tâbî’u’l- emrî hafî ve ahfâ temyiz ile munfasıl olan sırr-ı vücûdî mertebesidir. 5. Kalbin gaybıdır. Bu da rûh ile nefsin kucaklaşması mahallî olup vücûd sırrını doğurma mevkiidir ve kemâlin cem’inin ahadiyeti/ ahadiyetü cem’i’l-kemâl kisvesinde vücûd sırrının açıldığı/ keşf olunduğu gerdek odasıdır. 6. Nefsin gaybı. Bu da mânevî münâzaraya ünsiyet derecesidir. 7. Bedenin latifelerinin gaybıdır. Bu da cem’an ve tafsilen latifelerin müstehak olduğu şeyi keşf için fikrî nazarların bakış yeridir. Age, s.104

Bu vâkı‘adan şoñra pek çok fetvâlarıñ cevâbı zîrinde “ketebe” mevzu‘una “Sultānu’l-‘ulemā” yazdıkları meşhūd olmuştur.

«4» Vaqtā ki hāzretiñ şīt-i ‘azameti, āfāk-gir-i intişār oldu. Bütün ekābir, mülūk, meşāyih, erbāb-ı fuḥūl etraftan hāzrete müteveccihen gelir ve meclis-i va‘zlarında hāzır bulunurlardı. Hattā Sultān Sa‘īd Celāle’d-dīn H̄‘ārezmşāh, üstādı bulunan Fahre’d-dīn-i Rāzī ile birlikte Sultānu’l-‘ulemā’nıñ ekşer mecālis-i va‘zında mevcūd bulunurdu. Eşnā-yı mev‘ızede Mevlānā Sultānu’l-‘ulemā’: Hükemā-yı Yunaniye’niñ medhini zem buyurur. Derler ki: *“Bir cemā‘at var ki kütüb-i āsmāniyi arķalarına atmışlar. Felāsifenin okunmuş olan eski hāyide sözlerini karşılarına almışlardır. ‘Acabā bundan ne güne ümīd-i necāt tutarlar.”*

İmām Fahre’d-dīn-i Rāzī’niñ bu söz, hiss-i ḥāsīdānesini tahrīk etti. Pādişāhıñ Hāzret-i Sultānu’l-‘ulemā’ya olan teveccühünü ve ḥüsn-i i‘tikādını ihlāl ve ifsād için birkaç söz söylemeğe dā‘imā fırsat arar faķať bulamazdı. Çünkü pādişāhıñ hāzrete olan ḥüsn-i i‘tikādını, teveccühātını pek mübalağa-kārāne bulurdu.

Rast gele. Bir gün Sultān Sa‘īd Celāle’d-dīn H̄‘ārezmşāh Hāzret-i Sultānu’l-‘ulemā’nıñ ziyāret-i ‘ālīlerine gelmiş idi. Meclis-i va‘zlarında cemā‘at-i keşire hāzır bulunuyorlardı. Yüzünü İmām Fahre’d-dīn-i Rāzī’ye çevirip “mecliste ḥadden efzūn ğalebelik olduğunu” söylemeleri imām için tām bir zemīn-i fırsat hāzırladı. Dedi ki: *“Efendim bu ğalebeliğın izālesine bir tedbīr bulunmazsa neticesi vahīmdir. Zīrā erkān-ı salṭanatıñ ḥaleldār olmasından ķorķulur. O zamān mazarratın def‘ine [19] imkān bulunmaz. Etṛāftan, birçok memleketten mülūk, ekābir, meşāhir onuñ ziyāretine gelirler. Merkez-i salṭanatta ictimā‘-ı ‘azīm ḥāsıl oluyor. İnsanlarıñ nefsinde bevā‘iş-i ḥased müstemirdir. Olabilir ki nāğāh bir cemā‘at buna temessük ederek dīğerleri de ona taķviyet verip ‘asākır-i maḥzūle ile size karşı ‘isyān ve ḥurūc ederler. Ve bir ḥareket-i nāğehānī ile bastırıp salṭanatı ğasb ederler.”*

Bu söz sultāna te‘şir etti. Dedi ki: *“Buña çāre nedir? Ne Yapalım?”*

İmām cevāben: *“Efendim bulduğum şu çāre muvāfiķtır. Hāzineleriñ kal‘aların anaḥtarlarını kendilerine gönderelim. Diyelim ki: “Mādem ki bugün cem‘iyet ve keşret*

size muhtaşdır. Mürīdānıñ taḳvīyet-i derūnu ve mu'teḳidānıñ izdiyād-ı 'aşklarını talepte ve sertilān-ı teşvīkāt ve telkīnāt-ı bāṭinī sebebiyle umūr-ı mühime-i memlekette bir gevşeklik zāhir olup elimizde kuru anaḥtardan başka bir şey ḳalmamıştır. Bina'en'aleyh pāyitaḥttan ḳıḳıp herhangi bir maḥalde, bir memlekette isterlerse iḳāmet buyursunlar ki biz de umūr ve meşālīh-i memleketi tanzīm ve mu'teḳidānıñ esbāb-ı tedbirini ḳavim ḳılalım.”

Sultān tensīb etti. O yolda ḥaber gönderdiler. Ḥazret-i Sultānu'l-'ulemā' cevāben buyurdular ki: *“Pek ḳolay. Cum'a günü meclis-i va'zı itmām ettikten sonra 'azīmet ederiz.”*

Meclis-i va'zı teşkīl buyurduḳları gün dediler ki: *“Yarın 'azīmetimiz muḳarrerdir. Her kimiñ ki dervīşlere irādeti vardır, ḥāzır olsun.”*

Ertesi gün mürīdāndan ve mu'teḳidān ve telamizden üç yüz kişi berāberce ḥazretiñ rikābında 'azīmet ettiler.

Müşārun ileyhiñ keyfiyet-i 'azīmetinden pādişāḥ ḥaberdār olunca yaptığına pişmān oldu. Erkān-ı devleti toplayıp ḥazrete ricāya geldi. Temhīd-i 'özü ile 'avdetlerini temennī eyledi ise de ḥazret icābet buyurmadı. 'Azīmet ḥuşūşundaki ḳararlarından dönmeyip revān oldular. Yolda herhangi şehre uğradılarsa mülūk ve ekābir-i memleket istikbāle ḳıḳar... 'İzzet ve ta'zīm ile şehre götürürlerdi. Ve orada iḳāmet buyurduḳları müddetçe ḥidemāt-ı iḥtirāmkārī ifāsıyla fevā'id-i cemīle-i dārını istiḥşāl ḳırlardı. Şehirden [20] 'azīmetleri eşnāsında zevāt-ı müşārun ileyhimiñ vāḳī' olan iltimāsları üzerine kendi aşḥābından bir 'azīzi orada ḳa'im-i maḳām-ı 'ālileri olmak üzere bırakırlardı. Bu vechile tā dāru's-selām-ı Bağdat'a vāşıl oldular. Müşārun ileyhiniñ şīt-i 'azamet ve kerāmāt-ı 'āliyeleri Bağdad'da münteşir idi. Bütün vüzerā, nüvvāb, ḳudat ve ekābir-i şehir istikbāl edip ta'zīmāt-ı kāmile ile şehre getirdiler. Bütün ekābir şabaḥ ve aḳşam ḥuzūruna gelir nazirini duymadıḳları me'ānī ve ḥaḳāyık-ı 'āliyyeyi istimā' ederlerdi. Bir ay ḳadar besmele-i şerīfeyi tefsir buyurdular. Her gün evvelki taḳrīrleri ikinciye nisbet olunamazdı.

Sultân ‘Ala’e’d-dîn Keykubat’ın adamlarından ba‘zıları cânib-i Rûm’dan dâru’l-hilâfeye gelmiş idiler. Sultân’ın ‘ulemâ’nın ‘azamet-i şânını mülâhaza ederek irâdet getirip intisâb ettiler.

«5» Vaqtâ ki onlar Rûm’a ‘avdet ettiler. Oranın aḥvâlini hikâye eşnâsında sultân-ı müşârun ileyhın müşâhede eyledikleri menâkıb-ı ‘âliyesini Sultân ‘Ala’e’d-dîn’e ‘arz ettiler. Ğıyâben ḳalpplerinde i’tikad-ı ‘azîm ḥuşûle gelip mülâkat-ı şûriyelerine nâ‘il olmaya dâ‘imâ ârzû-keş oldular. Taḳdîr-i Kird-gâr Sultân’ın ‘ulemâ’yı cânib-i Hicâz’a sevk etti. Hicâzdan Şâm tarîḳiyle Erzincan’a geldiler. Sultân ‘Ala’e’d-dîn’in üdre-zâdesi bulunan Tâc Melek Ḥâtunun “İşmetiye” nâm ḥânḳâhına nüzûl ile bir gece misâfir oldular. Melik Sa‘îd Faḥre’d-dîn enara’llâhu burhânihunun ḥâtunu ḥizmet-i maḳbûle îfâ ile ihtirâm-ı tām gösterdi. Ve orada iḳâmetlerini iltimâs eyledi ise de ḥazret, ḳabûl buyurmayıp hemân ‘azîmet ettiler. Erzincan’ın Aḳşehrîne vâşıl oldular. Kış mevsimini orada geçirdiler. Melik’in Ḥâtunu bir ḥânḳâh inşâ etmiş idi. Orada iḳâmet ettikleri bir seneden fazla bir zamân zarfında melike-i müşârun ileyhâ esbâb-ı ihtirâmı itmâm ve ḥizmet-i ‘âliyelerinin îfâsına bezl-i ihtimâm etti. Ḥazret-i Sultân’ın ‘ulemâ’ ba‘dehu cânib-i Rûm’a ‘azîmet buyurdu. Sultân ‘Ala’e’d-dîn müşârun ileyhiñ ḳurbet-i menâzilini istibşâr edince rû‘yet-i cemâl-i mübâreki için teşvîḳ ve isti‘câl ile da‘vetçi gönderdi. ḥazret de icâbet buyurdu.

Vaqtâ ki Ḳonya ovasına vâşıl oldular. Sultân-ı İslâm cemî‘ erkân-ı devlet ile [21] istikbâl edip ihtişâm ve ta‘zîmât-ı tām ile şehre getirdiler. Sarâyın ḳapısına geldikleri zamân sultân piyâde olarak rikâblarında yürüdü. Sultân’ın şu mu‘âmelesinde mübâlağa göstermekte olduğunu zât-ı seniyele beyân buyurdukça daha ziyâde izhâr-ı tevâzu‘a ḡayret edip “Kendi sa‘âdet ve devletimin ḥuşûlü için bu ‘ubudiyeti zât-ı kemâlât-simâtınıza ‘arz etmek isterim.” dedi. O ḥazrete lâyıḳ olacak bir menzil-gâh-ı ‘âlî taḥşîş ederek kendilerini i‘zâz etti. Ol rütbe tevḳîrât ve mürâ‘ât gösterdi ki ta‘rîf olunamaz.

Ḥazret-i Ḥudâvendigârımız ol zamân on dört yaşında idi.

Sultân ekşer-i zamân Ḥazret-i Sultân’ın ‘ulemâ’ya gelir istifâde ederdi. Sultân-ı müşârun ileyhe vaqtâ ki ḥizmet-i seniyelelerinde irâdet-i külliye ile ḳa‘im oldu. Ḥazret daḡi ekşer-i

evkāt nezd-i Sulṭān’a teṣrīf eder, taḥt üzerinde birlikte oturdular. Eṣnā-yı mükālemede Sulṭān’a “Melik” diye ḥiṭab buyurdular.

«6» Naḳl olunur ki bir gün buyurdular ki:

“Ey Melik; ben sulṭānım sen de sulṭānsīn faḳaṭ seniñ salṭānatın gözleriñ güṣāde olduḳça bāḳīdir. Benimki ise gözlerimi ḳapadığım vaḳit başlar.” Bu mebhaṣdadır ki Ḥāzret-i Ḥudāvendigārimız raḍıya’llāhu ‘anhu buyururlar:

نیم آن شاه که از تخت بتابوت روم

خالدین ابداء شد رقم منشورم

«7» Menḳūldür ki: Bir gün Sulṭānu’l-‘ulemā’yı aṣḥāb ve yārānı müstaḡraḳ buldular. Namāz vaḳti geldi. Ba‘zı mürīdān namāz vaḳti geldiğini Ḥāzret-i Sulṭānu’l-‘ulemā’ya beyān ettiler. Sulṭān-ı müşārūn ileyh hiḥ sesini çıkarmadı ve sözlerine iltifāt buyurmadı. Onlar ḳalkıp namāz ile meṣḡūl oldular. Yalnız iki mürīd şeyḫine muvāfaḳat etti. Meṣḡūl-i namāz olan mürīdāndan “Ḥāceḡi” nāmındaki bir zāt çeşm-i seriyle müşāhede etti ki namāzda olanlarıñ hepsiniñ yüzleri imāmda, arḳaları ḳıblede idi. O iki mürīd ki şeyḫlerine muvāfaḳat eylemişlerdi, onlarıñ yüzü ḳıbleye müteveccih idi. Zīrā vaḳtā ki Şeyḫ mā ve menīden enāniyet-i beşeriyeden geḥti. Onuñ kendiliḡi fānī oldu. [22] O zamān o nūr-ı Ḥaḳḳ’ta müstehlek ḳaldı- ki bu bābda (مُوْتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوْتُوا)⁵⁰ buyurulmuştur. O demde o zāt; nūr-ı Ḥaḳḳ olmuştur. Her kim ki nūr-ı Ḥaḳḳtan i‘rāz eder, oña arḳa çıkarıp yüzünü duvara döndürürse o kimse ḳaṭ’a ḳıbleye teveccūh etmiş olmaz.”

2.2.3.Ḥikāye

«8» Sulṭān-ı Sa‘īd Celāle’d-dīn Muḥammed Ḥārezmşāhıñ, Sulṭān-ı İslām ‘Alā’e’d-dīn Keyḳubād ile beynlerinde bir mes’eleden dolayı muḡālefet zuhūr etti. Mürāsele muḡāsamayı intāc eyledi. Sulṭān Celāle’d-dīn levāzım-ı ḫarbiyeyi ikmāl ile ‘askerlerini

⁵⁰ Ölmeden önce ölünüz.

hāl-i seferberīye vāz‘ etti. Mükemmel bir ordu ile “Merağa”dan hareket eyledi. Cānib-i Rūm’a doğru yürüyordu...

Sultān ‘Alā’ d’ d-dīn Keykubat’ ın sefiri Melikü’ l-ümerā “Şalāha’ d-dīn” Sākir-i H̱ārezmī’ niñ muhārebe etmek üzere taraf-ı Rūm’a müteveccihen hareket eylediklerini bir H̱ārezmī vāsıtasıyla Sultān’a ihbār etti. Sultān ‘Ala’ e’ d-dīn bu haberi istimā‘ buyurunca kendi de ‘asākir-i mansūresini ihzara başladı. Levāzım-ı harbiyeyi ikmāl etti. Ordu mükemmel şürette hāl-i seferberīye vāz‘ edildi. Erkān-ı harbiye hey’eti ordunun Ermeniyeye serhadinde taḥşīdine karar verdi. Düşman ‘askeriniñ Rūm memālikine tecāvüz etmemesi için ordu hāl-i tedāfū‘ ide bulunacak idi.

Ordunun hareket edeceği gün Sultān ‘Ala’ e’ d-dīn Keykubat, H̱azret-i Sultānu’ l-‘ulemā’ kaddesa’ llāhu sırrahu efendimiziñ nezd-i şerīflerine gelerek himmet-i nūrānī-i mübāreklerinden istimā‘ dād etti. Ve ordunun hareket etmesini āmir olan ilk kūs-ı ‘azīmeti, teyemmūnen orada çaldırdı. Hemān atına binip ordu ile berāber ‘azīmet ettiler.

Vaktā ki Erzincan havālīsine vāsil oldular. Orada birkaç gün iḳāmetten sonra cāsuslar tertīb ederek düşmanıñ ahvālını tefahḥuş için gönderdiler. ‘Asākir-i [23] H̱ārezmī’ye Erzurum hudūduna geldiler. Cāsuslar düşman ‘askeriniñ miḳdārıyla ahvāl-i seferiyesini ve techizātını bi’t-tahḳīk Sultān ‘Ala’ e’ d-dīn’e bildirdiler. Ordu H̱ārezmī’leriñ keşretini duyunca tevehhüm etmeğe başladı. Sultān dedi ki: *“Bu böyle olmaz. Ben kendim cāsūs olarak gidip düşmanın miḳdār-ı kuvvetini ve istiḥzārātınıñ derecesini tertibāt-ı harbiyesiniñ ahvālını añlamalıyım.”*

Sultān bir Türk elbisesi giydi. Birkaç tane cins küheylan atlar seçti. Yanına da birkaç Türk alıp dağ yolundan doğru Türklerden geliyormuş gibi H̱ārezmī’leriñ ordusuna mülākī oldu. H̱ārezmī’leriñ umerāsı bunları görünce ahvāllerini tetḳīk ve tafahḥuş ettiler. Bunlar H̱ārezmī’lere dediler ki:

“Biz bu civārıñ Türklerindeniz, ḳadimen ecdādımız Ermeviye’ dendir.

Kaç seneden beridir Sultân ‘Ala’e’-d-dîn hükümetiniñ haqqımızdaki mu‘âmelâtı değişmiştir. Bizden rahm ve ‘ināyeti dirîğ ediyorlar. Tahmîl ettikleri verginiñ çokluğu bizi tengî-i ma‘îşet içinde zebûn ediyor. ‘Asâkir-i manşûreniziñ vürûduna dâ’imâ muntazır idik. Hep bu mevhibe-i necâtımızı Cenâb-ı Haqq’tan temennî ediyorduk. Şimdi sihâm-ı niyâzımız hedef-i icâbete degdi. Ve râyât-ı humâyûnuñuz bu bilâd ve diyârı müşerref etti. Bu emniyemiziñ huşulü şükrânesi olarak şu birkaç atı bendegân-ı huzûr-ı salâtatın rikâbına taqdîm ediyoruz.”

Mâbeynciler keyfiyeti pâdişaha ‘arz ettiler. Pek hoşuna gitti ve bundan tefe’ül etti. Kendilerine huşûşî bir sofrâ hâzırlamalarını emr eyledi. Âyîn-i selâtin üzere bütün umerâ, vüzerâ, ‘askerler hepsi kendi maqâm ve mahallerinde durdular. Sultân ‘Ala’e’-d-dîn Türk hizmetkârlarıyla berâber hepsiniñ arkasında duruyordu. Vaqtâ ki Sultân Sa‘îd Celâle’-d-dîn’in bârgâhına takarrüb ettiler. Uşûl ve ‘âdet-i selâtin üzere yeri öperek ed‘iye ve mahâmid-i pâdişâhiyî edâ eylediler. Getirmiş oldukları atları da huzûr-ı sultâna ‘arz ettiler.

Sultân, onları nevâzişiyle ve mevâ’id-i cemîlesiyle taltîf eyledi. [24] O zamân Sultân ‘Ala’e’-d-dîn bunların uşûl ve tertibât-ı harbiyesini uzaktan tedkîk ile meşgûl idi.

Vaqtâ ki erkân-ı devlet dağıldılar. Misâfirlere huşûşî bir çadır ve yemekler tahşîş edildi. Gece yarısı H‘ârezmşâh’ın hâtırına geldi. Dedi ki: *“Şakın bunlar câsus olmasınlar zirâ Sultân ‘Ala’e’-d-dîn’in hangi memleketinden geçtikse teb‘asınıñ aqvâl ve ahvâlini tecessüs ve tefahhüş ettik. Hepsini mu‘âmelât-ı hükümetten râzî ve memnûn bulduk. Bu adamlar niçin şikâyetle bulunuyorlar. Bâ-huşûş Sultân ‘Ala’e’-d-dîn’in birkaç günden beridir ordusuyla berâber bu havâliye geldiğini de duyduk. Bu adamlar neden onun hizmetine gitmediler. Eğer gittiler ise ondan izinsiz buraya gelmeğe nasıl fırsat bulabildiler. Yarın bunların ahvâlini iyice tefahhüş etmek lazımdır.”*

Hemân Erzurum pâdişâhı olan “Melik Muğîşe’-d-dîn”i nezdine çağırdı. Keyfiyeti beyân ile meşverette bulundu.

H̱ārezmşāh'ın fikrine bu ẖatıra gelmeden evvel Sultān 'Alā'e'd-dīn rü'yāsında gördü ki: H̱azret-i Mevlānā Bahā'e'd-dīn Veled raḡıya'llāhu 'anhu efendimiz gelip *“Ey Melik kalk hayvanına bin. Yatacak zamān değildir.”* dedi.

Sultān 'Alā'e'd-dīn uyandı. *“Yarın da şunların aḡvālını tedkik ve tefahḡuş edeyim. O gece kalkar gideriz.”* diyerek tekrār yattı. Yine rü'yāsında Sultānu'l-'ulemā' efendimizi gördü. “Dest-i mübāreklerinde bir 'aşā olduğu ẖâlde taḡtıñ ucundan bālādan doğru gelerek: *“Ne yatıyorsuñ?”* diye sīnesine vurdu. Hemān uyandı. O ẖālīñ heybetinden titriyordu. Arkadaşlarını uyandırdı. ḡayvānları eḡerlemelerini emretti. H̱attā kendi ḡayvānını kendi eliyle eḡerleyerek binip yola düzüldüler.

Seḡer vakti idi. H̱ārezmşāh misāfirlerin bulduğu çadırın taḡt-ı taraşşudda bulundurulması için nöbetçiler ta'yīn olunmasını emretti, şabaḡa yakın oldu. O kadar dikkat ettiler onlardan bir ḡareket müşāhede etmediler. Çadıra geldiler gördüler ki kimseler yok. Derḡāl Şāh'a 'arz ettiler. H̱ārezmşāh hemān ta'ḡīb [25] ve der-destleri için bir çok süvāri ta'yīn ve taḡşış etti. Gündüz oldu. Kendi de ordusuyla berāber ḡareket eyledi.

Sultān 'Alā'e'd-dīn arkalarından ta'ḡīb edilmekte olduğunu görünce ḡayvānlarını ılgara başladılar. Akşam üzeri idi. Kendi 'askerine mülākī oldu. Ta'ḡīb eden 'askerler bunların orduya iltihākını görünce 'avdete mecbūr oldular.

Sultān 'Alā'e'd-dīn 'askerlerine nevāziş ve iltifāt buyurdu. Ve maḡzar-ı 'ināyet olacaklarına dā'ir beyānāt ile kuvve-i ma'nevīyelerini te'yīd etti. Erzincan çimenzārını, mevzi'-i ceng için münāsib gördüğünden orasını orduya ḡarargāh ittiḡāz eyledi.

Ertesi günü idi. H̱ārezmīler oraya vāşıl oldular. Üçüncü günü her iki taraftan cengāverler meydāna çıktılar. O gün nuşret H̱ārezmīlerde idi. Dördüncü günü yine takrār olundu. Bu sefer nuşret Rūmīlerde görüldü. Beşinci günü her iki taraf 'askeri; ḡarbe ḡāzırlandılar. Sağ cenāḡ ve şol cenāḡlara muḡtedir, mücerreb ḡumandanlar ta'yīn ettiler. Cenk başlıyordu. Taḡl ve neḡḡāre şadāsı şūrların nefir ve girīvi; atların kişnemeleriyle ḡarışarak 'aks-endāz-ı āfāk-ı meydān-ı veḡā olduğḡa velveleler ḡopar... Yıldırım gibi ḡoşan atların ayakları altından ḡopan tozlardan gökyüzü görünmez bir ḡāle gelir idi. Nāḡāḡ enfās-ı

evliyā' u' llāhīn mehib-i ḡudsīyelerinden bād-ı sa' ādet esip Rūmī'leriñ ṭarafındaki tozları H'ārezmī'leriñ gözlerine şavurdu. Ḳuvve-i ma' nevīyeleri münkesir olub taḥammül edemez bir ḥāle geldiler. Havf ve dehşet yüreklerine te'şir etti, firāra mecbūr oldular. Sultān 'Alā'e'd-dīn'in sancağı manşūr ve ordusu yümn-i muẓafferiyete nā'iliyetle mesrūr oldu. Sene 617.

Erbāb-ı i'tikāda ma'lūm olmalıdır ki techizāt-i ḥarbiyesi mükemmel olan böyle bir heybetli ordunuñ münhezim ve perīşān edilmesi, ancak o ḳuṭb-ı vaḳtiñ himmet-i ḡudsiyesi berekātıyladır. Evet. Yāḳīnen bilinmelidir ki tā'ife-i celīle-i evliyā' u' llāhīn 'ināyet-i 'aliyeleri, dīn ve dünyāda mūcib-i sa' ādet ve ferḡundegi, sebep-i necāt ve felāḥ-ı ebedīdir.

[26] Şi'r

توئی ز کون کزیده توئی کشایش دیده

بیک نظر تو ببخشی سعادت دو جهانی

«9» O ḥāzretiñ kerāmāt-i ḡudsiye-i 'aliyeleri o ḳadar çoḳtur ki hepsini şerḥ etmek lazım gelse şānıyla mütenāsip bir kitāb-ı celīl taşnīf etmek iḳtizā eder.

Müşṭākān-ı cemāl-i ma'nevīleri olanlarıñ toplandıkları meclis-i 'irfān ve ḥaḳāyıkta ḥāzret'in zebān-ı mübārekinden şeref-pāş zuhūr olup da o ḥuẓūr-ı ḡudsiye müdāvim bulunanlar ṭarafından ḳaydedilen kelimāt-ı mübāreke-i 'aliyelerinden şu şaḥīfe-i tāb-nākı teberrūken -bir numūne olarak- derc ediyoruz.

بسم الله الرحمن الرحيم

اهدنا الصراط المستقیم⁵¹

ای الله. هر جزؤ مرا با نعامی بشهر خوشی و راحت برسان و هزار دروازۀ جوشی بر هر جزؤ من بکشای. راه راست آن باشد که بشهر خوشی بر ساند. و راه کژ آن باشد که بشهر خوشی نرساند. همچنین دیدم که. الله مزۀ جمله خوبان را درمن و در اجزای من در خور انید. کوی که جمله اجزای من در اجزای ایشان اندر آمخت. و شیراز هر جزؤ من روان شد [27] و هر صورتکه مصور می شود از جمال و کمال و محبت و مزه و خوشی. کوی که این همه از زات

⁵¹ "Bize doğru yolu göster." / El-Fâtiha-6 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.VIII

الله در شش جهت من مدید می آید. چنان که کسی جامهٔ آبکونی دارد. و بر آن جامه نقشهای کوناگون باشد. هم چنان الله از خود صد هزار صورت می نماید درمن از حسن و ریافت او و صور با جمالت و خوبان و عشق بازی ایشان و موزونها و صور عقلیات و حور و قصور و آب روان و عجائبا ذکر بی نهایت و بلا غایة الی مالا نهایت نظر میکنم و این صورتهارا مشاهده میکنم که چندین جمال آراسته درن می نماید. و هر صورتی کی میخوا هم می نماید و می بینم که این همه از اجزای من بدید می آید. والله را دیدم که صد هزار ریاهین و کل و کلستان و سمن زردو سپید یاسمین بدید آورد. و اجزای مرا کلزار کرد انید. و آنکاه ان همه را الله بیفشاد و کلاب کرد انید. و از بوی خوش وی حوران بمیشت آفرید. و اجزای مرا با ایشان در سرشت. اقلون حقیقت نگاه کردم. همه صورتهای خوب صورت میوه الله است. اکنون این همه راحتهای الله بمن می رسد درین جهان. و اگر کویند که الله را تو می بینی یا نمی بینی. گویم که من بخود نمی بینم. که لن ترانی. اما چو او بنماید چه کنم که نه بینم. والله اعلم.

[28] Tercemesi⁵²

Bi'sm'i'llāhi'r-raḥmani'r-raḥīm

İhdina'ş-şirāṭa'l-mustaḳīm

Yâ Rab benim her eczâ-yı vücûdumu bir in'âm ile şehr-i sa'âdet ve raḥata vâşıl et. Bîñ bâr-gâh-ı sa'âdeti her cüz'ümün cebhe-i iḳbâline aç.

Evet. Doğru yol odur ki şehr-i sa'âdete vâşıl eder. Eğri yol odur ki sâlikini şehr-i sa'âdete götürmez.

Bu münâcâtım üzere gördüm ki Allâh, bütün güzellikleriñ gıdâ-yı maḥbûbiyetini baña ve benim eczâ-yı vücûduma layık gördü şanki cümle eczâ-yı vücûdum onlarıñ eczâ-yı vücûduyla mümtezic oldu. Bir şîr-i ma'nevî-i feyz ve raḥmet, bütün eczâ-yı vücûdumdan nebe'ân etmeğe başladı. Cemâl ve kemâlden ve zevk ve muḥabbet ve leṭâfetten muşavver olan her şûret... Şanki zât-ı bî-mişâl-i ilâhîden benim şeş-cihetimde zâhir oluyor. Meşelâ bir kimse ma'î bir libâs giyse o libâsıñ üzeride de gûn-a-gûn nakş ile müzeyyen olsa. İşte bunuñ gibi Haḳḳ kendinden bende yüz binlerce şûret gösteriyor. Ḥüsn ü ân ve zevk-i irfândan pertev-i envâr-ı cemâliñ telemmu' ettiği şuver-i meliḥa-i ḥübândan. Ve onlarıñ

⁵² Cenâb-ı Sultânul-'ulemâ ḳuddise sırruhu'l-ala 'Ali efendimiz ḥazretlerinin bu kelâm-ı ḳudsî me'al-i 'ârifânlarını kerem-i feyz-i ma'nevî-i seniyyelerinden istimdâd ederek -dilimiziñ döndüğü kadar-'âcizâne tercüme etmeği tezyîd-i nef'-i ṭalibîn için münâsîp gördük. Vallâhu'l-muvaffâḳ.

eṭvār-ı mevzūnuyla aḥvāl ve ḥarekāt-ı ‘aşk-bāzānelerinden, ḥūrilerden, behiştî kâşānelerden, Cūybār-ı hoş-cereyāndan, şuver-i ‘aḳliyāttan ve daha nice nice ġāyet ve nihāyeti olmayan menāzır-ı laṭife-i ġarībeden her birine ilā mālā-nihāye nazār eder. Müşāhede eylerim ki ziynet-tırāz olan bunca cemāller, bende zāhir olur.

Ḥaḳḳ’ı gördüm ki yüz biñlerce reyāḥīn, güller, gülistānlar, şarı ve beyaz rāyihādār yāseminler zuhūr getirip benim eczā-yı vücūdumu bir gülzār kıldı. Ondan sonra dest-i kudret bunlarıñ hepsini şıktı, müşkbār bir gül şuyu ḥuşūle getirdi. Onuñ bûy-ı laṭifinden cennet ḥūrilerini yarattı, benim eczā-yı vücūdumu da onlarla taḥmīr ve mezc etti.

Şimdi dīde-i ḥaḳīkatle gördüm. Bütün güzel şūretler, şūret-i mīve-i ilāhīdir. Şimdi bu cihānda; Allāh’ın bütün revḥ ve reyḥān-ı luṭf-ı sa‘ ādeti bana in‘ ām olunuyor.

Baṅa Allāh’ı görüyor musuñ yoksa görmüyor musuñ diye şorsalar cevāben derim ki –ben kendiliğimden göremem.

Zira (لن ترانى)⁵³ buyurur. Faḳaṭ o gösterse benim görmemekte ihtiyārım var mıdır? (التوفيق والله ولي)

[29] Ḥazret-i Sultānu’l-‘ulemā’ efendimiziñ kelimāt-ı ‘aliye-i mübārekelerinden istifāde etmek isteyenler yārān-ı ‘azīzānıñ cem‘ etmiş oldukları risāle-i maḥşūşayı müṭāla‘a etmeli; ondaki me‘ānī ve ḥaḳā’iḳi i‘tikād-ı tām ile tedbīr ve tefekkūr eylemelidirler ki o nihāl-i ḳudsīniñ şemere-i ṭayyibesinden behremend ve berḥurdār olabilsinler.

(والله ولي التوفيق والهادى الى اوضح الطريق)

[30]

⁵³ “Mūsā ta’yīn ettiğimiz vakitte (Tūr’a) gelip de Rabbi onunla konuşunca “Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!” dedi. (Rabbi): “Sen beni aslâ göremezsın. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!” buyurdu. Rabbi o dağa tecellî edince onu paramparça etti, Mūsâ da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: “Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim.”/ El-A’raf-143 Hazret-i Mūsâ, Yüce Allah’ın dünyada görülemeyeceğini bildiği hâlde kendisindeki şiddetli iştîyak sebebiyle Allah’a böyle bir niyâzda bulundu. Çünkü o, Allah’ın sözlerini duyunca âdetâ kendinin dünyada olduğunu unutmuş, âhiret ve cennet hayâtına kavuştuğunu zannetmişti.” Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.166

2.3. KİSM-I ŞÂNİ

Üç faslı müstemildir.

2.3.1. Faşl-ı Evvel

Cenâb-ı Mevlânâ Kâddesa'llâhu Sırrahu'l-a'lâ Efendimiziñ Târih-i Velâdet ve Müddet-i 'Ömr-i Seniyeleri.

«1» Sultânü'l evliyâ' hâtemü'l mükemmilîn Hâzret-i Hudâvendigâr kâddesa'llâhu rûhahu'l-ğurer efendimiz 604 sene-i hicriyesinde en mübârek bir sâ'atte en hürrem bir tâlî' ile 'âlem-i vücûda kâdem-nihâde olmuşlar. Altmış sekiz sene vücûd-ı pür-cûd-ı sîneleriyle ehl-i cihânı müşerref edip 682 senesi şehr-i cumâde'l-âhîrîniñ beşinci günü civâr-ı rahmet-i Rabb-ı rahîme kesb-i ittişâl buyurmuşlardır.

2.3.2. Faşl-ı Şânî

Hâzret-i Mevlânâ Kâddesa'llâhu Sırrahu'l-a'lâ Efendimiziñ Esânîd-i Hırka ve Telkînleri ve Aşhâb-ı Şoĥbet-i Seniyeleri.

«2» Hâzret-i Hudâvendigârımızıñ isnâd-ı hırka ve telkînleri: Peder-i âlî-gevherleri Hâzret-ı Sultânü'l-'ulemâ' Baha'e'd-dîn Veled rağıya'llâhu 'anhu efendimizden muĥtebes ve mütefeyyiz olarak Hâzret-i Resûl-i Ekrem ve ĥabîb-i muĥterem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimize vâsıl olur ki şûret-i teselsülü bundan evvel beyân kılınmıştı.

[31] Evâ'il-i tufûliyetlerinden evsať-ı ĥâllerine kadar ĥâzret-i Seyyidü'l-aĥťâb faĥru'l-evliyâ' ve'l-kâmilîn tâcu'l-mükerremîn Seyyid Burhâne'd-dîn Muĥaĥķik-i Tirmizî ĥuddise rûhahu'l 'azîz efendimizle şoĥbet buyurmuşlardır.

Luĥât ve 'Arabiyât'tan, fûnûn-ı mütenevvi'adan 'ulûm-ı resmiye ve feza'il-i ıştîlâhiyeyi taĥşîl ederek müşârun bi'l-benân olduĥtan şoĥra Hâzret-i Seyyid: Şeyĥi Sultânü'l-

‘ulemā’ dan keşf ettiği haḳāyık ve ma‘ārifi, ‘ulūm-ı ledüniyeyi kendilerine ta‘līm ve telkīn buyurdu.

«3» Vaḳtā ki zāt-ı bī-hemtālarına ‘ulūm-ı ledüniye münkeşif oldu. Ve riyāzāt, mücāhedāt ile kendilerini a‘lā-yı maḳāmāt-ı velāyete vāşıl ettiler -ḳābil-i esrār-ı aḥadī ve maḥrem-i kūnūz-ı şamedī olarak ḥalīfetu’llāhu fi’l-‘arz Ḥazret-i Hızır ‘aleyhi’s-selām birçok defalar, cemāl-i zībā-yı pür-bahāsını Ḥazret-i Hudāvendigārimıza ‘arz etti.

Kendilerine esrār-ı ilāhiyeden bir müşkil ḥāşıl olsa Ḥazret-i Hızır musavver olup onu keşf buyurur ve şoḥbet-i seniyelerinde bulunarak esrār-ı rumūz-ı ilāhiye ile meşgūl olurlardı.

«4» Sulṭānu’l-maḥbūbīn dībāce-i vüḥū-ı evliyā Mevlānā Bahā’ü’l-millet ve’d-dīn ḳaddesa’llāhu rūḥahu’l gurer efendimiz ki Ḥazret-i Hudāvendigārimızıñ büyük maḥdūm-ı mükerrerleridir. Müşārun ileyh evā’il-i şebābında maḥbūb-ı cihāniyān ve ḥüsn ü leṭāfette Yūsuf-ı devrān idi. Bir gün destār-ı mübārekleriñi şarar. Uç tarafını yerine getiremediklerinden beğenmez, çözer yine şararlardı. Birkaç kereler böyle şarıp çözdüler. Hālbuki Ḥazret-i Hudāvendigārimız kendilerini uzaktan müşāhede ediyorlardı. Bir heybet-i tām ile buyurdular ki:

“Bahā’e’d-dīn defa‘āt ile şarıp bozma ru‘ūnet ve tekellūf ḳaydında olma. Ben de gençliğimde böyle bir kere destārımı mükerreren şarıp bozdum da Hızır ‘aleyhi’s-selāmın şoḥbetinden maḥrūm ḳaldım.”

«5» Ḥazret-i Hudāvendigārimız Dimaşḳ’ta iken iḳāmet buyurduḳları “Medrese-i Berāniye” deki hücrede ‘azīzlerden birçoḳları Hızır ‘aleyhi’s-selāmı görürlerdi. O hücre, el ḥāletü hazihi Hızır ‘aleyhi’s-selām’a nisbet olunur ve ḥalḳ ziyārete gider taleb-i ḥacāt ederler. Orada du‘aları maḳrūn-ı icābetgāh-ı ilāhī olur.

«6» [32] Cenāb-ı Hudāvendigārimız, ḥazret-i Sulṭānu’l-Evliyā ve’l-aḳṭāb, tācu’l-ma‘ şūḳīn Maḥbūb-ı Cenāb-ı Rabbu’l-‘Ālemīn Mevlānā Şemsü’l-Ḥaḳḳ ve’d-dīn El-Tebrizī ‘Azzama’llāhu zikrahu efendimizle de pek çok şoḥbet buyurmuşlardır. Semā‘, vecd ve inbisāt ḥuşūşunda, destārın usūl-i vaz‘ında onlara muvāfaḳat buyurmuşlardır. Ḥazretiñ

sîret-i pâki ve maḳâm-ı aḳdes-i tâb-nâki yerinde tafşîl edileceği cihetle burada bu kadarla ihtîşar olundu.

«7» Hâzret-i Hudâvendigârımız maḥrûse-i Dımaşḳ'ta bulundukları zamân nice müddet melikü'l-ârifîn, muvaḥḥid-i müdeḳḳıḳ, kâmil-i mükemmil, şâhibü'l-hâl ve'l-kâl Şeyḥ Muḥyi'd-dîn 'Arabî ve seyyidü'l-meşâyiḥ ve'l-muḥaḳḳıḳîn Eş-şeyḥ Şade'd-dîn Hamevî⁵⁴ ve seyyidü'l-meşâyiḥ Şeyḥ Osman Er-Rûmî ve muvaḥḥid-i müdeḳḳıḳ 'ârif-i kâmil faḳîr-i Rabbânî Şeyḥ Evḥadü'd-dîn-i Kirmânî⁵⁵ ve melikü'l-meşâyiḥ ve'l-muḥaddisîn Şeyḥ Şadre'd-dîn El-Ḳonevî ḥazarât-ı ḳudsiyesiyle şoḥbet eyleyerek taḳrîri, mûcib-i taṭvîl olacak ḥaḳâyık-ı ilâhiyeyi yekdîgere beyân buyurmuşlardı. Rıdvanu'llâhi 'aleyhim ecma'in.

[33]

2.3.3.Faşl-ı Şâliḡ

Menâḳıb-ı Hâzret-i Hudâvendigâr Ḳuddise Sırruhu'l-'Azîz

Şi'r

ای زانت افتخار همه خلق کائنات	قول تو هست حجت و برهان معجزات
روح القدس ز عزت قر رجلا لتت	گرد بگرد قطب کمال تو چون بنات
از غیرت لتافت حسن کلام تو	در غرق خجلت استت همه چشمه حیات
ای جامع مکارم اخلاق احمدی	وی کاشف حقائق آیات بینات
یفنی الکلام و لا یحیط بو صف	ال قیت ما یفنی بما لا ینفد

Tercemesi

Ey zât-ı kemâlât-sımâtı bütûn kâ'inatın bâ'is-i iftiḥârı

[34] Seniñ kelâm-ı muḳaddesiñ, mu'cizâtıñ ḥüccet ve burhânıdır.

⁵⁴ Sa'de'd-dîn Hamevî: Şeyḥ Necme'd-dîn-i Kübrâ'nın müridânındandır. Şadre'd-dîn Ḳonevî ile müşâḡabet etmiştir.

⁵⁵ Evḥadü'd-dîn-i Kirmânî: Ricâl-i Ḥalvetiyeden olup eş'âr-ı meşhûresi vardır.

‘İzzet-i kâdr-i celâletinden dolayı Rûhu’l-Ḳudüs ıktb-ı kemâliniñ etrafında seb‘a-i seyyâre gibi döner, onu tavâf eyler.

Letâfet-i hüsn-i kelâmıñı görünce bütün çeşme-i âb-ı hayât, bütün selsebîl-i nûr gayretinden müstağrak-ı haclet oldu.

Ey cāmî‘-i mekârim-i ahlak-ı Aḥmedî, ey kâşif-i ḥaḳâyık-ı âyet-i beyyînât.

Ben seniñ vaşfıñda ne yazarım, ne söyleyebilirim. Zîrâ söz biter. Faḳat vaşfıñı ihâtâ edemez. Çünkü evşâfıñ nihâyet bulmaz. Demek oluyor ki fânî olan mütenâhi bulunan bir şey’le hadd ve nihâyeti olmayan bir şey’i ihâtâ etmeğe kalkışmışım. Ki heyhât...

Sulṭânu’l-evliyâ’ el-mükemmilîn, ıktbu’l-evvelîn ve’l-âḥirîn mütehallî-i envâr-ı aḥadiye şâhib-i ahlak-ı Muḥammediye Ḥazret-i Ḥudâvendigârımız:

Beyt

هزار بار بشستم دهان به مشک و کلاب

هنوز نام تو بردن دریغ می آید⁵⁶

[35] Ḳaddesa’llâhu rûḥahu efendimizi hangi dil ile hangi beyân ile tavşîf edebilirim.

Beyt

ستائش بحقیقت ستائش خویش است

که آفتاب ستاینده چشم خویشتن بستود⁵⁷

«8» Ḥazretiñ bî-hadd ve bî-pâyân olan evşâf-ı kemâlât-ı ‘aliyesiniñ -ki ba‘zısını ‘ayne’l-yaḳîn müşâhede etmiş ve ba‘zısını ‘ilme’l-yaḳîn bilmiş olduğumdan- bunların hangi birini bu kesik kalem-i zebânımla şerḥ ve baş edebilirim. Zîrâ her bilinen görülmez her görülen söylenmez her söylenen, yazılmaz.

⁵⁶ Tercemesi: Biñ def’a ağzımı misk ile gül şuyuyla yıkadım, temizledim. Faḳat hâlâ seniñ o sevimli nâm-ı bülendiñi ağzıma almağa kıyamam.

⁵⁷ O zât-ı ḳudsiyet-simâtı medḥ etmek ḥaḳîḳatte kendini medḥ etmektir. Zîrâ güneşi medḥ eden, kendini medḥ etmiş olur.

İşte buña bir delîl: Evliyâ'ı'llâh radıya'llâhu 'aleyhim ecma'in Hâzerâtının her biri, mücâhede ve riyâzâtı miqdârınca mazhar-ı müşâhede olmuş ve âyîne-i zamîr-i münevverlerini jeng-i mâsivâ'ı'llâh'tan temizleyerek nüķüş-ı kibriyâya kesb-i kâbiliyet etmiş, Hâķķ Te'âlânın şıfât-ı celîlesiyle mevşûf olmuşlardır.

[36] هر که صیقل بیش کرد او بیش دید

بیشتر کشته برو عینی پدید

Naşıl ki benî Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiz buyururlar:

(مَنْ أَرَادَ أَنْ يَجْلِسَ مَعَ اللَّهِ فَلْيَجْلِسْ مَعَ أَهْلِ النَّصُوفِ) Ma'nâ-yı şerîfî: "Her kim Allâh ile berâber oturmak ister ise ehl-i taşavvuf ile otursun."

Şeyhîm radıya'llâhu 'anhu buyurur:

Meşnevî

هر که خواهر همنیشنی باخرا

تا نشینر در حضور اولیا

Bu tâ'ife-i 'aliye şıfât-ı beşeriyetten külliyyetle maḥv olup Hâķķ ile diri, Hâķķ ile söyler Hâķķ ile işitir olmuşlardır. Naşıl ki ḥ'âce-i kâ'inât 'aleyhi ekmelü't-taḥiyyât efendimiz ḥadîs-i ḳudsîsinde ḥaber verirler. Kale'llâhu Te'âlâ:

⁵⁸(إِذَا أَحْبَبْتُ عَبْدًا كُنْتُ لَهُ سَمْعًا وَبَصَرًا وَيدًا وَلِسَانًا فَبِیْ یَسْمَعُ وَبِیْ یُبْصِرُ وَبِیْ یُبْطِشُ وَبِیْ یَنْكَلُمُ)

Nâzm

انها که ربوده التتر از عهرا لست باز مستتر

در منزل درد بسته پالاندر درداند جان کوشاده دستتر

[37] فانی زخودو بدوست باقی این طرفه که نیستند و هستند

این طائفه اند اهل توهید باقی همه خویشتن پر ستند

⁵⁸ Ma'nâ-yı 'âlîsi: "Ben bir ḳulumu sevince onun ḳulağı, gözü, eli, dili, ben olurum. Benimle işitir, benimle görür, benimle batş ve ḥiddet eder, benimle söyler."

Hallacu'l-esrār Hüseyn bin Manşūr qaddesa'llāhu rūḥahu'l- 'azīz ki 'ulemā-yı ehl-i tevḥīd zümresinden idi. Şu kelām-ı 'ulvîyesiyle bu maqâmın şîfâtından haber verir. Buyurur ki:

Beyt

أنت ام انا هذالعين فى العين

حاشاك حاشاى من اثبات اثنين⁵⁹

Şeyḫ Evḥadü'd-dîn-i Kirmânî bu maqâmda buyururlar:

Rubā'î

تا ظن نبرى كه هست اين رشته دوتو

يك توست خوداصل و فرع بنكر تونكو

اين اوست همه و ليك پيد است بمن

شك نيست كه اين جمله منم ليك بدو

Tercemesi: Sen zannetme ki bu iplik iki kıttır aşı ve fer'ine iyi nazar et. Bunun esasen bir kıt olduğunu anlarsın.

Bu bütün odur. Faqat benimle zâhir olmuştur. Hîç şüphe yok ki bu hep benim. Faqat onuñla qa'im olmuşum.

[38] Hâzret-i Hudâvendigârımız qaddesa'llāhu sırrahu efendimiz buyurular ki:

ای اولیای حق را از حق جدا شمرده

کر ظن نیک داری بر اولیا چه باشد

Ma'nâ-yı şerîfi: Ey evliyâ'u'llâhı Haqq'tan cüdâ şanan kimse; ne olur gönlünde evliyâ-yı Haqq'a ḥüsn-i zann ḥâşıl etseñ.

⁵⁹ Ey benim 'ayine-i şâbitemde cilve-ger olan. Bu sen misiñ yoksa ben miyim? Hâşâ...Hâşâ seni de kendimi de ikilik isnâdından tenzîl ederim.

«9» İmdi ma‘lûm ve muḥakḳak oldu ki: Evliyâ’u’llâh mezâhir-i şîfat-ı Hâḳḳtîrlar. Faḳat bazı kimseler o zevât-ı ḳudsiyet-simâtı dîde-i zâhirî ile görmeyebilirler. Nitekim kelâm-ı mecîd ḥaber veriyor. (وَتَرَاهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ)⁶⁰ Ma‘nâ-yı şerîfi: “Ey Resûl-i Ekremim, sen onları saña bakıyor görüyorsun. Hâlbuki onlar bî-başîrettirler. Seni görmezler.”

Ḥazret-i Ḥudâvendigârımız buyurur:

در تو کجا رسد کسی تا نرو د بیای تو

مرغ تو کی شود دلی تا نپرد ببال تو

Ma‘nâ-yı şerîfi: Bir kimse seniñ ayağıñla -‘inâyetinle- yürümez ise saña nerede erişebilir... Bir gönül seniñ kanatıñla -cezebât ve muḥabbetiñle- uçmazsa saña ne vakit ḳuş olabilir. O ḥüsn-i mâ-fevḳa’l-ḥayâl cemâliñiñ gülistânında nasıl pervâz edebilir.

Yine Cenâb-ı Pîr raḳıya’llâhu ‘anhu efendimiz başḳa bir mevzu‘da buyururlar:

دیدن روی تو بسی نادر است

ای خنک آن کوش که نامت شنید

Ma‘nâ-yı şerîfi: Seniñ rûy-ı gül-bûyuñu görmek ne ḳadar nâdirdir. Âh, ne muṭlu o ḳulaḡa ki seniñ nâm-ı dil-peziñiñi işitti.

[39] Bir çeşm-i başîr ḥâşıl etmeli de ondan soñra onlarıñ cemâl-i bâ-kemâline nazar etmelidir.

Ma‘mâfîh bu başîret ḥâşıl olsa da onlar kendileriñi göstermedikçe görmek mümkün olamaz. Ḥazret-i Ḥudâvendigârımız buyururlar:

او نماید هم بدلها خویش را

او بدوزد خرقة درویش را

⁶⁰ El-A‘raf-198

Ma' nā-yı şerîfi: Gönüllere kendini o gösterir. Dervişin hırkasını o diker onun kırık gönlünü o tatlıb eder.

«10» ‘Âlem-i imkânda nice evliyâ vardır ki kâmil, vâsıl, başîrdirler. Ve bir kısım evliyâ’u’llâh da vardır ki onlar, mestûrân-ı Hakk’tırlar. Hakk’tan başka kimsenin onlara ıttıla’ı yoktur. O evliyâ : “Yâ rabbî, bize o mestûrân-ı kılbâb-ı ‘izzetiñden birini göster.” diye niyâz ederler. Fi’l-haқиka ba’zısına da müyesser olur. Nitekim menkûldür ki: Şeyh Ebu Bekir Kettânî rahmetu’llâhu ‘aleyh rahmeten vâsi’aten hâzretleri bir gün Ka’be-i mükerremeniñ oluğunun altına oturmuş idi. “Benî Şeybe” kapısından doğru bir ihtiyâr adam kemâl-i şekve ile onuñ yanına geldi dedi ki:

“Ey şeyh niçin İbrahim ‘aleyhi’s-selâm’iñ maқâmı olan yere gitmiyorsuñ orada adamlar oturmuşlar. Hadîs-i şerîf istimâ‘ ediyorlar. Bir ihtiyâr adam gelmiş rivâyât-i şaḥiḥa ve esânîd-i ‘âliye ile naқl-i eḥâdiş ediyor: Sen de gidip dinleseñ a.”

Şeyh Ebu Bekir hâzretleri cevâben dedi ki:

“Ey şeyh. O dediğîñ kimseniñ esânîdi uzun gider. Onuñ orada esânîd ile söylediğini ben burada isnâdsız işitirim.”

Onuñ “kimden işitirsîñ” su’aline Hâzret-i Şeyh “حَدَّثَنِي قَلْبِي عَنْ رَبِّي”⁶¹ cevâbını verdi.

İhtiyâr adam “Peki buña delîliñ nedir?” diye sordu.

Hâzret-i Şeyh dedi: “Delîl odur ki sen Hızır’suñ.”

[40] Hızır ‘aleyhi’s-selâm buyurdu ki “Ben şimdiye kadar zann ederdim ki Hakk’iñ hîçbir velîsi yoktur ki ben onu tanımayayım. Vaқta ki Şeyh Ebu Bekir Kettânî’yi gördüm. Bende yaқîn hâşıl oldu ki Hakk’iñ nice bendeleri vardır ki onları tanıyamadığım hâlde onlar beni tanırlar.”

El-hâşıl dîde-i ma’ nâ ve tevḥîd ile görülebilen ḥuşûşâtı zebân-ı beyâna getirince ta’ rizâta hedef olmak bedihîdir.

⁶¹ “Қалбим, Рabbимден telâқķi ile bana tebliğ-i hadîs etti.” yolunda terceme olunabilir.

بار ها گفته ام كه فاش كنم
هر چه اندر زبانه اسرار ست
ليك از زخم چشم و بيم جفا
بر زبانت نهاده مسمارست

Hazret-i Hudāvendigārimız buyurur:

هر كه را اسرار كار آموختند
مهر كردند و دهانش دوختند

Ma'nā-yı şerīfī: Her kime ki esrār-ı haqīqatı öğretiler. O kimseniñ ağızını diktiler. Mühürlediler.

Bu gibi esrār-ı haqīqat, hāl diliyle söylenmek ve yazılmağ istense bu da birtaķım şürūhāta ve telvīhāt ve izāhata ihtiyāc gösterir.

Şi'r

زبان كه طوطی كویاست باهزار بیان
ز صد یكی نكند سر حال دل تقریر

[41] قلم كه چوب زبانت و بسته بندو ببند
چگونه سر دل عاشقان كند تحریر⁶²

Şu taķdirce tā'ife-i celile-i evliyā'u'llāhıñ evşāfında ne ķadar mübālağā olunsa onların kemālātına nisbeten yine azdır. Belki 'ayn-ı taķşīr olur.

«11» Faķať bilinmelidir ki ey ķarī' -Allāh seni dāreynde mażhar-ı tevfiķāt etsin- evliyā'u'llāhtan her biriniñ bir meşreb-i maḥşūşu vardır. Enbiyā-yı a'zām 'aleyhimü's-selām ḥazerātında olduğı gibi.

Enbiyā-yı kirāmıñ ba'zısınıñ meşrebi 'ilm-i ledünīdir: Ādem-i safiyu'llāh gibi 'aleyhi's-selām ba'zısınıñ meşrebi tekellüm ve taķarrübdür: Mūsā-yı kelimu'llāh gibi şalavatu'llāhi

⁶² "Lisān ki biñlerce beyāna mālīk bir tūṭī-yi güyādır faķať hāl-i diliñ yüzde bir sırrını taķrīr edemez. Ķalem ki boğum boğum bağlanmış çöpten bir lisāndır naşıl olur da sırr-ı dil-i 'āşīķānı taḥrīr edebilir." me'alindedir.

‘aleyh ba‘zısının meşrebi rûhîdir: ‘İsâ-yı rûhu’llâh gibi ‘aleyhi’t-taḥiyye ba‘zısına ise bütün meşrepler bahş ve teslîm olunmuş. Esmâ’-ı ḥüsnânın hepsinden ‘ubûr etmiştir.

Bu da efdal-i evvelîn ve ahîrîn olan benî a‘zam şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimizdir.

Ḥazret-i Ḥudâvendigâr raḍıya’llâhu ‘anhu efendimiz, bu meşârib-i kudsıyeye nisbetle dâ’ire-i velâyetle feyz-i meşreb-i nebevîden behreverdiler.

Naşıl ki zât-ı seniyeleri buyurular:

بکشادند خزینه همه خلعت پوشید

مصطفی باز بیامد همه ایمان آرید

Ma’nâ-yı şerîfî: Ḥazîne-i kerem-i lâ-yezâlî açtılar. Geliñiz hepiñiz hil’at giyiñiz. Ḥazret-i Muḥammed Muştafâ, o nebî-i yenbû‘u’l-vefâ yine geldi. O salṭanat, o cihân-ı ḥaḳîḳat yine göründü. Hepiñiz iman getiriñiz.

«12» Ḥazret-i Pîr’in maḳâmât-ı seniyelerini takrîr için bu za‘îf tarafından birkaç veche üzere izâhât i‘fâsına lüzum vardır.

[42] Birincisi ‘ulûm-ı resmiyedeki imtiyaz ve ihtîşâş-ı ‘âlîleri ḥaḳkında vârid olan beyânât:

Ḥazret-i Pîr; fûnûn-ı ‘Arabiyât ve luġâtta fıḳıh, eḥâdiş, tefâsir ve ma‘kulât ve menkulâtta ğaye-i kemâle vâşıl olmuşlardı. O ‘aşırda bütün ‘ulemâ-yı dehrîñ ser-âmedi bulunuyorlardı. Bütün fûnûnda icâzât-ı ‘âliye almışlardı.

‘Unfuvân-ı civânîlerinde maḥrûsa-i Ḥaleb’de bulunarak ‘ulûm-ı mütenevvi‘ ada şöhret-gîri i âfâḳ olan ‘allâme-i bî-müdânî Mevlânâ “Kemâle’d-dîn bin ‘Adîm” birkaç medresede mülâzemetle ifâde ve istifâde ile meşġûl olmuşlardır.

O zamânda kendilerine aḳran olan kimseler, bir müşkile düşseler; ḥazrete ‘arz ederlerdi. O mes’ele ḥaḳkında lisân-ı dürrer-bârlarından öyle bir vücûh-i taḥḳîḳât işitirlerdi ki onuñ zevki, vücûdlarında tâ iliklerine kadar te’sîr ederdi. Zîrâ serd ve beyân buyurdıkları vücûh-ı ‘ilmiyeden hiçbirini, hiçbir kitâbda bulamazlardı. Zîrâ ḥazretin naẓar-ı mübârekleri

dā'imā şafahāt-ı levh-i maḥfūza nāẓir idi. 'Ulūm-ı resmīyede -ki maḳāmāt-ı seniyeleriniñ kemterinīdir- zāt-ı seniyeleriniñ bu derece-i te'ālāya vāşıl olmaları kemālat-ı celīlelerine nisbetle mūcib-i istiğrāb değıldir. Naşıl ki işāret buyururlar:

Şi'r

ز دیده مست شدی باز ذوق نادیده	ایا دلی چو صبا ذوق صبحها دیده
کمر ببسته و در کوه کهربا دیده	کھی بجر تحسیر کھی بدامن کوه
برون زچرخ و زمین رفته صد سها دیده ⁶³	ورای دیده و دل صد ریچه بکشاده
صفات طالب و مطلوب را جدا دیده	نه طالب ست و نه مطلوب آنکه در توحید
زلا که رست بکو عاشق بلا دیده	آله راکه شناسد کسی که رست زلا
هزار بار مر آن جبه را قبا دیده ⁶⁴	رموز لیس و فی جیتی بدا نسته
چنین بود نظر پاک کبریا دیده	بپیش دیده دو عالم چو دانه پیش خروس

[43]

Ma' nā-yı şerīfī: Ey ol bir gönül ki nesīm-i şabā gibi şubḥ-ı bahārān-ı tecellīyātın ezvākını gördü mest oldu. Faḳaṭ gördüğü her zevḳi mūte'ākīb nādīde bir zevḳ-i dīger çehre-i besīmi ile āgūş-ı ziyādārına atıldı.

Gāh baḥr-i taḥayyürde ve gāh kūh-ı tecellī eteğinde kemer-beste-i ḥuzūr olup o kūh-ı tecellīdeki kehrübā-yı emelī, cevher-i ḥaḳīḳati gördü. Gördü de göz ve gönlün māverāsında yüzlerce pencere açılıp āsmān ve zemīnden ḥārice gitti. Gezdi o cihān-ı ma'nāda yüzlerce sūhā yıldızı seyr etti.

Tevhīdde ṭālīb ile maṭlūbuñ şifātını ayrı gören kimse, ne ṭālīb olmuştur ne de maṭlūb.

“Allāh” ı kim tanıır bilir misiñ? Lā (لا)'dan inkārdan ḳurtulan kimse... Lā (لا)'dan inkārdan kim ḳurtulmuşdur diye şorana, sen de ki 'āşīḳ-ı belādīde. İşte o kimsedir ki Ḥāzret-i

⁶³ “Semā”da nüşhadır.

⁶⁴ Ḳubā: Medīne-i Münevvere ile Mekke-i Mükerreme arasında Medīne'ye iki mil mesāfede vāḳi' büyük bir köydür. Hicret eşnāsında binā olunmuş meşhūr bir mescidi olup Risālet-penāh şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz içinde namāz ḳılmışlardı. Fezā'ili ḥaḳḳında eḥādiş-i şerīfe vardır.

Bayezid-i Bistāmī’niñ (لیس وفی جبتی سو اللهی) kelāmınıñ rumūzunu añladı. Haqıqaten o kimsedir ki o cübbeyi biñ def’alar Kubā, bir haremğāh-ı Hudā gördü.

Onuñ pışgāh-ı dīde-i haqıqat-bīninde iki ‘ālem şanki ħorosuñ öñündeki bir buğday tānesi meşābesine qaldı. Evet, kibriyāyı gören naẓar-ı pāk işte böyle olur.

«13» [44] Vaqtā ki Ĥazret-i Ĥudāvendigār naẓar-ı pāk-ı kibriyā’ı ile naẓar ettiler; gördüler ki pışgāh-ı te‘ālilerindeki menāzil ve maḳāmāt-ı şerīfeye eṭvār-ı ‘āliye nisbeten ‘ulūm-ı zāhiriye ile taḳallūd ve taḳayyūd etmek ḥicāb-ı rāh-ı haqıqattir.

Taḥşil-i ‘ilimden maḳşūd olan şey’ ḥāşıl ve zāt-ı kibriyāya mülāzım ve vāşıl olunca şaḥīfe-i ḥātır-ı ‘ıṭr-nāk-ı mübāreklerinden hepsini maḥv buyurarak ‘ulūm-ı ledūniye zāt-ı seniyelerine münkeşif ve ‘ulūmdan geçerek ma‘lūma -ki o Ḥaḳḳ Te‘ālādır- vüṣūl-ı müyesser oldu. Bu beyānātıñ taḳviyeti yolunda buyururlar:

Beyt

زدانشها بشویم دل ز خود خودرا کنم غافل

که پیش دلبر مقبل نشاید ذو فنون رفتن

Dīger bir maḳāmda buyururlar:

یک حمله مردانه مستانه بکردیم

تا علم بدادیم وبمعلوم رسیدیم

بآیت کرسی بسوی عرش پریدیم

تا حی بدیدیم و بقیوم رسیدیم

Ma‘nā-yı şerīfi: Mestāne faḳaṭ ḳahramanca, mertçe bir ḥamle ettim. Atıldım. ‘ilmi verdim. Ma‘lūma vāşıl oldum. Ayet-i Kürsī ile ‘arşa doğru uçtum. O mertebe uçtum ki Cenāb-ı Ḥayy-ı Lā Yemūt’u gördüm. Ḳādir-i Ḳayyūm’a eriştim.

Ĥazret-i Mevlānā raḳıya’llāhu ‘anhu dīger bir mevzūda yine bu maḳāmıdan baḥişle ‘ulūm-ı zāhiriye ḳaydında ḳalanları irşād için buyururlar:

این علم و هنر پیش تو باد و هوس استی

کر علم خرابات ترا همنفس استی

سیمرغ جهاندر نظرت چون مکس استی

ورطائر غیبی بتو بر سایه فکندی

[45] و ر صبح سعادت بتو اقبال نمودی کی دامن و ریش تو بدست عسس استی

کر کوکبه شاه حقیقت بنمودی این کوس سلاطین بر تو چون جرس استی

Ma'nā-yı şerîfî: Hārābāt-ı 'aşqın 'ilmi eğer saña hem-nefs muşāhib olsa idi. İki el ile şarıldığın bu 'ilm ve hünere seniñ öñünde hevâ ve hevesten ibâret qalardı.

Tâ'ir-i Ġaybî -ki Hâzret-i Cembrâ'il'dir- eğer sāye-i feyzini seniñ üzeriñe düşürse idi... Cihânın Simurğ 'Ankâsı nazarıñda sinek gibi olur di.

Eğer şubh-ı sa'âdet saña iqbâl gösterse idi. Böyle eteğin ve şakalın -hiç zabtiye meşâbesinde olan nefsiñ- eline geçer miydi?

Eğer şâh-ı haqîkatîñ kevkebe-i salâtanatı saña görünse idi bu kûs-ı selâtin seniñ 'indiñde çınğırak gibi qalardı.

Bu maqâmıñ evşâfını beyân yolunda daha buña beñzer pek çok kelimât-ı mübârekeleri vardır ki bunların hepsi zıkr olursa söz uzar.

[46]

2.3.3.1. Hâzret-i Pîr'îñ Mücâhede ve Riyâzâtı

«14» Hudâvendigârimız kıddesa'llâhu sırrahu efendimiz hâzretleri şıdķ-ı tâmları cihetiyle ğāye-i 'aşķa vâşıl olmuş idiler. Gerek müteķaddimîn gerek müte'ahhîrîn evliyânın hîçbirinde 'aşķıñ bu mertebe-i kemâli tecellî etmemiştir. Kendi zât-ı seniyesi buyururlar:

در اولین و آخرین عشقی نه بنمود اینچنین

ابصار عبرت دیده را ای عبرة الا بصارمن⁶⁵

⁶⁵ “Ey cemi'-i ebşâra 'ibret olan maḥbûbım. Evvelîn ve âḥîrînden hîçbirinde –ebşâr-ı 'ibret-dîdeye – böyle bir 'aşķ göstermediñ.” böyle terceme edebiliriz.

İbtidâ-yı hâllerinden –ya‘ni sinn-i bülûğ-ı ‘âlîlerinden- intihâ-yı vakitlerine kadar günden güne riyâzât ve mücâhedât-ı ‘aliyelerini taz‘îf buyururlardı.

Bu za‘îf kırk sene hâzrete mülâzım oldum. Nokta-ı âsitân-ı hizmetlerinde başım bir pergâr gibi nâşiye-i sây-ı şebât olmağtan hâlî kalmadı.

Bu müddet zarfında zât-ı aqdeslerini yatağta başlarını yastığa koyup da yanları üzerine uzanarak bir ay istirahat yattıklarını görmedim. Çünkü Hakk Te‘âla’nın hâr hâr muhabbeti, riyâzet çeken o muqaddes vücûda dâ‘imâ bir muharrik olmuş idi. Kendi hâllerini beyân şadedinde buyururlar:

چه اساید بهر پهلوی که خسبد

کسی کز خار دارد او نهالین

«15» Hâzretin kemâlî-i ‘aşktan mütehaşşıl qararsızlıklarını uykusuzlukları tavşîf ve şerh edemem. Çünkü istirahat buyurduklarını, uyku uyuduklarını asla görmedim. Bir def‘a geceleri uykusuzluktan kesret-i semâ‘; vücûd ve hâlâtan aşhâb ve yârânın uykusu galebe etmişti: Huzûr-ı mübâreklerinde terk-i edep edemediklerinden dolayı yatmadıkları hâzrete ma‘lûm oldu. Mürîdân ve mu‘tekadâna derece-i nihâyede hüsn ve ihsan [47] gösterir oldukları cihetle bir müddet murâkabe⁶⁶ vardılar. Arkalarını dîvâra dayayıp başlarını zânû-yı mübârekleri üzerine koydular. Şeyh Muhammed Hâdım geldi. Bir büyük “Fereci”⁶⁷ getirip mübârek omuzlarının üzerine koydu. Tekmîl-i vücûdlarını onuyla örttü.

Vaktâ ki bütün aşhâb ve yârân uykuya vardılar. Hâzret-i Pîr tekrâr kalktı. Namâza durdu. Soñra gâhi vecd ve cezebât ile yukarı aşağı gezinip ârâm buyurmadılar. Rağıya’llâhu ‘anhu Efendimiz bu huşûşa buyururlar:

که روز و شب چو مجنونم سر ز خیر می خایم

نداردیای عشق او دل بی دست و بی یایم

⁶⁶ **Murâkabe:** Kulun bütün hâllerinden Rabb’inin haberdâr olduğunu bilmekle da‘im olması hâlidir. *Cürccânî, age, s.88*

⁶⁷ El-Ferrûc: Tennûr vezninde ensesinden yırtmacı olan kaftana denir ki üste giyilir. Bu hâlâ ferâce dediğimizdir ki Fârisî’de fereci derler. Evâ’ilde yırtmacı eñsesinde olur idi. Şora şimdiki hey‘et-i ma‘hudeye girmiştir. Meşârıkta mestûr olduğu üzere ‘aleyhi’s-salât ve’s-sellâm efendimiz fereci iktisâ buyurmuşlardır. “En-nihâye” de deniliyor ki oña ‘aleyhi’s-salavât ve’s-selâm şalli ve ‘aleyhi fûrûc min harîr Hüvelbekâ’ullezi fihi şakka min halfihi. ma haza: Terceme-i kâmus

میان خونم وتر سم که کر آید خیال او	بخون دل خیالش را زیخو یشی بیالا یم
ز شبهای من کریان بپرس از لشکر پریان	که در ظلمت در آمدشد پریر ا پای میسایم
همی کرد دل پاره همه شب همچو استاره	شده خواب من آواره ز سحر یار خود رایم
رها کن تا چو جور شیدی قبابی پوشم از آتش	دران آتش چو خور شیدی جهانی را بیار ایم
اگر یک دم بیا سایم روان من نیا سا ید	من آن لحظه بیا سا یم که یک لحظه نیا سایم

Ma‘nā-yı Şerîfî: Âh... Dilberimiñ aşkı hîç iktidâr mı qor... Bende ne dest-i ihtiyâr ne [48] de pây-ı iktidâr bıraktı. Yalnız onuñ muhabbetiyle inler bir gönülden ‘ibâret qaldım. Rûz ve şeb mecnûn gibiyim. Ser-zencîr-i zülfünüñ hayâlini öper, ağızımda geveler dururum.

Şimdi ben cerîha-i ‘aşkımdan akan qanlar içindeyim... Korkarım ki hayâl-i nâz-ı dil-nevâzı sineme teşrîf ettiğî zamân ben kendimde olmadığımıdan dolayı o hayâl-i mu‘azzezi hûn-ı dilimle bulaştırırım.

Bu giryân-ı muhabbetiñ leyâli-i hazînini perilere sor. Gecenîñ karanlığında te’sir-i cezbât-ı ‘aşq ile keşret-i harekât-ı âmed-şodanemden perilere ayağım çarpıyor.

Yıldızlar naşıl şabaqlara kadar âsmânda yanar durursa benim dil-i pâre pârem de öyle oldu. Yâr-ı hûd-ı re’yimiñ sihr-i füsûnkârıyla uyku bütûn geceler âvâre qaldı.

Dilberim; bırak. Seniñ ‘aşkınla güneş gibi, âteşten bir kaftan gibiyim. O ateş içinde âfîtab gibi cihânı tenvîr ve tezyîn edeyim.

Âh seniñ ‘aşkıñdan bir dem âzâde olup âsûde qalsam cânım rahat etmez. Zîrâ ben ol zamân rahat ederim ki bir lahzâ seniñ muhabbetiñden âsûde qalmam.

Quddise sırruhu efendimiz yine bunuñ gibi dîger bir maḥalde bu ḥâlin beyânı şadedinde işâret buyururlar:

همه خفتند و من دلنشته را خواب نبرد	همه شب دیدی من بر فلک استاره شمرد
خوابم از دیده چنان رفت که هر کز ناید	خواب من ز هر فراق تو بنوشید و بمرد

Ma' nā-yī šerīfī: Herkes uyudu. Gönlünü kıptıran ben 'āşık ise uyumadım. Bütün geceler gözlerim āsmānda seniñ hāyālīñle yıldızları şayıyor. 'Aşkın uykuyu gözümde öyle bir şūrette giderdi ki bir daha gelmesi mümkün değil. Evet, uykum seniñ zehr-i firākıñı içti de öldü.

Yine kıddesa'llāhu sırāhu efendimiz buyururlar:

دیدہ خون کشت و خون نمی خسبد	دل من از جنون نمی خسبد
مرغ و ماهی زمن شده حیران	کین شب و روز چون نمی خسبد
پیش از این در عجب همی بودم	کاسمان نکون نمی خسبد
آسمان خود کنون زمن خیره است	کی چرا این زیون نمی خسبد
عشق بر من فسون اعظم خواند	جان شنید آن فسون نمی خسبد
این یقینم شده است پیش از مرک	کزیدن جان برون نمی خسبد
هین خمش کن باصل راجع شو	دیدئ راجعون نمی خسبد

[49]

Dīger bir maḥalde de müstağrak oldukları tecelliyāt-ı celāliyenīñ tünd ve bād-ı heybetiniñ aḥvālinden şu yolda beyān buyururlar:

بوئی همین آید مرا مانا نکه باشد یار من	بر یاد من پیمود می آن با و فاخمار من
کی یاد من رفت از دلش ای دردل و جان منزلش	هر لحظه معجونى کند بهر دل بیمار من
کو نعره‌یا بانکى اندر خور سودای من	کو آفتابى یا مهى مانند انوار من
نظاره کن کز بام او هر لحظه پیغام او	از روزن دل می رسد در جان آتش خوار من
امشب درین گفتار ها رمزى ازان اسرار ها	درپیش بیدار ان نهد ان دولت بیدار من
لاف و صالش چون زنم شرح جمالش چون کنم کان	طوطیان سرمیکشند از دام این گفتار من
آن پیل بی خواب ای عجب چون دیدهندستان بشب	لیلى هر آمد در طلب در جان مجنون وار من
صبر از دل من برده مست و خرابم کرده	کو علم من کو حلم من کو عقل زیرک سار من
امشب چه باشد قرنهاننشاند این نار ظی	من آب گشتم از حیا ساکن نشد این نار من

[50]

Mā' nā-yı şerîfî: Baña bir rāyihā-ı rūḥ-nevāz geliyor. Ola ki yārim, o vefākār ḥumārım beni yād ederek bād-peymā oluyor.

Menzili dil ve cān olan o cānān 'acabā beni ne zamān ḥatırına getirdi ki dil-i bī-māra böyle her laḥzā bir devā-yı şāfi iḥzār ve iḥsān ediyor.

Gönlüm şimdi öyle bir neşve-i tecelliyāt ile doldu ki istiyorum mestāne na' ralar atayım. Fakat onun sevdā-yı cemāline layık nerede bir na' ra-ı 'aşk... Nerede bir gül-bang-ı şevk. İşte bak her yanımdan envār intişār ediyor. Benim envārıma benzer haniya bir āfitāb, haniya bir māh-ı münevver.

Gel gönlümüñ üzerinden seyret. Her laḥza revzen-i dilden, ğıdāsı āteş-i 'aşk olan cānıma o dil-ber-i nāz-ı ğarāmıñ peyām-ı vişāli geliyor.

Bu gece o kelām-ı ḥaḳāyıktan ve esrār-ı ma' āniden, benim uyanık olan devletim, gönlü uyanık olanlarıñ önüne bir remz-i ḥaḳīkat koyuyor, gösteriyor.

Onuñ vişāli sözünü nasıl söyleyeyim. Onuñ cemālini nasıl şerḥ edeyim. Zīrā o tūṭiyān-ı ḥaḳīkat, benim bu sözümüñ tuzağından kaçıyor.

Uyku uyumayan o fil, 'acabā Hindistān-ı ḥaḳīkatı rū'yāsında nasıl mı gördü diyeceksin. Buña ta' accüb etme. Bil ki leylā kendisi benim Mecnūn gibi olan cānımı ārzū ederek geldi. Āh... Cānānım sen, benim gönlümden şabır ve ḳarārı aldıñ. Beni mest ve ḥarāb ettin. Haniya benim 'ilmim. Haniya benim ḥilmim. Nerede ḳaldı benim o zīrek, zeki olan 'aqlım. Öyle yanıyorum ki. Böyle bir gecede ne olur. 'Aşırlar ḳarnlar geçse. Benim āteşimi, benim ālevimi teşkīn edemez. Ben ḥayāmdan eridim. . Su kesildim de yine bu āteş-i 'aşkım kesb-i sūkūn etmedi.

Ḳaddessa'llāhu sırrahu efendimiz bir ğazel-i şerīflerinde buyururlar:

اگر خواب آیدم سزای ریش خود بند

بجای مفرش وبالین همه مست و لکد بیند

«16» Uyku, ma'lûm olduğu üzere teniñ ârâmiş ve istirahatinden ve dimağa mi'ce buharınıñ hücûmundan inbi'âş eder. Hâlbuki bunlarıñ hepsi de kesret-i riyâzattan; o Hazrette kalmamış idi. Uykusuzlukta haqîkaten bir şân-ı 'azîm şahibidirler.

Bu hâl bîdârî-i [51] da'imiden o kadar kelimât-ı 'âliye lisân-ı dürer-bâr-ı kudsiyelerinden şeref-pâş şudûr olmuştur ki hepsini kayd ve derece bu risâlenin taḥammülü olamayacağından bu miqdâr ile ihtisâr olundu.

2.3.3.2. Hazret-i Pîr kuddise sırruhu'l-münîr Efendimiziñ Mücâhede-i Şavm ve Cû'ları

«17» Hazret bu huşûşa haqîkat, bir âyet-i Haqq idi. Zât-ı seniyelerinde müşâhede olunan bu mertebe-i mücâhede maḳdûr-ı beşer değildi. Kelâm-ı mecîdde Haqq 'izzi ismihu Te'âlâ hazretlerinin beyân buyurduğu ⁶⁸ (أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَ أَمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ) âyet-i celîlesiniñ ve Hazret-i Resûl-i Ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ haber verdikleri:

(الْجُوعُ طَعَامُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ يُحْيِي بِهِ أَبْدَانَ الصَّادِقِينَ)⁶⁹ kelime-i cemîlesiniñ taḥkîk-i haqîkatı o hazrette münkeşif olmuş ve mu'âmelât nezîhe-i mübarekelerinde müşâhede kılınmış idi ki o ahvâlden zât-ı kudsiyet-sımâtları bir şemme beyân buyururlar:

کسی که شب بخرابات قاب قوسین است درون دیدۀ پر نور او خمار لقاست

ابیت عند ربی نام آن خرابات است نشان یطعم ویسقینی از پیمبر ماست

Me'al-i 'âlîsi: Bir kimse ki geceleyin ḥarâbât “ḳâbe ḳavseyn”⁷⁰ de bulunur. Onuñ dîde-i pür-nûrunda elbette likâ-yı yârin ḥumârı lema'ân eder.

⁶⁸ “Kureyş'e kolaylaştırıldı, evet, kış ve yaz seyahatleri onlara kolaylaştırıldığı için onlar kendilerini açlıktan doyan ve her çeşit korkudan emîn kılan şu evin Rabbine kulluk etsinler.” El-Kureyş-4 Kureyş kabîlesi bütün Araplarca kutsal sayılan Kâbe'nin gözetim ve bakımını üstlendikleri için bütün kabileler onlara saygı gösterirdi; bu sâyede onlar yazın Tâ'if'in serin yaylalarına kışın da Yemen'in ılık bölgelerine serbestçe giderlerdi. İşte bu Allah'ın onlara bir ihsânı idi, çünkü bu şekilde serbest dolaşma sonunda büyük ölçüde ticâret yapıyorlar ve kazanç elde ediyorlardı. .” Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.602

⁶⁹ Açlık, Allah'ın yeryüzündeki nimetidir/taamıdır. Onunla sâdıkların bedenleri hayat bulur.

⁷⁰ En-Necm-9

O ħarābāt-ı ħarīm-i vuşlatıñ nāmı (ابیت عند ربی) Rabbimin yanında yattım. Onun nişān [52] ve āşārı ise peygamber-i zī-şānımızdan zūhūr etti. Buyurdu ki: (وهو يطعم ويسقيني) “Baña Rabbim yedirdi ve içirdi.”

«18» Erkān-ı İslāmīye üzere senede bir ay oruç tütulur. Ehl-i taqva üç ay oruç tutarlar. Üç gün bir hafta ve daha ziyāde oruç tütanlar da bulunur. Faḳaṭ ifṭār ederek tütarlar. Erba‘ine giren erbāb-ı mücāhede - ekābirden menḳūldür ki- ifṭār etmişlerdir.

Ḥazret-i Ḥudāvendigārimız ḳaddesa’llāhu sırāhu’l-‘azīz efendimiz; cū‘ı bir mertebe-i ḡāyeye vāşıl etmiş olduklarından zāt-ı seniyeleleri buyurdular ki:

(جہل سال تمام در معدہ من شبی طعام نخفت) ya‘ni “Tām kırk sene benim mi‘demde bir gece ta‘ām bulunmadı.” Bu kelām-ı ḳudsīyi lisān-ı ḥazretten cenāb-ı ‘ārif nazmen beyān eder:

حق علیم است و رسول اللہ کواہ	قوت و قوت من آید از آلہ
در گذشت اکنون چہل سال تمام	کہ نکشتم مفتقر من بر طعام
چون ابیت عند ربی حاصل است	نک طعام اللہ بجسانم واصل است

Ṭa‘āma’llāh ile kāmiliniñ müteḡaddī olduklarını işbāt yolunda menḳūldür ki bir kāmil buyurdu:

(يَا نَفْسُ اجْتَهِدِي وَقَوْمِي فَإِنَّهَا آخِرُ لَيْلَةٍ مِنْ عُمْرِكَ فَصَامَتْ وَصَلَّتْ وَرَاحَتْ مِنْ عُمْرِهَا أَرْبَعِينَ سَنَةً عَلَى هَذَا)

Ya‘ni o kāmil buyurmuş ki: “*Ey nefş. Kalk cehd et. Zīrā bu, ‘ömrünün son gecesidir.*” Ḥālbuki bunuñ üzerine şā‘im olmuş ve namāz ḳılmış ve kırk sene daha mu‘ammer olmuştur.

«19»

[53] Cenāb-ı Pīr evā’il-i sülūkunda üç gün, bir hafta, kırk gün oruç tütarlar ve ifṭār ederlerdi. Āḥir sülūklarında ise Ramazān’da iki kere ifṭār buyururlardı. Ḳaç def‘alar müşāhede olundu ki bütün Ramazān yalnız bayramda ifṭār buyururlardı.

«20» Hâzret-i Sultânü'l-Maḥbûbîn Mevlânâ Şemse'd-dîn Tebrîzî 'azzama'llâhu zikrihu efendimizle ibtidâ-yı mülâkâtlarında tām altı ay birlikte oturmuşlardı. Bu müddet zarfında her ikisiniñ de ekl ve şürbe ve ḥâcet-i beşeriye ihtiyâçları olmadı. Vaḳtâ ki iftâr buyururlardı bir nev' ta'âm ile ihtîşâr ederlerdi. Naşıl ki beyân buyururlar:

نان جو⁷¹ حقا حرام است و فسوس

نفس را تو پیش نه نان سبوس⁷²

Hâzret-i Pîr ḳuddise sirruhu'l-münîr efendimiziñ en çok iftâr buyurdukları yemek on loḳmayı bulmazdı. Ve bir sâ'at sonra mi' delerini yemekten pâk eder, buyururlardı ki:

(در سینۀ من اژدرها نیست که غذا را تحمل نمی کند) ya'ni “Benim sînemde bir ejderha vardır ki ḡıdâya taḥammül etmez.”

Ṭa'âm-ı istifrâḡda zât-ı muḳaddeslerinde bir mücâhede-i meşhûd oldurdu ki mücâhede-i cû'dan daha metîn idi. O zamân mübârek alınlarından ḳatre ḳatre gül damlası gibi ter aḳardı. Hâl-i cû' in vaşfinda beyân buyururlar:

مرغت ز خور و هیضه⁷³ ماندست درین بیضاء بیرون شو از این بیضه تا باز شود پر ها

صفرای صیام ارچه سودای سر افزاید لیکن ز چنین سودا یا بند ید بیضا

Ma'nâ-yı 'âlîsi: Seniñ murḡ-i diliñ yemedi ve hayzâ 'illetine tûtulmadan dolayı [54] bu teng-nâ-yı beyzâ-ı esârette ḳalmış. Bu esâret-i nefsâniye beyzâsından çık ki ḳanatlarıñ açılsın. Çemen-zâr-ı şafâda, fezâ-yı bî-müntehâ-yı ma'nâda seyr ve pervâz edesiñ.

Şufrâ-yı şiyâm, gerçi sevdâ-yı seri artırır. Lâkin böyle bir sevdâdan şıddîḳîn-i ilâhiye yed-i beyzâ⁷⁴ bulurlar.

⁷¹ Nâncâ: Arpa etmeğidir.

⁷² Nân-ı sebûs: Kepekten yapılan etmektir.

⁷³ Hayzâ: Ğam ve ḡussanıñ ve 'illetiñ nüks etmesi. Ve bir marâz adıdır ki mübtelâ olan hem ḳay' eder hem ishâl olur.

⁷⁴ **Yed-i Beyzâ:** Beyaz el. Allah tarafından Mûsâ peygambere verilen mu'cizedir. Mûsâ Allah'ın emri ile elini koynuna sokar ve çıkarır, böylece eli güneş gibi parıl parıl parlardı. Firavun'a karşı gösterilen bu mu'cize edebiyatta sıkça anılır. Tasavvufta Yed-i Beyzâ, ilâhî gücün gerçekleşip ortaya çıkmasına bir semboldür. İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, Kapı, İstanbul, 2010, s.481

«21» Buraya kadar beyân olunan hâzret'in şavm-ı zâhirîsi idi. Onların şavm-ı bâtinîsi ise terk-i mäsivâ-yı Allâh'tan 'ibârettir ki kendilerinde hâşıl olmuştur.

Ehl-i ma'arifet der ki: “Şavm üçtür: şavm-ı 'âm. Şavm-ı hâşş. Şavm-ı ehaşdır. Şavm-ı 'âm; ekl ve şürbü terk etmektir. Şavm-ı hâşş; a'za ve cevârihi seyyi'âtta muhâfaza etmektir. Şavm-ı ehaş: Terk-i masivâ-yı Allâh'tır.”

«22» Hâzret-i Pîr efendimizin hâne-i kudsiyet-penâhîlerinde yemek pişirmek huşuşunda tekellûf olsa ehl-i hâneye karşı müteğayyir olurlardı. Esbâb-ı ağziye ve tekellûf az olduğu zamân ise beşâset-i 'azîme izhâr buyururlar. Hâne-i 'âlîlerinde bulunanlara 'inâyet ve iltifât ibzâl ederlerdi. Ve buyururlardı ki: (امروز نور فقر درحیبن اصحاب این خانه لائحت) ya'ni “Bugün bu ev halkının nâşiyesinde nûr-ı fakr zâhirdir.) Hâzret-i Hudâvendigâr dâ'imâ fakr ile iftihâr buyururlardı. Nasıl ki Hâzret-i Faqr-i 'Âlem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiz münâcât-ı şerîfelerinde buyururlardı:

(اللَّهُمَّ أَحْيِيْنِ مِسْكِيْنًا وَأَمِتْنِيْ مِسْكِيْنًا وَخَاشِرْنِيْ فِيْ زُمْرَةِ الْمَسَاكِيْنِ)⁷⁵ Hâzret-i Hudâvendigârimız bi'l-cümle umûrda O hâzrete mutâba'at buyururlardı. Fakrda da Resûlu'llâh efendimiz'e taba'iyet ederlerdi. Nasıl ki buyururlar:

طاق و طُرُنْبِ⁷⁶ فقر و فنا از کذاب نیست هر جاکه دود آمد و بی آتشی نبود

[55] کر نیست عشق را سر ما و هوای ما چون از کذافه او دل و دستار بود⁷⁷

Dîger bir gazelde de rağıya'llâhu 'anhu efendimiz buyururlar:

کشته شهوت پلید کشته عشق ست پاک عشق رده خیمه زان سوی پاک و پلید

جمله دل عاشقان خیمه زده کرد فقر فقر چو شیخ الشیوخ جمله دلها مرید

⁷⁵ Allahım beni miskin olarak yaşat, miskin olarak canımı al ve miskinler zümresi içinde haşr eyle.

⁷⁶ Tâk ve turnüb: Luğât-i müterâdifedendir. Ker ü fer dârât ve debdebe ve tâk ve tûmturak, zîb ve hod-nümâyi ma'nâsındadır.

Ma hâza: Burhân-ı Kâtî'dır

⁷⁷ Ma'nâ-yı şerîfi: Fakr u fenânın debdebe ve dârâtı, zîb ve zîneti boşuna değildir. Her nerede ki duman vardır orası âteşsiz olmaz.

Eğer 'aşқта, bizim derdimiz, bizim hiss-i muhabbetimiz yoksa o boşuna mı bizim gönlümüzü, destârımızı kıptı...

Dīger bir maḥalde yine buyururlar:

آتش عشق لامکان سوخته یاک جسم من

کوهر فقر در میان بر مثل سمندری

Başka bir yerde de buyururlar:

هر بشری که صاف شد در دو جهان و را دلی

دید غرض که فقر بود بانك الست را بلی

«23» Şeyh Bedre'd-dīn-i Tebrizī ki fen, kimyā ve simyāda yektā olup Ḥazret-i Pīr'e mürīd ve 'āşık idi. Āsitān-ı Cenāb-ı Ḥudāvendigāra müdāvim bulundukça aşḥāb ve yārānīn faqr ve fākasını, mücāhede ve riyāzātını müşāhede eyleyerek onların bir kısmına dedi ki: *“Eğer Ḥazret-i Ḥudāvendigārimız emr ve işāret buyururlarsa bir tedbīre mūrāca‘at edeyim ki bunuñla aşḥāb ve yārānīn ma‘īšetine biraz vūs‘at gelsin. Ve mülāzımān-ı bārgāh-ı pīre bir cihet-i menfa‘at ḥāşıl olup bunuñla inti‘āş edilsin.”* Aşḥāb ve yārānīn bir kısmı kīmyā [56] ta‘allümü için ona mülāzım oldular; Ḥazret-i Pīr efendimiziñ sem‘-i eşreflerine vāşıl olunca ziyādesiyle ğadaplandılar ve pūr-ḥiddet olarak *“Bedre'd-dīn”* i çağırıldılar. Buyurdular ki *“Ben aşḥābı faqra tergīb ediyor ve metā‘-ı dūnyāyı onların gözüne ḥ‘ār gösteriyorum. Sen ise benim ḥilāfıma hareketle dūnyāya çekmek üzere onlara rehberlik ediyorsuñ. Ve kaḥḳarī bir gayretle kendilerini dūzaḥa çekiyorsuñ. Bu def‘alılık ma‘fūvsuñ. Eğer bir daha bu bābda söz söyleyecek olur isen... Sen buradan bir şemme-i ḥaḳīḳat alamazsıñ. Hevā-yı nefse qapılır gidersiñ.”* Ve ‘ākıbette buyurdukları gibi oldu.

«24» Selāṭīn ve ümerā bizim ḥuṣūṣātımız için altın ve gümüşe mūte‘allik şeyler gönderseler Ḥazret-i Ḥudāvendigārimız Şeyh *“Şelāḥa'd-dīn Zerkūb-ı Konevī”* ḥazretlerine gönderirlerdi. Bi'l-āḥire *“Çelebi Hüsāme'd-dīn”* ḳaddesa'llāhu rūḥahumā efendimiziñ ḥāne-i 'āliyelerine irsāl ederlerdi. Qaṭ'a ehl-i beytleri için bir şey alıḳomazlardı. Meğerki şiddet-i zarūret ḥāşıl olmuş olsun. Yāḥūd Sulṭān Veled raḳıya'llāhu 'anhu efendimiz iltimās buyurmuş olsunlar. İşte o zamān bir miḳdār şey' kendilerine verilirdi.

2.3.3.3. Hâzret-i Pîriñ Evşâf-ı Namâzı

«25» Cenâb-ı Pîr kıddise sırrhu'l-münîr efendimiziñ dîde-i zâhiri ile görülen, namâzdaki ahvâl-i seniyelele şü vecihledir:

Namâz vakti gelip kıbleye müteveccih oldukları zamân mübârek çehre-i münevverlele renk renk olurdu. Naşıl ki Hâzret-i Emîrû'l-Mü'mînîn 'Ali kerrema'llâhu veche efendimizden menkûldür.

(إِذَا حَضَرَ وَقْتُ الصَّلَاةِ فَتَزَلَّزَلْ وَتَلَوْنَ فَقِيلَ لَهُ مَا لَكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَيَقُولُ قَدْ جَاءَ وَقْتُ أَمَانَةِ اللَّهِ تَعَالَى عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيَّنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقَنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ فَلَا أَدْرِي أَحْسِنُ أَدَاءً مَا حَمَلْتُ أَمَلًا)

[57] Ma'nâ-yı şerîfi: Namâz vakti geldiği zamân Hâzret-i 'Ali kerrema'llâhu veche efendimiziñ çehre-i mübârek-i münevverlele mütelevvin olur ve vücûd-i aķdeslele titrerdi.

Yâ Emîrû'l-Mü'mînîn bu hâl nedir. Size ne oluyor diye su'âl olunduğu zamân buyurlardı ki: *“Allâh Te'âlâ'nîñ semâvâta, arzâ ve dağlara 'arz edip de derece-i celâlet ve 'âzâmetinden korkarak onlarıñ yüklenemedikleri ve insanıñ ise kabûl ve taħammûl eylediği emânet-i ilâhiyenin îfâ-yı vazîfesi zamânı geldi. Bilmiyorum der'uhde eylediğim o vazîfeyi ħüsn-i edâ edecek miyim yoksa edemeyecek miyim?”*

«26» Hâzret-i Ĥudâvendigârımız namâzda istiğrâķ ve ħuşû'-ı tâm, niyâz ve ħuzû'-ı müstedâm üzere bulunur ve bi'l-küllîye-i şıfât-ı Ĥaķķ ile kesb-i ittişâl ederlerdi. Zaten namâzdan maķşûd olan ittişâldir. Buyurlar ki: (الصَّلَاةُ اتِّصَالٌ بِاللَّهِ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُ الظَّاهِرُ)

Ma'nâ-yı 'âlîsi: Namâz Allâh ile ittişâldir. Faķať bu ittişâliñ ne hayşiyetle olduğunu ehl-i zâhir bilmez.

Resûlu'llâh şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiz ĥâzretlele bu namâzıñ sırrında buyurlar: (لَا صَلَاةَ إِلَّا بِحُضُورِ الْقَلْبِ) ya'ni “Namâz ancak ĥuzûr-ı ķalp ile olur.”

Cenâb-ı Pîr efendimizden defa'ât ile müşâhede olduñu ki ibtidâ-i 'işâda tekbîr alıp kıyâma durdular şabâĥ oluncaya ķadar iki rek'at namâzda müstağrâķ ķaldılar. Bunuñ gibi

rükū‘ ve sücūd da bütün bir gün ve bir gece müstağrak kaldıkları, meşhūd olurdu. Nasıl ki
 қаддесна’llāhu bi-sırrihi’l-‘ azīz efendimiz buyururlar:

منم و خیال یاری غم و نوحه و فغانی	چو نماز شام هرکس بنهد چراغ و خوانی	
در مسجد بسوزد چو بدورسد اذانی	چو و ضوز اشک سازم بود آتشین نمسازم	
ز قضا رست هماره بمن و تو امتحانی	رخ قبله ام کجاشد که نماز من قضا شد	
کی نداند او زمانی نشناست او مکانی	عجابا نماز مستان توبکو درست هست آن	[58]
عجابا چو سوره خواندم چو نداشتم زبانی	عجابا دو رکعت است این عجابا چهارم است این	
دل و دست چون تو بردیده ای خدا امانی	در حق چو گونه کوبم که نه دست ماندونی دل	
که تمام شد رکوعی که امام شد فلانی	بخدا خبر ندارم چو نماز می گذارم	

Ma‘nā-yı şerīfi: Akşam namāzı vaḳti herkes çerāğ uyandırıp ta‘ām sofrası kurunca ben
 yārīñ ḥayālını pīşgāh-ı çeşmīme alır ğam ve nevḥaya, fiğāna kapılırim.

Gözyaşlarımla ābdest aldığım içindir ki namāzım böyle āteşīn oluyor. Ezān sesi mescid-i
 ḳalbīme öyle muḥarriḳāne gelir ki onuñ te’sīriyle o gönül mescidiniñ ḳapısı ‘āşīḳāne
 yanar.

Ḳıblemiñ yüzü ne tarafta ḳalmış ki benim namāzım böyle ḳazāya ḳalır. Evet, ḳazādandır ki
 dā’imā baña saña bir imtiḥān geliyor.

‘Acabā mest-i muḥabbet-i ilāhiye olanlarıñ namāzı doğru mudur? Sen söyle. Zīrā o ne
 zamānı bilir ne mekānı bilir. ‘Acabā ḳıldığım bu ikinci rek‘at mıdır yoksa dördüncü
 müdür? ‘Acabā ben ne sūresi okudum diye muteḥayyirdir. Çünkü zebān-ı iḳtidāra mālīk
 değildir.

Evet dergāh-ı ilāhiye nasıl mürāca‘at edeyim. O bāb-ı ‘izzeti nasıl urayım. Zīrā bende ne
 tāḳat ḳaldı. Ne ‘aḳl ve dil ḳaldı.

Ey Ḥudā baña amān ver. Zīrā gönلümü de ihtiyār ve iḳtidārımı da sen aldın.

Namāz kılar iken ‘acabā rükū’ tamām oldu mu? Yoksa imāmet eden falanca mıdır? Bunların hiçbirinden Allāh hakkı için haberim olmaz.

«27» Bir kış mevsimi idi. İķāmet buyurduķları medresede ibtidā-i leylde secdeye kapanmış ve eřmān-ı mubāreklerinden pek çok gōzyařları akımış idi. Havānıñ bürüdeti te’şiriyle mubārek rüy-ı envārları buz tutarak gül-berg-i hüsn olan derisi řaķn-ı řafāya yapışmış idi. Vaķtā ki gündüz oldu. Ařķāb ve yārān sıcaķ řu hāzırlayıp mubārek vech-i dıraķřān-ı lā-hūtisine dökerek buzları erittiler.

[59] Buraya ķadar beyān olunan namāz-ı zāhirīleri idi. Hālbuki namāz-ı bātınīleriniñ esrārına kim vāķıf olabilir. Zīrā Hāzret-i Hūdāvendigār ‘azzama’llāhu zikruhu buyururlar:

صد كونه نماز است و ركوع است و سجود

آن را كه جمال دوست باشد محراب

Ma’ nā-yı řerīfi: Miķrābı, dost cemāli olan kimse için yüz nev’ namāz rükū’ ve secde vardır.

2.3.3.4.şuret-i Takvā ve Vera’-ı Hāzret-i Mevlānā uddise Sırruhu’l-‘ālā

«28» Hāzretiñ şuret-i ittikā ve vera’ını şerh ve beyān etmek naşıl mümkün olabilir ki Cenāb-ı Pīr takvāda bir řān-ı ‘aķīm řāķibi idiler. Bu bābda kelimāt-ı ‘āliye beyān buyurmuşlardır.

Ařķāb-ı kirām ve aķyār-ı zeviyyü’l-iķtirāmdan řoñra- dā’ ire-i velāyette:

(إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ)⁷⁸ āyet-i celīlesi hāķīķatte kendilerine iřāret olmuş idi.

⁷⁸ “Ey insanlar doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yolunda en değerli olanınız, O’ndan en çok korkanınızdır. şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdārdır.”/ El-Hucūrat-13 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.516

Taḳvānıñ zāhiri: Haḳḳ ‘azze ve celle ḥazretleriniñ ḥavfıyla ma‘āşiden perhîz etmekten ‘ibârettir. Kemā ḳāle: (التَّقْوَىٰ مُحَافَظَةُ آدَابِ اشْرِيْعَةٍ وَاجْتِنَابِ أَرْ مَا حَرَّمَ اللَّهُ) Ya‘ni buyururlar ki: “Taḳvā-yı ādāb şerī‘ atı muḥāfaẓa ve Allāh Te‘ālā’nıñ ḥarām ettiğı şeyden şaḳınmaktır.”

Taḳvā: Huḏūẓ-ı nefsanıyeden şaḳınmaktır. Kemā ḳāle (التَّقْوَىٰ تَرْكُ خُطُوطِ النَّفْسِ) buyururlar ki: “Taḳvā huḏūẓ-ı nefsi terk etmektir.” Taḳvā: Kemālîñ huşûlüne māni‘ olan [60] her bir şey‘i men‘ eylemektir. Kemā ḳāle (التَّقْوَىٰ مُجَانِبَةٌ كُلِّ مَا يُبْعِدُكَ عَنِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ) buyururlar ki: “Taḳvā Allāh Te‘ālā ‘azze ve celle ḥazretleriñden seni uzaklaştıran her şeyden şaḳınmaktır.”

İşte bu şüretle muḳteẓā-yı sülûk ve vüḡûl olan şey‘ sālîkte huşûl bulur. Ve ebvāb-ı rızḳ ona meftûḥ olur.

روزی بی رنج میدانی که چیست

قوت ارواح است و ارزاق نیست

Tercemesi: Eziyetsiz rızḳ ne demektir bilir misiñ? Rûḥlarıñ gıdāsıdır. Yoksa erzāḳ-ı şūriye değildir.

Kelām-ı Mecîd naşıl ki ḥaber veriyor: (وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ) ⁷⁹ el-āyet. Ma‘nā-yı şerîfî: “Bir kimse Allāh’tan ittîḳā eder ise Haḳḳ oña bir maḥrec ve bir vüs‘at-i ḥāl verir. Ve ummadığı yerden onu merzûḳ eyler.”

Taḳvāda zıkr ve beyān olunan bu maḳām, sālîkiñ muttakîniñ ibtidā-yı maḳāmıdır. Yoksa taḳvānıñ maḳām-ı a‘lāsı, māsivā-yı Alah’tan külliyetle ḳaṭ‘-i naẓar etmek ve ğayr ile meşġūliyeti kendine ḥarām-ı maḥẓ bilmektir.

Ca‘fer-i Şādıḳ raḍıya’llāhu ‘anhu efendimizden menḳûldür ki buyurdular:

(التَّقْوَىٰ أَنْ لَا تَرَىٰ فِي قَلْبِكَ سَوْنِيًّا اللَّهُ تَعَالَى) Ya‘ni “Taḳvā Allāh Te‘ālā ḥazretlerinden başḳa ḥiçbir şey‘i ḳalbiñde görmemekliğindir.” Ve Şeyḥ En-Naşr Ābādî raḥmetu’llāhi ‘aleyhe

⁷⁹ Et-Talak-2,3

buyurmuştur ki: (التَّقْوَى أَنْ يَتَّقِيَ الْعَبْدُ عَنْ مَأْسِوَى اللَّهِ تَعَالَى) ya‘ni “Taḳvā māsivā-yı Allāh’tan ‘ābidiñ şaḳınmasıdır.”

Bu beyân olunan aḥvālîñ cümlesi Hâzret-i Hudâvendigârımızîñ şıfat-ı zât-ı muḳaddesleri olmuş idi. Ve kendileri bu âdâb ile müzeyyen bulunmuşlardı. Şüphesiz ki beyyeza’llāhu [61] vecḥehu’l-ğurer efendimiz kendi mu‘āmele-i zât-ı ḳudsiyet-penâhîlerini beyân şadedinde buyururlar:

Beyt

بسوزيد آتش تقوى جهان ماسوى الله را

بزد برقى زالله و بسوزانيد تقوى را

Ma‘nâ-yı şerîfi: Taḳvā âteşi cihân-ı māsivā’ullāhı yaktı. Allāh’tan bir berḳ-i tecellî çaḳtı. Taḳvâyı da yaktı.

«29» Hâzret-i Pîr-i lāhūtî şamîr efendimiz taḳvâda bir meşâbede idiler ki müddet-i ‘ömr-i sa‘âdetlerinde meşâlih-i dünyâya ve onuñ ğam ve şādîsine müte‘allik kelâm ve ḥikâyeyi kendilerinden işitmedik. Bu hâl; meşġuliyet-i bâṭnîleriniñ kemâline dâldir. Hâzret buyurur:

Meşnevi

شهوت دنیا مثال کلخن است که از او حمام تقوى روشن است

ليك قسم متقى زين تون صفاست زانکه در کرما به است و در تقاست

Me‘al-i ‘ālîsi: Dünyâ şehveti külḥana beñzer. Zîrâ onuñ ḥarâretiyle taḳvā ḥamâmı ısıtılır. İşte şehvet-i dünyâ ile âlûde olanlar o külḥan içinde bî-ḥuzûr ve ârâmdırlar.

Muttaḳîler ise taḳvâda ve germâbe-i şafâda oldukları için o külḥanıñ kirinden dumanından âzâde olarak şafâ sürerler. ⁸⁰(إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ). El âyet. Ma‘nâ-yı şerîfi: “Ḥaḳîḳat Allāh Te‘âlâ muttakîlerle ve güzel ḥuyullarla berâberdir.”

⁸⁰ En-Nahl-128

2.3.3.5.Cezebât ve ‘Aşk

«30» Hâzret-i Sultānu’l-‘āşîkîn kıddise sırruhu’l-metîn efendimiziñ cezebât-ı vaşl ve şıfat-ı ‘aşk-ı vüçüdları o mertebeden pek ‘âlidir ki bu gibi muhtaşarât içinde onuñ yüzde biriniñ beyân ve hikâye edilmesi mümkün olabilsin. Lakin (الْقَلِيلُ يَدُلُّ عَلَى الْكَثِيرِ) fehvâsınca zât-ı seniyelerine târî olan her bir hâlden bir şemme beyân etmek vâcib oldu. (الاشارة والعامل يكفيه)

Ey kârî Allâh seni tevfiķine mazhar etsin, bilmiş ol ki, cezbe Hâkķ’ıñ tevfiķine bağı bir ‘inâyet-i ezeliyedir ki Hâkķ ‘azze şânühu hâzretleri mazhar-ı ‘inâyet olanlarıñ hilķat ve istihķâkıñdan muķaddem onu ervâhına terfiķ etmiştir. Bir ‘ârif der ki:

(اَلْجَذْبَةُ وَالتَّوْفِيقُ حُسْنُ عِنَايَةٍ لِحَقِّ الْعَبْدِ إِلَى لَيْسَ لَهُ فِيهِ سَبَبٌ وَالْأَمْنُ لَهُ طَلَبٌ) ya‘ni “Cezbe ve tevfiķ Cenâb-ı Hâkķ’ıñ kula hüsn-i ‘inâyetidir. Yoksa kuluñ bunlara mazhariyetinde ne sebep ne de talep aranır.”

İmdi bir kerem-i Rabbânî olan bu devlet; çehre-i besîmini ibtidâ-yı hâlde bir mü‘mîne gösterirse onu az bir cehd ve sa‘y ile a‘lâ-yı maķâmâta vâşıl eder. Kemâ kale’n-nebî ‘aleyhü’s-şalavatu ve’s-selâm (جَذْبُهُ مِنْ جَذَبَاتِ الْحَقِّ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ التَّقَالِيلِ) ya‘ni Nebî-i zî-şân efendimiz buyurur: “Cezebât-ı Hâkķ’tan bir cezbe ins ve cinniñ ibâdetinden daha hayırlıdır.”

Mü‘mîn eşnâ-yı sülûkunda kendine târî olan herhangi bir maķâmda tevaķķuf edip kalsa Hâkķ celle ve ‘alî hâzretleri kemâl-i lutfundan cezebât-ı tevfiķiyle onu o maķâmdan selâmetle geçirir. Ve maķşûd ve maţlûba vâşıl eder.

«31» Hâzret-i Hudâvendigârimız kıddesa’llâhu rûhahu’l-‘azîz efendimize ki cezbe-i tevfiķ ezeli refiķ olmuş idi; mütevâtir olan cezebât-ı feyż-a-feyżleriyle etvâr-ı sülûku ubûr eyler ve eşnâ-yı sülûkta vâşıl oldukları her bir maķal ve maķâmıñ minnetinde münkeşif olan haķâyıktan muţlakâ bir şemme beyân ederlerdi ‘azzama’llâhu celâl-i kıdrihu efendimiz buyurur:

[63] ببرد عقل و دلم را براق عشق معانی

مرا بپرس کجابر د آن طرف که ندانی

بدان رواق که ما و چرخ ندیدم

بدان جهان که جهان هم جدا شود ز جهانی

فر و خورد مه و خورشید قطب هفت فلک را

سهیل جان چو براید ز سوی رکن یمانی

Tercemesi

‘Aşk-ı me‘ânî Buraķı... Benim ‘aqlımı da gönlümü de aldı götürdü. Nereye götürdüğünü benden şor ki söyleyeyim. Çünkü seniñ bilmediğîñ bir tarafa götürdü.

O revāk-ı te‘âlāya o āsmān-ı me‘āniye götürdü ki orada ne kamer gördüm ne çarḥ gördüm.

Öyle bir cihāna götürdü ki orada cihān bile cihānlıktan cüdā olur.

Süheyl-i cān, cānib-i rükn-i Yemānî’den doğduğı zamān ey güneş eflāk-ı seb‘anıñ kұtbu için hepsi secde-i tekrīme kapanır.

Dīger bir maḥalde daḥi bu ma‘nāya müte‘allik olan ve celālet-i ḳadri pek ‘azīm bulunan ḥālleriniñ sırrından beyān buyururlar:

باز سعادت رسید دامن مارا کشید
بر سر کردون زدیم خیمه و ایوان خویش

آن شکرى را که هیچ مصر ندیدش بخواب
شکر که ما یا فتیم درین دندان خویش

دور قمر عمرها ناقص و کوتاه کند
عمر درازی نهاد یار بدوران خویش

Tercemesi:

Yine sa‘adet zamānı geldi. Yine cānān bizim eteğimizi kendine doğru çekti. Bālā-yı gerdūn-ı vişāle, yine otağımızı, eyvānımızı ḳurduķ.

[64] Şükürler olsun Mıṣr’ıñ ru‘yāsında bile görmediğı şekeri... O zevķi biz ağızımızda dişlerimiziñ altında buluyoruz.

Ḳameriñ devri, ‘ömürleri kısaltır. Nokşanlaştırır. Lakin yār... Kendi devrānı için kışalmaz, tükenmez uzun bir ‘ömr verdi.

«32» Bu miftāḥ-ı ḥazā‘in-i ma‘neviyenin her kelimesi binlerce ḥaḳāyıkı muḥtevidir. Eḡer şerḥine şürū‘ etseñ pek uzar ve maḳşūd ḡā‘ib olur. Onuñ için maḳşada gelelim de Ḥazret-i Sultānu’l-Maḥbūbīn Sultān Veled ḳaddesa’llāhu sırrahu’l-‘azīz efendimiz kendilerine refīḳ olan ‘ināyet-i ezeliyelerinin beyānı şadedinde ḥāllerinin sırr ve ḥaḳāyıkından baḡş buyurmuş oldukları cihetle burada bunu mişāl olarak irād edelim. Ḥazret buyurur ki:

بکمال بود عشقم ز ازل که آفریدی نه زمین بدونه کردون که دعای من شنیدی
نه خوری بدونه ماهی نه سری بدو کلاهی که مرا برای عشقت ز کزید کان کزیدی

Tercemesi:

İlāhī. Beni ezelde yarattığın zamān, ‘aşqım kemālde idi... Ne ger-dūn vardı, ne güneş vardı, ne ay vardı, ne insān başı ne de onuñ bir ser-pūşu, bir külāhı var idi tā o zamān sen benim du‘āmı işittin de beni güzīde-kān-ı muḥabbetinin içinden seçtin. ‘Aşqın için ihtiyār ettin.

Cenāb-ı Ḥudāvendigārimız diğeri bir maḥalde; ḥāk-i pāk-i ḥazretine şubḥ-ı ezelde tābān ve hem-rāh olan envār-ı ‘ināyetin evşāfını şerḥte ve dest-i sāḳī-i bāḳiden kām-ı bī-kāmı ile tattıkları şarāb-ı nābīn ḥalāvetini beyānda buyururlar:

Beyt

ساقیا بر خاک ما چون جر عها می ریختی
کر نمی جستی جنون ما چرا می ریختی

[65] **Ma‘nā-yı şerīfī:** Ey sāḳī-i ezel bizi dīvāne-i ḥüsnün kılmak içindir ki ḥāk-i vücūdumuza şarāb-ı ‘aşqının ceraḥalarını döktün.

Bizim mecnūn-ı cemāl olduğumuzu istemese idin niçin dökecektin? Hiç döker miydiñ?

Diğeri bir ḡazelde de buyururlar ki:

کشیداین دل کریبانم بسوی کوی آن یارم

Ma' nā-yı 'ālisi: Bu gönülüm beni yaqamdan tutup o yār-ı cānımıñ kūyına doğru götürüyor. O kūya götürüyor ki orada ben onuñ bāde-i muḥabbetini içtim. O kadar içtim, mest oldum ki pabucum, destārim birbirine dolaştı.

«33» Ḥazret-i Ḥudāvendigārımızda 'ināyet-i ezeliye ḥāşıl ve o 'ināyet-i ilāhiye kanatlarıyla feyāfī-i hun-ḥ'ār-ı enāniyetten pervāz buyurup maqşūd-ı ḥaḳīḳiye vāşıl oldukları cihetle sālikān-ı tarīqatın irşadı için o ḥālīñ beyānında 'ibārāt-i muḥtelife ile muṭlaḳā bir şemme taḳrīr buyurmak mu' tad-ı seniyele idi. Bu kitāb-ı muḥtaşar, onların hepsini ihtivā edemeyeceğinden icāz şūretiyle derc ve beyān edildi.

2.3.3.6.Sekr ve İstiğrāk-ı Ḥazret-i Mevlānā Ḳuddise Sırruhu'l-a' lā

«34» Cenāb-ı Pīr efendimiziñ sekr⁸¹ ve istiğrākı nasıl beyān edilebilir ki ekşer kelimāt-ı tayyibeleri ḥālet-i sekrde şeref-pāş-ı sūnūḥ olmuşlardır. Bu öyle bir maḳāmdır ki ricālu'llāh maḳām-ı ḳurb u vişāle vāşıl olup ḡayet-i luṭf u vişāl ve ḥüsn-liḳā-i subḥānīden şarāb-ı muḥabbeti tecerru' ederek mest-i liḳā-yı rabbānī oldukları zamān ḥāşıl olur. Bunlarıñ ne gūne mest olduklarına dā'ir Nebī-i Ekrem 'aleyhi's-şalavatu ve's-selām efendimiz buyurur: (إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى [66] شَرَابًا أَعَدَّ لِأَوْلِيَائِهِ الَّذِينَ سَكِرُوا وَإِذَا سَكِرُوا طَابُوا وَإِذَا طَابُوا وَاصَمْتُ) Ma' nā-yı şerīfī: “Allāh Te'ālā ḥazretleri evliyāsı için öyle bir şarāb ḥazırlamıştır ki onu içtikleri zamān mest olurlar. Mest olunca tayyib ve ḥoş-ḥāl olurlar. Tayyib ve ḥoş-ḥāl olunca şāmit ve sākit bulunurlar.”

«35» Menḳüldür ki; Ḥazret-i Risālet şalavatu'llāhu 'aleyhe efendimiz vaḳtā ki ḳurb-ı ḥās (قاب قوسين او ادني)⁸² ile müşerref oldular ve Ḥazret-i Ehadiyet celle celāluhu'nuñ cemāl ve celālını dīde-i başiret ile müşāhede buyurdular. Āyāt-i subḥāniyeyi keşf ve rumūzāt-ı rabbāniyeyi taḥḳīḳ buyurduktan sonra Ḥaḳḳ Te'ālā 'izz-i ismiḥu ḥazretleri tarafından biri

⁸¹ **Sekr:** Hakikat ehlinin nezdinde sekr, Hak'tan gelen ve şiddetli coşkunluk ve lezzet veren kuvvetli vâridât sebebiyle zuhûr eden gaybet hâlidir. Sekr, gaybetten daha kâmil ve daha kuvvetlidir. Cürcânî, age, s.97

⁸² “Sonra “(Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hattâ daha da yakın oldu.”/ En-Necm-8,9 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.525

şarāb dīgeri sūt ile memlū nūrdan iki ḡadeḡ iḡzār olunup bunlardan biriniñ iḡtiyār buyurulması için kendilerine işāret oldu.

Ḥazret-i Risālet şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz buyurdular: (اِخْتَرْتُ اللَّبَنُ) ya'ni “Sütü iḡtiyār eyledim.”

Zīrā o 'ahd, ibtidā-yı aḡkām-ı ḡavānīn-i şeri'at ve istiḡkām-ı esās-ı evāmīr-i ṭarīḡat idi. Cām-ı cihān-nümā-yı şarāb-ı ḡaḡīḡatı kendi ümmetiniñ ḡaşları ve 'ārifān ve 'āşīḡānı için muḡfāfaza buyurdular. Ḥazret-i Ḥudāvendigār o şarābın vafşında pek çok kelimāt-ı 'āliye īrād buyurmuşlardır. Seḡānā'llāhu minhu emīn.

Ḥazret buyurur ki:

ازان شراب که کر جرعه از او بچکد	ز خاک شوره بروید همان زمان کلزار
شراب لعل که کرنم شب بر آرد جوش	میان چرخ و زمین پر شود از او انوار
مرا چو مست کنی آهنگی تماشا کن	که شیرمست چگونه است در میان شکار

Ma'nā-yı şerīfi: O öyle bir şarābtır ki eḡer ondan bir yudum yere damlasa ot bitmeyen şūre-zār topraḡtan hemān güller çıkar, gülistānlar vücūda gelirdi.

O öyle bir şarāb-ı la'ldir ki eḡer gece yarısı her ṭaraf zūlmet içinde iken coşup taşsa [67] eflāk ve zemīn envār ile dolardı. Sevgilim sen beni mest edince şöylece bir temāşā et. Şīḡārı arasında mest-i zevḡ olan arslan naşıldır. Bak gör.

Ḳaddesa'llāhu sırrahu efendimiz dīger bir ḡazel-i 'ālīlerinde de buyururlar:

پیش ازان کاندز جهان باغ و می و انکور بود	از شراب لالایزالی جان ما مخمور بود
ما ببغداد جهان جان انا الحق می زدیم	پیش ازان کین دار و کیرنکته منصور بود
پیش ازان کین کل در آب و کل معمارشد	در خرابات حقائق عیش ما معمور بود

Ma'nā-yı şerīfi: Cihānda henüz baḡ, bāde, üzüm yaratılmamış idi. Ki bizim cānımız şarāb-ı lā-yezāliden mest ve maḡmūr idi.

Manşūr’uñ nükte-i tevhide ‘ā’id kelāmının daha ğavġası olmadan biz, cihān-ı cān Bağdād’ında “Ene’l-Hakḳ” diyorduk.

Nefs-i küll –yed-i ħudret- şu ile topraġa mi‘mār olmadan- vücūd-ı Ādem’i yaratmadan bizim ‘ayş ve nūşumuz, ħarābāt-ı ħaġāyıkta ma‘mūr ve mükemmel idi.

Bu ġazel-i şerīfın şerhi pek çoktur. Faġat burada maḳşūd olan şarābın vaşfidır ki beyān buyurmuşlardır.

Şeyḫ Muḫaḳḳıḳ-i İbn Fārız nūru’llāhu rūḥahu ḫazretleri ki muḫaḳḳıḳān-ı zamāndan idi. Bezm-i eleste içtikleri şarāb-ı muḫabbetiñ vaşfında şu beyti inşād buyururlar:

شر بنا علی ذکر الحبيب مدامه

سكرنا بها من قبل ان يخلق الكرم

Ma‘nā-yı ‘ālisi: Henüz üzüm yaratılmamış idi ki biz, cānānıñ cemālini yād ederek şarāb-ı ‘aşkı içtik mest olduk.

Ḥazret-i Ḥudāvendigār o şarābın beyānında ve kendilerinde ḫāşıl olan o sekriñ [68] vaşfında kelimāt-ı ‘āliye inşā buyurmuşlardır. Bu iki beyitteki işāret-i ‘ālileri ehl-i ma‘rifet için bir sermāye-i tām-ı ḫaġıḳattir:

ساقی جان خویر و باده دهد سبزو سبزو تاسر و پای کم کند زاهد مر تضای من

از کف خویش جسته ام در تک خم نشسته ام تا همکی خدا بود حاکم و کد خدای من

«36» Şāḫib-i sekr olan evliyā’u’llāhtan ve kāmilinden buña beñzer pek çok kelimāt-ı ‘āliye menḳūldür. Lakin Ḥazret-i Ḥudāvendigārımız bu ḫāl-i sekrdeki temkînleri⁸³ herkesten ziyāde olduğu için lisān-ı dürer-bār-ı aġdeslerinden şeref-pāş-ı zuhūr olan kelimātta cümlesinden ‘ālī ve bülend ve maḳāmāt-ı ħudsiyeleri ise hepsinden daha şerīf ve ercemendir. ‘Azzama’llāhu zikruhu efendimiz buyurur:

⁸³ **Temkîn:** İstikāmet üzere devām eden yüce hâlin sağlam ve istikrarlı olması makāmından ibârettir. Kul Hakk’a doğrun yol almaya devām ettikçe hâlin sürekli değişmesi demek olan “telvün” ehlidir. Çünkü bir hâlden diğer hâle yükselir ve bir vasıftan diğer bir vasfa intikâl eder. Vuslat hâsıl olunca sağlamlık ve istikrardan ibâret olan temkîn hâsıl olur. Cürcânî, age, s.108

رندان خرابات بخوردند و بر فتند

مائیم که جاوید بخور دیم و نشستیم

Ma‘nā-yı şerīfī: Rindān-ı ḥarābāt-ı ‘aşq... Şarāb-ı cemāl-i lāyezāliden içtiler. Gittiler. Biz ise sermedi bir zevk ile peymāne-i vişālī içtik. Ve gitmeyip oturduk.

Bu gibi pek çok kelimāt-ı ‘āliye Ḥazret-i Pīr’dan menkūldür. Bu kitāba numūne olmak üzere bu kadar derc olundu.

«37» Mü‘min-i kāmīl vaqtā ki istiğrak ile meczūb⁸⁴ ve şarāb-ı vaşl ile memzūk⁸⁵ ve merzūk olarak mest-i cemāl ve celāl olur ve maḥal-i kurb-ı lāyezāliden kendini kendiliğine ki –‘ālem-i beşeriyettir’- nüzūl eder, ḥāl-i sâbıkıñ ezvākından müfāraqati cihetiyle onda ‘aşk ve şevk ḥâşıl olur.

Vecd: Galebe-i ‘aşk ve şevktir. Bir ‘ārif der ki: (الْوَجْدُ انْزِعَاجُ الرُّوحِ عَنْ إِحْتِمَالِ غَلَبَةِ الشَّوْقِ) ya‘ni “Vecd: Şevket galebesine taḥammülünden dolayı rûḥuñ ıztırâb ve qararsızlığıdır.”

[69] Ḥazret-i Ḥudāvendigārimız ḳaddesa’llāhu sırāhu’l-gurer bu zıkr olunan evşāf ile müteḥallī olmuşlardı ve mübārek zāhir-i pākleriniñ bâṭn-ı tāb-nāklerine mutaba‘tı ḥasebiyle ḥaşışe-i ‘aşkı ihtiyār buyurmuş idiler. Bedīhīdir ki ḳadem-i şevk ve ‘aşk ile etvār-ı bī-pāyān-ı ḥaḳīḳati ṭayy buyurdular. Ḳaddesa’llāhu sırāhu’l-‘azīz Efendimiz beyānāt-ı ātiyeleriyle sülūk buyurmuş oldukları o etvārıñ ‘azamet-i mertebet-bülendini ḥaber verirler:

عالمی بر ہم زدیم و چست بیرون تا ختیم

سر قدم کردیم و آخر سوی جیخون تا ختیم

درمیان موج آن دریای پر خون تا ختیم

او لین منزل یکی دریای پر خون رونمود

کنبدی کردیم و سوی چرخ کردون تا ختیم

چون براق عشق عرشی بود زیر ران ما

چونکه از شش حدانسان سخت افزون تا ختیم

فهم و وهم و عقل انسان جمله کی در ره بر یخت

تا بیش تخت ان سلطان بیچون تا ختیم

عالم چون را مشال در ها بر هم زدیم

⁸⁴ **Meczûb:** Hak Te’âlâ’nın kendisi için seçtiği, kudsiyetiyle ona bildirdiği ve böylece kazanma külfeti ve yorulma olmaksızın bütün makâmları lutfettiği kimsedir. Age, s.83

⁸⁵ Memzūk: Şu ḳatılmış süte denir.

Dīger bir ġazel-i ‘ālīlerinde de sırr-ı ‘aşқта müşāhede buyurmuş oldukları keşret-i iştīyākı beyān şadedinde buyururlar:

سی سال در پی تو چو مجنون دویده‌ام	اندر جزیره که نه خشک ست نه تری
غافل بدم از آنکه تو مجموع هستی	مشغول بود عقل بایمان و کافری
ای دل تو کل کوئی بیرون زهر دوکون	ای جمله چیزها تو واز چیزها بری

Ma‘ nā-yı şerīfi: Otuz sene mecnūn gibi seniñ için koştum... Dolaşım.

[70] İşsiz ve haşī bir cezīrede ki orada yaş kuru hīçbir şey’e teşādūf olunmazdı. Āh o zamān ben seniñ mecmū‘-ı hestī olduğundan ġāfīl idim. ‘Āqlım īmān ve küfür kaygısında kalmış idi.

Ey gönül. Sen iki cihāndan hāriç bir kâ’ināt-ı haqīqat, bir cihān-ı lāhut-ı küllīsīñ. Her şey’ sende ‘ibāret faқаt sen her şey’den mūnezzehsiñ.

Cenāb-ı Pīr қaddesa’llāhu sırраhu efendimiz dīger bir ġazel-i ‘ālīlerinde de buyururlar:

سالکان را هرا محرم شدم	ساکنان قدس را همدم شدم
طار می دیدم برون از شش جهت	خاک کشتم فرش آن طارم شدم
هر نفس همراه عزرائیل بود	جان مبادم کر از او درهم شدم
رو برو با مرگ کردم حر بها	تا ز عید مرگ من خرم شدم
خون شدم خوشیده درر کهای عشق	دردو چشم عاشقان شبنم شدم
گه چو عیسی جملکی کشتم زبان	که دلی خاموش چون مریم شدم
آنچه از عیسی و مریم یاوه شد	کر مرا باور کنی آن هم شدم
پیش نشتر های عشق لم یزل	زخم کشتم صدره و مرهم شدم
سست کردم تنک هستی را تمام	تا که بر زین بقا محکم شدم
بانک نای لم یزل بشنو زمن	کر چو پشت چنک اندر خم شدم

[71] رونمود الله اعلم مر مرا کشته آه و بسی اعلم شدم

Ma‘nā-yı şerīfī: Sālikān-ı ʿarīk-i ‘aşq ve ḥaḳīḳate maḥrem... Sakinān-ı ḳuds-i rabb-i ‘izzete hem-dem oldum.

Şeş cihetten ḥāriç bir āsmān gördüm. Hemān ḥāk olup o āsmāna ferş oldum. Her nefste ‘Azrā’ıl hem-rāh idi. Faḳaṭ ben hīç aldırmadım. Eğer ondan mükedder oldumsa cān baña lazım değıl. Yüz yüze mürğ ile muḥārebeler ettim. Ondan şoñra şayd-ı mürğ ile şād ve ḥürrem oldum. ‘Aşḳıñ damarlarında ḳurumuş ḳan. ‘Āşıḳlarıñ iki gözünde şebnem-i eşk-i revān oldum. Bazen ‘Īsā gibi bütün lisān kesildim. Ba‘zen Meryem gibi ḥāmūş bir gönül oldum. O şey’ ki ‘Īsā ile Meryem ḥaḳḳında ḥikāye olunur. Eğer baña inanırsañ o şey’ daḥi ben oldum.

Āh ‘aşḳ-ı lemyezeliñ neşterleri önünde yüzlerce şerḥadār bir yāre oldum. Evet oldum. Faḳaṭ o yāreye de merhem-i şifā yine ben oldum.

Esb-i ḥayāt-ı dünyevīniñ varlık ḳolanını tamāmıyla gevşettim. Faḳaṭ ondan şoñra beḳā üzengisi üzerinde muḥkem ve metīn oldum.

Gerçi hazīn hazīn inleyen çengin şırtı gibi belim ‘aşḳ ile bükülmüştür. Faḳaṭ yine sen o üstüvār olan nāy-ı lemyezeliñ bāniñ dil-nevāz-ı lāḥūtisini benden diñle. Evet, benden diñle.

Allāhu a‘lem, ḥaḳīḳat baña ‘arz-ı cemāl etti. Pekiyi bilir oldum. Ben şehīd-i āh-ı ‘aşḳım.

‘İyd-ı ekber ki Şems-i Tebrizī idi. ‘İyda ḳurbānī-i a‘zam ben oldum.

«38» Bu ğazel-i ‘ālīdeki ebyāt-ı şerīfeniñ her kelimesi cenāb-ı pīr efendimize meftūḥ ve münkeşif [72] olan esrār ve ḥaḳāyıkā işārettir ki bunun ‘ummān-ı şerḥine dalınacak olur ise taṭvīlī mūcib olur. Ona bir ‘aşırdañ bir zāt, bu ebyāt-ı şerīfeniñ bir beytini şerḥ ettiğı ḥālde iki ṭabaḳa kāğıdı doldurmuştur. Şu taḳdirce ser-rişte-i saḥna tekrār gelelim de Ḥazret-i Pīr efendimiziñ şerḥ buyurmuş oldukları ‘aşḳın ba‘zı esrārını ve ‘aşḳta ḥāşıl olmuş olan ba‘zı maḳāmāt-ı seniyelerini gösterelim.

Ey t̤alib-i ḥaḳīḳat. Bil ki Ḥazret-i Ḥudāvendigārimiz raḍīya’llāhu ‘anhu efendimiz ‘aşḳa ḥadd ve ḥesapsız derecede heybet ve ihtīṣām ve ṣān ṣāḥibi idiler. İbtidā-yi ḥāllerinden intihā-yı vaḳitlerine ḳadar sā‘aten fesā‘a ‘aşḳ ve ṣevḳ-i ‘ālīleri mütezāyid ve mütezā‘if olurlardı. Ve bu ḥaṣīṣe-i mümtāze-i ‘aṣīḳāneleriniñ derece-i ifrāṭta bulunması ḥasebiyle dā‘imā o ḥālīñ tezāyüdünü ister, aṣlā sīrāb olmazlardı.

Ḳaddesa’llāhu sırrahu’l-‘azīz efendimiz buyururlar ki:

ریک زاب سیر شد من نشدم زهی زهی

لائق جزکمان من نیست درین جهان زهی

Ḥazret, o himmet-i bülend-mertebet ile nihāyet a‘lā-yı maḳāmātı ‘ubūr buyurdular. Naşıl ki kendi ḥāllerini beyān şadedinde ḳuddise sırruhu efendimiz buyurur:

نهادم یای در عشقی که بر عشاق سر باشم

منم فرزند عشق ای جان ولی بیش از پدر باشم

Ma‘nā-yı ‘ālisi: Öyle bir maḳām-ı ‘aşḳa ayak ḳoydum ki ben o ‘aşḳ ile ‘uşṣāḳa re’is olurum.

Ey yār-ı cānım ferzende-i ‘aşḳ. Benim. Faḳaṭ ben pederimi geḳerim, ondan ileri giderim.

Beyyeza’llāhu vecḥehu’l-ḡurer efendimiz dīḡer bir ḡazel-i ‘ālīlerinde de külliyyetle maḥv-ı ‘aşḳ olduklarınıñ beyānında bir ‘ibāre-i rumūz ile kendi nefis-i nefis-i ḳudsiyelerine işāret ederek buyururlar:

[73] تمام او ست که فانی شد ست آثارش بدوست کانی اول تمام شد کارش

مرادلی ست خراب خراب در ره عشق خراب کرد خراباتی بیک بارش

بکو بعشق بیاکه فتاده میخواهی چنان فتاده که خواهی بیاوبر دارش

Ma‘nā-yı şerīfi: Bu vüḳudun āṣārı fānī olmuştur. Onda mütecellī olan tamāmıyla odur. Benim bir gönlüm var ki ‘aşḳ yolunda ḥarāb, ḥarābdır. ‘Aṣḳ ḥarābātı onu birden bire ḥarāb etmiştir.

‘Aşka de ki kendine üftâde-i muhabbet mi istiyorsun. İşte o seniñ istediğın gibi bir üftâde-i ‘aşk. Gel de elinden tutup kaldır.

Yine bir ğazel-i âlilerinde kendi ‘aşklarını işbât şadedinde beyân buyururlar:

من طربم طرب منم زهره زند نوای من
عشق میان عاشقان شیوه کند برای من

Ma‘nâ-yı şerîfi: Ben tarabım... Tarab benim. Zühre benim nevâ-yı şevkimle terâne-dârdır. Nâzenîn-i ‘aşk miyâne-i ‘âşıkânda benim için şive-kârlık eder.

Dîger bir ğazel-i ‘âlilerinde ‘uluvv-ı ihtîşâm-makâmıların ‘aşқта zuhûrunu vaşf buyururlar:

این نیم شبان کیست چو مهتاب رسیده
پیغام بر عشق ست ز محراب رسیده

Ma‘nâ-yı şerîfi: Bu gece yarısı böyle mehtâb gibi nûrânî görünen kimdir. Bildim. Bildim. ‘Aşk peygamberidir ki mihrâbdan zuhûr edip geldi.

[74] Kıddise sırıruhu’s-sâmi efendimiz dîger bir ğazellerinde de ‘aşkın şıfatını beyân şadedinde buyururlar:

عشق اندر فضل و علم و دفتر و او راق نیست
هرچه گفت و کوی خلق آن ره ره عشاق نیست
شاخ عشق اندر ازل دان بیخ عشق اندر ابد
این شجرر اتکيه بر عرش و ثری و ساق نیست

Ma‘nâ-yı şerîfi: ‘Aşk; fazîlette, ‘ilmde, defterde, kitâb şahîfelerinde değildir. Halkın güft u gû ettiğı yol... ‘Āşıkların yolu değildir. ‘Aşk bir şecere-i nûrânîdir ki dalları ezelde, kökleri ebeddedir. Yoksa bu tûbâ-yı ‘aşkın ne ‘arşa ittikâsı, ne şerâya sâk-ı ittişâli vardır.

Bu beyt-i ‘âlîyi de irşâd yolunda beyân buyururlar:

جان بفدای عاشقان خوش هو سیست عاشقی
عشق پرست ای پسر باد هواست مابقی

Yine kıddesna'llāhu bi-sırrahi'l-‘azīz efendimiz buyururlar:

عاشق شو و عاشق بکن ز حمیری

سلطان بجه آخر تا چند أسیری

Ma'nā-yı şerīfi: 'Āşık ol 'āşık. Eşeklikten vazgeç. Sulṭān-zāde olduğı hālde daha ne vakte kadar böyle esārette devām edeceksin.

Yine beyyeza'llāhu vecḥehu efendimiz ḥazretleri buyururlar:

عمر که بی عشق رفت هیچ حسابش مکیر

آب حیاتست عشق دردل و جانیش پذیر

Ma'nā-yı şerīfi: 'Aşksız geçen 'ömrü ḥayāttan şanma. 'Aşq āb-ı ḥayāttır. Onu sen cānına gönlüne seve seve kabūl et.

[75] Bu maḳāmda Ḥazret-i Pīr efendimiziñ kelimāt-ı kıdsiyeleri pek çoktur. Faḳat bu miḳdār ile ihtişār olundu.

2.3.3.7.Ḥavf ve Ḥaşyet ve Recā ve Başt-ı Evliyā'u'llāhu Kirām

Kemel-i evliya'u'llāhın sülūkunda ḥadīs olan Ḥavf ve Ḥaşyetiñ ve Recā ve Baştın Sebebi. Ḥudāvendigārimız Kıddesa'llāhu Sırrahu'l-‘azīz Efendimiziñ Bu Kısm Mesālikte Ne Güne Sülūk Buyurduğı ve Ne Vechle Kendilerinden Kelimāt-ı Rūḥ-efzā Şadır Olduğı Ḥaḳḳında Beyānāttır

«39» Şāyed bir sā'il şorsa ki kemelīn evliyā'u'llāha ne sebeple ḥavf ve ḥaşyet lāzım gelir. Çünkü onların ḥaḳḳında naşş-ı kelām-ı mecīdde şadır olmuştur ki:

(أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ)⁸⁶ Oña cevāben deriz ki ey sā'il. Allāh seni tevfiḳine mazḥar etsin. Bilmiş ol ki velāyet, mü'mine bir sūr-ı ināyettir ki onu ihāṭā etmiştir. Bu

⁸⁶ “Bilesiniz ki Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de.”/ El-Yūnus/62 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.215

sūr, onu vesāvis-i nefsāniyeniñ hücūmundan emīn kılarak şırāt-ı mustakīmde kendisine istikāmet bahş eyler ve onu inhiṭāt korkusundan kurtarır.

Ḥavf üç kısımdır:

Ḥavf-ı ‘ām. Ḥavf-ı ḥāşş. Ḥavf-ı eḥaşşdır.

Ḥavf-ı ‘ām: Keşret-i me‘āşiden ve günāh irtikābından ḥaşyet. Ve ḥitāb ve ‘ikābdan korkmadır.

Ḥavf-ı ḥavāşş: Bulunduğu maḳām-ı ‘ulvīden hūbūt etmeken ve ‘ulviyetgāh-ı ḳurb-ı Ḥaḳḳ’tan uzaklaşmaktan korkmadır.

Ḥavf-ı Eḥaşş: Nefs-i nefisiñ kemāl-i edebinden ve nihāyet-i ḳurbiet-i Ḥaḳḳ’tandır.

Zirā kāmiller vaḳtā ki maḳām-ı ḳurbiete vāşıl olurlar –‘alā ḳaderü’l-imkān- vesā’it ortadan ḳalkar. ‘Azamet-i celālī... Bī-çün ve bī-keyfiyet olan hüviyeti müşāhede [76] ederler. Ḥaḳḳ celle celālühü ḥazretleriniñ ‘azamet ve heybet-i ḳurbietten ḥavf ve ḥaşyet kendilerine ḡālib gelir. Kemā ḳale ‘azze min ḳā’ili: (إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ)⁸⁷

«40» Menḳuldür ki Ḥasan-ı Başrī raḍıya’llāhu ‘anhu ve raḥmetu’llāhi ‘aleyh ki ḥazret-i ‘Alī kerrema’llāhu veche efendimiziñ perverde-i feyzi, bütün meşāyihiñ muḳtedāsı pīr-i ṭarīḳat iken kendilerinde ḥavf ve ḥaşyet o mertebe ḡālib idi ki mu‘tekif bulundukları zamān şanki yalın ḳılıç çekip duran biriniñ önünde oturuyorlarmış gibi bir vaz‘iyet alırlardı. Göñüllerinde ḥavf ve sūzişten dolayı hiç kimse kendilerini ḥandān göremezdi. Zirā vesā’it ne mertebe miyānedən ḳalkarsa ‘azamet-i ilāhiye o mertebe mütecellī olur.

Beyt

نزدیکا نرا بیش بود حیرانی

کایشان دانند سیاست سلطانی

⁸⁷ “İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da yine böyle türlü renkte olanlar var. Kulları içinden ancak âlimler, Allah’tan (gereğince) korkar. Şüphesiz Allah dâ’imâ üstündür, çok bağışlayandır.” El-Fâtır-28 Âlimler Allah’ı bilen ve O’na ta’zimde bulunarak saygı besleyenlerdir. Bir hadiste “Rütbelerin en yükseği ilim rütbesidir.” Denilir. Ayette bahsi geçen ilim, imânla birleşen ilimdir. Çünkü imân âhiret hayatını da garanti altına alır; imânsız ilim ise insanlara sadece geçici dünya faydaları sağlar. Age, s.436

Ḥazret-i Cüneyd raḍıya'llāhu 'anhu efendimiz buyurur:

(إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى عَبْدًا إِذَا خَافُوا اللَّهَ تَقَطَّعَتْ أَوْصَالُهُمْ وَكَانَتْ أَلْسِنَتُهُمْ وَطَاشَتْ عُقُولُهُمْ فَرَعَا مِنْ اللَّهِ تَعَالَى وَهَيْبَةً لَهُ وَإِنَّهُمْ
الْفُصَحَاءُ وَالطُّلُقَاءُ وَاسْبِلَاءُ الْإِبَاءِ الْعَالِمُونَ بِاللَّهِ وَآيَاتِهِ)

Ma' nā-yı 'ālisi: Allāh Te'ālā'nın bir kısım kulları vardır ki Allāh'tan ḥavf üzere oldukları zamān ṭāqatları kalmaz. Lisānları söylemez. 'Akılları ḥayrān kalır. Onların bu ḥālī Allāh Te'ālā'ya karşı kendilerine gelen heybet ve dehşettendir. Ḥālbuki o kimseler ḥadd-i zātında faṣīḥ, naṭūḳ, 'ākıl, lebīb, Allāh Te'ālā'yı, āyāt-ı beyyinātını bilir kimselerdir.

Ḥazret-i Ḥudāvendigārımız ḳaddesa'llāhu rūḥahu'l-'azīz ve afāza'llāhu nūra 'aleynā efendimiz maḥal-i ḳurbete vāṣıl bulunduğu ecelden ekser kelimāt-ı 'aliyeleri viṣāl şerḥdir. Envār-ı tecelliyāta müstaḡrak olduğça ḥüzn ve ḥavf, vücd-ı mübāreklerine gālib gelip o ḥālīn [77] sırrında ḥavf ve ḥüznü mübeyyen kelimāt-ı ḳudsiyede inṣā buyururlardı. Ḥazret-i Pīr ḳaddesna'llāhu bi-sırrahi'l-'azīz efendimiz buyururlar:

هر طریبی که در جهان کشت ندیم کهتری
می برمد ازو دلم چون دل تو زمقدری

Dīger bir ḡazelde de beyān buyururlar:

اگر دلت بیلای غمش مفرح نیست یقین بدان که تو در عشق شاه مختصری
زرنج کنج بترس و زرنج هرکس نی که خشم حق نبود همچو کینه بشری

Ma' nā-yı şerīfi: Eḡer gönlün maḥbūb-ı ḥaḳīḳīnīn ḡamıyla ferḥān deḡilse yaḳīnen bil ki sen o ṣāh-ı ezeliyenīn 'aşḳında nāḳış ve muḥtaşarsıñ.

Ḥazīne-i ḥaḳīḳatın iftirāḳından... Onun meşāḳḳatinden ḳorḳ. Yoksa şunuñ bunuñ eziyetinden ḳorḳma. Zīrā Ḥaḳḳ'ın ḥışmı beşeriñ kīnine beñzemez.

Dīger bir ḡazel-i 'ālilerinde de bu ḥālin vaşfinda ve teslīm ve rızāyı beyānda buyururlar:

مجوی شادی چون در غمست میل نکار
که درد و پنجه شیرینی توای عزیز شکار

2.3.3.8.Recā’

«41» Recā’; şifât-ı mesîhîdendir ‘aleyhi’s-selâm bu bir maqâmdır ki, sâlik-i sebîl-i Hâkk olan kimseniñ bu maqâmı levâzım-ı zâttan kılması muqtezîdir. Kemâ kıle eş-Şeyh ‘Osman [78] (الْخَوْفُ مِنْ عَدْلِ اللَّهِ وَالرَّجَاءُ مِنْ فَضْلِهِ تَعَالَى) ya’ni “Havf ‘adl-i ilâhîden, reca’ ise fazl-ı subhânîdendir.”

Havf u recâ’dan her biri diğetine tercîh ve tafzîl olunmamalıdır. Kemâ kıle:

(لَوْ زُرْنَا خَوْفُ الْمُؤْمِنِ وَرَجَاؤُهُ بِمِيزَانٍ تَرَبُّصٍ لَا عُدُولًا) ya’ni “Mü’miniñ havf u recâ’sı ‘adâlet terâzisiyle eğer tartılrsa her ikisi de mu’tedil ve müsâvî olmalıdır.”

Eğer recâ’ havfa ğalib gelse mahalsiz emniyeti iktizâ eder. Kemâ kıle ‘azze min kâ’ilin: (مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ)⁸⁸ Ey âyet. Ma’nâ-yı şerîfi: “Ey insân, Rabb-i kerîmiñe karşı seni mağrûr eden şey’ nedir?”

Eğer havf recâ’ya tafazzül ve ğalebe etse mûcib-i helâkiñ olacak ye’isi muqtezâ olur. Kemâ kıle ‘azze min kâ’il: (إِنَّهُ لَا يَأْتِيَنَّكَ مِنْ رُوحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ)⁸⁹ Ma’nâ-yı ‘âlîsi “Raĥmet-i ilâhiyeden ancak kâfirler kaç’-ı ümîd edip me’yûs olurlar.”

Şu hâlde recâ’... Cenâb-ı Hâkk ‘azze ismiñu ĥâzretleriniñ lutf u kerem-i bî-tenâhiyesine tamâmiyet-i ĥüsn-i zan ve kemâl-i yakîn ve kuvvet-i vüşûktur.

Kemâ kıle ‘izzemen kâ’il: (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَةَ اللَّهِ)⁹⁰ El âyet. Ma’nâ-yı nazm-ı celîl şudur ki: “O kimseler ki imân ettiler ve muhâceret eylediler ve Allâh yolunda mücâhede de bulundular. İşte o kimseler ümîd-vâr-ı raĥmet-i ilâhiyedirlir.”

Şu beyânâttan münfehim olacağı üzere gerektir ki havf u recâ’ şıfatlarınıñ her ikisi kâmilde mütesâvî olmalıdır. Meşela ğüneş dâ’imâ bir mevzi’-i ziyâdâr etse ĥarâret ve yübüsetten hîçbir nebât bitmez. Eğer her zamân da yağmur yağsa yine böylece nebâtât feyz ve nemâ

⁸⁸ “Ey insân! Seni yaratıp seni düzgün ve dengeli kılan, seni istediği bir şekilde birleştiren, ihsânı bol Rabbine karşı seni aldatan nedir?”/ El-İnfîtâr-6 Age, s.586

⁸⁹ El-Yûsuf-87

⁹⁰ “İmân edenler ve hicret edip Allah yolunda cihâd edenler var ya, işte bunlar Allah’ın rahmetini umabilirler. Allah, ğafûr ve rahîmdir./ El-Bakara-218 Age, s.33

bulmaz. Faqat insān āhir vaktinde gerektir ki recāya müsteṣṣik olmalıdır. Ve ‘ināyet ve rahmet-i Hakk’a müstazhir bulunmalıdır. Yahya bin Mu‘āz ḥazretleri buyurdu ki:

(مُسْتَقْيَ الْخَوْفِ مِنْ بَحْرِ عَذْلِهِ وَ مُسْتَقْيَ الرَّجَا مِنْ بَحْرِ فَضْلِهِ وَقَدْ سَبَقَ الْفَضْلُ الْعَدْلَ تَعَالَى قَوْلُهُ سَبَقَتْ رَحْمَتِي عَلَى غَضَبِي)

me‘āl-i ‘ālisi: “Ḥavf –baḥr-ı ‘adālet-i ilāhiyeden saḳy olunur. [79] Recā’ baḥr-i faḳl-ı subḥāniden saḳy edilir. Hālbuki faḳl u iḥsān-ı subḥānī, ‘adālet-i ilāhiyesini geçmiştir. Çünkü Allāh Te‘ālā buyurdu ki: Raḥmetim ḡazabımı sebḳ etti, geçti.”

Ḥazret-i Ḥudāvendigārımız ḳaddesa’llāhu sırrahu’l-‘azīz efendimiz tecelliyāt-ı cemālden de bī-nihāye ḥaz ve naṣībe na’il ve ḥüsn-i ḳān-ı mübārekleri de mertebe-i ḥaḳḳa’l-yaḳīne vāṣıl bulunduḡu cihetle recāya ā‘id ḳısımda daḡi pek çok daḳāyık ve ḥaḳāyıkı ḥāwī kelimāt-ı münbasite ḳıkr ve irād ile kendi sülūk-ı ālilerinden bir ṣemme izḥār buyurmuşlardır:

Her kimiñ ki sīret-i müstaḳīmesi, dīde-i baṣireti ve kelām-ı Hakk’ı iṣitir bir kulaḡı vardır bu bir ḳaṭreden me‘ānī ve ḥaḳāyık deryālarına pāy-ı idrākini yetiştirir:

Bunuñ içindir ki cenāb-ı pīr-i nebīḥ ḳaddesna’llāhu bi-takdīsihi efendimiz buyurur:

خون انكوری نخورده باده شان هم خون خویش	عارفانرا شمع و شاهد نیست از بیرون خویش
رونمحبوسان غم ده ساقیا افیون خویش	باده غمکینان خورند و مازمی خوش دل تریم
هر غمی کوکر دما کردید شد درخون خویش	خون ما برغم حرام و خون غم برما حلال
هر زمانم عشق جانی میدهد زافسون خویش	من نیم موقوف نفخ صور همچون مردکان

Ma‘nā-yı ‘ālisi: ‘Ārifleriñ ṣem‘-i ṣafāsı ṣāhid-i zibāsı kendilerinden ḥāriṭe değildir. Onlar üzüümüñ ḳanını, ṣarābını içmemişlerdir. Onlarıñ bādesi de kendi ḳanlarıdır. Evet, ḥūn-dīl-i muḥabbet-zedeleridir.

Sāḳi, bize afyonuñu teklif etme. Onu sen maḥbūsān-ı ḡamīña ver. Zīrā bādeyi ḡam-gīn olanlar neṣ‘elenmek için iṣerler. Hālbuki biz ḥadd-i zātında neṣve-baḥṣ olan o bādeden ziyāde ḡoṣ-dīl ve ṣafā-perveriz.

Ġam bize aşd edemez. ünkü bizim anımız ġama arāmdır. Faat biz ġamı def ve mav ederiz. [80] ünkü onu anı bize elāldir. Her hangi ġam ki bizim etrafımızda dolaır o kendi anına uamı demektir.

Ben lüler gibi mevūf-ı nef-i ūr deġilim. ‘A-ı nefes-i nefis-i efsūnkāriyla baa her ān, bir cān ba eder.

Bu rubā‘ ī-i erīf de azretidir:

تادر دل من صورت آن رشك پريست

دل شاد و من درين عالم کيست

والله که بجز شاد نميتانم زيست

غم مي شنوم ولی نميدانم چيست

Ma‘nā-yı erīfi: Mademki benim gnlūmde o rek-perī olan dil-berimi ūreti vardır. Benim gibi bu ‘ālemde kim dil-āddır.

Vallāhi ben ād olmadıa yaayamam. İitiyorum ġam denilen bir ey’ var imi. Faat bunu ne olduġunu bilmiyorum.

uddise sırruhu efendimiz yine bylece diġer bir ġazel-i ‘ālilerinde buyururlar:

دستی بزن که از غم و غمخوار فارغيم

غم را ه زهره باشد تانام ما برد

ز اقرار هر دو عالم و انکار فارغيم

مالاف مي زنيم و توانکار می کنی

Ma‘nā-yı ‘ālisi: Ġamı ne addi var... Tāat mi getirebilir ki bizim nāmımızı aġzına alabilsin. ād ve urrem ol. Biz ġamdan da ġam-ārdan da fāriġiz. Biz aıati sylūyoruz. Sen inanmıyorsun. Hālbuki biz iki cihānı irārından da inkārından da fāriġ ve āzādeyiz.

Ve āle ā’il:

غم مرد و کريه رفت بقاء من و توباد

هر جاکه کر یه ایست کنون خنده می شود

Me‘ali: Ġam öldü. Ağlamak gitti. Ben seniñle berāber bākī olalım. Her nerede ki ağlama vardır. Hemān ‘aķabinde ħande ħāşıl olur.

[81] Ĥazret-i Pīr ṭayyiba’llāhu ervāḥu’l-mürīdīn bi beṭayyibi enfāsihu eṭ-ṭayyibetü’s-şerīfe bende-ġānınıñ irşadı için diğeri bir ġazel-i ‘ālilerinde buyururlar:

خورانمت می جان تاد کر تو غم نخوری

چه جای غم که زهر شادمان کرو ببری

Ma‘nā-yı ‘ālisi: Artık bir daha ġam-ġīn olmamaķlıġıñ için ben saña cān ve ‘aşķ şarābını şundum. Ġamıñ ne yeri var. Bundan şoñra sen öyle şād olursuñ ki her şād-māndan öcünü alırsıñ.

Diğeri bir yerde de behremend-i tecellī-i cemāl oķları ecelden buyururlar:

بخند بر همه عالم که جای خنده تراست

که بنده قدوا بروی تست هر کزور است

Ma‘nā-yı şerīfi: Bütün ‘āleme gül-ķehre-i cemālīñle gül. Zīrā ne ķadar gülseñ yeri vardır. Cihānda her eğri, her doğru seniñ ķadd-i dil-pezīriniñ ebrū-yı laṭifiniñ birer bende-i meftūnudur.

Ĥazret-i Pīr raḍiya’llāhu ‘anhu bu maķāmda pek çok kelimāt-ı ķudsiye ve ḥaķāyık-ı ‘ulviye şerḥ ve ityān buyurmuşlardır.

2.3.3.9.Ĥazret-i Ĥudāvendigārımız Ķaddesna’llāhu Bi Enfāsi Muķaddesetihi Efendimiziñ Serā‘ir-i Zemā’ire Olan Vuķūf ve Şu‘ūr-ı ‘Ālileriniñ Evşāfi:

«42» Ehl-i taşavvufuñ eşrāf-ı ķulūb ta‘bīr ettikleri o şu‘ūr ve vuķūfuñ, o maķām-ı ‘ulvīniñ mü‘min-i kāmile ne vaķit ħāşıl olduġuna dā’ir olan izāḥāt ber vech-i ātīdir:

[82] Ey ṭālib-i ḥaḳāyīḳ eyyedeka'llāhü bi rūhu'l ḳudsi minhu ma'lūmuñ olsun. Mü'min-i kāmīl vaḳtā ki derece-i kemāle müteveccih olur. Seyr illa'llāh'ta bütün melekūt-ı rūḥānī ve cismāniden geçmesine müsā'ade ederler. O da dide-i başiretle bi'l-cümle mevcūdāt-ı 'ulviye ve sufliyeye nazar eder. Ve cemī' daḳāyīḳa muṭṭali' olur. Ḥazret-i Ḥudāvendigārimız raḍıya'llāhu 'anhu efendimiz Cenāb-ı Risālet-penāh şalavata'llāhu 'aleyhi ve selāme efendimiziñ mi'rācından ḥaber vererek buyururlar:

چون کرد بر عالم کذر سلطان مازاغ البصر

نقشی بدید آخر که او بر نقشها عاشق نشد

Ma'nā-yı şerīfī: Vaḳtā ki sulṭān māzāḡe'l-baṣar⁹¹ bütün 'ālemleri gördü geçti. Nihāyet öyle bir naḳş gördü ki artık ondan şoñra diğēr naḳışlara 'āşīḳ olmadı.

Mü'min-i kāmīl'in ondan şoñra seyr-i ma'a'llāhta 'ilm-i yaḳīnī 'ayn-ı yaḳīne vāşıl olur. Belki ḥaḳḳa'l-yaḳīne müntehī olur. Naşıl ki emirü'l-mü'minīn Ḥazret-i 'Ali kerrema'llāhu vechehu'l-ğurer efendimiz bu ḥālīñ vaşfında ve derece-i yaḳīn-i 'ālīleriniñ beyānında buyururlar: (لَوْ كُشِفَ الْغِطَاءُ مَا أَرَدْتُ يَقِينًا) Ma'nā-yı şerīfī: “Bende öyle bir yaḳīn var ki müşāhede-i Ḥaḳḳ'a perde olan ḡiṭā' açılrsa benim yaḳīnim şimdikinden ziyāde olamaz.”

İmdi sālik bu derece-i şerīfeye 'urūc eder. Ve 'ālem-i kübrada nuḳūş-ı kibriyāyī müṭāla'a aya alırsa onuñ için -'ālem-i şaḡīr olan zamā'ir-i insāniye şu'ūr ve vuḳūf ḥāşıl etmek ḡarīb ve bedī' deḡildir. İşte Ḥazret-i Ḥudāvendigārimız ḳuddise sırruhu'l-'azīz efendimiz mādem ki nefsi 'azīzini taḥḥīr buyurmuştu... Ve sübūḥāt-ı ḳudste 'āḳif ve hażā'ir-i inse vāḳıf olub işve-i maḥbūbiyet kisveleri içinde nāzende-i ḥıṛām idi. Elbette levāyiḥ-i ḥavāṭıra yazılmayan nuḳūşu... Rūşen ve hüveydā olarak görürlerdi. Naşıl ki kendi nefsi seniyelerine işāretle raḍıya'llāhu 'anhu ve nūr-ı nā'llāhu binūr-ı cemālihu efendimiz buyururlar:

که نامه همه را نا نیشته می خوانی

زهی قلم که ترا نقش کرد درصوت

تو ترجمان سر ژبان مرغانی

[83] دلا چوباز شهنشاه صید کرد ترا

⁹¹ En-Necm-17

Ma‘nā-yı ‘ālisi: O ne bedī‘ ne ḥayret-fezā bir qalem-i kudrettir ki seniñ şūret-i cān-fezā-yı kāmīlāneñi naqş etmiştir. Sendeki nedir o ‘irfān nedir o kemālāt herkesiñ kitāb-ı seniyesini daha yazılmadan evvel okuyorsuñ.

Ey gönül. Mādem ki o şehinşāh-ı ḥaḳīḳatiñ bāz-ı ‘aşkı seni şikār etti. Avladı öyle ise sen mürğān-ı ilāhiyeniñ esrār-ı zebānına tercümānsıñ.

Ḥazret-i Pīr efendimiz dīger bir gāzel-i ‘ālilerinde buyururlar:

چنانکه از رنگ رنجوران طبیب از علت آکه شد	زرنگ روی و چشم تو بدینت پی برد بینا
ببیند حال دین تو بداند قهر و کین تو	زرنگت لیک پوشاند نکر داند ترا رسوا
نظر در نامه می دارد ولی بالب نمیخواند	همی داند کزین حامل چه صورت زایدش فردا

Ma‘nā-yı şerīfi: Ṭabībler ḥastalarınıñ renginden ‘illetleriniñ ne olduğunu anlamaları gibi çeşm-i bāṭinileri de gūşāde olanlar seniñ yüzünüñ ve gözünüñ renginden istidlāl ile aḥvāl-i dīniyyeñi görürler ve renginden qahir ve kiniñi anlarlar. Faḳaṭ seni rūsவāy etmemek için bunu gizler ifşā etmezler.

‘Ārif-i ḥaḳīḳat-bīn nāme-i vechiñi ki naẓar-ı mütāla‘adan geçirir. Faḳaṭ dudağıyla okumaz yoksa o bu ḥāmiliñ ferdāda ne şūret doğuracağını pek güzel bilir.

Yine meşnevī-i ma‘nevīde de beyān buyururlar:

این طبیبان بدن دانشورند	بر سقام توز تو و اقف ترند	
هم زنبضت هم زچشمت هم زرنگ	صد سقم بینند در تو بی درنگ	
این طبیبان نو آموز ندخود	که بدین آیاتشان حاجت بود	[84]
کاملان ازدور نامت بشنوند	تا بقعر پار بو دت درروند	
بلکه پیش از زادن تو سالها	دیده باشند ترا با حالها	

Ma‘nā-yı şerīfi: Bu ṭabībler bedene ‘ā‘id ḥuşuşāta āgāh olub seniñ ḥastalığıña senden ziyāde vāḳıftırlar. Gerek nabzıñdan ve gerek gözünüñ ve rengiñden bilā-tevaḳḳuf sende

yüz hastalık keşf ederler. Hâlbuki bu tabîbler seniñ mizâcını yeñi öğrenir ve yeñi tecrübe eder oldukları için bu gibi ‘alâ’im ve delâ’ile ihtiyaçları vardır.

Tabîbân-ı hâzîkân-ı ilâhî olan kâmiller ise uzaktan nâmını işitir işitmez seniñ mevcûdiyetiniñ tâ қа’rına nazarlarını nüfûz ettirir. Sendeki saķâm-ı ma’nevîyi görürler. Belki sen doğmadan nice seneler evvel onlar seniñ aķvâliñi dîde-i başîretle müşâhede ederler.

Cenâb-ı Pîr kıddise sırruhu’l-münîr efendimizden bu huşûşta müşâhede kılınan kerâmâtı burada beyân etmek istedim ise de maķall-i maķşûşunda zıkr olunacağı cihetle tekrârdan ihtirâzen şarf-ı nazar eyledim. Vallâhu a’lem.

2.3.3.10. Akţâbda Hâşıl Olan Şıfât-ı Tevhîd ile Maķâm-ı İttihâdın Ve Bu İkisi Beynindeki Farķın Beyânı

«43» Ey Kârî’ evşâleka’llâhü ilâ ġâyeti’l-ħaķâ’ıķı’l-yakîniye ve nihâyeti’l-ma’ârifi’llâh-ı Rabbâniye bilmiş ol ki... Bu zıkr olunan maķâmat recâlu’llâhın pek meķabetli ve hâ’il bir maķâmı... Ģâyet mühim ve muşkil bir menzildir. Ehl-i zâhirden hiçbiriniñ ġaķıķat-i tevhîde ıttılâ’ı yoktur. [85] Naşıl ki meşnevî-i şerîfte Cenâb-ı Pîr kıddise sırruhu’l-münîr efendimiz buyurur:

تالب دریا نشان پائهاست

پس نشان پادرون بحرلاست

Ma’nâ-yı şerîfi: Deñiz kenârına kadar karada ayakların izi görünür. Faķaţ deñiziñ içinde ayağın izi yoktur.

Tevhîdîñ ma’nası bir bilmek ve bir demektir. Kemâ ķâle’llâhu Te’âlâ:

(وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ)⁹² El âyet.

⁹² “Allah ile birlikte bir ilah daha tanıma! Sonra kınanmış ve kendi başına terk edilmiş olarak kalırsın.”/ El-İsrâ-22 Age, s.283

İttiḥādın ma‘nâsı bir olmaktır. Bu maḳām, maḳām-ı tevḥıdden daha ‘ālîdir. Bir olmaktan maḳşad ḳāşır-naẓarânın tevehhüm ettiḡi gibi ḥulûl deḡildir. Te‘āla’llāhu ‘an ẓalike ‘uluvven kebîrâ.

Ḥazret-i ‘Atṭâr radıya’llāhu ‘anhu bu ma‘nâyı beyân şadedinde buyurur ki:

اینجا حلول کفر بود و اتحاد هم

این و حدتی ست لیک بتکرار آمده

İttiḥâddan maḳşad odur ki sâlik vaḳtâ ki cemî‘ maḳāmâtan ‘ubûr eder ve ḳuvvet-i mücâhedât ve riyâzât ile kendiniñ baḳır gibi olan nefsinî- iksîr-i a‘zam ḳılar ve bütün a‘mâlini işlenmemiş gibi ḳıyâs ederek şıfât-ı eḫâdiyete ḳâbiliyet kesb eyler.

Bundan şoñra fikrinden şûrî ve ma‘nevî bütün irâdât-ı rûḫâniye ve cismâniye ḳalḳar onuñ irâdâtıyla muttaşıl ve böylece onuñ şıfâtıyla mevşûf olur. Şeyḫ-i Rabbânî Evḫadü’-d-dîn-i Kirmânî raḫmetu’llāhu ‘aleyh buyurur:

ور هست دوئبره روی بر خیزد

چندان برو این را که دویی بر خیزد

جائی برسی کز تو تو نی بر خیزد

تو او نشوی و لیک اگر جهد کنی

[86] Vaḳtâ ki ḥ‘āce-i kā’inât ser-defter-i mevcûdât şalavatu’llāhi ‘aleyh efendimiz

(فَبِیْ یَسْمَعُ وَبِیْ یُبْصِرُ) olmuş idi. Ve şıfât-ı pāk-i eḫâdiyet ile kesb-i ittişâl eylemişti. İşte bu sebeble Ḥazret-i ‘izzet-i ẓât-ı ḳudsiyet-sımât nübüvvet-penâhîlerine ḫiṭâb buyururlar ki:

(وَإِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ) ⁹⁴ ve (وَمَارَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى) ⁹³ El âyet. Bu ma‘nâda işâret-i ‘azîme vardır.

⁹³ “(Savaşta) Onları siz öldürmediniz fakat Allah öldürdü; Attığın zamân da sen atmadın, fakat Allah attı (onu). Ve bunu mü‘minleri güzel bir imtihanla denemek için (yaptı). Şüphesiz Allah işitendir, bilendir.”/ El-Enfâl/17 Kureyş ordusu, müslümanlarla savaşmak için ilerleyince Resûlullah (s.a.) ellerini kaldırarak: “Allah’ım! Kureyş, senin Resûlünü yalanlayan kibirli liderleriyle geldi. Allah’ım! Bana verdiğin sözü yerine getirmeni diliyorum.” diye du‘a etti. Ve iki topluluk karşılaşınca yerden bir avuç toprak alıp düşmanın yüzlerine doğru serpti. Kureyş ordusunun gözleri görmez oldu ve sonunda bozguna uğradılar. İşte bu ayette bu atışa işâret edilmekte, onu atanın gerçekte Allah olduğu bildirilmektedir. Çünkü bu bir mu‘cize idi ve Perygamber, onu atarken kendi adına deḡil Allah adına atmıştı. Age, s.178

⁹⁴ “Muhakkak ki sana bi‘at edenler ancak Allah’a bi‘at etmektedirler. Allah’ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefa

[87] Şu taḳdırce bir kāmilden bu ḥāl-i ittihād⁹⁵da iken bu ma‘nāya dā’ir bir söz şādır olur ise Ḥaḳḳ’tan zuhūr etmiş olur. Zīrā şecere-i vādī-i Eymen’den bu ma‘nā zuhūr etmiştir. Kāla’llāhu Te‘ālā:

(فَلَمَّا آيَتْهَا نُودِيَ مِنَ شَاطِئِ الْوَادِي الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ يَا مُوسَى إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ.)⁹⁶⁹⁷

Ḥazret-i Ḥudāvendigārimız daḥi bu ma‘nāyı şöyle beyān buyururlar:

درخت آتشین دیدم ندا آمد که جانانم
مرامی خواند آن آتش مکر موسی عمر انم
دخلت التيه بالبلوى و ذقت المن و السلوى
چهل سال ست چون موسی بگرداین بیابانم

Ḳuddise sırruhu’l-‘azīz efendimiz dīger bir maḥalde de buyururlar:

تو آن نوری که با موسی همی گفت
خدايم من خدايم من خدايم

Bu ma‘nā mādemki ağaçtan şādır oluyor kāmīlīn-i ilāhi ise eşref-i mevcūdāt ve bihterīn-i mezāhirdirler onlardan zuhūru ṭarīḳ-i evleviyettedir. Naşıl ki Ḥazret-i Pīr buyurur:

حق رشجر گفت منم و آن شد مقبول همه
کرز بشر کوید این دور مدارش زعمی

Ma‘nā-yı şerīfi: Ḥaḳḳ ağaçtan “benim” dedi ve bu da herkesce maḳbūl oldu. Eğer bu kelāmı beşerden söyler ise ‘amā-yı ma‘neviyetiñden dolayı sen bunu ba‘id görme.

[88] Sulṭānu’l-‘arīfin Bayezid-i Bisṭāmī ḳaddesa’llāhu rūhahu’l-‘azīz efendimizden menḳūldür ki ḥālet-i istiḡrāḳında (سُبْحَانِي مَا أَعْظَمَ شَأْنِي.) buyurdu.

⁹⁵ **İttihād:** Hak olan Mutlak Vâhid’in varlığını şuhûddan ibârettir. Çünkü var olan her şey Hak ile mevcûd olup kendi başına bir varlığa sahip değildir. Bu şuhûdda tam bir ittihād tahakkuk eder. Yoksa her mevcûdun kendine has bir valığı var da bu varlık Hak ile ittihad etmiş, demek değildir. Çünkü bu imkânsızdır. Bazı kimseler ittihādın iki şeyin tek bir şey olmasını gerektirecek uyuşma ve karışma olduğunu, bazıları ise görmeksizin ve tefekkür etmeksizin söz söylemek olduğunu söylemişlerdir. Cürcânî, age, s.74

⁹⁶ İşbu âyet-i celīleniñ me‘al-i şerīfi: Vaḳtā ki Mūsā uzaḳtan gördüğü âteşe doğru geldi, yakınlaştı. Cānib-i vādī-i Eymen’den mübārek bir köşedeki bir ağaçtan kendisine nidā olundu. Denildi ki: Yâ Mūsā, Ḥaḳīḳat... Ben Rabbu’l-‘ālemīn olan Allāhım.

⁹⁷ El-Kasas/30

(لَيْسَ فِي جُبَّتِي سِوَى اللَّهِ) ‘azîz daḥî: Ve kûṭb-ı zamân Cüneyd-i Bağdādî ẖuddise sırruhu’l-‘azîz buyurdu. Reyḥân-ı rûḥ-nevâz-ı ricâlu’llâh ve maḳtûl-i fî sebîli’llâh Hüseyn bin Manşûr-ı Ḥallac rahmetu’llâhu ‘aleyh ise “Ene’l-Ḥaḳḳ” buyurdu. Ve ‘azîzân-ı kirâmdan bu gibi kelâmlar menkûldür.

از شربت الہی و زجام انا الحقی

Ma' nā-yı kudsîyesi: İlâhî şerbetten Enc'l-Ḥakk'ı peymāneden her biri bir kadeḥ içtiler.
Ben ise sürâhisiyle küpüyle içtim.

نه از خاکم نه از بادم نه از آتش نه از آبم

آن چیز شدم کلی کو بر همه سو کندست

من عیسیٰ آن چرخم کز ماه کذر کردم

Dīger bir mahalde de buyururlar:

ما قبله جمله سجدها یم

[89] **Ma'nā-yı şerīfī:** Bu heykel-i ādemīnīn yüzü niķāblıdır. Yoksa biz bütün secdelerin ķible-gāhıyız.

Yine ķuddise sırruhu'l-azīz efendimiz buyururlar:

خانه چسم چرا سجده که خلق شد
زانکه بروز و بشب بر درودیوارم اوست

Ma'nā-yı ķudsīsī: Benim hāne-i ģasmım neden secde-gāh-ı ģalk oldu. Ćünkü gece ve gūndūz der ū dīvār-ı vūcūdumda o nūr-ı ģaķīķat vardır.

Dīger bir maķalde de ķaddesa'llāhu ruhahu'l-azīz efendimiz buyururlar:

منصور اشارت کو از خلق بدار آمد
از تندئ اسرارم حلاج زند دارم

Ma'nā-yı şerīfī: Esrār-ı tevĥīde ve ģaķāyık-ı vaĥdete ķelām-ı ma'rūfuyla işāret göstermesinden dolayı Maņşūr ģalk tarafından dāra ķekildi. 'Azamet ve iclāl-i esrārımı duysa idi Ĥallac beni dāra ķekerdi.

Biri şöyle demiş:

همه دعا شده ام من زبس دعا کردن
که هر که بیند رویم زمن دعا خواهد

Bu ģāl üzere bulundukları zamān bu gibi pek çok ķelimāt-ı 'āliye Cenāb-ı Pīr-i Destgīr efendimizden şādır olmuştur. Sırr-ı ģaķāyık-ı tevĥīde dā'ir olan 'uluvv-ı beyānāt-ı ķudsiyeleri esāsen ģiķbir kāmilden işitilmemiştir. Faķať bilmelidir ki bu ģāl-i ittiĥād öyle bir maķām-ı iclāldır ki ehl-i tevĥīd'ale'd-devām bu ģāl ile ittişāf edemez. Zīrā Ĥazret-i Risālet şalla'llāhu aleyhi ve sellem efendimiz bile (لی مع الله وَفُتْ) buyurdu.⁹⁹

«44» [90] Şu ģālde bu ağır yüke ķuvve-i beşeriye naşıl tākāt getirir. Ĥüseyyin Bin Maņşūr-ı Ĥallac rahmetu'llāhu aleyh ki bu bāriķaya ziyādesiyle müştāk idi. İsterdi ki dā'imā bu ģāl

⁹⁹ Bu ģadīs-i şerīfīn māba'dı şöyledir. (لا یسعی فیہ ملک مقرب و لا بنی مرسل)

üzere kalsın. Hâlbuki kuvâ-yı beşeriyesi taḥammül etmedi. Bunun içindir ki vaqt-i münâcâtta Hakk Te‘âlâ’dan kendi zâhiriniñ ḥarâbîsini ve hadm-ı vücûdunu istedi. Dedi ki: (اَللّٰهُ اَفْقَيْتُ نَاسُوْتِيَّتِيْ فِيْ لَاهُوْتِيَّتِكَ فَبِحَقِّ نَاسُوْتِيَّتِيْ فِيْ لَاهُوْتِيَّتِكَ اَنْ تَرْحَمَ عَلٰى مَنْ سَعٰى فِيْ قَتْلِيْ) ya‘ni “Ya Rabbi. Ben nâsutiyetimi lâhutiyetinde maḥv ve efnâ ettim. Muḥaṭ-ı lâhutiyetiñ olan nâsutiyetim ḥürmetine benim katlime sa‘y edene sen merḥamet et.”

Hakanım, pîrim, efendim. Bu ma‘nâya ‘â‘id ḥaḳâyıķı şu iki beyt-i şerîfte ne güzel beyân buyururlar:

خار پای من منم خودار ز خود فارغ کنم تادیوی یکسوشود هم من تو کردم هم تومن
باتو بنشینم بکام خویشتن بی خویشتن تا مرا سودای تو خالی نکر داند زمن

Me‘al-i ‘âlîsi: “Dilberim! Vuşlât-gâh-ı aḳdesine gitmekliğime ma‘ni olan ayağımdaki bu diken; benim kendi varlığımdır. Bunun için kendimi kendimden fariğ kılarım. O vakit ikilik ber-ṭaraf olur. Öyle bir vişâl-i ḥaḳḳânîye ererim ki ben sen olurum. Sen de ben olursuñ. İşte o zamân bu zevḳ-i vişâl-i tām ile kendimden geçerek ben seniñle istediğim gibi otururm. Hem öyle otururm ki benim vücûdumdan ‘ibâret olan seniñ sevdâñ; tecellî-i ser-i ḥaḳıḳatiñden ‘ibâret bulunan vücûdumdan beni ḥâlî kılmaz.¹⁰⁰

[91]

2.3.3.11.Cenâb-ı Pîr-i Dest-gîr Ḳuddise Sırruhu’l Münîr Efendimiziñ Semâ‘ Buyurmalarıñıñ Sebebi

«45» Ey ‘âşıḳ-ı şâdık ve enis-i muvâfıḳ. Hakk seni dârında mazḥar-ı tevfiḳ etsin. Ma‘lûmuñ olsun ki Hâzret-i Hudâvendigârımız afaẓa’llâhu nûruhu ‘aleynâ efendimiz ibtidâ-yi ḥâllerinde peder-i ‘âlîleri Mevlânâ Bahâ’e’d-dîn-i Veled rıdvanu’llâhi ‘aleyhe ḥâzretleriniñ ṭarîḳat ve sîretlerine sâlik bulunurlardı. Meşelâ ders vermek ve mev‘ıza buyurmak ve riyâzet ve mücâhede ile meşḡûl olmak gibi Hâzret-i Risâlet şalavata’llâhu

¹⁰⁰ Ya‘ni: “Benim Allâh ile öyle bir zamânım vardır ki o vakitte ne bir melek-i muḳarreb ve ne de bir nebî-i mürsel aramıza giremez. Beni iḥâṭâ ve idrâk edemez.”

‘aleyhe ve selāme efendimizden menkūl olan ibādet ve riyāzete mutāba‘t gösterirlerdi. Hatta namāzda, oruçta, riyāzette hıçbir kāmile naşib olmayan tecelliyāt ve maķāmāt-ı ‘āliyyeyi müşāhede buyururlardı. Faķať aşlā semā‘ buyurmamış idiler.

Vaķtā ki Sulţānu’l- maħbūbīn Ĥazret-i Mevlānā Cenāb-ı Şemsü’l-Ĥaķķ ve’d-dīnū’t Tebrīzī ‘azzama’llāhu zikrihu efendimizi nażar-ı başiretle gördü ki bir sulţān-ı mu‘allā bir ma‘ şūķ-ı evliyādır... Ve maħbūbān-ı ilāhiyenīñ a‘lā-yı maķāmātı onuñ cılve-gāhıdır. Kendilerine ‘āşīķ oldular. Ve her buyurdıklarını kendi zāt-ī seniyeleri için ġanīmet bildiler.

Ĥazret-i Şems efendimiz Cenāb-ı Pīr-i Destġirimize şöyle işāret buyurmuş idiler. “*Semā‘ buyuruñuz. Ţaleb ve ārzū ettiġiñiz şey’i semā‘da ziyāde bulursuñuz.*”

Semā‘nıñ ĥaķķa ĥarām olması hevā-yı nefis ile meşġūl olmalarındandır. Semā‘ ettikleri zamān o mekrūh ve mazmūm olan ĥālet kendilerinde tezāyüd eder. Ĥaķķ ve ĥaķīķatten ġaflet¹⁰¹ ve Ţuġyān [92] etmek şūretiyle ĥareket ettiklerinden dolaydır ki semā‘ kendilerine ĥarām olur. Bunuñ ĥilāfına bir cemi‘ yet ki her biri Ţālīb ve ‘āşīķ-ı Ĥaķķ’tır- onlar semā‘ ettikleri zamān ‘aşķları ve ĥālet-i ma‘neviyeleri tezāyüd eder. Ve o vaķit masivā’u’llāh onlarıñ nażarına gelmez. O ĥālde böyle bir ĥavme semā‘ mübāħ olur.

Bu işāret-i ‘aliyye Cenāb-ı Pīr imtişāl buyurdular. Ve semā‘ ederek Ĥazretiñ işāret buyurduġu şey’i ĥālet-i semā‘da müşāhede ettiler. ‘Ayānen gördüler. Ve ‘āħir-i ömr-i sa‘ādetlerine ķadar bu siyāķ üzere ‘amel ettiler. Semā‘ı da āyīn ve Ţarīķ-i ittiĥāz buyurdular.

Şāħib-i vecd olan ekşer meşāyiĥ ve ‘urefānıñ daħi semā‘ buyurdıkları mervīdir. Ve semā‘ eşnāsında kendilerinden kelimāt-ı ‘āliye şādır olmuştur.

«46» Menķūldür ki: Bir ġün Necedli bir A‘rabī ĥoş ve dil-keş bir āvāz ile bu ebyātı taġannī ediyordu.

تبك عيني بدمع مشتاقی

كل صبح و كل اشراقی

¹⁰¹ **Gaflet:** Nefsin arzularında ona tātī olmaktadır. Sehl b. Abdullah (v 283/896) “Gaflet, vakti boş bir şekilde geçirmektir” demiştir. Yine bir şeyden gaflet etmek, onun akla gelmemesidir, denilmiştir. Age, s.60

لا طبيب لها ولا راقى

لسعت حية الهوى كبدى

عنده رقيتى و تريا قى

الا الحبيب الذى شغفت به

Ḥazret-i seyyidü'l-evvelîn ve'l-âhirîn 'aleyhe ekmelü't-taḥiyyat ve efdâlu'l-şalavât efendimiz vaqtâ ki bu ebyâtı işitirler. Dil-i münevverlerindeki ma'rifet, şevk ve muḥabbet deryâları cûşa geldi. İşâret-i celîle-i Peyğamberî üzerine A'rabî bu ebyâtı tekrâr etti. Cenâb-ı Fahrü'l-Enbiyâ' efendimiz nihâyet derecede şevke gelerek mübârek ellerini çırpıldılar. Ve şiddetle taḥarrük buyurdular. Ḥattâ mübârek omuzlarından ridâ-yı 'âlîleri düştü.

Semâ' in ehlu'llâha mübâḥ olduğuna dâ'ir pek çok risâle te'lif olunmuştur. Ve ehl-i taḥkîk 'indinde semâ' in ca'iz olduğu müsellemdir.

Nağmâtın... Âvâz-ı terennümün 'âşıklara hoş gelmesiniñ sebebi oldur ki- bezm-i eleste [93] onlar laṭif ve rûḥânî seslerle ünsiyet ederek o dil-keş âvâzların nüzhet-gâh-ı semâ'ından perveriş-yâb olmuş ve şimdi ise vücudun 'âlem-i nefis ve küdüretine giriftâr olarak o 'âlem-i rûḥâniden uzak düşmüş olduklarından vaqtâ ki o dil-keş-i nağmâttan ve hoş-âvâz ve terennümâttan bir şemme-i şafâ gûş-ı hoş-ı ḥaḳâyık-câyânelerine vâsıl olur; farṭ-ı şevk ile dil-i maḥzûnları çırpınmağa, cûşa gelmeğe başlar... Bunuñ üzerine ten-i kudsîyelerinde o cûş-a-cûş-ı derûnlarına tab'en hareket ettirirler.

«47» Semâ'da muḥaḳḳıqlardan şâdır olan bütün ḥarekât bir noktaya ve bir ḥaḳîkâta işârettir. Çarḥ atarak semâ' etmek tevḥîde işârettir. Bu maḳâm 'ârif-i müḥid olanların maḳâmıdır. O ḥâlde iken maḥbûb ve maṭlûbu her cihette görürler. Ve her döndükleri cânibde onuñ feyzinden buhur-yâb olurlar.

Semâ'da şıçramak ve ayak urmak iki ḥuşûşa işârettir.

Birincisi: Şıçramak; 'âlem-i 'ulvîye şevk ve ittîşâlin nihâyet derecede olmasındandır.

İkincisi: Ayak urmak; sālīkīn o hâlde nefsinı kendine müsahhar ederek mäsivâyı pây-ı himmetiyle¹⁰² pest kıldığına işârettir.

Hâlet-i semâ‘ da kol açmak; birkaç veche ile ta‘ rif olunur.

Birinci veche: Şeref-i vişâliñ huşûlünde nâşī ecrâ-yı şâd-mânîye ve derece-i kemâl olan teveccühe işârettir.

İkincisi: Nefs-i emmâre¹⁰³ ‘askerine qarşı muzafferiyettir ki; cihâd-ı ekber bundan ‘ibârettir.

Semâ‘ eşnâsında bir ‘azîzi kucaklayarak semâ‘ etmek, o zamân vâkı‘ olur ki dervîş kendi varlığından külliyetle müstehlik olur. Bu maḥviyetten ifâkat bulunca o cemi‘ yetten herhangi biriniñ derûnunda kendini şafâ-yı tām ile müşâhede eder ise o ‘azîzi kucaklar yâḥûd kendi cemâliniñ ḥayâli, o ‘azîz ile ‘aşk-bâzlık eder. Halkı semâ‘a çekmek ve harekete tahrîz ve teşvîk etmek; maḳâm-ı ehl-i şahvdır ki feyz-i ilâhîyi bütün ḥazârîñ kulûbuna şaçarlar. Ve rahmet-i Hakk’ı herkese teşmil ederler.

[94] Semâ‘ da tevâzu‘ ve secde etmek; maḳâm-ı ‘ubûdiyetten ‘ibârettir ki – namâzda olduğu gibi- semâ‘ da daḥi maḥbûb-ı ḥaḳîkiye kıyâm ile secde ve rükû‘ ile ‘ibâdet ederler bir de şıfât-ı Hakk’tan bir şıfâtı her kimiñ derûnunda müşâhede ederler ise –kendi bulundukları seyre nisbetle o şıfata secde-güzâr olurlar.

Bu ma‘ nâ uzundur. Tâlib, o maḳâma vâsıl olmadıkça o hâliñ zevk ve leṭâfeti maḳâl ile oña taşavvir olunamaz. Zîrâ (مَنْ لَمْ يَدُقْ لَمْ يَعْرِفْ)¹⁰⁴

Beyt:

پر سید یکی کہ عاشقی چیست

گفتم کہ چو من شوی بدانی

¹⁰² **Himmet:** Bir kimsenin kalbinin, kendisinin veya bir başkasının kemâle vâsıl olması için bütün ruhânî kuvveleriyle Hak Te’âlâ’ya teveccüh etmesidir. Age, s.66

¹⁰³ **Nefs-i Emmâre:** Bedenî arzulara meyleden, hissî şehvet ve lezzetleri emreden nefstir. Kalbi suflî cihetlere doğru cezbeder. Nefs bu mertebede kötülüklerin kaynağı ve kötü ahlakın menbasıdır. Age, s.91

¹⁰⁴ Tatmayan bilmez.

Tercemesi:

Biri baña ‘âşıklık nedir diye sordu. Dedim ki: “Benim gibi olursañ bilirsñ.”

Ḥazret-i Ḥudāvendigārimız rıdvanu’llāhi ‘aleyh efendimiz ḥaḳāyık-ı semā’ı beyānda kelimāt-ı ‘āliye inşā buyurmuşlardır ki- her kim bunu müṭā’laya müdāvet gösterirse elbette āyine-i zamīri rüşen olup ser-i ḥaḳīkat-i semā’ a kesb-i vukūf eder. Ḥazret, semā’ ḥaḳḳında buyurur:

پس غذای عاشقان آمد سماع

که درو باشد خیال اجتماع

Ma’nā-yı ‘ālisi: Öyle ise semā’ ‘âşıkların ğidāsıdır. Zīrā onda cānān ile buluşup birleşmenin hayali vardır.

Semā’ da yārān ve aşhābımıza hülūvv-i mi’de şarttır. Zīrā bu hâlde ravza-ı ḳalbin āb u tābı ve revnaḳ ve leṭāfeti tezāyüd eder. Naşıl ki Ḥudāvendigār buyurur:

زیرا چو تهیست نی کند ناله و زار

ای مرد سماع معده را خالی دار

خالی مانی ز دلبر و بوس و کنار

[95] چون پر کردی معده زلوت بسیار

Ma’nā-yı şerīfi: Ey semā’ eden kimse. Mi’deni hālī tut. Zīrā ney içi boş şāfi olduğundan dolaydır ki böyle ‘âşıkāne nāle ve zār eder.

Sen mi’deñi birçok yemeklerle doldurursañ dil-ber-i nāzenīn semā’ dan ve onu būs ve der-ağuştan hālī kalır. O ezvāk-ı b-nihāye-i lāhūtīyi ṭadamazsñ.

Ehl-i semā’ ın hareket ve sükūnu buña binā’ en ḥaḳḳānīdır. Yoksa ğavāyet ve hezl değildir. Naşıl ki Ḥazet buyurur:

یاردر آخر زمان کرد طرب سازی

باطن اوجد جد ظاهر او بازی

Ma’nā-yı şerīfi: Yār... Āḥir zamānda ṭarāb-sāzlık etti. Onuñ gerçi şūret-i zāhiresi raḳşa beñzer ama bāṭını ğayet ciddi ve ḥaḳḳānīdır.

Şāyed bir şaḥiṣ- vāṣıl-ı taḥkīk olamadığı cihetle- envār-ı semā‘ ı inkār etse onu sen ta‘yīb etme. (لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ)¹⁰⁵ okuyuver.

Olabilir ki o kimsede o zevk-i şaḥiḥ yoktur ki (الْمُؤْمِنُ كَيْفُ مُمَيَّرٌ فَطَنُ) daḳāyıkını temyīz edebilsin. Ḥazret-i Ḥudāvendigārımız buyurur:

سماع آرام جان عاشقا نست

کسی داند کی اورا جان جانست

Ma‘nā-yı ‘ālisi: Semā‘ cān-ı ‘āşıkānīn bā‘iṣ-i ārāmıdır. O zevk-i ma‘nevīyi cānının cānı olan ya‘ni ḳalbi ḥayāt-ı ḥaḳīḳiye mazhar bulunan kimse bilir.

[96]

2.3.3.12.Kelimāt-ı Ḳudsiyesi Ser-a-Ser Esrār-ı Tevhīd ve Taḥkīk Olan Ḥazret-i Ḥudāvendigārımız Ḳaddesa’llāhu Sırrahu Efendimiziñ Şi‘r İle Meşḡul Olmalarınıñ Ve Eş‘ār İle Tekellüm Buyurmalarınıñ Esbāb-ı Mūcibesiniñ Beyānı

«48» Ey ḳārī ekremeka’llāhü fi’d-dāreyn Ḥazret-i Ḥudāvendigār bu muḳaddimatıñ ‘özüñü temhīden kendi lisān-ı mübārekleriyle “Fihi ma fih” kitāb-ı celīllerinde şöyle beyān buyuruyorlar (bi’t-terceme derc ediyoruz):

Benim bir ḥuyum vardır. Hiçbir ferd-i āferīdeniñ benden āzarde-dil olmasını, incinmesini istemem. Meşelā ba‘zı kimseler semā‘ da baña çarparlar. Yārānıñ ba‘zısı çarpanları mani‘e ḳalkışır. Benim bu ḥoşuma gitmez. Yüz def‘a söyledim. Benim için kimseye bir şey’ söylemeyin. Baña çarpanlarıñ bu mu‘āmelesinden ben razıyım.

Ben o rutbe-i dil-dārım. O mertebe göñül almasını isterim ki meşelā yārān nezdime geldikleri zamān melūl olmasınlar, şıḳılmasınlar diye şi‘r söylerim. Bir müddet şi‘ri terk ediyorum. Ḥālbuki onlar yine benim şi‘r söylemekliğimi istiyorlar, ārzū eyliyorlar.

من کجا شعر از کجا لیکن بمن در میدم آن یکی ترکی که آید کوید هی کیم سن

¹⁰⁵ “Sizin dīniniz size, benim dīnim de banadır.”/El-Kāfirūn-6 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.603

Yoksa ben neredeyim. Şi‘r nerede. Vallâhi ben şi‘rden bî-zârım. Benim yanımda şi‘rden fenâ bir şey yok. Şu hâl neye beñzer. Meşelâ bir kimse eline bir işkembe almış yıkıyor. Faķať bu ĥareketi misâfiriniñ ârzûsuna ittibâ‘endir. Zîrâ misâfiriñ işkembeye iştiĥâsı vardır. Şâĥib-i ĥâneniñ böyle ĥareket etmesi ĥabî‘i lazımdır.

Beyt

از كاسه استاركان و زخوان كردون فار غم

بهر كدا رويان بسى من كاسها ليسيده ام

İnsân bakmalı filan şehirde ne metâ‘ geçiyorsa ve ĥangi metâ‘ ı iştirâ ediyorlarsa hemân o metâ‘ dan alıp o memlekette şatmalıdır. Velew o metâ‘ eñ aşâğı bir şey bile olsa yine öyle yapmalıdır.

Ben ne ķadar müddet ‘ilm tahşîl ettim. Ne ķadar meşakķat ķektim. Niçin? Füzelâ, Muĥakķıķîñ, ezkiyâ, ta‘mîķ-i mesâ’il eden mütefekkirîn baña geldikleri zamân onlara daķıķ ve nefis, laťif ve ĥarîb-i mübâĥaş-ı ‘âliye ‘arz etmekliĥim için. Ĥâlbuki Ĥakķ Te‘âlâ bütûn o ‘ilimleri burada topladı. O meşakķatlerin hepsini buraya getirdi ki ben bu işle meşĥûl olalım. Böyle istedi. Ne yapabilirim.

Bizim vilâyetle ve bizim ķavmimiziñ içinde şâ‘irlik ķadar mûcib-i âr ĥiçbir şey yoktu. Biz de eĥer kendi vilâyetimizde ķalsa idik onların ĥabî‘atına muvâfıķ şûrette yaşırdıķ ve onların istediĥine çalışır idik. Meşelâ ders okutmak ve kitâblar taşnîf etmek. Mevâ‘ız ve neşâyihte bulunmak gibi.

Bu neye beñzer farazâ bir ĥabîb bir ĥastanın başı ucuna gelse; ĥastada ‘ilâĥ içmekten bıķarak şerbet içmesini ârzû ile eylese. Ĥabîb ne yapar ĥastanıñ ârzûsundan [98] bi’l-istifâde –‘ilâĥ içerek şifâ-yâb olması için –şerbet destisi içine edviyeyi gizlice ķor.

«49» Hâzret-i Hudâvendigârımızın kelimât-ı kudsiyesi gerçi zâhirde şî' rdir. Faķat hâķîķatte ser-a-ser ser-tevhîddir. Tefsîr-i kelamu'llâh ve ehâdîş ve aķbâr, mağz-ı hâķâyık ve âşârdır.

Sâlikân-ı râh-ı tarîķata mürşid ve nâsgân.¹⁰⁶ Harem-i hâķîķate mûnistir. Sâlikleriñ mecmû'-ı sülûku, kelimât-ı 'âliyeleriniñ hâķîķatinde mûnderictir, Hâzret-i Hudâvendigârımız lisân-ı mübârekleriyle buyururlar ki:

(بعدازما مثنوی شیخی کند و مرشد طالبان گردد و سائق و سابق ایشان باشد)

Ya'ni "Benden şoñra meşnevî şeyhlik eder. Tâlibân-ı hâķîķata mürşid olur. Onları maķâmât-ı 'âliye sevk eder. Ve maķşûd-ı hâķîķiye çeker."

Hâķîķat... Cenâb-ı Pîriñ işâret buyurduķları o tecelli-i me'âli şimdi zâhirdir. Faķat insânıñ cânı her şeyden mücerred olmadıķça ve muvaħħid bulunmadıķça Cenâb-ı Mevlânâ 'azzama'llâhu zikrihu efendimiziñ meşnevî-i şerîfinden bir koķu alamaz. O kitâb-ı 'ulvîyi her kim kendi mîzân-ı 'aķlıyla tartar ve fikir kâşrıyla muhâkeme eder ise o kimse için o; bir meşnevî-i 'ilm-i 'arûz olur yoksa bir cihân-ı hâķîķat bir iklim-i vaħdet olan meşnevî-i şerîf olmaz.

Hâzret-i Hudâvendigâr ķuddise Sırruhu efendimiz her bir beyitte bütün meşâyihîñ hâķâyıkını ve bütün 'âlimiyânıñ maķşûdunu beyân buyurmak istediklerine ve kendi şân-ı kudsiyeleriniñ 'ulviyetine şü beyt-i şerîfte bir şemme işâret eder, buyururlar:

[99] خو اہم کہ کفک خو نین از دیک جان بر آرم

گفتار دو جهانرا از یک دہان بر آرم

Me'al-i şerîfi: İsterim ki muhâfaza-i cândan ķanlı köpükler çıkarayım. Te'sir-i 'aşķ ile ķanlı gözyaşları akıtıyım. Ve isterim ki iki cihânıñ kelâm-ı hâķîķatini bir ağızdan çıkarıp söyleyeyim.

¹⁰⁶ Nâsgân: Allâh için 'ibâdet edenler.

«50» Hâzret-i sultānu'l-maḥbūbīn Sultān Veled beyyeza'llāhu vecḥehu efendimiz evliyā'u'llāhīn şî'riyle mütekellimīnīn eş'arı beynindeki farkı beyān, şadedinde buyururlar ki: (bi't-terceme derc ediyoruz):

Evliyā'u'llāhīn şî'ri ser-a-ser tefsīrdir. Ve esrār-ı Kur'āndır. Zīrā onlar kendilerinden fāni, Hāḫḫ ile kā'im olmuşlardır. Onlarıñ hareket ve sükūnetleri Hāḫḫ'tandır.

Çünkü (قَلْبُ الْمُؤْمِنِ بَيْنَ الْأَصْبَعَيْنِ مِنَ الرَّحْمَنِ يُقَلِّبُهَا كَيْفَ يَشَاءُ) ya'ni “Mü'miniñ ḳalbi Hāḫḫ'ıñ iki ḳudret parmağı arasındadır. İsteddiği gibi onu çevirir.”

Şu'arānīñ eş'arı bunun ḫilāfıdır. Onlarıñ şî'ri fikret ve ḫayālet maḥşūlūdür. Şu'arānīñ şî'r söylemekten maḳşadı izḫār-ı fazldır. Kendini göstermektir. Şā'irler evliyā'u'llāhīn eş'arını kendi şî'rleri gibi farz ederler. Bilmezler ki evliyā'u'llāhīn işleri de sözleri de ḫaḳıḳatte ḫālīḳtandır. Maḥlūḳuñ bunda müdahili yoktur. Zīrā evliyā'u'llāhīn şî'ri kendini göstermek için değıldir. Ḥudāyı göstermek içindir.

Evliyā'u'llāhīn eş'arıyle şu'arānīñ eş'arı beynindeki fark şūña beñzer. Meşelā ruzgār gülşen tarafından eser ise gülşeniñ rāyihā-i dil-pezīrini getirir. Külḫan tarafından eser ise nāḫoş ḳoḳu getirir. Gerçi ruzgār birdir. Faḳaṭ güzer-gāh-ı vezānī muḫteliftir. Her kimiñ meşāmı şihḫatte olur ise bu ikisiniñ beynindeki farkı anlayabilir.

Farażā bir kimse şarımsaḳ ezse lisānen de miskten baḫş etse yine meşām şarımsaḳ ḳoḳusunu alır. O ḳoḳu tā beyinlere ḳadar çarpar.

Bunun ḫilāfına bir kimseniñ ağızında misk bulunsa da şarımsaḳdan baḫş etse yine herkesiñ dimāğı miskiñ rāyihā-ı laṭīfesiyle mu'attḫar olur.

[100] Yine ḫâzret-i sultānu'l-ma'sūḳīn ve'l-maḥbūbīn Sultān Veled ḳuddise sırruhu's-şamed efendimiz buyurur:

شعر شاعر بود همه تفسیر

شعر عاشق بود همه تفسیر

شعر شاعر نتیجه هستی ست

شعر عاشق ز حیرت و مستی ست

و الشعراء يتبعهم الغاؤون

گفت در همچو شان حق بیچون

Ma‘nā-yı ‘ālisi: ‘Āşıkıñ şî‘ri bütün tefsîr-i kelâm-ı ilâhîdir. Şâ‘iriñ şî‘ri şarımsak buhârı gibidir. ‘Āşık dil-beriniñ kemâl-i cemâline hayretinden ve kirişme-i ğamze-i nâzıyla mest olduğundan dolayı şî‘r söyler. Şâ‘iriñ şî‘ri ise varlık neticesidir. Cenâb-ı Hudâ-yı müte‘âl onlarıñ hakkında (والشعراء يتبهم الغاؤون)¹⁰⁷ buyurmuştur.

İşte bu vecihle Cenâb-ı Hudâvendigârımızñ kıddise sırruhu efendimiziñ kelâm-ı kıdsileri ser-a-ser lübb¹⁰⁸-i taḥkîk ve ser-i tevḥîd olmağla berâber yine ḥazret dâ‘imâ o ḥâlden berâ‘et ister ve istid‘â-yı şamet buyururlardı. Kemâ kıle raḍıya‘llâhu ‘anhu

کی باشدای گفت زبان من از تو مستغنی شده با آفتاب معرفت در سایه شاه آمد

یا رب مراپیش از اجل فارغ کن از علم و عمل خاصه که علم منطقی در جمله افواه آمده

Ma‘nā-yı ‘ālisi: Ey dil ile söylenilen söz. Ben ne zamân senden müstagnî olacağım. Ve âfitâb-ı ma‘rifetiñ ziyâ-yı tâbânıyla şâh-ı ḥaḳîkıyeniñ sāye-ğâh-ı ârāmına gireceğim.

Ya Rabbi ecel baña gelmeden evvel beni delîl-i hestî olan ‘ilm ve ‘amelden vâreste kııl. Bi‘l-ḥâşşa bütün efvâh-ı nâse düşen ‘ilm-i mantıḳîden beni fâriğ eyle.

Dîger bir mevzu‘da da kendi ḥâl-i celîllerine nisbetle kelâm-ı deryâ-mişâlleriniñ ḥicâb [101] olduğunu beyân şadedinde raḍıya‘llâhu ‘anhu efendimiz buyururlar:

پرده است بر احوال من این گفتن و این قال من ای ننگ کلزار ضمیر از فکرت چون خار من

یا رب بغیر این زبان جانرا زبانی ده روان درقطع ووصل و حدتت تا بکسلد ز نارمن

روزی برون آیم زخود فارغ شوم از نیک و بد کویم صفات آن صمد بی نطق در ابنار من¹⁰⁹

Ma‘nā-yı ‘ālisi: Benim bu sözüm, bu sözlemekliğim, aḥvâlîme ḥicâbdır. Diken gibi olan fikretim, gülzâr-ı ḳalbim için ‘ârdır.

¹⁰⁷ “Şa‘irler (e gelince), onlara da sapıklar uyarlar.”/ Eş- Şu‘arâ-224 Age, s.375

¹⁰⁸ **Lübb:** Kudsî nûr ile aydınlanmış, vehim ve hayâlden arınmış akıldır. Cürcânî, age, s.82

¹⁰⁹ İşbu kelâm-ı celîl Mevlânâ‘yı muṭâla‘a buyuran ihvân-ı dine ma‘lûm olmalıdır ki oña birden şâdır olan bu ḳabîl münâcât, kendi ḥâllerini muşavvir olup ta‘lim-i sâlikîn içindir. Nitekim cenâb-ı nebî-i zîşân efendimizden daḥi -ta‘limen lil ümmeti- münâcâtları şeref-şâdır olduğu kütüb-i celîle-i İslâmiye‘de mestûrdur. (Mütercim-i faḳîr)

Ya Rabbi. Bu lisāndan başka cāna bir zebān-ı rūḥānī ver. Seniñ kaç⁶ ve vaşl ve ḥiddetinde benim miyān-bendim olan fıkı-i beşeriyetim gevşesin, çözülsün. Bir gün kendimden ta‘ālī edeyim nık ve bedden fāriğ olayım da o zāt-ı şamediyet-penāhiniñ şifāt-ı kudsiyesini sözsüz muḥafaẓa-i derūnumda söyleyeyim.

Ve yine Cenāb-ı Pīr raḍıya’llāhu ‘anhu efendimiz buyururlar:

بشستم دست از کفتن طهارت کردم از منطق

حوادث چون پیایی شد و ضوی توبه بشکستم

Ma‘nā-yı ‘ālīsi: Söz söylemekten elimi yıkadım. Vaz geçtim. Mantıktan da ṭahāret eyledim. Lakin icābāt-ı tevālī edince, vuzū-yı tevbeyi bozmağa mecbūr oldum.

[102]

2.3.3.13.Sülūk ve Kemāl

Nihāyet Sülūk Nedir Mesālik-i Ḥaḳīqide Sālik-i Cāhid Olan Kimse Hangi Maḳāmda Vāşıl-ı Cilve-gāh-ı Kemāl Olur:

«51» Sülūkuñ vāqı’ā nihāyeti yoktur. Bu öyle bir kışşadır. Bir mes’eledir ki şerḥi pek uzundur. Ey ṭālib-i taḥḳīk-i kemāl- hıçbir zamān ‘ayn-ı kemāl; zātını mülāḥaẓa ve müşāhededen kelīl ve ḥālī kalmasın- ber vech-i ‘atī beyān olunan ma‘lūmātı idrāk et.

‘İnāyet-i Rabb-i ‘İzzet, sālike refīk olunca intihā-yı sülūk olan seyr-fi’llāhtan soñra –onu ‘ālem-i maḥv ve ittiḥāddan ‘ālem-i şaḥv ve işbāta- ki ibtidā-yı maḳāmāt-ı ebniyādır- vāşıl eder. Ve cemī‘ ‘ibādīñ zimām-ı ḥāl ve ‘aḳdini oña tefvīz eyler. Yeryüzünde onu kendi niyābetine kā’im kılar. Ve bi’t-tedric nokṭa-i kuṭbuyete işāl eyler. Ḥattā ol feyz ki ‘arştan nāzil olur. Onuñ ḳalbine menzil olup ondan soñra onuñ yemīn ve yesārındaki vüzerāsına ba‘dehu sıra ile yaḳīn olanlara sereyān eder. El-ḥāşıl bütün ‘ālimiyān, onuñ vücūdundan feyz-yāb ve behre-mend olurlar. Onuñ derūn-ı mübārekinden iktisāb-ı kemālāt ederler.

‘Ālem; vucūd-ı kûṭubtan aṣlā ḥālī ḳalamaz. Naşıl ḳalabilir ki ‘ālemiñ ‘imād ve rûknü onuñ vucūdudur. ‘Ālem onuñla ḳā’imdir. Kûṭub; ‘ālem-i fāniden ‘ālem-i bâḳīye rihlet buyuracak olsa onuñ nokṭa-ı vucūduna eñ ḳarīb olan kim ise onu maḳāmına ḳā’im ederler. İlā yevmi’l-ḳıyāme böyledir.

Bu zevāt-ı ‘āliyeden ba’zısı kendini ehl-i taḥḳīḳe izhār eder. Ba’zısına ise hîçbir āferideniñ vukūf ve itla’ı yoktur.

[103] Vaḳtā ki Ḥazret-i Ḥudāvendigārımız ḳuddise sırruhu efendimiz bu maḳāmda mütecellî... Ve zamān-ı aḳdesleriniñ kûṭbu olunca o ‘ahdde bütün meşāyih, ‘ulemā, ḥükemā, ümerāya medār-ı istinād; zāt-ı mübārekleri oldu. beyyeza’llāhu vecḥehu’l-‘azîz efendimiz işbu beyānāt-ı muşaddıḳınca buyurur:

ستاره ایست خدارا که بر زمین گردد	که در هوای ویست آفتاب و چرخ کبود
بسای سحر که در آید بصومعه مؤمن	که من ستاره سعدم بجو زمن مقصود
ستاره ام که من اندر زمین و بر چرخم ¹¹⁰	بصد مقام یابند چون خیال خود

Ma’ nā-yı şerîfi: Ḥaḳḳ’ıñ bir yıldızı vardır ki yeryüzünde devr eder. Kebūd-reng āsmān, āfitāb-ı raḥşān onuñ ‘aşḳıyla deverān eyler. O nice seḥer-gāh-ı bahārān-ı tecelliyātta mü’miniñ şavma’asına gelir der ki: “Ben bir necm-i sa’ādetim. Maḳşūdunu benden ara. Ben yeryüzünde öyle bir sitāre-i Ḥaḳḳ’ım ki āsmān-ı me’āliyāt-ı ḥaḳāyıkda –yanaḳlarıñ reng-i āb u tāb-ı ḥayālî gibi- beni yüz maḳāmda bulurlar.”

Raḳıya’llāhu ‘anhu efendimiz diğeri bir gazel-i ‘ālîlerinde de buyururlar:

وی بر سرم تاج زری بنهاده است آن دلبرم	چندانکه سیلی میزند آن می نیفتداز سرم
شاه کله دوز ابد بر فرق من از فرق خود	سرپوش ¹¹¹ عشق خود نهد پائنده باشم لاجرم

Ma’ nā-yı ‘ālîsi: Baḳıñız. O dil-berim başıma altından bir tāj giydirdi. Ne ḳadar uğraşlsa o iklîl-i mu’allā başımdan düşmez. Ebediyet külāhı denen o şāh-ı ḥaḳīḳat... Kendisiniñ ser-

¹¹⁰ “Zemīnim ve bir çarḥ” şüretinde ba’zı nüshalarda vardır.

¹¹¹ Ba’zı nüshada “şeb-puş” da görülmüştür.

pūş-ı ‘aşkıını kendi başından alıp benim başıma koyuyor. Binā‘en‘ aleyh saltānatım ebedi ve benim pāyende olmaklığım lâ-büddür.

[104] Vaqtâ ki kâmil; bu derece-i şerîfeye vâsıl olunca bütün mevcûdâtı kendi zât-ı celîliniñ tufeylîsi olmuş bulur. Binā‘en‘ aleyh ‘âlimiyân kendi maḳâm ve şân-ı ‘ulviyesinden ḥaberdâr etmesi ve ‘azamet-i ḳadr-i bülendini herkese hüveydâ ve ızhâr eylemesi vâcib olur. Nasıl ki ḥazret-i risâlet şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ḥaḳḳında menḳûldür ki: (كُنْتُ نَبِيًّا وَالْأَدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ) buyurdular. Ya‘ ni “Âdem şu ile çamur arasında balçık ḥâlinde iken ben nebî idim.”

«52» Yine mervîdir ki: Şükûfe-i şâḥ-ı nübût Ca‘fer-i Şâdık raḳıya’llâhu ‘anhu efendimiz ara sıra kendi nefsi-i mübâreklerini tezkiye buyurur. Ve ḥalk yanında maḳâm-ı celîlleriniñ vaḳârını ızhâr ederlerdi. Pâdişâhlarıñ, ekâbiriñ hiç birine iltifât kılmazlardı. Bir şahıḥ ḥazretten su’âl etti:

Yâ imâmu’l-mü’mînîn; zühd¹¹² ve taḳvâda ve ‘ilm ve ‘amelden bütün hünêrlere nâ’il, bir vücûd-i zî-fezâ’ilsiniz. Nezâketiñize, meḥâsin-i mümtâzeñize diyecek yok. Hiçbir ḥaşlet ber-güzideñiz noḳşân değildir. Şu ḳadar var ki mütekebbirsiniz.

Cenâb-ı imâm buyurdu ki: Ben mütekebbir değilim. Lakin bende kibriyâlık vardır. Ben kendi kibrimden müte‘âlî olunca onuñ kibriyâlığı geldi de benim kibrimiñ yerine ḳâ’im oldu. İşte bu; onuñ saltānat-ı kibriyâsıdır. Kibr eden O’ dur. Ben ortada yoḡum.

Menḳûldür ki: Sultānü’l-‘ârifîn Bayezıd-ı Bisṭāmî- ḳaddesa’llâhu rûḥahü’l-ḡurer efendimiz buyururlardı: (مرکه مرادید ازرقم شقاوت ایمن شد) ya‘ ni “Her kim beni gördüyse şaḳîler defterine yazılmaḳtan emîn oldu, ḳurtuldu.”

Ḥazret-i Ḥudâvendigârımız ḳuddise sırruhu efendimiz buyururlar:

بمن نکر که بجز من بهر که در نکرى

یقین بود که زنون خدای بى خبرى

¹¹² **Zühd:** Lügatte bir şeye meyletmeyi terk etmek ma’nâsına gelen zühd hakikat ehlinin ıstılâhında, dünyayı sevmeme ve ondan yüz çevirmeyi ifâde eder. Zühdün, âhiret rahatı için dünyâ rahatını terk etmek ve elden çıkarılan şeyin kalpten de çıkarılması demek olduğunu da söylemiştir. Age, s.120

Ma‘nā-yı şerāfi: Ey benim mürīdim. Bāña nazar et. Benden başka her kime nazar ederseñ yakīnen bil ki nūr-ı ilāhīden bī-ḥabersīñ.

[105] Dīger bir ḡazel-i ‘ālīlerinde de buyururlar:

بمن نكر بدو ر خسار ز غفرانی من
بگونه كونه علامات آن جهانی من

Ma‘nā-yı şerīfi: “Ey benim mürīdim. Bāña nazar et. Benim şu iki şarı yanağlarım... O cihān-ı ḥaḳāyık ve ‘aşḳa ‘ā’id ālāmet-i ḡūn-a-ḡūnuma nazar et.”

Dīger bir maḥalde de buyururlar:

بر مرید مرده خوانم اندر اندازد کفن	آنچه می آرد زوصفت این زبانم درد هن
و انکھان از دست کہ از ساقیان ذوالمنن	خود مرید من نمیرد کاب حیوان خورده است
از حیا کل آب گردد نہ چمن ماند نہ من	کر بر اندازد ز رویت باد دولت پردہ
کہ شمن بت می شد آن دم کاه بت می شد شمن	صورت صنعی تو آمد ساعتی در بتکده

Ma‘nā-yı şerīfi: Cānā; seniñ tavşīf-i dil-peḡzīriñe ‘ā’id aḡzımdaki bu dilimiñ söylediḡi sözleri ölmüş bir mürīde okusam öyle bir ḥayāt-ı rūḥānī-i neşāṭa erer ki arkasından kefenini atar da ṭarab-nāk olur.

Zaten benim mürīdim ölmez. Zīrā āb-ı ḥayāt-ı ḥaḳīḳati içmiştir. Kimiñ elinden biliyor musuñ? Sāḳīyān-ı zū’l-minnetiñ dest-i kereminden.

Dil-berim. Eğer devlet rūzgārı cemālīñden bir niḳāb-ı ḥicāb ḳaldırılmış olsa gül utanır, erir, şu kesilir. Ne çemenistan ḳalır ne de ben ḳalırım. Seniñ taşvīr-i şun‘ıñ bir sâ‘at ḳadar büt-gedeye geldi. Orada o zamān öyle bir siḥr-i i‘cāz-kār gösterdi ki ḡāḥ büt-perest büt oldu. Ve ḡāḥ büt büt-perest oldu.

Dīger bir ḡazel-i ‘ālīlerinde de mürīdān ve mu‘teḳidān ḥaḳḳında zāt-ı seniyeleriniñ erzān [106] buyurduḳları ‘ināyet ve ta‘a’lluḳlarını ve bu gibi aḥvāl-i ḳudsiye-i müşfikānelerini beyān şadedinde buyururlar:

نیم زکار تو فارغ همیشه در کارم که لحظه لحظه ترا من عزیز تر دارم
 بذات پاک من و آفتاب سلطنتم که من ترا نه کذارم بلطف بر دارم
 رخ ترا ز شعاعات خویش نور دهم سر ترا بده انگشت مغفرت خارم

Ma'nā-yı 'ālīsi: Ey benim mürīdim. Ben seniñ işinden hīç fāriğ değilim. Her zamān meşğūlüm. Zīrā laḥẓa laḥẓa ben seni talṭīf ederim.

Bilmiş ol ki zāt-ı pākīm ve āfitāb-ı saltānatım ḥaqqı için ben seni terk etmem. Luṭf ile i' lā eylerim. Yüzüñe şefa' ātimden nūr baḥş ederim. Seni muḥtāc bırakmam. Meşelā başını kaşımak icāb ederse iki parmakla değil on tane mağfiret, raḥm-ı şefkat parmağıyla kaşırım.

Cenāb-ı Pīriñ kendi zamān-ı aḳdeslerinde bütūn mevcūdāt zāt-ı seniyelerinden behre-mend olur ve aḥẓ-i kemālāt ederlerdi. ' İnāyāt-ı zū'l-celāl ile ḥazretiñ; hüviyeten dünyāya ve ehl-i dünyāya hīç iḥtiyācı yok idi. Bu aḥvālī beyān şadedinde ḳuddise sırruhu'l- ' azīz efendimiz diğeri bir gazel-i ' ālilerinde buyururlar:

کاری ندارد این جهان تا چند کل کاری کنم حاجت ندارد یار من تاکی منش یاری کنم
 چون سرشکسته نیستم سر را چرا بندم بکو چون من طبیب عالمم بهر چه بیماری کنم

[107]

2.3.3.14. Mu'cizāt ve Kerāmāt

Kerāmetiñ Kāmilīn-i Evliyā'u'llāhtan Şudūruna ve Mucizāt ile Kerāmātıñ Beynindeki Farkıñ Şerḥ ve Tafşīline ' Ā'id Beyānāt:

«53» Bilinmelidir ki mu'cizāt; enbiyā 'aleyhi's-selām ḥazarātınıñ ef'āl ve sünen-i seniyelerinden... Kerāmāt da evliyā raḳıya'llāhu'aleyhim ecma'in ḥazarātınıñ āşār-ı ' aliyelerinden.

Bu ikisiniñ beynindeki fark odur ki kerāmāt; evliyā'u'llāhıñ bāṭınlarındaki envārıñ şıfātıdır.

Mu‘cizāt; bir şey’i ‘ademden iħrāc etmek... Ve a‘yānı taķlīb eylemek. Ehl-i ma‘rifetiñ ba‘zısı demişlerdir ki:

(كَرَامَةُ الْوَلِيِّ قُوَّةٌ هُوَ فِعْلٌ وَكَيْفَايَةُ مَوْنَةٍ يَقُومُ لَهُمُ الْحَقُّ بِمَا هِيَ مَاخَرَقَ مِنْ الْعَادَاتِ وَمُعْجَزَةُ النَّبِيِّ اخْرَاجُ الشَّيْءِ مِنَ الْعَدَمِ إِلَى الْوُجُودِ وَتَقْلِيلُ الْأَعْيَانِ)

Ya‘ni “Evliyā’u’llāhıñ kerāmātı fi’lde kuvvetlerini, ihtiyāca kifāyetlerini ħavārık-ı ‘ādāt ızhārında da Hakk ile berāber olduklarını gösterir. Enbiyānıñ mu‘cizātı ise ‘ademden bir şey’i zāhire çıkarmak ve a‘yānıñ ‘aynını dıgere ħalb etmektir.” [108] Ehl-i kelām derler ki:

(لِلْأَوْلِيَاءِ كَرَامَاتٌ وَلِلْأَنْبِيَاءِ مُعْجَزَاتٌ فَالْمُعْجَزَاتُ بِالْأَدْعَايِ لِأَنَّهَا حُجَّتٌ وَالْكَرَامَاتُ بِغَيْرِ دَعْوَى لِأَنَّهَا إِجَابَةٌ دَعْوَةٍ)

Tercemesi: Kerāmāt; evliyā’u’llāhtan ve mu‘cizāt; enbiyā’u’llāhtan şadır olur. Şu kadar var ki mu‘cizāt; da‘vā-yı nübüvvetle zühür eder. Çünkü şübut-ı şıdķa hüccettir, delıldir. Kerāmāt ise böyle bir da‘vāya müstenid değildir. Çünkü enbiyānıñ da‘vet-i vāķı‘asına icābeti gösterir.

Gelelim; kāmilinden kerāmātıñ sebep-i şudūruna. Cenāb-ı Hakk’ın tevfiķatıyla bu bābda ber vechi ‘atı tafşilāt verilecektir.

Bilinmelidir ki cins-i kerāmāt; mübtedilerıñ ef‘ālindendir. Kāmilān sebīl-i ħaķıķat ve şāribān selsebīl-i tarıķat; ızhār-ı kerāmāttan ihtirāz ve ictinābı vācib ‘add ederler. Kerāmāt ile meşğūliyeti belki ‘ayn-ı ħicāb bilirlir.

«54» Mervīdir ki bir şahış; Şeyh Cüneyd-i Bağdādī radıya’llāhu ‘anhu ħazretlerine ħikāye etti ki: “Falan ‘azīz Şať şuyu üzerine seccādesini yayıp namāz kılıyor. Ve havada uçuyor.” Buña beñzer daha başka şeyler söylüyor.

Ĥazret-i Şeyh buyurdu ki: “Yazık... O oyuncakla meşğūl olmuş... O maķām ile kanā‘at ederek kendi ħāinden ileri gidememiş. Onuñla iktifā eylemiştir.”

Ĥazret-i Şeyh o zātı çağırđı. Kendisini āgāh ederek bu ħālden vazgeçirtti.

Ehl-i zāhirden huda-gū olanlardan değil- belki hurdecūy olanlardan ba‘zıları kendi ef‘āline, kendi ‘aқıllarına kıyasen kāmilleri mizāna ururlar. Kāmilleriñ ef‘āl ve aқvālī ser-a-pā hāriku’l-‘āde ve kıyāsāttan hāric iken kendilerine su’i zan ederek inkārlarını artırırlar.

[109] Hāzret-i Hudāvendigārımız buyururlar:

Meşnevī

همسری با انبیا بر داشتند	کانبیا را هم چو خود پنداشتند
گفته اینک ما بشر ایشان بشر	ما و ایشان بستۀ خوابیم و خور
این ندانستند ایشان از عما	هست فرقی در میان بی منتها
این خورد کرد همه بخل و حسد	و ان خورد کرد همه نوراحد
کار پا کان را قیاس از خود مکیر	کر چه ماند در نیشتن شیر شیر

Ma‘nā-yı şerīfī: O münkirīn, o muḥālifīn-i Hāḡḡ ve ḡaḡīḡat enbiyā-yı ‘azām ile berāberlik iddi‘ā ederek livā-yı ‘iṣyān ḡaldırdılar. O ‘aқılsızlar enbiyā-yı ‘azāmı da kendileri gibi zannederler. Dediler ki – işte biz de onlar da beşeriz. Biz de onlar da yiyip içmekle muḡayyediz.

Hālbuki: o aḡmaḡlar ‘amā-yı derūnīlerinden ötürü arada bī-nihāyebir fark olduğunu bilmediler. Vāḡı‘a ikisi de yer iḡer. Faḡaḡ bu yer onuñ yediḡi baḡl ve ḡased... Aḡlaḡ-ı zemīme olur. Öteki yer onuñ yediḡi bütūn nūr-ı ilāḡī... Feyz-i nā-mütenāḡī olur.

Nezīḡū’l-ḡalb olan aṣfiyā-yı Hāḡḡ’ıñ işlerini kendiñiñkine kıyās etme. Gerḡi “arslan” ma‘nāsına olan “ṣīr” kelimesiyle “sūt” ma‘nāsına gelen “ṣīr” kelimesi yazılıṣta birbirine beñzer. Faḡaḡ sūtle arslan beyninde ne ḡadar fark vardır.

[110] Enbiyā ve evliyā’u’llāḡa inkār üzere bulunanlar ehl-i ṣeḡāvetten olup ‘iḡāb ve ‘azāba bādī olurlar.

Cenāb-ı Rabb-i ‘izzet ‘izz-i ismiḡu ḡāṣān-ı ḡāzretine nihāyet derecede olan muḡabbet ve ta‘alluḡu cihetiyle gūrūḡ-ı münkirānıñ mücerred-aḡvāl ve ezḡār-ı evliyā’ullāḡ ile meṣḡūl

olmalarını ister. Ve yalnız bu miqdār ḥasenāt vesīle-i necāt olup kendilerini ehl-i sa‘ ādetten kılar.

İşte bunun için ef‘āl-i kāmīlāndan bilā-irāde kerāmet şādır olur. Ve gürūh-ı münkirān o muḳaddemāt üzerine i‘tikādlarına taḳviyet verirler ve ehl-i necāttan olurlar.

Şu taḳdīrce bir mü‘min; i‘tikād-ı tām ile yüzünü ḥuzūr-ı kāmīlānda zemīn-i ihlāsa ḳor ve bütūn ‘ömrünü o ṭā‘ife-i ‘aliyenīn muḥabbet ve mülāzemetine şarf ederse ehl-i dil olanlarıñ a‘lā-yı maḳāmātına ta‘ālī etmesi müsteba’d değildir. Çünkü Ḥāzret-i Ḥudāvendigārimız ḳuddise sırruhu’l gurer efendimiz buyururlar:

ز خاص خاص خودم لطف کی دریغ آید

چو از کمال کرم دست گیر اغیارم

Ma‘nā-yı şerīfi: Ben kemāl-i keremimden dest-gir-i aḡyār olduğum ḥālide kendi ḥāşşu’l-ḥāşş muḥabbetinden lūtfumu naşıl esirgeyebilirim.

Ḥāzret-i Ḥudāvendigār beyyeza’’llāhu ḡarretehu efendimiziñ ef‘āl ve aḳvālī ve ḥarekāt ve sekenātı ser-a-ser kerāmāt-ı bī-pāyān, zāhīr ve bāṭını pesendīde-i ‘ālem ve ‘ālemiyān eder. Ervāḥ-ı ins ü cinne zāt-ı ḳudsiyet-penāhīleri mescūd olmuştur. Naşıl ki kendileri buyururlar:

خانه جسم چرا سجده که خلق شد

زانکه بروزو بشب بر دز و دیوارم اوست

Ḥāzretten şādır olup meşhūr ve ma‘rūf bulunan kerāmāt-ı ‘āliyyeyi beyān edeceğiz.

والله ولی التوفیق و صلى الله على سيدنا محمد و آله و صحبه و سلم

[111]

2.3.3.15.Kerāmāt-ı Meşhūre ve Ma‘rūfe-i Ḥāzret-i Ḥudāvendigār Ḳaddesa’llāhu Sırrahu

«55» Menkûldür ki Hâzret-i Hudâvendigarımız Haleb'te “Halâviye” medresesinde Mevlânâ Ekmele'd-dîn Bin ‘Adîm¹¹³ den tahşîl ve tederrüs ile meşgûl oldular. Bu zât; fıkıhta ve tefâsîr ve uşûlde bî-naẓîr bir ‘allâme-i ‘âlim idi.

Bu müderris-i zî-fezâ’îl... Bir numûne-i ‘îrfân olan hâzretiñ cebîn-i mübârekinde âşâr-ı rüşd ve hidâyet müşâhede etmekte olduğı cihetle kendilerini fevka’l-‘âde i‘zâz ve ikrâm buyururlardı. Şevkât-i mu‘allimâne ve dil-bestegî-i muhlîşânelerini hâzretiñ hâkķ-ı eħaķķında ibzâl eder ve dîger aķrânından ber-güzîde tutardı. Eşnâ-yı tederîste dâ‘imâ kendilerine müteveccih olarak ders takrîr ederlerdi.

Talebede, şâkirân ve şürekâda devâ‘î’-i ĥased ĥâşıl oldu. Cenâb-ı müderrise, hâzretiñ hâkķında ĥased-perverâne sözler söylerler. Ve ta‘n ederler. Derlerdi ki: *“A ‘cemi bir ġaribe bu ĥadar ikrâm ve şefķat gösterdiğîñiz ĥâlde bizden ne için dirîğ-i iltifât ediyorsunuz.”*

Müşârun ileyh cevâben şü yolda temhîd-i ‘öẓr etti. Dedi ki: *“Ben o ‘azîzi ġayet ĥâbiliyetli buluyorum. Takrîr ettiğîm mesâ’îli eĥrafıyla añlar. Ĥarekât ve sekenâtı tamâmen nehc-i şer‘i üzeredir. İĥtisâsâtıma göre ‘ibâdet ve riyâzetle de meşgûldür. Naşıl olur da böyle bir zât hâkķında ‘arz-ı şefķat etmem.”*

[112] Şakirdândan ba‘zısı bir aralık mu‘allimleriniñ nezdine geldiler. Dediler ki: *“Siziñ ‘ilm ve takvâya nisbet ettiğîñiz zât hâkķında bizim iĥtisâsâtımız başķadır. Çünkü o zât her gece medreseniñ ĥapısını açıp dışarıya çıkar. Şabaĥa ĥadar istediğî yerlerde dolaşır şoñra şabaĥleyin yine medereseye gelir.”*

Müderrise bu ĥâl pek müstaĥîl göründü. Zîrâ hâzrete olan ĥüsn-i teveccüh ve i‘tikâdı şoñ derecede idi. Kendi kendine dedi ki bu gece bir köşede gizlice oturur gözetlerim ve hâķîķat-i ĥâli añlarım.

Zihninde verdiğı bu karar üzerine ĥücreesine çekildi. Müterâķib oldu: Vaķtâ ki gece ĥulûl etti. Herkes kendi ĥücre-i ârâmına çekildi. Bevvâblar medreseniñ ĥapılarını kilitlediler.

¹¹³ Ba‘zı nüshalarda “Kemâle’d-dîn” dir.

Seher vaktine yakındı. Hâzret-i Hudâvendigârımız hücre-i ‘âlîlerinden çıktılar. Medreseniñ kapısına geldiler. Parmağlarını kilidiñ üzerine koyunca kudret-i Hakk’la kilit açıldı. Dışarıya çıktılar. Yola revân oldular.

Müderriş diğkat ediyordu. Hemân o da hâzreti ta‘kibe başladı. Anzakya kapısına kadar geldiler. Kapı açıldı. Hâzret-i Hudâvendigâr çıktı. Müderriş de arkalarından yürüyordu. Biraz soñra uzağtan bir kûbbe-i pür-nûr göründü. Öyle lema‘ân ediyordu ki tavşifi nâ-kâbil. O havâlîde buña beñzer bir ma‘mûre-i muhteşem görmemişti.

Orada rûhâniyândan bir cem‘iyet bulunuyorlardı. Hâzret-i Hudâvendigâr geldi. Selâm verdi. Bir müddet murâkib olarak oturdular. Soñra hepsi tesbîh ve tehlîl ile meşgûl oldular. Vaktâ ki şabaḥ takarrüb etti. Farîza-i namâz-ı şubḥu âz-ı edâ için kalktılar. (Allâhu Ekber) diye namâza durdukları zamân o tekbiriñ heybet-i ‘ulviyesinden müderrişin ‘aqlı başından gitti. Bî-hûş kaldı.

Kuşluk vakti idi. O hâl-i bî-hûştan uyandı. Kendini bir şahrâda buldu. Ne o kûbbe -i nûrâniden ve ne de onuñ sâkinân-ı kudsîyesinden eşer bulmadı. Hayrete düştü. Rû’yâ mı görüyorum diye gözlerini oğuşturmağa başladı. Gönlü hayrân ve gözleri giryân olduğı hâlde yerinden kalktı. Düşe kalka şehre müteveccihen yürümeye başladı.

[113] Medresedeki talebe ise gündüz müderrişin hücresinde bulamadıklarından dolayı aramak için her biri bir tarafa gittiler. Hiçbir yerde müderrişten nişâne bulamadılar.

Hâzret-i Hudâvendigârımız mesâfeniñ uzaqlığı, müderrişin de za‘fı cihetiyle yürüyerek gelemeyeceğini bildikleri cihetle müderrişin bir rikâbdârı var idi. Gizlice onu gördüler. Bu rikâbdâr Rûm memâlikî ahâlisinden idi. Hâzret-i Hudâvendigâra karşı ‘azîm-i hürmet gösterdi. Hüsn-i i‘tikâdı kemâlde idi. Bu zâtı bir köşeye gizlice çağırıp buyurdular ki: *“Şehriñ falan kapısından dışarı çık. İbrâhim ‘aleyhi’s-selâmıñ mescid-i a‘lâları yolunu tut. O güzer-gâhta müderrişini ara.”*

Rikābdār deveye binip emir buyurdukları üzere yola revān oldu. Gün yarı olmuştu ki müderrise mülākī oldu. Gördü ki hāzret-i müderris yayan yürümekten tīb u tīvānı kesilmiş. Haste-hāl olmuş. Hemān hizmetine koştu. Deveden inip müderrisi bindirdi.

Müderris rikābdārdan kendisine yol göstereni ve kendini bulmak huşuşunda kimiñ delālet eylemiş olduğunu şordu. Rikābdār ise Hāzret-i Hudāvendigārımızıñ haber vermiş olduklarını söyleyince müderris büsbütün müte‘accib oldu. Hayreti arttı. Faķať hīķbir şey‘ söylemedi.

Vaķtā ki medreseye geldi. Hāzret-i Hudāvendigār müderrisiñ yanına şokuldu. Müşāhede-i vāķı‘asınıñ ifşā olunmamasını istid‘ā buyurdu. Müderris kimseye açmayacağını va‘d etti. Talebe, keyfiyet-i ğaybūbeti, istifsārda ısrār ettiler ise de biñ türlü bahāne serdiyle söylemedi.

Bu vāķı‘adan şoñra, müderris Hużūr-ı Cenāb-ı Hudāvendigārda dā‘ima iki diz üzerine kemāl-i edeble otururdu. Hāzret ise işiñ ifşā olunacağını añladıkları için az müddet şoñra kendi hizmetkārıyla berāber Şām’a ‘azīmet buyurdular.

[114] Menķıbe

«56»

Bir aralık ihvān ve yārān-ı tarīķattan on sekiz kişiniñ müşhile ihtiyācı oldu. Mevlānā Ekmele’-d-dīn-i Ṭabīb ki fenn-i tıbbīdeki maharetiyle ‘aşrınıñ ferīdi ve eṭibbā-yı Rūm’uñ ser-firāz ve üstādı idi. Miyāne-i ihvān da hāzır bulunuyordu. İhvānıñ müşhile ihtiyācını añladığından on sekiz bardak maṭbūḡ şerbet tertīb etti. İçmeleri için kendilerine verdi.

Şabaḫleyin Cenāb-ı Hudāvendigār nezd-i aşḫāb ve yārāna geldi. Gördü ki onlar o müleyyin ‘ilācı içmekten nefret gösteriyorlar. Derḫāl ‘ilāçları bir ķabıñ içine döküp hepsini kendileri içtiler.

Biraz sonra muṭribān¹¹⁴ gelsin bir şey’i okusunlar diye emir buyurdular. Muṭribler āvāz-ı laṭīf ile okurken zāt-ı seniyeleri semā‘ a ḳalḳıp günün tā nihāyetine ḳadar semā‘ ve ḥareket buyurdular. Ba‘dehu ḥamāma teṣrīf ettiler. Ve uzun müddet ḳaldıktan sonra buz getirtip küçük küçük ḳırdırarak tenāvül buyurdular.

Mevlānā Ekmele’d-dīn-i Ṭabīb keyfiyeti duydu. Derḥāl ḥamāma geldi ve “*Ey Ḥudāvendigārim. Bu ne ḳaşıddır ki nefis-i mübārekeñize revā görüyorsuñuz.*” diyerek fiğānā başladı.

Hāşılı bu ḳadar ḥareket ve semā‘, sonra da ḥamām, vücūd-ı aḳdeslerine ḳaṭi‘yyen zarar vermedi. Ve mizāc-ı şerīfleri aṣlā müteḡayyir olmadı. Evliyā’u’llāhıñ, isterlerse fenn-i ṭibbıñ ḥilāfına olarak- ṭabī‘at-ı eşyāyı taḡayyür edebileceklerini işbāt ve min ḳabli’llāh mazḥar oldukları ḳudret-i ‘ulvīyeyi izḥār ile te’yīd-i kemālāt buyurdular.

Bu aḥvālī duyan eṭibbā; derḥāl zünnār-ı inkārı çözüp ḥazrete ez-cān u dil mürīd oldular.

«57» Mevlānā Ekmele’d-dīn-i Ṭabībden menḳüldür ki: Bir aralık Sultān Sa‘īd Rükne’d-dīn; [115] tiryāk-ı fārūḳī tertīb olunması için kendisine söyledi. İşāret-i vāḳı‘a üzerine lāzım gelen eczāyı, mevād-ı kimyeviyeyi tamāmen ihzār etti. Ve ḥücre-i mesā‘isine çekerek bunları ta‘cīn ile meşḡul oldu. O sırada ḥāneniñ dāḥilī ve ḥāricī ḳapıları tamāmen mesdūd idi. Vaktā ki tiryākıñ terkībi ikmāl olundu. Nāḡāh Ḥazret-i Ḥudāvendigārimız – ḳaddesa’llāhu rūḥahu’l-ḡurer efendimiz ḥāneniñ bir köşesinden şems-i ṭālī‘ gibi zāhir oldu...

Mevlānā Ekmele’d-dīn-i Ṭabīb diyor ki: Cenāb-ı Ḥudāvendigārimızı görünce hemān ḥuzūr-ı aḳdeslerine gittim. Dest-i mübāreklerini telṣīm ve tiryākı ḳabıyla berāber ḥazrete taḳdīm ettim. Engüşt-i mübārekleriniñ tamāmıyla müşerref olmasını ricā ederek bir parmak olsun tenāvül buyrulmasını ‘arz eyledim.

¹¹⁴ Kitāb-ı şerīfın aslında “Ḳavālān” diye meşḫurdur. Ḥālbuki şimdi bu ta‘bir müsta‘mel olduğu cihetle terceme de bu kelimeye muḳābil da‘imā “muṭribān” kullanmıştır.

Aşlâ iltifât buyurmadılar. Dediler ki: “*Ey Mevlânâ Ekmele’-d-dîn; bizim derûnumuzu bir ejderhâ şoğmuştur ki eğer baħr-i muhîṭ tiryāk olmuş olsa oña devâ olamaz.*” Bu kelâmı mute‘aķib ḥazret gözden nihân oldu.”

«58» Ḥazret-i Ḥudāvendigārımız ḳaddesa’llāhu sırāhu’l-‘azīz efendimiz bir aralık Konya’nın şıcaķ şū ḳaplıcasına ‘azīmeti ārzū buyurdular. Aşḥāb ve yārān evvelce gidip buḥurlar yaḳtılar. Ve dönüp ḥazreti istikbāle ḳıḳtılar.

Onlar istikbāle geldikleri zamān, ḳaplıcayı ḥālī bulmuş olan cüzẓām ‘illetine mübtelā ba‘zı kimseler yıḳanmaḳ için ḳaplıca şuyuna girdiler.

Vaḳtā ki Ḥazret-i Ḥudāvendigār vāşıl oldu. Aşḥāb ve yārān onları şū içinde görünce kendilerini tekdīr ederek şudan ḳıḳardılar.

Ḥazret-i Ḥudāvendigār kendilerine seslendi. Doḳunmamalarını emir buyurdu. Hemān şoyunup o adamlara yaḳın gitti. Onların ‘uzuvlarının altına teşādūf eden taraftan şū alıp ser-i aḳdeslerine dōktüler. Ve dil-nevāzāne iltifāt ile kendilerini talṭif buyurdular.

[116] Bütün ḥāzīrūn nefis-i nefis-i mübāreklerinin kemālātına ve aḥlāḳ-ı ḥasenelerinin feẓā’il ve meziyātına ḥayrān ḳaldılar. Bu beyt ile naḡme-serā-yı tavşif oldular.

از خدا آمده آیت رحمت بر خلق

و ان کدام آیت حسن ست که درشان تو نیست

Tercemesi: Ey nūr-ı ilāhī. Vücūd-ı muḳaddesiñ min ḳable’r-raḥman ḥalkā āyet-i raḥmet olarak gelmiştir. Āh... Hangi bir āyet-i ḥüsn vardır ki seniñ şānında değildir.

«59» Ḥazret-i Ḥudāvendigār bir gölceḡiz kenārında oturmuş ma‘ārif ve ḥaḳāyık-ı ilāhiye taḳrīr buyurmaḳla meşḡul idiler. Ḳurbaḡalar şuda birbirleriyle ḡavḡa ediyorlar ve vaḳvaḳa-i dūr u dirāzlarından istimā‘-ı ma‘ārif mümkün olamıyordu...

Ḥazret-i Ḥudāvendigār ẓādesā’illāhu sırrahu’l-‘azīz efendimiz ẓurbağalara seslendi. Bir heybet ve celāl ile buyurdular ki: *“Eğer siz bizden daha iyi söylüyorsanız, söyleyiniz de biz şuşalım. Yok, böyle değilse siz müstemi’ olunuz.”*

İşbu emr-i Mevlānā üzerine ẓurbağalar; derḥāl şuştular. Uzun müddet o ḥavālīde kimse ẓurbağaların sesini duymadı.

«60» Konya’da ḥalk yürürken çamura düşmemek için inşā edilmiş olan piyāde ẓaldırımı üzerinden bir gün Ḥazret-i ḥudāvendigār yürüyorlardı. Yoluñ başında bir köpek yatmış uyuyordu. Ḥazret-i Ḥudāvendigār durdu. Bütün aşḥāb ve yārān bi’t-ṭab’i durdular...

Öñlerinden bir adam geliyordu. Gördü ki bir köpek yoluñ başında yatmış uyuyor. O adam hemān edeben öñlerinden köpeği ẓaldırıp def’ etti.

Ḥazret-i Ḥudāvendigār o adama gücendi. Buyurdular ki: *“Niçin onu kendi vaḳtinden ayırdın?”*

[117] Ḥazret-iñ kemāl-i luṭf ve derece-i ḥüsn-i aḥlākını, maḥluḳāt-ı sâ’ireye olan işbu merḥametlerinden kıyas etmek gerektir.

«61» Emīr Mū’īnū’d-dīn Pervāne raḥmetu’llāhu ‘aleyh büyük ve mükemmel bir cem‘īyet tertīb etmiş bütün ekābir ve ‘azīzānı da‘vet eylemişti. Ḥazret-i Ḥudāvendigārın daḥi ẓudūm-i mübārekiyle o cem‘īyetiñ şeref-yāb olmasını ārzū ettiğinden teşrīflerini ricā etti. Ḥazret-i Ḥudāvendigār daḥi cem‘īyeti teşrīf buyurdu.

Tefrīḳ-i semā’ dan sonra ḥazret; mütevazzāya gitmek için Muḥammed Ḥādim’den ibrik istediler. Emīr Pervāne derḥāl yerinden fırlayıp cāna minnet bildiği bu ḥizmetiñ kendisine baḥş olunmasını ricā ve Muḥammed Ḥādim daḥi muvafāḳat etmekle şükrāne olarak üç biñ dirhem kendisine a‘ṭā etti. Emīr; ibriki ḥazrete götürüp ḥuzūrunda ḥizmete müterāḳḳıb

durdu. Cenāb-ı Hudāvendigār Emīr’e birçok du‘ā buyurdu. Ve mütevazzāya girdiler. Emīr mütevazzānıñ kapısı önünde ayakta bekledi.

Bir zamān soñra Emīr’iñ hizmetkârlarından bir kısmı yerlerinden geldiler. Vazīfe-i dest-būsyı ifā ettiler. Emīr’iñ ayakta durmasının esbābını şordular. Şūret-i hāl kendilerine bildirilince dediler ki: *“Biz şu sâ’atte Hāzret-i Hudāvendigārı “Turut”ta gördük seyr buyururlardı.”* Keyfiyet Emīr Pervāne’niñ sem‘-i ıtlā‘ına vāşıl olunca Şeyh Muḥammed Hādīm’e seslendi. *“Gel taḥkīk-i hāl et.”* dedi.

Şeyh Muḥammed Hādīm geldi. Baktı ki mütevazzā hālī idi. Bütün hāzırān secde-i ḥayrete kapanıp i‘tikād-ı derūnileri mütezā‘if oldu.

«62» Sulṭān Sa‘id Rükne’-d-dīn “nūra’llāhu ḳabrehu Hāzret-i Hudāvendigārımızıñ mürīdi ve “evlād” ḥiṭāb-ı iltifātına nā’iliyetle rütbe-i ḳadri müte‘ālī bir zāt idi.

Müşārun ileyiñ köleleri bir gün dediler ki *“Memlekete bir pīr-i ādem gelmiş. Adı “Buzāgu”dur. Şāyān-ı ihtirām bir zāt. Her gece cinler ziyāretine gelirlermiş.”*

[118] Sulṭān ḥavāş-ı nedimāsından ba‘zılarıyla birlikte o adamı görmeğe gitti. Mükāleme eşnāsında Sulṭāna def‘ātle “evlād” diye ḥiṭāb etti. Sulṭān ise ef‘āline diḳḳat etti. Ta‘rif ettikleri meziyet ve evşāftan hālī görerek ‘avāmdan bir şahış olduğunu anladı. Ve böyle bir adamıñ ziyaretine geldiğine pişmān oldu.

Şu vuḳu‘atı ba‘zı kimseler Hāzret-i Hudāvendigāra ‘arz ve esmā‘ ettiler. Evliyā’u’llāhta ḥaḳḳānī bir ḡayret olduğu cihetle ḥazretiñ gücüne gitti. Buyurdular ki: *“Be’is yok. Kolay bir iş. Eğer oña başka bir peder, başka bir şeyh zuhūr etti ise biz de başka bir evlād ihtiyār ederiz.”*

Sulṭāna keyfiyeti iḥbār ettiler. Hemān Emīr Pervāne’yi çağırttı. ‘Arz ve temhīd-i‘özü için bir tedbīr düşünülmesini söyledi.

Emîr Pervâne buyurdu ki: “*Ḥazret-i Mevlânâ’nıñ semâ’ dan başka hîç bir şey’e nazar-ı iltifâtı yoktur. Bunuñ için bir cem’iyet-i semâ’ tertib edelim. Ve teşrîflerini ricâ edelim.*”

Sultân da bunu muvâfık gördü. Bu vechle bir ziyâfet tertib ettiler. Konya’nıñ bütün ekâbir ve meşâyihî mecliste hâzır bulunuyordu. Emîr Pervâne maḳâm ve hâle muvâfık bir tarzda vuḳu’ât-ı sabıkaya ibtinâ’ en ‘arz ve temhîd-i ma’zaret etti.

Bir müddet muşâhebetten soñra mu’azzam bir sofrâ kuruldu. Altından ve gümüşten ma’ mül kâseler ve tabaḳlar ḳondu. Muḡanniyân geldiler. ‘Âdet-i Sultânî üzere yemekten evvel teḡanni ve terennüme başladılar.

Ḥazret-i Hudâvendigâr semâ’a ḳalktılar bunuñ üzerine hizmetkârân sofrayı bi’z-zarûih toplamaḡa mecbûr oldular.

Şu hâl Sultân’ın hoşuna gitmedi. Bu ise Ḥazret-i Hudâvendigârımıza ma’lûm oldu. Eşnâ-yı semâ’ da işbu maṭla’ ı hâvî olan ḡazeli inşâ buyurmaḡa başladılar:

بخدا ميل ندارم نه بچرب و نه بشيرين

نه بدان كيسه پرزر نه بدین كاسه زرین

[119] Bu ḡazeli itmâm buyurduḡtan soñra rûy-ı mübâreklerini Çelebi-i-rûḡhâniyân Ḥazret-i Hüsâme’d-dîn’e çevirerek buyurdular ki: “*Görüyor musuñ?*”

Ḥazret-i Hüsâme’d-dîn “*Evet görüyorum.*” cevâbını verdiler. Bunu müte’âḳiben Cenâb-ı Mevlânâ ḳuddise sırruhu’l-a’lâ mübârek ayaklarını ileriye doḡru ataraḳ semâ’ künân medrese-i ‘âlîlerini teşrîf buyurdular.

Ḥazretin semâ’daki “Görüyor musuñ?” işâretini mû’cib olan hâliñ neden ‘ibâret olduḡunu Cenâb-ı Hüsâme’d-dîn’den ba’zıları şûret-i ‘ubûdiyette istifsâr ettiler.

Çelebi buyurdu ki: “*Ḥazret, Sultânı gösteriyordu. Vaḳtâ ki nazar ettim. Gördüm. Başsız olarak taḡt üzerinde oturuyordu.*”

İşte o günden sonra umûr-ı saltânatta gevşeklik ve âşâr-ı tedennî ve tefriķa zâhir oldu. Yine o târihte idi ki umerâ-yı Moğol’dan bir cem‘iyet Kayşeriye’ye gelmiş idiler. Rûm umerâsıyla ittifaķ ederek Sultânı da‘vet ettiler. Sultân Hazret-i Hudâvendigâra gelip müsâ‘de istedi. Müsâ‘de buyurmadı. Def‘âtle istidâ‘-yı müsâ‘de etti ise de Cenâb-ı Pîr “kāşifu’z-zamîr” efendimiz gitmekten men‘ buyurdu. Faķať âhiru’l-emr bi’z-zarûrîh gitti Sultânın ‘azîmetinden birkaç gün sonra idi ki bir gün Hazret-i Hudâvendigâr ansızın aşhâb ve yârâna işâret buyurarak kalktılar. Buyurdular ki: *“Bir ‘azîz râh-ı âhirete sefer ettiğinden onuñ için gâ‘ib namâzı kılalım.”*

Emr-i ‘âlîleri üzere namâz kılındı. Ba‘zıları bu vuķu‘âta târih koydular.

Cenâb-ı Mevlânâ kıddise sırruhu’l-a‘lâ bu eşnâda semâ‘a kalkıp şu ğazeli inşâ buyurdular:

نكفتمت مر و آنجا كه مبتلات كنند كه سخت دست درازند بسته پات كنند
نكفتمت كه ازان سوى دام درد انه است چو در فتادی در دام كه رها ت كنند

Ma‘nâ-yı ‘âlîsi: Ben saña oraya gitme seni mübtelâ-yı belâ ederler demedim mi? Onlar ha’indirler, e’lleri pek uzundur. Senin ayağımı bağlarlar demedim mi?

[120] Yine ben saña demedim mi o tanede tuzak vardır. Seni tuzığa düşürünce hiç koyuverirler mi?

Bu vaķı‘adan kaç gün sonra idi ki bu işâretin haķîķati zahir olarak sultânın haber-i şehâdeti duyuldu.

«63» Sultân Sa‘îd Rükne’d-dîn zamân-ı saltânatında idi. Müşârun ileyh sarâyında büyük bir ziyâfet tertîb etti. O ‘aşrın ne kadar ekâbir ve meşâyihi varsa hepsini ziyâfete çağırđı.

Kadı Sirâce’d-dîn Urmevî bir sedirde Şeyh Şadre’d-dîn Konevî hazretleri de diğeri bir sedirde ve Şeyyid Şerefe’d-dîn tahtın ayağı ucunda... Diğeri ekâbir ise sıkı sıkıya birbiriniñ yanında oturmuş idiler. Nâgâh Hazret-i Hudâvendigâr aşhâb ve yârân ile teşrif buyurdular. Selâm vererek sarâyın ortasına doğru yürüdüler. Orada mevcûd olan havuzuñ kenarına

oñurdular. Emîr Pervâne her ne kadar yukarıya teşrîf buyurmalarını ‘ arz ve pek çok ricâ etti ise de hâzret muvâfaķat buyurmadı. Şeyh Şadre’d-dîn yüzünü Hâzret-i Hudâvendigâra çevirip dedi ki: (وَمِنَ الْمَاءِ كُلِّ شَيْءٍ حَيٍّ)¹¹⁵

Cenâb-ı Hudâvendigârımız efendimiz buyurdular ki: “Hayır. Belki مِنْ اللَّهِ كُلِّ شَيْءٍ حَيٍّ¹¹⁶ Hâzret-i Melvânâ bâlâ-yı şadr-ı şofaya çıkmayınca bütün meşâyiḡ ve ekâbir hâzrete muvâfaķatle şahñ-ı şofaya geldiler. Sımâtñan ve ta‘âmdan sonra yine o maķâmda semâ‘ buyurdular. Oradaki eşvâķ ve ezvâķ-ı kudsiyeleri haķıķaten ta‘rife sığmaz. Raḡiya’llâhu ‘aleyhim ecma‘în.

«64» Bir gün Emîr Pervâne Hâzret-i Hudâvendigârı ve e‘âzım-i maḡrûsa-i Konya’yı da‘vet etmişti. Sımât ve ta‘âmdan sonra Cenâb-ı Hudâvendigâr semâ‘a ķalktılar. Vecd ve hâlet-i ‘azîme ve şevķ-a-şevķ-i ma‘nevîye ile zevķ¹¹⁷-yâb oldular.

Müde‘avviyenden “Şeref” nâm zât bir köşede Emîr Pervâne ile oturmuş hâzret haķķında [121] inkâr yollu ba‘zı sözler söylüyordu. Emîr Pervâne ise bi’z-zarûrî dinliyordu. Ansızın Cenâb-ı Hudâvendigâr kemâl-i ḡilm ve luṡf ile semâ‘ın arasında ķâ’imen durarak bu ḡazeli inşâ buyurdular:

هذیان که گفت منکر بدرون دل شنیدم پی من تصویری را که بکرد هم بدیدم

سک او کزید پایم بنمو دمش جفایم نکزم چوسک من او رالب خویش را کزیدم

چو بر ازهای فردان بر سیده ام چو مردان چه بدین تفاخر آرم که براز تو رسیدم

Ma‘nâ-yı ‘âlîsi: Münkiriñ hezeyânlarını derûn-ı dilden işittim. Benim haķķımdaki taşavvurât-ı saķîmesini daḡi gördüm. Onun nefsinin seg-i ‘aķûrı benim ayaḡımı ısıarak cefâ verdi. Faķaṡ ben bi’l-muķâbele onu incitmem. Kendi dudaḡımı ısırırım.

¹¹⁵ Her şeyin hayatı sudandır.

¹¹⁶ Hayır, belki her şeyin hayatı Allah’tandır.

¹¹⁷ **Zevk:** Mârifetullah husûsundaki zevk, ilâhî tecellîlerle velîlerin kalplerine ilkâ olunan marîfet nûrundan ibâret olup ehlullah o nûr sâyesinde bir kitâptan veya başka bir şeyden nakletmeksizin Hak ile bâtil arasını tefrîk eder. Age, s.117

Ben ki her ferdiñ esrârına merdân-ı ilâhî gibi vâkıfım. Ey münkir-i hâkîkat. Seniñ râzîña vâkıf olduğumdan dolayı hîç tefâhür mü ederim.

Emîr Pervâne işâret-i vâkı‘ ayı müşâhede ve teyakğun edince derhâl tevbe etti. Ve inâyet ve istiğfâr ile meşgûl oldu.

«65» Şeyh Şadre’d-dîn rahmetu’llâhu ‘aleyh bir gece rü’yâsında gördü ki Hâzret-i Hudâvendigârı gıdıklıyordu. Hâzret-i Hudâvendigâr ‘ale’ş-şabâh şeyhiñ hânkâhı kapısına geldi. Şeyhe haber verdiler. İstikbâle çıktı. Yekdigere selam verdiler. Her ne kadar şeyh, oturmaları için iltimâsta bulundu ise de oturmadılar.

Cenâb-ı Mevlânâ buyurdu: *“Dün geceki zaḥmetleriñ ‘özü için geldim. Şeyhe soracağım ki dün gece ki zaḥmetlerden ve lütuflardan ne hâldedirler.”*

[122] Hâzret-i Hudâvendigârıñ rüşenî-i zamîr-i mübâreklerine şeyh hayret etti. Yekdigere karşı birçok tevâzû‘ ve iltifât göstererek ‘avdet buyurdular.

«66» Hâzret-i Hudâvendigârımızıñ riyâzât-ı ‘alîlerindendir ki ekseriyetle dehân-ı mübâreklerinde “şarı helîle” bulunurdu. Mülâzımân-ı bâb-ı Mevlânâ’dan her biri bunu bir güne te’vîl ederlerdi. Vaqtâ ki Hâzret-i Çelebi’ye mürâca‘t ve ‘arz-ı ihlâş ve ‘ubûdiyet ederek keyfiyeti şordular.

Hâzret buyurdu ki: *“Cenâb-ı Hudâvendigârıñ riyâzet-ı seniyeleri bir derecededir ki ağızlarındaki bâr-ı şerîfiñ daḥi şîrîn olarak boğazlarından geçmesini istemezler. Belki acı ve ağız buruşturucu olduğu hâlde tecerru‘ buyururlar. Bu ise o hâzretiñ kuvvet-i riyâzetine bir delildir.”*

«67» Bir gün Cenâb-ı Hudâvendigâr Çelebi Hüsâme’d-dîn hâzretleriniñ radıya’llâhu ‘aleyhuma ‘iyâdetine teşrîf buyurmuş idiler. Aşhâb ve yârân şoḳaḳta köşeniñ önünü ardını

kaplamış idi. Dar bir yerden bir köpek geliyordu. Aşhâbdan biri köpeğe vurarak önünden kovdu.

Hzret-i Hudâvendigâr o adama seslendi. Buyurdu ki:

“Ey bî-haber. Çelebi’niñ köyünüñ köpeğine mi vuruyorsuñ?”

Bu ma‘na; o sultân-ı iklîm-i ‘âtifetiñ derece-i hilm ve edebine ve bende-gân-ı seniyelerine olan ri‘âyetine ve haklarındaki ‘inâyet-i celîle-i bî-nihâyetine delâlet eyler.

«68» Hzret-i Hudâvendigâr kadde-sna’llâhu sırâhu’l-‘azîz efendimiz ekseri günler hâne-i Çelebi’yi teşrîf buyururlardı. Kış mevsiminde bir gece vakitsiz hâne-i Çelebi’ye gittiler. Kapı kapanmıştı. Hzret-i Çelebi’niñ aşhâbı da uyumuşlardı. Kar olanca şiddetiyle yağıyordu. Hzret-i Hudâvendigâr ‘avdet buyurmadı. Aşhâb-ı Çelebi rahatsız olmasın zahmet almasınlar diye kapıyı da tıkırdatmayıp tâ gündüz oluncaya kadar ayakta kapının önünde durdular. Mübârek ser-i akdeslerine karlar yağıyordu...

Vaktâ ki gündüz oldu. Bevvâb kapıyı açtı. Gördü ki Hzret-i Hudâvendigâr ayakta duruyor. Reşk-endâz-ı ‘arş olan mübârek başlarının üzeri kar ile dolmuştu. Hemân içeriye koşup Hzret-i Çelebi’ye keyfiyeti haber verdi.

[123] Cenâb-ı Çelebi kapıya koştu. Hzretiñ mübârek ayaklarına düştü. Ağladı. ‘arz-ı i‘tizâr etti.

Hzret-i Hudâvendigâr bi’l-mukâbele beyân-ı iltifât-ı dil-dârâne ile tatyîb-i hâtır buyurdu. Ve Çelebi’niñ mübârek alnından öptü.

Cenâb-ı Mevlânâ bu ma‘nâ ile hakîkatte mürîdâna ta‘lîm buyurdular. Ya‘ni Şeyh mürîdden istîgnâ eder olduğı hâlde mürîdânına bu siyâk üzere ‘izzet ve hürmet gösterirse mürîdânıñ şeyh hakkındaki hürmet ve tekrîmi ne derece olmak iktizâ eder. Rağıya’llâhu ‘anhumâ.

«69» Hâtun-ı âhîret “Kira Hâtun” rahimeha’llâh hâzretlerinden menkûldür:

Buyurdular ki: Nice müddetten beri isterdim ki Hâzret-i Hudâvendigârın namâzına bir vakit olsun mutâba‘at edeyim de bunu zâhire-i a‘mâl ittihâz eyleyeyim. Ne mümkün... Teşâdüf ettiremezdim.

Bir gün şabah vakti erken Hâzret-i Hudâvendigâr’a bî-nihâye bir şevk ve bî-hûdî, bî-kıyas-ı istiğrâk ve mesti târî olmuş idi. Bir derecedeki günün evvelinden yatsı vaktine kadar hânениn damı üzerinde bir taraftan bir tarafa gidip geldiler. Ka‘iyyen ferd-i âferîdeye nazar buyurmadılar. Eşnâ-yı seyr ve hareketlerinde damın kenarına geldiler. Ve pâ-yı mübârekelerini havaya kaldırıp gâ‘ib oldular.

Bu za‘îfe ise o hâlin pertev-i tecelliyâtıyla kendimden geçtim. Tâ şabah namâzına kadar bî-hod olarak düşmüş kalmıştım... Ansızın şabahleyin Hâzret-i Hudâvendigâr bu za‘îfenin başı ucuna teşrîf etti. İşâret buyurdu ki: “*Kalk namâz kıl.*”

Soñra zât-ı seniyeleri destâr-ı mübâreklerinin iki bükümünü açarak seccâde yapıp farza niyet buyurdular. Bu za‘îfe dañi der-‘aķab kendilerine mutâba‘at ettim... Namâzı itmâmdan soñra kalktım. Pâpûş-ı şerîflerini düzelttim.

Gördüm ki içi Hicâz’ın [124] kumuyla dolmuş. Bu za‘îfenin işbu hâlete vâķıf olduğum Hâzret-i Hudâvendigârıma ma‘lûm olunca bu ma‘nâyı hîç kimseye söylememekliğim için emir ve işâret buyurdular.

Hâzret-i Hudâvendigâr ber hayât bulundukça hîç kimseye söylemedim. Faķať oradaki kumu topladım şaķladım. Her kimiñ gözünde bir rahatsızlık olduysa sürme gibi çektim. Gözündeki rahatsızlık gitti. Herhangi bir hastanın şerbetine bir miķdâr koydumsa o hasta şifa-yâb oldu.

«70» “Oşmân-ı Güyende” ki Hâzret-i Hudâvendigârın cümle-i mülâzımânından idi. Naķl etti ki: Bir aralık iflas ettim. Harc edecek hîç param kalmadı. Hâlbuki evime de yeni bir gelin getirmiştım. Dehşetli bir zarûret içinde bulunuyordum...

Benim hâlim Hâzret-i Hudâvendigâra ma‘lûm oldu. Huzûr-ı akdeslerinde bulunuyordum. Bahtım: Kalktılar hâremi teşrîf buyurdular. Biraz sonra yine dışarı çıktılar. Dest-i mübâreklerinde altı ‘aded dînâr-ı sürh var idi ki ehl-i hânelerinden istihsâl buyurmuş idiler. Bir müddet müşâhabet buyurduktan sonra söz arasında fermân buyurdular:

“Ey ‘Osmân. Bundan evvel seniñ bir ‘âdetiñ var idi. Ara sıra bizimle müşâfağa eder idin. Bir müddettir ki bunu terk ettiñ sebeb nedir?”

Hemân kalktım. Dest-i mübâreklerini öpmek için elimi uzattığım zamân dinarları gizlice elime koydular. Buyurdular ki: *“Bu sünneti dâ’imâ muhâfaza et.”*

Şu lutf ve ‘inâyetten pek ziyâde dil-şâd oldum. Ve aldığım dinarları bir müddet havâyicime şarf ve harc ettim.

«71» Yine ‘Osmân-ı Güyende nakl eder:

[125] Bir aralık yine iflâs ettim. İhtiyâcıma şarf etmek için hîçbir akçe elime geçmedi. Cenâb-ı Hudâvendigâra gittim. Dedim ki: *“El öpmek sünnetini ifâ edecek zamân geldi.”*

Cenâb-ı Mevlânâ buyurdu ki *“Pek a‘lâ. Hâtırını hoş tut. Bugün saña yağlı bir loğma gelecektir.”*

O gün akşama kadar âsitâne-i mu‘allâda kaldım. Muntazır oldum. Hîçbir emir zuhûr etmedi. Nasıl olur da işâret-i celîle-i Mevlânâ hilâfına böyle hâl vâki‘ olur diye bu za‘ife hayret müstevlî oldu.

Gece oldu. Biraz yağmur da yağmağa başladı. Dedim ki büsbütün karanlık çökmeden, ortalık çamur olmadan evvel eviñ yolunu tutayım... Kapıdan çıktım. Gittim. Eviñ bağçesine sel basmıştı. Menfezde hâr u hâşâk toplanmış olduğundan şu mecrâ bulup akmıyordu. Geçemedim. Faķîr: ayağımla şuyuñ mecrâsındaki süprüntüyü hareket ettirdim. Şuyuñ menfezi açılıp akmağa başladı. Ben geçerken bir köşeden birdenbire ayağıma bir ip takılıp şarıldı. Ayağımy ipiñ içinden çektim. Bir de ne göreyim: Bir kemer

içi gümüşle dolu. Hemân koltuğumuñ altına alıp eve girdim. Gümüşleri şaydım ki yedi yüz dirhem para idi. Bunuñ bir kısmını â‘ ileme verdim. Bir kısmını da havâyic-i zarûriyeye ve levâzım-ı ma‘îşete şarf eyledim.

Bir başka gün yine Hâzret-i Hudâvendigâra bir fütûhât hâşıl olmadı gibi ekşi yüzle ve bir tavr-ı müte‘essirâne gittim. Beni görünce derhâl o sultân-ı iklîm-i ‘irfân, şöyle fermân buyurdu: “*Oşmân, kese ile gümüşü evine götürdün de yine iflâstan dem vurursun. Utanmaz mısın?*”

Hemân yerimden kalktım. Mübârek ayaklarına kapandım tevbe ettim.

«72» Melike Sa‘îde “Kümaç Hâtun” ki Sultân Rükne’-d-dîn’in zevcesi idi. Nakleder ki: Bir gün selâtine mahşûş “eski sarâylar” da ba‘zı hanımlarla berâber oturuyorduk. [126] Hâzret-i Hudâvendigâr ‘azẓama’llâhu zikrihu efendimiz ansızın içeri girdi. Buyurdular ki: “*Çabuk çabuk. Evden dışarı çıkınız.*”

Derhâl yalınayağ dışarıya fırladık. Vaktâ ki hepimiz dışarıya çıktık. Şofanıñ tākı aşağıya indi. Yıkıldı. Hepimiz Hâzretiñ mübârek ayaklarına kapandık. Ve Cenâb-ı Hâkķ’a vecibe-i şükrü îfâ ederek erbâb-ı ihtiyâca şadaqalar verdik.

«73» Cenâb-ı Hudâvendigâr efendimiziñ mürîdânından bir şahıs var idi ki ehl-i dünyâdan idi. Vakt-i irtihâlinde vaşiyet etti. “*Hâzret-i Hudâvendigâr efendimiziñ üç gün ser-i kabrime teşrîf buyurmasını ârzû ve temennî eyliyorum*” dedi.

O adam vefât ettikten sonra Cenâb-ı Mevlânâ bir gün akşama kadar onun ser-i kabrinde oturdu.

O gece müteveffânıñ ferzendânından ba‘zıları onu ru‘yâda gördüler ki; temiz elbiseler giyinmiş hırâmân olarak geliyor. “*Ne ahvâldesin?*” diye şordular. Cevâben dedi ki: “*Kabre koydukları zamân derhâl baña ezâ vermek için zebâniler hâzır oldular. Faķaķ Hâzret-i*

Mevlānā'ya qarşı te'eddüben yanına gelmediler. Ansızın güzel yüzlü bir ferîşte bir köşeden zâhir oldu. Melâ'ike-i 'azāba dedi ki:

Siz gidiñiz zîrâ Hakkı celle ve 'alâ hazretleri bu şahşı Hazret-i Mevlānā'ya bahş etti. Ve 'afv buyurdu."

زان بیاورد اولیا را بر زمین

تا کندشان رحمة للعالمین

Tercemesi: Cenāb-ı Hakkı evliyâyı yeryüzüne, 'ālemine rahmet olmak için getirdi.

«74» Bir gün Cenāb-ı Hüdāvendigār pazarı teşrîf buyuruyorlardı. Bir Türk "Dilku dilku" diye bir tilki satıyordu.

[127] Hazret-i Hüdāvendigār vaqtâ ki bunu duydu. Na'ra vurup çarh-zenān-ı semā' ederek revān oldular. Ve bu ğazel-i şerîfi de beyān buyurdular:

دل کو دل کی دل از کجا عاشق و دل

ذر کو زر کی زراز کجا مفلس و زر

Me'al-i şerîfi: 'Āşık gönlünü dil-berine vermiştir. Āh onda göñül nerede? Göñül ne vakit bulunur? Göñül nasıl hâşıl olur? Hîç 'āşık ile gönül ikisi bir arada bulunur mu?

Evet, altın onda nerede? Altın nasıl ne vakit bulunur? Nerede hâşıl olur. Hîç müflis ile altın ikisi bir arada bulunur mu?

«75» Şeyh Şadre'd-dîn rahmetu'llāhu 'aleyh ru'yasında bir gece Resulu'llāh şalavata'llāhu 'aleyh efendimiz hazretlerini gördü ki kendi hânķāhını teşrîf buyurup şofanî ser-i şadr-ı iclāline oturdular. Aşhāb ve evliyā yemîn ve yesārda teşkîl-i şaf eylediler. Hazret-i Hüdāvendigār kıddesa'llāhu sırrahu efendimiz daḥi o meclis-i feyz-i enîste hâzır idiler.

Ḥazret-i Risālet şalavata'llāhu 'aleyh efendimiz Cenāb-ı Ḥudāvendigār ḥaḳḳında 'ināyet ve iltifāt göstererek Ḥazret-i Ebu Bekr-i Şiddīḳ rıḍvanu'llāhi 'aleyh efendimize Cenāb-ı tāb-nākini teveccüh eyliyorlardı ki: *“Bir ferzend-maḳbele mālīksin. Bizim dīdemiz onuñla rüşendir.”*

Bunu müte'aḳib cenāb-ı bedr-i kā'ināt-ı 'aleyhi ezkiyetü't-taḥiyyāt efendimiz Ḥazret-i Ḥudāvendigārımıza yer gösterip oturtular.

Şabahleyin Cenāb-ı Ḥudāvendigār ḥānḳāh-ı şeyḫi teşrīf etti. Şeyḫ istikbāle çıktı. 'Ārz-ı ikrām edip sedire oturtmak istedi ise de ḥazret ḳabul etmedi. *“Ḥazret-i Risālet şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ işāret buyurduḳları maḥale oturacaḳım.”* diyerek oraya oturdular.

[128] Şeyḫ; ḥazretiñ rüşenī-i zamīr-i pākine taḥsīn-ḥān oldu. Gördüğü ru'yayı şerḥ ve beyān ile sa'ir ḥāzırānı daḫi keyfiyetten ḥaberdār ettiler.

Vaḳtā ki Ḥazret-i Ḥudāvendigār dışarıya çıktı. Şeyḫ ḥāzırūna tenbīh ve naşīhat etti. Dedi ki: *“Şaḳın o zāt-ı mübārekiñ ḥuzurunda gönölünüzü perīşān etmeyin. Zīrā o her gönülden müşerref ve her ḳalbe vāḳıftır.”*

«76» Ḥazret-i Ḥudāvendigārımız 'aẓẓama'llāhu zikrihu efendimiz evā'il-i vaḳtinde va'z buyurlardı. Bir kere mev'ıza eşnāsında Ḥazret-i Mūsā ve Ḥazret-i Hızır 'aleyhimu's-selāmıñ ḥikāyesini taḳrīr buyuruyorlardı.

Mevlānā Şemse'd-dīn nāmında mürīdāndan bir zāt mescidiñ bir köşesinde oturmuş idi. O eşnāda bir adam yanı başında gözüne ilişti. Şekve ve heybet ile mescidiñ köşesine oturmuş mütemādiyen başını şallıyordu. Diyordu ki: *“Pek doḒru söylüyorsuñ. Ne güzel ḥikāye ediyorsuñ. Güyā bizim ḳalbimiz ve vücūdumuz sen imişsiñ.”*

O zāt bu kelāmı duyunca añladı ki bu Hızır 'aleyhi's-selām'dır. İsti'āne için hemān dāmenine yapıştı. Ḥazret-i Hızır eteğini toplayıp hemān ḡā'ib oldu.

«77» Hâzret-i Hudâvendigâr bütün aşhâb ve yârân ile Celâle'd-dîn Ferîdûn'ı bağını teşrîf buyurmuş idiler. Orada 'ağd-i cem' iyet edilmişti. Pek çok harekât-ı vecdiye hâşıl ve hâlât-i zevk ve semâ' mütehaşşıl olmuş idi. Ba'dehu aşhâbın her biri bir ağacın altına çekilip istirâhat ettiler. Hâzret-i Hudâvendigâr dahi aşhâb istirâhat etsinler diye bir müddet murâkib olarak kaldılar. Herkes uyudu. Cenâb-ı Hudâvendigâr ayağa kalktı. Bağın içinde kemâl-i istiğrâk ile yürümeğe başladı.

Mevlânâ Bedre'd-dîn Tebrîzî ki cümle-i aşhâbdan ve 'ulûm-ı kimyâ ve simyâda yed-i tûlâ şâhibi bir zât idi. O zamân uyanık bulunuyor. Ve fikrinden de şu mülâhazât geçiyordu:

[129] Diyordu ki: *“Şâhib-i keşf olan enbiyâ ve evliyâda 'ilm-i kimyâ da vardır. Mûsâ 'aleyhi's-selâm ve Ca'fer-i Şâdiq radîya'llâhu 'anhu hâzretlerinde ve emşâl-i zevât-ı 'âliyede olduğu gibi 'acabâ Hâzret-i Hudâvendigârda dahi 'ilm-i kimyâ var mıdır? Yoksa yok mudur?”*

Bu tefekkürât içinde iken ansızın Hâzret-i Hudâvendigâr başı ucuna geldi. Buyurdu ki: *“Bedre'd-dîn ne iştesin? Ne düşünüyorsun?”*

Bedre'd-dîn hemân yerinden kalktı. Hâzret-i Hudâvendigâr kendisine işâret ederek *“Şu tuğla parçasını baña ver.”* buyurdu.

Mehtablı bir gece idi. Bedre'd-dîn aradı. Tuğla parçasını bulup Hâzret-i Hudâvendigârın mübarek eline verdi. Cenâb-ı Hudâvendigâr alıp cübbesinin içine götürdü. Ve diğer eliyle çıkarıp Bedre'd-dîn'in eline verdi. Buyurdu ki: *“Bedre'd-dîn al.”*

Bedre'd-dîn mehtaba karşı tutup tuğla parçasına nazar etti. Gördü ki tuğla parçası bir yâkûta mesh olmuş öyle bir yâkût-ı şeffâf ki renk ve nûr-ı şu'â'ından göz kamaşıyor.

Hâzret buyurdu ki: *“Mürîdân. Taşı ve la'î ve gevher yapabilirler. Fakat onların daha 'azîm bir 'ömr-i mühim ile meşgûliyetleri vardır.”*

Bedre'd-dîn'e bir dehşet-i 'azîm istilâ ederek öyle bir na'ra attı ki bütün aşhâb uyku­dan uyandılar. Bedre'd-dîn'in yanına geldiler.

Ve “*Hâzret-i Hudâvendigâr birçok zamân uyanık kaldılar. Şimdi biraz istirâhat buyuracakları vakit böyle beyhûde bir na'ra ile zât-ı seniyelerini uyandırıyor­suñ.*” diye kendisini tekdîr ettiler.

Bedre'd-dîn, “*Ey ‘azîzler. Siz ne diyorsuñuz? Hâzret-i Hudâvendigâr çoktan beri uyanıktır. Bağın etrafında geziyorlar.*” diyerek vukû‘âtı şerh ve beyân eyledi. Aşhâb; o cevher-i la‘li görmek istediler. Bir de baktı ki yine tuğla parçası olmuş idi.

Bu kabîl kerâmât evliyâ’llâh hakkında pek çok menkûldür. Hâzret-i Hudâvendigâr [130] beyya­za’llâhu ğarretchu efendimiz takrîr-i vâk‘î taşdîk yolunda bir ğazel-i ‘âlîlerinde şöyle beyân buyurdular:

ای عاشقان ای عاشقان من خاک را کوهر کنم

ای مطربان ای مطربان دف شما پرزر کنم

Ma‘nâ-yı şerîfi: Ey ‘âşıklar, ey ‘âşıklar. Ben toprağı gevher kılarım. Ey muṭribler, ey muṭribler. Siziñ defiñizi ben altınla doldururum.

Yine buyururlar:

خاک چون در کف من زر شود و نقره خام

چون مراراه زند فتنه کر زرودرم

Ma‘nâ-yı şerîfi: Toprak ki benim avucumda altın ve hâlis gümüş oluyor. Şu hâlde fetâne-i zerûderim nasıl benim yolumu örebilir.

Yine buyururlar:

ز کیمیا عجب آید زر کند مس را

مسی نکر که بیک لحظه کیمیا سازد

Yine buyururlar:

عیسی مست را زر کند و رزر بود کوهر کند

کوهر بود بهتر کند هم بکزد از بهتری

Ma‘nā-yı ‘ālīsi: Bir ‘Īsā meşābesinde olan mürşid, seniñ baķır meşābesinde olan vücūduñu altın kılar. Eđer vücūduñ altın meşābesinde ise onu gevher kılar. Eđer gevher derecesinde ise daha ‘ālī eyler. Hattā bu ‘ulviyet ve bülendīden daħi ileri götürür.

Kāmil ki bir nāķıñın baķır meşābesinde olan vücūdunu ‘ayār-ı tām hālīş altın mertebesine getirir. Ve belki onu bir iksīr-i a‘zam kıllarsa baķır altın ve taş gevher kılabilmesine müte‘accib olma.

«78» [131] Sultān Rūkne’d-dīn ve Emīr Pervāne Hāzret-i Hudāvendigārdan Cum‘a günü va‘z buyurmasını istirhām ettiler. Hāzret de qabūl buyurdu...Hālbuki olacaķ ya. Hāzret-i Hudāvendigār da cum‘a günü ibtidā-yi şubhtan i‘tibāren bī-nihāye istiğrāķ hāşıl olmuş idi. Binā’en‘aleyh halkıñ mürāc‘āt ve gavga-yı güft u gūsundan kaçaraķ harābātta bir gūşe-i harābda müstağraķ-ı cemāl-i bī-çūn olmuşlar idi. Naşıl ki qaddesa’llāhu sırrahu’l gurer efendimiz bir gazel-i ‘ālilerinde o hālīñ şıfātını beyān buyurmuşlardır:

Beyt

در خانهٔ خمار و خرابات که دیدست

معراج و تجلی و مقامات افندی

Ma‘nā-yı ‘ālīsi: Efendi! Hāne-i humār ve harābātta, mi‘rāc ve tecellīyi ve maķāmāt-ı kudsiyeyi kim görmüşdür.

Vaķt-i istiğrāķta harābātı teşrīf buyurmaları, halkıñ mürāc‘āt ve izdiḥāmıyla o vaķt-i ‘ulvīden ayrılmamaķ içindir. Buyururlar ki:

Beyt

در کوی خرابات مرا عشق کشان کرد

Ḥarābāttan hangi birini ki ḳadem-i ‘ālīleriyle şeref-yāb-ı zīnet buyurdular. Ümerā ve mu‘tekīdān; oralarda mescidler inşā ettirdiler.

Ḥāşılı o cum‘a günü bütün ümerā ve ekābir mescidiñ ḳapısına gitmiş ve namāzdan [132] sonra o meclis-i feyz-i enīste bulunmak için muntazır olmuşlardı...

Cemā‘at-i aşḫāb, Cenāb-ı Ḥudāvendigārı bulamadılar. Çelebi Rūḥāniyān Ḥüsāmü’l-Ḥaḳḳ Ve‘d-dīn efendimiz aşḫābıñ her birini bir ḫarāfa Ḥazret-i Ḥudāvendigārı aramak üzere gönderdi. Her biri bir ḫarāfta arıyorlardı. Bir adam ararken o ḫazreti ḫarābāta buldu. Hemān dönüp keyfiyeti Ḥazret-i Çelebi’ye ‘arz etti.

Ḥazret-i Çelebi kemāl-i taḳvāsiyla berāber cum‘a günü bi’z-zarūriḫ ḫarābāta gitmeğe mecbūr oldu. Ḥarābāta yakınlaşınca buyurdular ki: *“Ben gözümü bağlayayım. Ḥazrete taḳarrüb edince siz baña bildiriñiz. O zamān gözümü ḫazretiñ cemālīne karşı açayım.”*

Cenāb-ı Çelebi vaḳtā ki Ḥazret-i Ḥudāvendigārı gördü. Dedi ki: *“Ḥudāvendigārım. Ḥarābāta mı çektiñ?”*

Ḥazret cevāben buyurdu ki: *“Ḥāşā ki... Ḥāşā ki... Çelebi.”*

Ba‘dehu Çelebi ḫazretleri ekābir-i beldenīñ mev‘ıza-i ‘ālīlerini istimā‘ ve ḳabūl için intizārda bulunduklarını bir vaż‘-ı bendekāne ile ‘arz etti. Derḫāl oradan ḳalkıp mescide geldiler. Farīza-yı şalātīñ ve sūnnetiñ edāsından sonra Ḥazret-i Ḥudāvendigār minbere çıktı. Kendilerindeki aḫvāl-i ‘āşīḳāne te‘şirātıyla ve kemāl-i eşvāḳ ve sūzişle cān ve dilden āteşīn birçok āhlar çekerek bu iki beyti tertīle başladılar.

مشتري در طالع و خورشيد د آغوش بود

ای خوشاشب کز وصال یار ما را دوش بود

ای مسلمانان دران حالت چه جای هوش بود

هر قدح کز می بمن دادی بکفتی هوش دار

Ya‘ni: Ne hoş gece idi. Yārīñ vişāliyle zevḳ-yāb olduğumuz dün gece. Müşteri ḫālī‘ada, güneş āḡūşta idi. Cānān şarāb-nāb-ı muḫabbetinden her ḳadeḫ şundukça “bī-ḫoş olma” diyor.

Hâlbuki ey Müslümanlar siz, inşâf ediniz. Söyleyiniz. Öyle bir zamânda ‘aqlıñ yeri var mıdır? ‘Aql başta kalır mı?

Bu iki beyti okuyunca derhâl hazretiñ te’sîr-i etvâr ve ‘aqs-i envârından bütün [133] halk ağlamağa başladılar. Vazî‘ ve şerîften derhâl bir feryâd u figân yükseldi. Uzun müddet öyle ağlaştılar.

Mısrâ‘

سخن کز جان برون آید نشیند لا جرم در دل

Vaqtâ ki hazâr-ı cem‘îyet girye ve zârîden şoñra kendilerine geldiler. Bahtılar ki Hazret-i Hudâvendigâr minberden inmiş ve teşrîf buyurmuş idi.

«79» Hazret-i Hudâvendigâr dâ’imâ aşhâba emr ve tenbîh buyururlardı ki: *“Ben her ne hâlde bulunursam bulunayım eğer baña fetâvâ getirecek olurlar ise siz men‘ etmeyeñiz. Baña getiriniz ki mersûm-ı fetâvâ bize helâl olsun.”*

Hazret; istiğrâk ve semâ‘ hâlinde iken her ne zamân fetâvâ getirecek olsalar idi, aşhâb; divit ve kalem hâzırlarlar. Ve mübârek dest-i şerîflerine takdîm ederlerdi. Zât-ı aqdesleri okumaqsızın cevâb-ı şâfi tahrîr buyururlardı.

Bir gün teşâdüfen muhtelifun fih bir mes‘ele-i müşkile hakkında bir kısım cemâ‘at-ı ‘ulemâ hilâfına cevâb-ı tahrîr buyurmuş idiler. O fetvâ Mevlânâ Şemse’d-dîn Mardinî’niñ eline geçti. Müşârun ileyh fıkıh ve tefâsîrde ve ekâvîl-i imâm a‘zam rahmetu’llâhu ‘aleyhde ‘ulemâ-i ‘aşrdan ma‘dûd bir zât idi. Kendisiniñ o zamân Hazret-i Cenâb-ı Hudâvendigârda rebâb-ı istimâ‘ olunmasına da inkârı var idi. O fetvâyı bütün ‘ulemânıñ üstâd ve pîşvâsı olan Kağı Sirâce’d-dîn Urmevî rahmetu’llâhu ‘aleyhe götürdü. Ve o fetvânıñ butlân-ı cevâbından bahş etti... Mevlânâ İhtiyâre’d-dîn ki Hazret-i Hudâvendigârıñ mukarrebânından idi... O mahfilde hâzır bulunuyordu. Şalâbet-i dîniye ve gayret-i yakîniyesiyle hemân yerinden kalktı Hazret-i Hudâvendigâra gelip mâcerâyı ‘arz etti.

[135] Hâzret-i Risâlet şalavata'llâhu 'aleyhe efendimiz buyurdular ki: *“Evet, bu dediklerinin hepsi mevcûd. Faķaķ bizim ihvânımıza nâzar-ı inkâr ile bakıyorsun. Bu ise bütün günahlardan ileridir.”*

İşte o günden beridir ki Hâzret-i Hudâvendigâra silsile-i muhabbetimi ķat ķat te'yîd ile ahvâl-i mâziyenin istiğfârıyla meşğûl oldum. Lakin (المُؤرُ مَرهُونَةٌ بِأَوْقَاتِهَا) hükmünce işbu kerâmeti dağı müşâhede eyleyinceye ķadar şeref-i irâdetleriyle müşerref olmamış idim.

«81» Müşârun ileyh nakl ediyor, diyordu ki:

Bir gün Hâzret-i Hudâvendigârın medresesinde ictimâ' vukû' bulmuş idi. Bütün ümerâ ve ekâbir orada hâzır bulunurlardı. Semâ' şevķ-a-şevķ, keremiyet üzere idi. Bizim medresemiz de o civârda bulunduğundan aşhâbın oradaki semâ' ve şevķ ve ezvâķı müşâhede olunuyordu. Hemân ayağā ķalktım. Arķamdan fazla elbiseyi çıkardım. Âşinâyân ve hizmetkârlarımın izdiğâmından kaçıp kendimi sarâyhâneniñ ortasına attım. Bir köşede halkın arķasına gizlenip orada sûre-i secde tilâvetiyle meşğûl oldum. Eşnâ-yı tilâvette secde mağaline gelince, Hâzret-i Hudâvendigâr secde ettiler. Dedim ki: *“Bu bir eşer-i teşâdüftür.”* Tekrâr bir sûre okudum. Yine secde mağalinde secdeye ķapandılar. Dedim ki: *“Bu secde-i semâ' ķabîlinden olsa gerektir.”* Yine bir sûre okudum. Secde mağalinde, yine hâzret sâcid oldular.

İşte o zamân baña yakîn hâşıl oldu ki Hâzret-i Hudâvendigârın nâzar-ı mübâreğî levh-i maḥfûza nâzırdır.

Kendi kendime dedim: *“Ey maḥcûb-ı ġâfil. Böyle bir âfitâb-ı sa'âdetten tâ ki perde-i hicâbda; maḥrûm ķalacaķsın. Bunca ḥüccetler, burhânlar gördün. Hâlâ mı duruyorsun?”*

Hemân dışarıya ķıktım. Hâneme gidip bütün ferzendân ve telâmizimle ehl-i beytimi alıp müteveccih-i beyt's-sa'âde oldum. O hâne-i aķdese yakınlaşınca, daha vâşıl olmadan Şeyḥ [136] Muḥammed Hâdim geldi. Kıpıyı açtı. Kendisinden kıpıyı açmasınıñ sebebini

şordum. Baña dedi ki: “Şimdi Hâzret-i Hudâvendigâr işâret buyurdu. Bir cem‘iyet-i âşinâyân geliyor. Çabuğ dışarı çık. Onları istiğbâl ile kapıyı aç.”

Elhâşıl kapıdan içeri girip niyâzda duranlar arasında ben de durdum. ‘Özr ve istiğfâr ile meşgûl oldum. Hâzret-i Hudâvendigâr ‘inâyet buyurdu. Huzûruna gittim. Yüz biñ temenniyât-ı istişfâ‘ kârâne ile mübârek ayaklarının altına öpüp yüzüme ve gözüme sürdüm. Bütün evlâdlarımla berâber şeref-i irâdet-i ‘aliyeleriyle müşerref oldum.

2.3.3.16. İstiğrâk

«82» Hâzret-i Hudâvendigârın istiğrâkı ve zevâhirden ferâgatleri bir meşâbede idi ki eğer ayakkabıları çamura şaplanıp sıkışsa ayakkabıyı bırakır pây-ı bürehne revân olurlardı.

Fukâralar gelip hâzretten tesâ‘il etseler düş-ı mübâreklerinden ferecesini hattâ pîrhanlarını çıkarıp verirlerdi. Bundan dolayı pîrâhan-ı gül-büy-ı şerîflerini önünden yırtmaçlı, güşâde idi. Sebebi ise vâkt-i işârdâ fereci gibi pîrâhanın da düş-ı kudsiyet-i menkûşlarından kolayca çıkması ve elbiseyi çıkarmak huşuşunda müşkilâtı mûcib olmaması için idi.

Hâzret-i Pîr her kime pîrâhan-ı şerîfini verse ümerâ ve ekâbir birçok paralar, altınlar, gümüşler vererek teşekkürât-ı minnetdârâne ile o pîrâhan-ı ‘âlîyi istişhâb ederlerdi. Ve bu şeref ve meymenete nâ‘iliyetle iki cihânda ser-efrâz olurlardı.

«83»

[137] Mevlânâ Mecde‘d-dîn Atabek ki zümre-i aşhâbdan idi. Çile-nişin olmasını dâ‘imâ ârzû eylerdi. Bir gün Cenâb-ı Hudâvendigârdan iltimâs etti. Hâzret kabûl buyurdu. Kendisini yâriyle berâber medresede yekdîgere mülşak iki hücrede çileye oturtular...

Birkaç gün sonra açlık ona te‘şîr etti. Tâb u tüvânı kalmadı. Arkadaşıyla berâber zarûret-i cû‘dan bahş etti. Miyânelerinde ittifâk ederek geceleyin hücreden dışarıya çıkıp bir dostunun hânesine gittiler. Açlıklarını beyân eylediler. O ‘azîz onlara kaz ve pilav pişirdi.

Bunları tenāvülden şoñra medresede hücrelerine geldiler, oñurdular. Vañtā ki şabañ oldu. ‘Ādet üzere Ĥazret-i Ĥudāvendigār hücreniñ kapısı önünü teşrîf buyurdu.

Engüş-ti mübāreklerini hücreniñ kapısına vañ‘ buyurup içerisini istiñmām eylediler. Ba‘ dehu buyurdular ki: *“Ey bizim aşhābımız. Bu hücreden kaz ve pilav koñusu geliyor. Yokşa riyāzet koñusu gelmiyor.”*

Mevlānā Mecde’d-dīn Atabek ile arkadaşşı hemān ayağā kalkıp ĥazretiñ pā-yı mübārekine kapandılar. Ve istiğfār ederek dediler ki: *“Böyle bir bañr-i rañmet-i ilāhiye var iken kendini gūşe-i ĥalvette gizlemek mañrūm-ı sa‘ādet olmañtan ‘ibārettir.”*

«84» Bir gün Ĥazret-i Ĥudāvendigār mañalleden geçiyordu. Çocuklar gelip dest-i mübāreğini öptüler ve secdeye kapandılar. Cenāb-ı Ĥudāvendigār dañi bi’l-muñābele secdeye vardılar. Küçük bir çocuk onların arasında “tarañat” oyunuyla meşğul idi. Dedi ki: *“Ey Ĥudāvendigār müsā‘ade ediñiz şabr buyuruñuz ki ben de geleyim de eliñizi öpeyim.”*

Cenāb-ı Ĥudāvendigār o çocuk oyundan fāriğ olup gelinceye kadar durup beklediler. Şoñra o çocuk da gelip şeref-i dest-būsı ile müşerref oldu.

Şu evfañ-ı mişāl ile o ‘ināyetkār olan ĥazretiñ ĥavāş ve ‘avām ĥaqqındaki tevāzu‘unu ve aĥlāñ-ı ĥasenesiniñ ‘ulviyet-i menziletini kıyas etmelidir.

[138] Beyt

باروی تو کفر ست بمعنی نکريدن

ياباغ صفارا بيکی تره خريدن

«85» Mevlānā Fañre’d-dīn Sivāsī rañmetu’llāh ki ekābir-i aşhābdan idi. Muñarriñ bir ĥummaya tutuldu. Bir müddet mübtelā-yı firāş oldu. Eñibbā mu‘āleceden ‘āciz kaldılar.

Ḥazret-i Ḥudāvendigār ‘iyādet için ḥānesini teşrîf buyurdular. Ḥastayı gördüler. İşāret buyurdular ki: “*Şarımsaḡ ayıḡlansın.*” Ayıḡlayıp getirdiler. Ḥazret; “*Bunu dövüñüz.*” diye emretti. Dövüp getirdiler. Cenāb-ı Ḥudāvendigār buyurdular ki: “*Bunu böyle ḡaşıḡla gôtürünüz yesinler.*” Ol vecihle gôtürüp yedirdiler.

Keyfiyeti eṡibbā duyunca ḡastanîñ şıḡḡatinden ḡaṡ‘-i ümîd ettiler. Ḥālbuki luṡf-ı Ḥaḡḡla geceleyin terlemeye başladı. Vücūdunda şıḡḡat-i rev-nümün oldu. Eṡibbā bu ḡāli görünce “*Bu iş ḡā‘ide-i ṡıbb ve ḡānūn-ı ḡikmetle ḡāşıl olmamıştır. Bu bir ḡikmet-i ilāḡidir.*”¹¹⁸

Evet öyledir. Naşıl ki ḡaddesa’llāhu sırrahu efendimiz buyururlar:

حکیم طبیب ز بغداد رسیدیم بسی علتان را ز غم باز خریدیم
حکیمان الهیم ز کس مزد نخواهیم که مادر تن رنجور چو اندیشه دودیم

«86» Celāle’d-dîn Ferîdūn raḡmetu’llāḡ Ḥazret-i Ḥudāvendigāra keşret-i ḡ‘ābdan şikāyet etti. Emir buyurdular ki ḡaşḡaşîñ şarımsaḡını ḡıḡarıp yiyiniz.

[139] Ol vecihle tenāvül etti. Faḡaṡ uyḡusuzluḡu o raddeye geldi ki uyḡusuzluḡtan beynine ḡalel geldi. Tekrār ḡazrete murāḡa‘t eyledi. Mizācında i‘tidāl ḡuşūlü için istid‘ā ve istirḡām eyledi.

Ma‘lūm olsun ki ricālu’llāḡta o mertebe ḡudret vardır ki esbāb-ı renc ve meşāḡḡatî mū‘cibāt-ı şıḡḡat u şifāya tebdîl ederler. Böyle olmayanlar ise bunun ‘aksinedir. Naşıl ki ḡazret buyurur:

کر ولی زهری خورد نوشی شود
ور خورد طالب سیه هوشی شود

¹¹⁸ **Hikmet-i İlâhî:** Bizim irāde ve kudretimizde olmaksızın maddeden tecrîd edilmiş olan hâricî varlıkların hâllerinden bahseden ilimdir. Bu ilmin, eşyânın hakikatlerini her nasılsalar o hâl üzere “kemâ hiye” bilmek ve ona göre davranmak olduğu söylenir. Bundan dolayı bu hikmet, amelî ve ilmî olmak üzere iki kısma ayrılır. Age, s.64

«87» Hazret-i Hudāvendigār bir gün dam üzerinde duruyordu. Aşhāb ve yārāndan ba‘zıları tecemmü‘ ederek hāne-i derūnunda haķāyık ve ma‘nā tilāvetiyle meşgūl idiler. Onlardan biri gönlünde hāşıl olan zevķ ve şevķ-i bī-nihāye te’siriyle ķalb-i āteşiniñden bir āh-ı hazīn çekti.

Ma‘rūf bir şaķīş dışarıdan geçiyordu. O avāze-i hazīn dil-sūzu duyunca dedi ki: “*Bu āh bir ‘illetiñ te’siridir.*”

Hazret-i Hudāvendigār damdan bu güftār-ı ta‘rīzi işitti:

Kendilerinde ğayret zuhūr etti. Damdan o adama doğru tamāmen uzanarak buyurdular ki: “*Baķalım ‘illet kimde vāķ‘i olur.*”

Hükm-i taķdīr-i Rabbanī ile o adamda fenā bir ‘illet hāşıl oldu. Bir müddet o ‘illet onda icrā-yı te’sir etti. Bir hāldeki tedāvisinden ‘āciz ķaldı. Bir zamān soñra Hazret-i Hudāvendigārīñ sebep-i infi‘ālī hātırına geldi. Ve bu muşibeti mūcib olan Hazret-i Hudāvendigārīñ hātır-ı şerīfiniñ infi‘ālī olduķunu bildi. Hemān ķalktı. Huzūr-ı ‘Ālī-i Cenāb-ı Hudāvendigāra gitti. ‘Arz-ı inābetle meşgūl-i istiğfār oldu.

[140] Vaktā ki tevbesi icābete maķrūn oldu... O marāz kendisinden zā’il ve şıhķat u şifāya nā’il oldu.

«88» Emīr Muħammed Sekürcī naķl etti ki “Şāhzāde Keyğatu” Hazret-i Hudāvendigārīñ āhirete intikāl buyurduķlarından soñra idi. Aķsarāy şehrine vāşıl olduķu zamān bir elçi gönderip Konya’nıñ ümerā ve etrākini da‘vet etti.

Bāĝī ve tāĝilerden bir kısım eşķāş küstaķlık ederek elçiyi ķatlettiler. Bu vaķī‘a pādīşāhiñ ķulaĝın vāşıl olunca dehşetli şūrette ğağaplandı. Ferman işdār etti ki – Bütün ‘asākir Konya’ya hücum ve şehri muħāşara edip fethini mute‘āķib ķatl-i ‘ām-ı icrā ve şehriñ emvāl ve nuķūdunu yağma etsinler.

Ümerâdan hîç biri fırsat bulup da pâdişâhın ğazabını teskîn edemediler. Nâçar pâdişâhın ‘illet-i ğazabını tabî‘ atı üzere bırakmağa mecbûr kaldılar.

Konya ahâlisi keyfiyetten haberdâr olunca bütün vazî‘ ve şerîf bu muşîbetiñ vuķû‘ından meşûş ve mükedder oldular. Herkes Hâzret-i Hudâvendigârıñ penâh-ı amânına ilticâdan başka bir çâre-i hâlâş göremediler. Hepsî türbe-i mu‘allâya gidip girye ve zârı ile tazarru‘ ve niyâz ettiler...

Vaķtâ ki Keyġatu Konya havâlisine vâşıl oldu. Gece rû‘yâsında Hâzret-i Hudâvendigârı gördü ki: Kendi ħubbe-i muġaddeslerinden kemâl-i heybetle zuhûr edip şehriñ kenarına geldiler. Destâr-ı mübâreklerini başlarından çıkarıp şehriñ dâ’iren mādâr-ı etrâfına ħalka kıldılar. İki adım yürüyüp Keyġatu’nuñ nezdine geldiler. Engüşt-i ‘âlîlerini Keyġatu’nuñ boġazına dayayıp buyurdular ki: *“Ey Türk; bu fîkr ve ħareketi terk et. Yoksa cânıñı kurtaramazsıñ.”*

Keyġatu uyanıp der-ĥâl ümerâsını ve bi’l-cümle muġarrebânını nezdine çağırdı. Emîr Muġammed Sekürcî diyor ki: *“Pâdişâhıñ ħizmet ve emrini îfâ için yanına gidince gördük ki dehşetli bir ĥâlde ħorķmuş titriyor. Bunuñ üzerine taşmîm-i vâķı‘anıñ ġayr-ı muvâfîķ olduġunu söyleyerek rû‘yâsını ħikâye etti. Bi’l-cümle muġarrebân yek zebân olarak dediler ki biz [141] bu ĥâlî esâsen düşünüyor idik faķaķ zât-ı şahânelerinden teĥâşî ederek ‘arz edememiş idik...”*

Bunuñ üzerine tekrâr fermân-ı işdâr ederek ‘asâkiriñ geriye dönmesini emir eyledi. Gündüz olunca kendisi türbe-i muṭahhara-ı Hâzret-i Hudâvendigârıñ ziyâretine gidip birġok ħurbanlar kesti. Ve bi-ĥesâb şadaķalar daġıttı. Mülâzımân bâb-ı mu‘allâyada niyazlar işâr eyledi.

«89» Her ne zamân ki Hâzret-i Hudâvendigâr halk-ı mûy¹¹⁹ için hamâmı teşrîf buyururlardı. Ekşer-i aşhâb ve yârân hâzır bulunur. Teberrüken zât-ı kudsiyet-sımatlarının o âşâr-ı vücûd-ı şerîflerini yekdîgere takşîm ederlerdi.

Ẓa‘îf bir dervîş hamâmın köşesinde oturmuş idi. Harekete mecâli olmadığından “*Ne olur, aşhâb baña da o teberrükten verseler.*” diye hâtırından geçiriyordu. Derhâl Hâzret-i Hudâvendigâr bir miqdâr alıp o adama gönderdi. O ‘azîz hâzretin hüsn-i kerâmetine hayrân ve secde-i ber şükrân olup Cenâb-ı Hudâvendigârın müridânı miyânına dâhil oldu.

«90» Hâzret-i Hudâvendigâr quddise sırruhu’l-‘azîz efendimiz vaqtâ ki halkın keşret-i izdihâm ve mürâc‘ât-ı mütevâlliyyelerinden melâlet hâşıl buyururlardı. O zamân hamâma giderlerdi. Orada daîhi murâca‘âtta zahmet görünce hamâmın mahzenine girerlerdi...

Bir aralık yine böyle hamâmın şu mahzenine girmişler. Ve orada üç gün üç gece tevâlî-i tecelliyat ve tetâlî-i bârikâta müstağrak olarak kalmışlar idi. Üç günden [142] sonra Hâzret-i Çelebi mürâc‘ât ederek birçok ‘arz-ı tazarru‘âtta sonra dışarı çıkmalarını istihâm etti.

Hâzret-i Çelebi Cenâb-ı Hudâvendigârın mizâc-ı şerîfinde pek ziyâde za‘f müşâhede edince gözyaşları şafahât-ı ridâ ve ruhsârı üzerine akmaya başladı. Dedi ki: “*Hudâvendigârım mizâc-ı şerîfiniz pek za‘iftir. Ne olur bu bî-çârelere merhameten ve lütfen vücûd-ı muqaddesiñizi kuvvetlendirseñiz.*”

Hâzret-i Hudâvendigâr cevâben buyurdular ki: “*Ey Çelebi, dağ o kadar ‘azamet-i vücûduyla berâber bir nazâr-ı tecellî-i celâliye taḥammül edemedi de benim, miskîn ten-i za‘îf ve naḥîfîm; üç gün üç gece zarfında on yedi def’a mütecellî olan şa’şa-i âfitâb-ı celâl ve bâriḳât-ı envâr-ı cemâle nasıl olur da taḥammül eder.*”

¹¹⁹ Halk: Tahlîk, tıraş edilmek, etmek ma’nâsındır. A‘zam ve ekâbirin hamama giderek orada saçlar yumuşadıktan sonra başlarını tıraş ettirmesi kadîmen bir uşûldür ki şimdi daîhi bu uşûle ri‘âyet edenler vardır.

«91» Şeyh Şalāḥa'd-dīn Zerkūb-ı Konevī ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-‘azīz efendimiziñ mürīdānından bir zāt ḥikāye etti ki; Bir zamān ticāret için İstanbul'a gidecek idim. ‘Azīmet eşnāsında Ḥazret-i Ḥudāvendigārīñ dest-i şerīflerini öpmek üzere ḥuzūr-ı seniyelerine gittim.

Zāt-ı aḳdesleriyle yalnız ḳaldığımız zamān şu yolda emir ve işāret buyurdular:

“Vaḳtā ki İstanbul'a giderseñ. Şehriñ civārında bir büyük köy vardır. O köyde birkaç kilise mevcūddur. O kiliselerden şimālde vāḳı‘ olan büyük kiliseye git. Eṭrāfını ḥālī gördüğün zamān ḳapıyı ḳal. Re’is-i rehābına selāmımı teblīḡ et.”

Vaḳtā ki ḥāk-i pāy-ı seniyelerine ‘arz-ı vedā‘ ile şehirden ḥareket ve ṭayy-i menāzil ederek o nāhiyeye müvāṣalet eyledim. Köye müteveccihen gidip ta‘rīf buyurulan kiliseye dāḥil oldum. Memleketiñ ekābiri ve kiliseniñ ruhbanları dağıldıktan soñra re’is-i rehābiniñ ḥizmetine gittim. Selām-ı ‘ālī-i Ḥazret-i Ḥudāvendigārı teblīḡ ettim. Hemān ayaḡa ḳalktı. Bi’l-muḳābele secde-i şükranı ḳapandı. Perestişkārāne birçok iḥlās ve ‘ubūdiyetler beyān eyledi.

[143] Ben ise Ḥazret-i Ḥudāvendigār bu ṭaraflara aṣlā teşrīf buyurmadılar bu adamıñ aḥvālinden de añlaşıldığı üzere bu da o ḥavāliye gitmemiştir. Şu ḥālde bu ne keyfiyettir. ‘Acabā bunun zımnında ne gibi bir dūr-dāne-i kerāmet mūnderictir. Diye düşünerek deryā-yı ta‘accüb ve ḥayrete daldım. Benimle uzun müddet mülākāt etti. Ba‘dehu ḳalkıp hücreğine gitti. Hücresiñ ḳapısını içeriden arḳasına ḳadar açıp eṭ‘ime-i mütenevvi‘ a iḥzār etti. Getirdi. Birlikte tenāvül ettik. O eşnāda rahle üzerine ḳonmuş bir muşḥaf-ı şerīf gördüm... Ruhban bana dedi ki: “Azīzim. Ma‘lūmun olsun ki ben Müslūmanım. Bu hücrede tilāvet-i Ḳur’an-ı Mecīd ve edā-yı ṣalavat ile meşḡul olurum. Bu vilāyette ḥiçbir kimseniñ bu ḥāle ıtlā‘ı yoktur. Benim bu vilāyette ḥaddeden efzūn bir şöḥret ve i‘tibārım vardır. Binā’en‘aleyh benim sırrımı bu vilāyette fāş etmeyeceğime dā’ir beni şimdi ‘ahd ve mişyāk ile te’mīn eylemelisin.”

Ben te’mīnāt-ı ḳuvveye verdim. Namāzı birlikte edā ettik. İkinci vaḳti geldi. Ḳalktı. Dışarıya ḳıktı. Ḳapıyı tekrār dışarıdan kilitledi. Ma‘bedḡāha gitti. Ben bir müddet oturdum.

Şayıklamağa başladım. O hücratın her tarafına nazār-endāz-ı temāşā oldum. Bir köşeden bir perdeli maḳām gördüm ki aşılı olan perdesi indirilmiş idi. Perdeyi vaḳtā ki geriye doğru açtım. Ne göreyim. Ḥazret-i Ḥudāvendigār mübārek başları omuzları üzerine mütemāyilāne ve murāḳibāne bir vaḳ'iyette olduḡu hālde bir köşede oturmuşlardı. Bunu görünce ḥaddeden efzūn bir dehşet ve ḥayret beni istilā etti. Gözlerimi oḡuşturdum. Yanlış görmeyeyim dedim. Tekrār nazār ettim. Yine o cemāl-i tāb-nāk-i mübāreki gördüm. Tāb u tüvānım ḳalmadı. İhtiyārım elden gitti. Bir na'ra attım. Bī-hūş düştüm.

Bir müddet öyle ḳalmışım. Gözümü açtığım zamān ruhbanı gördüm ki benim ellerimi ayaklarımı oḡuşturuyor. 'Aḳlım başıma geldi. Baña dedi ki: *"Böyle vaḳıtsız attığın na'ra ne idi. Az ḳaldı beni rüsvāy edecek idin. Bu ḳadar zamān evliyā'u'llāha mülāzımat etmişsiñ. Gerekti ki sendeki metānet ve ḳuvvet şimdikinden fazla olmalı idi.*

'Azīzim. Ma'lūmuñ olsun ki o ḥazret her zamān bir def'a bu maḳāmı teşrīf [144] buyurur. Beni müşerref ḳılar. Ḥazretten şeklimiñ taḡyir ve tebdilini o ḳadar istirḥām ediyorum. Musā'ade buyurmuyorlar. Bu libas içinde İslāmı muḥāfaza etmekliğimi emir ve işāret ediyorlar."

Ertesi günü idi. Baña bir mektūb yazıp verdi. O mektūbla beni tekfura tavşıye ediyordu. Taṭyīb-i ḥāṭrım için baña para da verdi. Ve şabaḥleyin erkenden beni teşyī' etti...

Vaḳtā ki tekfuruñ sarāyına vāşıl oldum. Mektūbu ibrāz ettim. Derḥāl beni i'zāz-ı tām ile tekfuruñ nezdine götürüp oturttular. Re'īs-i rehābiniñ ne şüretle bu derece maḫzar-ı teveccühātı olduḡumu sorup tefahḫuşta bulundular. Ben de kendisiyle ḳadimen āşinālığımız bulunduḡunu söyledim. Bunuñ üzerine odadan dışarıya çıktım.

Baña emīn bir dā'ire taḫşış ettiler. Orada ḳaldığım müddetçe her bir esbāb ve ihtiyācımı müheyyā ḳıldılar. Kimleriñ baña borcu varsa hepsini taḫşil ederek teslīm eylediler. Onlarıñ vilāyetinden çıkıncaya ḳadar baña ḳılavuz terfīḳ ettiler. Ve emniyet ve ihtirāmıla teşyī' eylediler.

«92» Bir gün H  zet-i H  d  vendig  r   ddesa'll  hu sırrahu efendimiz seyr u hareket buyuruyorlardı. Cel  le'd-d  n Fer  d  n ra  metu'll  hu 'aleyhe kısm-ı a  h  b ile   ard  k altında, Sult  n Veled   ddesa'll  hu ruhahu'l-  az  z efendimizi  n hizmet-i 'aliyelerinde oturmuş uza  ktan o h  zreti  n seyr u hareketine n  z  r oluyorlardı.

N  g  h bir em  r-i g  r  b zuh  r etti. Bu em  r, bir mühim i   için h  zrete nezr ettiği ve m  r  d  n  n h  sul   h  sebiyle elinde tuttuğu i  i altınla dolu uzun bir keseyi hizmet-i mu  addes-i Mevl  n  'ya 'arz etti. Nezrini  n   ab  l   için and verip altınları m  b  rek eteğine döktü...

[145] O z  t oradan g  '  b olunca H  zet-i H  d  vendig  r derh  l altınları  n hepsini yere sererek teşrif buyurdu... A  h  b ve y  r  n bir araya gelip o paraları topladılar. Bir müddet lev  z  m ve ma'  i  etlerine   arf ve h  arc ettiler.

«93» Bir gün H  zet-i H  d  vendig  r kerem-a-kerem bir sem  'da bulunuyor h  ayret-fez   bir h  alet-i   ev  k-  ver üzere te  h  r  k buyuruyorlardı.

Bir ser-hoş bir köşeden   ı  agelip mest  ne sem  'a başladı. Bu ser-hoş e  n  -y   sem  'da kendini d  'im   Cen  b-ı H  d  vendig  ra de  dirmekte olduğu cihetle h  zreti bulunduğu h  alet-i   er  fededen alı  oyma  ta idi.

A  h  b  n bir kısmı onu zorla uza  la  tırdılar. Vakt   ki 'arbedeye başladı. Kendini biraz incittiler. H  zet-i H  d  vendig  r onu incitenlere gücendi buyurdu ki: *“  ar  b   o içmiş. Ser-hoşluğu ve bed- mestli  i siz yapıyorsunuz.”*

  şte bu gibi a  v  l; o dil-nev  z olan z  t-ı   udsiyet-sim  ti  n hüsn-i meşrebine dal ve kem  l-i h  lmine bir ber  'at-ı istihl  l olur.

«94» Bir gün H  zet-i H  d  vendig  r h  am  ma gitmişler idi. A  h  b birbiriyle me    l iken h  zret, h  lvet'e gitti. Uzun müddet meks ve   r  m buyurdu. Müddet-i meksleri h  addi geçince Cel  le'd-d  n Fer  d  n h  lveti  n   apısına geldi. A  v  l-i H  zet-i H  d  vendig  rdan

haber dâr olmak için nazâr etti. Gördü ki hâlvetiñ tamâmı vücûd-ı mübârekleriyle dolmuş. Bu hâliñ dehşetinden tekmîl-i a‘zası titremeğe başladı. ‘Aklı başından gidip bî-hûş kaldı.

«95» [146] Bir kısım tüccârânîñ Celâle’ d-dîn Ferîdûn ile qadîmî âşinâlıkları vardı. Tuz etirmek hâkķını mevdet-i qadîmeyi muhâfazaten onuñ dâ‘imâ hizmetine gelirlerdi. Kendisine qarşı muhabbet ve hürmet-i ibrâzından hâlî qalmazlardı.

Bir müddet soñra Celâle’ d-dîn Ferîdûn’uñ ‘aşķ ve ihlâsını faķr yolunda müşâhede eyleyince ve Hâzret-i Hudâvendigârîñ muhabbeti onlarıñ qalbinde daķı Celâle’ d-dîn Ferîdûn ile olan münâsebetlerinden dolayı hâşıl olunca bu hâl; esâret-i nefis-i emmâreden âzâd olmaları için gönüllerinde ber h‘ahişîñ huşulünü inbi‘âş eyledi. H‘ahiş-i derûnîlerini Celâle’ d-dîn Ferîdûn’a beyân ettiler, dediler ki: *“Biz dünyâyı ziyâdesiyle talebden ve mâl ve menâlik keşretinden melâl hâşıl eyledik.*

Dünyâya ‘â’id hırş ve tama’, bizim gönümüzden za’îl oldu. Artık bunlardan soguduk. Ârzü ediyoruz ki Hâzret-i Hudâvendigârîñ mürîdânı miyânına dâķil olalım. Bize, ser-i delâlet ve rehberlik buyurunuz.” Bunun üzerine servet ve emvâlleriniñ bir defterini tanzîm ile kendisine verdiler. Ve *“Bunu Hâzret-i Hudâvendigâra ‘arz ediñiz. Kendilerinden her ne vecihle emir ve işâret-i şeref şudûr ederse bunları o şûretle şarf edelim.”* dediler.

Onlarıñ fikir ve tedbiri Celâle’ d-dîn Ferîdûn’uñ re’yine şâ’ib görünmekle derhâl qalkıp Hâzret-i Hudâvendigâra geldi. Şûret-i hâlî tamâmen ‘arz eyledi.

Hâzret-i Hudâvendigâr melâlet göstererek yerinden qalktı. Mübârek eline ibrik alıp mütevażzâya gitti. Uzun müddet orada meks buyurdu. Cemâ‘at-i tüccârânîñ tevķifi haddi geķti. Muķarribân Hâzret-i Hudâvendigârdan bulunan Mevlânâ Sirâce’ d-dîn’e mürâca‘tla mütevażzâya gitmesini ve cemâ‘at-i tüccârânîñ keyfiyet-i intizârını hâzrete ‘arz eylemesini istidâ ve istirhâm eylediler.

Mevlânâ Sirâce’ d-dîn mütevażzâya gitti. Baķtı ki Hâzret-i Hudâvendigâr bir köşede ayakta duruyorlar. Zât-ı seniyelerine; o adamlarıñ intizârda bulundukķlarını ‘arz eyledi.

[147] Hâzret-i Hüdâvendigâr buyurdular ki: *“Ey Sirâce’-d-dîn. Biz nerede dünya nerede? Bu necâset kokuşu bütün dünyânın ve ehl-i dünyânın kokusundan benim meşâmıma daha iyi gelir. Bu cemâ’ate beyân-ı ‘özü ile de ki; Eğer siziñ râh-ı Hâkık’a irâdetiñiz var ise kendi mâlîñızı kendi eliñizle şarf ediñiz.”* (والله اعلم)

2.3.3.17. Hâzret-i Hüdâvendigârın Civâr-ı Rahmet-i Cenâb-ı Perverdekâra İntikâli

«96» Muḳtezâ-yı ḥikmet-i Rabbânî mecmû’-ı vücûd... ‘Anâşır-ı erba’-a-i mütezâdeden terkîb olunmuştur. Bu ‘anâşır-ı erba’adan her bir cevher ṭabî’at ve ḥâşiyeti icâbınca-dâ’imâ kendi aşlına ve merkezine müteveccih ve yekdîgeriyle mütenâzi’dir.

Gâh şuyun ḡalebe-i ruṭûbeti çerâğ-ı ḥarâreti munṭafî kılar. Gâh ṭabî’atın ḥarâreti mevâd-ı raṭîbeyi muḥtevi olan zûrûfu yaḡar. Gâh havâ-yı ḥâkiñ terkîbini te’accîn ve taḥmîr-i aşliyeden perâkende kılar. Gâh keşret-i yebûset ki- ḥâki bir mizâca mâliktir- bunların mecmû’ânın terkîbini taḥlîl ettirir. Faḡaṭ rûḡ ki feyz-i nûr-ı ḡudstür. Mâlik olduḡu neḡâfet ve i’tidâl-i aşliyesi ḡasebiyle bunların cümlesini tanzîm ve mezc ile mu’adil kılar. Şu ḡadar ki o daḡi mâdem ki ‘âlem-i ‘ulvîden bu sarây-ı süflîye nüzûl etmiş ve emr-i perverdekâr-ı bî-ḡün ile bu ḡayd-ı tende ḡalmıştır. Dâ’imâ ‘âlem-i aşlî ârzûsundadır. Her ne zamân ki irâdet-i Hâkık bu vücûdda ḡâşıl olur. Eğer o vücûd ehl-i rüşd ve semâdattan ise ve müddet-i ḡayâtında şeref-i nefis ve kemâlât-ı ḡudsiye ḡâşıl etmiş ve ḡâbil-i tecelliyât-ı ilâhiye olmuş ise (ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً)¹²⁰ nidâsı onun ḡuş-ı ḡuşuna erişince bu muḡîṭ-i ḡâkden ḡubbe-i eflâke pervâz ederek mütemekkin (فِي قَنَادِيلِ الْعَرْشِ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ)¹²¹ olur.

Eğer o vücûd ehl-i şekâvetten ise ve zamân-ı ḡayâtında ṭabî’ata bende ve şühûta esîr [148] ve efkinde olup pâ-yı aḡdâminı cadde-i şerî’attan ḡârice koyduysa ve hevâ-yı dünyâyı; sarây-ı ‘uḡbâyâ ve rızâ-yı şeyṭânî, ḡoşnûdî-i rahmâna (نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ ذَلِكَ) terciḡ ile ihtiyâr ettiyse rûz-ı ecel gelince ve hengâme-i mev’ûd erişince rûḡu ister ki ‘arş Firdevslerine pervâz eylesin. Faḡaṭ ‘avârız-ı ṭabî’at ziftine bulanmış ve cism-i keşifin şoḡbetinde ḡalmış

¹²⁰ “Ey huzûra kavuşmuş insan! Sen O’ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. “Seḡkin” kullarım arasına katıl ve cennetime gir./El-Fecr-28 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.593

¹²¹ “Yüce Allah’ın huzûrunda Hakk meclisindedirler.”/El-Kamer/55 Age, s.530

bulunduğu cihetle ‘âlem-i aşliye pervâz edemez. Onu “‘ayn-ı berzah”¹²² da muḳayyed kılarlar.

İmdi bütün erbâb-ı ‘uḳûle yakîn ve ma‘lûm olmalıdır ki âdemiyan ašlâ te’sîrât ve hevâcis¹²³ feleği ve ḥâdişât-ı nefsaniden maḥfûz ve maşûn olamaz. Ḳuvvâ-yı beşeriye ‘ömr-i ṭabî‘iden elbette ḥârice çıkamaz. Muṭlaḳâ bu terkîb-i ‘anaşîrîden ḥâlî ḳalacaktır.

Zîrâ eğer bu vücûduñ beḳası mümkün olsa idi. Efḍal-i mevcûdât ve ekmel-i kâ’inât-i ‘aliye efḍalü’s şalavât efendimiziñ ki – a‘dl-i mizâc üzere bulundukları müslim idi- ṭavl-ı ‘ömr ile herkesten mümtâz olması lâzım gelir. Ve o daḥi Ḥaḳḳ’tan dâ’imâ beḳâ-yı nefsi ṭaleb etmesi iḳtiżâ eylerdi. Lakin nûr-ı ma‘rifet ve ‘ilm-i nübüvvetle kendilerine yakîn ḥâşıl olmuş idi ki bu vücûdda; liḳâ-yı cemâl ve celâl-i subḥânî ‘izz-i şâne ve ‘azm-ı bürhâne mümkün olmaz. Ve bu hey’et-i keşife, liḳâ-yı laṭîf-i laṭîfîñ- muḥîṭ-i müşâhedesini; muḥîṭ olamaz. Belki bu vücûd ḥil‘atı nef‘ ve zararîñ zuhûru ve ḥayr ve şerriñ farkı için görünmüş olduğunu bilmiştir. İşte bu ‘âlem-i fânî o ‘âlem-i bâḳîniñ mezra‘ası olmuş.

Zîrâ (الْأُنْيَا مَزْرَعَةُ الْآخِرَةِ)¹²⁴ Ey insân! Zemîn-i dünyâya şebb-i cehâlette ne dikersek âḥiret gününüñ şabahında da ‘aynen o nihâliñ semeresini müşâhede eylesin. Naşıl ki Ḥâzret-i Ḥudâvendigâr beyân buyurur:

درخت و برك بر آيد ز خاك و اين كويد

که خواجه هر چه بکاری ترا همان روید

Ma‘nâ-yı şerîfi: Fidanlar, yapraklar ḥâşılı nebâtât topraktan neşv ü nümâ bulup çıkarken böyle der: “Efendi! Ne ekerseñ seniñ için o çıkar.”

[149] Her kim ki – devlet-i ebediye yed-i künde çeker ve sâ‘det-i sermediye çemenistân-ı rahmete doğru yol gösterir. O kimse bilir ki sefer-i âḥiret-i pîşgâh ‘azîmetindedir. Binâ’en‘aleyh o yoluñ azığı ve rızḳ u naşibeseni muṭlaḳâ ḥâzırlar. Ve zeḥâ’ir-i ḥasenâtı toplamaktan elbette ḳaşır ḳalmaz. O kimse vaḳtâ ki bu vücûd-ı ‘âriyetten pervâz eder. Ve

¹²² **Berzah:** Mücerred ma’nâlar âlemiyle maddî cisimler âlemi arasındaki âlemdir. İbâdetler o âleme vâsıl olunca, oraya münâsib bir şekil alırlar. Ayrıca bu âlem hayâl-i munasıldan ibârettir. Cürcânî, age, s.48

¹²³ Hevâcis: Hâceseniñ cem‘idir. Hâcese: Ḳalbe ‘arîz olan endîşe, vesvese vehm, ḥâtıra gelen ḥuşuş.

¹²⁴ Dünya ahiretin tarlasıdır.

bu sarāy-ı fāniyeden dār-ı bekāya rihlet eyler. Bir menzil görür ki kendi ārzū ve murādı üzere hāzırlanmış... Ve o zamān bir maḳām görür ki (مُتَقَابِلِينَ)¹²⁵ ile tertīb ve tanzīm olunmuştur.

Eğer ne‘uzu bi’llāh bu sarāy-ı serveriñ gurūruyla maḡrūr olduysa ve ḥayvān gibi mūrā‘i dünyada şu müşteheyāt ile meşḡul bulunduysa yarın ‘arṣa-ı ‘araṣāтта ṭabaḳa-ı esfel-i caḥimīñ ṣedā’idiyle sersem olup ebedü’l-ābidīn muḥīs-i ḥizlānda pā-yı emelini urarak (فَوَا أَسْفَاهُ وَأُخْلِلَتْاهُ) der.

İşte bunun içindir ve bu yüzdendir ki enbiyā ve evliyā ‘aleyhimu’s-selām ḥazarātı bu ṭāḳ ve eyvān-ı zeriyeñ ve serā-perde-i rengiñ tōhmet tozlarını ‘ayb ve buṭlān yamaları lekelerini, dāmen-i mu‘āmelelerine ḳondurmamak için aṣlā ona iltifāt etmemişlerdir. Cenāb-ı Rabb-i ‘İzzetten fenā-yı vüçüd ve sefer-dār-ı ḥulūdu isteyerek ‘ālem ve ‘ālemiyānı oña terḡīb ve taḥrīz buyurmuşlardır. Naşıl ki Ḥazret-i Ḥudāvendigārimız ḳaddesa’llāhu sırrahu’l-‘azīz efendimiz esrār-ı mürḡ ḥaḳḳında beyānāтта bulunarak ṣīrīn delīllerle, rengiñ mişāllerle onuñ acılığını ve kekreliliğini bütün ‘āşīḳānīñ damaḡında ṣīrīn ve lezīz ḳılmış ve onuñ bīm ve ḥavfindan emīn eylemiştir. Naşıl ki buyururlar:

ای که ازین تنک ققص می پری	رخت ببالای فلک می بری
زنده کی تازه به بین بعدازین	چند ازین زندگی سر سری
مرک حیاتست حیات ست مرک	عکس نماید نظر کافری
[150] خانه تن کرشکند هین منال	خواجه یقین دان که بزندان دری

Ma‘nā-yı ṣerīfī: Ey bu dar ḳafeṣten uçan, sen tecemmülātını, yol ṭaḳımlarını bālā-yı feleḡe yücelttiñ. Bundan soñra tāze bir zindelik gör. Tā ki bu serserī zindelik.

Mürḡ ḥayattır. Ḥayat mürḡdür. Yoksa naḡar-ı kāfirī bunu ‘aksine gösterir. Eğer ḥāne-i teni o ḳırarsa ṣaḳın inleme. Efendi! Yaḳīnen bil ki sen zindandasıñ.

Dīḡer bir ḡazel-i ‘ālilerinde de buyururlar:

¹²⁵ “Karşılıklı tahtlar üzerine...”/ El-Hicr-47, Es-Saffat-44 Ali Özek vd., Age, s.263, 446

در پرده خاك اى جان عیشى ست پنهانى

و اندر تنق غیبی صد یوسف کنعانى

Ma‘nā-yı şerīfi: Ey benim cānım. Perde-i ḥāk içinde gizli bir zevk... Gizli bir ‘ayş-ı sa‘ ādet vardır. Niḡāb-ı ḡaybī içinde yüzlerce Ken‘ ānī-yi Yūsuf-ı leṭāfet mevcūddur.

Dīger bir maḡalde de buyururlar:

چگونه بر نپرد جان چواز جناب جلال

خطاب لطف چو شكر بجان رسد كه تعال

Ma‘nā-yı şerīfi: Cenāb-ı zū‘l-celālden cāna şeker gibi olan (تعال) ḡiṭāb-ı lūṭfu gelince, naşıl olur da cān o ‘ulviyetḡāh-ı lāhūta pervāz etmez.

Dīger bir maḡāmda da buyururlar:

Beyt

تو مثال ذوالفقارى تن تو غلاف چو پين

اگر آن غلاف بشكست تو شكسته دل چرايى

Ma‘nā-yı şerīfi: Sen zūlfikār gibisiñ. Seniñ teniñ taḡtadan ma‘mūl bir kındır. Eḡer o kın kırılırsa sen ne için şikeste-dil oluyorsuñ.

Yine buyururlar:

[151] كر بشكند اين جامم من غصه نياشامم

جامى دكر آن ساقى در زير بغل دارد

Ma‘nā-yı şerīfi: Eḡer bu ḡadeḡim kırılırsa ben ḡussa-āşām ve almanak olmam. Zīrā bu sāḡī-i cān-baḡşıñ ḡoltuḡu altında başḡa bir ḡadeh vardır.

Dīger bir ḡazelde zāt-ı aḡdesleriniñ vūşūḡ ve yaḡīnini beyānda buyururlar ki:

دشمن خویشم و یار آنكه مارامى كشد

غرق دریائیم مارا موج دریا می کشد

Dīger bir ġazelde mürġ-i ‘āşīkânı beyānda buyururlar:

عاشقانی که با خبر میرند پیش معشوق چون شکر میرند
از الست آب زندگی حوردند لاجرم شیوه دگر میرند
تو کمان می بری که شیران نیز چون سکان از برون در میرند

Ma‘nā-yı ‘ālisi: O ‘āşīklar ki ħaber-dār olarak ‘ölürler. Onlar ma‘şūkuñ ħużūrunda şīrīn-meżāk-ı cān olarak ‘ölürler. Bezm-i elestten āb-ı ħayāt içmişlerdir. Elbette onların ‘ölmesi başka bir şīvededir.

Ey kısa fikirli, sen zannediyor musuñ ki arslanlar da köpekler gibi kapı dışarısında ‘ölsünler.

Yine bir ġazel-i ‘ālilerinde buyururlar:

هر که بمیرد شود دشمن او دوست کام
دشمنم از مرك من کور شود و السلام

Ḳaddesa’llāhu sırrahu’l-‘azīz buyururlar:

[152] چون نعره الصلا بر آید

ما رقص کنان زدر در آییم

Ma‘nā-yı şerīfi: Eşşalā na‘rası gelince biz rakş ederek kapıdan gireriz.

«97» Ḥazret-i Ḥudāvendigārimız ‘aẓẓama’llāhu zikrihu efendimizden esrār-ı mürġi beyān şadedinde şeref-pāş-ı şudūr olan bu gibi kelimāt-ı ‘āliye eğer zāt-ı seniyelerinden muḳaddem gelen veya soñra gelecek olan hīçbir āferīdeden menḳūl olur ise ben müte‘accip ve mutaḥayyīr kalırım.

Vaḳtā ki āfitāb-ı pūr-tāb-ı velāyetiniñ maġrib-i āḫirete ġurūbu ve şahbāz-ı rūḫ-ı aḥḥar ve envārınıñ ‘ālem-i ḳudse pervāzı taḳarrüb etti ki (كُلُّ شَيْءٍ يَرْجِعُ إِلَى أَصْلِهِ). Maḥrūse-i Ḳonya

‘da kırk güne yakın bir zelzele tevālī etti. Bütün halk ve žay‘ ve šerīf hepsi o ḥādīşeniñ vuḳū‘ından ve o ḳazānıñ nüzülünden perīšān ve mutelāšī olup birbirine düştüler. Hepsi müttefiḳen ḥużūr-ı pūr-nūr-ı Cenāb-ı Hudāvendigārımıza gelip o muşibetiñ esbāb-ı ma‘şīyet-kārānesinden istiğfār ettiler. Ve bununıñ def‘i için derūn-ı hümāyūnundan himmet-i niyāz eylediler.

Ḥazret-i Ḥudāvendigār zebān-ı şeker-bārıyla buyurdu ki: *“Göñlünüñüzü perīšān etmeyinüz. Zemīn acıkmıştı. Yağlı bir loḳma istiyor. Murādına çabuḳ vāşıl olur. O zaman bu zaḥmet de sizden mündefi‘ olur.”*

Raḍıya’llāhu ‘anhu efendimiz o günlerde şu ḡazeli beyān buyurdular:

با این همه مهر و مهر بانی	دل می دهدت که خشم رانی
و این جمله شیشهای جانرا	در هم شکنی به لن ترانی
در زلزله است دار دنیا	کز خانه تور خت می کشانی
[153] نالان ز تو صد هزار رنجور	بی تو نریند خود تو دانی

Ve o birkaç gün içinde de raḍıya’llāhu ‘anhu efendimiz kırmızı bir fereci telebbüs ederek şu ḡazeli beyān buyurdular:

روسر بنه ببا لین تها مرا رها کن	ترك من خرابی شب کرد مبتلا کن
مائیم موج سودا شب تا بروز تنها	خواهی بیا بنجشا خواهی برو جفاکن
بر شاه خویر و یان و اجب وفا نباشد	ای زرد روی عاشق تو صبر کن وفا کن
در دیست غیر مردن کانرا دوا نباشد	پس من چگونه کویم آن درد را دوا کن
در خواب دوش پیری در کوی عشق دیدم	با سر اشارتم کرد که عزم سوی ما کن
کر از دهاست در ره عشقی ست چون زمرّد	از برق آن زمرّد هین دفع ازدها کن
بس کن که بی خودم من کرتو هنر فزائ	تاریخ بو علی کو تنبیه بو علا کن

Me‘al-i kudsîsi: Sevgilim. Dilberim. Sen tenhâca giderek hâb-gâh-ı nâz-ı harîmînde bensiz başını yaştığına koyup yatacaksın öyle mi? Geceleri şabağlara kadar seni için dolaşan müptelâ-yı ‘aşkıñı, bu ben harâbı burada yalnız bırakacaksın, zarar yok.

Biz geceleri şabağlara kadar tenhâ, ‘âşıkâne inleyen mevc-i sevdâyız. Buña alışgınız. Sen ister isen ‘âşıkını yanına gel vişâlinle lütfet. İster isen yalnız bırak hicrânını cefâ eyle.

Güzeller pâdişâhı için ‘ahde vefâ etmek vâcip değildir. Ey yüzü şarmış ‘âşık... Sen şabredip ‘ahdiñe vefâ göster.

[154] Ah seni için bu sînde bir derd var ki oña ‘ölmeden başka devâ olmaz. Şu hâlde- o derde devâ et- diye nasıl ben saña söyleyeyim.

Dün gece rü‘yâmda bir pîri kûy-ı ‘âşkta gördüm. Başıyla baña işâret ederek bizim tarafa gel dedi. Eğer yolda bir ejderha var ise zümrüt gibi de bir ‘aşk vardır. İşte o ‘aşk-ı zümrüdîniñ berç-i lem‘ânıyla ejderhayı def‘ et.

Yetişir. Ben kendimde değilim. Eğer sen hüner-efzâ isen Ebu ‘Ali Sînâ’nın târihini söyle. Ebu’l-Alâ El Ma‘rî’niñ tenbîhinden bahş et.

Bu hâlden şoñra bir müddet mizâc-ı şerîflerinde tekessür zâhir oldu.

Bütün ekâbir şabağ ve akşam ‘iyâdet için huzûr-ı seniyelerinde işbât-ı vucûd ederlerdi. Mevlânâ Ekmele’-d-dîn ve Ğazanferî ki her ikisi de şabâbette Calinus-ı zamân idiler. Mu‘âlice ve tedâvi ile meşğûl olurlardı. Bunların her ikisi müttefikken nabz-ı mübâreklerini tutar şoñra hânedeki cemâ‘at arasından çıkıp kütüb-i tıbbiyeye mürâc‘at ederler. Teşhîş-i marâz için uğraşırlar. Tekrâr huzûr-ı seniyelerine gelir, nabz-ı mübâreklerini tutar, tedkîk ederlerdi. Bu def‘a nabzın ahvâlini başka türlü bulurlardı. Kaç günler bu vecih üzere tekrâr tekrâr tedkîkâtta bulundular. ‘Âkıbet o marâzın teşhîşinden ‘âciz ve muztar kaldılar. Hâzret-i Hudâvendigârdan kendi hâl-i şerîflerine vukûf ihsân buyurmaları için istirhâm ettiler. Bahtılar ki teşhîş-i marâz mümkün olmadı. İltimâs vâkı‘leri da icâbete maḡrûn bulunmadı. Añladılar ki bu işin ser-rişte-i ḡaḡîḡati başka cānibdendir, ḡazretiñ irâde-i ‘azmi ‘âlem-i dîgeredir. Kemâl-i te‘essüf ve telehhüfle zimâm-ı ihtiyârı elden bırakıp

h n be-i  asreti gözlerinden ve ru s re-i m      nelerinden a ıtma a başladılar. Mute hayyir ne  aldılar...

N g h altı yüz yetmiş iki sene-i hicriyesi cem diy 'l-  ir ni  beşinci pazar günü bir g z mevsimi idi. Tak r r-i        ve ma   r f e      nda, güneş   r b eder iken  fit b-ı cel l , mağrib-i      -i      -i                   etti. Vaz   ve   r ft n, fa  r ve         n b    ne ve        n ters  ve mu  minden el-    l hepsinden bir   r v ve fery ddır  optu. Elbiseler    , gözler n     , ba lar p r-    oldu.       -i   r v ve n    n der   d v rlar zed r,       -i g        n n r y-ı zem n renk-d r oldu. Nerede bir g     yönü mecr   ve ma    n [155] var ise      d     r, g    e     r olarak b -      r    eby t ile n   -i sar y-ı te   r ve      n olurdu:

    r   r   r       r     n     

  r              n    r      

      n   r              

                        

    r          r d         n    

  r                     

Ma  n -y  eby t: O  fit b-ı e    , sitre-i     ile gizlendi. Ben na  l olur da başıma d    m        d    .

O reb  -i       t g            -z r-ı fen   n uçtu. Ben na  l olur da bulut lar gibi g          c    n ve en n   z r  ile çürüğün olmam.

O       aydınlatan me     -i t b  n-ı       t   r b etti. Na  l olur da b     bir g     benim g       m gece olmaz.

O gece        n tech z ve tek    n e       lev    m     r edildi. Ertesi g            n ma     -ı p r-n r-ı cevher-i       t olan na   -ı m b     n           .        n ve d l-s    n p r-      olduğı               ,       ve       yığın ay  , ba  a           n -ı nev  e ve z r  ile p   ve pesende gidiyorlardı.         n        n,        n b    n       memleketi n b    n        orada     r idi. O m      e, o       ve                    . Her       n, her pazardan tabut-ı münevverlerini dolaşıp onu n ziy              n    -i me    t ederlerdi. N vv b-ı sa    n t ve       o na    m b                  .       n

hücūmunu değneklerle kılıçlarla def edebiliyorlardı. O izdiḥām ve ġalebelikle ancak akşam namāzına yakın muşallaya vāşıl oldular.

‘Ādet üzere “mu‘arrif” öñe geldi. Şeyḥ Şadre’d-dīn Konevī rahmetu’llāhu ‘aleyhe “*Melikū’l-meşāyih, buyuruñuz*” dedi.

[156] Mevlānā Ekmele’d-dīn-i Ṭabīb; hemān oradan seslendi. Dedi ki: “*Mu‘arrif edeberi‘āyet ediñiz. Sultān-ı meşāyih-i ḥaḳīkī Ḥazret-i Mevlānā idi, rihlet buyurdu.*”

Vaḳtā ki Şeyḥ Şadre’d-dīn namāz kılmak için ileri geldi. Bir şehḳa urdu. Kendinden geçti...

Ḳadı Sirāce’d-dīn rahmetu’llāhu ‘aleyhe ileri geldi. İmāmet buyurdu.

Şeyḥ Şadre’d-dīn’den keyfiyet-i şehḳayı şordukları zamān dedi ki: “*O zamān ki ḥuzūra doğru ilerledim. Şūret-i melā’ikedede bir cem‘iyet gördüm ki şaf bağlayıp namāz ve ziyāretle meşḡul oluyorlardı. O ḥālīñ heybet ve dehşetinden ‘aqlım başımdan gitti.*”

«98» Kırk gün kadar büyük küçük bütün ḥalk ṭürbe-i ṭayyibe-i muḳaddesede ziyāret için ḥāzır bulunurlardı. Naşıl ki Ḥazret-i Sultān Veled ḳuddise rūḥahu’l-‘aziz efendimiz ibtidā-yı nāmesinde beyān buyururlar:

بود نقلاں آن شه فاخر	پنجم ماه در جماد آخر
ششصد از عهد هجرت احمد	سال هفتادو دويده بعدد
کشت نالان فلك دران ماتم	چشم زخمی چنين رسيد آن دم
همه اندر فغان و آه و نفير	مردم شهر از صغير و کبير
کره از درد او کريبان چاک	ديهيان هم زرو می و اتراک
از سر مهر و عشق نه از پی بر	بجنازه همه شده حاضر
قوم هر ملتی بر و عاشق	اهل هر نر هتی برو صادق

کرده اورا مسیہیان معبود	دیده او را جهود خوب چو هود
عیسوی گفته او ست موسیٰ ما	موسوی گفته او ست موسیٰ ما
مؤمنش خوانده نورو سر رسول	گفته است عظیم بحر فضول
همه کرده ز غم کریبان چاک	همه از سوز کرده بر سر خاک
همچنان این کشید تاجل روز	هیچ ساکن نشدد می تف و سوز
بعد چل روز سوی خانه شدند	همه مشغول این فسانه شدند
روز و شب بود گفت شان همه این	که شدان کنج زیر خاک دفین

[157] Ma‘nā-yı ‘ālisi: Hicret-i seniye-i Ahmediye’niñ altı yüz yetmiş iki senesi cemādiyü’l-âhiriniñ beşinci günü o şehinşâh-ı fâhir naql buyurdu. O demde güz öyle zaḥmdâr oldu ki eflâk o mâtem içinde inledi. Şehirde ne kadar halk var ise küçük ve büyük hepsi figānda, âh u nefirde idi. Rûmîlerden, Türklerden bütün köylüler onuñ derd ve eleminden çâk-i giribân etmişlerdi.

O ḥazretiñ cenāze-i mübārekesinde hepsi ḥāzır idi. Bunlar mazhar-ı iḥsân ve in‘âm olmak için değil. Hepsi gönüllerindeki ‘aşk ve muḥabbetiñ sevkiyle gelmişlerdi.

Âh o nasıl bir nâzenîn-i ḥaḳîḳat, âh nasıl bir vücūd-ı pür-nûr-ı rahmet idi. Her nüzhetiñ ehli oña şâdık, her milletiñ kavmi oña ‘âşıktır.

Mesîhîler onu ma‘būd ittiḥâz etmişler idi. Cehūd ise onu Hud gibi laṭîf ve cemîl görürlerdi.

‘İsevîler bizim ‘İsâ’mız odur, Müsevîler bizim Mûsâ’mız odur derlerdi.

Mü’minler oña nûr u ser-i resul-i itlâk ederler. O bir baḥr-i ‘azîm-i ḥaḳâyıktır, derlerdi.

O dem-i iftirākta bunlarıñ hepsiniñ ğam ve elemiyle inleyerek yakalarını yırttılar. Sûziş-i dillerinden başlarına topraklar koydular.

Bu aḥvâl-i ḥazîn kırk gün devâm etti. Bu müddet zarfında ihtirāk-ı derd-i iftirāk, derûn-ı sûziş-nâk-ı muştâkında bir ân olsun sükûnet-yâb olmadı.

Bütün o mâtem-zedeler kırk gün sonra 'evlerine 'avdet ettiler. Faakat hep bu hikâye-i hazîn ile meşgûl oldular. Gece ve gündüz sözleri hep bu idi: “*Āh o kenc-i ilāhī zīr-i hākde meknūz olup gizlendi.*”

Melikü'l-udebâ Bedre'd-dîn Yahyâ o hâzrete merşiyeye olarak şu iki beyti inşâ' etmiştir:

کو دیده که در غم تو نمناک نشد یا جیب که در ماتم تو چاک نشد
سو کند بروی تو که از پشت زمین بهتر زتویی در شکم خاک نشد

Tercemesi: Ey bezm-i yâr-i cānımız... Sulţānımız seniñ ġāmıñla ağlamayan bir göz, seniñ mâtemiñle çāk çāk olmayan bir yağa, bir sîne kıalmamıştır.

[158] Āyine-i dīdâr-ı hâkîkat olan cemâline yemîn ederim ki derûn-ı tûrâbda senden daha iyi daha kıymetli bir vücûd yoktur.

'Āşîkândan bir 'azîz şu iki beyti o derd içinde vird-i cān ittiḥâz ederek okuyordu:

کاش آن روز که در پای تو شد خار اجل دست کیتی بزدی تیغ هلاکم بر سر
تا درین روز جهان بی توندیدی چشمم این منم بر سر خاک تو که خاکم بر سر

Tercemesi: Āh ecel dikenini seniñ mübârek ayağına battığı gün ne olurdu feleğîñ eli benim başıma helâk kılıcı ursa idi de böyle bir günde gözüm cihâmı sensiz görmese idi.

Āh hāk-i muḳaddesenîñ başı ucunda duran şimdi, bu benim öyle mi? Yazık. Yazık. Toprak başıma olsun.

[159]

2.4. KISM-I ŞALİŞ

Aşhâb ve Hulefâ-yı Hudâvendigâr Raḍıya'llâhu 'anhum Hâzarâtınıñ Zıkr ü Beyânındadır

2.4.1. H  zret-i Seyyid Burh  ne'd-d  n Mu  hak  k  k-i Tirmiz   Kıddise Sırruhu

«1» A    b-ı H  d  vendig  rdan birincisi: T  c  'l-evliy  ' el mu  hak  k  k  n, zübdetü'l-ezkiy   el '  rif  n, terc  m  n-ı esr  r  'l-n  s  tiye, sir  c-ı rum  zu'l-l  h  tiye, f   ru'l-mecz  b  n, '  rif-i k  mil-i m  dek  k  k: Seyyid Burh  ne'd-d  n Mu  hak  k  k-i Tirmiz   'aleyhe rı  v  nu'll  hu'l-ebed   h  zretleridir ki z  t-ı k  dsiyeleri kib  r-ı evliy  'u'll  htan ve      b-i keşf u esr  r olan 'uref  dan idi.

H  zret; tevekkül ve tecerr  dde     bit bir   edeme m  lik ve ma'rifette ise mevc-a-mevc bir dery  -yı z   ir idi. Bütün '  mr   m  c  hede, riy  zet, m     hede ve 'in  yetle geçti. D  'im   tev   ide müte'allik kelim  t-ı '  liye-i nu  k buyururlardı. 'Uzlet ve in    t  'a rağbet-i 'çözüme gösterirlerdi. D  ny  dan, h  lk  tan yüz çevirmişlerdi. Bütün abd  l-ı bil  d  n ve evt  d-ı   rz  n med  r  , o '   ırda v  c  d-ı k  dsiyeleri idi.

[160]   r  det ve     betleri: Sult  nu'l-ulem   Bah  'e'd-d  n Veled-i keb  r rı  vanu'll  hi 'aleyhe h  zretlerinedir. H  zret-i H  d  vendig  rımızın atabekli  ine mens  bdurlar. Ya'ni lalalık hizmet-i p  r-mef   aretinde bulunuyorlardı.

Cen  b-ı H  d  vendig  r 'ul  m-ı resmiyeyi ta    l buyurduktan     ra bir gün H  zret-i Seyyid Burh  ne'd-d  n z  t-ı a  deslerine   t  ben buyurdu ki:

“Ey c  nım... N  r-ı d  dem. Gerçi ta    l-i 'ul  mda   arf-ı mes  'i ile me      atler   ekti  niz... Ve m     r-ı bi'l-ben  n oldu  nuz. Fa  a   bili  niz ki bu 'ul  mu   m  ver  sında bir 'ilm-i d  ger vardır ki... O 'ilimler bunun   a  rı ve mift   ıdır. Pederi  niz beni ter   b etti. Sizi  n o 'ul  m-ı ha     iyeyi ta    l buyurmanız ma  l  bdur.”

Bundan     ra H  zret-i H  d  vendig  r   'ul  m-ı yak  niyenin ta    k  tına ter   b ederek   ar  k-i s  l  ku ve   d  b-ı me    yi  i tel   n etti. Peder-i '  l  ilerinden ta    k ve ta'lim ettikleri ha    y  k   kendilerine ta  r  r eyledi. Tam do  uz sene     bet buyurdular. Bu müddet z  rfinda Sult  nu'l-  ulem   rad  ya'll  hu 'anhu h  zretlerinin “Ma'arif”ini bi  n nevb  t H  zret-i H  d  vendig  r ile tekr  r ettiler. O derecede ki sırr-ı tev   id ve ma'arifeti kem   yenbe  i ta     e v    l ederek 'amel   bir h  l iktis  b ettirdiler. Belki onun   at   at m  ver  sında - g  zleri  n görmemiş olduğu- ma    m  t   menzil-g   h itti    z ettiler.

«2» Hâzret-i Sultânü'l-ulemâ ' Mevlânâ Bahâ'e'd-dîn Veled rağıya'llâhu ' anhu efendimiziñ Konya'da vefâtı hîninde Seyyid Burhâne'd-dîn rağıya'llâhu ' anhu efendimiz orada mevcûd değıllerdi. Vaqtâ ki şeyhiniñ haber-i ha'il-i vefâtını işitti. Öyle müte'essir oldu ki başında hâkister-i ğam göñlü âzûrde-i elem olarak mâtem-nişîn oldu. Tam bir sene onuñ iftirâkıyla mûm gibi eridi.

Bir gece vâkı'asında Sultânü'l-ulemâ Bahâ'eddîn Veled rağıya'llâhu ' anhu efendimizi gördü. Kendilerine ğâyet hiddetle buyurdular ki: *“Burhâne'd-dîn. Naşıl olur da [161] benim Muhammed'imi yalnız bırakırsıñ. Onuñ muhâfâzasında kuşûr ediyorsun.”*

O hâlin heybetinden uyanınca hemân veche-i ' azîmet-i Konya'ya tevcih ederek Hâzret-i Hudâvendigâra vâşıl oldu.

«3» Vüzerâ ve fuzelâ-yı Rûm'dan ve Hâzret-i Seyyid Burhâne'd-dîn'in mürîdânından olan Şâhib-i İşfehânî hâkkında menkûldür ki: Bir gün ' arz-ı hizmet-i'ubûdiyet maqşadıyla hâzretiñ arķasındaki elbiseleriñ yıkatılması için musâ'ade buyurmalarını istida'a etti. Cenâb-ı Seyyid kaţ' iyyen musâ'ade etmedi. Buyurdular ki: *“Yine kirlenir ise ne yapalım?”* O da cevâben *“Yine yıkarlar.”* dedi.

Bu su'al ve cevâb böyle birkaç kereler tekrâr eyledi. Hâzret-i Seyyid Burhâne'd-dîn gücendi. Buyurdu ki: *“Ey fuzûlî söz söyleyen. Biz 'âleme elbise yıkaamak için mi gelmişiz.”*

Müşârun ileyh âhîr vâqtine kadar bu vecih üzere emrâr-ı hayât etmiş olduĝu hâlde nezdine gelenler misk gibi bir râyiha alırlardı.

«4» Menkûldür ki: Şeyhü'l-islâm şeyh şehâbu'l-millet ve'd-dîn Ömer Es-Sühreverdi kaddesa'llâhu sırrahu'l-' azîz dâru'l-hilâfeden cânib-i Rûm'a gelmiş idi. ' Arz-ı bendegî için

Seyyid Burhâne'd-dîn hazretleriyle teşerrüf etmek istedi. Şâhib-i İşfehânî hazrete 'arz-ı tekrîm-i 'ubûdiyet ettikten sonra *"Kibâr-ı meşâyîhten bir zât gelmiş, şeref-yâb-ı meşûl-i huzûruñuz olmağ için müsâ'ade istiyor."* dedi.

Müsâ'ade olunduktan sonra şeyh; huzûr-ı 'âlîlerine girdi. Bir vaz'-ı hâkiyâne ile ittikâ edip zebân-ı hâl ile yekdîgere bî-vâsıta beyânâtta ve te'âtî-i esrârda bulundular. Şeyh Şehâbe'd-dîn ziyâdesiyle rikât buyurdu. Ve ağlayarak dışarıya çıktı.

[162] Ba'zı kimseler Şeyhten *"Niçin mükâleme buyurmadınız?"* diye şordular. Şeyh cevâben dedi ki: *"Bizim yanımızda pek çok mükâlemeler geçti. Müşkilât-ı keşîre hâll olundu."*

"Cenâb-ı Seyyid Burhâne'd-dîn'i nasıl bulduñuz?" diye vâkı' olan su'allerine cevâben buyurdular: *"O zât-ı 'âlî... Yüzü mestûr bir deryâ-yı ma'ârif ve haqâyıktır."*

«5» Menkûldür ki: Bir gün Hazret-i Seyyid kâddesa'llâhu sırrahu nuṭṭ buyuruyorlardı. Orada bulunan bir şahış dedi ki: *"Siziñ medhiñizi filan kimseden işitmiş idim."*

Hazret-i Seyyid buyurdu: *"Bağayım o adam kim imiş ki beni tanımağ ve beni medḥ etmek mertebesi kendisinde hâşıl olmuştur. Eğer o beni söz hayşiyetiyle tanıdı ise yakînen muḥakkak ki tanımamıştır."*

Zîrâ bu söz kalmaz. Ve o harf ve o şavt kalmaz o ağız ve dudak kalmaz. Çünkü 'arazdır.

Eğer beni fi'l hayşiyetiyle tanıdı ise yine böyledir.

Eğer benim zâtımı tanıdı ise şûret-i zâtı medḥ etmesi eşâsen doğru olmaz."

«6» Menkûldür ki: Şeyhü'l-islâm Tirmizî dermiş ki: *"Seyyid Burhâne'd-dîn, haqâyık ve ma'ârif dâ'ir olan sözleri pek güzel söyler. Çünkü kütüb-i meşâyîhi ve onların esrârını muṭâla'a etmiştir."*

Biri dedi ki: *“Siz de o gibi kitapları muṭāla‘a ediyorsunuz. Nasıl oluyor da [163] Hazret-i Seyyid’in kelimātına mümāşil sözler söylemiyorsunuz?”*

Bu su’aliñ cevābında: *“Seyyid mücāhedeyi ta‘ḳīb eder. Ve ḥaḳāyık üzere ‘āmildir.”* demesi üzerine o adam dedi ki: *“O ḥālde siz de o bāb-ı ḥaḳīḳate murāca‘t ediñiz. Ne için o kapıyı çalmıyorsunuz?”*

«7» Menḳıldür ki: Cenāb-ı Seyyid, Ḥazret-i Ḥudāvendigārımızñ derece-i kemāle vāşıl ve (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَأَخَوْفُ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ)¹²⁶ zümresinde şābit olup ‘ālim ve ‘ālimiyāna hidāyet bahş edecek, onları vāşıl-ı kemāl eyleyecek ḳudret-i ‘alā-yı lāyezāle nā’il bulunduğunu vaḳtā ki müşāhede buyurdu. Ḥazret-i Ḥudāvendigārımıza gelip cānib-i Ḳayseriye’ye hicret etmesi ḥuşūşuna müsā‘ade buyurmalarını kendilerinden iltimās eyledi. Faḳaṭ istiḥşāl müsā‘ade mümkün olmadı. Birḳaç gün sonra iltimās-ı vāḳi‘ tekrār etti. Yine müsā‘ade buyurulmadı. Nāḳār istiḥşāl-i müsā‘ade edemeksizin ‘azīmet ettiler. Yolda rākib oldukları ḥayvānıñ ayağı ḳaydı. Bir ḥaṭā vāḳi‘ olup mübārek ayağı incindi. Bi’z-żarūrih, ‘avdet ve Cenāb-ı Ḥudāvendigāra ‘arz-ı deḥālet ederek dedi ki: *“Ey nūr-ı dīdem... Ne için gitmekliğime müsā‘ade buyurmuyorsunuz?”*

Ḥazret-i Ḥudāvendigār cevāben buyurdular ki: *“Siz de ne için bizden uzaklığı ihtiyār buyuruyorsunuz?”*

Cenāb-ı Seyyid buyurdu ki: *“Elhamduli’llāh. Siz vāşıl-ı kemāl ve nā’il-i mertebe-i ‘ālu’l-‘āl olduñuz. Belki ‘ālimiyān sizden müstenīr ve behre-yāb-ı feyz olur. Benim esbāb-ı ta‘cīlīm şudur ki metīn ve ḳavī bir arslan bu vilāyete müteveccihen gelmektedir. O bir arslandır ben de bir arslanım. Birbirimizle geçinemeyiz.”*

Bunuñ üzerine Cenāb-ı Ḥudāvendigār müsā‘ade buyurdu. Ḥazret-i Seyyid de Ḳayseriye’ye [164] müteveccihen ḥareket eyledi. Az müddet sonra idi. Ḥazret-i Mevlānā Şemsü’l-Ḥaḳḳ ve’d-dīn-i et-Tebrizī ‘azzama’llāhu zikrihu efendimiz geldi.

¹²⁶ “Bilesiniz ki, Allah’ın dostlarına korku yoktur. Onlar üzülmeyecekler de.”/ El-Yunus/62 Age, s.2015

Cenāb-ı Seyyid'in kerāmāt ve menākıbı bî-hadd ve bî-pâyandır. Yalnız bu miqdârı; ulû'l-ebşâr için irād olundu. (والله و لى التوفيق و الهادى الى الطريق)

Zikr-i Şānī

2.4.2.Seyyidinā Cenāb-ı Şemse'd-dīn et-Tebrizī Kuddise Sırruhu

«8» Sultānu'l-evliyā 'ul-vāsilīn, tācu'l-maḥbūbīn, ḳuṭbu'l-‘ārifīn, faḥru'l-muvaḥḥidīn, āyet-i tafzīl-i el-āḥirīn ‘aliyyü'l-evvelīn, ḥüccetu'llāh-ı ‘aliyyü'l-mu‘minīn vārişü'l-enbiyā ve'l-mürselīn: Mevlānā ve seyyidenā Şemsü'l-Haḳḳ ve'l-millet ve'd-dīn Et-Tebrizī ‘aẓẓama'llāhu celāl-i ḳadrihi ḥazretleri öyle bir pādīşāh idi ki kāmīl-i mükemmil, şāḥib-i ḥāl ve ḳāl zü'l-keşf; zāt-ı aḥadī ma‘şūḳlarının ḳuṭbu... Ve bārgāh-ı kibriyā-penāḥ şamediniḥ ḥaşşu'l-ḥaşşı olup mestūrān-ı ḥarem-i ḳudsten maḳbūle-i ḥazīre-i insden idi.

Ma‘ārif ve ḥaḳāyıkta ehl-i taḥḳīḳiḥ mürāca't-gāḥı, ṭarīḳa-ı keşf ve vaşl için sālīkān-ı ḳudsūn rehber-i rāḥı idi.

Tekellüm ve taḳarrübde Mūsā ‘aleyhi's-selāmiḥ meşrebinde tecerrüd ve ‘uzlette ‘İsā ‘aleyhi's-selāmiḥ sīretinde idi. Dā'imā müşāhedede sülūk buyurur ve mücāhedede zamān geçirirdi.

Ḥazret-i Ḥudāvendigāriḥ zamān-ı seniyelerine ḳadar ḥiçbir āferīde onuḥ ḥāline muṭṭali‘ olmamış idi. El ḥāletü hazīhi onuḥ ḥaḳāyık-ı esrārına ḥiçbir kimsede vuḳūf ḥāşıl olmamıştır.

[165] Dā'imā kerāmāt-ı ‘āliyelerini ketm buyurur. Ve şöhret-i seniyelerini ḥaḳṭan gizlerlerdi. Tüccar elbisesi giyer ve meslek-i ticārette bulunurlardı. Gittikleri şehirlerde kervānsarāya nāzil olur, oda ḳapısını da muḥkem şürette kilitlerdi. İçeride mefrūşāt nāmına ḥaşırdan başḳa bir şey bulundurmazlardı. Meskenleri Tebriz'de idi.

Ḥazret-i Sulṭānu'l-Veled ki ferzend-i büzürg-vār-ı Ḥazret-i Ḥudāvendigārdır. Cenāb-ı Şems'in mürīdi idi.

«9» Menḳüldür ki: Ḥazret-i Şems bir aralık bir sene kadar maḥruse-i Şām'da ihtiyār-ı ikāmet buyurmuşlar idi. Haftada veya daha ziyāde müddet zarfında ancak bir kere hücre-i 'āliyelerinden çıkar, başçı dükkānına gidip iki pul verir. Yağsız baş şuyu iştirā eder. Ve onu tenāvül buyurup bir hafta onuñla ḵanā'at eylerlerdi. Bir sene müddet bu vecihle hareket buyurdular.

Baş pişiren adam ḥazretiñ bu siyāk üzere devām eden aḥvāline dikkat etti. Añladı ki kendileri ehl-i riyāzettendir, bu zaḥmeti ārzü-yı seniyeleriyle ihtiyār ve ḵabül buyurmuşlardır.

Ertesi sefer geldikleri zamān yağlı, lezīz tiritlerle dolu bir kāse ihzār edip temiz ve laṭif iki dilim etimeki de yanına koyup ḥuzūr-ı aḵdeslerine getirdi.

Cenāb-ı Şems bunu görünce añladı ki mu'amele ve aḥvāl-i seniyelerine vuḵūf ḥāşıl etmişlerdir. Derḥāl ellerini yıkamak bahanesiyle kāseyi aşağıya bırakıp dükkāndan dışarıya çıktılar ve şehirden de hareket ve 'azīmet buyurdular.

«10» Menḳüldür ki: Bir aralık yolda gidiyorlardı. Bir emīr ḥayl ve ḥışmıyla kendilerine [166] mülākī oldu. Vaktā ki yekdiğere naẓar-endāz oldular. O emīr uzaktan ḥayvānıñ dizginlerini çekip uzun müddet durdu. Ondan soñra ağlayarak yoluna devām etti.

Ḥazret-i Mevlānā Şemse'd-dīn 'aẓẓama'llāhu zikrihu'nuñ zebān-ı mübārekinde (عَبْدَهُ بِالنَّعَمِ) (سُبْحَانَ مَنْ يُعَذِّبُ) kelāmı şādır oldu.

Aşḥāb bunun keyfiyetini zāt-ı ḵudsiyet-sımātlarından bir vaz'-ı bendekāne ile istifsār ettiler. Ḥazret buyurdu ki: *"Bu emīr gizli evliyā' zümresindendir ve bu libās içinde mestürdür. Beni görünce niyāz etti."*

Dedi ki: “Rāh-ı ‘ibādet ve sülūkı bu libās içinde birleştirmeye muhtedir olamıyorum. Haqq Te‘ālā’dan isteyiniz de bi’l-küllîye libās-ı fakra gireyim. Ve o libās içinde ferāgat-i tām üzere perverdekārımın ‘ubūdiyetiyle meşgūl olayım.”

Vaktā ki munācāt ettim. O libās içinde daḥi onuñ ‘ubūdiyeti vardır. Ve nūr-ı velāyeti, kudūret-i emaretiyle müctemi‘ tutması muhteẓīdir. İşāreti geldi”

Emir bu ḥālî müşāhede kılınca inleyerek gitti. Ve tenini meşakḳate koydu.

«11» Hāzret-i Sultānu’l-Maḥbūbīn Sultān Veled ḳaddesa’llāhu sırrahu’l-‘azīz efendimiz kendi meşnevīlerinde Cenāb-ı Şems’iñ menāḳıbı zıkrinde buyururlar ki: ‘Āşīḳān- ilāhiniñ yekdiğerinden müte‘ālī üç mertebesi vardır. Ma‘şūḳānıñ da üç meretebe-i müte‘āliyesi vardır.

Manşūr-ı Hallāc rahmetu’llāhu ‘aleyhe ‘āşīḳlık maḳāmında meretebe-i evvelinde idi. Bu mertebelerin vasaṭı ‘azīmdir. Āḥirīni ise daha ‘azīmdir. Bu üç mertebenin aḥvāl ve aḳvālī ‘ālemde zāhirdir.

Faḳat o üç meretebe-i ma‘şūḳān gizlidir. Kāmil ve vāşıl olan ‘āşīḳān o üç mertebenin meretebe-i evvelininden yalnız bir nām işitmişlerdir. Onuñ [167] didārını temenni edegelmişlerdir. O mertebelerin vasaṭından kimseye nām u nişān gelmemiştir. Meretebe-i āḥirīniñden ise hıḳbir şey duymamışlardır.

Mevlānā Şemse’d-dīn Tebrīzī meretebe-i āḥirinde server ve pādīşāh-ı ma‘şūḳān idi. Bundan dolaydır ki Hāzret-i Hudāvendigārımız ḳaddesna’llāhu bi-sırrahi’l-‘azīz efendimiz buyurur:

Beyt

طُيُورُ الضُّحَى لَا تَسْتَطِيعُ شُعَاعُهُ

فَكَيْفَهُ طُيُورُ اللَّيْلِ تَطْمَعُ أَنْ تَرَا

Ma‘nā-yı ‘ālisi: Duḥā vaktiniñ kuşları o şems-i tābānıñ şu‘ā‘ına dayanamıyor. Nerede kaldı ki gece kuşları onu görmeği tama‘ edecektir.

«12» Yine Meşnevī-i Veledī’de beyān olunmuştur ki:

Bir gün Ḥazret-i Ḥudāvendigār ḳaddesna’llāhu bi-sırrahu efendimiz ğaybde müşāhede buyurdular ki: Bir kuṭub dört biñ mürīde mālīk, hepsi de velī ve Ḥaḳḳ’a vāşıl idi. O kuṭub çilede oturmuş kendiniñ vāşıl olmadığı maḳām ve ḥāleti Ḥaḳḳ’tan istiyordu. Bu temenniyāt içinde “*Ya Rab. Ya Rab.*” diyor. Bir derecede ki eczā-yı zemīn ve āsmān, ervāḥ-ı ‘ulviye ve süfliye ona tevfiḳen “*Ya Rab.*” diyorlardı.

O vāḳitte ise Nūr-ı Ḥudā - işbā‘ edercesine- Mevlānā Şemse’d-dīn Tebrizī ‘azzama’llāhu zikrihu’nuñ ğuş-ı mübārekine tābān oluyor. “*Lebbeyk. Lebbeyk.*” diyordu. Üç def’a tekrār edince Mevlānā Şemse’d-dīn buyurdu ki: “*İlāhī, o şeyḫ, ya Rab diyor. Oña Lebbeyk de.*”

Ḥazretiñ bu kelāmından dolayı derḥāl nūr-ı pey-a-pey o kuṭbuñ ğuşına tāb-endāz olup “*Lebbeyk. Lebbeyk.*” dedi.

«13» [168] Menḳūldür ki: Mevlānā Şemse’d-dīn Tebrizī ‘azzama’llāhu zikrihu her ne zamān ki tevālī-i tecelliyāttan müstağraḳ olur ve ḳuvvā-yı insāniyenīñ o mücāhedeye taḥammül edemeyeceği bir raddeye gelirdi; o vāḳit o ḥālī atmak için kendini işle meşğül ederdi. Tanımadığı bir adamıñ yanına gidip mevāşī ve davarlarını sürmeği der ‘ahde eder... Ve geceye ḳadar çalışır, iş görürdü. Ücret-i yevmiyesini te’diye ettikleri zamān buyurdu ki: “*Borcum var. İstiyorum ki param nezdinizde biriksin. Şoñra borcumuñ hepsini birden onuñla ödeyeyim.*” Bu bahāne ile alacağı ücreti orada mevḫūḳ bırakır ve bir müddet şoñra da şavuşur, ğā’ib olurlardı.

Mevlānā Şemse’d-dīn Tebrizī Ḥazretleriniñ Cānib-i Rūm’a Hicret-i ‘Āliyeleri ve Ḥazret-i Ḥudāvendigār Ḳaddesa’llāhu Esrārihu Efendimize Kesb-i İttişāl Buyurmalarının Sebebi:

«14» Menkûldür ki: Mevlânâ Şemse'd-dîn Tebrîzî bir vakit eşnâ-yı münâcâtta buyurdu ki:
“İlâhî, seniñ hâşânından hiçbir âferide var mıdır ki benim şoḡbetime taḥammül edebilsin.”

Derhâl ‘âlem-i ğaybdan işâret geldi ki: “Eğer şoḡbet arkadaşısı istiyorsañ cānib-i Rûm’a ‘azîmet et.”

Bunuñ üzerine hemân memâlik-i Rûm’a doğru rûberâh-ı ‘‘azîmet oldu. Şehirden şehre gidip refîk-i şoḡbet olacak yâri aradı. Vaktâ ki maḥrûse-i Konya’ya ḥareseha’llâhu te‘âlâ vâsıl oldu. Gece vakitsiz idi. Pirinççiler ḥânına nâzıl oldu. Ḥânîñ kapısı önünde oturmak için müzeyyen bir sedir vardı. Ekşer-i şudûr o maḳâmda oturlardı. Şabahleyin o sediriñ üstüne oturdu. Ya‘kûbvâr bûy-ı Yûsuf’u meşâm-ı cān ile istişmâm buyurmağa başladı.

Ki (إِنِّى لَاجِدٌ رِّيحَ يُّوسُفَ لَوْلَا اَنْ تُقْنَدُوْ) ¹²⁷ ve ḳaddesa’llâhu sırrahu efendimiz buyurdu ki:

[169] Şi‘r

بوى یار سیمتن مى آیدم	بوى آن خوب ختن مى آیدم
بوى رحمان از یمن مى آیدم	باز شعثاع عقیق احمدی

Ya‘ni: Āh mülk-i Ḥoten dil-beriniñ bana râyiḥa-i dil-nevâzı gelir. Āh o yâr-ı sîmteniñ baña bûy-ı gülbûyı geliyor. Cevher-i ‘aḳîḳ-i Aḥmedî’niñ şa‘şa-ı feyż-i lema‘âtı tâbân ve zâhirdir. İşte âh... Cānib-i Yemen’den bana bûy-ı raḥmân geliyor.

«15» Vaktâ ki Ḥazret-i Ḥudāvendigāra daḥi nûr-ı velāyetle ma‘lûm oldu ki o âfitâb-ı felek-i velāyet; beytû’s-su‘ûda ve burc-ı şerefe vâsıl olmuştur.

Zât-ı ḳudsiyelerini taleben ḥâne-i mübâreklerinden çıkıp ol ṭarafa doğru buyurdular. Yolda halk ḥazretiñ elini öpmek için her ṭaraftan taḳarrûbe ve yol bulmağa çalışıyorlardı. Zât-ı seniyeleri daḥi bi’l-muḳâbele hepsini oḳşayıp talṭîf ve tatyîb ile gönüllerini hoş ediyordu... O sırada ansızın naẓar-ı ‘arşî hemân Mevlânâ Şemse’d-dîn Tebrîzî, Ḥazret-i Ḥudāvendigâr rıdvanu’llâhî ‘aleyhümâ efendimize teşādûf etti. Nûr-ı muḥabbetle bildi ki ‘âlem-i ğaybda işâret olunan zâttan murâd o ḥazrettir. Hiçbir şey söylemedi.

¹²⁷”Kafîle (Mısır’dan) ayrılınca, babaları (yanındakilere):Eğer bana bunamış demezseniz inanın ben Yûsuf’un kokusunun alıyorum! dedi.” El-Yûsuf-94 Age, s.245

Ḥazret-i Ḥudāvendigār geldi. Cenāb-ı Şems'in karşısındaki diğer sedire oturdu. Her ikisi uzun müddet yekdigerlerine nigāh ettiler... Ve lisan-ı kudsî ile birbirleriyle mübāheş ve mükāleme buyurdular. Aşhābdan hiçbir āferide, gerek Mevlānā Şemse'd-dīn ḥazretlerinin aḥvālne ve gerek Cenāb-ı Ḥudāvendigārımızı o ḥazret için orada oturduğuna vākıf değil idi.

[170] Bir müddet sonra Mevlānā Şemse'd-dīn başını kaldırdı. Ḥazret-i Ḥudāvendigārdan su 'āl buyurdu. Dedi ki:

“Mevlānā raḥmeka'llāh Bayezid ḳaddesa'llāhu sırrahudan menḳūl olan şu iki ḥāl-i muḥtelifi ne güne te 'vīl buyurursunuz.

Zirā Bayezid'in Ḥazret-i Risālet şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimizi sūnnet-i seniyelerini, aḥvāl-i nübüvvet-penāhilerini tettebbu'ı bir meşābede idi ki Cenāb-ı Nebī-zīşān efendimizi ne yolda ḳavun tenāvül buyurdıklarını ḥaber-i tevātürü¹²⁸ kendilerine vāşıl olmadığı ecelden müddet 'ömründe ḳavun yememiş idiler.

Ḥālbuki Ḥazret-i Bayezid'in kelāmı şu siyāḳ üzere idi. Buyurdu ki: (سُبْحَانَ مَا عَظَّمَ شَأْنِي) ve ba'zen de buyurdu ki: (لَيْسَ فِي جُنبِي سِوَى اللَّهِ)

Ḥazret-i Resul-i Ekrem 'aleyhe şalavatu'llāhu etemm efendimiz o 'āzamet-i kemāliyle berāber buyurur ki: (أَنَّهُ لِيُغَانُ عَلَى قَلْبِي وَإِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي كُلِّ يَوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً) ya'ni “Ba'zen ḳalbim paslanır. Onu için ben her gün yetmiş kere Allāh'a istiḡfār ederim.”

¹²⁸ **Tevātür:** Bir haberin ağızdan ağıza yayılıp şüyû' bulması, intişâr etmesi. Şemse'd-dīn Sāmî, Kâmûs-ı Türkî **Haber-i Tevātür/Mütevâtir Haber:** Mütevâtir sözlükte, araya zamân girmekle berāber kesintiye uğramaksızın devām etmek, birbiri ardınca gelmek anlamındaki v-t-r kökünden gelmektedir. Bir hadis terifi olarak mütevâtir şöyle tanımlanmıştır: “Yalan bir haberi rivāyet etme hususunda birleşmeleri aklın ve âdetin kabûl etmeyeceği kadar kalabalık râviler topluluğunun kendileri gibi bir topluluktan alıp naklettikleri, görülen ve duyulan (his ve müşāhedeye dayalı) bir olayla ilgili hadislerdir.” Târifteki âdeten kaydı imkānsızlığın mantikî bir zorunluluk olmadığını belirtme amacına yöneliktir. Çünkü akıl, haberi verenlerin sayısına bakılmaksızın herkesin yalan söyleyebileceğini teorik olarak mümkün görür. Yapılan araştırmalar hicrî ikinci ve üçüncü asırlarda mütevâtir kavramının kullanıldığını göstermektedir. Prof. Dr. Salahaddin Polat vd., Hadis Tarihi ve Usûlü, Saray Matbaacılık, Ankara, 2013, s.257-258

¹²⁹ Ğayn: Maşdar olur. Şuşamak ve şusuzluştan yürek yanmak ma'nasındadır. Buluṭa denir. Ğaym gibi. Örtmek ve ḳaplamak ma'nasındadır. Gönül bulanarak ḡaseyān gelmek ma'nasındadır. İḡyān: örtmek ve ḳaplamak ma'nasındadır. (يقال اغين على قلبه على بناء المفعول بمعنى غين) Ḳale's-ş-şāriḥ ve minhu'l-ḥadīs. (انه ليغان على قلبى حتى استغفر الله فى اليوم سبعين مره) burada ḡayn ḳalb-i şerīfleri ba'da ḥasbu'l-beşeriye 'ömr-i

Ḥazret-i Ḥudāvendigār cevāben buyurdular ki:

“Bayezid gerçi evliyā-yı kāmilindendir ve ‘urefā-yı vāşılinden şāhib-i dil bir zāt-ı sūtūde-şifattır. Faķať onu vaķtā ki dā’ire-i velāyette kendisiniñ ma‘lūm olan maķāmında bıraķıp orada şābit kıldılar. Ve o maķāmıñ ‘azamet-i kemālini kendisine münkeşif eylediler. Binā’en‘aleyh o maķāmıñ şıfāt-ı ‘ulviyesini ve tevḥīd ve aḥādı zıkr olunan kelām ile beyān buyurdular.

[171] Ḥazret-i Rasulu’llāh şalavata’llhu ‘aleyhe ve selāme efendimiz ise her gün yetmiş maķām-ı ‘aẓīmden ‘ubūr ettirirler. Öyle maķāmāt-ı ‘ālīye ki birincisininñ ikinciye hīç nisbeti yoktur. Evvelki maķāma vāşıl olunca o maķāmıñ ‘ulviyetinden dolayı şükr eyler... Onu ğāyet sülūk olmaķ üzere telakķı buyururlardı. Vaķtā ki derece-i şāniyeye vāşıl olurlar. O maķāmı evvelkinden daha ‘ālī ve daha şerīf müşāhede ederek pāye-i evvelde bulunmalarından ve onuñla kanā‘at kılmadan dolayı istiġfār buyururlardı.”

Bu cevāb-ı ‘ālī üzerine Ḥazret-i Ḥudāvendigār ile Cenāb-ı Şems her ikisi oturduķları seki üzerinden aşıġıya inip yekdiġeriyle mu‘ānaķa ve muşāfaḫa ettiler. Süt ile şeker gibi birbirleriyle mümtezic oldular.

İlk def‘a altı ay, āzāde olarak Şeyḫ Şelaḫa’d-dīn-i Zerkūb rahmetu’llāhu ‘aleyhe ḫazretlerininñ hücrelerinde şoḫbet buyurdular. Öyle bir ḫāl üzere ki aşlā ve kať‘ā ekel ve şerb ve ḫacāt-ı beşeriye beyinlerinde vāķi‘ olmaz idi. O iki nāzenīn-i ilāhīniñ sırr-ı vaķtine, o lāhūtī ḫalvetgāha Şeyḫ Şelaḫa’d-dīn beyyaza’llāhu ġarrete ḫazretlerinden başķa kimseniñ duḫūl için mecālī yok idi.

Altı ayın ḫitāmında dışarıya çıktıķlar, Cenāb-ı Şems Ḥazret-i Ḥudāvendigārı semā‘a raġbet ettirdi. Semā’daki o ḫaķāyıkı ki onuñ şerḫi sezā-vār-ı tafşıl ve taťvıldır- zāt-ı seniyele beyān buyurdu.

«16» Semā’dan soñra vaķitlerini Mevlānā Şemse’d-dīn’iñ şoḫbet-i ‘aliyelerine taḫşış buyurmuşlar idi. Bu sebeble ekşer aşḫāb-ı ḫazrete ḫizmet-i ‘ubūdiyetmendāne ‘arzından ve

dünyeviye iştiġālden kināyedir. Zīrā ḫalb-i envārları istiġrāk üzere olur idi. İḫānen ba‘zı mühim olan ‘ömr-i dünyeviye inşirāfını “paslanmaķ” ile ta‘bir buyurdular. Ma ḫaza: Terceme-i kāmūs

şeref-i şoḥbetten mahrûm kalmışlar idi. Uzun müddet –olur ki şeb-i firâkıma şubḥ-ı vişâl yüz gösterir ve ba‘diyet yarelerine qurbîyet merhemi baḥşul’-yetâm ve şalâḥ eder – ümîdiyle o ḥâle taḥammül ettiler. Mümkün olmadı. Belki sūziş-i firḳat günden güne mutezâ‘if oluyordu. Bunuñ üzerine ḥased-i emâreleri zâhir ve bu ḥissiyât-ı nefislerinde müstemir oldu. Āteş-i ‘aşk ve şevḳleri meş‘alelerle parladı. (يُوسِسُ فِي صُورِ النَّاسِ)¹³⁰ vesvese-i ta‘aşşub demdemesini içlerine koydu. ‘Āḳıbet ğubâr-ı inkârı veche-i kâra kondurdular. Fıskı ‘aşk şaydılar. Lüzumsuz, fuḫlî işlerle meşġûl oldular.

[172] Kendi irâdelerini şeyḫiñ irâdesine tafḍîl ettiler. Fırşat buldukça ḥazretiñ ḥaḳḳında yâvegûluḳ ettiler, efsûs-ḥ̃ân oldular. Bundan maḳşadları o ḥazretiñ ḥâtır-ı şerîfine infî‘âl gelerek oradan başḳa bir maḥali teşrîf buyurması idi.

Hâlbuki Ḥazret-i Ḥudâvendigâr qarâr-ı sâbıḳ üzere kendileriyle şoḥbet buyurdukça derûn-ı deryâ mişâl ‘âlîleri, o cemâ‘atiñ ḥârânkârından müte‘eşşir ve münfa‘il olmadı.

Onlarıñ bî-vecih olan sözlerine iltifât buyurmadı. Onlarıñ eḳvâl ve ḥarekât-ı küstaḥânelerini icâbât-ı ‘aşḳa ḥaml eyledi.

Vaḳtâ ki ḥaddi aşılar. Bildi ki ‘azîm bir fitne eṭrafa sirâyetle ittisâ edecek fitneniñ sükûnu ve aḥvâl-i zamâniñ şalâḫı için birdenbire ḥabersizce maḥrûse-i Dımaşḳ’a hicret buyurdu.

Ḥazretiñ hicretinden soñra Cenâb-ı Ḥudâvendigâr bütün aşḫâbdan inḳitâ‘ ve ihtiyâr-ı ‘uzlet buyurdu. Bir ḥâlde ki bütebâḳî-i aşḫâb ve ‘azîzân daḫi o cemâ‘atiñ ef‘âlî seyyi‘esiyle ḥazretiñ âlâm-ı firâkıma zebûn kaldılar. Bir müddet o derd ve ğussa içinde zamân-ı güzâr-ı aḫzân oldular...

Nâgâḥ bir gün maḥrûse-i Şâm’dan taraf-ı eşref Ḥazret-i Mevlânâ Şemse’d-dîn’den Cenâb-ı Ḥudâvendigâra bir mektûb geldi. Bunuñ üzerine Cenâb-ı Ḥudâvendigâr o ḥazretiñ şevḳ ve ‘aşḳıyla yine semâ‘a başladılar. Kelimât ve ğazeliyât-ı ‘âşîḳâne inşâ buyurdular. Fitne-i vâḳı‘ada ‘alâḳadar olmayan ve bundan ma‘şûm bulunan cemâ‘ate ‘inâyetler ibzâl ettiler.

¹³⁰ “Ki o insanların göğüslerine vesvese verir.”/ En-Nâs-5 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.604

O fitneniñ ki muḥarriklerine ve o ḥareketiñ muḥarriżlerine ḳaṭ‘ā rūy-ı ‘ināyet göstermediler. Belki onların ḥāline bir köşeden çeşm-i nigerān-ı te’essüf oldular.

O cemā‘at gördüler ki büsbütün zümre-i mebgūzān ve maḥcūbān-ı ḥaḳīḳatten oluyorlar. Ḳalben inābet ve istiğfār ile iştiğāle başladılar. Bunuñ üzerine Ḥazret-i Ḥudāvendigār o cemā‘atiñ tevbe ve istiğfārını ḳabūl buyurdu.

[173] Bu ḥāli beyān şadedinde Sulṭān Veled ḳaddesa’llāhu sırrahu efendimiz buyurur:

همه کریان بتوبه که وای	عفو مان کن ازین کناه خدای
قدر او از عمی ندا نستیم	که بد او پیشوا ندا نستیم
طفل ره بوده ایم خرده مکیر	یا رب انداز دردل آن پیر
که کند عذر های مارا او	عفو کلی ازین شدیم دو تو
پیش شیخ آمدند لا به کنان	که بنجشا مکن دکر هجران
تو بها می کنیم رحمت کن	کر دکر این کنیم لعنت کن
شیخ شان چونکه دیداز یشان این	راه شان دادو رفت ازو آن کین

«17» Bunuñ üzerine bütün aşḥāb toplandılar. Ḥazret-i Sulṭān Veled gelip bir kısım aşḥāb ile cānib-i Dimaşḳ’a ‘azīmet buyurmalarını iltimās ederek bunuñ şükrānesi olmak, levāzımāt ve ḥavāyic-i seferiyeğe şarf edilmek üzere birçok altınlar, gümüşler takdīm ettiler.

Ḥazret-i Ḥudāvendigār ḳuddise sırruhu efendimiz dahı Cenāb-ı Mevlānā Şemse’d-dīn raḳıya’llāhu ‘anhiñ ṭalebkārī-i ḥużūr-ı şerīflerine dā’ir şu ḡazel-i bī-bedeli inşā ve Cenāb-ı Sulṭān Veled raḳıya’llāhu ‘anhu efendimiziñ şaḥābet-i ‘aliyeleriyle isrā buyurdu:

[174] Ḡazel

بخدا نیکه در ازل بو دست	حی و دانا و قادر و قیوم
نور او شمع های عشق افروخت	تا بشد صد هزار سر معلوم
از یکی حکم او جهان پر شد	عاشق و عشق و حاکم و محکوم

در طلسمات شمس تبریزی	گشت کنج عجائبش مکتوم
که ازان دم که تو سفر کردی	از حلاوت جدا شدیم چوموم
همه شب همچو شمع می سوزیم	ز آتشی جفت و از انکبین محروم
در فراق جمال تو ما را	جسم ویران و جان همچون بوم
آن عنانرا بدین طرف بر تاب	زفت کن پیل عیش راخر طوم
بی حضورت سماع نیست حلال	همچو شیطان طرب شده مرجوم
یک غزل بی تو هیچ گفته نشد	تار سد آن بشر فه مفهوم
پس بذوق سماع نامه تو	غزلی پنج و شش بشد منظوم
شام از نور صبح روشن باد	ای بتو فخر شام وارمن و روم

[175] **Me‘al-i şerîfi:** O ezeli ḥayy ve dānā, kādir ve ḳayyūm olan Cenāb-ı Hāḳḳ’a yemīn ederim ki onuñ nūr-ı ‘aşḳ şemmelərini yaḳtı, uyandırdı da yüz biñlerce esrār bilindi. Onuñ bir ḥükmüyle cihān, ‘aşḳ ve ‘āşīḳ ile ḥākim ve maḥkūm ile doldu. Tılsımāt-ı Şems-i Tebrizī’de ise onuñ ḥazīne-i ‘acā’ibi gizlendi.

Āh o gün ki siz ‘azīmet ettiñiz. Mūmuñ baldan ayrılması gibi ben de ḥalāvetten, lezzetten cūdā ḳaldım... Bütün gece şem‘ gibi muḥabbetiñizle yanıyorum. Āteşle enīs ve çiftim. Baldan, ṭattan maḥrūmum. İftirāḳ-ı cemālīñizle cismimiz vīrān, cānımız ise bayḳuş gibi nāle-i kenāndır. Artık ‘inān-ı ‘azīmeti bu ṭarafa çeviriñiz. Zevḳ ve ‘ayş filiniñ ḥorṭumunu büyüṭüp uzatıñız. Neşāṭ ve ṭarab-ı bezm-ārā-yı muḥabbet olsun. Sensiz sensiz, seniñ ḥużūruñ olmadan semā‘ ḥelāl deḡildir. Hicrān deminde neşve ve ṭarab şeyṭān gibi recm edilmiş idi. O dem-i ḥazīnde okunacaḳ, şeref-yāb-ı mefhūm olmaḳ mertebe-i bülendīsine yükselecek, güzīde bir ḡazel bile sensiz söylenmedi.

İmdi nāmeñizi aldım. Neş‘emden semā‘ ettim. İşte o zevḳ ve neşāt iledir ki beş altı ḡazel nazm eyledi.

Şām’iñ, memālik-i Rūm ve Ermen’iñ ey bā‘ş-ı iftiḥārı. Şām, ısrāḳ-ı cemālinizle ve nūr-ı şabāḥ sa‘ādetiyle rūşen olsun... Parıldasın.

[176] H azret-i Sult an Veledd  Cen b-ı H ud vendig r n  bir  in yet-i mah     a olan işaret-i  aliyelerini inf z için hem n p -ber c y-ı kıy m ve c n u dile ih r m-ı beste-i ihtim m olup c nib-i mah r se-i D ma   'a  az met eylediler.

T yy-i men zil edip D ma   'a v  il olunca a   ba işaret buyurdu. H azreti aramağa,  orma a  ıktılar. Her köşede o h z ne-i gevher-r z-ı il h yi aradılar. Ka  günden  o ra o   lem-i ha   yık  bir köşede buldular. Gördüler ki m sta ra -ı cem l-i  amed  olmuş. O belde ah lisinden hiç kimse onun mu   melesine ve ah v line v k f değil idi.

Sult an Veledd  y r n n hepsini alıp h z r-ı a desine geldiler. Ba larını secde-i  ub diyete koydular. Dest-i  er fini tak b l ile getirdikleri altın ve gümüş h z r-ı a desine  arz, H azret-i H ud vendig r n  sel m n  tebliğ ile mekt bunu da tak dim eylediler.

Mevl n   emse'd-d n lat f bir   rette tebessüm ederek buyurdu ki: *“Bizi s m ve zer ile ni in aldatıyor? Bize Mevl n -yı Mu ammed  s ret n  taleb ve  r  su k f dir. Onun sözünden ve işaretinden na ıl  ı ılabilir ki?”*

Bunun  zerine orada bir a  gün  aldılar. Her gün sem  ve zev  ile me   l oldular. Me  li -i seferiyyeyi ikm l ederek  in n-ı  az meti K nya'ya çevirdiler. Bütün a   b h zreti n h zmetinde ber berce s v r oldular. H azret-i Sult an Veledd  kıddise sırru u  zt r r  değil- fa a   a   ve i tiy r yla h zreti n rik b nda piy de olarak rev n oldu.

Cen b-ı  ems her ne  adar *“Bah   e'd-d n.  u hayv na bin n z.”* diye işaret buyurduysa da H azret-i Sult an Veledd  *“H ud vendig r m.   h-suv r...   l daği suv r olma  na ıl yaraşır.”* diye cev b vererek yoluna dev m buyurdu. Mah r se-i K nya'ya v  il oluncaya  adar  a   u niy z ile rik b-ı   lisinde yürüdüler.   te o seferde idi ki her bir  ademde yüz bi lerce mu kili hal ile t yy-i men zil-i ha   kat ve hiçbir s like h   l olmayan bu ed -i h   ileyi  a   ile k mil n ve v  il n n a  ala-i ma   m t na te    l  buyurdular.

Va t  ki o   file-i be  r t n pey  m-ı vu  l  K nya'ya geldi. H azret-i H ud vendig r [177] bütün ek bir ve a  zamlı ber ber istik b le çıktılar.  lk m l   t ta-ki iki  fit b-ı ha   kat birbirine mu  arin oldular –Mevl n   emse'd-d n Sult an Veledd  ha   n da pek çok

teşekkürler beyân edip piyâde olarak gelmeleri, kendi ihtiyâriyla ve ‘aşk ve ârzûlarıyla olduğunu envâ‘-ı tavşîfât ile takrîr buyurdular.

Hzret-i Hudâvendigârîñ pek hoşuna gitti. Sultân Veled’iñ hüsni edebini tahsîn ve takdîr buyurdu. Bu hâl üzerine, Hzret-i Sultân Veled efendimiz ‘inâyet ve iltifât-ı seniyelerini evvelkinden ziyâde ibzâl buyururlardı.

Elhâşıl aşhâb, onların şükrâne-i maqdem-i ferhundesini olmak üzere cem‘iyetler, ziyâfetler tertîb ederek her gün biri da‘vet eder. Feraḥfezâ bir köşeye, bir maḳâma götürürlerdi. Uzun müddet bu siyâk üzere nifâksız bir âmîziş-i vefâkârâne ile gece gündüz zevḳde ve cem‘iyet-i neşât u ṭarabda kaldılar. Hzret-i Hudâvendigâr ḳaddesa’llâhu sırrahu efendimiz evvelkinden ziyâde Cenâb-ı Mevlânâ Şemse’-d-dîn ḳuddise sırruhu ile âmîzişte bulunur, ittihâd ve ihlâsı ḥaddeden efzûn bir derece-i kemâle işâl buyururdu. Gece gündüz yekdiğeriniñ şöḥbetinde müstaḡrak olurlardı.

«18» Hzret-i Mevlânâ Şemse’-d-dîn bir hayli zamândan sonra Hzret-i Hudâvendigârîñ perverde-i ḥaremi olan “Kimyâ” nâmındaki duḡter-i pâkîzeyi taḡt-ı nikâḡına almak üzere iltimâs etti.

Cenâb-ı Hudâvendigâr kemâl-i memnûniyetle ârzûsunu yerine getirip o duḡter-i pâkîzeyi ḥazrete tezvîc buyurdular.

Kış mevsimi idi. Tâb-ḡāneniñ ¹³¹ şofasında bir maḡal tertîb ve tefrîḳ buyurdular. Hzret-i Mevlânâ Şemse’-d-dîn orada zifâf buyurdu. O kış mevsimi orasını mesken ve mevşuḳ ittihâz buyurdular.

«19» Cenâb-ı Hudâvendigârımız efendimiziñ ortanca maḡdûm-ı ‘ālîleri Çelebi ‘Alâ’e’-d-dîn ki [178] hüsni ve leṭâfette ve ‘ilm ve fazîlette nâzenîn-i cihân ve nâdire-i zamân idi. ‘Arz-ı ihlâş ve ‘ubûdiyet için vâlid ve vâlidesiniñ dest-i şerîflerini taḡbîle geldikçe şofanıñ ortasından geçerek tâbḡāneye giderlerdi. Bundan Mevlânâ Şemse’-d-dîn ḡayret-i velâyeti

¹³¹ Tab-ḡāne: Ocaḡı ve buḡarı olan oda. Ve ol meskene denir ki içerisini ḡamâm zemîni gibi müvecceḡ edip âteşle ḳızdırdıktan sonra soḡuḳ günlerde ekşeriya onda ârâm ederler.

Ma ḡaza: Burḡān-ı ḳat’ı

cūşa geldi. Birkaç def a şefkat ve naşihat yolunda kendilerine dedi ki: *“Ey nūr-i dīdem. Gerçi ādāb-ı zāhiri ve bāṭını ile müzeyyensiñiz. Lakin bundan soñra bu hāneye, yoluyla şaygı ile teşrīf buyuruñuz.”*

Bu söz kendilerinin gücüne gidip münfa‘ il oldu. Esāsen Sultān Veled hakkında fazla iltifat ve ‘ināyet göstermekte olduklarından dolayı hātırlarında mevcūd olan küdürēt bu hāl üzerine tekrār ve tezāyüd etti. Dışarıya çıkıp keyfiyeti bir kısım cemā‘ ate takrīr etti.

O cemā‘ at fırsatı ğanimet şaydılar. Beyinlerinde gizli tuttukları sözü hīz-i fi‘ le getirdiler. Dediler ki: *“Ta‘accüb olunacak bir iştir. Āfākī bir adam hāne-i Hudāvendigāra gelsin de şāhib-i hānenin nūr-ı dīdesini kendi evine gelmeğe bırakmasın.”*

Hāşılı o cemā‘ at fırsat buldukça o hāzreti istihfāftan hālī kalmazlar... Ve mūcib-i infī‘ āli olacak ef‘ āl ve hārekātı icrādan çekinmezlerdi.

Cenāb-ı Şems bir müddet o cemā‘ atın hārekātını kemāl-i hilminden ve luṭf u ihsānından dolayı Hāzret-i Hudāvendigāra açmadı, söylemedi.

Fakat bir müddet soñra haddi aşılar. Bunun üzerine hikāye tarikiyle Sultān Veled efendimize keyfiyetten bir şemme takrīr buyurdu. Dedi ki: *“Ma‘lūm olsun ki bu sefer bu cemā‘ atın hareketinden dolayı öyle bir şüretle ğaybubet edeceğim ki, benim eşerimi hiçbir āferīde bulamaz.”*

İşte o sıralarda nāgāh ğaybubet buyurdular.

Vaktā ki Hāzret-i Hudāvendigār ‘ale’ş-şabāh medreseyi teşrīf buyurdu. Hāneyi Cenāb-ı Şems’den hālī bulunca bir ebr-i hāzīn gibi hūrūşa geldi. Halvet-hāne-i Hāzret-i Sultān Veled’e gitti. Seslendi. Buyurdu ki:

(بهاالدين چه خفته برخيز وطلب شيخت كن بازمشام جان را ازفوائح لطف اوخالى مى يابيم) ya’ni: *“Bahā ‘e’d-dīn! [179] Ne oturuyorsuñ? Kalk. Şeyhiñi ara. Yine meşām-ı cānı onuñ fevāyiḥ-i laṭīfesinden hālī buluyoruz.”*

Bir hayli müddet onuñ vücūd-i şerīfini talebden, aḥvāl ve āṣār-ı ‘āliyelerini istifsārdan ḥālî kalmadılar. Bu sefer birden bire naẓar-ı ‘ināyetlerini o cemā’atten ref’ buyurdular. Gece gündüz o ḥazretiñ firākıyla ğazeliyāt-ı ‘āliye beyāna getirdiler.

Her kim ki o ẓuṭb-ı vaḳtî iz’āc ederek oradan infikāke mecbūr etmişti; ‘ākıbet gūş-māl-i te’dıbe uğradı. ‘Ināyet-i ‘āliyelerinden de bi’l-küllîye mahrūm kaldı.

Hāşılı birçok araştırıldıktan soñra Ḥazret-i Ḥudāvendigār ‘aẓẓama’llāhu zikrihu efendimiz bir muḳteẓā-yı ḥikmet ve maşlahat, Cenāb-ı Şems’i aramak için hep ‘azizān ve muḳarribān ile birlikte maḥrūse-i Dimaşḳ’a ‘azimet buyurdular. Orada bulundukları müddetçe her köşeden, her taraftan ḥazreti şordular, aḥvāl-i ‘aliyesine dā’ir ma’lūmāt araştırdılar. Āḥirū’l-emr maḥrūse-i Ḳonya’ya ‘avdet buyurdular. Yine semā’, inşā-i ḥaḳāyık ve ifşā-yı daḳāyık, terġib-i ‘ubbād ve taşviye-i ḳulūb-ı evtād ile meşġul oldular.¹³²

Şeyḫ Şelaha’d-dīn-i Zerkūb ḳaddesa’llāhu sırrahu ki Mevlānā Şemse’d-dīn raḍıya’llāhu ‘anhiñ ḥulefasından olup envār-ı velāyet ile ārāste ve zümre-i evliyā içinde bir güzide,

¹³² Ba’zıları Cenāb-ı Şems’iñ ğaybūbetini maḳtūlen şehādetine ‘aṭf ediyorlarsa da bu babda bir vesika olmadığı gibi gerek Sultān Veled ḳaddesa’llāhu sırrahu’l-‘aziz efendimizin ve gerek işbu kitāb-ı şerifin mü’ellif-i ‘ālisi Feridūn Bin Aḥmed Sipehsālār ḳuddise sırruhu ḥazretlerinin böyle bir vaḳı’adan veya bunun ihtimāl-i vuḳū’ından bahş etmeyişleri bu zannın durağı olmadığına delālet eyler. Binā’en’aleyh ḥaḳıḳat-i ḥālde ğaybūbet-i ‘ālileri aḳvā ve Cenāb-ı Ḥudāvendigār ḳuddise sırruhu’l-a’la efendimizin ḥazret-i Şems’i aramak üzere Şām’a gitmeleri daḫi bunu te’yid eder delā’il-i mu’tenādır.

Gerçi Ḥazret-i Şems’iñ nereyi teşrif ettiği ve ne şüretle ğaybūbet buyurduğu ma’lūm değildir. Faḳat Şām’ı teşrif ettikleri- ilk ğaybūbetlerinden daḫi zāt-ı seniyeleri aḥbār buyurmadan evvel- ma’lūm olmadığından bu cihet cā-yı mülāhaza olamaz. Şu takdirce ḥazretiñ ḥabersizce diyar-ı āḥire ‘azimet için ṭayy-ı menzil etmeleri mümkün ve ḥazret-i İsa ve İdris ‘aleyhüme’s-selām gibi- ser-ā-pā nūr olan vücūd-ı ḳudsiyelerini- sırr ederek āsmān-ı ğayb-i hüviyete te’alā buyurmaları daḫi muḥtemeldir.

Vaḳı’a ki ḥazretiñ maḥal-i teşrifini ve keyfiyet-i ğaybūbetini keşf buyurmak Cenāb-ı Ḥudāvendigār ḳaddesa’llāhu esrārıhu efendimiz gibi bir veli-yi a’zam-ı ilāhî için işten bile değildir. Lakin Cenāb-ı Ḥudāvendigār tecelligāh-ṭal’at-ı dīdārı olan cāmı meşabesindeki Şems’ini birdenbire ğā’ib edince- meşnevî-yi ma’neviyelerinde “şerḥ-i in hicrān ve in ḥūn-ciġer” diye beyān buyurdıkları öyle bir dem-i ḥālinde- ḳalbi tābān-ı aḳdeslerindeki āteş-i envār-ı ‘aşıḳānelerinin fūrūzān ve derā-yı iştıyāk-ı muḥabbetkārānelerinin ḥurūşān olması, o dem şuġfenmā-yı ġarāmenisten bir gölge gibi ḳalan ḥātırā-yı mūkāşefeyi ḳalb-i aḳdeslerinden yaḳtı, götördü de kemāl-i ‘aşḳ ve iştıyāk, şevḳ ve istiġrāk ile Şems-i cānını aramağa ḳoştı.

Bu ḥāl; enbiyā-yı ‘azām ‘aleyhi’s-selām da daḫi vāḳi’ olmuştur. Nitekim ḥazret-i Ya’ḳub “‘aleyhi’s-selām” nūr-ı dīde-si Yūsuf’uñ firḳat-i nāgehāniyesiyle ḳalb-ı aḳdesindeki āteş-i ‘aşḳ birdenbire fevārān ederek Ken’ān ilinde Yūsuf’uñ ḳuyu içinde olduğunu keşf buyurmadı da Pīrāhan-ı Kelbū-yı Yūsuf’u ḥāmil olan kārban-ı Mışır’dan ayrılınca: “Ah Yūsuf’uñ ḳoḳusunu alıyorum...” diye beşāret-i ‘aşıḳāne gösterdi. Güyā ki cānib-i Mışır’dan vezān olan nesimāt rūū-nevāz; ḥazret-i Ya’ḳub için peygām-ı Yūsuf’u mübeşşir birer nūvīd-i āşināyī idi.

Hālbuki Mışır; ḳuyunun bulunduğu maḥalden pek çok uzaḳtı. Faḳat o zaman; sīne-i Ya’ḳub’daki deryā-yı ‘aşḳ, ibtidā-yı iftirākta olduğu ḳadar cūşān ve hurūşān değil idi. Vallāhu a’lem. (Mütercim faḳir)

meşār-ı [180] bi'l-benān yektā-yı zamān bir zāt-ı sūtūde-şifāt idi. Hazret-i Mevlānā Şemse'd-dīn ile şöhet buyurmuşlardı. Cenāb-ı Hudāvendigār kıddesa'llāhu esrāruhu efendimiz müşārun ileyhi sā'ir-i aşhābdan mümtāz buyurarak ve Cenāb-ı Şems'in maķāmına kā'im kılarak onuñla şöhet buyurdular. Rıdvanu'llāhi 'aleyhim ecma'in.

Zıkr-i Sāliş

2.4.3.Cenāb-ı Şeyh Şelāha'd-dīn-i Zerkūb-ı Konevī Kıddise Sırruhu

«20» Seyyidu'l-evliyā ve'l-muḥaḳḳikīn, zübdetü'l-ārifīn, ḳuṭbu'l-evtād ve emanu'llāh beynü'l-ubbād, Cüneyd-i şānī, faḳīr-i Rabbānī, muḥtāru'l-ḳulūb Şeyh Şelaha'd-dīn-i Zerkūb kıddesa'llāhu rūḥahu'l-azīz efendimiz Hazret-i Hudāvendigārın mürid ve ḥalīfesi idi. Mevlānā Şemse'd-dīn'in pīşvā-yı [181] ehl-i şöheti ve Çelebi Hüsāme'd-dīn ḥazretlerinden maḳdem bütün müridānın mürāca't-gāhı idi.

Zühd ve vera'da bī-bedel, mücāhede ve taḳvāda bī-mişldir. Ma'rifet-i ilāhīye ve 'ulūm-ı yaḳīniye –mecāz üzere deḡil-belki ṭarīḳ-i niyāz üzere kendilerinde ḥāşıl olmuş idi. Ehl-i şıdkıñ a'lā-yı maḳāmātını kendilerine menzil-i ittiḥāz buyurmuşlardı. O bir baḥr idi, zāḥir o bir faḳīr idi kāmīl. Her kim ki dest-i irādet ve muḥabbetle onuñ dāmen-i keremine- ki ḥabl-i metīn ondan 'ibārettir- yapışır, bırakmaz ise kāmīlān-ı şāḥib-i dil zümresinden olurdu.

Dā'imā kendi nefsi kāmīl-i 'ālīlerine mürāḳıb idi. İcāz ve ihtişār üzere kelīmāt-ı 'ālīye nuṭḳ buyururlardı.

İbtidā-yı ḥāllerinde daḡi emniyet ve diyānetle meşḥūr idi. Zerkūbluḳla “ḳuyumculuḳla” meşḡul olurdu. Hazret-i Hudāvendigāra bende olmak için müteḥaşşıl olan teveccūh ve tecrīd-i 'ālīleriniñ sebebi şudur:

«21» Bir gün Şelāha'd-dīn-i Zerkūb ḥazretleri 'ādeti üzere kendi ḥücreinde ḳuyumculuḡa müte'allıḳ mühim bir iş yapmakla meşḡul idi.

O gün teşādüfî Cenāb-ı Hudāvendigārîñ cūşuş-ı vecd ve cezebâtı ve hālât-ı ‘azîme-i ma‘neviyâtı var idi. Nāgāh hücre-i Şeyh Şelāḥa’d-dîn’in kapısı önüne geldi. Şeyhiñ çekiciniñ darb u taraqası āhengiyle hālet-i derūnîleri pür galeyān olarak yerinden sıçrayıp semā‘ ve harekete başladılar. Tamāmen zevk ve eşvāka müstağrak oldular.

Şeyh Şelāḥa’d-dîn ḥazretleri gördü ki Cenāb-ı Hudāvendigārîñ semā‘ı, çekiciniñ darb u taraqası āhengi üzeredir. Çekiciñ āhengini kesmeyip o hāl üzere devām buyurdu. Elindeki altınıñ ziyānını hiç düşünmedi. Nāzar-ı ‘itibāra almadı.

Bir müddet sonra Ḥazret-i Hudāvendigārîñ da‘veti üzerine Şeyh Şelāḥa’d-dîn hücresinden dışarıya çıktı. Cenāb-ı Hudāvendigār ile bir müddet şohbet edince āyine-i derūnunu muşaykal mücellā eyleyip nefsinde müteḥaşşıl-ı kemālāt o ḥazretiñ eşer-i feyz-i ‘ināyeti olduğunu añladı. Bu icābāt-ı ‘irfān üzerine kendini şeref-i irādet-i ḥazrete taḥşiş ile [182] melḥūz-ı nāzar-ı hümāyūnu olmak sa‘ādetine nā’il ve nihāyetü’l-emr-i şāhib-i hidāyet ve ‘ināyet olan kāmīlān cümlesine dāḥil oldu. Naşıl ki Ḥazret-i Hudāvendigār beyyżalahu vücuhuhu efendimiz buyururlar:

کار زر کوبان چوزر کردی چوزر

شه صلاح الدين كه تو صد مرده

Dīger bir ğazel-i ‘ālilerinde buyururlar:

مطر با اسرار مارا بازکو قصه های جان فزارا بازکو

مادهان بر بسته امروز ازو تو حدیث دلکشارا بازکو

مخزن اِنَّا فَتَحْنَا بر کشا سر جان مصطفی را بازکو

چون صلاح الدين صلاح جان ماست آن صلاح جانهارا بازکو

Ma‘nā-yı ‘ālisi: Ey muṭrib. Āvāz-ı dil-keş rūḥ-perveriñle bezm-i esrārımızı, o cān-fezā kışşaları açık söyle. Biz bugün ondan, o beyānāt-ı rūḥ-perverden ağızımızı kapadık. Sen... O ḥadīş-i dil-güşāyı sen; açık söyle. (اِنَّا فَتَحْنَا)¹³³ ḥazīnesini açıp esrār-ı cān-pāk-i

¹³³ “Biz sana dosdoğru, apaçık bir fetih ihsân ettik.” El-Fetih-1 Age, s.510

Muṣṭafavī'yi ve bezm-i ṣalāḥ-ı cānımız olan Şelāḥa'd-dīn'in; o cānların ṣalāḥınıñ rāzını āşikār söyle.

Hāzret-i Sulṭān Veled kendi meşnevī-i 'āliyesinde buyurur ki:

لقب شان يود شه صلاح الدين	قطب هفت آسمان و هفت زمين
نظرش کرده سنك را قابل	درو صال خدا قوی كامل
هركه دیدش ز اهل دل كشتی	[183] نور خور از رخش خجل كشتی
بر كزیدش ز جمله ابدال	چون ورا دیدش یخ صاحب حال
غير اورا خطاء و سهوا نكاشت	روبدو كرد جمله را بكداشت
باز آمد بما چرا خفتیم	كفت آن شمس دین كه می كفتیم
نیست پروای كس مرا بجهان	كفت از روی مهر بایاران
از برم با صلاح دین كروید	من ندارم سر شما بر وید

Me'al-i şerīfī: Beyān edeceğim zāt me'ālī-i şıfatıñ laḳabı Şeh Şelāḥa'd-dīn'dir. O yedi ḳat āsmānıñ, yedi ḳat zemīnıñ ḳuṭbudur.

Vişāl-i ilāhīde ḳuvve-i ber-kemāldir. Onuñ naẓar-ı feyz-i eşeri ṭaşa ḳābiliyet baḥşetmiştir.

Nūr-ı āfitāb onuñ tābeş-i envār-ı cemāline ḳarşı utanırdı. Her kim o cemāl-i tābānı ihlāş-ı derūnuyla görse ehl-i dilden olurdu.

Şeyḥ-i şāḥib-i ḥāl, o maḥbūb-ı nāz-perver lā yezāl vaḳtā ki onu gördü. Ebdāl-i ilāhiye içinden mümtāz ve ber güzīde ḳılıp ona müteveccih oldu. Ondan ḡayrısını sehv ve ḥaṭā ḳıyas eyleyerek hepsini bıraktı.

Buyurdu ki: “Haniyā. O Şemse'd-dīn, Şemse'd-dīn diyorduk. İşte o; bize tekrār geldi. Ne için uyuyalım da bu tecellī-i ḥaḳīḳatı tanımayalım. Bundan āḡāh olmayalım.”

Yine kemāl-i muḥabbetinden yārāna buyurdu ki ne için gizleyeyim. Benim cihānda hīčkimseden pervām yok. Ey yārān. Benim yanımdan gidiñiz, maẓhar-ı rāzım olan Şelāḥa’d-dīn’e mürāca‘t ediñiz. O bir maṭāf-ı kāmیلāndır. Onuñ eṭrāfında toplanıñız.

«22» Mevlānā Şemse’d-dīn’iñ gaybūbetinden soñra Cenāb-ı Hudāvendigār Şeyḫ Şelāḥa’d-dīn ḥazretleriyle teskīn-i te’sirāt ettiler. Onuñla ārām buldular. Sulṭān Veled buyurur: [184]

شورش شیخ کشت ازو ساکن وان همه رنج گفت و کو ساکن

شیخ با او چنانکه با آن شاه شمس تبریز چنانکه خاسه آله

خوش در آمیخت همچو شیر و شکر کار هر دو ز همد کر شد زر

Ma’nā-yı ‘ālisi: Şeyḫiñ o maḥbūb-ı nāz-perver-i ilāhiniñ şūriş-i aḥvālī, te’ellümü, güft u gūy-ı derd-nāki Cenāb-ı Şelāḥa’d-dīn ile sūkūnet-yāb oldu.

Hāşşa-yı ālihi olan Şems-i Tebrizī, o şāh-ı ma’nā ile naşılsa o nāzenīn-i ḥudā olan şeyḫ de Cenāb-ı Şelāḥa’d-dīn ile öyle idi.

Şekeriñ sütle imtizacı gibi yekdiğeriyle ne hoş, ne laṭif ülfet ve mu‘aneset buyurdular. Her ikisiniñ işi birbirine muşāhebetle, muḳārenetle zer-i ḥāliş gibi kıymet-dār, pāk ve şa‘şa-dār oldu.

Cemā‘at-i ḥasūdān Şeyḫ Şelāḥa’d-dīn ḥazretleriniñ Cenāb-ı Hudāvendigāra taḳarrüb ve muḳārenetini ḥaddeden efzūn görünce yine hıkd ve ḥasedle maşgūl olmağa ve izḥār-ı ‘adāvete başladılar. ‘Ākıbet; ḡayet mefsedet ve nihāyet-i şekāvetlerinden nāşī o ḥazreti cehle nisbet ettiler. Çünkü onuñ ḥaḳāyık-ı ledūniyesinden bī-ḥaber idiler. Naşıl ki Ḥazret-i Sulṭān Veled buyurur:

بازدر منکران غریو افتاد بازدر هم شدند اهل فساد

کفته با هم کزین یکی رستیم چون نکه می کنیم در شیسستیم

این که آمد ز اولین بترست اولین نوربود وین شررست

کاش کان اولینه بودی باز شیخ مارا رفیق و هم دمساز

همه این مرد را همی دانیم	همه هم شهر بیم هم خوانیم
نه و را خط و علم و نی گفتار	بر ما خود نداشت این مقدار
خاص خاص خدا را عامی	گفته آن قوم جاهل از خامی
بی خبر زین که عالم ایشانند	همچو چشمه ز علم جو شانند
[185] علم شان امد از جهان عدم	زان کتابی که خوانده بود آدم
بس کن و باز کرد ازین گفتن	وز در مدح اولیا سفتن
قدح انکار آن مریدان کن	صفت آن فریق بی جان کن
کرچه شان تر هات می گفتند	از غم و فسه شب نمی خفتند
کای عجب از چه روی مولانا	می نیابد کسی چو او دانا
روزو شب میکند سجود او را	بر فز و نان دین فزود او را
یک مریدی برسم طنّازی	شد از ایشان و کرد غمّازی
او همان لحظه نزد مولانا	آمد و گفت آن حکایت را
که همه جمع قصد آن دارند	که فلان را زنند آزا رند
پس رسید این بشه صلاح الدین	نور چشم و چراغ هر رهبین
خوش بخندید و گفت ان کوران	آن گروه پلید بی ایمان
نیستند این قدر زحق آگاه	که بجز آمر اونجنبد کاه
چون تواند کسی مرا کشتن	بی زامرش بخونم آغشتن
رحمت محض و رنه من بنفس	نهشتم زنده در جهان یک کس

Ma'nā-yı 'ālisi: Münkirler içine yine bir feryād bir figān düştü. Yine ehl-i fesād birbirine karıştı. Bunlar birbirine diyorlardı ki: “Birinden kurtulduk. Bak ki neye tutulduk. Bu gelen evvelkisinden beter. Evvel ki nūr idi. Bu ise kıvılcımdır. Keşke yine evvelkisi şeyhimize refîk ve demsâz olsa idi. Hepimiz bu adamı biliyoruz. Hepimiz hemşehriyiz. Hepimiz bir

şofranın adamı. Hepimiz bir hâlliyiz. Onun ne yazısı vardır ne ‘ilmi ne kelâmı vardır. Bizim ‘indimizde onun- Cenâb-ı Hudâvendigâr ile müşâhebet etmeğe liyâkat kesb edecek bir kader ve kıymeti yoktur.”

Ah... O ‘avâm şabî‘atlı olan kavim hamlıklarından nâşi öyle bir hâş hâş-ı Hudâ’ya (câhil) demişler. Bundan bî-haberler ki aşıl ‘âlim; Şeyh Şelâha’d-dîn hazretleri gibi zevât-ı ‘âliyedir. Zîrâ onlar çeşme sârâb-ı hayât gibi zilâl ‘ilm-i ledünî ile cûşandırlar. Onların ‘ilmi cihân-ı [186] ‘ademden gelmiş... Hazret-i Âdem’in okuduğu kitâb-ı Hakk’tan, ‘ulûm ve ma‘ârif-i ledüniden hâşıl olmuştur.

Ey evşâf-tırâz-ı hâşân-ı hudâ olan lisânım. Elverir. Evliyâ’u’llâhın medhi incisini delmekden, bu sözleri söylemekten geri dön de o mürîdânın inkârını, o cânsız fırkanın ahvâl-i mezmûmasını ta‘rîf ve beyân eyle.

Vâkı‘â onların sözleri türrehâtan ‘ibâret idi. Faqat gam ve gûşşadan bunlar geceleri uyku uyuyamazlardı.

Derlerdi ki: “Acaba Mevlânâ ne yüzden hiçkimseyi onun gibi ‘ârif kıyâs etmez. ‘Acabâ ne yüzden gece gündüz ona secde ber tekrîmât olur. Onu eñ mütediyyin ve müttakî adamlara taqdîm ve tercih ediyor, hepsinden ‘âlî tutuyor.” Ve o eşnâda onların içinden bir mürîd kalktı. Tınazlık şüretiyle hemân nezd-i Hazret-i Mevlânâ’ya gelip gammazlık etti. Dedi ki: “Bütün cemâ‘atın kaşdı falanı urup cânına kıymaktır.”

Bu söz bi’l-âhireh- her rehbin-i hakîkatîn nûr-ı çeşm ve çerâğı –şâh Şelâha’d-dîn’in kulağına kadar geldi. Hazret, bu sözü duyunca laţîf ve ma‘nidâr bir şürette gülerek buyurdu ki: “O körler, o imânsız gürûh-ı pelîd Hakk’ın emri olmadıkça bir şaman çöpünün bile yerinden kımıldamayacağını bilecek kadar olsun Hakk’tan âgâh değillerdir.

Kim beni öldürmeğe Hakk’ın emri olmadan- kim benim kanıma girmeğe, kanımla bulanmağa kalkışabilir. Ben maḥz-ı rahmetimde onun için yapmam. Yoksa istesem- bir nefesle cihânda hiçbir diri kimse bırakmam.”

«23» Hazret-i Hudāvendigārīn Cenāb-ı Şeyh Şelāḥa'd-dīn ile muḥabbet ve ittiḥādı bir mertebede idi ki- bir gün ma'ārif-i ilāhiye taḥriri eşnāsında “ḥum” kelimesini “ḥunb” gibi telaffuz buyurdu. O mecliste oturan bir şahış dedi ki: *Hudāvendigār “ḥum” diyorlar “ḥunb” demiyorlar.*”

Hazret-i Hudāvendigār buyurdu ki: *“Ey bī-edeb, ben seniñ kadar bilirim. Faḫaṭ Şeyh Şelāḥa'd-dīn böyle telaffuz buyurur. Oña mutābatı daha ulu bulurum. Doğrusu onun buyurduğu gibidir.”*

[187] Cemā'at-ı ḥasūdān-ı Hazret-i Hudāvendigārīn Şeyh Şelāḥa'd-dīn'e olan muḥāfaẓa-kārlığını ve ḥüsn-i edebini bu vecih üzere müşāhede edince gā'ibāne vāḳi' olan ḥarekāt-ı ğayr-ı lāyıkalarından istiğfār ederek kendilerinin cür'et ve bī-edebliklerinden pişmān oldular.

Ḥayl ve desāyis kıyusundan (لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ)'iñ ḥabl-i ḳavmine yapışıp cihān-ı rūşenā-ı şıdḳa çıktılar. Bildiler ki eğer bu def'a yine ḍelālete düşerlerse dest-i redd onların sīne-i ḳabūlüne çarpıp (خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ)¹³⁴ olacaḳlarından hemān bilā-ifāte-i vaḳt tevbe ile meşğūl oldular... Tevbeleri maḫal-i 'icābete maḳrūn oldu. Zīrā (اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا)¹³⁵

Ma'nā-yı ḳudsiyesi: “Rabbiñize istiğfār ediñiz. Zīrā o ğaffārdır.

Sultān Veled ḫazretleri bu ḫālīñ evşāfını beyān buyurur:

چون شنیدند هر دوزاری را	ساز کردند چنك باری را
در کشادند و راه شان دادند	قفاهای بیسته بکشا دند
تو بهای شان قبول شد آن دم	شاد گشتند و رفت از یشان غم
شیخ شد باز از همه خوشنود	با از نو کناه شان بخشود
عمر ده روز شان هزاران شد	بلکه خود بی شمار و پایان شد

¹³⁴ El-Hac-11

¹³⁵ En- Nūh-10

Ma' nâ-yı şerîfi: O cemâ' atîñ tevbe-kârâne âh u zârîsini o iki zât-ı 'âlî duyunca çenk-i rahmet-i bâriye düzen vererek terâne-i 'afv ve keremle pîrâye-dâr-ı 'inâyet ettiler. Kâpâlî olan kilitleri, bâb-ı kabûlü açıp kendilerini içeriye aldılar.

O zamân tevbeleri maqbûl olarak ğamları zâ'il ve gönülleri envâr-ı sürûr ve şâdmânîye nâ'il oldu.

[188] Şeyh onları yeñiden afv edip yine hepsinden hoşnûd kaldı. Bu sa'âdete bu zevk-i sermedîye nâ'iliyetlerinden dolayı onların on günlük 'ömürleri hezârân belki hesâbsız bî-pâyân oldu.

«24» Hâzret-i Hudâvendigârîñ Cenâb-ı Şeyh Şelâha'd-dîn ile cihet-i bâtından ta'lağ-ı müvânesetleri bir mertebe-i kemâl-i tâmda olduğundan cihet-i zâhirde daği nisbet-i 'âlîleriniñ kendileriyle ittişâl ve muvâşalatını ârzû buyurduklarından kerîme-i mûkerremelerini Hâzret-i Sultân Veled'e tezvîc için istediler. Bu şûretle kendi fûrûzandân ve hândân-ı celîlü'l-'unvânlarının neseb-i mu'tahhirini hâzretiñ sülâle-i 'aliyesiyle birleştirdiler.

Hâzret-i Hudâvendigâr tâm on sene Şeyh Şelâha'd-dîn ile şöhet buyurdu. Tekmîl-i aşhâb ve 'azîzân, iki cihânîñ fevâ'idini ve mevâ'id-i sa'âdetini onlardan kazandılar.

Şeyh 'ayn-ı kemâle vâşıl olduğu hâlde nâgâh şafha-ı kâlbine bî-irâde bir nakş yazıldı. Vaktâ ki kendine geldi. O hâliñ vuķû'ndan muẓtarib oldu. Rabb-i 'izzet 'izz-i ismihuhâzretlerinden tazarru' ederek (رَبَّنَا لَا تُؤْخِزْنَا إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا)¹³⁶ okuyarak hâzret-i şeyhine ki (أَعُوذُ بِكَ مِنْكَ) ondan 'ibârettir- ilticâ etti. Te'yîd-i subhânî, 'inâyet-i şeyhe mevķûf olmağla onu tekrâr o hâlden dâru'l-emn-i selâmete ve beytû'l-üns-i kerâmete getirip mütemekkin kıldı. Faķat cism-i mübâreklerine bir hastalık ve za'f geldi. Müddet-i marâz uzadı. Beden-i 'âriyetten sarây-ı bâķiye rihleti için 'inâyet buyurmasını Hâzret-i

¹³⁶ El-Bakara-286

Ḥudāvendigār'dan istidā' etti. Bī-ḥadd-i tazarru' lardan şoñra kendilerine müsā'ade buyurdu. Üç gün 'iyādetlerine gitmediler.

Şu hālden; vaqt-i naql ve rihletin gelmiş olduğuna kendilerinde yakīn ḥaşıl oldu. Naşıl ki Sulṭān Veled beyān buyurur:

کشت از صحت بدن مهجور	ناکھان شد صلاح دین رنجور
دمبدم نیست شد او زکداز	رنج جسمش کشید سخت دراز
که رود شد دراز رنجوری	[189] شیخ چون می نداد دستوری
نالۀ و کیریه اش بچرخ رسید	چون که رنجوریش دراز کشید
این لباس و جودرا برادر	گفت با شیخ که ای شه قادر
از سر بالشین سبک بر خاست	کرد ازوی قبول و گفت رواست
نامد و کردرو بحضرت هو	چون دوسه روز در عیادت او
گفت جان می شود جدا ز بدن	کشت بر شه صلاح دین روشن

Bunu müte'aķib kemāl-i ḥaremi ve şādmānı ile bu dār-ı gurūrdan sarāy-ı sūrūra sefer buyurdu. Qalīb-ı ḥākīyi ḥāk-dāne terk etti. Mürġ-i rūḥunu şāhbaz-ı melā'ik ile pervāz ettirerek (عِنْدَ مَلِیْکٍ مُّقْتَدِرٍ)¹³⁷ de mütemekkin oldu.

Beyit

رفت آن طاؤس عرشی سوی عرش
چون شنید آواز طبل از کوی عرش

Ḥazret-i Ḥudāvendigār 'azzama'llāhu zikrihu efendimiz Cenāb-ı Şeyḥ Şelāḥa'd-dīn'in fevt-i zāhirīlerinden dolayı müte'eşşir olup çok rıķķat gösterdiler. Ta'zīm ve i'zāz-ı tām ile ve bütūn Konya'nın e'āzīm ve ekābiriyle birlikte cenāzesini teşyī' ettiler. Şu beyti ḥāvī olan ġazeli ḥazretiñ firāķ-ı cemāliyle inşā buyurdular ḳaddesa'llāhu te'ālā sırruhumā:

ای ز هجران و فراق آسمان بگریسته

¹³⁷ "Yüce Allah'ın huzûrunda Hakk meclisindedirler." / El-Kamer-55 Age, s.530

[190] Z̤ikr-i Rābi‘u

2.4.4. H̤ilāfet-i H̤azret-i Çelebi H̤üsāme’d-dīn ‘Azzama’llāhu Derecātihi

«25» Çelebi-i kerrūbiyān h̤ülāṣā-ı rūḥāniyān, bānī-yi esās-ı muhabbet, mütemmim-i erkān-ı meveddet, mülakḥkan-ı esrār-ı ma‘rifet ve ḥaḳīḳat, mükemmel-i azlā‘-ı şerī‘at ve ṭarīḳat, iftiḥār li evliyā, muḥṭāru’l-etḳiyā’, maḫhar-ı envār-ı ilāhī, mehdī-i eṭvār-ı nāmütenāhī, siddīḳ¹³⁸-i vaḳt, Bayezid-i zamān, Çelebi H̤üsāmü’l-Haḳḳ ve’l-millet ve’d-dīn ḳaddesa’llāhu rūḥahu ḥazretleri ki ‘uḫamā-yı ehl-i tevḥīdden ‘urefā-yı şāḥib-i ṭarīḳatten idi.

Bütün aşḫābıñ muḳtedāsı, bütün aḳṭābıñ pīşvāsı idi. Zāhir ve bāṭını mücāhedede olup vera‘ ve taḳvāda mübālaḡa buyururlardı. Bir edepleri var idi, mertebe-i kemāl-i bulmuştu. Bir şıḍḳları var idi, derece-i müntehāya vāşıl olmuştu. Çok riyāzet eder, dā‘imā mücāhedede bulunur idi. Ṭab‘-ı kerīmiyle ve sīret-i ḥalīmiyle ef‘ide-i nāsda bir mevḳı‘-i şeref ve i‘zāz kazanmıştı. Esrāra vāḳıf idi. Kelām-ı ‘ālisi cāmī‘ü’l-kelm’dir. Aşḫāb-ı ḳālīñ müşkilātını, ‘ilm-i ḥāl ile ḥall buyururlardı.

Şeyḫ Şelāḥa’d-dīn raḥmetu’llāhu ‘aleyhe ḥazretlerinden sonra Cenāb-ı Hudāvendigārıñ ḥāl-i ḥayātında iken tām doḳuz sene ve kendisinden sonra yine bütün aşḫāb H̤azret-i Hudāvendigāra imām ve ḥalīfe, şeyḫ ve ḳā‘im-i maḳām oldu. Tekmīl-i aşḫāb kendilerine mülāzım ve müdāvim idi. Zāt-ı seniyelerine mülāzemetle H̤azret-i Hudāvendigāra taḳarrübe çalışırlardı.

¹³⁸ **Sıdk:** Hakikat ehlinin ıstılahında sıdk, helāk olacağıın yerde dahi hak sözü, yalandan başka kurtuluş yolu gözükmeyen yerde dahi doğruyu söylemektir. Kuşeyrî şöyle der: “Sıdk; hâllerinde şâ‘ibe/ karışıklık, itikadında şüphe ve amellerinde kusur olmamasıdır.” Sıdk yalanın zıddıdır ve bir şeyi olduğu gibi söylemektir. Cürcânî, age, s.98

[191] Neseb-i mübârekeleri (أَمْسَيْتُ كُرْدِيًّا وَأَصْبَحْتُ عَرَبِيًّا) buyuran Şeyh ‘Ārif’e vâsıl olur. Qaddesa’llāhu sırrahum.¹³⁹

Ḥazretiñ kemālâtını kim kıyasa muḳtedir olabilir. Ve onu hangi bir mīzān-ı ‘aql ile ölçebilir.

Mışra‘

کرتر از ویش کنی میدان که میزان بشکند

Ḥaḳīḳatte Ḥazret-i Ḥudāvendigārımızñ maḯhar-ı tāmı o idi. Meşneviyât-ı şerīfe onuñ iltimâsıyla te’lîf buyurulmuştur. Bütün ehl-i ‘aşḳ ve tevḥīd, kendilerine bahş ettiği şu minnetiñ edā-yı Ḥaḳḳ teşekküründe olan ‘aczlerinden dolayı dāmen-i kıyāmete ḳadar temhīd-i ‘öḯr etseler yine bitiremezler. Meşneviyât-ı şerīfe miyānında mektûb olan ḥaḳāyık Çelebi ḥazretleriniñ sülûkuna işârettir:

خوشتتر آن باشد که سر دلبران

گفته آید در حدیث دیگران

Meşnevîyât-ı şerīfeniñ bütün dībācesi onuñ elḳāb-ı şerīfesiyle müzeyyendir. O ḥazretiñ seyr ve sülûkundan bir şemme ḥaber-dār olmaḳ isteyen ṭālib, gerektir ki meşnevî-i ma‘nevîyi- ‘aşḳ yüzünden- muṭāla‘a da mübālaḡa göstere sin. Belki o zamān ḥazretiñ ba‘zı şıfâtına vuḳūf ḥāşıl eder. Ve ehl-i başirete ḥaş meziyete ḳabiliyet kesb eder.

Nām-ı ‘ālîlerine işâret olunan meşneviyât-ı şerīfeden biz de bir şemme teberrûken ḯıkr ve beyān edelim. Cild-i şānide buyururlar:

مهلتی با یست تا خون شیر شد

[192] مدتی این مثنوی تأخیر شد

خون نکر دد شیر شیرین خوش شنو

تا نزایت بخت تو فرزند نو

¹³⁹ Bu kelâmıñ ḳā’-il-i ‘ālîi meşāyih-i kirāmdan Şeyḥ Ebu’l-Vefā’ ḥazretleridir ki Bağdadî denilmekle ma‘rûf ise de Kürdî’dir. Cenāb-ı Çelebi Hüsāme’d-dīn efendimizin cedd-i a‘lāsıdır. Meşārun ileyh ümmî olduğu cihetle ḯāhirin olanlar kendisini maḥcûb etmek için va‘z ve naṣiḥat eylesini taleb ettiler. “İnşallāh yarın va‘z ederim ḥāzır olunuz.” buyurdu. O gece niyāz ederek ḥazret-i Resûl-i Ekrem’i Rû’yāsında müşāhede buyurdu. Ve Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ ism-i ‘alīm ve ḥakīm ile kendisine tecellî eylediğini istibşāren maḯhar-ı iltifat oldu. Ertesi gün minbere çıktıkları zamān ilk nutuḳları bu kelām-ı ‘Arabî olmuş ba‘dehu ḥaḳāyık-ı esrār-ı Kurānı söylemeḡe başlamışlardır.

باز کردانید ز اوج آسمان

چون ضیاالحق حسام الدین عنان

بی بهارش غنجه نشکفته بود

چون بمعراج حقائق رفته بود

Me'al-i şerîfî: Bu meşnevîniñ nazm ve te'lîfî bir müddet te'hîr olundu. Qan damarlardan geçip süte tahvil etmek için elbette bir mühlet gerektir. Ey tâlib-i haqâyık-ı ledûnî! Bunu iyi dinle. Seniñ nâzenîn-i bahtıñ yeni bir ferzend-i sa'âdet doğurmadıkça qan, şîrîn süte tahavvül etmez.

Vaktâ ki ziyâ'ı'l-Haqq Hüsâme'd-dîn hazretleri süvâr olduğu esb-i himmetiñ 'inân-ı 'azîmetini evc-i me'âliyât-ı âsmân bî-hûdîden geri çevirdi- bizim için de ebyât-ı şerife-i meşnevîyi nazm ederek tertîl eyleyerek onu istikbâl etmek lâzım geldi- zîrâ o, mi'râc-ı haqâyıka gitmiş olduğu cihetle o zamân onuñ –irşâd-ı nâsı için- bahâr-ı şevk ve himmeti cilve-ger olmadığından bezmde gülzâr kalbimizde meşnevî gonceleri –ma'nâ ve haqâyık çiçekleri- açılmamıştı.

Üçüncü cildte daî buyururlar:

این سوم دفتر که سنت شدسه بار

ای ضیاالحق حسام الدین بیار

در سوم دفتر بهل اعدار را

بر کشا کنجینه اسرار را

Dördüncü cildde daî buyururlar:

که گذشت از مه بنورت مثنوی

ای ضیاالحق حسام الدین تویی

می کشد این را خدا داند کجا

همت عالی توای مرتجا

می کشی آن سوی که تودانسته

[193] کردن این مثنوی را بسته

فضل کرد و لطف فرمود و مزید

در لب و گفتش خدا شکر تودید

آنچنانکه قرب مزد سجده است

زانکه شاکر را زیاده و عده است

که تو خورشیدی و این دو و صفها

زان ضیا کفتم حسام الدین ترا

شمس را قرآن ضیا خواند ای پدر وان قمر را نور خواند این رانکر

Me‘al-i ‘ālisi: Ey Hüsāme’d-dīn. Sen ziyā-yı Hākḫ’sıñ. Zīrā seniñ nūruñla meşnevī öyle parıldadı, öyle parıldadı ki onuñ lema‘atı, te‘ālisi ayıñ iltimā’ını ve bülendī-i menziletini geride bıraktı.

Ey mürtecā... Ey ümīd-i ‘āşīkân. Seniñ himmet-i ‘ulviyeñ... Bu meşnevīyi Allāh bilir daha nerelere kadar çeker te‘ālā ettirir. Bu meşnevīniñ gerdenini bağlamışsıñ çekiyorsun. “Nereye mi?” Cānım. Bilirsıñ sen. İşte o seniñ bildiğın tarafa doğru çekiyorsuñ...

Onuñ lübb u güftārında hüdāsınıñ şükrüñü gördü de faẓl ve kerem etti... Luṭf buyurdu. Onu çoğalttı. Zīrā (لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ)¹⁴⁰ şākir olana tezyīd-i ni‘met bir va‘d-i ilāhīdir.

Naşıl ki ḫurb-ı Hākḫ; secdeniñ ücret ve mükāfatıdır. Ḳale’llāhu Te‘ālā (وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ)¹⁴¹

Hüsāme’d-dīn. Ben saña ondan dolayı “ziyā” dedim. Zīrā sen güneşsiñ. Bu ikisi... Ya‘ni bu ziyā ve hüsām sıfatları ise birer vaşıftır.

[194] Ey peder! Naẓar et ki Hāzret-i Ḳur‘an (هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا)¹⁴² āyet-i kerimesiyle şemsi ziyā, ḳameri de nūr diye okudu. İşte naşıl ki güneş; keskin ziyāsiyla zālām-ı keşfi yarıp işrāk ediyorsa sen de öylesiñ.

Yine dördüncü ciltte buyururlar:

ای ضیاء الحق حسام الدین توئی	همچنان مقصود من زین مثنوی
جمله آن تست کر دستی قبول	مثنوی اندر فروع و در اصول
چون قبول آرند نبود بیش رد	در قبول آرند شاهان نیک و بد

¹⁴⁰ “Hatırlayın ki Rabbiniz size: Eğer şükrederseniz, elbette size (ni‘metimi) artıracığım ve eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir!”/ El-İbrāhīm-7 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.255

¹⁴¹ “Hayır! Ona uyma! Allah’a secde et ve (yalnızca O’na) yaklaş!”/ El-Alak-19 Age, s.597

¹⁴² El-Yūnus-5

چون نهالی کاشتی آبش بده	چون کشادش داده بکشا کره
قصدم از الفاظ او راز توست	قصدم از انشاش آواز توست
پیش من آوازت آواز خداست	عاشق از معشوق حاشا کی جداست ¹⁴³

Me'al-i kudsiyesi: İşte öylece bu meşnevîyi nazm etmekten maşşūdum. Ey Żiyā'ü'l-Ĥaqq Ĥüsāme'd-dīn. Sensiñ. Seniñ evşāf u kemālātıñ, esrār-ı 'aşq ve tecelliyātıñdır. Meşnevî aslen ve fer'en -şūreten ve ma'nen- bütün seniñ malıñdır. Saña taqđīm ettim. Sen de qabūl eylediñ.

Pādişāhlar taqđīm olunan bir şey'i iyi olsun fenā olsun qabūl ederler. Qabūl edilince de artık o redd olunmaz.

Mādemki bāğ-ı imkānda meşnevî gibi bir nihāl-i luţfu diktiñ; oña āb u hayāt-ı himmetiñle şu ver. Feyz-nāk ederek kemāle erdir. Mādemki meşnevîniñ esrār ve me'āniyesine bir küşādelik bir fütühāt verdiñ. Öyle ise lisandaki 'uqdeyi de açmağa himmet et.

Ey benim ins-i rūḥum. Meşnevîdeki o elfāzdan maşşādım, seniñ rāz-ı 'aşkıñdır. Meşnevîyi nazm ve inşā eylemekten maşşādım; istimā'-ı āvāz-ı laţifiñdir. Zīrā benim 'indimde seniñ āvāziñ āvāz-ı ilāhīdir. Evet, 'āşık ma'sūkundan -ḥāşā- hiçbir vaqt ayrı olamaz.

[195] Beşinci ciltte dağı buyururlar:

طالب آغاز سفر پنجم ست	شه حسام الدین که نور انجم ست
و رنبودی حلقها تنك و ضعيف	كر نبودی خلق محبوب و كشيف
غير اين منطق لیبی بكشاد می	در مدیحت داد معنی داد می
كويم اندر مجمع روحانيان	مدح توحيف ست بازندا نيان

Me'al-i kudsiyesi: Ĥüsāme'd-dīn şāh ki nücūm-ı hidāyet nūrudur –onlarıñ bā'ış-i lema'āmdır. Cihān-ı irşādda beşinci sefere başlamayı istiyor. Ya'ni meşnevîniñ beşinci cildine başlanılmasına tālībdir.

¹⁴³ Bu ebyāt-ı celīle Ĥikāyet-i ān merd-teşne ez ser-cūz-ı bin cūz mīrīḥet. İlā āḥire. Şerḥ-i şerīfindedir.

Eğer halk hicābda ve kesāfet-i cismāniyede olmasa idi. Ve eğer ‘aql ve idrāk boğazları dar ve za‘īf bulunmasa idi. Ben seniñ medhiñde ma‘nānıñ tadını verir, lezzetini çıkarırdım. Ma‘lūm olan bu mantıktan başka bir lūbb-i beyān açar, hazīne-i rāz-ı efşāfından ne inciler saçardım. Tabī‘attan fikren dışarı çıkamayan, beşeriyetiñ nefis ve hevā mahbesinde kalan zindānīlere seniñ medhiñi etmek yazıktır. Ben seniñ evşāf-ı kemālātıñı; enbiyā’ ve evliyānıñ, kerūbiyān-ı lāhūtūñ bezm-i nūr-a-nūr-ı feyzinde o mecmu‘-ı rūḥāniyān-ı kudsīde söylerim.

Altıncı cildde daḥi buyururlar:

ای حیات دل حسام الدین بسی	میل می جوشد بقسم سادسی
کشت از جذب چوتو علامه	در جهان کردان حسامی نامه
پیش کش می آرمت ای معنوی	قسم سادس در تمام مثنوی
[196] دیده غیبت چو غیب ست او ستاد	کم مبادازین جهان این دید و داد

Me‘al-i şerīfī: Ey gönüllerin ḥayātı Ḥūsāme’d-dīn. Meşnevīniñ altıncı kısmını nazm etmek için pek ziyāde meyl ve ārzū gönülünden coşuyor, taşıyor. Seniñ gibi bir ‘allāme-i ilāhīniñ cezbiyle ḥūsāmī-yi nāme-i cihāniyāne neşr oldu. Elden ele gezdi.

Ey zāt-ı ma‘nevī. Meşnevī tamām olmaḵ üzere altıncı kısmını butūn-ı ma‘nādan seniñ için zuhūra getirerek nām-ı bülendīne ithāf ediyorum. Seniñ ḡayb-bīn olan dīde-i Ḥaḡ-şināsıñ... Mādemki cihān ḡayba üstāddır. Öyle ise bu cihān; bu görüştən bu baḡşıştən hīçbir zamān ḡalī ḡalmasın.

«26» Ḥazret-i Ḥudāvendigār ḡaddesa’llāhu sırrahu efendimiziñ Cenāb-ı Ḥusāmī dīn ḥaḡḡında ‘ināyet-i celīleleri ḡulefādan hīçbiri ḥaḡḡında vāḡi’ olmamıştır. Öyle bir vecih ile kendileriyle sülūk buyururlardı ki gören kimse zāt-ı seniyelerini onuñ mürīdi zannederdi.

Cenāb-ı Çelebi’niñ leṭāfet-i mizāc-ı şerīfī ve şefkat ve merḥameti bir derecede idi ki ḥuzūr-ı ‘ālīsinde eğer bir adam; “*Falan şöyle zaḥmet ve veca‘ içindedir.*” diye naql etmiş olsa derḥāl zāt-ı aḳdesleri müte’essir olur ve kendilerinde zaḥmet ḥuşūle gelirdi.

‘Uluvv-i himmet ve keremle ma‘rūf ve meşhūr idiler. Öyle ki o ‘aşırda o kadar umerā-yı şāḥib-i ḥayr var iken fuḳarā ve ehl-i iḥtiyāc; berk ü nevāyı o zāt-ı ‘āliden bulur, mütenemmim ve müstefid olurlardı. Tertīb buyurdıkları sımāt ve semā‘da öyle bezl-i semāḥat öyle āşār-ı mükemmeliyet gösterirlerdi ki bütün ekābir onların ‘uluvv-ı himmetine ğıbṭa ederdi.

Perhizkārılıkta bir derecede idiler ki nazar-ı ‘ālileri bir nā-māḥreme teşādūf etmesin diye gündüz aşlā kendi iḥtiyārlarıyla ḥamāma gitmezlerdi.

Cümle-i ādāb-ı ‘aliyerinden biri de o idi ki Ḥazret-i Ḥudāvendigāra müddet-i mülāzemetince aşlā zāt-ı seniyelerine ‘ā’id olan mütevażżāya gitmezlerdi. Kış gecelerinde şo’uḳlarda qarlar ve yağmurlar yağarken kendi sarāy-ı ‘ālilerine gider; tecdīd-i vużū ederek [197] ‘avdet buyururlardı. Ḥudāvendigār ḳaddesa’llāhu esrāruhu efendimiziñ ḥuzūr-ı aḳdeslerinde dā’imā diz üstüne kemāl-i edeble otururlardı. O ḥazret, bulduğı kemālāt-ı feyz-i te‘ālāyı şüpheşiz ki bu ādāb-ı sülūk sebebiyle buldu.

Tām dokuz sene Ḥazret-i Ḥudāvendigārımızıñ ḥāl-i ḥayātında ḥilāfet buyurdu. Şöyle ki bütün aşḥāb bī-ḥaḳd ve ḥased-i müstefid oldular. Sulṭānu’l-maḥbūbīn Sulṭān Veled rıḍvanu’llāhi ‘aleyhim ecma‘ın efendimiz bu ḥālīñ müşdāḳınca buyururlar:

بود با شیخ درز مانۀ شیخ	همدل و همنشین بخانۀ شیخ
در صفا و وفا بهم همدم	همه اصحاب شادمان بی غم
بخشش هر دو بر همه شامل	همه از هر دو عالم و عامل

Ma‘nā-yı ‘ālisi: Şeyḥiñ zamānında ḥāne-i şeyḥte berāberce hem-dil ve hem-nişīn şafā ve vefāda biri dīgerine hem-dem... Bütün aşḥāb ise şād ve bī-ġam idi.

Her ikisinin ihsânı ‘umûma şâmil, bütün aşhâb her ikisinden müstefeyz olup onların sâye-i ‘inâyetiyle ‘âlim ve ‘âmil idiler.

Her ne zamân ki Hâzret-i Hudâvendigâr takrîr-i haķâyık ile meşğûl olurdu. Çelebi hâzretlerinde; rûhâniyetiñ galebesiyle öyle bir zevķ-i ma‘nevî hâşıl olurdu ki külliyyetle kendinden geçip uzun müddet o hâliñ zevķ ve leţâfetiyle medhûş kalırlardı.

Vaķtâ ki kendilerine gelirler... Mübârek başlarını secedeye kıoyarak tûfân gibi gözyaşları çeşmân-ı laţifinden revân ve zât-ı pāk-i Cenâb-ı Hudâvendigâra ‘arz-ı taķdîrât ederek senâh-ân olurdu.

«27» Hâzret-i Hudâvendigâr kıuddise sırruhu efendimiziñ intikālinden şoñra maķâm-ı aķdesine naşb-ı hâlîfe huşûşunda beyne’l-aşhâb ihtilâf hâşıl oldu.

Ba‘zıları dediler ki: “*Hudâvendigâr efendimiziñ hâl-i hayâtında Hâzret-i Çelebi naşıl ki [198] imâmet ve hilâfet buyurmuş idi. Şimdi daği hilâfetiyle oña bî‘at edip şeyhiñ kâ’im-i maķâmı bilelim. Vücûd-ı şerîfini kendimize ğanîmet şayalım.*”

Ba‘zıları da dediler ki: “*Her ne kıadar bu bir re’y-i şâ’ib ise de faķať meşhûr meseldir ki:*

(الشبل فى المخبر مثل الاسد)¹⁴⁴”

Hâzret-i Sultânü’l-evliyâ ve’l-maħbûbîn bahâ’u’l-Haķķ ve’d-dîn Sultân Veled kıuddise sırruhu efendimiz Hâzret-i Hudâvendigârıñ vâriş-i ‘ilmi ve şulbiyesidir. Hâşılı o, maħbûb-ı kibâr-ı evliyâ’, kâşif-i rumûz-ı haķâyık, şâriħ-i ma‘ârif ve daķâyık, dîbâce-i nâme-i ilâhi, mûlaķķan-ı esrâr-ı nâmütenâhîdir.

Hâzret-i Hudâvendigârın hâl-i hayâtında dađi imâmet ve riyâsete isti‘dâd ve istiħķâķı ve kümmelîn-i evliyâyâ şeyhlik etmeĝe liyâķatı var idi. Faķať vâlidî’niñ şa‘şa‘-ı nûr-ı vücûduna karşı tarîķ-i edebi meslek ittiħâz buyurdu. Bugün ise o âfitâb-i şebb-i deycûr. Yüzünü niķâb-ı ĝayrete çekti. Bu sülâle-i zâhiri ki- onuñ sırrıdır- onu kâ’im-i maķâm-ı şeyh bilelim.

¹⁴⁴ Eş-Şibl: Kendine av şayd eylemek derecesine gelmiş, arslan yavrsuna deniyor.

‘Azīzāndan bir cemā‘ at ki nākīdān-ı bāzār-ı ma‘rifet ve šadr-ı nišānān-ı mesned-i ũarīkat idiler, dediler ki: “*Biz cięeri yanık ‘aşıqlara ne maęal vardır ki cān ile cānānıñ beynini fark edebilelim.*”

Nazm

هر دو سلطان و شاه عالمکیر	آن چو خورشید این چو بدر منیر
و این چو حیدر حبیب و شیر خدا	آن چو صدیق بحر صدق و صفا
وین یکی افتخار روی زمین	[199] آن یکی شهسوار عالم دین
وین دکر اسمان عالم جان	آن یکی قرۃ العیون جهان
وین دکر پیشوای هفت اقلیم	آن یکی ملک فقر را دیهیم
هر دو مقبول و هر دو هم مقبل	هر دو فرمان ده ممالک دل
هر دو از جام قدسیان سرمست	هر دو را شمع معرفت در دست
باز هر دو شفیع در محشر	هر دو مارا درین جهان رهبر
چون کل و یاسمین بیک دسته	هر دو در باغ معرفت رسته

Ma‘nā-yı nazm-ı ‘ālī: O iki zāt-ı qudsiyet-sımāttan biri güneşe, diğeri de bedr-i münire beñzer. Her ikisi de sulṭandır. İkişi de šāh-ı ‘ālem-gīrdır.

O šiddīk-ı baħr-i sıdık ve šafā, bu ise šīr-i ĩudā... Ve ĩaydar-ı ĩabīb-i kibriyā gibidir. O biri šehsuvār-ı ‘ālim-i dīn, bu ise iftiĩār-ı rūy-ı zemīndır. Öteki ĩurratu’l-‘uyūn-ı cihān. Bu ise ‘ālem-i cāna āsmāndır. Öteki mülk-i faĩrın efseri bu ise yedi iķlīmīñ pīšvāsı, sūrūrudur.

Her ikisi de gōñül mülküne ĩükümṛān ve fermān-fermā... Her ikisi de maķbūl, her ikisi de ķible-gāh-ı ehl-i ma‘nādır. Her ikisiniñ de šem‘-i ma‘rifet, meş‘ale-i hidāyet elindedir. Her ikisi de cām-ı qudsiyāndan ser-mesttirler. Onlarıñ her ikisi bu cihānda bize rehber, maĩşerde yine her ikisi bize šafī‘dirler. Āh onları nasıl yekdięere tercīĩ edebiliriz. Bir destede neşr-i būy-ı ibtisām eden gül ile yāsemīn gibi onlarıñ her ikisi de bāę-ı ma‘rifet-i ilāhiyede yetişmişlerdir.

Layık olan odur ki beynimizde temyîz ve ta‘yîne kalkışmayalım. O iki pîşvâ-yı ehl-i tahkîkin re‘y-i şâ‘ibine bırakalım. Onlar nasıl munâsib görür nasıl fermân ederlerse biz oña itâ‘at edelim.

Ertesi günü idi. Bütün ‘azîzân, aşhâb ve emîrân, erbâb-ı ‘irfân; türbe-i mu‘aṭṭarayı ziyârete gelmiş idiler. Hâzret-i Çelebi Hüsâme’d-dîn (rahmetu’llâhu ‘aleyhe) Cenâb-ı Sultân Veled’e bir vaz‘ -ı bendekâne ile buyurdu ki:

[200] “*Ey nûr-ı dîdem... Şeh-zâdem.*

Bugün ki âfitâb-ı celâl-i Hâzret-i Hudâvendigârim... ‘Âlem-i suflîden gürûb ederek ufḡ-ı âhîretde tûlû‘ etti. Biz bu bir avuç yetimleri, za‘îfleri size vedî‘a bıraktı. Gerekir ki peder-i bûzûrk-vârîniñ tahtına câlis olup o yolu ki- ṭarîka-i terbiyet ve şefḡattir- vazî‘ ve şerîf ḡaḡḡında ihtiyâr ve meslûk buyurasıñız.”

Hâzret-i Sultân Veled kemâl-i lûtfundan ve aḡlâḡ-ı ber-güzîdesi iḡtizâsından olarak zebân-ı gevher-bârını açıp faşîḡ bir ‘ibâre ile buyurdu ki:

“Hâzret-i Hudâvendigârim ve pederim raḡîya’llâhu ‘anhu kendi ḡâl-i ḡayâtında sizi herkesten güzîde, bütün aşhâb ve fûruzandânîñ riyâset ve imâmetini size tefvîz ile vedî‘a kılmış idi. Bugün ki onuñ cemâl-i zîbâsından mahrûm kaldık.”

İmâmet, ulu bi’t-ṭarîḡ diye yerinden kalkıp Hâzret-i Çelebi’yi mesned-i mu‘allâya oturttu.

On iki sene tamâm kendisini kâ‘im-i maḡâm-ı pederi ittiḡâz etti. Hâzret-i Çelebi daḡı – vazîfe-i meşâyîḡ olduḡu üzere- terbiyet ve şefḡatinden ḡâlî kalmadı. Taşfiye-i ḡavâṭır-ı mürîdân ve ṭarîka-i sülûḡ-ı ‘ârifândan ḡiçbirini noḡşân bırakmadı. Sünen-i seniye-i Hâzret-i Hudâvendigâra ‘aliyyü’t-tamâm ri‘âyet buyurdu.

«28» Âḡirü’l-emr o ḡazretiñ firâḡı ḡaddi aştı. Cenâb-ı ‘izzetten ‘izz-i ismiḡuistida‘â buyurdu. Müyesser oldu, perde-i vücûd önünden kalktı. Evet, ḡazretiñ ızṭırârı nihâyet derecede olduḡu için tîr-i du‘â-ı hedef icâbete vâşıl [201] olarak altı yüz seksen dört sâl-ı

hicriyesinde dāru'l-ḥalvede sefer etmek sa'ādeti müyesser oldu. Halka-i ḥāş Ḥazret-i Hudāvendigāra kesb-i ittişāl idi. Raḍıya'llāhu 'anhum ve rıdvā-yı 'anha.

2.4.5. Hılāfet-i Ḥazret-i Sultān Veled Raḍıya'llāhu 'Anhu

«29» Ḥazret-i Sultānu'l-maḥbūbīn, ma' şūku'l-evvelīn ve'l-āḥirīn, 'ārif-i esrāru'l-lāhūtiye, mülakḥkan-ı rumūz-ı nāsūtiye āyetü'l-raḥmet beyne'n-nās, veliyu'llāhu fi'l-arḍ, ḥüccetu'llāh-ı 'ale'l-halk, dā'ire-i velāyetin mütemmim ve ḥātemi, ḥaḳīkat iḳlīmleriniñ mālīk ve ḥākimi: Mevlānā ve Seyyidenā bahā'ü'l-millet ve'l-Ḥaḳḳ ve'd-dīn, vārişu'l-enbiyā' ve'l-mürselīn, el-hādī elā sebīlü'l-yakīn ḳaddisna'llāhu bisırruhu'l-mu'azzam ki cemī' ulūm-ı resmiyede bī-nihāye bir deryā, ma' ārif ve ḥaḳā'ıḳ-i ḳudsiyede ise bī-mişl ve nişāne bir pādişāh-ı mu'allā idi.

Her ne zamān ki beyān incisini, mercān gibi olan zebān elmāsiyla Ḥaḳḳa-i yāḳūt-ı dehānī içindeler idi. 'Ālimiyān'ın mübhem müşkillerini, ḳarmaḳarışık olmuş rumūzunu- onların paslanmış olan āyine-i derūnunda- birer birer görerek kāmilen ḥall buyururdu.

Ser-i ḥaḳā'ıḳi, lübb-i deḳā'ıḳi berāhīn-i ḳaṭ'a ve delā'il vāzıḥa ile bütün ḥaḍāra rüşen ve hüveydā kılarak fuzelā ve 'ulemā-yı milletiñ engüşt-i ḥayretini, dehān-ı ḥacālette bırakır... Ve ḥacle-i nişinān ḥazret-i ḳudse, mücāvırān-ı ḥazīre-i inse 'aleyke 'ayna'llāh dedirtirdi.

[202] Mevlānā Şemse'd-dīn 'aẓẓama'llāhu zıkrıhu ḥazretleri, zāt-ı seniyeleri ḥaḳḳında 'ināyet-i tāma izḥār buyururlardı. Evḳāt-ı tecelliyāt ve münacātlarında Cenāb-ı Rabb-i 'İzzet'ten: Onlar için a'lā-yı maḳāmāt-ı velāyetiñ zaḥmetsiz, keder ve meşakkatsiz ḥuşūlünü istida'ā buyururlardı. O ḥazīne-i ḥaḳā'ıḳ, bī-şüphe kendilerinde kemāliyle ḥāşıl ve cilve-ger; zāhir ve bāṭın-ı mübārekleri bütün nūr-ı ḳuds ile müzeyyen ve münūr olmuş idi.

Doksan altı sene mu'ammer oldular. Bu müddet zarfında dā'imā müşāhede-i Ḥaḳḳ'ta müstaḡraḳ olurlardı. O nuḳūş ki levḥ-i ḥaḳīkatte menḳūş idi. Onu, nazar-ı başiretle görür, 'ālimiyāne şerḥ buyururlardı. Sāye-i feyzinde küçük, büyük herkes; iki cihānıñ mā'ide-i

sa‘ âdetinden müstefid ve fevâ’id-i haķîkiyesinden müstefeyz olurlardı. O ķuṭb-ı zemîn ve zamānıñ âstānesinden, hepsi pâ-ber-cā-yı şebât olan bir perger gibi- başlarını, kemāl-i şıdk ve iḥlās ile ayırmazlardı.

Nice nice fuzelā ve meslek-i üftāde yektā-yı ‘ulemā ki āfāk-ı cihāndan gelerek o ḥıṭṭa-i mübārekede toplanmışlardı. Onlar bütün ulūmda engüşt-nümā-yı ‘ālem iken herhangi meclis ki o ķuṭb-ı hudānıñ vücūduyla ziynet-tırāz olup da zāt-ı seniyele ma‘ārif ve ḥaķā’ik-ı takrīrine āgāz buyurlardı. Onlarıñ ḥiçbirinde söz söylemeğe mecāl kalmaz idi.

Beyt

کلاه کوشه خورشید چون نماید روز

ستارگان بحقیقت فرونهند کلاه

Gönlü yanmış ‘āşıklar ise o encūmen ve maḥfil-i feyzdeki bī-nihāye ezvāk-ı rūḥāniye ve eşvāk-ı ma‘ neviye ile ḥayrān kalarak esrār-ı ilāhiye ‘ummānlarına müstağrak olurlardı.

Eğer bir kimse bizim bu sözümüzde, iddi‘āmızda iştibāh ediyorsa işte o ḥazretiñ meşneviyâtı, gāzeliyâtı, kelimāt-ı menşūresi... Hepsi meydānda... Muṭāla‘a etsin. Bunlar, beyānâtımızıñ, şıdk-ı müdde‘āmızıñ, şübūtu için kendisine bir burhān-ı ḳavīm olur.

Gerçi o ḥazretiñ ıtlāk üzere -ya‘ni menşūr olarak söylediği kelimāt-ı ‘āliye, taḳyid üzere -ya‘ni manzūm kāfiye-dār olarak söylediği sözlere leṭāfet ve ‘ulviyette ḥiç [203] nisbet ḳabūl etmez. Yine bunuñla berāber inşā buyurdıkları kelimāt-ı ‘āliye, aşḥāb-ı keşfiñ nice maḳāmâtınıñ miftāḥ-ı müşkil-güşāsı... Ve onuñ her faşlı erbāb-ı ṭarīḳatıñ mürşid ve pīşvāsıydı.

O ḥazretiñ bir aḥlākı var idi ki –küçüğe, büyüğe, āşināya, bī-gāneye, ḥavāş ve ‘avāma siyānen lūṭuf-kār idi.

O gül-ğonce-i haķīkatıñ bir cemāl-i tābānı var idi ki – āfitāb-ı raḥşān gibi pür-ibtisām idi.

Müşārun ileyiñ ḥaķḳında bu risāleniñ mü’ellifi der ki:

توان شمرد يکا يک ستار کان روشن	زنور سينه پاک تو درشب ديچور
ضمير پاک تراشد يکان يکان روشن	هر آن خيال که در وهم روشنان نکذشت
زمکر مات کمال تو صد نشان روشن	کجاست منکر تامن نمايش او را
که روشن ست بدو چشم عاشقان روشن	خديو تخت حقانق بهای ملت و دين
ميان مرقد صدر تو چون جنان روشن	انيس روضه پاک تو قاصرات الطرف
که در صفات جمالت کنم بيان روشن	ببارگاه جلالت مراچه قدر بود
که کرد شعله شمعت کنم دهان روشن	وليك عشق بران آردم چو پروانه

Ma' nā-yı 'ālisi: Ey meh-ı nāzenin-i ilāhī nesiñ sen hayret. Seniñ nūr-ı rūḥ-ı pākiñle nice nice çeşm-i cān-ı rūşen... Seniñ 'aks-i ṭal'at-ı tāb-nākiñle ser-a-ser levḥ-i ḫudsiyān-ı münevver... Müzeyyendir.

Ey āfitāb-ı ma' nā, seniñ sine-i pākiñden in'ikās eden envār ile қаранlık geceleriñ zālāmı içinde āsmān-ı hudā yıldızları parıldıyor. Ḥattā o mertebe iltimā'āt gösteriyor ki onları birer birer şaymak bile mümkün olabiliyor.

Āh... Rūşen-dilān-ı 'ārifāniñ fikrinden geçmeyen herhangi bir ḫayāl nāz nāz ḫudsi var ise o, seniñ zamīr-i pākiñde bütün ḫaḳāyıkıyla cilve-gerdir.

Nerede münkir, gelsin ben oña seniñ mükerreremāt-ı kemāliñden yüzlerce parlaḳ delīl göstereyim. Ki o delīlleri- ey ḫıdīv-i taḥt-ı ḫaḳā'ik, ey bahā-yı millet ve dīn, 'āşikāniñ iki gözü āşikāre, pek rūşen görüyor. Seniñ enīs-i ravza-i pākiñ ḳāşırātu't-ṭaraftır. Seniñ miyān-ı merḳad-i şadrında, yüzlerce cennet müncelīdir.

Bār-gāh-ı celāliñde, āh ben kim oluyorum ki evşāf-ı cemāliñ ḫaḳḳında lisān beyānı parlatmağa [204] ḳalkışayım. Lākin beni 'aşḳ cezbediyor. Dehānımı müstenīr etmek için beni pervāne gibi şu'le-i şem'iniñ eṭrāfına getiriyor.

Ḥāşılı o ḫazretiñ kemālāt-ı celīlesi ḫaḳḳında ne ḳadar tavşīfatta bulunulsa 'ayn-ı taḳşīrāt olur.

«30» Hâzret-i Sultân Veled'den dört sülâle-i tãhire-i tayyibe vücûda geldi:

Çelebi 'Ârif, Çelebi 'Âbid, Çelebi Zâhid, Çelebi Vâcid radîya'llâhu 'anhum hâzarâtıdır.

Müddet-i 'ömr-i 'azîzleri doḡsan altıncı sâle vâşıl olunca mizâc-ı şerîflerinde bir kırıklık yüz gösterip birkaç gün şâhib-ferâş oldu. Ferzend-i ekberleri olan Hâzret-i Çelebi 'Ârif'i çaḡırdı. Agūşuna aldı. Bütün aşḡâbı, 'azîzân ve mürîdânı zât-ı seniyelerine vedi' a etti.

O gece ki civâr-ı Rabb-i raḡîme ve mülk-i kerîme iltihâḡ etmek istedi. Hâneyi aḡyârdan ḡâlî buyurdu. Vaktâ ki geceden biraz geçti, ḡalkıp oturdu. Buyurdu ki: *“Hâzret-i Hudâvendigârım ve Mevlânâ Şemse'd-dîn ve bütün evliyâ 'u'llâh gelmişler... Baña intizâr ediyorlar. Gerekir ki benim fevtimle ceza' ve feza' etmesinler.”*

Ondan sonra ḡaḡâ'îḡ-i takrîrine başlayıp zıkr-i Rabbu'l-ḡalâyık ile taḡarrüb istedi.

Zıkr eşnâsında idi. Yedi yüz on iki sene-i hicriyesi mâh-ı Recebiniñ onuncu cumartesi gecesinde seḡer vaktine ḡarîb idi. Ferâdis-i ḡudste ve riyâz-ı ünste istiḡrâr ederek perde-i nûrda mestûr oldu.

Ḳâşırātu't-ḡaraf¹⁴⁵, ifâ-yı hizmet için miyân-ı beste-i ihtirâm oldular... Vildân-ı muḡallidûn¹⁴⁶, şarâb-ı ḡuhûr ile dolu olan ellerindeki nûrdan ibriḡleri ḡuzûruna getirip 'arz ile ikrâm ettiler.

Üç gün üç gece ḡubbe-i mübârekeden âsmâna ḡadar bir nûr dikildi. Şöyle ki bütün Ḳonya ahâlisi, küçük ve büyük hepsi aydınlık günde o nûru müşâhede ederek o 'azamete ḡayrân ḡaldılar.

Hâzretiñ fevât-ı cemâlinden dolayı ḡurûbu ve ḡanîni, âh u enîni 'illiyyîne ḡader-i a' lâ ettiler. Radîya'llâhu 'anhu ve 'an islâfa.

[205]

¹⁴⁵ Es-Sâffât-48

¹⁴⁶ El-Vakıa-17

2.4.6. Zıkr-i Hâzret-i Çelebi ‘Ârif Kâddesa’llâhu Sırrahu

«31» Maḥdûm-zâde-i Rûḥâniyân, ḥayât-baḥş-ı Rabbâniyân, nûr-ı dîde-i muḥakḳikân, reh-nümâ-yı sâlikân, mihâmmе-i ceberut, kâfile-i sâlâr-ı nâzeniyân, hıttâ-i melekût, sermekeş-i dîde-i ‘ârifân, nevâzende-i dil, sûzende-i ‘âşikân ve miskînân Çelebi Celâle’d-dîn Ferîdûn ḥâzretleri ki “‘Ârif” nâmıyla müştahirdir. Nevvara’llâhü ḍarihuha.

O gül-ğonce-i envâr ḥâl-i ḥayât-ı Hâzret-i Hudâvendigâr’da zînet-ârâ-yı çemen-zâr-ı vücûd oldu. Müşârun ileyh doğduḡu zamân, Hâzret-i Hudâvendigâr kendilerini getirip mübârek yeñleri içine koydu. Semâ’ ve ḥarekâta şürû’ buyurdu. Hâḳḳ-ı ‘âlîlerinde pek çok ‘inâyet gösterdi. Kendi laḳab-ı şerîflerini onlara erzân buyurdu. Ve “‘Ârif” nâmıyla çağırdı. Âb-ı ma’ rifeti, cûybâr-ı sînelerine akıttı.

Hâzret-i Sultân Veled’iñ intikâlinden sonra aba ve ecdâdınıñ taḥt-ı vilâyet ve ḥilâfetine câlis ve mestûy oldu. Bütün şâdıḳânı, kendi vücûd-ı şerîfiyle müzeyyen ve müşerref buyurdu. Tarîḳ-i şıḍḳ ve niyâzı ve terk-i mecâz ve mâsivâ’u’llâhı herkese hüveydâ kıldı.

Selâṭîn, umerâ, efâzil ve küberâ muḥabbet ve iḥlâş ile zât-ı seniyelerine irâdet getirdiler. Mürîd oldular. Onuñ fermân ve işâretine münḳâd bulundular.

Kendi ‘izzet-i nefislerini, sa’âdet-i ḥâḳîkiyelerini, ancak bu meslek-i iḥlâş ve ‘ubûdiyyette sebât ile kâ’im bildiler.

Kendilerinin fûnûn-ı ḡarîbe ve laṭife ile meşḥûn ve ḥâḳâyık-ı zâhiriye ve bâṭıniye ile müzeyyen-i ḡazeliyât ve kelimât-ı ḳudsiyesi vardır.

[206] Himmeti ‘âlî, keremi bî-ḥisâbdır. Âfitâb gibi ḥavâş ve ‘avâma feyzi şâmil, bir ḥulḳ-ı ḥüsnü vardır.

Ciddiyeti, leṭâ’if ve baştıyeti mu’tedil, nesîm-i bahâr gibi tekellûf ve ru’ûnetten âzâde idi. Ahlâḳ-ı fâzıla ve evşâf-ı cemîlelerinin müzeyyatını beyâna şürû’ etsek tafşîl ve taṭvîle ihtiyâc ḥâşıl olur. Binâ’en’aleyh bir ḥasb-ı teberrûk -her gülşenden bir güldeste gibi- her bâbdan bir faşl, her enbârdan bir avuç numûne alıp getirmek vâcib oldu.

Ḳaddesa'llāhu sırrahu ḥazretleriniñ intikālî: Yedi yüz on dokuz sene-i hicriyesi şehr-i zi'l-
hiccesiniñ yirmi dördüncü şalı günüdür.

İşte o gün bu tengnâ-yı cihândan, dâru'l-imâna ve beyt-i cinâna rihlet buyurdu. Kendi aşl u
cinsine kesb-i ittişâl etti. Gerek şehirde 'umûmiyetle ve gerek ḥânelerinde ḥuşûşî olarak
mürîdân ve 'âşıkân, o nâzenîn-i cihânîñ iftirâkı mâtemini tuttular. Mersîye-i güne kısideler
tanẓîm ederek ve okutup diñleyerek te'sirât-ı kalbiyelerine, aḥzân-ı derûnilerine feryâd
beyân verdiler. Raḥîma'llāhü'l-mâzîne ve edâma'llāhü'l-bâķîn.

«32» Ḥazret-i Çelebi'niñ intikâlinden sonra şulbî birâderi: Çelebi-i rûḥâniyân, dîbâce-i
vücûh-ı muḥakḳikân, gül-bîn-i gül-şen-i ma'rifet, sîmurg-ı kâf-ı meziyet, şadr-nişîn-i taḥt-ı
Nuşret 'uyûnu'l-kâmilîn, maḥbûbu'l-vâşilîn, baḥru'l-'avârif, şemsu'l-me'arif, Çelebi
Şemse'd-dîn 'Âbid isbağa'llāhu zillehu ḥazretleri ki- şimdi kâ'im-i maķâm, şeyḥ ve imâm-
ı vaķttir- bütün mürîdân ve 'âşıkânîñ gözleri... Onuñ cemâl-i ḥümâyunuyla rûşen ve
münûrdur.¹⁴⁷

2.4.7.Ḥazretiñ İḥvân-ı Şafâsı

«33» Şümûs-ı eflâku'l- ma'ârif, nücûm-ı burûcu'l-ḥaķâ'ik, semere-i aḡşân eşcâru'l-ḳuds
[207] durer-baḥâr-ı ma'ârifu'l-üns: Şelaha'd-dîn Emîr Zâhid: Ḥüsâme'd-dîn Sulţân Vâcid
rıḍvanu'llāhi 'aleyhim ecma'în ḥazarâtı aḳṭâbîñ ekberi ve ulu'l-elbâbîñ göz bebeğidirler.

Ecdâdlarınıñ sünen-i seniyesini kâ'im kılmış ve tarîķ-i rüşdü, sebîl-i hidâyeti cümleye
ḥüveydâ eylemişlerdir. Onların vücûd-i pür-cûd-ı şerîflerine, cihâniyânîñ bir istizhârı, bir
güvenmesi vardır ki tâmdır. Onların derûn-ı pür-nûr-ı mübâreklerine şâdıkânîñ bir vuşûķı,
bir bağlanması vardır ki mâlâ kelâmdır.

¹⁴⁷ Mü'ellif-i 'âlî tebâr Ferîdûn Bin Aḥmed Sipehsâlâr ḥazretleriniñ işbu risâle-i 'aliyeyi Çelebi müşârun
ileyhiñ zamân-ı aḳdes-i ḥilâfetlerinde yazmış oldukları buradaki ifâdelerinden anlaşıyor.

Cenāb-ı İzzet Subhāne ve Te‘ālā hazretleri -nāzeniyān-ı harīm-ı kuds olan- bu ‘uḳūd-ı baḥtiyārīyi sâ’ir ‘ibādı için pek çok seneler pâyende ve mevcūd; onlarıñ netāyic-i ṭayibe ve ḥāndān-ı sa‘ādetlerini dāmen-i kıyāmete kadar zīnet-ārā-yı ‘ālem-i şuhūd ve şadr-ı nişin bezm-i ‘irfān buyursun. (بحق محمد و آله الطيبين الطاهرين .) Yā Rabbī āmīn.

2.4.8.Zikr-i Hulefā ve Aşhāb ve Ru’esā ve Mürīdān Raḥimehumu’llāhu Te‘ālā

«34» Ey ḳārī’ Allāh Te‘ālā seni tevfiḳātına mazhar etsin- ma‘lūmuñ olsun ki Ḥazret-i Ḥudāvendigār ḳaddesna’llāhu bi sırrahi’l-muḳaddes efendimiziñ ḥāl-i ḥayātında bulunan mürīdān ve ‘āşīḳānıñ ḥesābı yoktur. Faḳaṭ onlardan ehl-i şoḥbet olan ve ḳurbet-i tāmeye mazhar bulunanlar; çok riyāzet ederek yoklukta ve faḳr potasında vücūd-ı varlığını biñ def a eritmiş olanlar, zāhirini maḥv edip dünyāyı arḳasına atanlar; işbu zevāt-ı ‘āliyeleri ki bir vecde onu zikr ve beyān olunur:

[208] Çelebi Celāle’d-dīn Ferīdūn, Mevlānā Sirāce’d-dīn Bayburtī, Bahā’e’d-dīn Baḥrī, Faḥre’d-dīn Sivasī ve Evlād Müderris, Kerīmi’d-dīn Bektemur, Mevlānā Şelaḥa’d-dīn Faḳīḥ, Nizāme’d-dīn Ḥaṭṭāṭ, Mevlānā ‘İzze’d-dīn Erzincānī, Mecde’d-dīn Mürāgī raḥmeta’llāhu ‘aleyhim ve raḳıya’llāhu ‘anhum ḥazārātıdır.

«35» Cenāb-ı Ḥudāvendigār efendimiziñ āḥir vāḳtine yetişip de Çelebi Hüsāmu’l-Ḥaḳḳ ve’d-dīn ve Sultān Veled ḳaddesa’llāhu sırrahümā efendilerimiziñ manzūru’l-ḥāza-i ‘ināyeti olmuş ve ḥilāfetiyle mevsūm ve mersūm bulunmuş olanlardan biri:

Meliku’l-‘ārifin, faḥru’l-muḥaḳḳıḳīn, kāmīlu’l-ḥāl ve’l-ḳāl Mevlānā ‘Alā’e’d-dīn el Amāsī raḥmeta’llāhu ‘aleyhe ḥazretleridir ki kendi ‘aşrında şāḥib-ḳıran zümre-i fuḳarā ve ḳāfile-i sālār-ı ‘āşīḳān ve ‘irfān idi.

Onuñ bir nefs-i kāmili var idi ki ārāmide, bir sīret-i fāzlı var idi ki cidden pesendide idi.

Şānı: ‘Ālī, beyānı: Şāfi, gönüllerin maḥbūb ve maḳbūlü bir zāt-ı pür-me‘ālī idi.

Himmeti, mürîdân hakkında şâmil olup her kimi şıdık ve şafâ ile ber güzîde kılarırsa onu zümre-i şâdıkâne vâsıl eylerdi.

«36» Nasıl ki Mevlânâ ve üstâdenâ ve şeyhenâ, şem‘-i cem‘-i ‘urefâ, vâsıta-i ‘ağdu‘l-etkiyâ, şârih-i rumûz-ı dağâyık, şârib-i selsebîl-i hağâyık, melekiyyü‘ş-şıfât mağbûlu‘l-evliyâ‘, zübdetü‘l-ezkiyâ: Hüsâmu‘l-millet ve‘d-dîn “Hüseyn El Mevlevî” hazretlerinin de erkân ve uşûlü böyle idi.

[209] Müşârun ileyh rahmeta‘llâhu ‘aleyhe Erzincân şehrinde muķīm idiler. O zât-ı me‘âlî şıfât-ı Mūsâ gibi yed-i beyzâya mazhar, ‘İsâ gibi ihyâ-yı emvâta muķtedir idi.

‘İlmi: Mertebe-i gâyede, edebi: nihâyet derecede, himmeti: pek ‘âlî idi.

Meşâyih-i kirâmıñ uşûl ve tarîkatı üzere çalışmış, ke‘s-i muhabbet ve haķîkatten tatmış idi.

Hazret-i Sulţân Veled beyyaza‘llâhu ġarrete müşârun ileyh hakkında pek çok ‘inâyet göstermiştir. Erzincan şehrinde onu kendine kâ‘im-i maķâm naşb edip kendisine icâzet-i ‘âliye bahş ve erzân buyurmuştur.

O zât-ı ‘âlî, her ne zamân ki bûlbûlân-ı beyânı sefine-i gülbünân-ı aķlâmda dem-sâz ederdi. Şahîfe-i sîmîn kırġası, elmâs gibi sevâd-ı midâd ile zînet-tırâş eylerdi. Ma‘nâ-yı seb‘al-meşânîyi¹⁴⁸, öyle nâdîde ve laţîf iklîller ile öyle bedî‘ ve şeh-vâr incilerle mükellel ve müzeyyen kılardı ki ‘uķûl-i rûhâniyâna hayret gelirdi.

Müşârun ileyh riyâzât-ı ‘azîmede bulunmuş ve âsitâne-i hizmetinde oturmuş idi.

Rumûz-ı faķrıñ ma‘ârif ve hağâyıkını –tarîķ-i ta‘lîm üzere- o bilâdîñ bütün sekkânına rûşen ederek kendilerini kisve-i faķr ile müzeyyen kılmış ve halka-i emn ve imân-ı evliyâyâ da‘vet etmiştir.

Temmetu‘r-Risâle-i Bi‘avni‘llâh

¹⁴⁸ **Seb‘al Mesânî:** Yedi âyetten meydâna gelen ve Kur‘an-ı Kerîm’in ilk sûresi Fatiha‘ya verilen ad. Kelime olarak “tekrarlanan yedi âyet” anlamına gelir. Kur‘an-ı Kerîm‘de Fatiha için bu ad kullanılmıştır (Hicr/87). Bu husûsta tefsirlerde çeşitli rivâyetler vardır. Önce Mekke sonra Medine‘de indirilmesi, Allah ile kul arasında tekrar edilmesi, her namâzda okunması vs. bunlardandır. Hatta yedi kay göġe karışılık Fatiha‘da yedi âyet olduğunu söyleyen âlimler de vardır. Tasavvufa göre bu yedi âyetin yüzdeki yedi hattı (iki kaş, dört kirpik ve bir saç) karşıladığı söylenir. Pala, age, s.392

[210]

2.4.9. Bir Hasbihâl-i Dervîşâne

Bismi'l-lahi'r-raḥmani'r-raḥîm

Esselâmu 'Alâ Men İttebe'a'l-Hudâ

«1» Bundan takrîben on iki sene muḳaddem faḳîr- bir kitapçı dükkânında- Menâkıb-ı Ḥazret-i Ḥudâvendigâr ḳuddise sırruhu'l-a'lâ efendimize 'â'id olmak üzere yazılmış dört beş yapraktan 'ibâret maṭbû' bir kitâb gördüm. Şaḥîfelerini şöyle bir gözden geçirdim. 'Ulviyet-i mevzû'una karşı şûret-i taḥrîrini, bi'l-hâşşa menâkıb nâmına yazılan sözlerini, fıkralarını pek sönük, hattâ pek yañlış buldum.

Gönlümdeki ḡayret-i dervîşâne ḡaleyâne geldi. Cenâb-ı Ḥudâvendigârımıza -nâçizâne- bir menâkıb yazmak istedim. Enmûzec-i Menâkıbu'l-'Ârifîni, Şevâḳ'ı gözden geçirdim. Cenâb-ı Ḥaḳḳ maḳâmını pür-nûr-ı ṭarab-ḡâh-ı semâ'a-hâne-i sürûr buyursun- 'ârif-i dil-âḡâh, mürşid-i 'irfân-penâhım Bahâriye Mevlevî-hânesi Şeyḫi Ḥüseyn Faḫrî Dede Efendi merḥûm henüz bu 'âlem-i şuhûdda idi. Kendilerinde mevcûd olan yazma "Risâle-i Sipehsâlâr"'ı da alıp dergâhta muṭâla'a ettim.

O zamâna göre bu risâleyi terceme ile ṭab' ve neşr etmek ḳâbil olamayacağı cihetle ba'zı mesâ'ili bu kitâb-ı şerîften, diğerk aḳşâmı ise "Enmûzec-i Menâkıbu'l-'Ârifîn" ile "Şevâḳıb'dan terceme ve iḳtibâs ederek ve Meşnevî-i Şerîften de bi'l-münâsibe ebyât-ı şerîfe ve mebâhiş-i güzîne terceme ve derc eyleyerek KEMÂLÂT VE KERÂMÂT-I ḤAZRET-İ MEVLÂNÂ" nâmıyla bir risâle yazdım. Ṭab' ve neşrine ruḡşat-ı resmiye istiḥşâli için 'ale'l-uşûl maḳâmât-ı maḥşûşasına mürâca't [211] ettim. O ḳadar uğraştım. O ḳadar çalıştım. Hattâ şimdi dergâh-ı mu'allâ-yı Ḥazret-i Mevlânâ post-nişini olan 'ârif-i Rabbânî, fâzıl-ı bî-müdânî 'azîzimiz reşâdetlü Bahâ'e'd-dîn Veled Çelebi Efendimiz ḡazretlerinin ol vaḳt delâlet-i 'aliyelerine mürâca't ettim. Onlar da luṭfen teşebbûs buyurdular ise de kitâbın ṭab' ve neşrine müsâ'ade olunmayacağı ve verilen müsâdatın daḡi i'âde ḳılınmayacağı cevâbını kemâl-i te'eşşürât ile aldım.

«2» Meşnevî-ẖân Es‘ad Dede merhûm Bahâriye Mevlevî-hânesinde mevcûd risâle-i Sipehsâlâr’ıñ bir nüshasını istinsah ettiğini ve hicaza ‘azîmet ettiği zamân İmdâdu’llâh Efendi merhûm ma‘rifetiyle de Hindistân’da tab‘ ettirdiğini duydum.

İstanbul’a ‘avdetinde bir nüshası kendisinden gizlice istenilerek bu şûretle bir nüsha-i maṭbû‘asını elde ettim. Ara sıra bu kitâb-ı şerîfi nazâr-ı muṭâla‘aya aldıkça, mündericât-ı ‘ulviyesiyle tenvîr-i dil u cân eyledikçe terceme etmek için gönlümde yeniden bir şevk uyanmağa başladı. İşbu risâle-i ‘aliyenin ba‘de’t-terceme tab‘ ve neşri hûşûşuna da artık mâni‘ kalmamış olduğu cihetle şevkim tezâyüd etti.

Ramazân-ı şerîf idi. Kitâbı teyemmünen tercemeye başladım. Ramazân-ı şerîf gecelerinde böyle bir meşgûliyet-i ‘ulviyeyi pek muvâfık gördüm. Bir aralık kitâbın ‘ulviyeti, nazâr-gâh-ı ihtirâmımda tecessüm ederek bu vazîfeniñ altından kalkamayacağım gibi bir fikr ihsâs etmesi cihetiyle –istemediğim hâlde- ta‘ṭil-i meşgûliyet ettim. Faḳaṭ az soñra idi. Hem-dem-i ‘irfân-perverim Hâfız Celâle’d-dîn Efendi pîrdaşımızla Eşref Efendi kardaşımız bir gece eşnâ-yı muşâhebbette Risâle-i Sipehsâlâr’ı terceme etmekliğim hûşûşundaki ârzû-yı derûnîlerini beyân ile beni teşvîk ettiler. Teşcî‘ ve terğîb eylediler.

Ḳudret-i Hâḳḳ ile mu’îd olan evliyâ’u’llâhıñ himem-i ‘aliyeleriyle her bir müşkilât âsân olacağı ecelden âstân-ı mu‘allâya, o kıble-gâh-ı ma‘nâya yeniden tevcîh-i vecche-i niyâz ile ‘inâyât-i ḳudsiye temennî eyledim. Bu şûretle tercemeyi ikmâl hûşûşunda bezl-i ḡayret ettim.

[212] Çünkü baña lisân-ı ma‘nevî-i meşnevî buyurdu ki:

حل شد انجا مشکلات عالمی	هر کجا تا بم ز مشکاتی دمی
از دم ما گردد آن ظلمت چو چاشت	ظلمتی را کافتا بش بر نداشت
از فروغ ماثود شمس الضحی	هر کجا تارک آمدنا سزا

Hicret-i seniye-i Muḥammediye’niñ biñ üç yüz otuz bir senesi şehr-i recebiniñ yirmi altıncı –leyle-i mi‘râc-ı nebevîye müşâdîf muḳaddes bir günde- ikmâl-i terceme müyesser oldu. Böyle bir yevm-i mübârekte ikmâline muvaffâkıyetimi bir fal-ı ḫayr ‘add eyledim. Hizmetimiz Ḥaḳḳ erenler ‘indinde maḳbûl olduysa ne muṭlu...

İşbu risâle-i şerîfeniñ mü’ellif-i ‘âlîsi Ferîdûn bin Aḫmed Sipehsâlâr ḳuddise sırruhu ḫazretleriniñ ‘âlem-i Mevleviyete cihân-ı ‘ilm ve ma‘rifete vâḳi‘ olan hizmet-i ‘âliyesini, fevâ'id-i celîle-i mevcûdesini bu şüretle bir derece daha ta‘mîm ve neşr ettiğimden dolayı ḫazretiñ rûḫ-ı pür-fütûḫı ḫoşnûd ve şâdân olduğuna ümid-vârım.

«3» Risâle-i Sipehsâlâr; o ne bir kitâb-ı ‘ulvîdir. Ḥazret-i Ferîdûn’uñ pîrâye-dâr-ı ilhâm olan şâhid-i nâzenîn fikri, dest-i ma‘nevî-i Ḥudâ-pesendânesiyle lâhût gülistanlarınıñ, ḫaḳâyık-ı çemen-zârlarınıñ en naẓar-rübâ güllerinden, en mu‘aṭṭar yaseminlerinden seçmiş, bir deste-i ma‘nâ toplamış, bunu ıydî-i nûr-ı melâ’ike tevdî‘ ederek bezm-i feyẓ-a-feyẓ-i rûḫâniyâne ‘arz etmiş.

Melekler, ta‘zîmât ve tehlîlât ile tevḫîd buḫurdanları ellerinde, raḫmet-i ilâhiye ‘anberleriniñ revâyiḫ-i rûḫ-nevâzı meşâm-ı cânı misk ḳoḫuları ile mest etmekte olduğu ḫâlde yükselmişler, götürmüşler. O ḳâfile-i melâ’ikiñ pîş ve pesendin, zîr ve bâlâsından geri beyân-ı ‘arş-nûrlar şaḫarak, izhâr-ı taḫsîn serpererek ve bir taraftan da âvâz-ı [213] latîf ile ilâhiyât nazımları tertîl ve terennûm eyleyerek onu mecmu‘-ı enbiyâ’ ve evliyâyâ ‘arz etmişler.

O şukûfe-i deste-i ḫaḳâ’ik orada elden ele gezmiş, taḳdîr olunmuş... Mü’ellif-i ‘âlîsi bir ser-pûş-i muraşşa‘-ı ma‘nâ, bir niṭâḳ-ı ḳuds-i ḫarîm-i ḫudâ ile talṭîf edilmiş. Şoñra, cihân-ı şuhûdda ehl-i idrâk ve ma‘rifet ve ṭalibîn-i envâr-ı raḫmet, ‘âlem-i bâlâdan bûy-ı feyẓ alarak iḳtibâs-ı nûr-ı ‘irfân etsinler... Mâ’ide-i ‘ulûm-ı ledûnîden zâ’ika-dâr olarak telzîz-i dimâğ-ı cân eylesinler diye onu bu ‘âleme, yine ‘ayn-ı ta‘zîmât ve tekrîmât ile göndermişler. Ve ismine: “Risâle-i Sipehsâlâr Bemenâḳıb-ı Ḥazret-i Ḥudâvendigâr” ḳuddise sırruhu’l-a‘lâ demişlerdir.

«4» Risāle-i Sipehsālārīn, eñ doğru, eñ güzel yazılmış bir menākıb olduğunu ve bu eñeriñ hilāfındaki beyānātın bi't-ṭabi' doğru olamayacağını beyāna hācet göremem. Binā'en' aleyh bu kitāb-ı müsteṭāb; hırz-ı cān edilecek āşār-ı 'āliyedendir.

Mütercim faķīrīn işbu risāle-i me' āliyatın tercemesinde ta' kīb ettiđi uşul; zevk-i āşināyān-ı edeb ve hikmet, rūşen-dilān-ı erbāb-ı ma'rifet 'indinde -zann ederim ki- mazhar-ı k̄abūl olur.

İşbu tercemede aşlındaki leṭāfeti, mümkün olduğu kadar ğā'ib etmemeğe ve aşlından ayrılmamağa sa'y ettim. Binā'en' aleyh tercemeniñ Fārisi aşlı ile karşılaştırılarak okunması dağı mümkün ve bu şüretle lisān-ı Fārisi'de behre ve ma'lūmātı tevsī' etmeğe yardımı olacağı cihetle gerek aşlının bu vecihle muṭāla'asıyla tenvīr-i dīde-i istifāza ve gerek lisān-ı ehl-i cennet olan zebān-ı Fārisi'de tekemmül ile ayrıca istifāde etmek isteyenleriñ maķşadına hādīm bulunması i' tibāriyle de mesā'i-i vāķi' amīn mazhar-ı taķdīr-i ūlū'n-nūhā olacağına ümīd-vārım.

Gerçi tercemeyi daha sāde, daha lügātten āzāde olarak; herkesiñ anlayabileceđi bir ifāde ile yazmaķ isterdim. Ne çāre ki mevzū' uñ 'ulviyeti ve bülendī-i ma'neviyeti; buña karşı ise Türkçemiziñ darlığı, bu maķşadımı tamāmen te'mīn edemedi. Çünkü ba'zen öyle hāzīn ve raķīķ bir ma'nāya, öyle dengīn ve daķīķ bir noktaya teşādūf olunuyor ki o ma'nāyı ifāde ve o noktayı beyān için k̄ābil degil Türkçemizde ne bir lügāt ne de bir terkīb [214] bulunabiliyor. Hāme-i beyān, nāçār 'Arabī ve Fārisi'niñ 'ummān ve say'indeki bī-pāyān incilerden toplamađa, onları işlemeđe, dizmeđe mecbūr oluyor.

Mazhar-ı ecmel-i vaşf (والنجم إذا هوى ماضل صاجبكم وماغوى وماينطق عن الهوى)¹⁴⁹ seyyide'l-enbiyā şalavāta'llāhu 'aleyh ve ālā efendimiziñ vāriş-i ekmel-i şa'şā'a-ı pīrāsı pīr-i mu'allā, Cenāb-ı Hūdāvendigār ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-a'lā efendimiziñ ve necl-i necīb-i aḳdesleri, maḥdūm-ı mūkerrem ve muḥteremleri maḥbūb-ı nāz-perver-ı yezdān, nūr-ı dīde-i 'ārifān

¹⁴⁹ "Battığı zamān yıldıza and olsun ki, arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve bātıla inanmadı; o ārzūsuna göre de konuşmaz." /En-Necm/1,2,3 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.525

ve menkıbe-i kemālâtı; zînet-tırâz medîhe sırr-ı âyân-ı rûhâniyân Cenâb-ı Sulţân Veled kuddise sırruhu’s-şamed efendimiziñ kelimât-ı ‘âliyeleriniñ ve ma‘nâ-yı şî‘rden bâlâter olan- eş‘âr-ı güzîn-i aķdesleriniñ me‘al-i şerîflerini daħi işbu risâlede –tezyîd-i istifâde-i t̤alibîn ve tenvîr-i ‘uyûn-ı muştâķîn için terceme etmeğe bezl-i ġayret ettim. Evet, gerçi onlarıñ cemâl-i kemâllerini, tâbeş-i ĥüsn ve ân-ı ilâhî-i lem‘ânlarını ihlâle, izlâle taşaddi eyledim. Faķať o cihân-ı kerem-i sulţânı, o ĥacle-gâh-ı raĥmet ‘urûs-ı nâzenîni; kitâb-ı ‘irfânından; meşnevî-i ma‘nevîsinden dîde-i ibtişâr-ı ümîdime bir şaĥîfe-i tâb-nâk-i iĥsân açarak ondan lisân-ı ibtihâl-i ‘ubûdiyetim şü ebyât-ı şerîfeyi okuduġu için bu cesârete düştüm:

کردم او مهلت بدادی يك دمی	ار ملولئ یار خاموش کر دمی
جز تقاضای قضای غیب نیست	لیك می کوید بکوهین عیب نیست
عیب کی بیند روان پاک غیب	عیب باشد که نه بیند جز که عیب
نی به نسبت با خداوند قبول	عیب شد نسبت بمخلوق جهول

İlâhî. Nedir o kelâm-ı ‘âlî-i Mevlânâ’daki ‘ulviyet, nedir bu bedâyi’-i maĥâsin-i kudret. Okudukça gönül şafâ-dâr-ı feyz olarak yükseliyor, fikr-i te‘âlâ ediyor.

[215] Nereye? Öyle bir cihân-ı ĥaķâyıķa, öyle bir âsmân-ı me‘âliyâta ki oraya ancak o kelimât-ı kudsiyeniñ me‘ânî-i ledünîsi kıanatlarıyla uçulabilir- ki fikr, fikr olalı; henüz öyle bir neşât ve ĥarab gülistanlarında seyrân etmemiştir.

«5» Ey kıâr’ın-i kirâm- bilirsiziñ ki o âşâr-ı ‘âliyede bütün şınâyi’-i edebiyye, bütün maĥâsin-i bedî‘ye lüma‘ lüma‘ cilve-gerdir. Faķať bunlar düşünerek bi’l-iltizâm-ı ibdâ‘ edilmiş şeyler değildir. Belki bu maĥâsin-i edebiye, bu şınâyi’-i bedî‘ye; o meş‘ale-i hidâyetiñ, o naġmât-ı ‘aşķ ve ĥaķîķatiñ birer pervâneleridirler ki müncezb olmuş, birer mevcât âhengidir ki oña peyrev bulunmuştur.

Evet, bütün nikât-ı edebiye, bütün şınâyi’-i lafziye ve ma‘neviye o kelimât-ı kudsiyeniñ me‘ânî-i ledünîsi âfitâbıyla muncelî birer zerrâttır. Tıyûf-ı t̤a’ire gibi tâbeş-i ĥüsn-i ezeliyet fûrûġuna kıarşı uçuşur, t̤avâf ederler. Yâĥûd ki o izhâr-ı esrâr-ı ĥaķâyıķıñ; birer

naḥl-i zā'ika-perveri, rengin-per bir renklikleri meşābesindedir ki- onlardan gıdā-yı feyz alır, onlardan nūş-ı ke's-şefā eylerler.

Āh o kelimāt-ı kudsiye ezeli birer nūr-ı lāhūt-peymādır ki eñ laṭīf eñ rengin maḥāsin-i bedī' iye, eñ dil-nişin eñ nefis, şınāyi'-i şī'riye onun 'ulviyet-i me'ānisindeki fūrūğ-ı cemāle karşı sönük kalır. Āsmān beyānında ancak birer yıldız gibi görünürler. Yāḥūd onlar birer nāy-ı ilāhī-nevādır ki müterennim olduğu āhenk-i kemāl-i lāyezālīye bütün bedāyi' ve maḥāsin, pūr-siteş-kār olurlar.

Esāsen elsine-i enbiyā' ve evliyādan ve ḥayy-i ilāhī, elhām-ı Rabbānī olarak şeref-pāş sūnūḥ olan kelimāt-ı 'āliyenin, ulviyet mertebetine ve kā'il-i Rabbāniyesinin bülend-i kemālātına, rāz beyānındaki ma'ārif-i ilāhiye, ḥaḳāyık-ı ledūniye delāletiyile intikāl etmek gerektir. Yoksa ondaki bedī' ve beyāna 'ā'id şınāyi'-i lafziye ve ma'neviye, maḥāsin-i şī'riye ve edebiye ile o gibi āşār-ı muḳaddesenin me'āliyat-ı ḥaḳīkiyesini, ḥüsn ve ān-ı ma'neviyesini ta'yine ḳalkışmak pek doğru olamaz. Çünkü bunlar bu gibi āşār-ı ma'neviyede ikinci derecede kalır meziyāttandır.

مرده ر از یشان حیاتست و نما

هین که اسرافیل وقتند اولیا

می جهد ز آواز شان اندر کفن

[216] جان هر یک مرده اندر کورتن

زنده کردن کار آواز خداست

کوبد این آواز ز آنها خود خداست

İşte işbu risālemiz: Öñüne kelimāt-ı evliyā'u'llāh ile zīnet-sāz olan ve ḳader-şināsān-ı ma'rifet, bi'l-ḥāşşa ihvān-ı ṭarīḳat nezdinde pek mu'teber ve muḥterem bulunan risāle-i Sipehsālār'ın tercemesi bulunduğu cihetle bunun daḥi muṭāla'ın-i kirāmca mazḥar-ı iltifāt ḳabūl olacağına ve münderecātındaki sehviyāt ve neḳāyişın ma'fūvv buyurulacağına ümīdim ber-kemāldir.

(رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْنَا مَآلَاطِقَ لَنَابِنَا وَغُفْ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا...)¹⁵⁰

¹⁵⁰ "Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir. Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği işler de yükleme! Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim mevlamızssın. Kâfirler topluluğuna karşı bize

Fi: 5 Şevālū'l-mükerrem sene 1331

Ṭarīkat-ı ' aliye-i Mevleviye bendekānından

Midḥat Bahārī Ḥüsāmī

yardum et.” Bakara Sûresi'nin son iki ayetini oluşturan ve “Amenerrasûlû” diye anılan bu mübârek ayetler, ilâhî emirler karşısında mutlak ita'ate yönelen mü'minlerin inançlarındaki sadakatlerini ifâde etmektedir. Ayrıca bir önceki ayette geçen “ İçinizdekileri açıklasanız da, gizleseniz de Allah sizi hesâba çekecektir.”/ El-Bakara-286 Haberiyle endişeye kapılan mü'minlere bu ayetlerle kolaylık bahşedilmiş, mükellefiyetler hafifletilmiştir. Böylece Allah'a tam ita'at ve iltica meyvelerini verirken yersiz kuşkular da bertarâr edilmiştir. Age, s.166

[217] Fihrist-i Mündericât

Dībāce, kısım-ı evvel, kısım-ı şānī, kısım-ı şālīş

Şahife

3 Dībāce-i kitāb

15 Kısım-ı evvel: “ Faşl-ı evvel, faşl-ı şānī” faşl-ı evvel – Hazret-i Sulţānu’l-ulemā efendimizin isnād-ı hırka ve telkīn-i zikr-i ‘ālīleri

16 Faşl-ı şānī Sulţānu’l-ulemā efendimizin maķāmāt-ı ‘āliyelerinin zikri ve beyānı

30 Kısım-ı şānī: “ Faşl-ı evvel, faşl-ı şānī, faşl-ı şālīş.” Faşl-ı Evvel: Cenāb-ı Hudāvendigār ḳaddesa’llāhu sırrahu efendimiziñ târiḥ-i velādet ve müddet-i ‘ömr-i seniyeleri. Faşl-ı Şānī: Hazret-i Hudāvengārımız efendimizin esānīd-i hırka ve telkīnleri ve aşḥāb-ı şoḥbet-i seniyeleri

33 Faşl-ı şālīş: Menākīb-ı Hazret-i Hudāvendigār Ḳuddise Sırruhu

46 Hazret-i Pīriñ Mücāhede ve Riyāzātı

51 Hazret-i Pīr Ḳuddise Sırruhu’l-münīr Efendimiziñ Mücāhede-i Şavm ve Cu‘ları

56 Hazret-i Pīriñ Evşāf-ı Namāzı

59 Şūret-i Takvā ve Vera‘-ı Hazret-i Mevlānā Ḳuddise Sırruhu’l-a’lā

62 Cezebāt ve ‘Aşk

65 Sekr ve istiḡrāk-ı Hazret-i Mevlānā Ḳuddise Sırruhu’l-a’lā

75 Havf ve Haşyet ve Recā’ ve Başt-ı Evliya’u’llāh-ı Kirām

77 Recā’

- 81 H  zet-i H  d  vendig  rımız Efendimizi   Ser  'ir-i Zem  'ire Olan Vuk  f ve   u  '  r-  
'  l  lerinin Ev   afi
- 84 Ak  t  bda h     l Olan      t-   Tevh  d ile Ma    m-   İttih  d  n ve Bu İkiyi Beynindeki
Farkın Bey  n  
- 91 Cen  b-   P  r K  dise Sırruhu'l-m  n  r Efendimizi   Sem   Buyurmalarını   Sebebi
- 96 Kelim  t-   K  dsiyesi Ser-a-ser Esr  r-   Tevh  d ve Tah  k  k Olan H  zet-i
H  d  vendig  rımız Efendimizi     'r ile Me    l Olmalarını   ve Eş'ar ile Tekellüm
Buyurmalarını   Esb  b-   M  cibesi
- 102 S  l  k ve K  m  l
- 107 Mu'ciz  t ve Ker  m  t
- 111 Ker  m  t-   Me  h  re ve Ma' r  fe-i H  zet-i H  d  vendig  r
- 147 H  zet-i H  d  vendig  rın Civ  r-   Rahmet Cen  b-   Perverdek  ra İntik  li
- 159 K    m-         : A    b u H  le  f  -y   H  d  vendig  r. Ra    y  'll  hu ' anhum H  z  r  t  n  
  kr ve Bey  n  . Birincisi: H  zet-i Seyyid Burh  ne'd-d  n Muh  k  k  -i Tirmiz   Kıddise
Sırruhu
- 164   kr-i S  n  : Seyyidin   Cen  b-     mse'd-d  n et-Tebriz   Kıddise Sırruhu
- 180   kr-i       : Cen  b-     y         a'd-d  n Zerk  b-   K  nev   K  ddise Sırruhu
- 190   kr-i R  bi' u: H  l  fet-i H  zet-i   lebi H  s  me'd-d  n ' Azzama'll  hu Dere  tuhu
- 190   kr-i R  bi' u: H  l  fet-i H  zet-i   lebi H  s  me'd-d  n ' Azzama'll  hu Dere  tuhu
- 201 H  l  fet-i H  zet-i Sult  n Veled
- 205   kr-i H  zet-i   lebi '   rif
- 206 Cen  b-     lebi   mse'd-d  n '   bid isbağa'll  hu z  'llehu
- 206 H  zet  n İ  v  n-     f  s  
- 207   kr-i H  le  f   ve A    b ve Ru' es   ve M  rid  n ra  ma'll  hu
- 210 Bir H  sb-i H  l-i Derv    ne

‘Arz-ı Ma‘zeret

Kitābın mevzu‘ndaki kudsiyet ve ‘ulviyet nefāset-i tab‘ına ve neḳayıstan beri olması için taṣhīhātına ṣoñ derecede i‘tinā edilmiş ise de yine bir kaç sehvḏen ḥālī ḳalamamıştır.

Faḳaṭ bunlar; esāsen ḳar’ın-i kirāmca ḳarīne ile añlaşılır gibi şeyler olduğundan arzu buyurduḳları taḳdirde kendileri de kitābı okurken taṣhīḥ edebileceklerini ‘arz eylerim.

Şahıfe	Satır	Sehv	Doğru
5	11	ger beste-i	Kemer beste-i
30	8	682	672
37	3	tevhīd	tevḥīd
44	22	ṭa’ir	ṭā’ir
47	9	maḥnūnum	mecnūnum
55	18	ḥ-h-t	cihet

**BÖLÜM 3: MENÂKİB-I HÂZRET-İ MEVLÂNÂ CELÂLE'D-DÎN-İ
RÛMÎ
KUDDİSE SIRRUHU'S-SÂMÎ
SİPEHSÂLÂR TERCEMESİ**

3.1.MUĞADDİME

«1» Cenâb-ı hâlik-ı ahsen-i takvîme bî-nihâye hamd u şenâ ve eşref-i benî Âdem efendimize şalavât-ı lâ-tühşâ ve âl u aşhâb-ı hidâyet-nümâsına tarziye-i bî-intihâ 'arz ve inhâ olunduktan sonra beyân-ı maşşada şürû' olunur ki şâh-ı kişver-i ma'rifet-i zü'l-celâl ve gencine-i esrâr-ı lâ-yezâl şâhib-i Meşnevî-i Ma'nevî "Mevlânâ Celâle'd-dîn-i Rûmî" kuddise sirruhu's-sâmî efendimiziñ menâkıb-ı 'alîyeleri ilk def'a olarak mürîd-i maqbûllerinden Hâzret-i Ferîdûn İbn Aḥmed-i Sipehsâlâr tarafından yazılmıştır. Ondan sonra 'Ârif Çelebi hâzretleriniñ eyyâm-ı sa'âdetlerinde Şeyḥ Aḥmed Eflâkî, menâkıb-ı Sipehsâlâr'ı 'ilâve ve tafşîl şûretiyle tevsî' ederek "Menâkıbu'l-'Ârifin" nâmında bir eşer vücûda getirmiş ve ba'dehu Çelebi 'Abdu'l-Celîl hâzretleriniñ eyyâmında 'Abdu'l-Vahâb Hemedânî cânibinden Menâkıbu'l-'Ârifin telḥîş olunarak "Şevâkıbu'l-Menâkıb" nâmında diğerk bir eşer tedvîn olunmuş ve meşnevî-h'ân dervîş Maḥmûd Konevî tarafından Şevâkıbu'l-Menâkıb lisân-ı Türkî'ye nakl ve terceme edilmiştir. Cenâb-ı Sipehsâlâr bi'z-zât Hâzret-i Mevlânâ efendimizden 'ayne'l-yakîn her ne görmüş ve kendi eyyâmında zât-ı sûtûde-şifâtlarından ne vâkı' olmuş ise onları kayd ve zabt buyurmuş olduklarından onların menâkıbı vüṣûk cihetiyle bi't-ṭabi' bunlarıñ cümlesine fâ'iktir.

Sefîne-i Mevleviye’de beyân olunduğu üzere Ferîdûn İbn Aḥmed-i Sipehsâlâr ḥazretlerinin laḳab-ı şerîfi Mecdû’d-dîn’dir. Kendisi âbâ’ ve ecdâdı gibi Devlet-i Selçukiye’niñ ser-‘askeri olup şecî‘, kerîm, zarîf, mütefennin ve aḥlâḳ-ı ḥamîde şâḥibi bir zât-ı ‘âlî-ḳadr idi.

‘Ahd-ı şebâbında Sultānu’l-‘ulemā’ ḥazretlerinin mecâlis-i ‘âliyelerinde ḥâzır olup enfās-ı nefiselerinden müte‘eşşir olmuş ve onlara muḥabbet etmiş idi.

[4] Pederlerinin vefâtından sonra Selâṭîn-i Selçukiye’den Sultân ‘Alâ’e’-d-dîn Keyḳubād cānibinden ‘uhdelerine ser-‘askerlik rāyeti tefvîz olunup Cenâb-ı Mevlânâ Celâle’-d-dîn-i Rûmî ḳuddise sırruhu’s-sāmî efendimiz tarafından kendisine ḥiṭâben; “Ey Ferîdûn. Bir müddet cihād-ı aşḡarñ ser-‘askeri olduñ bundan sonra da rāyet-küşâ-yı aḥyâr ve leşker-keş-i ebrâr ol.” buyrulmuş ve müşârun ileyh daḥi bu da‘vete icâbet eylemiştir. Cenâb-ı Pîr efendimiziñ nefs-i ḳudsiyeleriniñ¹⁵¹ te’sîrâtı ve himmet¹⁵²-i ‘âliyeleriniñ berekâtı ile ḥaḳîḳaten işâret buyrulan maḳâma vâsıl olmuşlar. Ve Çelebi Ḥüsâme’-d-dîn ḥazretlerinin neseb-i ‘âlîlerine şihriyeti bulunması ḥasebiyle onların evḳât-ı ḥilâfetlerinde fuḳarâya müzâheret ve âyîn-i evliyânñ te’yîdine bezl-i himmet ve sâdât-ı Mevleviyeniñ menâḳıbına dâ’ir bir eşer-i laṭîf te’lîf buyurmak şüretiyle temyiz etmişlerdir.

Muḥârebeye ‘azîmet edecekleri vâḳitte istimdâd ve ḥimāye-i velāyet-penâhîlerini istidâ’ ḳaşdıyla Ḥazret-i Pîr-i Dest-gîr efendimiziñ yed-i mübâreklerini taḳbîle gittiklerinde vuḳû‘ bulacak aḥvâle işâret buyururlar ve ‘aynıyla zuhûr eder idi. Muzafferen ‘avdetten sonra ḥâk-pây-i Ḥazret-i Pîre yüz sürdükte seferdeki ser-güzeştlerini ‘alâ vechi’t-tafşîl Cenâb-ı Pîr ḥikāye buyururlar ve nûr-ı mükâşefeleriniñ ḳuvveti ve sâye-i ḥimâyeleriniñ ihâtası Cenâb-ı Sipehsâlâr’ñn sebeb-i izyâd-i ḥulûşu olmaḡla ḥiddemât-ı mâliyelerinde bezl-i mevcûd eder idi. Çelebi Ḥüsâme’-d-dîn’ñn zamân-ı ḥilâfetlerinde daḥi kemâ fi’s-sâbıḳ münkiriniñ hücûmlarına ḳarşı bir sedd-i sedîd olup ḥiçbir kimseniñ âyîn-i Ḥudâvendigârî’ye ḥarf-endâzlıḡa cesâreti olmaz idi.

¹⁵¹ **Nefs-i Kudsiyye:** Nefler için mümkün olan kemâlâtın tamâmını yahud o dereceye yakın bir mertebesini elde edebilmek melekelerini yakînî bir sûrette hâ’iz olan âlî nefstir. Bu mertebe hads’in nihâyet derecesidir. Cürcânî, age, s.91

¹⁵² **Himmet:** Bir kimsenin kalbinin, kendisinin veya bir başkasının kemâle vâsıl olması için bütün ruhânî kuvveleriyle Hak Te’âlâ’ya teveccüh etmesidir. Age, s.66

Kendileriniñ esbāb-ı mudāfa‘āt-ı maddiye ve ma‘neviyeleriniñ izdiyādı sebebi te’kīd-i i‘tikād ve bā‘iş-i teşyīd-i i‘timādı olup bu hūşūş, emr-i müdāfa‘ada iktām ve ihtimāmlarına bādī olduğu Hazret-i Çelebi’niñ hūzūrunda zıkr olunduğta “*Elbette öyle olur. Onlar her şabaḥ bir meleğīñ du‘ā-yı ḥayrına mazḥar olmaḫtadırlar.*

Zīrā (انالله ملكين في كل يوم يناديان عند كل صباح اللهم اعط كل منفق خلفا) ya‘ni “Cenāb-ı Ḥaḫḫ’ıñ iki meleği vadır ki her gün şabaḥ vaḫtinde “Yā Rabbi her münfiḫ olana infāḫ ettiği mālā bedel ve ḥalef ver. Naşşı vārid olmuştur.” buyurmuşlar ve bu ḥaber Cenāb-ı Sipehsālār’ıñ sem‘ine vāşıl olduḫta sa‘yiniñ meşḫūr olmasından mesrūren bu ḥaberi getiren eḫibbāsına māmелеkini bezl edip yalnız kendisiniñ emr-i ta‘ayyüşüne kāfī bir miḫdār alıḫoymuş ve ‘alā’iḫ-i dūnyeviyeden elini eteğini çekip bi’z-zāt gördükleri ve mevsūḫ [5] olarak tevātūren işittikleri aḫvāl ve kerāmātıñ cem‘ine ḥaşr-ı evḫāt eylemişlerdir.

Sinn-i şerīfleri doksana vāşıl olmuş iken eşnā-yı semā‘da ḫāmetleri bir deliḫanlı gibi dosdoḫru durur idi.

Sultān Veled efendimiziñ evā’il-i ḫilāfetlerinde maḫdūm-ı mūkerremleri Cenāb-ı Celāle’d-dīn’i elinden tutup hūzūr-ı şeriflerine götürerek dāḫil-i ḫaḫā-i irādetleri etmiş ve ḫüsn-i nazarları hūşūşunda kendileriniñ maḫāmına iḫāme buyrulmasını niyāz ederek maḫlūbları is‘āf buyrulmasını mūte‘āḫiben vedā‘-ı ‘ālem-i fānī eylemişlerdir. İrtihāllerinden muḫaddem “*Devletsiz başımız evḫāt-ı ḫayātta o selāḫin-i ḫaḫīḫatiñ pāy-ı irādelinde idi. Binā’en’aleyḫ ḫāl-i memātta dāḫi öyle olmaḫ mūnāsıbtir.*” diye vaşiyet buyurmuş olduklarından ba‘de’l-intiḫāl Cenāb-ı Sultānu’l-‘ulemā ve Mevlānā ve Ḥüsāme’d-dīn ve Şelāḫa’d-dīn efendilerimiz ḫazarātınıñ pāygāḫ-ı merāḫıd-ı şerīflerinde vedi‘a-i ḫāk-i ‘ıḫr-nāk ḫılınmıştır. Kaddise’llāhu esrāruhum.

Ba‘dehu ez-vefāt ḫāmil-i sırr-ı ḫudsileri olan maḫdūm-ı mūkerremleri Celāle’d-dīn ḫazretleri onları ‘ālem-i ma’nāda görmüşler o ḫālede ki āsitāne-i Mevleviye’de fem-i mūbāreklerinden bir nūr ḫulū‘ ve felek-i ḫamere şu‘ūd ederek lema‘ātından bir ḫısmı veche-i arḫa ‘aks edip işābet eylediği maḫalleri mūstaḫraḫ-ı envār etmiş idi. Bu ḫāli Sultān Veled ḫuddise sırruhu efendimize ‘arḫ ettikte “*O nūr, evliyā’u’llāḫıñ ezḫār-ı cemīlesiniñ*

nûrudur ve o ‘aks o ezkârîñ aşâridir ki kulüb-i kâbileyi tenvîr edip ve kulübün münevveriyeti ile kavâlib daği nûrânî olup zulmet-i inkârdan halâş olurlar.” diye ta‘bîr ve onların te‘lîf etmiş oldukları menâkıbın neşr ve istinsâhını emretmeleriyle bâ‘iş-i nüzûl-ı rahmet olan eşer-i laţîf-i mezkûru istiktâb ve onuñla temîn-i teberrük eylemişlerdir.

Cenâb-ı Sipehsâlâr bu menâkıb-ı şerîfi Sulţân Veled efendimiziñ evâ‘il-i hilâfetlerine kadar bi‘z-zât yazmışlardır. İrtihâllerinden sonra mâba‘d-ı maḥdûm-ı mükerrerleri tarafından ikmâl buyurulmuş ise de ḥadd-i fâsılı mu‘ayyen değildir.

Bu menâkıbda muţâlâ‘a olunacağı üzere Sipehsâlâr ḥazretleri tamâm kırk yıl Cenâb-ı Mevlânâ efendimiziñ hizmet-i ‘aliyelerinde bulunmuşlar ve Sulţân Veled efendimiziñ evâ‘il-i hilâfetlerine kadar mu‘ammer olup doksan altı yaşını mütecâviz oldukları ḥâlde dâr-ı na‘îme intikâl eylemişlerdir.

[6] Ḥazret-i Pîr-i Dest-gîr efendimiz 672 târihinde altmış sekiz yaşında oldukları ḥâlde ‘âlem-i beḳâyâ rihlet buyurmuş olduklarından bu ḥînde Cenâb-ı Sipehsâlârîñ sinleri seksen dörde qarîb olmak lazım gelir. Çünkü ondan sonra Çelebi Ḥüsâme’d-dîn efendimiziñ on iki sene devâm eden zamân-ı hilâfetlerinde ber-hayât bulunup Sulţân Veled efendimiziñ evâ‘il-i hilâfetlerinde irtihâl buyurmuşlardır. Şu ḥesâba göre sinleri kırk dörde qarîb olduğu ḥâlde Ḥazret-i Mevlânâ efendimizden aḥz-ı tarîkat eylemişlerdir ki Cenâb-ı Pîr efendimiziñ sinn-i mübarekleri bu ḥînde 32 olur bu da 636 senesine muşâdif bulunur.

Bu târihlerde ise Ḥazret-i Pîr-i Dest-gîr bir mürşid-i kâmil ve mükemmil idiler. Çünkü Menâkıbu’l-‘Ârifîn’iñ rivâyetine göre Sulţân-ı l-‘ulemâ efendimiz 628 sene-i hicriyesinde vedâ‘-ı ‘âlem-i fânî buyurup ondan pek az bir zamân sonra Seyyid Burhâne’d-dîn Muḥakkiḳ-i Tirmizî ḥazretleri şeyḫleri bulunan Ḥazret-i Sulţân-ı l-‘ulemâ’nıñ işâret-i ma‘neviyeleri üzerine ‘ale’l-‘acele Konya’ya bi’t-teşrif Ḥazret-i Pîr efendimize telkîn-i tarîkat eylemişler ve dokuz sene berâber bulunarak az bir vakit içinde derecât-ı ‘âliyye işâl buyurmuşlardır ki keyfiyet-i telkîn; Cenâb-ı Pîr efendimiz yirmi beş, yirmi altı yaşında iken vâḳi‘ olmuş olur. Ve altı yedi sene sonra da Cenâb-ı Sipehsâlâr onlara intisâb etmiş olurlar. Ḥazret-i Şems-i Tebrizî efendimiziñ Konya’yı teşrifleri ise Nefḫātu’l-Üns’te beyân

olunduğu üzere 642 târihinde ya‘ni Seyyid Burhâne‘d-dîn hâzretlerinin Kayseri‘ye ‘azîmetlerinden az bir zamân sonra vâkı‘ olmuştur.

Binâ‘en‘aleyh Cenâb-ı Pîr-i Dest-gîr bir mürşid ve mürebbî-i kâmil ve mükemmil oldukları hâlde Hâzret-i Şemse‘d-dîn Tebrîzî efendimiziñ dâ‘ire-i şoĥbetlerine dâĥil olarak uşûl-i semâ‘ ve ferecî ve vaz‘ -ı destâr ĥuşûşlarında onlara muvâfaķat buyurmuşlardır.

Şu veşâ‘ik-i târiĥiyeye nazaran Cenâb-ı Mevlânâ efendimiziñ pîr-i telķinleri Seyyid Burhâne‘d-dîn Muĥakķik-i Tirmizî hâzretleri olup Şems-i Tebrîzî efendimiz ise aşĥâb-ı şoĥbetlerindendir. Nitekim Cenâb-ı Sipehsâlâr bu menâķıbdâ ‘alâ ĥarîķi‘l-müşâhade mufaşşalan beyân buyururlar ĥaddesa‘llâhu sırrahu:

İmdi bu menâķıb-ı şerîfî tercemeden maķşad-ı faķîr maĥzâ evliyâ‘u‘llâhtan istişfâ‘ olup izĥâr-ı fazîlet ve ĥod-nümâlık deĥildir. Zîrâ ĥarîķ-i deryâ-yı cehl u ‘aciz olan bu faķîr [7]-i pür-taķşîr kendisinde inzâr-ı kemâle ‘arza lâyıķ bir biđâ‘a ve taĥsîne sezâ bir ĥudret göremez. Gerķi Cenâb-ı Pîr-i Dest-gîr efendimiziñ her birisi bir iķlîm olan ebyât-ı feşâĥat ĥâyâtını nazmen terceme, ĥayli cür‘etkârlıktır.

Faķať bu da ĥudret-i şî‘riye göstermek için vâķi‘ olmadı, belki bu mażhar-ı ĥaķîrin isti‘dâdınca o, öyle zâhir oldu. Erbâb-ı taşavvufuñ bu noktaya mebnî noķşân-ı faķîri ‘ayn-ı kemâl görüp sükût edecekleri meczûm-ı faķîrdir. Erbâb-ı taşallufuñ i‘tirâzâtı ise dâ‘ire-i endîşeden bîründür. (والله ولی التوفیق)

Aĥmed ‘Avnî

[8]

3.2. DİBÂCE

Bi’smi’llâhi’r-raĥmani’r-raĥîm

«1» Hâmd-ı bî-hadd ‘azîmü’l-celâl olan bir ehadâ mahşûştur ki onuñ hüviyet-i celâli taşâvîr-i ‘aqlıdan müberrâ ve şenâ-yı ğayr-ı ma‘dûd ‘amîmu’n-nevâl olan bir şamede muhtaşdır ki onuñ kemâl-i ulûhiyeti keyfiyet-i evhâmdan mu‘arrâdır. Bir mübdî‘ ki gerçi haķîkat-i insâniyeyi sille-i te‘dîb-i (اهبطوا)¹⁵³ ile evc-i ‘ulvîden hevâs ve shevât hażîzine tenzîl buyurdu faķať o haķîkate tekrâr (تعالوا)¹⁵⁴ kemendi ve tekmił cezbesi ile selsebîl-i ma‘rifet cânibine tarîķ ihsân eyledi ve nev‘-i insânı sâ’ir maħlûķât ve belki kâffe-i mevcûdât üzerine (لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ)¹⁵⁵ teşrifi ile mümtâz edip (صَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ)¹⁵⁶ naķşıyla müzeyyen kıldı ve nev‘-i insân arasından felek-i ulûhiyetiñ şümûsu ve semâ-yı rubûbiyetiñ nücûmu olan enbiyâyı (يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ)¹⁵⁷ âyet-i kerîmesi mışaddâķ-ı münîfince nübüvvet ve hilâfet tâc u taħtıyla müzeyyen ve müşerref eyledi ve onların gönüllerini şîr-i ma‘rifet ve hikmetle perverde edip haķâyık-ı ezeli ve daķâyık-ı lem-yezelîden âġâh kıldı. Ve her ķarn ve ‘aşrda nihâyet-i ġavâyet ve şahrâ-yı delâlet ve ķayd-ı esâ’ite girif-târ olan ġürûhuñ şâhil-i rüşde ve necât-ı ebedîye vüşûlleri ve hayât-ı sermedîden behremend olmaları için o zevât-ı sûtûde-şîfâta şuhuf-ı Rabbânî ve âyât-i subhânîsini ihsân buyurdu ve silk-i enbiyâdan seyyidü’l-mürselîn ve hâtemü’l-beyyîn ve vâsita-i ‘ıķdü’l-evvelîn ve’l-âhirîn ve rahmeten li’l-‘âlemîn Muhammed Muştafa şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimizi cemî‘ enbiyânîñ muķaddem ve pîşvâsı ve hâtemi kıldı ve cemî‘ kemâlâtı şubh-ı ezelde kâffe-i enbiyâ ‘aleyhimü’s-selâm hażarâtınıñ tıynetine ihsân ve cemî‘ kemâlâtı keżalik şubh-ı ezelde faħr-i kâ’inât-ı ‘aleyhi efđalu’t-taħiyât efendimiz hażretleriniñ zât-ı pâkiniñ tıynetinde ta‘cîn buyurup hâtem-i nübüvveti onuñ enâmil-i şerîfine taķtı. Nitekim Hażret-i Mevlânâ ķuddise sırruhu efendimiz buyururlar:

¹⁵³ El-Bakara-36, El-Bakara-38, El-Bakara-61

¹⁵⁴ En-Neml-31

¹⁵⁵ “Biz insanı en ġüzel biçimde yarattık.”/ Et-Tîn-4 Allahu Te’âlâ insanı rûh ve beden kâbiliyetleri bakımından canlıların en mükemmeli kılmuştır. Sâyrede en ġüzel biçimde yarattık ifâdesi bu husûsu belirtmektedir. İnsan serbest irâdesiyle ya bu kâbiliyetlerini ġüzel kullanarak kâmil insan olacak yahud da aksi yönü tutarak şueûrlu varlıkların ve canlıların en aşâġı mertebesinde yer alacaktır. Prof. Dr. Ali Özek vd., age s.596

¹⁵⁶ “Yere sizin için yerleşim alanı, göġü de bir binâ kılan, size şekil verip de şeklinizi ġüzel yapan ve sizi temiz besinlerle rızıklandıran Allah’tır. İşte Allah, sizin Rabbinizdir. Âlemlerin Rabbi Allah yücelerden yücedir.”/El-Mü’mîn-64 Age, s.473

¹⁵⁷ “Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halîfe yaptık. O hâlde insanlar arasında adâletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah’ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah’ın yolundan sapanlara, hesap ġünüñü unutmalarına karşılık ķetin bir azap vardır.”/ Es-Sad-26 Age, s.453

[9] Şi‘r

ای کر ده خا کپای تو با عرش همسری ختم ست بر کمال تو ختم پمبیری
در معرض ظهور نکر داز علو قدر با آفتاب سایه شبحت برابری
باد صبا بیست میان خدمت ترا دیدی چراغ راکه دهد باد یآوری
دریای علم راشده غواص جبرئیل کوهر کلام حق وزبان تو جوهری

Terceme

Ey hâk-pāyi ‘arş ile hem-serlik eyleyen Hâtm-i nübüvvet oldu kemâliñ mühürleyen
‘Ulviyetiñden eylemedi câygâh yeri Mihr-i münîrle etmedi sāyeñ berāberi
Bād-ı şabā cihādıña etti mu‘āvenet Hîçbir çerāğa etti mi bir yel muhādenet
Cibrîl baħr-ı ‘ilmiñ idi bir güher-beri Gevher kelām-ı Hâktı zebāniñ da cevheri
Zuhūr-ı nübüvvet vücūd-ı Resulu’llāh ile nihāyet bulduğundan a‘zam ve ecmei-i mezāhir
olan Faħr-i ‘Ālem efendimiziñ maẓhariyeti dā’ire-i risālette ħulāşa-i cūd olan nokta-i
vücūdu maħtūm eyledi. Nitekim buyurulmuştur:

Şi‘r

لطف خدای جمله کمالات خلق را
يك چیز کرد و داد بد و نام مصطفی

Terceme

Ĥalkıñ bütün kemāllerini luţf-ı Hâkķ alıp Bir şey kılıp da verdi oña nām-ı Muştafā

Aşhāb ve Ebrār ve Evliyā ve Aḥyār Rıdvanu’llāhi ‘Aleyhim Ecma‘in Ḥazarātını İzhār

«2» Ve onları kendi dāru’l-imānında (لَا هُمْ يَحْزَنُونَ)¹⁵⁸ nidāsiyla
maşūn-ı maḥfūz edip vücūd-ı mübāreklerini sebeb-i tekmiil-i nüfus-ı nāķışān eyledi. Ve

¹⁵⁸ Bilesiniz ki Allah’ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de./ El-Yunus-62 Age, s.215

ellerine şem‘-i hidāyet-i verdi. Nitekim şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ḥazretleri buyururlar: (اَلْسَّعِيْدُ مِنْ سَعِدٍ فِي بَطْنِ اُمِّهِ) ¹⁵⁹ tā ki (اَصْحَابِي كَا لُتْجُوْا بِاَيِّهْمُ اِفْتَدَتْ يَتُّمُ اِهْتَدَتْ يَتُّمُ) ¹⁶⁰ ḥükmünce şubḥ-ı ezelde kalem-ı kudretle her kimlerin nāşiyelerine raḳam-ı sa‘ādet-i ebedī ve tuḡrā-yı devlet-i sermedī çekilmiş ise cinsiyet-i (اَلطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِيْنَ) ¹⁶¹ ḥasebiyle şeb-i dünyāda onlara bi’l-ittibā‘ feyāfi-i cehāletten geçip (وَيُؤَسُّوْا فِي صُدُوْرِ النَّاسِ) ¹⁶² olan ḡavlān-ı ṭabī‘ attan [10] kurtulup dāru’l-emn-i selāmette ihtiyār-ı maḳām ¹⁶³ eyleyeler ve kaplanlarla mālī daḡlardan ḳadem-i mecāz ile deḡil belki ḳadem-i niyāz ile ‘ubūr edeler ve onların sefine-i ‘ināyetlerine rākiben nehenglerle mālī olan deryālardan mūrūr ile sāḥil-i necāta vāşıl olalar. Nitekim Nebī şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ḥazretleri buyururlar:

(مَثَلُ اُمَّتِيْ كَمَثَلِ سَفِيْنَةٍ نُّوحٍ مِّنْ تَمَسَّكَ بِهَا نَجَا وَ مَن تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ) ¹⁶⁴ ve Ḥazret-i Şeyḫ ḳaddesa’llāhu rūḥahu meşnevī-i şerifinde buyurur:

Şi‘r

روز و شب سیاری و در کشتی	چونکه باشیخی تودوراز زشتی
خفته اندر کشتی و راه میروی	در پناه جان جانبخشی توی
تکیه کم کن بر فن و بر کام خویش	مکسل از پیغمبر ایام خویش

Tercemesi

Ḳubḥdan olduñ uzak şeyḫiñle sen Rūz u şeb seyyāresin keştide sen

Cān-ı cān-bāḡşında ḥıfz eyler kimi Şanki uyḳuñda seni nāḳil gemi

Vaḳtiñiñ peyḡamberinden olma dūr Fenn ü kāmūñla şaḳın etme gurūr

Eḡer evliyā’u’llāh rıdvanu’llāhi te‘ālā ‘aleyhim ecma‘in ḥazarātınıñ kemālāt ve maḳamātında söze şürū‘ olunsa ve onların şıfātından bahş edilmiş olsa zebān onuñ

¹⁵⁹ Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarmanız doğruyu bulursunuz.

¹⁶⁰ Said o kimsedir ki, annesi karnında said olmuştur.

¹⁶¹ “... temiz kadınlar temiz erkeklere...”/ En-Nūr-26 Age, s.351

¹⁶² “Ki o insanların göğüslerine vesvese verir. .”/ En- Nās-5 Age, s.604

¹⁶³ **Makam:** Ehl-i hakikatın ıstılâhında olup bir nev’i tasarrufla ulaşılan, bir tür sürekli isteme ve sıkıntılara katlanma ile tahakkuk eden yerden ibârettir. Herkesin mnakamı (manevi olarak) ikâmet ettiği yerdir. Cürcânî, age, s.83

¹⁶⁴ Ehl-i Beytim Nuh’un gemisi gibidir; ona binen kurtulur; uzak duran boğulup helâk olur.

beyânından ‘âciz ve efhâm onuñ taşavvurundan kâşır olur. ¹⁶⁵(وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا) ama efḍal-i enbiyâ ve fâris-i (قاب قوسن اوادني) ¹⁶⁶ zebân-ı gevher-bâr-ı mu‘ciz-i beyânlarıyla bu tâ’ifeniñ kemâlâtından haber verip ¹⁶⁷(عُلَمَاءُ أُمَّتِي كَانَتِيَاءُ بَنِي إِسْرَٰئِيلَ) buyurmuşlardır. Ve bu hadîs-i şerîften murâd ‘ilm-i zâhir ve bâtını cem‘ edip ‘amel eden ve şevk u muḥabbet-i Hâk ile fakr u nîstî potasında kendilerini eritip zer-i tamâm-‘ ayâr olmuş olan ‘ulemâ’-yı evliyâ’u’llâhtır.

Ve mefḥar-ı mevcûdât efendimiz ḥazretlerinin (اِنَّكُمْ وَمَنْ دُونَهُ تَحْتَ لَوَائِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ) ¹⁶⁸ buyurmaları bu maḳâmdandır.

Zât-ı Ḥazret-i Rislâlet-penâhîleriniñ ara sıra lisân-ı mübâreklerinden bu tâ’ifeniñ şevki sebebiyle ¹⁶⁹(وَأَشَوْ قَاه إِلَى لِقَاءِ إِخْوَانِي) kelimâtı şeref-şâdır olur idi. Ve ba‘zen rûy-ı mübâreklerini Yemen cānibine bi’t-tevcîh ¹⁷⁰(إِنِّي لَأَجِدُ نَفْسَ الرَّحْمَنِ مِنْ قِبَلِ الْيَمَنِ) buyurup cümle-i evliyâ’-i vâkitten olan Üveys-i Ḳaranî radîya’llâhu te‘âlâ ‘anhudan haber verirler idi. Devre-i Muhammedî ‘aleyhi’s-şalâtü ve’s-selâm da gelen bu tâ’ifeniñ ‘azamet ve şanı ḥadden bîründür. Bunuñ için Musâ ‘aleyhi’s-selâm o kadar kemâl-i ‘azamet ve ḳurbet ¹⁷¹ ile ¹⁷²(اَللّٰهُمَّ [11] اَجْعَلْنِيْ مِنْ اُمَّةٍ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) demişler.

¹⁶⁵ “...birbirlerine destek de olsalar...” / El-İsrâ-88 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.290

¹⁶⁶ “Sonra (Muhammed’e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hattâ daha da yakın oldu.” / En-Necm-8,9 Age, s.525

Kabe Kavseyin: Vücûd da’iresinde ibdâ’/ benzersiz yaratma –i’âde, nüzûl- urûc, fâ’iliyet- kâbiliyet gibi Hak’ın isimleri arasında mevcûd olan tekâbüliyet/ zıdlık itibâriyle isim ve sıfâtlara a’it bulunan kurb-ı esmâ’i /Hak’ın isimleri ile alakalı kurbiyetten ibârettir. İttisal sözüyle kasdedilen şey temeyyüzün ortadan kalkmamasıyla beraber Hak ile ittihaddan ibârettir. Bu makamın üstünde yalnız ev ednâ makamı vardır. Bu son mertebe ayn-ı cem’deki zâtî ahadiyetten ibârettir. Fenâ-yı mahz ve tams-ı külli ile kul ile Hak arasında temeyyüz ve itibârikilik ortadan kalktığından dolayı bu makama “ev ednâ makamı” denmiştir. Vahidiyetle ahadiyetin zâtî ittihadı olan bu makam kurb-ı zâtîdir. Cürcânî, age, s.75

¹⁶⁷ Ümmetimin âlimleri/bilginleri İsrail oğullarının peygamberleri gibidir.

¹⁶⁸ Âdem ve diğer peygamberler, kıyamet gününde benim sancağım altında toplanacaklardır.

¹⁶⁹ Kardeşlerimle görüşmeye ne kadar da (çok) şevkim var!

¹⁷⁰ Ben rahman’ın nefesini yemen tarafında buluyorum.

¹⁷¹ **Kurb:** Kulluk ile kâ’im olmaktır. Istilâhî ma’nâdaki kurb, (yakınlık) sa’adetin iktizâsına göre kulun Cenâb-ı Hakk’a kurbu olup Hakk’ın kula kurbu değildir. Çünkü (وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ) [Her nerede olursanız O sizinle berâberdir.] âyetinin gereğince Hakk’ın kula olan kurbu umûmîdir. Bunda kulun sa’adet ve şekâveti mevzû bahis değildir. Age, s.79

¹⁷² Allahım beni ümmet-i Muhammedî sallallahu ‘aleyhi ve sellemden kıl.

Ve şalla'llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz daḥi (لَوْكَانَ أَخِي مُوسَى حَيًّا لَمَّا وَسِعَهُ الْإِتِّبَاعِي)¹⁷³
buyurmuşlardır. Ve Ḥazret-i Ḥudāvendigār efendimiz daḥi buyururlar:

Meşnevî

چو نکه موسی رونق دور تودید	کاندر و صبح تجلی مید مید
گفت یارب آنچه دور رحمت ست	خود گذشت از رحمت آنجا رویت ست
غو طه ده موسی خود را در بحر	در میان دوره احمد بر آر

Terceme

Revnaḡ-ı derũnu gördükte kelīm	Onda var şubḡ-ı tecellî-i raḡīm
Dedi yâ Rab o ne devr-i raḡmet	Raḡmeti geḡti var onda rü 'yet
Mūsâ-i zâtıñı deryâlara şal	Devre-i Aḡmede emvâc ile âl

«3» İmdi maṡlaba gelem ve bu kitâbı te'liften maḡşûd ne ise onu şerḡ edelim. Kılcağızlarıñ eḡal ü aşḡarı Sipehsâlâr denmekle ma' rûf olan Ferîdûn İbn Aḡmed böyle der ki: 'Ahd-ı şabâvetimiñ evâ 'ilinde bu derviş ṡâ'ifesiniñ muḡabbet ve iḡlâşı bu za' ifiñ dil ve cânında eḡer-i 'azîm ḡâşıl etmiş idi. Nihâyet sa'âdet rûzgârı esip bu za' if u faḡîr u ḡaḡîr şeyḡimiz, seyyidimiz, senedimiz, evliyânıñ ḡuṡbu¹⁷⁴ ve etḡiyâ ve muḡaḡḡıklarıñ sultânı ve muvaḡḡidleriñ burḡânı ve esrâr-ı ezeliyenıñ kâşifi ve rumûz-ı ebediyeniñ şâriḡi ve sırr-ı¹⁷⁵ ilahiniñ ekberi ve burḡân-ı Ḥaḡḡ'ıñ ezheri ve Cenâb-ı Rabbu'l-erbâbıñ maḡbûbu ve ḡuṡublariñ ḡuṡbu, cemî' i elkâbdan müstaḡnî Mevlânâ Celâlü'l-Ḥaḡḡ ve'l-millet ve'd-dîn vârişü'l-enbiyâ' ve'l-mürselîn Muḡammed bin Muḡammed bin El-Ḥüseyn El-Ḥaṡîbî El-

¹⁷³ Kardeşim Mūsâ hayatta olsaydı bana tabi olmaktan başka seçeneḡi olmazdı.

¹⁷⁴ **Kutb:** Kutba kendisine ilticâ edilmesi itibâriyle "gavs" da denir. Bütün zamanlarda Hakk'ın husûsî nazargâhı olan zamânın "vâhid"inden ibârettir. Cenâb-ı Hakk tılsım-ı a'zamı/ en büyük ilâhî sırrı bu zâta ihsân etmiştir. Bu zâtın sırrı bütün kâ'inâta ve zâhirî ve bâtinî hakîkatlere rûhun cesede sirâyeti gibi sirâyet eder. Yüce feyzin mîzânı onun kudret elindedir. Tasarrufu ilmine, ilmi Hakk'ın ilmine ve Hakk'ın ilmi de yaratılmamış mâhiyetkere tâbidir. Ulvî ve suflî âlemlere hayat rûhunu ifâza eden/ feyz şeklinde akıtan bu zâttır. O insanlḡı itibâriyle deḡil, hayât ve his maddelerine sâhip olan meleklik hasletiyle İsrâfîl'in –aleyhi's-selâm- kalbinin mâhiyetindedir. Cebrâ'il –aleyhi's-selâm- ona nisbetle insandaki nefs-i nâtıka, Mikâ'il –aleyhi's-selâm- kuvve-i câzibe ve Azrâ'il –aleyhi's-selâm- ise kuvve-i dâfi'a hükmündedir. Age, s.79

¹⁷⁵ **Sır:** Rûhun bedende emânet oluşu gibi kalpte Rabbânî bir emânet olan latîfedir. Rûḡ muḡabbet ve kalp ma'rifet mahallî olduğu gibi "sır" da müşâhede mahallidir. Age, s.99

Belhî El-Bekrî ‘azzama’llâhu zikrahum ve kıddesa’llâhu ervâhahum bi-kemâlâta ve nevvere-i ervâhe’l-mürîdîn bi-kemâlâtü’l müsta‘zibât ki (هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ)¹⁷⁶ ondan ‘ibârettir. Hâzret-i Hudâvendigârımıñ bārgāh-ı muḳaddesine eriştirdi. ‘Ömrümüñ hulâşasını zāt-ı hâzretleriniñ mülâzemetinde müstağrak kıldım. Ve onların mihr u muḥabbet naḳışlarını k’en-naḳşı fi’l-hacer şaḥîfe-i dilime naḳş eyledim. Göz görmedik bir cemâl gördüm ve kulaḳ işitmedik bir kelâm işittim. Nitekim zebân-ı mübârekleriyle kendi şıfat-ı hâllerini beyân buyururlar:

[12] Şi‘r

بس آتشی که فروزدازین نفس بجهان بسا بقا که بجوشد زحرف فانی من
بکو شها بر سد حر فهای ظاهر من بهیچ کس نرسد نعر های جانی من

Terceme

Çok âteş etti fûrûzân cihânda bu nefsim Hurûşa geldi beḳâlar ḥurûf-ı fânîmden
Kelâm-ı zâhirim âzâne vâşıl oldu faḳaṭ Habîr olmadı kimse şadâ-yı cânımdan

Onların zāt-ı mübâreklerinde evşâf-ı beşerî ḳalmamış olduğundan kendilerinden başkasının onları görmesi ḥâşâ mümkün değıl idi.

Şi‘r

بدانکه پیر سراسر صفات حق باشد
اگرچه پیر نماید بصورت بشری

Terceme

Biliñ ki pîr ser-â-ser şıfât-ı Hâḳdır hep
Bu şûret-i beşerîde göründü gerçi o pîr

¹⁷⁶ “Güzel davrananlar için bir hidâyet rehberi ve rahmet olmak üzere (indirilmiştir).”/ El-Lokman-3 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.410

Lā-cerem onlarıñ muḥabbet ve ‘aşkıñdan biñ def’a yanıp kendi varlığımdan maḥvoldum
nihāyet zāhir ve bāṭınıñ onlarıñ muḥabbetinden mürekkeb oldu.

Mıṣra‘

رق الزجاج و رقت الحمز

Ruba‘ī

عشق آمدوشدچو خونم اندررك و پوست

تاكرد زخود تهی و پر كرد زدوست

اجزای وجودم همکی دوست گرفت

نامیت زمن برمن و باقی همه اوست

Terceme

‘Aşk geldi damarlardaki kanım gibi oldu Varlık boşalıp her tarafım yār ile doldu

Zabt eyledi yārim bütün eczā-yı vucūdum Qaldı kuru bir ad baña bākī hep o oldu

Kırk sene bu za‘īf, her biri ser-āmede-i ‘aşr ve muḫtedā-yı dehr olan ve ‘ulūm-ı zāhir ve bāṭında bī-naẓīr-i cihān ve vera‘ ve taḫvāda bī hemtā bulunan dīger pīšvāyān ve ‘āşıḳān ile onlarıñ ḥuzūrunda geceyi gündüze ve gündüzü geceye işāl eder idik ve dā’imā benātu‘n-na‘ ş gibi kendi ḳuṭbumuz eṭrāfında bī-pā ü ser-gerdān olur idik.

Beyt

چون مر دوهزار عاشق از غم کشتش

کز خون کس آلوده نشدا نکشتش

[13] Terceme

Öldürüp ben gibi ḡamdan iki biñ ‘āşıḳını Olmadı kan ile ālūde onuñ engüştü

Tâ ki (كُنْ فَيَكُنْ) ¹⁷⁸ o ħükm-i münîfince Ĥâlîk-ı bî-çûn u perverdekârı (إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ) ¹⁷⁷ âfitâb-ı pür-tâbı nâķışlarıñ gözlerinden cânib-ı ġaybda mestûr eyledi ve o nûr-ı şeb-i deycûru yine kendi aşl ve maĥalline îşâl edip (عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ) ¹⁷⁹ vaşfıyla mevşûf maĥall-i ħudsde mütemekkin kıldı. O devriñ inġivâsından ve o ‘ahdiñ inġirâzından soñra cânları (الْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُّجَنَّدَةٌ فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا إِيْتَلَفَ مِنْهَا كَرْتَنَآوَمَا إِيْتَلَفَ) ¹⁸⁰ ħükmünce ezelde ol ĥazretiñ ‘âşîķlarıyla perverde olmuş olan ‘âşîķlar ve şâdîķlar vaķtâ ki bugün fevc fevc ketm-i ‘ademden ‘âlem-i vucûda ħadem baştılar. Cân gözünü o ĥazretiñ ‘âşîķlarınıñ müşâhedesiyle açtılar. Nitekim beyân buyururlar:

Şi‘r

جان من و جان تر ایش ازین سابقه بود که کشت آشنا
الفت امروز ازان سابقه است کرچه فراموش شد آنها ترا

Terceme

Cânım ile cânıña evvelce bir Sâbîķa var oldu bugün âşinâ
Sâbîķadandır bugünüñ ülfeti Gerçi unutturdular onu saña

Ve o ĥazret ile olan o müvâneset ħükmüyle vaķitleriniñ kâffesini müte‘ahĥirân-ı aşĥâbıñ irşâdıyçûn zât-ı şerîfleriniñ beyân buyurduķları ‘avârif ve ma‘ârifîñ muṭâla’asına şarf eylerler idi. Nitekim zât-ı ĥazretleri buyururlar:

Şi‘r

برا ی کوش کسانیکه بعدما آنید
بکویم و بنحم عمر ما مؤخر نیست

Terceme

¹⁷⁷ “O sabredenler, kendilerine bir belâ geldiği zamân: Biz Allah’ın kullarıyız ve biz ona döneceğiz, derler.”/ El-Bakara-156 Age, s.23

¹⁷⁸ “ ol der oluverir.”/ El-Bakara-117 Age, s.17

¹⁷⁹ “Yüce Allah’ın huzûrunda Hakk meclisindedirler.”/ El-Kamer-55 Age, s.530

¹⁸⁰ Ruhlar, saf tutmuş, sıralanmış, toplanmış ordu gibidir. Onlardan birbiriyle önceden tanışanlar kaynaşır, tanışmayanlar ayrılırlar.

Güş-ı ahlâfım için söyleyerek terk ederim

‘Ömrümüz şöñra değildir o kesân ‘ömründen

Sırlara mahrem ve niyâzlarda hemdem olan o cümle-i ‘uşşâktan birisi var idi. Bu za‘îfe tevcîh-i hîṭâb ile dedi ki: “*O ḥazretiñ cemâl-i zîbâsını müşâhede eden cümle pîrân ve ‘azîzânîñ yüzlerini perde-i ğayba çekmeleri karîb oldu. Hâlbuki onların ‘ayne’l-yaḳîn gördükleri âşâr ve kerâmât ve aḥbâr kayd olunmamış ve resâ’ile yazılmamıştır. [14] ‘Âlemi bundan mahrûm bırakmak kerem-i ‘azîm ṭarîḳinden dürdur. Ümîd olunur ki birer birer ‘âlem-i ğaybdan gelecek olan mu‘teḳidân ve müridânîñ bi’l-muṭâla‘a iki cihânîñ maḳâşîdına vâşıl olmalarıçün o ḥazretiñ sîret-i pâkini ve pederleriyle kendilerinin isnâd-ı hırḳa ve telḳîn-i kerâmât ve maḳâmâtını ve aşḫâb-ı şoḥbetlerini rıḍvanu’llâhi ‘aleyhim ecma‘în müştemil olmak üzere bir risâle cem‘ edesiñ. ‘Âcz ve ḳuşûruna mu‘terif olan bu za‘îf idi.*

Beyt

کر بر تن من زبان شود هر موی

یک شکر تو از هزار نتوانم گفت

Terceme

Her müyüm eğer olsa birer dil bedenimde Biñde birini şükrüñüñ îfâ edemem ben

Pederleriyle kendilerinin şıfat-ı maḳâm ve seyr-i sülûklarını, her lafzı ḥaḳâyıḳ ve me‘âni deryâlarını cûşa getiren kelimât-ı ṭayyibâtından ḳıyâs etmek gerektir. Ve gerçi bunu daḥi müstemi‘leriñ isti‘dâdı miḳdârınca mu‘teḳidân ve müridânîñ maḳâmından beyân eylemiştir. Nitekim buyururlar:

Nazm

انچه گفتم این بقدر فهم تست

مردم اندر حسرت فهم درست

Terceme

Söylediğim kudret-i fehmiñcedir

Fehm-i dürüst nerde ki söz incedir

Her ne kadar bu vecih ile a‘zār vāḳi‘ oldu ise de o ‘azīz talebde mübālaḡā gösterdi. Ve dedi ki:

Naẓm

آب جیحو نرا اکر نتوان کشید

هم بقدر تشنکی بتوان چشید

Terceme

Āb-ı Ceyhūnu bütün nūş eylemek mümkün müdür

Nūş edilmiş olsa ancak teşnelik miḡdārındır

O ‘azīziñ iltimās üzerine Ḥazret-i Rabbu’l- ‘İzzetten taleb ve isti‘āne ve o ḥazretiñ himem-i ‘āliyesi niyāz olunarak beyānā şürū‘ olup bu za‘īf ‘ayne’-l yakīn her ne görmüş ve bu za‘īfiñ eyyāmında o ḥazretten ne vücūda gelmiş ise gūşe-i ḥatırında kalmış olanı kalem yazdı.

[15] Beyt

درویش سخن ز دیده کوید

عامی سخن از شنیده کوید

Terceme

Derviş sözünü görür de söyler

‘Āmī işitir de öyle söyler

Onuñ tetmîmine mübâşeret olundukta üç kısım üzerine takşîm eyledi. Ümîd olunur ki muṭâla‘a edenler ekremahumu’llâhu ḥaṭāya teşādûf buyururlar ise dâmen-i ‘avfî mebsûṭ edeler. (والله ولى التوفيق)

3.3.KİSM-I EVVEL

İki faşlı müştemildir.

3.3.1.Faşl-ı Evvel

Ḥazret-i Ḥudâvendigârîñ peder-i ‘âlîleri Mevlânâ Sultânü’l-ulemâ’ Bahâ’e’d-dîn El Veled Muḥammed Raḍıya’llâhu ‘anhu ve ‘An Eslâfihi ve Ensâbihi Ḥazretleriniñ İsnâd-ı Hırka ve Telkîn-i Zikrleri Beyânındadır.

«1» Mevlânâ Sultânü’l-‘ulemâ’ ḳuṭbu’l-vâḳt Baha’e’d-dîn el-Veled Muḥammed bin Hüseyin İbn Aḥmedü’l-Ḥatîbî el-Belhî el-Bekrî ḥazretleriniñ nesebleri rivâyât-i şaḥîhe ve esânîd-i veşîka üzere ḥalife-i Resulu’llâh şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Ebu Bekr eş-Şiddîḳ raḍıya’llâhu te‘âlâ ‘anha muttaşıldır. Ve ecdâd-ı ‘âlîleriniñ kâffesi ‘ulemâ’ ve müftiyân olup Belḥ şehrinde ve Ḥorasan’ıñ her cihetinde ma‘rûf ve meşhûr idiler. Telkîn-i zıkr ve hırkaları daḡi pederleri Ahmed el- Ḥatîbî’ye ve ondan İmam Aḥmed Gazâlî’ye ve ondan Ebu Bekr-i Nessâc’a ve ondan Muḥammed Züccâc’a ve ondan Ebu Bekr-i Şiblî’ye ve ondan Şeyhü’t- Ṭavâ’if Cüneyd-i Bağdadî’ye ve ondan Sırrî es-Saḳatî’ye ve ondan Ma‘rûf el-Kerḥî’ye ve ondan Dâvud-ı Ṭâ’î’ye ve ondan Ḥabîbü’l-‘Acemî’ye ve ondan Ḥasan el-Başrî’ye ve ondan Emîrü’l-Mü’mînîn ‘Ali bin Ebu Ṭâlib-i Mekkî kerrema’llâhu vechu’l-‘azîze ve ondan seyyidü’l-mürselîn ve ḥâtemü’n-nebiyyîn Muḥammedü’l-Muştafa şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem ve ‘ali âlâ ve ‘ıteretü’t-ṭâhirînu’t-ṭayyibîn ecma‘în efendimiz ḥazretlerine muttaşıldır.

3.3.2.İkinci Faşıl

Sultānū'l-‘ulemā Baha’e’d-dīn Muḥammed el-Veled Radıya’llāhu ‘anha Ḥazretleriniñ Maḳāmāt-ı ‘Aliyeleri Beyānındadır.

Beyt

اجزاده ارواحی و سلطان ابد کرچه بلقب بهای دینی و ولد
مگذار که شیشه وفا در شکند چون شیشه شکست پای مستان بخلد

[16] Terceme

Ol ḥākim-i ervāḥ u sultān-ı ebed Gerçi laḳabı Bahā-yı Dīnī vü Veled

Kesr etme ki şīşe-i vefāyı zinhār Şīşe kırılınca pāy-ı mestāna batar

«2» Zāt-ı ḥaḳāyık-dānileri ḳāmil-i şāḥib-i keşf¹⁸¹ bir pādişāh-ı ‘aẓīm ve kāffe-i ‘ulūm-ı zāḥir ve bāṭında bī-naẓīr ve reyyān ve bī-sāḥil bir deryā-yı me‘ārif ve ḥaḳā’ik idi. Kāffe-i nāssıñ maḥbūb ve maḳbūl ve pesendide-i ḳulūbu olup şoñ derece vera‘ ve taḳvā ve riḳyāzāt¹⁸²-ı keşire ve mücāhedāt-ı vefire şāḥibi ve cümle gönüllerde mutaşarrıf idi. Maḥrūse-i Belḥ’te şeref-muḳīm olup Aḳşā-yı Ḥorasan’dan ḥuzūr-ı ‘ālīlerine fetāvā-yı müşkile getirirler idi. Ve beytü’l-māldan vazīfe-i mu‘ayyeneleri olup emr-i şeri‘atla ma‘işetlerini buradan te’mīn buyururlar. Ve aṣlā māl-i vaḳıftan bir şey almazlar. ‘ulemā libās ve kıyafetinde gezerler idi. Hergün şabaḥtan şalātın beynine ḳadar talebeye ders ifāde ederler. İkinci namāzından şoñra aşḥāb ve mülāzımāna ma‘ārif ve ḥaḳāyık söylerler.

Pazartesi ve cum‘a günleri daḥi ‘āmmē-i ḥalāyıkā v‘aẓ ve naşīḥat ederler idi. Sultān Sa‘id Celāle’d-dīn Ḥārezmşāḥ enara’llāhu burhānehu o zāt-ı şerīfleriniñ mürīdān ve mu‘tekidānı zümresinden olup dā’imā ziyāretlerine giderler ve ekşer eyyāmda ḥiñ-i mev‘ızada üstādı Mevlānā Faḥre’d-dīn-i Rāzī raḥmetu’llāhu ‘aleyh ile birlikte meclise gelirler idi. Zāt-ı füyūzāt-penāhileri ḥiçbir meclis ‘aḳd buyurmazlar idi ki o mecliste

¹⁸¹ **Keşf:** Lügate örtünün kalkması, istilahta ise perdenin ardında bulunan gaybî ma’nâlara ve şeylerin hakikatine vücûdî ve şuhûdî olarak vâkıf olmaktır. Cürcânî, age, s.78

¹⁸² **Riḳyāzât:** Neḥsin ahlâkının güzelleştirilmesinden ibârettir. Bu da onu, tabi‘atına bulaşan kirlerden ve temâyüllerden arındırmakla olur. Age, s.95

suhte-kân-ı ciğer-hûn ve ‘âşikân-ı cemâl-i bîçûndan cân-fedâları vâki’ olmasın, meyyitler kaldırılmasın ve halkın girye ve zârları ve feryâdları ‘ayyûka çıkmasın. Söze başladıkları vakit arslan gibi kükrerler ve na‘ra ururlar idi. Üç dört mertebe tenzîl etmedikçe başladıkları kelâmın ma‘nâsını hiç kimse anlayamaz idi. Tecelliyât-ı celâliyenin¹⁸³ keşretinden mizâc-ı mübârekleri sert ve heybetli olmuş idi. Dâ’imâ mütefekkir idiler ve pek çok mürid ve mu‘tekidi ve tilmîzleri var idi. Lakin icâzetleri olmaksızın hiçbirisinin harekete mecâli olmaz idi ve şöhetleri şöhet-i selâtin-i âdâb ve tarîki üzere idi. Riyâzât ve mücâhedât-ı bî-hisâb şâhibi olan ve cümle-i aqâbdan bulunan Seyyid Burhâne’d-dîn Et-Tirmizî El-Muḥakkik onların müridleri olup Ḥazret-i Ḥudâvendigârımızın lalâlığına tahşîş buyurulmuş idi.

«3» Ḥazret-i Seyyiden mesmû‘dur ki Belḡ şehriniñ meşâhir-i ‘ulemâsından ve müftiyânından olmağla [17] berâber cümle-i münkirândan bulunan üçyüz kimse bir gece rû’yâlarında Ḥâce-i Kâ’inât şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ḥazretlerini yeşil bir çadırda oturmuş oldukları hâlde gördüler. Mevlânâ Baha’e’d-dîn radîya’llâhu ‘anhu daḡi ḥuzûrlarında oturmuş idi. Ḥazret-i Risâlet-penah şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Cenâb-ı Mevlânâ’ya iltifât buyurup der-ağûş eyledi. Ve ḥüzzâra ḡitâben bunu “*Sultânü’l-‘ulemâ laḡabıyla telḡib eyledim.*” buyurdular. Cemâ‘at-i mezkûre uykudan uyanınca Cenâb-ı Sultânü’l-‘ulemâ’ cānibine müteveccih oldular. Vaktâ ki yolda birbirlerine mülâḡi oldular. Geceki rû’yâyı ḡikâye ederek ta‘accüb ve taḡayyürde ḡaldılar. Ḥazret-i Mevlânâ Sultânü’l-‘ulemâ bu cemâ‘ati uzaktan gördükte buyurdular ki: “*Ḥazret-i Peyḡamber ‘aleyhi’s-selâm ḡâl-i dervîşânı i‘lâm buyurmadıḡça size yaḡîn ḡâşıl olmadı.*” Cemâ‘at-ı mezbûre şaff-ı ni‘âl-i istiḡfârda durup bellerindeki zünnâr-ı inkârı çözerek mürid ve

¹⁸³ **Tecellî:** Gaybların nûrlarından kalbe açılan şeydir. Burada gayb kelimesinin cem’/ çoḡul olarak kullanılması, tecellî kaynaklarının çokluḡundan dolayıdır. Çünkü her ilâhî ismin ihâtâ ve imkânları itibariyle çeşitli tecellîleri vardır. Bâtınından tecellîlerin zuḡûr ettiḡi gaybların asılları yedidir. 1. Hakk’ın gaybı; Hakk’ın gaybı ile onun hakikatleridir. 2. Ev ednâ mertebesinde ahfâ temyîz ile ilâhî gaybdan munfasıl olan hafânın gaybıdır. 3. Kâbe Kavseyn mertebesinde hafî temyîz ile ilâhî gaybdan munfasıl olan sırrın gaybıdır. 4. Rûhun gaybıdır. O emir âlemine tâbî/ et-tâbî’u’l- emrî hafî ve ahfâ temyîz ile munfasıl olan sırr-ı vücûdî mertebesidir. 5. Kalbin gaybıdır. Bu da rûh ile nefsin kucaklaşması mahallî olup vücûd sırrını doğurma mevkiidir ve kemâlin cem’inin ahadiyeti/ ahadiyetü cem’i’l-kemâl kisvesinde vücûd sırrının açıldıḡı/ keşf olunduḡu gerdek odasıdır. 6. Nefsin gaybı. Bu da mânevî münâzaraya ünsiyet derecesidir. 7. Bedenin latîfelerinin gaybıdır. Bu da cem’an ve tafsilen latîfelerin müstehak olduḡu şeyi keşf için fikrî nazarların bakış yeridir. Age, s.104

mu‘ tekid oldular. Bu hâlden sonra cevâblar zîrindeki imzâ mahallerine “ketebe Sultānu’l-‘ulemā” yazılmış birçok fetvâlar görüldü.

«4» Zât-ı füyûzât-penâhîleriniñ şıfat-ı ‘azîmetleri âfâka münteşir olduğa bi’l-cümle ekâbir ve meşâyih-i ‘izâm ve erbâb-ı fuḥûl eṭrâf ve eknâfdan ziyâret-i ‘âlîlerine müteveccih olup meclis-i va‘zında hâzır bulunurlar ve ekser mecâliste sultân Sa‘id Celâle’d-dîn H‘ârezmşâh üstâdı Fahre’d-dîn Râzî¹⁸⁴ ile hâzır olurlar idi.

Bir gün Mevlânâ Sultānu’l-‘ulemā’ efendimiz ḥazretleri eşnâ-yı mev‘ızada mezheb-i hükemâ-yı Yunaniye’yi mezemmet buyurup dediler ki: *“Kütüb-i muḥaddese ve âsmânîyi ve rây-ı zahirleri atıp felâsifenîñ maḥv olmuş olan eḳâvîl-i köhnelerini önlerine koyan zümre naşıl necât ümîd ederler.”* Bu sözleri imâmın ḥased ve ‘adâvetine bâ’iş oldu. Ve dâ’imâ ḥuzûr-ı pâdişâhîde onuñ i‘tikâdına za‘f ve fütûr irâş edecek [18] bir söz söylemek ister idiye de sultânın kuvvet-i i‘tikâdını müşâhede ettiğinden nâşî aşlâ fırsat bulamaz idi.

Bir gün sultân teşâdüfen yine ziyâretine gelmiş idi. Meclis-i va‘zda hadden efzûn bir cem‘-i keşîr-i mehîb görüp yüzünü imâmdan tarafa çevirerek *“Pek çok ğalebelik var.”* dedi. İmâm fırsat bulup dedi ki: *“Eğer bu keşretin def‘i için bir tedbîr ittiḥâz olunmazsa erkân-ı saltanatı hâlel vukû‘ından korkulur. Şöyle ki onuñ def‘i mümkün olmaz.”* Ve birtakım

¹⁸⁴ Muhammed bin ‘Ömer bin El Ḥasan bin El-Ḥüseyn El-Teymî El-Bekrî El-İmâm Fahre’d-dîn Râzî İbn Ḥaṭîb El-Rey, hicret-i nebeviyenîñ beş yüz kırk üçüncü senesinde tevellüd eyledi. Ve kırk dördüncü senesinde tevellüdü dahî rivâyet olundu. Muḥyî El-Sünne Ebu Muhammed El-Bağavî’nin şakirdânından olan pederi Ziyâ’ü’d-dîn’in mebâdî-i ‘ulûmu ve Mecidü’l-Cilî’den Mürâğa’da ‘ilm-i ḥikmeti ve Kemâlü’l-Simâtiden fıkıhı okudu. Ve İmâm Ḥaremeyn’in “şâmil” nâmındaki kitabını ḥıfz ettiğî rivâyet olunur. Müşârun ileyh ibtidâ-yı hâlinde fakr ve zarûret içinde idiye de ba‘dehu veüs‘at-ı ma‘îşet ḥâşıl oldu. Şit u şöḥreti eṭrâfa münteşir olduğundan taleb-i ‘ilm kaşdıyla aḳtâr-ı arzından kendisine mürâca‘t olunur idi. Lisân-ı ‘Arabî ve Fârisî ile va‘z ve naşihatte yed-i ṭulu şâhibi idi. Ve ehl-i hâl ve dîn olup taşavvufa vâkıf idi. Nuşûfta behresi olduğuna tefsîri şâhittir. Rey şehrinden H‘ârezme gelip Mu‘tezile ile münâzarâtı vâkı‘ olduğundan orayı terk ederek Mâverâ’ü’n-nehre geldi. H‘ârezmde olduğu gibi orada da münâzarâ vâkı‘ olmağa Rey şehrine ‘avdet eyledi. Ba‘dehu Sultân Şehâbe’d-dîn Ğürî’ye ḳarîn olup onun nezdinde na‘il-i ḥazz oldu ve ondan sonra da Sultānu’l- Kebîr Selâ’a’d-dîn H‘ârezmşâh Muhammed’e ḳurbîyet peydâ ederek merâtib- i refi‘aya na‘il olduğundan Ḥorasan’da onuñ nezdinde muḳîm ve muşannefatıyla âfâka iştihâr ederek Şeyḫü’l-İslâm laḳabıyla mülakḳab oldu. Râkıb olduğu vâkıf eṭrâfında fuḳahâ vesâ’irden üç yüz kimse ile berâber gider idi. ‘Ulûma cidden şiddet-i ḥırsı olup aşḥabının kendisine edep ve ta‘zîmi keşîr idi. Tefsîr, El-Metâlib-i ‘Âliye Nihâyetü’l-‘Uḳûl Ve’l- Erba‘in İrşâdü’l-Nazâtir, El-Me‘alim, Şerḫü’l-İşârât, ‘Uyûnu’l-Ḥikme ve Şerḫü’l-Esmâ’ü’l-Ḥüsnâ gibi birçok muşannefatı vardır. Ve’l-hâşıl ‘ulûm ve fûnûn-ı mütevvî‘ada bir baḥr-i zâḥîr ve zekâ ve ‘irfânda mişlî nâdir idi. 606 sene-i hicriyesinde ‘ıyd-i fitirde pazartesi günü Ḥerât şehrinde vefât etmiştir. Vefâtı kerrâmiye tâ‘ifesinin içeceği suyu tesmîm etmelerinden neş‘et eylediğî rivâyet olunur. Raḥmetullahu ‘aleyh Tafşîlini isteyenler Ṭabâḳât-i Sebki’ye mürâca‘t etsinler.

esbāb zıkr ederek dedi ki: “Eṣṣāḥib mülūk ve ekābir ve meṣāhirden bir ṭā’ife onuñ ziyāretine gelip pāy-i taḥṭta ictimā’-i ‘aẓīm ediyorlar. Beṣā’iṣ-i ḥased nūfūsta müstemirdir. Bu sebeble bir ṭā’ifeniñ baġteten ḥurūc edip ‘asākır-i za‘īfeyi taḳviyeye bezl-i mechūd ederek ‘alā ḥiñi’l-ġafletin dest-dırāzlık eylemeleri mümkün olur.” Bu söz pādişāha te’şir edip “Ne tedbīr edelim?” buyurdu. İmām dedi ki: “Şevāb odur ki ḥazā’in ve kılā’in anaḥtarlarını onuñ ḥuzūruna gönderelim ve diyelim ki “Mādem ki bugün cem‘iyyet ve keşret onlar içindir ve mürīdānıñ taḳviyesi ve fehām-ı mu‘teḳidānıñ ṭaleb-i ‘aşḳ ḥuṣūşundaki istiṣfā’ı yüzünden umūr-ı memlekette vehn zāhir olmuştur. Bizim elimizde anaḥtardan başka bir şey kalmamıştır. Pāy-i taḥṭtan çıkıp memleketiñ her neresinde ārzū ederlerse mütemekkin olsunlar mu‘teḳidānıñ kāffe-i maṣāliḥ ve esbābını tehiyye ve ihzār edelim.” Vaktā ki bu siyāk üzere ‘amel ettiler.

[19] Sulṭānu’l-‘ulemā’ ḥazretleri “Kolaydır, cum‘a günü va‘z edelim ve yola çıkalım.” buyurdular. Ertesi günü rikāb-ı ‘ālilerinde mu‘teḳidān ve mürīdān ve şākirdāndan üç yüz kimse ile birlikte revān oldular. Vaktā ki keyfiyet-i ‘aẓimetten sulṭānı ḥaber-dār eylediler. Ḥareket-i māziden pīşmān olarak erkān-ı devletle süvār olup ḥuzūr-ı ‘ālilerine geldi ve temhīd-i ‘öẓr ile meşġul oldu. Qabūl buyurmadılar ve qarār-ı vāḳ’i üzerindeki ‘azimetlerinde cezm buyurup revān oldular. Vāṣıl oluḳları her şehirde o şehriñ mülūk ve ekābiri istiḳbāle gelirler ve ‘izzet ve ta‘ẓīm ile şehre götürürler idi ve orada iḳāmet buyurduḳları müddetçe ḥizmet-i maḳbūle ibzāl ederler ve fevā’id-i dü cihān ḥāṣıl eylerler idi. Her geṭtikleri maḥal ahālisiniñ iltimāsı üzerine aşḥābdan bir ‘azīz kendileriniñ ḳā’im-i maḳāmı olarak bırakırlar idi.

Böylece Dāru’l-İslām Bağdad’a ḳadar gittiler. Şīt-i ‘azamet ve kerāmetleri Bağdad’ta münteşir olduḳta ekābir gece ve gündüz ḥuzūr-ı ‘ālilerine gelirler ve aṣlā naẓirini işitmemiş oldukları me‘ānī ve ḥaḳā’iḳ istimā’ eylerler idi. Bir māh müddet besmele-i şerīfeyi tefsīr buyurdular. Ol vecih ile ki taḳrīr-i evvel ile ṣānī arasında nisbet yok idi. Taraf-ı Rūm’dan Sulṭānu’l-İslām ‘Alā’ed-dīn Keyḳubat cānibinden bir ṭā’ife dāru’l- ḥilāfe’ye gelmiş idi. O ‘azamet ve ṣānī görüp muḥabbet eylediler. Cānib-i Rūm’a ‘avdetlerinde Sulṭānu’l-‘ulemā’

h azretlerini  men k b-ı   l ilerinden görmüş oldu larını e n -yı h k yede  arz ettiler. Sult anda i  t k d-ı   az m r si  oldu ve d  im  m l k t-ı   r  h   l n   r   ederdi.

«5» Taşır-i H d  ile H zret-i Mevl n  Sult nu'ı-  ulem  ya H c z'a   az met v  i  oldu ve H c z'dan   m t r  iyle geçip Erzincan'a geldiler ve bir gece Sult n  Al  ed-d n'  n h alesi T c Melik H tunu  in  -gerdesi olan   İsmetiy e h n  h na n z l buyurdular.

Melik Sa  id Fahre'd-d n'  n enara'll hu burh nehu h aremi h izmet-i ma  b le if  edip orada mütemekkin olmalarını ric  ve iltim s eyledi ise de  ab l buyurmayıp   cilen rev n oldular ve Erzincan A   hrine giderek k   fa  lnda orada i  amet buyurdular o ma  alde zevce-i Melik'  n in  -gerdesi olan h n  hta bir sene  adar s kin olup Melik'e tev bi  n lev z m n  tam miyle tert b eyledi

Ondan  o ra R m c nibine h areket buyurdular ta arr bleri Sult n'a ma  l m olduğta onların bendeli ine bir ta  m te r f t lar gönderip h z r-ı [20] m b reklerine isti  c l eyledi. Cen b-ı   izzet-me abl r  ic bet buyurdular.  onya   hr s na v   l oldu lar  zam n Sult n-ı İ l m k ffe-i erk n-ı devletle isti  b l eylediler ve kem l-i tev  ir ve i ti  mla alıp  ehre götürdüler sar y n  ap s na v   l olunca sult n atından inip bir  a ad m rik blar nda yürüdüler o  adar   r r buyurdu lar  h alde sult n tev     da pek ileriye gider ve *“Kendi sa  adet ve devletim için bu  ub diyeti  arz ve ta   m ediyorum.”* der idi. Sult n o h zrete l y   bir menzili n ta     n  emretti ve  er i mümkün olmayan h izmet ve ri   y t  if  ettiler. H zret-i H d vendig r m z daği o vak tte on dört yaşında idiler. Ondan  o ra p di  h ekşer ev  atta ziy retlerine gelip istif de buyurur idi. Ve z t-ı sa  adet-pen h lerine ir det-i k ll  ile müteveccih idi. Mevl n  Sult nu'ı   ulem   efendimiz h zretleri daği ekşer ev  atta nezd-i sult n  te r f buyurup taşıt üzerinde ber ber otururlar idi. Ve h   b ettikleri vak t *“Melik!”* diye h   b buyururlar idi.

«6» Men   d r ki bir defa a buyurdular: *“Melik! Ben p di  h m sen de p di  hs  . Seni  sal tanat n g zleri n a    oldu  a b   dir, benim sal tanat m ise gözlerimi  apad   m vak t ba layaca tır.”* Ve H d vendig r m z rad ya'll hu   anhu efendimizi n buyurdu lar  beyt-i  t  bu ma   mdandır:

نیم آن شاه که از تخت بتابوت روم

خالدین ابداء شد رقم منشورم

Terceme

Ben o tabuta giden şeh değilim tahtından

Hâlidîn-i ebedâdır raqam-ı menşûrum

«7» Menkûldür ki bir gün aşhâb onları müstağrak buldular. Namâz vaqti erişti. Mürîdândan ba'zıları cânib-i Sulţānu'l 'ulemā'ya namâz vaqti geldiğini âvâz ile i'âm eylediler. Mevlânâ hiçbir şey demeyip o mürîdlere iltifât etmedi. Onlar kalkıp namâza meşgûl oldular. İki mürîd şeyhe muvâfaqat etti; o mürîdlerden birisinin ismi H'âcegî idi. Namâzda ser gözü ile oña 'ayân gösterdiler ki namâzda olan cümle aşhâbın arqaları imâmla berâber kıbleye gelmiş idi. Ve şeyhe muvâfaqat etmiş olan iki mürîdin yüzleri kıbleye müteveccih idi. Zîrâ şeyh (مُوْتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوْتُوا)¹⁸⁵ hükmünce mâ ve menden geçip ve kendi kendinden fenâ bulup nûr-ı Hâk' ta müstehlik oldu ve artık o nûr-ı Hâk' olmuştur. Ve her kim ki arqasını nûr-ı Hâk' a dönüp yüzünü dîvâra çevire muhakkaş şürette arqasını kıbleye döndürmüş olur.

«8» Bir vaqitte Sulţān Sa'îd Celâle'd-dîn Muhammed H'ârezmşâh ile Sulţān-ı İslâm 'Alâ'e'd-dîn Keykubâd arasında huşûmet vâki' oldu. Mürâseleden muhâşameye düştüler. Sulţān Celâle'd-dîn leşker-i keşir 'asâkir-i nâ-ma'dûd ve tedârikât ile 'inân-ı 'azîmeti [21] Merâğa'dan Rûm tarafına teveccüh eyledi. Sulţān 'Alâ'e'd-dîn Keykubâd kendi elçisi olan Melikü'l-Umerâ Şelâha'd-dîn'den 'asâkir-i H'ârezmî'niñ Rûm tarafına keyfiyet-i hareketini işitip 'asâkir-i manşûresini cem' ederek tedârikâtta ve tertîbâtta bulundu. Muhârebeye isti'dâd huşûlünden soñra leşker-i bigâneniñ memâlik-i Rûm'a ta'rizini men' için 'asâkiriñ serhad-i Ermeniye'de tahşîdi takarrür eyledi. Yevm-i 'azîmette Sulţān, Mevlânâ Sulţānu'l 'ulemā' kıaddesa'llāhu sırrahu hazretlerine gelip onlarıñ derûn-ı mübâreklerinden istimdâd-ı himmet buyurdular. Ve teberrûken kûs-ı rahîli orada

¹⁸⁵ Ölmeden önce ölünüz.

çaldırdılar ve hemân orada atlarına binip müteveccih oldular. Vaktâ ki Erzincan havâlisine vâşıl oldular.

Birkaç gün orada ikâmet buyurdular. Ve keyfiyet-i ahvâli i‘lâm eylemeleri zımnında her tarafa cāsūslar gönderdiler. Leşker-i H̱ârezmî Erzurum hudūduna vâşıl oldukları vakit cāsūslar onların tedârikât ve i‘dādını tahkîk edip hazret-i Sultāna i‘lâm eylediler. Rûm ‘askeri H̱ârezmîlerin keşretinden vehme düştükleri cihetle Sultân onların ‘aded ve tedâriklerini ve harbte ittiḥâz edecekleri tedbiri anlamak için cāsūsuluk şüretiyle oraya gitmeği kurdı.

Türkmenler kıyâfetine girip ve ‘alâmetsiz birkaç re’is-i tîz reftâr at intihâb edip bir kaç nefer Türk ile dağ yolundan uşûl-i etrâk üzere H̱ârezmiyân ‘askerine iltihâk eyledi. Ümerâ-yı H̱ârezmî onları görünce hâllerini tefahhüş eylediler. Onlar dediler ki “ *Biz bu nâhiye Türklerindeniz. Ecdādımız kadîmen Ermeviyeli idiler. Bu bir kaç sene zarfında Sultân ‘Alâ’e’ d-dîn münfa‘il olarak ‘inâyetini bizden çevirmiş ve muṭâlebât-ı keşîre ile bizi taẓyîk eylemiştir. Dâ’imâ ‘asâkir-i manşûreniñ vürûduna intizâr eder ve bu mevhibeyi Hakk Te‘âlâ hazretlerinden ister idik. Şimdi ise siḥâm-ı du‘â hedef-i icâbete vâşıl oldu. Ve râyât-ı humâyûn bu bilâd ve diyârı müşerref eyledi. Bu emniyenin şükrânesi için mülâzımân-ı hazret-i salṭanatın rikâbına maḥşûş bir kaç bâr-gîr taḫdîm olundu.*” Hâcibler bu bâbdaki tafşilâtı sem‘-i eşrefe işâl ettikte sultāna ziyâdesiyle hoş geldi ve ḥüsn-i tefe’ül eyledi. Sufra-i ḥaşşın kurulmasını emretti. ‘Âdet-i Selâtin vechi ile kâffe-i ümerâ ve vüzerâ’ ve ‘asâkirden her birisi kendi maḥal ve maḫâmlarında durdular ve onları ihzâr eylediler. Sultân ‘Alâ’e’ d-dîn Türk hizmet-kârlarıyla cümleñiñ arḫasında aḫz-i mevki‘ etmiş idi. Bârgâhın yakınına vâşıl olunca ‘âdet-i selâtin üzere taḫbîl-i zemîn ile du‘â ve şenâ eylediler. Ve atları ‘arz ve taḫdîm ettiler. Sultân onlara [22] nevâzişle va‘de-i cemîlede bulundu. Sultân ‘Alâ’e’ d-dîn uzaḫtan onların âyîn ve uşûllerini tedkîk ediyor idi.

Vaktâ ki erkân-ı devlet dağıldılar. Onlara bir ḫayme tahşîş edip ‘ulûfelerini de müretteb kıldılar. Meḡer gece yarısı şâhın ḫâtırından geçti ki: “*Sultân ‘Alâ’e’ d-dîn’in memleketlerinde her nereden geçip re‘âyâsınıñ ahvâlini tefahhüş ve aḫvâlini tecessüs ettik ise cümlesini ḫoşnûd ve râzı bulduk. Bu cemâ‘at nasıl oluyor da ondan şikâyet ediyorlar.*

Bâ-huşûş ki Sultân ‘Alâ’e’ d-dîniñ bir kaç gündən beri bu havâliye vüşülü işitildi. Neden bu cemâ‘at onuñ huzûruna gitmemişlerdir. Ve eğer gitmişler ise bu hâlde nasıl onuñ icâzeti olmaqsızın ayrılmışlardır. Yarınki gün gereği gibi tefahhüş-i hâl etmek icâb ediyor. Şakın bunlar cāsūs olmasınlar.” Melik hemân Erzenu’r-Rûm “Erzurum” meliki olan Muğise’ d-dîni çağırıp onuñ ile müşâvere etti. Bu fikriñ vuķu‘ından evvel Sultân ‘Alâ’e’ d-dîn rü’yâsında gördü ki: “Hâzret-i Mevlânâ Bahâ’e’ d-dîn Veled radıya’llâhu ‘anhuefendimiz gelip *“Melik uyku vaķtı değildir. Çabuk kalk, atıña bin.”* buyurdu. Vaķtâ ki uyķudan uyanıp düşündü ve yarın daķı tefahhüş edelim ve geceleyin hareket edelim deyip tekrâr uyudu. Yine Mevlânâ Sultânu’l-‘ulemâ’ hâzretlerini gördü. ‘Aşâsını taķtıñ ayağına darb etti. Ve taķt üzerine çıkıp göğsüne urarak *“Ne uyuyorsuñ?”* dedi. Pâdişâh uyķudan uyandıķta o hâliñ heybetinden titreyerek arķadaşlarını uyandırdı ve *“Çabuk atları eğerleyiñ”* dedi. Ve kendi hayvânını bi’z-zât eliyle eğerleyip hareket ettiler. Vaķtâ ki gece nihâyet buldu. H̃arezm şâh emir eyledi ki: *“Bir kaç emîr onlarıñ haymeleri etrâfında mutaraşsıd olsunlar. Tâ ki bugün onlarıñ ef’âlini lâyıķıyla tefahhüş edelim.”* Ber mûcib-i işâret kıyâm ettiler. Şabaķ karîb oldu. O ķadar tecessüs eyledikleri hâlde onlardan bir eşer görmediler. Çadırıñ içine girdikleri vaķit boş buldular. Hemân Sultâna i’lâm eylediler. Sultân onlarıñ arķalarından bir cem’iyet-i keşîre gönderdi. Gündüz olunca kendisi de kâffe-i ‘asâkir ile süvâr oldu. Sultân ‘Alâ’e’ d-dîn arķalarından bir müfrezeniñ geldiğini görünce hayvânlarını ta’cîl-i tām ile sürdüler. O gün akşama ķadar kendi ‘asâkirine iltihâķ eyledi. Mu’akķibler iltihâķı görünce geri döndüler.

Sultân ‘Alâ’e’ d-dîn ‘askerine nevâzişler edip teşcî‘ eyledi ve ‘askerini Erzincan etrâfında görmüş olduķu [23] mevzi‘ -i harb hudûduna indirdi. Ertesi gün H̃arezmîler de oraya vâşıl oldular. Üçüncü günü her iki taraflıñ pîşdârları cenge başladılar. Ğalebe H̃arezmîlerde ķaldı. Dördüncü gün böylece pîşdârlar cenk ettiler Ğalebe Rûmîlerde ķaldı. Beşinci günü tarafeyn-i ‘askerini ta’biye edip sağ ve şol cenâhlara mücerreb kimseler ta’yîn ettiler. Tabl ve duhl ve şûr ve nefir seslerinden, feryâdlardan at kişnemelerinden feleğîñ ķulaķları sağır oldu. Ve hayvânların harekât-ı burķânelerinden ķalkın toz ve topraktan o cem’iyette rûy-ı felek görünmez oldu. Nâ-gâh bād-ı sa’âdet mehebb-i enfâs-ı evliyâ’u’llâhtan vezân olarak

leşker-i Rûmî tarafına zahîr olup toprakları leşker-i H̱arezmîniñ gözlerine şaştı. Ve el-firāk-ı mimmā lâ-yuṭāḡ ḵoṟḵusu onların alplerine eşer eyledi.

Ve rāyāt-ı Sulṭān ‘Alā’ e’ d-dīn manşūr ve ‘asākiri zafer ve alebeye maqrūn oldu. Bu hāl altı yüz on yedi sene-i hicriyesinde vuḡū‘ a geldi. Tā mu‘ teḡidān bilsinler ki o uṭb-ı vaḡtiñ himmeti berekātıyla böyle heybetli ve tedārikli leşker maḡlūb oldu. Ve yaḡīn ḡaşıll eylesinler ki bu ṭā’ ifeniñ ‘ināyeti dīn ve dūnyāda mūcib-i zafer ve nīkrūzi ve sebeb-i necāt ve restkārī olur.

Şi‘r

توئ ز کون کزیده توئ کشایش دیدہ

بیك نظر تو ببخشی سعادت دو جهانی

Terceme

Gözün küşāyişı kevniṉ güzīdesi sensiñ

Sa‘ ādet-i dü-cihān-baḡş eder seniñ nazarıñ

«9» Sulṭānu’l-‘ulemā’ efendimiz ḡazretleriniñ şān ve kerāmetleri çoktur. Eḡer kāffesi şerḡ olunsa bir kitāb-ı müstaḡil olur. Lisān-ı şerīflerinden şādır olup meclis-i ‘ālilerinde bulunan zevāt-ı kirām taraflarından zabṭ u taḡrīr edilmiş olan kelimāt-ı mübāreklerinden bir miḡdārı nümüne olarak teberrūken derc olundu:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اهدنا الصراط المستقیم¹⁸⁶ dedim. Ey Allāh, en‘āmınla benim her cüz’ümü ḡoşluk ve rāḡatlık şehrine eriştir. Biñ dāne ḡoşluk apısını benim her cüz’üme aç. İnsānı ḡoşluk şehrine eriştiren doḡru ve eriştirmeyen eḡri yoldur. Öyle gördüm ki Allāh cümle ḡübānı bende ve benim eczāmda mūnderic ıldı. Benim eczāmıṉ cümlesi onların eczāsında arışmıştır. [24] Benim her cüz’ümden sūt aḡtı. Cemālden, kemālden, muḡabbetten lezzetten ve ḡoşluktan ve ḡūd-peḡīr olan her şūret benim altı cihetimde zātu’llāhtan zuḡūra geldi. Nitekim bir

¹⁸⁶ “Bize doḡru yolu göster.”/ El- Fātiha-6 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.VIII

kimse parlak elbise giyse o cāmeye türlü türlü nakşlar ‘aks eder. Allāh hüsnden ve onu bulmaktan ve şūr-ı cemīleden ve hūbāndan ve onların ‘aşkbazlıklarından ve mevzūnluklarından ve şūr-ı ‘aqliyāttan ve hūr ve kuşūrdan ve āb-ı revāndan ve ‘acā’ibāt-ı sâ’ire-i bî-nihāyeden bende kendisinden yüz biñ şūret gösterir. Nāzar edip bu şūretleri meşāmda ediyorum ki bu kadar cemāl-i ārāste bende görünüyor ve istediğim her şūreti Allāh baña gösteriyor. Ve bunların cümlesi benim eczāmda zāhir oluyor. Ve Allāh zū’l-celāl hazretlerini gördüm ki yüz biñ reyhān ve gül ve gül-istān ve şarı ve beyāz yāsemīn ızhār buyurdu. Ve benim eczāmı gül-zār eyledi. Allāh te‘ālā hazretleri onların cümlesini sıkıp gülāb eyledi. Ve onun güzel koğusundan cennet hūrilerini halk buyurdu. Ve benim eczāmı onlar ile ta‘cīn eyledi. Ve şimdi haqīkatle nāzar eyledim. Cümle güzel şūretler mīve-i Allāhtır. Şimdi bu rāhatların cümlesini baña cihānda Allāh zū’l-celāl erīştirir. Ve eğer denirse ki: “*Sen Allāhı görür müsün yoksa görmez misin?*” Derim ki: “*Ben kendimi görmem ki (لن تراني)¹⁸⁷ lakin o gösterince görmeyeyim de ne yapayım, vallāhu a‘lem.*”

Onların kelimāt-ı ‘āliyelerini muṭālā‘a etmek ārzūsunda bulunan kimse cemā‘at-i azīzān tarafından cem‘ edilmiş olan kelām-ı laṭiflerini i‘tikād-ı tām ile bi’l-muṭālā‘a me‘ānī ve haqāyıkında tedbir ve tefekkūr eylerse o nihāliñ her şemere-i ṭayyibesinden behremend olup berhurdārılık bulur.

3.4. KISM-I ŞĀNĪ

Bu kısım üç faslı müstemildir.

3.4.1. Faşl-ı Evvel

¹⁸⁷ “Mūsā ta’yīn ettiğimiz vakitte (Tūr’a) gelip de Rabbi onunla konuşunca “Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!” dedi. (Rabbi): “Sen beni aslā göremezsın. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksın!” Buyurdu. Rabbi o dağa tecellī edince onu paramparça etti, Mūsā da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: “Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim.” Hazret-i Mūsā, Yüce Allah’ın dünyada görülemeyeceğini bildiği hâlde kendisindeki şiddetli iştıyak sebebiyle Allah’a böyle bir niyâzda bulundu. Çünkü o, Allah’ın sözlerini duyunca âdetâ kendinin dünyada olduğunu unutmuş, âhiret ve cennet hayatına kavuştuğunu zannetmişti.” El-A’raf-143 Age, s.166

Ḥazret-i Mevlānā ḡuddise sırruhu'l-‘azīz Efendimiziñ Tāriḡ-i Velādetleriyle Müddet-i ‘Ömürleri Beyānındadır.

«1» Allāh mes‘ūd eylesin. Ma‘lūmuñ olsun ki sulṭānu'l-evliyā ḡātemu'l mükemmilīn Ḥazret-i Ḥudāvendigār ḡuddise sırruhu'l-‘azīz efendimiz altı yüz dört sene-i hicriyesinde bir sā‘at-i bihterīn ve ḡarem-i terinde ḡadem-i mübāreḡini ‘ālem-i vücūda vaż‘ edip altmış sekiz sene-i müddet vücūd-ı pür-cūd-ı ‘ālileriyle ehl-i cihānı müşerref eyledi. Ve altı yüz yetmiş iki senesi cemādiye'l-āḡiriniñ beşinci günü civār-ı raḡmet-i Rabb-i raḡīme vāşıl oldu.

3.4.2.İkinci Faşıl

Ḥazret-i Mevlānā Efendimiziñ Esānid-i Ḥırḡa ve Telḡin-i Zikirleriyle [25] Aşḡāb-ı Şoḡbetleri Beyānındadır:

«2» Ḥazret-i Ḥudāvendigārımız ḡaddesa'llāhu sırrahu'l-‘azīz efendimiziñ isnād-ı ḡırḡa ve telḡinleri evvelce daḡi zikr olunduḡu üzere peder ve alā güherleri Ḥazret-i Sulṭānu'l-‘ulemā' raḡiya'llāhu ‘anhu efendimizden ‘an‘ane ile tā Ḥazret-i Resulu'llāh şalla'llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimize vāşıl olur. Velakin şoḡbetleri evā'il-i tufūliyetlerinden tā evāsiṡ-i ḡāllerine ḡadar seyyidü'l-aḡṡāb faḡru'l-evliyā' ve'l- kāmilīn tācu'l-mücezzūbīn Seyyid Burḡāne'd-dīn Muḡaḡḡi-i Tirmizī ḡuddise rūḡahu'l ‘azīz ḡazretleriyle vāḡi' olmuştur. Ve ‘ulūm-ı resmiyeyi ve luḡat ve ‘Arabiyetten fezā'il-i iştılāḡiyyi ve sā'ir aḡşām-ı ‘ulūmu taḡşīl edip müşār-ı bi'l-benān-ı ‘ālem olduḡtan soñra Ḥazret-i Seyyid, şeyḡleri bulunan Sulṭānu'l-‘ulemā' Bahā'e'd-dīn el Veled raḡiya'llāhu ‘anhu ḡazretleriniñ kendilerinden aḡaz etmiş oldukları ḡaḡā'ıḡ ve ma'ārif ve ‘ulūm-ı ledüniyeleri onlara ta'lim ve telḡin eyledi.

«3» Vaḡtā ki zāt-ı bī-naḡirlerine ‘ulūm-ı ledüniye münkeşif olup riyāzāt ve mücāhedāt ile kendilerini a'lā-yı maḡāmāta eriştirdiler ve ḡābil-i esrār-ı aḡadī ve muḡarrem-i kūnūz-ı şamedī oldular. Ḥalīfetu'llāh-ı fi'l-arḡ olan Hızır ‘aleyhi's-selām muḡtelif zamanlarda cemāl-i zībāsını bahā-yı zātiyesiyle Ḥazret-i Ḥudāvendigārımıza gösterdi. Her bir vaḡitte

ki Hâzret-i Hüdâvendigârımıza ma‘rifetu’llâhtan bir müşkil vâkı‘ olursa zât-ı hâzretleri şûr-ı meşâliyelerıyla zâhir olup ol müşkili keşf buyururlar idi. Ve muşâhib olup esrâr-ı rumûz ile meşğûl olurlar idi. Nitekim kıddise sırruhu’l-‘azîz efendimiz buyururlar:

Beyt

اول زحضر بد خبر علم لدن را بفتح

ما ندم بجا آنرا دکر از کس چرا پنهان کنم

Terceme

Hızır ile şoĥbet edip ‘ilm-i ledünü ańladım

Gizlemem o ‘ilmi ben oldum oña ıra ‘im-i maķām

«4» Bir gün Hâzret-i Hüdâvendigârın büyük maĥdûmları maĥbûb-ı ‘âlemiyân ve ĥüsn ü leťâfette Yûsuf-ı zamân Sulťânü’l-maĥbûbîn dîbâce-i vücûhu’l-evliyâ Mevlânâ Bahâ’ü’l-millet ve’d-dîn kıddesa’llâhu rûĥahu’l-‘azîz hâzretleri evâ’il-i şebâbetlerinde şarıķlarını şararlar ve ‘aķdesi doğru gelmediğinden büzüp tekrâr şararlar idi. Hâzret-i Hüdâvendigâr uzaķtan muşâhede buyurup heybet-i tamâm ile “*Bahâ’e’d-dîn! Mükerrer şarma ve ru‘ûnet ve tekellûf kıyında olma ki ben daĥi hengâm-ı şebâbetimde bir kere şarığımı mükerrer şardım ve bir müddet Hızır ‘aleyhi [26]’s-selâmın şoĥbetinden maĥrûm kıaldım.*” buyurdular.

«5» Hüdâvendigârımız Şâm-ı şerîfte bulundıkları vaķit medrese-i Berrâniye’de sâkin oldukları ĥücrede ‘azîzândan bir takım zevât defa‘âtle Hızır ‘aleyhi’s-selâm’ı gördüler ve o ĥücre şoñuna kıadar Hızır ‘aleyhi’s-selâm’a mensûb olup ĥalâyık-ı ziyârete giderek taleb-i ĥacât ederler ve talepleri maĥal-i icâbete maķrûn olur.

«6» Bundan başķa Sulťânü’l-evliyâ ve’l- aķťâb tâcu’l-ma‘şûķîn-i maĥbûb Hâzret-i Rabbu’l- ‘Âlemîn Mevlânâ Şemsü’l Hâķķ ve’d-dîn El Tebrizî ‘aẓẓama’llâhu zikrihu hâzretleriyle çok şoĥbet buyurdular ve uşûl-i semâ‘ ve iktisâ’-i fereci ve vaz‘-ı destâr ĥuşûşunda onlara muvâfaķat eylediler. Sîret-i pâķleri ve maķâm-ı ‘âlîleri tafşîlen zikr olunacağı cihetle bu maĥalde bu kıadarla iktifâ olundu.

«7» Hüdāvendigārımız maḥrūse-i Dimaşq'ta iken bir müddet daḥi meliku'l- 'ārifin, muvaḥḥid-i müdekkik, kāmīl-i mükemmil, şāḥibü'l-ḥāl ve'l-kāl Şeyḥ Muḥyi'd-dīn 'Arabī. Ve seyyidü'l-meşāyih ve'l muḥakḳikīn Eş-şeyḥ Şade'd-dīn Ḥamavī ve seyyidü'l-meşāyihden Şeyḥ Osman-ı Rūmī ve muvaḥḥid-i müdekkik 'ārif-i kāmīl fakīr-i Rabbānī Şeyḥ Evḥadü'd-dīn El-Kirmānī Ve melikü'l-meşāyih ve'l-muḥaddiṣīn Şeyḥ Şadre'd-dīn Konevī ḥazarātıyla şoḥbet buyurmuşlar ve burada taḫrīrī ṭavīl olan bir ṭaḫīm ḥaḳāyıkı yekdiğerine beyān eylemişlerdir. Raḍıya'llāhu 'aleyhim ecma' in.

3.4.3.Üçüncü Faşıl

Ḥazret-i Hüdāvendigār ḳuddise sırıruhu'l-'azīz Efendimiziñ Menāḳıb-ı 'Aliyeleri Beyānındadır:

Şi'r

ای ذاتت افتخار همه خلق کائنات	قول تو هست حجت وبرهان معجزات
روح القدس ز عزت صدر جلا لتت	کردد بکرد قطب کمال تو چون بنات
از غیرت لطافت حسن کلام تو	در غرق خجلت است همه چشمه حیات
ای جامع مکارم اخلاق احمدی	وی کاشف حقایق آیات بینات

Terceme

Ey zātı bi' cümle ḥaḳ-ı kâ'inātın bā's-ı iftiḥārı olan mürebbi-i zīşānımız. Seniñ kelām-ı ḥaḳıḳat-i ittisāmın ḥüccet ve mu'cizāt-ı nebeviyeniñ burhānıdır. Ḥazret-i Cebrā'il 'aleyhi's-selām [27] seniñ şadr-ı celāliñiñ izzetinden ḳutb-ı kemāliñiñ eṭrāfında benātu'n-na'ş gibi devr eder. Ey mekārım aḥlaḳ-ı Aḥmedī'niñ camī'i ve ey ḥaḳāyık-ı āyāt-ı beyyinātın kâşifi ḥüsn-i kelāmıñın leṭāfetinden dolayı çeşme-i ḥayāt ḡayratından ḡarīḳ-ı ḥacālet olmuştur.

یفنی الکلام و لا یحیط بو صفه

الخیط ما یفنی بما لا ینفد

Terceme

Söz bitti vaşfı bitmedi hālā o dilberin

İplik biter mi geçmediği bir kumaşta hîç

Hażret-i Hudāvendigārimız Sulṭānu'l-evliyā ve'l-mükemmilin, kuṭbu'l-evvelin ve'l-aḥirīn el-mütehalli-i bi-envāru'l-aḥadiye şāhib-i aḥlaqu'l-Muḥammediye 'azzama'llāhu zikrihu ḳaddesa'llāhu rūḥahu efendimizi hangi zebān ve beyān ile medḥ ve sitāyişe ḳader-tüyāb olurum.

Beyt

هزار بار بشستم دهان به مشک کلاب

هنوز نام تو بردن دریغ می آید

Terceme

Gül şuyuyla yıkadım ağzımı biñ defa' a yine

Ḳıyamam nāmıñı bu ḥāl ile zikr eylemeğe

Beyt

ستائش بحقیقت ستائش خویش است

که آفتاب ستا چشم خویشتن بستود

Terceme

Onuñ şenāsi ḥaḳīḳatte kendin ögmektir

Ki kendi çeşmini medḥ eyler āfitābı ögen

«8» Ba'zısı 'ayn-ı yakīn ile görülmüş ve ba'zısı 'ilm-i yakīn ile bilinmiş olan şıfat-ı kemālāt-ı bī-nihāyelerinden hangisini ḳalem-i bürīde-i zibān ile şerḥ edebilirim. Zīrā ki her bilinebilen görülemez ve her görülebilen söylenemez ve her söylenebilen yazılamaz. Onuñ burhānı budur ki evliyā'u'llāh raḍıya'llāhu 'aleyhim ecma'in ḥazarātınıñ her birisi mücāhede ve riyāzātları miḳdārı müşāhede etmişler ve āyīne-i zamirlerini jeng-i

māsivā ’u’llāhtan pāk eyledikleri kadar nuḳūṣ-ı kibriyāyı ḳābil ve şıfāt-ı Hāḳḳ Te’ālā ile mevşūf olmuşlardır.

Meşnevî

هر که صیقل بیش کرد او بیش دید

بیشتر کشته بر و عینی پدید

[28]Terceme

Kim ki âyîneye çok verse cılā

Şāfiyāne görünür şūret oña

Nitekim nebī ’u’llāh ‘aleyhi’s-selām efendimiz ḥāzretleri buyurdular:

(مَنْ أَرَادَ أَنْ يَجْلِسَ مَعَ اللَّهِ فَلْيَجْلِسْ مَعَ أَهْلِ النَّصُوفِ) ya’ni Allāh ile oturmak isteyenler ehl-i taşavvuf ile otursunlar. Ve şeyḫim raḍıya’llāhu ‘anhu ḥāzretleri buyurdular:

Meşnevî

هر که خواهد همنشینی با خدا

تا نشیند در حضور اولیا

Terceme

Oturmak isteyen nezd-i Ḥudā’da

Otursun o ḥużūr-ı evliyāda

Bu ṭā’ife-i ‘aliye kelimen şıfāt-ı beşeriyeden maḥvolmuş buluduklarından Hāḳḳ ile Ḥayy ve Hāḳḳ ile nāṭıḳ ve Hāḳḳ ile sāmi‘ olmuştur. Nitekim Ḥ̣ace-i kā’ināt ‘aleyhi’s-selām ḥadīṣ-i ḳudsīde ḥaber verirler ki Hāḳḳ Te’ālā ḥāzretleri buyurur.

(إِذَا أَحْبَبْتُ عَبْدًا كُنْتُ لَهُ سَمْعًا وَبَصَرًا وَبَدًّا وَلِسَانًا فَبِیْ یَسْمَعُ وَبِیْ یُبْصِرُ وَبِیْ یُبْطِشُ وَبِیْ یَتَكَلَّمُ) ya’ni “ Bir kulumu sevdiğim vakit onun sem‘i ve başarı ve yedi ve lisānı olurum. Benim ile işitir, benim ile görür, benim ile tutar, benim ile söyler.”

Nazm

آنا نکه ربوده الستند از عهد الست باز مستند
در منزل درد بسته پابند دردادن جان کشاده دستند
فانی ز خود و بد وست باقی این طرفه که نیستند و هستند
این طائفه اند اهل توحید باقی همه خویشان پر ستند

Terceme

Her kim ki rubûde-i elesttir Tâ ‘ahd-i elestten o mesttir
Bağlanmış ayağı derd onda Cân vermek için küşâde desttir
Kendinden o fânî dostla bâķī Hayret ki o nîsttir ve hesttir
Bu zümrede ancak ehl-i tevḥîd Bâķîsi cihanda ḥod-peresttir
Ve ‘ulemâ-i ehl-i tevḥîdden Ḥallâcu’l-esrâr Ḥüseyn İbn Manşûr ḳaddesa’llâhu rûḥahu
ḥazretlerinin âtîdeki kelâmları bu maḳâmın şîfatından ḥaber verir.

[29] Beyt

أأنت أم أنا هذا العين في العين
حاشاك حاشای من اثبات انین

Terceme

Sen misin ben miyim ayâ ki bu ‘aynımdaki ‘ayn
Hem seni hem beni tenzîh ederim yok işneyn
Ve Şeyḫ Evhadü’-d-dîn-i Kirmânî raḥmetu’llâhu ‘aleyh bu maḳâmda buyururlar:

Rubā‘î

تا ظن نبیری که هست این رشته دوتو

يك توست خود اصل و فرع بنكر تونكو

اين اوست همه و ليك پيدا ست بمن

شك نيست كه اين جمله منم ليك بدو

Terceme

Bu rişteyi zann eyleme ki sen iki kıttır

Bağ aşıll ile fūru‘a eyi bir kıttır o dā‘im

Bu hep odur ama ki zuhūr etti benimle

Bī-şek ki benim hep bu faḡaṭ Ḥaḡḡ ile kā‘im

Ve Ḥazret-i Ḥudāvendigār ḡuddise sırruhu buyurular:

ای اولیای حق را از حق جدا شمرده

کر ظن نیک داری بر اولیا چه یاشد

Terceme

Evliyā-yı Ḥaḡḡ‘tan ey cūdā şanmıř olan

Evliyāya ḡüsn-i zann etseñ saña var mı ziyān

«9» İmdi ma‘lūm ve muḡaḡḡaḡ oldu ki evliyā‘u‘llāh şıfat-ı Ḥaḡḡ‘ıñ muḡāhiridirler. Eğ̃er bir kimse onları zāhir gözüyle göremez ise cā‘iz olur. Nitekim kelām-ı mecīd ḡaber veriyor: Esta‘izubi‘llāh (وَتَرَأَيْهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ) ¹⁸⁸ ya‘ni “ Ey ḡabībim sen onları görürsün ki saña naḡar ederler. Ḥālbuki onlar seni göremezler.” Ve Ḥazret-i Ḥudāvendigār buyurular:

در توکجا رسد کسی تا نرود بپای تو

مرغ توکی شود ولی تا نپرد ببال تو

¹⁸⁸ El-A‘raf-198

Terceme

Pāyeñ ile gitmezse saña kimse yetişmez

Mürgüñ olamaz uçmayan aşlā kıanadıñla

Ĥudāvendigār rağıya’llāhu ‘ anhu mevzu’-ı āĥirde buyururlar:

دیدن روی توبسی نادر ست

ای خنك آن كوش كه نا مت شنید

[30] Terceme

Nādir olur vechiñi görmek seniñ

Nāmını kûş etti sa’ ādetli kûş

Onlarıñ mübārek cemālleri için evvelā dīde-i bünyā ĥāşıl etmeli. Ondan soñra onlarıñ cemāllerine nazar eylemelidir.

Ve hem bünyālīk ĥāşıl olduĥta daĥi kendilerini göstermedikçe onları görmek naşıl mümkün olur. Nitekim Ĥazret-i Ĥudāvendigār kıaddesa’llāhu sırrahu buyururlar:

او نماید هم بدلها خویش را

او بدوزد خرقه درویش را

Terceme

Göñüllere kendisini gösteren de odur

Ĥırķa-i dervīşı diken de odur

«10» ‘ Ālemde bu kıadar kāmīl ve vāşıl ve bīnā-yı evliyā vardır ve evliyānıñ bir kısmı vardır ki Ĥaĥķ’ıñ mestūrlarıdır. Ve Ĥaĥķ’tan başka kimse onlara maṭlu’ değildir. Zıkr olunan evliyā-yı kāmīlīn ve vāşılīn “*Yā Rab bizden mestūr olan velīlerinden birisini bize göster.*” diye Ĥaĥķ’tan niyāz ve talebde bulunurlar ve ba’zısına görmek müyesser olur. Nitekim Şeyĥ Ebu Bekr-i Kitānī rahmetu’llāhu ‘aleyhe rahmeten vāsı’adan menķüldür ki

bir gün kendisi ka‘be-i mu‘azzamanıñ oluğu altında oturmuş idi. Bâb-ı Benî şeybeden bir pîr zâhir olup heybetle onuñ yanına geldi. “*Ve ey şeyh niçin ma‘kâm-ı İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâma gitmiyorsuñ ki halk orada oturup hadîs-i şerîf diñliyorlar. Bir pîr gelmiştir rivâyâtî şaḥîḥ ve esânîdi ‘âlîdir. Sen de gidip diñleseñ olmaz mı?*” dedi Şeyh Ebu Bekr ḥazretleri buyurdular ki: “*Ey şeyh onuñ orada isnâd ile söyledikeriniñ esânîdi uzundur. Ben burada esânidsiz diñlerim.*” “*Kimden diñliyorsuñ*” dedi. Ebu Bekr ḥazretleri (حَدَّثَنِي قَلْبِي عَنْ رَبِّي) Ya‘ni “*Ḳalbim Rabbinden aḥz-ı hadîs eyliyor.*” diye cevâb verdi. “*Buna delîlîñ nedir?*” dedi O da: “*Delîlim odur ki sen Hızır ‘aleyhi’s-selâm’sıñ.*” cevâbını verdi. Hızır ‘aleyhi’s-selâm dedi ki: “*Bu vakte kadar tanımadığım hiçbir velî yoktur zanneder idim. Ebu Bekr’i gördüğümde baña yakîn geldi ki Haḳḳ Te‘âlâ ḥazretleriniñ öyle kulları vardır ki ben onları tanımam faḳaṭ onlar beni tanırlar.*” Ve’l-hâşıl evliyâ’u’llâh ma‘nâ ve tevḥîd gözüyle görülebiliş zebân ve beyâna getirilirse maḥal-i ta‘rîz olur.

[31] Nâzm

هر چه اندر زمانه اسرار ست	بار ها گفته ام که فاش کنم
بر زبانم نهاده مسمارست	لیک از زخم چشم و بیم جفا

Terceme

Defa‘alarla dedim ki fâş edeyim Ne kadar varsa ortada esrâr

Bed nazardan, cefâ hirâsından Mıhlandı zebânıma mismâr

Ve Ḥazret-i Ḥudâvendigâr ḳuddise sırruhu buyururlar:

هر کرا اسرار کار آموختند

مهر کردند و دهانش دوختند

Terceme

Her kime sırr-ı kârı söylediler

Ağzını diktiler, mühürlediler

Ve eğer zebān-ı hāl ile söylenip yazılırsa taṣrīḥ ve telvīḥ olur.

Şi‘r

زبان که طوطی کویاست با هزار بیان ز صد یکی نکند سر حال دل تفریر
قلم که چوب زبانت و بسته بند و ببند چگونه سر دل عاشقان کند تحریر

Terceme

Zebān ki bunca beyānıyla sözcü tūṭīdir Eder mi ḥāl dili yüzde bir kadar taḫrīr

Qalem ki bağlar ile bağı taḥtadan dildir Naşıl o sırr-ı dil-i ‘āşıkı eder taḫrīr

Binā‘en‘ aleyh bu ṭā‘ife-i ‘aliyenīn şıfatını beyān ḥuṣūşunda her ne kadar mübālağa olursa onlarıñ kemālātına nisbetle ‘ayn-ı taḫṣīr olur.

«11» İmdi Allāh seni dārında muvaffaq eylesin. Bilmelidir ki enbiyā ‘aleyhimü‘s-selāmda olduğu gibi evliyā‘u’llāhtan her birerlerinin birer meşreb-i maḥşūşları vardır. Ādem-i Şafi ‘aleyhi‘s-selām gibi kiminiñ meşrebi ‘ilm-i ledünīdir. Ve Mūsā-yı kelimu’llāh şalavatu’llāhu ‘aleyhe gibi kiminiñ meşrebi tekellüm ve taḫarrübdür ve ‘İsā-yı rūḥu’llāh ‘aleyhü’t-taḫiye gibi kiminiñ meşrebi rūḥīdir ve efḍal-i evvelīn ve āḫirīn şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellemefendimiz ḥazretleri gibi ba‘zısına cemī‘ meşārib-i müslim olup Esmā-i Ḥüsnā’nıñ kāffesi üzerine ‘ubūr vāḳi‘ olmuştur. Ve Ḥazret-i Ḥudāvendigār raḍıya’llāhu ‘anhudā‘ire-i velāyette bu meşāribden bi’n-nisbe meşreb-i nebevī feyzinden behre-dārdır. Nitekim raḍıya’llāhu ‘anhu buyururlar:

بکشادند و خزینه همه خلعت پوشید

مصطفی باز بیامد همه ایمان دارید

[32] Terceme

Açtılar kenz-i füyūzu oluñuz hil‘at-pūş

Muşṭafā geldi yine cümleñiz imān ediñiz

«12» İmdi bu za‘îf için vücūh-ı ‘adīde ile onların maḳāmını taḳrīr eylemek icāb ediyor. Evvelā zāt-ı mübārekleri aḳsām-ı luḡat ve ‘Arabī ve fıkıh ve ḥadīs ve tefāsīr ve ma‘ḳūlāt ve menḳūlāt gibi ‘ulūm-ı resmīyede vāṣıl mertebe-i aḳṣı olup o ‘aşırda ser-amede-i cümle ‘ulemā-yı dehr olmuşlar ve cemī‘ fūnūnda icāzāt-ı ‘ālī istiḥşāl buyurmuşlar idi.

Ve evā’il-i şebāblarında Haleb‘te bir kaç medresede eşnāf-ı ‘ulūm ve şöhrette ‘ālemde nazīri olmayan Mevlānā Kemāle’d-dīn bin ‘Adīm’dan istifāde ve ifāde ile meşḡul oldular. Ol vakitte aḳrānları bir müşkil vāḳi‘ olan mes‘eleyi zāt-ı ḥazretlerine ‘arz ederler. Onlar o mes‘eleyi bir kaç vecih ile taḥḳīḳ buyururlar idi ki sâ’ile onun zevḳinden kemik içinde ilik ḥall olur idi, naḡargāh-ı mübārekleri dā’imā levḥ-i maḥfūzuñ şafaḥātına nāzır olduğundan kemterin maḳāmları olan ‘ulūm-ı resmīyede vāṣıl oldukları bu derecelere ta‘ccüb olunmaz. Nitekim bu ḥāle işāret buyururlar:

Şi‘r

ز دیده مست شدی باز ذوق نادیده	ایا دلی چو صبا ذوق صبحها دیده
کمر ببسته و در کوه کهربا دیده	گهی بجر تحیر گهی بدامن کوه
برون زچرخ و زمین رفته صد سها دیده	ورای دیده و دل صد دریچه بکشاده
صفات طالب و مطلوب را جدا دیده	نه طالبا است و نه مطلوب آنکه درتوحید
زلا که رست بگو عاشق بلا دیده	اله راکه شناسد کسی که رست زلا
هزار بار مر آن جبه را قبا دیده	رموز لیس و فی جبتی بدا نسته
چنین بود نظر پاک کبریا دیده	بپیش دیده دو عالم چو دانه پیش خروس

Terceme

Ey bir gönül ki bād-ı şabā gibi şabāhların zevḳini görüp, görülmüşten ve görülmemişin zevḳinden mest olurdu. O gönül ba‘zen baḥr-ı taḥayyürde ve ba‘zen dāmen-i kūhda müheyyā-yı hizmet olup kūh içinde gevher-bāyı görmüştür. Gözüñ ve gönlüñ ardında yüz pencere açılmış ve o gönül semā ve zemīnden ḥārice çıkıp sūhā ismindeki yıldızın yüz tānesini görmüştür. Emr-i tevḥīdde tālib ile maṭlūbuñ şıfātını yekdiğerinden ayrı [33] gören

kimse ne ʔālibtir ve ne maʔlūbtur. Allāhı kim ʔanır; Lāʕ dan ʔalāş olan kimse ʔanır. Lāʕ dan kim ʔalāş olmuştur. ʕ Āşık-ı bilādide olan ʔurtulmuştur.

O göñül (ليس وفي جيتى سو اللهى) rumūzunu bilip o cūbbeniñ sitre olduğunu biñ defaʕ a görmüştür. İki cihān göz öñünde ʔorosuñ öñündeki tāneye benzer. İşte kibriyāyı gören naʔar-ı pāk böyle olur.

«13» Vaʔtā ki naʔar-ı kibriyā ile naʔar ettiler. Gördüler ki oñda olan menāzil ve maʔāmāt-ı şerīfeye ve yolda olan eʔvār-ı ʕālīye nisbeten ʕulūm-ı zāhirī ve bu ʕulūm ile ittişāf ʔicāb-ı rāhtır ve ʔuşūl-i ʕilmden maʔşūd olan şey ise ʔāşıl olup zāt-ı şerīflerine mülāzım bulunmuştur. Baʕdehu cümlesini cerīde-i ʔāṭır-ı ʕāṭırlarından maḥv buyurmuşlar ve nihāyet zāt-ı ʔazretlerine ʕulūm-ı ledūniye münkeşif ve ʕulūmdan geʔip Ḥaḥḥ Teʕālā ʔazretlerinden ʕibāret olan maʕlūma vūşūl-i müyesser olmuştur. Nitekim bu taḥriri teʔyiden beyān buyururlar:

Beyt

زدانشها بشویم دل زخود خودرا کنم غافل

که پیش دلبر مقبل نشاید ذو فنون رفتن

Terceme

Atıp dilden ʕulūmu eyleyim benden beni ġāfil

Ḥuzūr-ı dilbere lāyık deġildir zū fūnūn gitmek

Ve diġer bir maḥalde buyururlar:

تا علم بدادیم وبمعلوم رسیدیم

تا حی بدیدیم و بقیوم رسیدیم

یک حمله مردانه مستانه بکردیم

باآیت کرسی بسوی عرش پریدیم

Terceme

Merde lāyık, meste lāyık eyledik bir cümle biz

‘İlmi verdik de eriştik ‘ākıbet ma‘lūma biz

Āyete’l- Kürsiyle sevī-i ‘arşa pervāz eyledik

Ḥayyı gördükte eriştik ‘ākıbet kıyuma biz

Ve diğer bir yerde ‘ulūm-ı zāhir kaydında kalmış olan tā’ifeyi irşād için bu makāmda beyān buyururlar:

Şi‘r

این علم و هنر پیش تو باد و هوس استی	کر علم خرابات ترا همنفس استی
سیمرغ جهان در نظرت چون مکس استی	ورطائر غیبی بتو بر سایه فکندی
که دامن و ریش تو بدست عسس استی	و رصبح سعادت بتو اقبال نمودی [34]
این کوس سلاطین بر تو چون جرس استی	کر کوکبه شاه حقیقت بنمودی

Terceme

Olmuş olsaydı saña ‘ilm ḥarābāt-ı hem-nefes

Hep olurdu sendeki ‘ilm ve hüner bād ve hūs

Ṭā’ir ğaybı eğer ki sāye şalsaydı saña

Çeşmiñe sîmurğ olurdu süphesiz mişl-i meks

Eyleseydi ger saña şubḥ-ı sa‘âdet-i ibtisām

Liḥyeñi dāmānıñı tutmaz idi dest-i ‘ases

Leşker-i şāh-ı ḥaḳīkat zāhir olsaydı saña

Kūş-ı Sulṭānān gelirdi sem‘iñe mişl-i cers

3.4.3.1.Ḥazret-i Pîr’in Mücāhede ve Riyāzâtı

«14» Bu maḳāma dā'ir ve buña mümāşil bir çok kelimāt-ı mübārekleri vardır. Cümlesiniñ zikri ṭavīl olur. Hudāvendigārimız ḳaddise'llāhı sırruhu ḥazretleriniñ mücāhedāt ve riyāzāt ḥuṣūşundaki şıdḳ ve 'aşḳları mertebe-i ḡāyede idi. 'Acabā mücāhedāt ve riyāzātıñ bu derecesi zāt-ı ḥazretlerinden evvel ve şoñra hıçbir veliden şādır olmuş mudur? Nitekim buyururlar:

Şi'r

در اولین و آخرین عشقی نه بنمود اینچنین

ابصار عبرت دیده را ای عبرة الا بصارمن

Terceme

Evvelin ve āḥirinde böyle bir 'aşḳ olmadı

'İbretü'l- ebşārim 'ibret-bīn olan ebşāra ben

İbtidā-yı ḥāllerinden inḳırāz-ı vaḳitlerine ḳadar günden güne riyāzāt ve mücāhedātı taz'īf buyururlar idi. Kırḳ sene müddet-i zāt-ı ḥazretlerine mülāzemetle perger gibi ser bir nokṭa-i āsitānları olan bu za'īf onların yataḳta yattıklarını görmedim ve rāḥat etmek için bir gece onları yanları üstünde uyumuş bir ḥālde müşāhede etmedim. Ḥaḳḳ Te'ālā ḥazretleriniñ daḡdaḡa-i muḥabbeti dā'imā riyāzetle me'lūf bulunan vucūd-ı şerīfleriniñ muḥarriki olduğundan lâ-cerem kendi şıfat-ı ḥāllerini beyān buyururlar:

چه اساید بهر پهلوه که خسپد

کسی کز خار دارد او نهالین

Terceme

Naşıl rāḥat eder her ten uyurken

Yataḡı olsa altında dikenden

«15» [35] Zāt-ı ḥazretleriniñ ḥ'āb ve āsāyişleri aşlā görülmemiş olduğundan uykusuzlukları ve bī-ḳararlıklarınıñ şıfatı naşıl şerḥ olunabilir. Gecelerce uykusuzluḡtan ve

kesret-i semā‘ ve ḥarekātтан şöñra aşḥāba uyku ğalebe ettiđi vađıt, terk-i edeb edemedikleri zāt-ı ḥazretlerine ma‘lūm olduđa, mürīdān ve mu‘teđidān ḥađlarındaki ḥüsn ve iḥsānlarından nāṣī, bir zamān mürāqīb olup arđalarını dīvāra dayarlar ve ser-i mübāreklerini dađi dizleri üzerine qoyarlar idi. Bir büyük fericeleri var idi. Şeyḥ Muḥammed Ḥādim gelir dūş-ı mübāreklerine vaż‘ eyler idi. Öyle ki vücūd-i sa‘ādetlerini tamāmıyla örter idi. Aşḥābıñ cümlesi uykuya daldıđa kendileri yine qalkıp namāza dururlar ve ba‘zen de gezinirler ve ārām ve istirāḥat etmezler idi. Nitekim buyururlar rađıya’llāhu ‘anhu:

نداردپای عشق او دل بی دست و بی پایم	که روز و شب چو مجنونم سر زنجیر می خایم
میان خونم و ترسم که گر آید خیال او	بخون دل خیالش را ز بیخو یشی بیالایم
ز شبهای من گریان بپرس از لشکر پریان	که در ظلمت در آمدشد پرپر پای میسایم
همی گردد دل پاره همه شب همچو استاره	شده خواب من آواره ز سحر یار خود رایم
رها کن تا چو خور شیدی قبابی پوشم از آتش	دران آتش چو خور شیدی جهانی را بیارایم
اگر يك دم بیا سایم روان من نیا ساید	من آن لحظه بیا سایم که يك لحظه نیا سایم

Terceme

Onuñ ‘aşkıñda şiddet var beni şaşkıñ eder her bār

Ki rūz u şeb kemirmektir işim zenciri mecnūn-var

Ġarīq-i ḥūnem o yariñ ḥayālī gūlmese bārī

Onu bī-hūşluğumdan dil-i dem-ālūd etmeden qorqar

Benim giryān leyālīmi periler leşkerinden şor

Ki zulmette gezintimden periler olmadan bīzār

Göñül dönmekte yıldızlar gibi şeb tā seḥer-i bī-ḥ‘āb

O ser-keş yārīmiñ siḥrinden oldum dā’imā bīdār

Bırak t̄a āfītāb-āsā libāsım olsun āteşten

O āteşte cihāna gün gibi neşr eyleyim envār

Eğer bir dem qarār etsem revānım olmaz āsūde

Qarār etmez isem bir dem baña o laḥza rāḥat var

Ve böylece diğeri bir maḥalde bu ḥālīñ beyānına işāret buyururlar ḡaddesa'llāhu sırrahu

همه شب دیده من بر فلک استاره شمرد	همه خفتند و من دلشده را خواب نبرد
خواب من ز هر فراق تو بنوشید و بمرد	خوابم از دیده چنان رفت که هر کزناید

[36] Terceme

Cümle ḥalk uykuda ben dil-şude dā'im bīdār Gözlerim rüy-ı felekte gece istāre şayar

Öyle bir gitti ki gözden ebedī gelmez ḥ-āb Öldü uykuḡum içerek zehr-i firāḡıñ ey yār

Ve bu kelām-ı laṭīfte onlarıñdır ḡaddesna'llāhu bi sırrahi'l-azīz

دل من از جنون نمی خسپد	دیده خون گشت و خون نمی خسپد
کین شب و روز چون نمی خسپد	مرغ و ماهی زمن شده حیران
کاسمان نکون نمی خسپد	پیش از این در عجب همی بودم
که چرا این زبون نمی خسپد	آسمان خود کنون زمن خیره است
جان شنید آن فسون نمی خسپد	عشق بر من فسون اعظم خواند
کزیدن جان برون نمی خسپد	این یقینم شده است پیش از مرگ
دیده راجعون نمپ خسپد	هین خمش کن باصل راجع شو

Terceme

Dīde-ḥūn oldu ḡünki ḥūn uyumaz

Gönlüm āzürde-i cünūn uymaz

Ḥayret eyler de mürğ ve māhī der

Ki bu her rūz ve şeb niçin uyumaz

Bundan evvel ta‘accüben der idim

Ki niçin fārem ne gün uyumaz

Şimdi hayrettedir baña gökler

Der nedendir ki bu zebūn uyumaz

Oķudu ‘aşk baña füsūn-ı ‘azīm

Duydu cān öyle bir füsūn uyumaz

Bu yakīn oldu mevtten evvel

Ki bedenden bu cān-ı birūn uyumaz

Ağāh ol şuş da aşla rāci‘ ol

Dā’imā çeşm-i rāci‘ūn uyumaz

Dīger bir maħalde tecelliyāt-ı celāliye sebebiyle müstağraķ oldukları ķavī ve heybetli bir hālden baħş buyururlar:

بر یاد من پیمود می آن با و فاخمار من	بوئی همین آید مرا مانا نکه باشد یار من
هر لحظه معجونی کند بهر دل بیمار من	کی یاد من رفت از دلش ای دردل و جان منزلش
کو آفتابی یا مهی ماننده انوار من	کو نعره یا بانگی اندر خور سودای من
از روزن دل می رسد در جان آتش خوار من	نظاره کن کز بام او هر لحظه پیغام او
درپیش بیدار ان نهد ان دولت بیدار من	امشب درین گفتار ها رمزی ازان اسرار ها
کان طوطیان سرمیکشند از دام این گفتار من	لاف و صالش چون زنم شرح جمالش چون کنم
لیلی هر آمد در طلب در جان مجنون وار من	آن پیل بی خواب ای عجب چون دیده‌دستان بشب
کو علم من کو حلم من کو عقل زیرک سار من	صبر از دل من برده مست و خرابم کرده
من آب کشتم از حیا ساکن نشد این نار من	امشب چه باشد قرنهاننشاند این نار طی

Terceme

Bir ķoķu geldi baña beñzer o būy-ı yārime

Mey içirdi ‘aşkıma baķ sāķī-i dildārıma

Gitmedi zıkrım dilimden cān ve dildir menzili

Bir devā tertīb eder her dem dil-i bīmārıma

Çāṣnī-i ‘aşkımda bir na‘ra veyā ses nerededir
Nerde bir hūrşīd veyā meh beñzesin envārıma
Bağ ki bāmından onuñ, her laḥza peygāmı onuñ
Revzen-ı dilden gelir ṭā cān-ı āteş-h‘ārıma
Bir işāret var bu sözlerde bu şeb-ı esrārdan
Aldılar maḥrem olanlar devlet-i bīdārıma
Lāf-ı vaşlın şerḥ-i ḥüsnün eylemek mümkün müdür
Kim o tūṭiler tūtulmaz dām olan güftārıma
Uykusuz o fil naşıl gördü gece Hind’i ‘aceb¹⁸⁹
Geldi Leylā isteyip bu cān-ı mecnūn-vārıma
Dilden aldıñ şabrımı mest ve ḥarāb ettiñ beni
‘İlm ve ḥilmim nerede noldu ‘aql-ı zīrek-sārıma
Nārı söndürmez hūnerler bu gece bilmem neden
Şu kesildim ben ḥayādan ḥükmü yok bu nārıma
Ve dīger bir gazelde buyururlar ḳaddesa’llāhu sırrahu

اگر خواب آیدم سزای ریش خود بند

بجای مفرش و بالین همه مست و لکد بیند

Terceme

¹⁸⁹ Fil Hindistān’ı rü’yāsında görünce mest olur.

Nitekim meşnevī-i şerīfīniñ beşinci cildinde (زانکه پيلم دید هندستان بخواب) buyrulmuştur. Filden murād ḥazret-i Pīr-i Dest-gīr efendimiziñ rūḥ-ı şerīfleridir. Ve Hindistān’dan murād daḥi ‘ālem-i ḥaḳīḳat olur. Bālādaki beyt-i şerīfte ise filiñ uykusuz olduḡu ḥālde Hindistān’ı gördüğüne ta‘accüp buyrulur ya‘ni rūḥ-ı muṭahharları geceleri bī-ḥāb olup ‘ālem-i ḥaḳīḳatte mest olduḡuna işāret buyururlar.

Bu gece uyku gelirse bulur o lâıyıkını

Tepme yumruk görür o müfreş u bālın yerine

«16» Uyku vücūd-ı rāhatından ve āsāyişten ve tertīb-i dimāğdan hāşıl olduğu ve keşret-i mücāhede ve riyāzāt sebebiyle bu hāllerin o hāzrette vuķū‘ı mümkün olmadığı cihetle şüphesiz [38] uykusuzluk huşuşunda şān-ı ‘aẓımleri var idi. Ve bu hālde onlardan kelimāt-ı ‘aliye şādır olmuştur. Bu risāle onun zıkrını mütehammil olduğundan bu kadarla ihtışar olundu.

3.4.3.2. Hāzret-i Pīr ẖuddise sırıruhu’l-münīr Efendimiziñ Mücāhede-i Şavm ve Cū‘ları

«17» Zāt-ı me‘ālī-şifātları şavm ve mücāhede ve açlıkta dağı bir āyet idiler. Onlardan müşāhede olunan mücāhede-i maķdūr beşer değil idi ve Hāzret-i Hāķķ ‘izz-i ismihi’nuñ kelām-ı mecīdinden haber verdiği (أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَ أَمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ)¹⁹⁰ āyet-i kerīmesiyle Hāzret-i Resūlu’llāh şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ haber verdiği:

(الْجُوعُ طَعَامُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ يُحْيِي بِهِ أَبْدَانُ الصَّادِقِينَ)¹⁹¹ Ya‘ni “Cu‘ı Hāķķ celle ve ‘alā hāzretleriniñ yeryüzünde ta‘āmıdır. Onuñla şıddıkların ebdānı hayāt bulur.” Hādīs-i şerīfleriniñ taḥķīķ-i ḥaķīķati zāt-ı hāzretlerinden keşf ve onlarıñ mu‘āmelesinden mu‘āyene olundu. Nitekim ondan bir şemme beyān buyururlar:

کسی که شب بخرابات قاب قوسین است درون دیده پر نور او خمار لقاست

ابیٹ عندربی نام آن خرابات است نشان یتعم ویسقینی از پیمبر ماست

Terceme

¹⁹⁰ “Kureyş’e kolaylaştırıldı, evet, kış ve yaz seyahatleri onlara kolaylaştırıldığı için onlar kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emīn kılan şu evin Rabbine kulluk etsinler.” El-Kureyş-4 Kureyş kabilesi bütün Araplarca kutsal sayılan Kābe’nin gözetim ve bakımını üstlendikleri için bütün kabileler onlara saygı gösterirdi; bu sāyede onlar yazın Tâ’if’in serin yaylalarına kışın da Yemen’in ılık bölgelerine serbestçe giderlerdi. İşte bu Allah’ın onlara bir ihsānı idi, çünkü bu şekilde serbest dolaşma sonunda büyük ölçüde ticāret yapıyorlar ve kazanç elde ediyorlardı.” Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.602

O kimse ki gece mey-i nūş-ı kâbe kavseyindir¹⁹²

Derûn-ı dîde-i pür-nûrudur humâr-likâ

Ebyet ‘inde Rabbi derler o harâbâta
nümâ

Nebîde yuṭ‘imu yeskînî oldu cilve-

«18» Senede bir ay oruç tutmak erkân-ı İslâmdan olduğu hâlde ehl-i takvâ üç mâh fazla olarak haftada üç gün tutarlar fakat iftâr ederler ve erba‘îniyâtta daḥi ekel-i ta‘âm ettikleri ekâbirden menkûldür. Lakin açlığı mertebe-i gâyeye îşâl buyurmuş olan Hâzret-i Hudâvendigârimiz kıddise sırruhu’l-‘azîz’den “*Tamâm kırk sene benim mi‘demde ta‘âm uyumadı.*” buyurdukları mesmû‘dur. Kemâ kıle’l-‘ârif ‘an lisân-ı ḥazretihu kıddesa’llâhu sırrahu’l-‘azîz:

قُوتٌ وَ قُوتٌ مِنْ آيِدِ اِزْآلَه	حق علیم است و رسول الله کواه
که نکشتم مفتقر من بر طعام	در گذشت اکنون چهل سال تمام
نك طعام الله بجسانم واصل است	چون ابیت عند ربی حاصل است

Terceme

Hakk bilir peygamberi olsun güvâh

Bahş eder hep kuvvet ü kûtum Allâh

[39]Geçti açlıkla bugün kırk yıl tamâm

Olmadım muhtar u muhtâc-ı ta‘âm

Var ebyet ‘ind-i Rabbîde şakam

Cânıma vâşıldır Allâh’tan ta‘âm

Nitekim bir kâmilden menkûldür ki buyurmuştur:

(يَا نَفْسُ اجْتَهِدِي وَقَوْمِي فَإِنَّهَا آخِرُ لَيْلَةٍ مِنْ عُمْرِكَ فَصَامَتْ وَصَلَّتْ وَرَاحَتْ مِنْ عُمْرِهَا أَرْبَعِينَ سَنَةً عَلَى هَذَا) Ya’ni “Ey nefis kalk, mücâhede et. Zîrâ ‘ömrüñüñ âhir gecesidir. Ondan sonra şa’im oldu ve namâz kıldı ve ‘ömrüñüñ kırk senesi böylece geçti.”

«19» Evâ’il sülûklarında üç gün ve bir hafta ve kırk gün oruç tutup iftâr ederler idi. Velakin Ramazân-ı şerîfîñ nihâyetinde iki defa‘a iftâr buyururlardı. Ve bütün Ramazân-ı şerîfte bayram günü iftâr buyurdukları bi’d-defa‘ât görülmüştür.

¹⁹² En-Necm/9

«20» Sultānu'l-Maḥbūbīn Mevlānā Şemse'd-dīn Tebrīzī 'aẓẓama'llāhu zikrihu ḥazretlerine ilk defa' a mülākī olduklarında tamām altı ay her ikisine ekel ve şürb ve ḥācet-i beşerīden bir ihtiyāc vāķi' olmamak üzere oturmuşlar idi. Ve iftār buyurdukları vāķit bir nev' ğidā ile iktifā buyururlar idi. Nitekim beyān buyururlar:

نان جو حقاً حرام است و فسوس

نفس را تو پیش نه نان سبوس

Terceme

Hem ḥarām hem de yazık nāncū-yı 'arz etmek

Koy o nefsiñ önüne sāde kepekten etimek

Ve eñ çok ta'ām yedikleri vāķit daḥi on loḡma yemezler ve bir müddet şoñra tekrār mi' delerini taṭhīr ederlerdi. Ve buyururlar idi ki: *“Benim sīnemde bir ejderha vardır ki ğidāya taḥammül etmiyor.”* Ve vāķt-i istifrāġdaki mücāhedeleri mücāhede-i cū' dan ziyāde olup mübārek alınlarından kaçre kaçre ter dökerler idi. Ve açlık ḥaḡķında beyān buyururlar:

بیرون شو از این بیضه تا باز شود پر ها

مرغت زخور و هیضه ماندست درین بیضاء

لیکن ز چنین سودا یا بند ید بیضا

صفرای صیام ارچه سودای سر افزاید

Terceme

Mürġ-i cāniñ ta'ām derdinden

Oldu maḥbūs tengnā-yı beden

Beyza-i ten içinden eyle ḥurūc

Pür açıp āyet-i semā' -yı cāna 'urūc

Ḥalet-i şufrayı oynatınca şiyām

Gerçi serde eder ḥayāl kıyām

Lakin işte bunuñ gibi sevdā

Buldurur adama yed-i beyzā¹⁹³

¹⁹³ **Yed-i Beyzā:** Beyaz el. Allah tarafından Mūsā peygambere verilen mu'cizedir. Mūsā Allah'ın emri ile elini koynuna sokar ve çıkarır, böylece eli güneş gibi parıl parıl parlardı. Firavun'a karşı gösterilen bu mu'cize edebiyatta sıkça anılır. Tasavvufta Yed-i Beyzā, ilāhî gücün gerçekleşip ortaya çıkmasına bir semboldür. Pala, age, s.481

«21» [40] Ve bu zıkr olunan ahvālīn cümlesi şavm-ı zāhirīdir. Terk-i māsivā'u'llāhtan 'ibāret olan şavm-ı bāṭın daḥi onlara ḥāşıl olmuş idi. Nitekim ehl-i ma'rifet demişlerdir: "El şavm-ı şelaşetün şavmu'l-'ām ve şavmu'l-ḥāş ve şavmu'l-eḥaşş. Ve şavmu'l-'ām: terkü'l-ekel ve'l-şürb. Ve şavmu'l-ḥāş: Muḥāfazatü'l-civāriḥ ve'l-a'zā ve şavmu'l-eḥass: Terk-i māsivā'u'llāh." Ya'ni oruç üç nev' dir: 'Avāmīn orucu, ḥavāşşīn orucu ve eḥaşşīn orucudur. 'Avāmīn orucu yemeği ve içmeği terk etmektir. Ve ḥavaşşīn orucu a'zā ve cevāriḥi ḥıfz eylemektir. Ve eḥaşşīn orucu Allāhın ḡayrısını terk etmektir.

«22» Hānede ṭabaḥ ve tekellüf olduğu gün ehl-i ḥāneye gücenirler ve esbāb-ı ağdaya ve tekellüf az olduğu günde beşāşet-i 'azīm buyurup aşḥāb-ı ḥāneye çok iltifāt ederek "Bugün bu ḥāne şāhibleriniñ alınlarında nūr-ı faqr lema'ān ediyor." derler ve dā'imā faqr ile iftiḥār eylerler idi. Nitekim Ḥazret-i Resūl-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz münacātlarında buyururlar idi. (اللَّهُمَّ أَحْيِيْنِ مِسْكِيْنًا وَأَمِتْنِيْ مِسْكِيْنًا وَحَاشَرْنِيْ فِيْ زُمْرَةِ الْمَسَاكِيْنِ) Ya'ni "Ya Rabbi beni miskīn olarak yaşat ve miskīn olarak öldür. Ve zümre-i mesākīn içinde ḥaşr eyle." Ḥazret-i Ḥudāvendigārimız ise kāffe-i ömründe ol ḥazrete mutāba't buyurduklarından faqrda daḥi onlara ittibā' eylerler idi. Nitekim buyururlar:

هر جاکى دود آمد و بى آتشی نبود	طاق و طُرُنْبِ فقر و فنا از کذاب نیست
چون از کذافه او دل و دستار بود	کر نیست عشق را سر ما و مواى ما

Terceme

Bī-hūde deḡil ger ve ferī faqr ve fenānīn

Her nerede duman tütse onuñ ateşi vardır

Ger olmasa 'aşkın serimiz meyl ve hevāmız

'Aşkın dil ve destār ile yana işi vardır

Ve diğeri bir gazelde beyān buyururlar:

عشق رذه خيمه زان سوي پاك و پليد	كشته شهوت پليد كشته عشق ست پاك
فقر چو شيخ الشيوخ جمله دلها مرید	جمله دل عاشقان خيمه زده كرد فقر

Terceme

Evvelin merdârdır şühûd yüzünden Şehîd-i ‘aşk olandır pâk ve ahsen
Çadır kurdu şeh-i ‘aşk-ı sâye-i şaldı Bütün pâk ve pelîdi zabta aldı
[41] İhâta eylemiş fakrı gönüller Kurup etrâfına hep hîme yer yer
Mürîd olmuş gönüller fakra gûyâ O bir şeyhu’l-şuyûh hükm-fermâ

Ve diğer maḥalde daḥi buyururlar:

آتش عشق لامکان سوخته یاک جسم من

کوهر فقر در میان بر مثل سمندری

Terceme

Âteş-i ‘aşk-ı lâ-mekân yaktı bu cismi kâmilen
Gevher-i fakr ortada beñzedi bir semendire

Dîger bir yerde de buyururlar:

هر بشری که صاف شد در دو جهان و را دلی

دید غرض که فقر بود بانك الست را بلی

Terceme ve İzâh

Şâf olan her beşerîñ iki cihânda bir gönü vârdır. Zîrâ o beşer-i şâf (الست بریکم) Ya‘ni “Ben siziñ Rabbiñiz değıl miyim?” Hıṭâbına belî cevap verilmekten ğareẓ-i fakr olduğunu gördü.

İzâh: Kudûrât-i nefsâniyeden pâk olan her beşer dünyâ ve ‘uqbâ ‘alâkâtından tecerrüd ile fakrı ihtiyâr etmiş olduğundan kendisi ancak bir gönül şâhibi olarak kalmıştır. Zîrâ merbûb-ı cemî‘-i aḥvâlde Rabbe muḥtâc olduğu için belî cevâbından ğareẓ, i‘tirâf-ı iftiḳâr

olduğunu bu zāt-ı pāk bildi. (يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ)¹⁹⁴ sūre-i fāṭır ve (وَاللَّهُ الْغَنَى وَأَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ)¹⁹⁵ sūre-i Muḥammed ṣal‘ am.

«23» Şeyḥ Bedre’d-dīn Tebrizī ki şū‘bede-i kimyā ve simyāda māhir ve o ḥazretiñ mürīd ve ‘āşıkı idi. Hīn-i mülāzemetinde aşḥābıñ faqr ve fākesini ve mücāhede ve riyāzātını görüp onlardan bir ṭā’ifeye dedi: *“Eğer Ḥazret-i Ḥudāvendigār izin verirler ise bir tedbīr edeyim ki aşḥāba ömr-i ma‘īşette bir rifk ḥuṣūle gelsin ve mülāzımāna bir vecih fā’ide-i müheyyā olsun. Tā onuñla intī‘āş etsinler.”* Aşḥābdan bir ṭākımı ta‘līm-i kimyā için onuñ nezdine giderlerdi. Bu ma‘nā sem‘-i eşref Ḥudāvendigāra vāşıl olduğta ḡaḍab-ı ‘azīm buyurdular. Ve kemāl-i ḥiddetlerinden Bedre’d-dīn’i çağırıp buyurdular: *“Ben aşḥābı her ne kadar ki fakra terḡīb ediyorum ve metā‘-ı dünyāyı gözlerine ḥ‘or ve ḥaḳīr gösteriyorum. Sen baña muḥālefete gelmişsiñ ve onlarıñ dünyālarına rehberlik ediyorsuñ. Ve gerisi geriye cehenneme çekiyorsuñ. Bu defā‘a mu‘āfsıñ. Eğer yine bu bâbdan dem [42] urur iseñ başıñı hevāya verirsıñ.”* Ve ‘āḳıbet buyurdıkları gibi oldu.

«24» Bir vaḳit ki selāṭīn ve ümerā bizim esbāb-ı ma‘īşetimiz için sīm ve zer gönderirler ve Ḥudāvendigārimız da Şeyḥ Şelāḥa’d-dīn-i Zerkūb ḳaddesa’llāhu rūḥahu ḥazretleriniñ ḥānesine yollar idi. Ve soñ zamānlarda daḥi Çelebi Ḥüsāme’d-dīn ḳaddesa’llāhu rūḥahu ḥazretleriniñ ḥānelerine irsāl eylerler ve ḳaṭ‘ā beyt için bir şey alıḳoyamazlar idi. Ancak zarūret-i şedīde ḥāşıl olup da Ḥazret-i Sultān Veled raḳıya’llāhu ‘anhu daḥi iltimās ederse ondan soñra onlara cüz’i bir şey verirler idi.

3.4.3.3.Ḥazret-i Piriñ Evṣāf-ı Namāzı

«25» Zāt-ı ḥazretleriniñ şūret-i namāzlarına gelince; dīde-i zāhir ile müşāhede olunan bu veche idi ki namāz vaḳti eriştiḡinde ḳibleye müteveccih olurlar ve çehre-i mübārekleri

¹⁹⁴ “Ey insanlar! Allah’a muhtâç olan sizsiniz. Zengin ve övülmeğe lâıyık olan ancak O’dur.”/ El-Fâtır-15 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.525

¹⁹⁵ “İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O’ndan yüz çevirirseniz yerinize başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar.”/ El-Muhammed-38 (Ayete göre, insanlar farz olan harcamayı yapmak zorundadırlar. Eğer bunu yerine getirmezlerse helâki hak eden bir toplum olurlar.) Age, s.509

renkten renge girer idi. Nitekim Emîrû'l-Mü'minîn Hâzret-i 'Alî kerrema'llâhu veche ve rağıya'llâhu 'anhu efendimizden menkûldür ki:

على السموات و الارض و الجبال فابین ان یحملنها اشوقن منها و حملها الانسان فلا أدرى أ احسن اداء ما حملت املا
(اذا حضر وقت الصلوة فتزلزل و تلون فقیل له مالک یا امرالمؤمنین فیقول قد جاء وقت امانة عرضها الله تعالى

Ya'ni namâz vaḳti gelince renkten renge girer idi. Zât-ı ma'âlî-şifâtlarına denildi ki: *“Yâ Emîrû'l-Mü'minîn ḥazretiñize ne oldu?”* buyurdular ki: *“Allâh te'âlâ ḥazretleriniñ semâvât ve arzâ ve dağlara 'arz eylediği emânet vaḳti geldi ki onlar o emâneti yerine getiremeyecekleri ḥavfiyla onu yüklenmekten ebâ edip def'ini ricâ ettiler ve emâneti insân yüklendi. Bilmem ki taḥammül ettiğim bu emâneti aḥsen-i şuretle edâ edebilir miyim, yoksa edemez miyim?”*

«26» Namâzda ḥadsiz istiğraḳ ve ḥuşû'a ve ḥesâbsız niyâz ve ḥuzû'a müstağraḳ olurlar ve bi'l-küllîye şifât-ı bîçüne muttaşıl bulunurlar idi. Namâzdan maḳşûd ise ittişaldir. Nitekim dediler: (الصَّلَاةُ اتِّصَالٌ بِاللَّهِ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُ الظَّاهِرُ) Ya'ni *“Şalât zâhirde bilinmeyen bir ḥayşiyetle Allâh te'âlâ ḥazretlerine ittişaldir.”* Ve Hâzret-i Resûlu'llâh şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem bu namâz ḥaḳḳında buyururlar ki: (لَا صَلَوةَ إِلَّا بِحُضُورِ الْقَلْبِ) ya'ni *“Şalât ancak ḥuzûr-ı ḳalp ile olandır.”* Ve kerrât-ı muḥtelife ile müşâhede olundu ki ol 'işâde ḳıyâm edip tekbîr alırlar ve tâ ol şubḥa ḳadar iki rek'at namâzda müstağraḳ olurlar idi. Ve böylece rukû' ve sücûdda tamâm bir gün, bir gece müstağraḳ oldukları müşâhede olunur idi. Nitekim buyururlar ḳaddesna'llâhu bi sırrahi'l-'azîz:

منم و خیال یاری غم و نوحه و فغانی	چو نماز شام هرکس بنهد چراغ و خوانی
در مسجدم بسوزد چو بدورسد اذانی	چو و ضوز اشک سازم بود آتشین نمسازم
ز قضا رست هماره بمن و تو امتحانی	رخ قبله ام کجاشد که نماز من قضا شد
کی نداند او زمانی نشناست او مکانی	عجابا نماز مستان تو بکو درست هست آن
عجابا چو سوره خواندم چو نداشتم زبانی	عجابا دو رکعت است این عجابا چهارم است این
دل و دست چون تو بردیده ای خدا امانی	در حق چو گونه گویم که نه دست ماندونی دل

بخدا خبر ندارم چو نماز می گذارم

که تمام شد رکوعی که امام شد فلانی

Terceme

Qurar aqşam namāzında çerāğ ve sofrayı herkes

Benim yāriñ hayāliyle ğam ve nevḥam-ı fiğānım var

Vuzūyı ešk ile aldım namāzım āteşin oldu

Ezānīyi yaқан bir mescid-i āteş-feşānım var

Hani o sūy-ı kiblem ki namāzım var qazā olmuş

Qazā nāzil baña dā'im seniñle imtiḥānım var

Namāzım mest iken bilmem derset olmuş mudur dersiñ

Zamān bilmem mekān bilmem ğarīb bir ḥāl u şānım var

İkinci rek'atım mı bu 'aceb dördüncü rek'at mı?

Ya hangi sūreyi qoştum ki lāl olmuş zebānım var

Der Ḥaqq söylenir mi hiç ne el qaldı ne dil qaldı

İlahī dest u dil gitti temennā-yı imānım var

Namāzı kıldığım eşnāda ben vallāhi fark etmem

Tamām mı rek'atım hangi imām-ı şer'-i dānem var

«27» Bir defa'a kış mevsiminde mütemekkin oldukları medresede gece ibtidāsında medreseniñ döşeme tahtasına secde etmiş ve mübarek gözlerinden çok yaş dökmüş idiler. Öyle ki bir müddet havādan, mübarek yüz ve şakalları buz tutmuş ve şofaya yapışmış idi. Gündüz olunca aşhab sıcak şu getirip rüy-ı sa'adetlerine döktüler. Nihāyet buzlar eridi. Ve onların namāz-ı bāṭınīleriniñ esrārına kim muṭṭali' olabilir. Nitekim beyān buyururlar:

صد گونه نماز است و رکوع است و سجود

Terceme

Yüz türlü namâz oldu rukû‘ ile sücûd

Ol kimseye ki cemâl-i dosttur mihrâb

[44]

3.4.3.4.Şüret-i Takvâ ve Verâ‘-ı Hâzret-i Mevlânâ

«28» Ve zât-ı hâzretlerinin bî-nihâye olan vera‘ ve takvâları şüretini şerh ve beyân naşıl mümkün olur ki, onların takvâda ‘azîm bir şânları var idi. Ve o bâbda kelimât-ı ‘âliye beyân buyurmuşlardır.

Ve hâkîkatte aşhâb ve ahyârdan sonra ¹⁹⁶(إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَى) âyet-i kerîmesinin dâ‘ire-i velâyetinde onlara işâret vâkı‘ olmuş idi. Takvânın zâhiri Hâkîk Te‘âlâ’dan hâvâf sebebiyle ma‘âşîden perhîz etmekten ‘ibâret olduğundan (التَّقْوَى مُحَافَظَةُ آدَابِ الشَّرِيعَةِ) Ya‘ni “Takvâ âdâb-ı şerî‘ atın muhâfazasıdır.” denilmiştir. Ve takvâ kendisinde huşûz-ı nefis olduğu için Hâkîk celle ve ‘alâ hâzretlerinin hâram ettiği şeylerden ictinâbdan ‘ibâret olduğuna nazaran (التَّقْوَى حُطُوطِ النَّفْسِ) denilmiştir. Ve takvâ huşûl-i kemâle mâni‘ olan her şeyden imtinâ‘ olduğuna göre (التَّقْوَى مُجَانِبَةٌ كُلِّ مَا يُنْعِذُكَ عَنِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ) Ya‘ni “Takvâ seni Hâkîk Te‘âlâ hâzretlerinden teb‘îd eden şeylerin kâffesinden mücânebettir.” denilmiştir. Tâ ki muktezâ-yı sülûk ve vüşûl olan şey o kimseye hâşıl olup ebvâb-ı rızık oña meftûh ola.

روزیء بی رنج میدانی که چیست

قوت ارواح است و ارزاق نبیست

Terceme

¹⁹⁶ “Ey insanlar doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yolunda en değerli olanınız, O’ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdârdır.”/ El-Hucûrat-13 Age, s.516

Bilir misiñ ki nedir daħl-i bī-mizācımı sen

Ġıdā-yı cāndır o hem de nebīniñ erzākı

Nitekim kelām-ı mecīd haber verir: (وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ)¹⁹⁷ Ya‘ni “Kim ki Allāh Te‘ālā’dan korkup menāhīden ictināb ederse Allāh Te‘ālā onun dünyā ve āhīret miñnetinden iħrāc eder. Ve oña hātırına huṭūr ve ma‘mūl etmediği rızkı iħsān eder.”

Taḳvāda zıkr olunan bu maḳām sālik-i muttaḳīniñ ibtidā-yı maḳāmıdır. Zīrā taḳvāniñ maḳām-ı a‘lāsī-yi nazarı māsivā’u’llāhtan bi’l-küllīye ḳaṭ‘ edip ğayr ile meşġūliyeti kendine ḥarām-ı maḥz bilmektir.

Nitekim Ca‘fer-i Şādık raḍıya’llāhu ‘anhu ḥazretlerinden menḳūldür ki buyurmuşlardır: (التَّقْوَى أَنْ لَا تَرَى فِي قَلْبِكَ شَيْئاً سِوَى اللَّهِ تَعَالَى) Ya‘ni “Taḳvā ḳalbiñde Ḥaḳḳ Te‘ālā ḥazretlerinden ğayrı bir şey görmemeñdir.” ve Şeyḥü’l-Naşr Ābādī raḥmetu’llāhi ‘aleyhe buyurmuşlardır ki: (التَّقْوَى أَنْ يَتَّقِيَ الْعَبْدُ عَنِ مَأْسِوَى اللَّهِ تَعَالَى) Ya‘ni “Taḳvā ‘abdiñ Allāh Te‘ālā ḥazretlerinin [45] ğayrısından itḳāsıdır.”

Bu zıkr olunanıñ cümlesi Ḥazret-i Ḥudāvendigārımızıñ zāt-ı muḳaddeslerine şıfat olmuş ve bu ādāb ile müteḥallī bulunmuş olduklarından lā-cerem kendi mu‘āmelelerinden beyān buyururlar beyyaza’llāhu vücuhıha:

Beyt

بسوزيد آتش تقوى جهان ماسوى الله را

بزد برقى زالله و بسوزانيد تقوى را

Terceme

Cihān-ı māsivā-yı Ḥaḳḳ’ı yaḳtı āteş-i taḳvā

Urup bir berḳ Ḥaḳḳ’tan eyledi aḥrāk-ı taḳvāyı

¹⁹⁷ Et-Talak-2,3

«29» Emr-i takvâda bir meşâbede idiler ki cemî‘ ‘ömürlerinde zât-ı hâzretlerinden dünyânın ğam ve şâdisin dâ’ir bir söz ve meşâlihi hâkķında bir şey işitmemiş idik ve bu hâl meşġüliyet-i bâtına delildir. Nitekim buyururlar:

Meşnevi

شہوت دنیا مثال کلخن است کہ از او حمام تقوی روشن است
لیک قسم متقی زین تون صفاست زانکہ در کرما بہ است و در تقاست

Terceme

Dünyâda şehvet ġüyâ ki külhan Hamâm-ı takvâ rûşendir ondan
Aşhâb-ı takvâ onda şafâda Hamâmda zîrâ tuhr ve niķade
(إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ)¹⁹⁸ Ya‘ni “Allâh zû’l-celâl hâzretleriniñ nuşreti menâhîden ittikâ ve ħalkına şefkatle ihsân edenler içindir.”

3.4.3.5.Cezbât ve ‘Aşk

«30» Cezbât-ı vaşl ve şıfat-ı vecdlerine gelince böyle küçük risâleler onun ‘aşere-i ‘aşirini takrîre kifâyet edebilecek mertebede değildir. Lakin (أَلْقَلِيلُ يَدُلُّ عَلَى الْكَثِيرِ) hükmünce onlara târi olan her bir hâlden bir şemme beyân etmek vâcip oldu. (والعاقِل يَكْفِيهِ الْإِشَارَةُ)

Allâh seni muvafık eylesin. Ma‘lûm ola ki cezbe, ma‘e’t-tevfîķ bir ‘inâyet-i ezeliyedir ki kable’l-ħalk ve istiħķâķa Hakk celle ve ‘alâ hâzretleri aşhâb-ı ‘inâyetten bir tâ’ifeniñ ervâhına refîķ eyler. Nitekim ‘ârifîñ biri buyurur:

(الْجَذْبَةُ وَالتَّوْفِيقُ حُسْنُ عِنَايَةِ الْحَقِّ الْعَبْدِ إِلَى لَيْسَ لَهُ فِيهِ سَبَبٌ وَالْأَمْنَةُ لَهُ طَلَبٌ) Ya‘ni “Cezbe ve tevfiķ Hakk’ın kula sebebsiz [46] ve talebsiz ħüsn-i ‘inâyetidir.” Binâ’en‘aleyh o devlet-i ibtidâdan müsâ‘id olunca biraz cedd-i cehd mü’mini maķâmâtıñ a‘lâsına îşâl eder. Nitekim Nebî ‘aleyhü’s-şalatı ve’s-selâm efendimiz buyurmuşlardır:

¹⁹⁸ En-Nahl-128

(جَذْبُهُ مِنْ جَذَبَاتِ الْحَقِّ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ النَّفْسِ)

Ya‘ni “Cezebât Hâkḳ’tan bir cezbe ins ve cinnîñ ‘ibâdetinden hayırlıdır.” Mü‘mine her vakit sülûkda bir maḳâm târi olur ki orada tevḳif eder. Hâkḳ celle ve ‘alâ ḥâzretleri kemâl-i laṭîfinden onu o maḳâmdan cezebât-ı tevḳîîyle selâmete geçirip maḳşûd ve maṭlûbuna eriştirir.

«31» Hâzret-i Hudâvendigârımıza cezbe-i tevḳîḳ ezelî refîḳ olmuş olduğundan peyderpey zât-ı şerîflerine fâ’iz olan cezebât ile eṭvâr-ı sülûku ‘ubûr buyururlar idi. Lâ-cerem vaḳt-i sülûkta eriştikleri her bir maḥal ve maḳâmda kendilerine münkeşif olan ḥaḳâyıḳıñ metninde bir şemme beyân buyururlar ‘aẓẓama’llâhu celâl-i ḳadrihu:

مرا بپرس کجابر د آن طرف که ندانی	ببرد عقل و دلم را براق عشق معانی
بدان جهان که جهان هم جدا شود ز جهانی	بدان رواق که ما و چرخ ندیدم
سهیل جان چو براید ز سوی رکن یمانی	فر و خورد مه و خورشید قطب هفت فلک را

Terceme

Bıraḳ ‘aşḳ-ı me‘ânî götürdü ‘aḳl u dili	Götürdü bir yana ki o taraf saña pinhân
Eriştim öyle revâḳa ki görmedim meh ve çarḥ	Hem o cihâna cihânlıḳtan oldu ayrı cihân
Yutardı feleḡiñ ḳuṭbunuñ meh ve mihrîn	Çıḳınca rûkn-i Yemâniyeden o süheyl-i revân

Ve diğeri bir maḥalde daḡi bu ma‘nâda ‘aẓîm-i ḳavî olan bir ḥâlîñ sırrından beyân buyururlar:

بر سر کردون زدیم خیمه و ایوان خویش	باز سعادت رسید دامن مارا کشید
شکر که ما یا فتیم درین دندان خویش	آن شکری را که هیچ مصر ندیدش بخواب
عمر درازی نهاد یار بدوران خویش	دور قمر عمرها ناقص و کوتاه کند

Terceme

Sa‘âdet doğanı gelip eteğimizden çekti, çadırımızı, köşkümüzü feleğin bālāsına kurduk
Mısır ikliminiñ aşlâ rü’yāsında bile görmediği şekeri hamd olsun ki biz dışimiziñ dibinde
bulduk, devr-i kamer ‘ömürleri noķşān ve kıṣa ettiği hālde o maḥbūb-ı ḥaķīķī devrānımıza
uzun bir ‘ömr baḥş eyledi.

«32» [47] Bundan her bir kelime biñlerce ḥakāyıkıñ miftāhıdır. Eğer onuñ şerhine şürū‘
olunsa ṭavīl ve maḥşūd ġā’ib olur. Binā’en‘aleyh biz maḥşūda gelelim ve sulṭānu’l-
maḥbūbīn Sulṭān Veled ḳaddesa’llāhu sırrahu’l-‘azīz ḥazretleriniñ kendi ḥāliniñ sırrından
onlara refīķ olmuş olan ‘ināyet-i ezeliyenin beyānında buyurmuş oldukları ḥakāyıkıñdan
mişāl ṭarīķiyle baḥş edelim. Nitekim buyururlar:

Beyt

بکمال بود عشقم ز ازل که آفریدی نه زمین بدونه کردون که دعای من شنیدی
نه خوری بدونه ماهی نه سری بدو کلاهی که مرا برای عشقت ز کزید کان کزیدی

Terceme

Kemālinde idi ‘aşķım ezelden	Kemīn-i āferīnişte dururken
Zemīn yoktu felek yoktu o demde	Du‘āmı gūş ederek sinn-i ‘ademde
Ne vardı şems-i tābānī ne māhī	Başı nā-būd idi yoktu külāhı
Ḥarīm-i ‘aşķıña almak için sen	Beni seçtiñ seçilmişler içinden

Ve Ḥazret-i Ḥudāvendigār ḳuddise sırruhu efendimiz diğerk bir maḥalde, şubḥ-ı ezelde zāt-ı
ḥazretleriniñ ṭıynetleriyle tev’im olan ‘ināyāt-ı ‘azīmeniñ şerhinde ve sāķī-i bāķiniñ
elinden bir dehān-ı ma‘nevī ile ṭatmış olduğu bir şarābıñ ḥalāvetinden beyān buyururlar:

ساقیا بر خاک ما چون جر عها می ریختی
کر نمی جستی جنون ما چرا می ریختی

Terceme

O dem ki hâkimize cera‘ a-i zîr edeñ sâkî!

Niçin dökerdiñ emel etmesen cünûnumuzu

Ve diğeri bir gâzelde beyân buyurlar ki:

Beyt

کشیداین دل کریبانم بسوی کوی آن یارم

دران کویی که میخوردم کروش کفش و دستارم

Terceme

Bu dil tıttu giribânı o yariñ semtine çekti

İçip o semtte rehin etmiş idim ben keş ve destârı

«33» [48] ‘İnâyet-i ezeli Hâzret-i Hudâvendigârımıza hâşıl olmuş ve o ‘inâyetiñ kanadı ile enâniyetiñ hun-h‘âr çöllerinden pervâz buyurmuş olduğundan sâlikân-ı tarîkatîñ irşadı için o hâliñ beyânından ‘ibârât-ı muhtelifi ile bir şemme takrîr buyurdular. Bu muhtaşar onuñ cümlesini mütehammil olmadığından icâz tarîkıyle zikr olundu.

3.4.3.6. Sekr ve İstiğrâk-ı Hâzret-i Mevlânâ Kıddise Sırruhu’l-a‘lâ

«34» Ve o hâzretiñ sekr¹⁹⁹ ve istiğrâkına gelince nasıl beyân olunabilir ki onların ekşer kelimât-ı tayyibâtı hâlet-i sekrde beyâna gelmiştir. Ve bu bir makâmıdır ki ricâlu’llâh makâm-ı kurb ve vişâle eriştikleri vakit lutf ve vişâl ve hüsni-likâ‘-i sübhâniyenîñ ziyâdeliğinden şarâb-ı muhabbeti nüş ederek mest-likâ‘u’llâh olurlar.

Nitekim Nebî ‘aleyhi’ş-şalavatu ve’s-selâm efendimiz buyurlar:

¹⁹⁹ **Sekr:** Hakikat ehlinin nezdinde sekr, Hak’tan gelen ve şiddetli coşkunluk ve lezzet veren kuvvetli vâridât sebebiyle zuhûr eden gaybet hâlidir. Sekr, gaybetten daha kâmil ve daha kuvvetlidir. Cürcânî, age, s.97

(إِنَّ اللَّهَ شَرَاباً أَعَدَّ لِأَوْلِيَائِهِ إِذَا شَرِبُوا سَكِرُوا وَإِذَا سَكِرُوا طَابُوا وَإِذَا طَابُوا صَامَتُوا) Ya‘ni “Taḥkīken Allāh Te‘ālā ḥazretleriniñ evliyāsı için ihzār ve tehiyye buyurmuş olduğu bir şarābı vardır. İçtikleri vakit sekrān ve sekrān oldukları vakit tayb ve tayb oldukları vakit şāmit olurlar.”

«35»

Menḳūldür ki ḥazret-i risālet şalla’llāhu ‘aleyh ve sellem efendimiz (قاب قوسين او ادنى)²⁰⁰ kurb-ı ḥāşı ile müşerref olup cemāl ve celāl-i Ḥazret-i Aḥadiyeti celle celālühü dīde-i başiretle müşāhede buyurdıklarında āyāt-ı subḥānīniñ keşfinden ve rumūz-ı Rabbānīniñ taḥkīkinden sonra Ḥazret-i Ḥaḳḳ ‘izz-i ismihudan biri şarāb ve diğeri sūt ile mālī nūrdan iki ḳadeḥ gelip ikiden biriniñ ihtiyārına işāret olundu. Ḥazret-i risālet şalla’llāhu ‘aleyi ve sellemefendimiz (اخْتَرْتُ اللَّبْنَ) ya‘ni “Sūtü ihtiyār eyledim.” buyurdular: Zīrā ol vakit aḥkām-ı ḳavānīn-ı şerī‘at ve istiḥkām esās-ı evāmīr-i tarīḳatıñ ibtidāsı idi. Cām-ı cihān-nümā-yı şarāb-ı ḥaḳīḳatī ‘ārifler ve ‘āşıḳlar ve ümmetiniñ ḥavāşşı için şaḳlamışlar idi. Ve Ḥazret-i Hudāvendigār o şarābıñ şıfatından kelīmāt-ı keşire buyurmuşlardır. Sekānā’llāhu minhu āmīn. Nitekim beyān buyururlar:

Ḳıṭ‘a

ازان شراب که کر جرعه از او بچکد	زخاک شوره بروید همان زمان کلزار
شراب لعل که کرنم شب بر آرد جوش	میان چرخ و زمین پر شود از او انوار
مرا چو مست کنی آهنگی تماشا کن	که شیرمست چگونه است درمیان شکار

Terceme

Şarāb-ı ‘aşḳıñ eğer olsa ḳatresi rīzān

Zemīn-i şūrede derḥāl zuhūr eder gülzār

[49]Şarāb-ı ‘aşḳıñ eğer nīm-ı şebde cūş etse

Miyān-ı çerḥ ve zemīne şaḳar bütün envār

²⁰⁰ “Sonra (Muhammed’e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hattā daha da yakın oldu.”/ En-Necm-8,9 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.525

Edince mest beni gel de seyr-i āhenk et

Ki šīr-i mest nasıl eylemekte ğaram-şikār

Ve zāt-ı ḥazretleri dīger bir ğazellerinde daḥi beyān buyururlar ḳaddesa'llāhu sırrahu'l'azīz:

از شراب لایزالۃ جان ما مخمور بود	پیش ازان کاندز جهان باغ و می و انکور بود
پیش ازان کین دار و کیرنگته منصور بود	ما ببغداد جهان جان انا الحق می زدیم
در خرابات حقائق عیش ما معمور بود	پیش ازان کین کل در آب و کل معمارشد

Terceme

‘Ālemin bağı, meyi, engürü mevcūd olmadan

Lā-yezālī bādesinden cānımız maḥmūr idi

‘Ālem-i cān baġdādında biz ene'l-Haḳḳ der idik

Nokta-i manşūr evvelden daḥi mezkūr idi

Etmemişken āb u gülde nefis-i küll mi' mārılık

Tā ḥarābāt-ı ezelde 'işmar ma' mūr idi

Bu ğazeliñ şerḥi uzundur lakin maḳşūd bu maḥalde buyurduḳları şarābın şıfatını beyāndır.

‘Ahdiniñ muḥaḳḳıklarından bulunan Şeyḥ Muḥaḳıḳ İbn Fāriẓ nūru'llāhu rūḥahu ḥazretleri

‘ahdü'l-sette içmiş olduġu şarāb-ı muḥabbetiñ şıfatından bir ḳaç beyt beyān buyururlar:

شر بنا علی ذکر الحبيب مدامه
سكرنا بها من قبل ان يخلق الكرم

Terceme

Añdıḳ nikārı nūş-ı şarāb eyledik medām

Mest-i mey olduḳ aşma daha ḥalk olunmadan

Ve kendilerine hâşıl olan o şarābıñ ve şıfat-ı sekriniñ beyânında Hâzret-i Hudâvendigârımız kelimât-ı ‘âliye inşâ buyurmuşlardır. Ve bu iki beyitte buyurdukları işâret-i ‘azîm ehl-i ma‘rifete sermaye-i tamâmdır.

ساقی جان خویر و باده دهد سبزو سبزو تاسر و پای کم کند زاهد مر تضای من
از کف خویش جسته ام در تک خم نشسته ام ا همکی خدا بود حاکم و کد خدای من

Terceme

Testi testi mey verir sâķī-i cān hūbrū

Zāhid-i maķbulüne bī-hūş ve mest olsun diye

Ḳurtulup oldum kefimden ḥam dibinde cā-nişīn

Hākim midir, şāḥib midir kāmilen Rabbu’l-‘ālemīn

«36» Şāḥib-i sekr olan evliyā’u’llāh ve kāmیلāndan emşālī kelimāt-ı keşire menķūldür lakin Hâzret-i Hudâvendigârımızñ bu hâlde temkīni²⁰¹ cümlesinden ziyāde olduğu için onların kelimâtı daḥi [50] cümlesinden a‘lā ve maķāmları da kāffesinden eşreftir. Nitekim zāt-ı ḥazretleri buyururlar ‘azzama’llāhu zikrihu:

Şi‘r

رندان خرابات بخوردند و بر فتند

مائیم که جاوید بخور دیم و نشستیم

Terceme

Rindān-ı ḥarābāt yedi içti de gitti

Bizler ebediyen yiyip içtik de oturduk

²⁰¹ **Temkîn:** İstikâmet üzere devâm eden yüce hâlin sağlam ve istikrarlı olması makâmından ibârettir. Kul Hakk’a doğrun yol almaya devâm ettikçe hâlin sürekli değişmesi demek olan “telvün” ehlidir. Çünkü bir hâlden diğer hâle yükselir ve bir vasıftan diğer bir vasfa intikâl eder. Vuslat hâsıl olunca sağlamlık ve istikrârdan ibâret olan temkîn hâsıl olur. Cürcânî, age, s.108

Zāt-ı ḥazretlerinden bunun emsāl-i keşîresi menkûldür. Zıkr olunan miqdâr numûne olarak îrâd olundu.

«37» İmdi vaktâ ki mü'min-i kâmil istiğraktan meczûb²⁰² ve şarâb-ı vişâlden memzûk olup mest-i cemâl ve celâl olur. Ve vaktâ ki 'âlem-i beşeriyetten 'ibâret olan kendini kendiliğine nüzûl eyler. Hâl-i sâbıkîñ ezvâkıñdan müfârekatından nâşî oña 'aşk ve şevk ḥâsıl olur, vecd ise 'aşk ve şevkîñ galebesinden 'ibârettir. Nitekim 'ârifin biri buyurur: (الْوَجْدُ أَنْزِعَاجُ الرُّوحِ عَنْ إِحْتِمَالِ غَلَبَةِ الشَّوْقِ) Ya'ni "Vecd galebe-i şevk ḥuşûlünden nâşî rûḥuñ bî-karâr olmasıdır." Ve Ḥazret-i Ḥudâvendigârımız kıddise sırruhu'l-'azîz bu şıfâtla müteḥalli olmuş ve onların zâhir-i mübârekleri bâtınlarına mutâba't ḥasebiyle 'aşk şûretini tutmuş bulunduğundan şüphesiz 'aşk ve şevk kâdemi ile eṭvâr-ı bî-pâyân ḥaḳîqati tayy buyurmuşlardır. Nitekim beyân buyururlar ve sâlik bulundukları o eṭvârîñ 'azametinden haber verirler kıddesna'llâhu bî-sırrahi'l-'azîz:

Şi'r

سر قدم کردیم و آخر سوی جیخون تا ختیم	عالمی بر هم زدیم و چست بیرون تا ختیم
او لین منزل یکی دریای پر خون رونمود	درمیان موج آن دریای پر خون تا ختیم
چون براق عشق عرشی بود زیر ران ما	کنبدی کردیم و سوی چرخ کردون تا ختیم
فهم و وهم و عقل انسان جمله کی درره بر یخت	چونکه از ششدا نسان سخت افزون تا ختیم
عالم چون را مثال در ها بر هم زدیم	تا ببیش تخت ان سلطان بیچون تا ختیم

[51]

Terceme

Reh-i 'aşka girip koştuğ nihâyet sevi-yi ceyḥuna

Edip âlet-i evset cihânı şıçradık 'atla bîrûna

Birinci menzile geldik göründü kanlı bir deryâ

O kanlı bahriñ emvâcında koştuğ ğarğ olup ḥûna

²⁰² **Meczûb:** Hak Te'âlâ'nın kendisi için seçtiği, kudsiyetiyle ona bildirdiği ve böylece kazanma külfeti ve yorulma olmaksızın bütün makâmları lutfettiği kimsedir. Age, s.83

Buraḳ ‘aşḳına binmiş idik zîrâ ki biz ‘arşîñ

Hemân bir şıçradık, hoştuḡ o sevi-yi çarḥ-ı gerdûna

Döküldü yolda ḳaldı fehm u vehm-i ‘aḳl-ı insân hep

Ki altı ḥadd-i inşâniden ettik sa‘y her güne

Edip zîr ve zîr-i zevât âsâ ‘âlem-i çûni

Ḳoşup gittik nihâyet cānib-i sulṭān-ı bîḫûna

Ve dîger bir ḡazelde ‘aşḳ yüzünden müşâhede eyledikleri keşret-i iştîyâḳı beyân buyururlar:

Şi‘r

اندري جزيره كه نه خشك ست نه تری	سی سال دریی تو چو مجنون دویده ام
مشغول بود عقل بایمان و کافری	غافل بدم از آنکه تو مجموع هستی
ای جمله چیزها تو واز چیزها بری	ای دل تو کل کوئی بیرون زهر دوکون

Terceme

Mecnûn gibi pîkte otuz yıl ḳoşar idim

Bir boş cezîrede ki ne var ḥuşkî ne teri

Ġâfîl idim ki cümlesi sensiñ bu varlığını

Îmân ve küfr eyler idi ‘aḳlî serseri

Ey dil-i dü kevn-i ḥâricî sen cümle kevnîsiñ

Her şey ‘siñ faḳaṭ yine her şey ‘den biri

Ve dîger bir ḡazelde beyân buyururlar ḳuddise sırıhu:

Şi‘r

ساکنان را هر محرم شدم	ساکنان قدس را همدم شدم
طار می دیدم برون از شش جهت	خاک کشتم فرش آن طارم شدم
هر نفس همراه عزرائیل بود	جان مبادم کر از او درهم شدم

[52]

تا ز عید مرڪ من خرم شدم	رو برو با مرڪ کردم حر بها
دردو چشم عاشقان شبنم شدم	خون شدم خوشیده درر کها عشق
که دلی خاموش چون مریم شدم	گه چو عیسی جملکی کشتم زبان
کر مرا باور کنی آن هم شدم	آنچه از عیسی و مریم یاوه شد
زخم کشتم صدره و مرهم شدم	پش نشتر های عشق لم یزل
تا که بر زین بقا محکم شدم	سست کردم تتک هستی را تمام
کر چو پشت چنک اندر خم شدم	بانک نای لم یزل بشنو زمن
کشته آه و بسی اعلم شدم	رونمود الله اعلم مرا
عید را قرباننا عظم شدم	عید اکبر شمس تبریزی که بود

Terceme

Sālikān-ı ẓuds oldu maḥremim	Sākinān-ı ẓuds oldu hemdemim
Ḳubbe gördüm şeş cihetten taşrada	Ben oña ferşim benim o tāremim
Her nefes hemrāh-ı ‘Azrā’ il idi	Sen beni ẓann etme ondan dirhemim
Ben ölümle yüz yüze cenk eyledim	‘İyd-i mevtimden nihāyet ḥaremim
Ḳor yemiş ẓanım ‘urūḳ-ı ‘aşḳta	‘Āşīḳānıñ gözlerinde şebnemim
Gāh ‘İsā-veş dīl oldum ser-te-ser	Gāh ḥāmuşlukta mişl-i Meryemim
Meryem ve ‘İsā ki ẓayb etti onu	İ‘timād et ki onuñla hemdemim
Aşḳ-ı Ḥaḳḳ neşterleri pīşende ben	Yāreyim hem, hem de türlü merhem
Süst ettim kāmilen dar varlığı	Şimdi ben zeyn-i beḳāda muḥkemim
Lemyezal-i nāyī-i demin benden işit	Gerçi çengiñ ẓuhrī-i āsāyım ḥamım
Rū-nemūd oldu baña Ḥaḳḳ-ı ‘alīm	Küşte-i āhım ve pek çok a‘lamım

Şems-i Tebrîzî büyük bir ‘ıyddır

‘ıyda bir kurbân ve kebş-i a‘zamım

«38» Bu gazelde olan ebyâtın her bir kelimesi onlara feth ve münkeşif olmuş olan esrâra işârettir. Eğer onun şerhinden bahş olursa tatvîl-i muntehâ olur. Ekâbir-i‘aşrdan olan ‘azîzîni biri bu beyitlerden birisini şerh buyurmuş ve iki tabaka kâğıda yakın bir müsvedde olmuştur. İmdi biz ser-rişte-i kelâma rücû‘ edelim. Ve ‘aşkıda şerh [53] buyurdıkları esrârdan ve yine ‘aşkıta zât-ı hâzretlerine hâşıl olmuş olan ma‘âmâtan bahş edelim:

Ey tâlib tahkîk-i ma‘lûmün olsun ki Hâzret-i Hüdâvendigârımızıñ rağıya’llâhu ‘anhu ‘aşkıta bî-hadd ve ‘add-i şân-i ‘azîmîleri var idi. Ve ibtidâ-i hâllerinden inkıraz vakitlerine kadar onların ‘aşk ve şevkleri mütezâ‘if olur idi. Ve ifrâ‘ ‘aşktan kanmak bilmezler ve dâ’imâ o hâliñ izdiyâdını ârzû eylerler idi. Nitekim buyururlar kıaddesa’llâhu sırrahu’l-‘azîz:

Beyt

ریک زاب سیر شد من نشدم زهی زهی

لأنق جزکمان من نیست درین جهان زهی

Terceme

Kumlar şudan oldu gitti sîrâb

Ben teşneyim âb içinde bî-tâb

‘Âlemde olan kirişler ancak

Elbette kemânımıñdır el-Hakk

‘Âkıbet o himmet ile ma‘âmât-ı ‘âliyeye ‘ubûr buyurdular. Nitekim o hâliñ şıfatından beyân buyururlar kıuddise sırruhu:

نهادم یای در عشقی که بر عشاق سر باشم

منم فرزند عشق ای جان ولی بیش از پدر باشم

Terceme

Koydum bir ‘aşka pâyı ki bütün ‘uşşâka baş oldum

Benim ferzende-i ‘aşk lakin babamdan evvel oldum ben

Ve diğer bir gazelde bi’l-küllî maḥv-ı ‘aşk olduklarını bir ‘ibāre-i mermūz ile nefis-i nefislerini işāret buyururlar beyyaḥa’llāhu te‘ālā vücuhuha:

تمام او ست که فانی شد ست آثارش	بدوست کانی اول تمام شد کارش
مرادلی ست خراب خراب در ره عشق	خراب کرد خراباتی بیک بارش
بکو بعشق بیاکه فتاده میخواهی	چنان فتاده که خواهی بیاوبر دارش

Terceme

Kemālidir ki onuñ fānī oldu āṣārı	Ki ān-ı evvel içinde tamāmdır kārı
Ṭarīḳ-ı ‘aşḳta ḥarābıñ ḥarābı göñlüm vār	Ḥarāb etti ḥarābātı birden esrārı
Eğer ki düşkün ararsañ de ‘aşḳ ile bir gül	Dilerseñ öyle göñül dāra çek o pürzārı

Ve yine diğer bir gazelde zāt-ı ḥazretleriniñ ‘aşḳta ki şebātlarını beyān buyururlar:

[54] من طربم طرب منم زهره زند نوای من

عشق میان عاشقان شیوه کند برای من

Terceme

Ben ṭarabım ṭarab benim zühre nevāmı meşḳ eder

Etme de ‘aşıḳān içinde baña ‘aşḳ-ı şīveler

Ve diğer bir gazelde ‘aşḳ ḥuṣūşunda kendilerine zāhir olan bir ḳavī maḳāmıñ şifatından beyān buyururlar raḍıya’llāhu ‘anhu:

Şi‘r

این نیم شبان کیست چو مهتاب رسیده

پیغام بر عشق ست زمحراب رسیده

Terceme

Mehtāb gibi kimdir bu gelen nişf-ı leylde

Mihrābdan erişimdir o peygamber ‘aşkıtır

Ve diğer bir gazelde şıfat-ı ‘aşkıñ beyânında buyururlar kıddise sırruhu’s-sāmī:

Şi‘r

عشق اندر فضل و علم و دفتر و او راق نیست هرچه گفت و کوی خلق آن ره ره عشاق نیست

شاخ عشق اندر ازل دان بیخ عشق اندر ابد این شجر را تکیه بر عرش و ثری و ساق نیست

Terceme

Bu ‘aşkıñ nisbeti yok fażl u ‘ilme kütüb ve evrāķa

Yolu yok güft u gū-yı hālķıñ aşlā rāh-ı ‘uşşāķa

Ezelde dalları bi-yaḥyā ebedde öldü bil ‘aşkıñ

Değildir mestened ‘aşkıñ derḥatti arz ile sāķa

Ve irşād tarīķiyle buyururlar:

جان بقدای عاشقان خوش هو سیست عاشقی

عشق پرست ای پسر باد هواست مابقی

Terceme

Ḥoş heves oldu ‘aşıķa cānını eylemek fedā

‘Aşķ ķanādıdır ey oğul ġayrısı hep onuñ hevā

[55] Ve yine buyururlar ķaddesna’llāhu bi-sırrahi’l-‘azīz:

عاشق شو و عاشق بکذر زحمیر

سلطان بچۀ آخر تا چند أسیری

Terceme

‘ Āşık ol ‘ āşık ol oluver de eşiklikten geç

Pādişāh-zādesiñ āhirde esirlik neñedir

Ve zāt-ı ḥazretleri buyururlar beyyaẓa’llāhu vücuhu:

عمر که بی عشق رفت هیچ حسابش مکیر

آب حیاتست عشق دردل و جاننش پذیر

Terceme

Bī-‘ aşk geçen ‘ ömrünüñ hîç katma ḥesāba ‘ Aşk āb-ı ḥayâtır dil u cāndan onu aḥz et

Zāt-ı ḥazretleriniñ bu maḳāmda pek çok kelāmları bulunduğundan bu kadarla ihtisār olundu.

3.4.3.7. *Ḥavf ve Ḥaşıyet ve Recā ve Basṭ-ı Evliyā’u’llāh-ı Kirām*

«39» İmdi evliyā-i kāmiline eşnā-yı sülûkta ḥadiş olan ḥavf ve ḥaşıyet ve recā ve basaṭıñ sebebi nedir ve Ḥazret-i Ḥudāvendigārimız raḍıya’llāhu ‘ anhubu kısmında ne vecihle sülûk buyurmuşlar ve nasıl kelām-ı rûḥ-efzā beyān etmişlerdir.

Bu şüretler takrîr olunur eğer bir sâ’il şorâr ise ki naşş-ı kelām-ı mecîdde evliyā ḥaḳḳında (203) «إِنِّ اَوْ لِيَاْءَ اللّٰهِ لَاخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ» şadır olduğı hâlde ḥavf ve ḥaşıyet evliyā-i kümmeler ne sebebdan lâzım gelir. Allāh Te‘ālā ḥazretleri seni muvaffaḳ eylesin. Ma‘lûmuñ olsun ki velāyet mü’minî-i muḥîṭ olan ‘ ināyetten bir duvardır.

Hücûm-ı vesāvisten nefsi emîn edip şırāt-ı mustaḳîm üzerine tevcîh eyler. Ve ḥavf-ı inḥiṭāttan ḥalâş eder. Ve ḥaḳîḳat ḥavf üç kısım üzerine olup, ḥavf-ı ‘ām ve ḥavf-ı ḥavâş ve ḥavf-ı eḥaşşır. Ḥavf-ı ‘ām: Keşret-i ma‘āşî ve irtikâb-ı gûnahtan ve ḥiṭâb ve ‘ iḳâbdan ḳorḳmaktır. Ve ḥavf-ı ḥavâş: Maḳāmından inmek ve maḳām-ı ḳurbdan uzak düşmek ḳorḳusudur. Ve ḥavf-ı eḥaşş: Edeb-i nefsiñ kemālinden ve ziyāde-i takrîbinden nâşîdir.

²⁰³ “Bilesiniz ki Allah’ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de.”/ El-Yûnus-62 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.215

Zîrâ ki kâmilên makâm-ı kırbete vâşıl olduhta vesâ'it-i bi-kadri'l-imkân mekân ortadan kâlkâr ve 'azamet ve celâl hüviyet-i biçün u çigûneyi müşâhede ederler. Hâkık celle ve 'alâ hazretlerini kırbetinde ki 'azamet ve heybetten onlara havf ve haşyet gâlib olur. Nitekim Hâkık Te'âlâ hazretleri buyurur: (إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ)²⁰⁴

«40» Ve nasıl ki Hazret-i 'Ali kerrema'llâhu veche ve radıya'llâhu 'anhu efendimiziñ [56] perverdeleri ve cümle meşâyihiñ muhtedâsı ve pîr-i tarîkat Hasan-ı Başrî radıya'llâhu ve rahmetu'llâhu 'aleyhden menkûldür ki havf ve haşyet oña öyle müstevlî olmuş idi ki mû'tekif oturduğı vakitte gûyâ kılıç önünde oturmuş gibi olur idi. Ve gönünde olan havf ve süzişten nâşî hiçbir kimse onu güler görmez idi. Zîrâ vesâ'it ortadan ne kadar ziyâde mürtefi' olur ise 'azamat de o kadar ziyâde tecellî eyler.

Beyt

نزدیکا نرا بیش بود حیرانی

کایشان دانند سیاست سلطانی

Terceme

Ehlu'llâha ziyâdedir hayrânlık

Onlar vâkıf siyâset-i sultâna

Hazret-i Cüneyd buyurur: radıya'llâhu 'anhu:

إِنَّ اللَّهَ عِبَادَتُكَ إِذَا خَافُوا اللَّهَ تَقَطَّعَتْ أَوْصَالُهُمْ وَكَانَتْ أَلْسِنَتُهُمْ وَطَاشَتْ عُقُولُهُمْ فَرَعَا مِنْ اللَّهِ تَعَالَى وَهَيْبَةً لَهُ وَإِنَّهُمْ
الْفُصَحَاءُ وَالطُّلُقَاءُ وَالنَّبَلَاءُ الْأَلْبَاءُ الْعَالِمُونَ بِاللَّهِ وَأَيَاتِهِ

“Ya'ni Hâkık Te'âlâ hazretlerini kılları vardır ki Cenâb-ı zü'l-celâlden hîn-i haşyetlerinde Hâkık'tan füzû'larından ve onuñ heybetinden nâşî vaşılıları münkati' ve

²⁰⁴ “İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da yine böyle türlü renkte olanlar var. Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (gereğince) korkar. Şüphesiz Allah dâ'imâ üstündür, çok bağışlayandır.” El-Fâtır-28 Âlimler Allah'ı bilen ve O'na ta'zimde bulunarak saygı besleyenlerdir. Bir hadiste “Rütbelerin en yükseğı ilim rütbesidir.” Denilir. Ayette bahsi geçen ilim, imânla birleşen ilimdir. Çünkü imân âhiret hayatını da garanti altına alır; imânsız ilim ise insanlara sadece geçici dünya faydaları sağlar. Age, s.436

lisānları kelīl ve ‘aķilları hafif olur tahķiken onlar Allāh’ı ve ‘āyetini ‘ālim olan ‘ūķelā-yı fūsehā ve ṭalakā ve ezkiyādır.”

Ve Hāzret-i Hudāvendigārımız ḳaddesa’llāhu rūḥahu’l-‘azīz ve afāza’llāhu nūruha ‘aleynā maḥal-i ḳurbete vāşıl olmuş bulunduklarından onların ekşer kelāmları şerḥ-i vişāle dā’irdir. Envār-ı tecelliyata müstaḡrāķ oldukları vakitlerde vücūd-ı mübāreklerine ḥüzn ve ḥavf ḡālib olup o ḥāl sebebiyle ḥavf ve ḥüznü mübīn-i kelām inşā buyururlar idi. Nitekim buyururlar ḳaddesna’llāhu bi-sırrahi’l-‘azīz:

Beyt

هر طری که در جهان کشت ندیم کهتری
می برمد ازو دلم چون دل تو زمقدری

Terceme

‘Ālemde eñ küçük biriniñ bir meserreti

Tevḥiş eder beni nicesiñ sen ḡinā ile

Dīger bir ḡazelde beyān buyururlar:

اگر دلت ببلای غمش مفرح نیست
یقین بدان که تو در عشق شاه مختصری
زرنج کنج بترس و زرنج هرکس نی
که خنم حق نبود همچو کینه بشری

[57] Terceme

Onuñ belā-yı ḡamıyla feraḥ deḡilse diliñ

Sen ömr-i ‘aşķta muḥaḳķaķ ḥaķīrsiñ şāhā

Ezā-yı ḥalkı biraķ da ‘azāb-ı Hāķķ’tan ḳorķ

Ki ḥoşum Hāķķ deḡil o kīne-i beşer āsā

Dīger bir ḡazelde bu ḥālīñ şıfatında ve teslīm ve rızāniñ beyānında buyururlar:

مجوى شادى چون در غمست ميل نكار

كه دردو پنجه شيرى توای عزيز شكار

Terceme

Düşünme şādīyi ğamda olunca meyl-i nekkār

Ki pençesindeñ arslanñ ey ‘azīz-i şikār

3.4.3.8. Recā

«41» Ve böylece recā dañi Mesih ‘aleyhi’s-selāma mensūb şıfāttan olan bir maķāmdır ki sālīk-i řarīķ-i Hāķķ’ıñ levāzım-ı zātīyesinden olmaķ icāb eder. Nitekim Şeyh ‘Osmān hāzretleri buyururlar: (الْخَوْفُ مِنْ عَدْلِ اللَّهِ وَالرَّجَاءُ مِنْ فَضْلِهِ أَمَّا تَعَالَى مَعَ الْخَوْفِ) Ya‘ni “Havf Hāķķ Te‘ālā hāzretlerinin ‘adlinden ve recā fazlındandır.” Ve lakin recā havf ile berāber olmalı. Ol vecih ile ki hīçbirisini dīgeri üzerine tercīh ve tafđil etmemeli. Nitekim denilmiştir: (لَوْ وَزَنَ خَوْفُ الْمُؤْمِنِ وَرَجَاؤُهُ بِمِيزَانٍ تَرَبُّصٍ لَا عُدَّةَ لَا) Ya‘ni “Mü’miniñ havf ve recāsı mīzān ile vezn olunsa birisi dīgerinden ziyāde gelmeyip mertebe-i i‘tidālde görölür idi.” Ve eğer recā havf üzerine ğālib olursa emn-i lāzım gelir.

Nitekim Hāķķ celle ve ‘alā hāzretleri buyururlar: (مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ)²⁰⁵ El- āyet. Ya‘ni “Seni maġrūr eden şey nedir ki Rabb-i kerīmiñe ‘iřyān ettiñ.” Ve eğer havf, recā üzerine ğalebe eyler ise ye’is-i mūcib helāk olur. Nitekim Hāķķ Te‘ālā hāzretleri buyurur:

(إِنَّهُ لَا يَبِينُ مِنْ رُوحِ اللَّهِ إِلَّا الْفُؤْمُ الْكَافِرُونَ)²⁰⁶ Ya‘ni “Allāh zū’l-celāl hāzretlerinin rahmetinden ümīdini kesenler ancak zāt-ı řerīfine ve şıfāt-ı celīlesine kāfir olanlardır.” Binā’en‘aleyh recā Hāķķ Te‘ālā ‘izz-i ismihūhāzretlerinin luř u rahmetine hūsn-i zānnıñ ziyādeliĝi ve yaķīniñ kemālī ve vūşūķuñ koyuluĝudur. Nitekim Hāķķ celle ve ‘alā hāzretleri buyurur:

²⁰⁵ “Ey insān! Seni yaratıp seni düzgün ve dengeli kılan, seni istediĝi bir şekilde birleştiren, ihsānı bol Rabbine karşı seni aldatan nedir?” / El-İnfītār-6 Age, s.586

²⁰⁶ “Ey oĝullarım! Gidin de Yūsuf’u ve kardeşini iyice arařtırın. Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin Çünkü kāfirler topluluĝundan başkası Allah’ın rahmetinden ümit kesmez.” / El-Yūsuf-87 Age, s.245

(إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَةَ اللَّهِ)²⁰⁷ El âyet. Ya‘ni “Taḥkîken o kimseler ki imân edip terk-i diyâr ettiler ve Allâh yolunda mücâhede eylediler. İşte Allâhın rahmetini recâ eden onlardır.” Ve bu her iki şıfat-ı kâmilde mütesâvî derecede olmak lazımdır. Meşela eğer dâ‘imâ güneş olursa ḥarâret ve yubûseten hîçbir nebât neşv ü nümâ bulamaz ve eğer hep yağmur olursa yine böyledir. Velakin âḥir vakitte [58] recâda müstevşık ve ‘inâyet ve rahmet-i Ḥaḳḳ’a mütezahir olmak icâb eder. Nitekim Yahya bin Mu‘âz buyurur:

(مُسْتَقَى الْخَوْفِ مِنْ بَحْرِ عَذْلِهِ وَ مُسْتَقَى الرَّجَا مِنْ بَحْرِ فَضْلِهِ وَقَدْ سَبَقَ الْفَضْلُ الْعَدْلَ قَوْلُهُ سَبَقَتْ رَحْمَتِي عَلَى غَضَبِي)
Ya‘ni “Âb-ı ḥavfı içen Ḥaḳḳ’ın baḥr-i ‘adlinden içer ve âb-ı recâyı içen baḥr-i fazlından içer ve Ḥaḳḳ celle ve ‘alâ ḥazretlerini (سَبَقَتْ رَحْمَتِي عَلَى غَضَبِي) kavı-i şerîfi mücibince fazlı ‘adlini geçmiştir.”

İmdi Ḥazret-i Hudâvendigârımızın tecelliyât-ı cemâlden daḥi ḥaṭṭı vafır ve naşîbi keşîr olduğundan ve ḥüsn-i zann-ı mübârekleri ḥaḳḳa’l-yaḳîne vâsıl olmuş bulunduğundan bu kısımda daḥi kelimât-ı münbasîte ve recâya dâ‘ir ḥaḳâyık-ı keşîre ve daḳâyık-ı vafîre beyân buyurmuşlar ve kendi sülûklerinden bir şemme göstermişlerdir.

Her kimiñ ki seyri müstaḳîm ve gözü görücü ve kulağı işitici olursa bu kaçtreden me‘ânî ve ḥaḳâyık deryâlarına dalar ve bunun için buyururlar ḳaddesna’llâhu bitakdîshu:

عارفانرا شمع و شاهد نیست از بیرون خویش	خون انکوری نخورده باده شان هم خون خویش
خون ما برغم حرام و خون غم برما حلال	هر غمی کوکر دما کردید شد درخون خویش
من نیم موقوف نفخ صور همچون مردکان	هر زمانم عشق جانی میدهد زافسون خویش

Terceme

Kendisinden ‘ârifîñ ḥâriç değildir şem‘ u yâr

Âb-ı engûra ne ḥâcet kendi ḥûnu bâdedir

²⁰⁷ “İmân edenler ve hicret edip Allah yolunda cihâd edenler var ya, işte bunlar Allah’ın rahmetini umabilirler. Allah, gafûr ve rahîmdir./ El-Bakara-218 Age, s.33

Hūnumuz ğam için ħarām bizler için dem-i ğam ħelāl

Devr eden her ğam bizi hūnunda olmuştur Mısr

Nefḥ-i şūra intizārım yoktur ölmüşler gibi

‘Aşk her dā’ım füsūnundan baña bir cān verir

Ve lehu rubā‘ī

تادر دل من صورت آن رشك پریست

دل شاد چو من درین عالم کیست

والله که بجز شاد نمیتانم زیست

غم می شنوم ولی نمیدانم چیست

[59] Terceme

Gönlümde onun şüretidir reşk-perī

Bir ben gibi dil-şād bu ‘ālemde hani

Dirlik edemem şādlığın ğayrı ile

Ġam var, duyarım bilmiyorum lakin onu

Ve böylece diğer bir ğazelde beyān buyururlar ḫuddise sırruhu:

دستی بزن که از غم و غمخوار فارغیم

غم را چه زهره باشد تانام ما برد

ز اقرار هر دو عالم و انکار فارغیم

مالاف می زنیم و توانکار می کنی

Terceme

Ḥaddi deġil ki nāmımızı ğam aña bizim

El çırp ki şimdi biz ğamı, ğam-ḥ‘ārı

terkiz

Biz söyleriz ve sen bizim inkārımızdasıñ

İkrār her dü ‘ālemi, inkārı terkiz

Ve yine buyururlar:

غم مرد و کريه رفت بقای من و توباد
هر جاکه کر یه ایست کنون خنده مي شود

Terceme

Ġam 'öldü girye gitti de kaldık seniñle ben

Her nerede girye varsa bütün şimdi ħandede

Ve diğer bir ġazellerinde bendelerini irşād için buyururlar ṭayyib'allāhu ervāḥu'l-mürīdīn
bi beṭayb enfāsihu'ṭ-ṭayyibetü's-ṣerīfe:

خورانمت مي جان تاد کر تو غم نخوری
چه جای غم که زهر شادمان کرو ببری

Terceme

Ġamın gide diye verdim saña mey-i cānı

Düşüp de ġamlara her şād olandan umma meded

Tecellī-i cemālden behre-yāb oldukları vakit diğer bir maḳāmda buyururlar:

بخند بر همه عالم که جا ی خنده تراست
که بنده قدوا بروی تست هر کزور است

Terceme

Cihāna gül ki seniñ gülme vaḳtiñ olmuştur

Her eğri doğru ḳadd ü ebrūvānına bende

Ve bu maḳāmda kelimāt-ı keşīre buyurmuşlar ve ḥaḳāyık-ı 'āliye şerḥ eylemişlerdir.
raḍīya'llāhu 'anhu

3.4.3.9. Hâzret-i Hudâvendigârımız Kâddesna'llâhu Bi Enfâsi Muḳaddesetihi Efendimiziñ Serâ'ir-i Zemâ'ire Olan Vuḳûf ve Şu'ûr-ı 'Âlîleriniñ Evşâfi

«42» Hâzret-i Hudâvendigârımızıñ kâddesna'llâhu bi enfâsi muḳaddesetihi ehl-i taşavvuf 'indinde [60] eşrâfu'l-ḳulûb denilen serâ'ir ve zemâ'ire şu'ûr ve vuḳûfları şıfatına ve mü'min-i kâmile bu maḳâmıñ ne vaḳit hâşıl olduğunun beyânına gelince eyyedek'llâhü bi rūhu'l ḳudsi minhu ma'lûm olsun ki mü'min derece-i kemâle müteveccih olunca dîde-i başiretle cümle mevcûdât-ı 'ulvî ve suflîye nazar-endâz olması ve cemî' ḥaḳâyıḳ ve daḳâyıḳa maṭla' olması için oña seyr il'llâhta kâffe-i melekût-ı rûḥanî ve cismânî küşâde olur. Nitekim Hâzret-i Hudâvendigârımız raḍy'llâhu 'anhu Hâzret-i Risâlet şall'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ mi'râc-ı şerîflerinden haber verirler:

Beyt

چون کرد بر عالم کذر سلطان مازاغ البصر

نقشی بدید آخر که او بر نقشها عاشق نشد

Terceme

'Âlemden ettiğinde güzër sultân mâzâğu'l-başar²⁰⁸

Bir naḳş-ı dîğër gördü ki sâ'ir nuḳûşa baḳmadı

Ondan şoñra seyr-i ma'a'llâhta 'ilme'l-yaḳîn 'ayne'l-yaḳîne erişir. Ve belki ḥaḳḳe'l-yaḳîne vâşıl olur.

Nitekim Hâzret-i Ali kereme'llâhu veche'l-'azîz efendimiz bu ḥâlîñ vaşfından ve kendi yaḳînlerinden beyân buyururlar: (لَوْ كُشِفَ الْغِطَاءُ مَا أَرَدْتُ يَقِينًا) “Eğer perde açıla idi yaḳînim ziyâde olmazdı.” İmdi sâlik bu derece-i şerîfe 'urûc etmiş ve 'âlem-i kibrîde nuḳûş-i kibriyâyı muṭâla'a eylemiş bulununca 'âlem-i şağîr olan insanıñ zemâ'irine şu'ûr ve vuḳûf hâşıl ederse ğarîb değildir. Hâlbuki Hâzret-i Hudâvendigârımız ḳuddise sırruhu'l-'azîz nefsi-i 'azîzlerini taṭhîr buyurmuş ve subḥât-ı ḳudste 'âkîf ve ḥazâ'ir-i inste vâḳıf ve celâbîti-i işvede müteberric bulunmuş olduklarından nuḳûş-ı nâ-mesṭûreyi zamîme-i

²⁰⁸ En-Necm-17

ḥavāṭırdan rūṣen ve hüveydā görürler idi. Nitekim nefs-i mübâreklerine işâret buyururlar:
raḍıy’illāhu ‘ anhu ve nūr-ı nāllāhu binūr-ı cemālihu:

Beyt

زهی قلم که ترا نقش کرد درصوت که نامه همه را نا نیشته می خوانی
دلا چوباز شهنشاه صید کرد ترا تو ترجمان سر ژبان مرغانی

[61] Terceme

O naḳş eden seni böyle ne hoş kılmadır ki

Yazılmamışken okursuñ cihāna nāmesini

Şehinşchiñ doğanı avladı seni ey dil

O etti kuş dilininñ tercemānı şimdi seni

Ve zāt-ı ḥazretleri dīger bir gazelde beyān buyururlar:

چنانکه ازرنک رنجوران طبیب از علت آکه شد زرنک روی و چشم تو بدینت پی برد بینا
ببیند حال دین تو بداند قهر و کین تو زرنکت لیک پوشاند نکر داند ترا رسوا
نظر در نامه می دارد ولی بالب نمیخو اند همی داند کزین حامل چه صورت زایدش فردا

Terceme

Renk-i rencūru görünce ‘ illeti añlar ṭabīb

Böylece rengiñden añlar dīñiñi bīnā olan

Ḥāl-idīn ve kiniñi gördükte rengiñden bilir

Setr eder lakin seni etmez o rüsvā-yı cihān

Gözleri mektūbdadır etmez qarā’it lebleri

O bilir ferdā bu ḥāmilden ne şūrettir doğan

Ve meşnev-i ma‘nevīde beyān buyururlar:

این طبیبان بدن دانشو رند	بر سقام توز تو و اقف ترند
هم زنبضت هم زچشمت هم زرنک	صد سقم بیند در تو بی درنک
این طبیبان نو آموز ندخود	که بدین آیاتشان حاجت بود
کاملان ازدور نامت بشنوند	تا بقعر پار بو دت درروند
بلکه پیش از زادن تو سالها	دیده باشندت ترا با حالها

Terceme

Bu ṭabībān bedendir dānā	Maṭla‘ sōḳmeḡe senden a‘lā
Nabẓ ve çeşmānīñ ile rengiñden	Sende keşf eyler o emrāz-ı beden
Bunu āmūz-ı ṭabībāna hemān	Dā’imā lazım olur böyle nişān
[62] Adıñı duysa uzaqñan kāmīl	O olur ḳalbine elbet dāḡīl
Doğmadan evvel o belki nice sāl	Seni görmüştür o hep bi’l-aḡvāl

Bu kısımda zāt-ı ḥazretlerinden müşāhede olunan kerāmātı beyān etmek isterdim ve lakin maḡal-i maḡşūşunda zıkr edileceğinden tekrārından şarf-ı naẓar olundu. والله اعلم

3.4.3.10. Akṭābda Ḥāşıl Olan Tevhīd ve Maḳām-ı İttihādıñ Şıfātı ve Her İkisiniñ Arasındaki Farḳ Beyān Olunur

«43» Cenāb-ı Ḥaḳḳ seni ḥaḳāyık-ı yakīniyeniñ ḡāyesine ve ma‘ārif-i ilahiyeniñ nihāyetine vāşıl eylesin. Ma‘lūmuñ olsun ki zıkrı geçen bu maḳāmāt ricālu’llāh için şedīd ve maḡūf olarak büyük maḳām ve pek serkeş ve müşkil bir menzildir. Ve ḥaḳīḳat-i tevhīde ehl-i zāhirden hiçbir kimseniñ ıtlā‘ı yoktur. Nitekim meşnevī-i şerīfte buyururlar ḳaddes’llāhu sırruhu’l-‘azīz:

تالاب دریا نشان پا یهاسب

پس نشان پادرون بحرلاست

Ayakların izi leb-i deryāya kadardır

Binā'en aleyh deryānı içinde ayak izi yoktur.

İzāh: Leb-i deryādan murād 'ālem-i halk, derūn-ı baḥrdan murād da 'ālem-i emirdir. Ya'ni baḥr zāta vāşıl olup seyrfillāha gelindikte orada ne nişān ve ne de bu seyre pāyān vardır.”

Tevhīdīn ma'nāsı bir bilmek bir demektir. Nitekim Hakkı celle ve 'alā ḥazretleri buyurur: (وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ)²⁰⁹ Ya'ni Allāh zū'l-celāl ḥazretleriyle berāber dīger bir ilah ittiḥāz etmeñiz. “Ve ittiḥādın²¹⁰ ma'nāsı bir olmaştır. Bu maḳām, maḳām-ı tevḥīdden daha 'ālīdir. Ve lakin bir olmaştan maḳşad kâşır-ı naẓar olan bir tã'ifeniñ tevehhüm ettikleri ḥulūl değıldir. Te'al'llāhu 'an zālike 'ulven kebīran. Ve bu ma'nāda Ḥazret-i Atṭār buyururlar raḍıy'llāhu 'anhū:

اینجا حلول کفر بود و اتحاد هم

این و حدتی است لیک بتکرار آمد

Terceme

Küfr oldu bu yerde ittiḥād ile ḥulūl

Bir vahdettir bu geldi lakin tekrar

Lakin ittiḥāddan maḳşūd olan odur ki vaḳtā ki sālik cemī' maḳāmātı geçmiş olur ve mücāhedātı ve riyāzāt kuvvettiyle nefsinin bākīrini iksīr-i a'zam yapıp ve bi'l-cümle a'mālını [63] hīce şayıp ḳabil-i şıfāt-ı eḥadiyet olmuş bulunur. Ondan sonra cemī' irādāt-ı rūḥānī ve cismānī şūrī ve mā'nevī ḳalḳıp Hakkı'nın irādesine muttaşıl ve 'āḳıbet onun şıfatıyla muttaşıl olur.

Nitekim Şeyḫ Rabbānī Evḥadü'd-dīn-i Kirmānī raḥmetullāhu 'aleyh buyururlar:

²⁰⁹ “Allah ile birlikte bir ilah daha tanıma! Sonra kınanmış ve kendi başına terk edilmiş olarak kalırsın.”/ El-İsrā-22 Age, s.283

²¹⁰ **İttiḥād:** Hak olan Mutlak Vāhid'in varlığını şuhūddan ibārettir. Çünkü var olan her şey Hak ile mevcūd olupkendi başına bir varlığa sahip değıldir. Bu şuhūdda tam bir ittiḥād tahakkuk eder. Yoksa her mevcūdun kendine has bir valığı var da bu varlık Hak ile ittiḥād etmiş, demek değıldir. Çünkü bu imkānsızdır. Bazı kimseler ittiḥādın iki şeyin tek bir şey olmasını gerektirecek uyuşma ve karışma olduğunu, bazıları ise görmeksizin ve tefekkür etmeksizin söz söylemek olduğunu söylemişlerdir. Cürcānī, age, s.74

Beyt

چندان برو این را که دوئی بر خیزد ورهست دوئی بره روی بر خیزد
تو او نشوی و لیک اکر جهد کنی جائی برسی کز تو توئی بر خیزد

Terceme

O kadar git ki bu yolda ikilikler kalksın Sâlik ol ki ikiklikler var ise ger kalksın

Sen o olmazsın eğer gayret edersen ammā İrişirsen o yere senliğin olmaz ašlā

Ve bu maḳāmdandır ki ḥ‘āce-i kā’ināt ve ser-defter-i mevcūdāt şalavat’llāhu ‘aleyh ḥazretleri (فِي يَسْمَعُ وَيُصِرُّ) mertebesine vāşıl olup şıfāt-ı pāk-i eḥadiyete ittişāl bulduḳta Ḥazret-i Ḥaḳḳ celle ve ‘alā ḥazretleri onların ḥaḳḳında (وَمَرَمَيْتُ اِذْ رَمَيْتُ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى) ²¹¹ Ya‘ni “Ey ḥabīb-i zīşānım attığın vaḳitte sen atmadıñ ve lakin Allāh zü’l-celāl ḥazretleri attı.” Ve (اِنَّ الَّذِيْنَ يَبَايِعُوْنَكَ اِنَّمَا يُبَايِعُوْنَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ اَيْدِيْهِمْ) ²¹² Ya‘ni “Ey Resūl-i zīşānım, eḥadiyede taḥt-ı şecerede saña bī‘at edenler ke‘enn’llāhu te‘ālā ḥazretlerine bī‘at etmişlerdir. Allāh zü’l-celāl ḥazretlerinin yed-i taşarrufu onların yed-i ṭā‘atī fevḳindedir.” Āyetleriyle ḥiṭāb buyurmuşlardır ki bu ma‘nāya işāret-i ‘azīmedir.

Ve Sultānu’l-‘ārifin Bayezid-i Bistāmī ḳuddise sırruhu’l-‘azīz buyurmuştur: “*Otuz yıl vardır ki Ḥaḳḳ buyurdu ben onu yaptım. Şimdi otuz yıl var ki ben söylerim Ḥaḳḳ onu yapar.*” Zīrā mebādi-i sülūḳta henüz onun irādesi irāde-i Ḥaḳḳ’ta müstehlik deḡil idi. Otuz yıl kendi nefsinin Ḥaḳḳ’ın evāmiri ve nevāḥisine muṭāw‘ata sevk eyledi. Ve otuz yıldan sonra onun irādesi irāde-i Ḥaḳḳ’ta fānī oldu. Ve onda Ḥaḳḳ’ın irādesinden gayrı irāde

²¹¹ “Kureyş ordusu, müslümanlarla savaşmak için ilerleyince Resūlullah (s.a.) ellerini kaldırarak: Allah’ım! Kureyş, senin Resūlünü yalanlayan kibirli liderleriyle geldi. Allah’ım! Bana verdiğin sözü yerine getirmeni diliyorum.”/ El-Enfāl-17 diye du‘a etti. Ve iki topluluk karşılaştınca yerden bir avuç toprak alıp düşmanın yüzlerine doğru serpti. Kureyş ordusunun gözleri görmez oldu ve sonunda bozguna uğradılar. İşte bu ayette bu atışa işāret edilmekte, onu atanın gerçekte Allah olduğu bildirilmektedir. Çünkü bu bir mu‘cize idi ve Perygamber, onu atarken kendi adına deḡil Allah adına atmıştı. Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.178

²¹² El-Fetih-10 Ayet, Kureyş ile müslümanlar arasında yapılan on yıl süreli Hudeybiye Antlaşmasına ve bu antlaşma sırasındaki bi‘ata işāret etmektedir. Şöyle ki hicretin altıncı yılında Hz. Peygamber, umre yapmak için 1400 müslümanla Mekke’ye doğru yola çıkmıştı. Fakat Kureyş, müslümanları Mekke’ye sokmak istemediğinden önlerine bir birlik çıkarmış, Hz. Peygamberde vādilerden sapıp Hudeybiye’ye gelmişti. Savaşmak niyetinde deḡildi. Anlaşmak için Hz. Osman’ı Kureyş’e elçi göndermiş, Hz. Osman’ın dönüşü gecikince, Peygamberimiz bir ağacın altına oturarak ashābından, Osman öldürülmüş ise ölüncüye kadar savaşacaklarına dā‘ir söz almıştı. Onlar da Hz. Peygambere bi‘at edip bu sözü vermişler, sonunda Hz. Osman gelmişti. Age, s.511

qalmadı. Ve ondan ancak Hakk'ın dilediği şadır olur. Ve onun dilediği ancak Hakk'ın buyurduğudur. Meşelâ bir kimse deñize düşse onun hareketi mevcûd olduğça eli ve ayağı deryânın hareketi hilâfında çırpınır. Tamâmıyla ğark olup hiçbir hareket qalmayınca ondan sonra onun hareketinin hükmü deryânın hareketidir. Ve Hazret-i Hudâvendigâr bu ma' nâda buyururlar rıdvan'llâhu 'aleyh:

[64] آب دریا مرده را بر سر نهد و ربود زنده ذ ذریا کی رهد

چون بمردی توز اوصاف بشر بحرا سرارت نهد بر فرق سر

Terceme

Ab-ı deryâ 'ölüyü yüzde tutar Diri düşse deñize qa' ra batar

Qalmasa vaşf-ı beşerden âşâr Başına qor seni baħr-i esrâr

Binâ'en' aleyh eğer bir kâminden bu hâlde bu ma' nâya dâ'ir bir söz şadır olursa Hakk'tan şadır olmuş olur. Zîrâ şecerden böyle ma' nâ zâhir olmuştur: Hakk Te'âlâ hazretleri buyurur:

²¹³(فَلَمَّا آيَّتَهَا نُودَىٰ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِی الْاَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ اَنْ يَا مُوسٰى اِنِّیْ اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِیْنَ)

Ya'ni “Mūsâ 'aleyhi's-selâm o âteşe gittiđi vakit vâdî-i eyman tarafından beķ'a-i mübarekede 'unnâb veyâ 'avsec ağacından onâ nidâ olundu ki; yâ Mūsâ ben 'âlemlerin Rabbi olan Allâh-ı zü'l-celâlim.”

Ve Hudâvendigârımız dağı bu ma' nâda buyururlar:

مرامی خواند آن آتش مکر موسی عمر انم درخت آتشین دیدم ندا آمد که جانانم

چهل سال ست چون موسی بگرداین بیابانم دخلت التیه بالبلوی و ذقت المن و السلوی

Terceme

Der-ħatt-ı âteşin gördüm dedi ben işte cânânım

Beni çağırdı âteş ğâlibâ Mūsâ-yı 'ümrânım

²¹³ El-Kasas-30

Düşüp Tîhe belâ çektim ve tâtım min ve selvâyı

Tamâm kırk yıl ki Mûsâ mişli devvâr-ı beyâbânım

Ve dîger maḥalde buyururlar: ḳuddise sırruhu'l-‘azîz

Beyt

تو آن نوری که با موسی همی گفت

خدايم من خدايم من خدايم

Terceme

Sen ol bir nûrsuñ Mûsâya derdiñ

Ḥudâyım ben Ḥudâyım ben Ḥudâyım

[65]Bu ḥitâb ağaçtan şâdır olunca eşref-i mevcûdât ve muzâhiriñ a‘lâsı olan onlardan zuhûru bi-tarîḳ-i uludur. Nitekim buyururlar:

حق رشجر گفت منم و آن شد مقبول همه

کرز بشر کوید این دور مدارش زعمی

Terceme

Ḥaḳḳ şecerden “Ben” dedi maḳbûl-i ‘âlem oldu bu

Ger beşerden söylese körlükten inkâr eyleme

Ve sulṭānu'l-‘arîfin Bayezıd-i Bistāmî ḳaddes’llāhu rûḥahu'l-‘azîz ḥazretlerinden menḳûldür ki ḥâlet-i istiḡrâḳta (سُبْحَانِي مَا أَعْظَمَ شَأْنِي) buyururlar idi. Ve ḳuṭb-ı vaḳt Şeyḥ Cüneyd-i Bağdâdî ḳuddise sırruhu'l-‘azîz (لَيْسَ فِي جُفَيِّ سِوَى اللَّهِ) ve reyḥân-ı ricālu’llāh ve ḳatıl-i fî-sebîli’llāh Ḥüseyn İbn Manşûr-ı Ḥallâc rahmetu’llāhu‘aleyhe ene'l Ḥaḳḳ buyururlar idi. Ve nitekim bunuñ emsâli ‘azîzlerden menḳûldür. Ve ḥazret-i Ḥudāvendigârımızıñ ḳaddesna’llāhu bi-sırrihi'l-muḳaddes menzili bu maḳâmıñ

nihâyetinde olup a‘lâ-yı derecâta vâsıl olmuş bulunduklarından bu şîfât ile mütehallî oldukları her bir vakitte lâ-cerem bu siyâk üzerine söz söylemişlerdir. Şöyle ki:

از شربت الهی و زجام انا الحقی

هر يك قد حی خور دند من باخم و قنینه

Terceme

Allâh şarâbından, hem cām-ı ene’l-Ḥaqq’tan

Sâgarla cihân içti ben küpler ile içtim

Ve diğer bir maḥalde buyururlar:

نه از خاکم نه از بادم نه از آتش نه از آبم

Terceme

Ne ḥâkdenim ne bâdedenim ne nârdanım ne âbdanım

Ve diğer bir maḳâmda buyururlar:

من عیسی آن چرخم کز ماه کذر کردم

من موسی آن طورم کالله درین زنداست

Terceme

Mesîhiyim ben o çarḥıñ ki mähdan güzzer ettim

Kelîmiyim ben o Tûruñ ki Ḥaqq bu köhne ḳubbâda

Ve diğer bir yerde de buyururlar:

آن چیز شدم کلی کو بر همه سو کندست

[66] Terceme

Ben tamâmiyle ol şey oldum ki

Cümleniñ ol yemîni olmuştur

Ve dīger bir maḳāmda buyururlar:

این هیكل آدم ست روپوش

ما قبله جمله سجدها بیم

Terceme

Bu heykel-i âdem oldu perde

Biz kıblesiyiz bütün sücûduñ

Ve yine buyururlar:

خانه جسم چرا سجده که خلق شد

زانکه بروز و شب بر درودیوارم اوست

Terceme

Hâne-i cismim niçin secdeñe ḥalḳ olur

Çünkü onuñ rûz u şeb her tarafında yâr

Ve dīger bir yerde buyururlar ḳuddise sırıhu'l-‘ azîz:

منصور اشارت کو از خلق بدار آمد

ازتندی اسرارم حلاج زند دارم

Terceme

İşâret-gû olan Mansûru tıttu dâra çekti ḥalḳ

Beni tündî-i esrârım için Ḥallac çeker dâra

Ve kezâ buyururlar:

همه دعا شده ام من زبس دعا کردن

Terceme

Du‘āyı cümleye ettim baña du‘ā yetişir

Gören benim yüzümü istiyor du‘ā benden

Ve bu hâlde buña mümâsil bir çok kelâm buyurmuşlardır. Ve onların buyurdukları ser-i haķāyıkıñ mişālî hîçbir kāmilden menķûl değildir. Ve lakin bilmelidir ki ehl-i tevḥîd dā‘imā bu hâl-i ittihād ile mevşûf olamazlar. Zîrâ Ḥazret-i Risālet şalla‘llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz (لى مع الله وَفَتْ) buyururlar idi.

«44» Ve kuvvet-i beşeriye bu bār-ı şaķîle nasıl ṯaķat getirebilir. Ve Ḥüseyn İbn Manşūr-ı Ḥallac rahmetu‘llāhu ‘aleyh bu bâriķanıñ bi-gāyet müştāķı olduğundan dā‘imā bu hâlde kalmak isterdi. Ḥālbuki kuvvā-yı beşeriye taḥammül etmez idi. Lā-cerem vaķt-i münācātta Ḥaķķ Te‘ālā ḥazretlerinden ḥarābî-i zāhirî ve hadm-ı vücûdu taleb eyler idi. Nitekim buyurur: (الْهَى أَفْنَيْتُ نَاسُوتِي فِي لَاهُوتِيكَ فَبِحَقِّ نَاسُوتِي فِي لَاهُوتِيكَ أَنْ تَرْحَمَ [67] عَلَى مَنْ سَعَى فِي قَتْلِي) Ya‘ni “Yā Rabbi nāsūtiyetimi seniñ lāhūtiyetiñde efnā eyledim. İmdi lāhūtiyetiñde olan nāsūtiyetim ḥaķķı için benim ḳatlime sa‘y edenlere raḥmet eyle.” Ve Ḥāķānî daḥi bu ma‘nāda olan ḥaķāyıkı iki beyitte bi-gāyet güzel buyurmuştur:

تادویی یکوشود هم من تو کردم هم تو منم خار پای من منم خودار زخود فارغ کنم

تا مرا سودای تو خالی نکر داند زمن باتو بنشینم بکام خویشتن بی خویشتن

Terceme

Pāyemiñ ḥārı benim ben çıkayım kendimden

İkilik bir ola ben sen olayım hem sen ben

Kendim olmaķtayım ārzūmla seniñle olayım

Tā ki sevdāñ ile mālî ola dā‘im dil ve ten

3.4.3.11.Cenāb-ı Mevlānā Efendimiziñ Semā‘ Buyurmalarının Sebebi Beyānındadır

«45» Ey ‘āşık-ı şādık ve enīs-i muvāfık Allāh seni dārında muvaffak eylesin. Ma‘lūmuñ olsun ki Hāzret-i Hūdāvendigārımız afaẓ’llāhu nūruhu ‘aleynā ibtidā-yı hāllerinde peder-i ‘ālileri Hāzret-i Mevlānā Bahā’e’d-dīn el Veled raḍıy’llāhu ‘anhu efendimiziñ ṭarīk ve sīretleri üzere ders okutmak ve va‘z etmek ve mücāhede ve riyāzet eylemek gibi aḥvāl ile meşgūl olurlar. Ve Hāzret-i Risālet şalavat’llāhu ‘aleyhe efendimizden menkūl olan her türlü ‘ibādet ve riyāzete mutāba‘t eylerler idi. Ve hīçbir kāmile müyesser olmayan tecelliyāt ve maḳāmātı onlar şūret-i şalāt ve şavm ve riyāzette müşāhede buyurmuş idiler. Ve lakin ašlā semā‘ etmemişler idi.

Hāzret-i Mevlānā sultānu’l- maḥbūbīn Mevlānā Şemsü’l-Hāḳḳ ve’d-Dīnū’l Tebrīzī ‘azzama’llāhu zikrihu ḥazretleriniñ maşūḳ ve sultānu’l-evliyā olduğunu ve maḳāmāt-ı maḥbūbātıñ a‘lāsında maḳāma şāḥib bulunduğunu naẓar-ı başiretle görünce onuñ ‘āşığı oldu ve o ne emir ederse onu ğanīmet bilir idi. Binā’en‘aleyh onlar buyurdular ki: “*Semā‘a ğir ki aradıĝıñ semā‘ada ziyāde olacaĝtır.*”

Semā‘ıñ ḥalka ḥarām oluşı onlarıñ hevā-yı nefis ile meşgūl olmalarından nāşīdır. Onlar semā‘ edince o ḥālet-i mezmūme ve mekrūhe ziyāde olur ve ḥareketleri [68] lehv ve baṭar sebebiyledir. Lā-cerem semā‘ böyle ṭā’ife üzerine ḥarām olur. O ṭā’ifeñ ḥilāfına olarak ṭālib ve ‘āşık-ı Hāḳḳ olan zümreniñ ise semā‘da o ḥālet-i ‘aşḳ ve ṭalebi ziyāde olur ve o vaḳitte onlarıñ naẓarına ‘llāh’ıñ ğayrısı görünmez. Binā’en‘aleyh böyle bir zümre üzerine semā‘ mübāḥ olur. Hāzret-i Şemse’d-dīn Tebrīzī efendimiziñ işāretlerine imtişālen Cenāb-ı Mevlānā efendimiz ḥazretleri semā‘a girdiler. İşāret buyurmuş olduklarını ḥālet-i semā‘da müşāhede edip mu‘āyene ile gördüler. Ve āḥir ‘ömürlerine ḳadar bu siyāḳ üzere ‘amel edip onu ṭarīk ve ā’yin ittiḥāz eylediler. Ve ekşer meşāyih ve ‘urefā’ şāḥib-i vecdiñ semā‘ eyledikleri mervīdir. Ve Eşnā-yı semā‘da kelīmāt-ı ‘āliye beyān buyurmuşlardır.

«46» Menkūldür ki bir ğün ‘Arabī’niñ biri Neced’de ḥoş ve dil-keş-āvāz ile bu beyitleri okur idi.

Ebyāt

تَبَكَّ عَيْنِي بِدَمْعٍ مُشْتَاقِي

كُلِّ صَبْحٍ وَكُلِّ اشْرَاقِي

لا طبيب لها ولا راقى

لسعت حية الهوى كبدى

عنده رقيتى و تربا قى

الا الحبيب الذى شغفت به

Terceme

Her şabâh her zamân işrâқта

Çeşmimi iştiyâk eder baña

Sînemi hayye-i hevâ şoktu

Rukye-h'ân ve tabîb yoktur oña

Beni meşgûf eden cebimde

Bulunur yalnız bu derde devâ

Hâzret-i seyyidü'l-evvelîn ve'l-âhirîn 'aleyhü's-şalât-ı efđaluhâ ve mine't-taḥiyyât-ı ekmeluhâ bu beyitleri işittikte ḳalb-i münevverlerindeki ma'rifet ve muḥabbet ve şevḳ deryâları cûşa gelip bu beyitleri tekrâr etmesini A'rabî'ye işâret buyurdular. Ve zât-ı ḥâzret-i risâlet-penâhîleri ğâyet şevḳten dest-i mübâreklerini açarak ḥareket-i 'anîf eylediler. O vecihle ki ridâ-yı mübârekleri üzerlerinden düştü.

İbâḥat-ı semâ'ın beyânına dâ'ir ehlullâh pek çok risâleler taşnîf etmişler ve ehl-i taḥḳîḳ onu müselleme ve câ'iz tutmuşlardır. Âvâz-ı ğınâ 'âşıqlara ondan dolayı hoş gelir ki bezm-i eleste rûḥânî olan hoş şadâlar ile ünsiyet etmiş ve onun şafâ-yı istimâ'ıyla perverde olmuş idiler. Bugünkü 'âlem-i nefis ve kudûret-i vücûdda giriftâr ve o 'âlem [69]-i rûḥânîden dūr olmuşlardır. O laṭîf ve hoş şadâlardan bir şemme kûş-ı hûşuna vâsıl olunca dil-i maḥzûn ğâyet şevḳten ıztırab ve cûşa gelir ve teni bi'l-mutâba'a ḥarekete getirir.

«47» Semâ'da muḥaḳḳıḳlerden şâdir olan ḥareketiñ kâffesi bir nokta ve ḥaḳîḳate işârettir. Nitekim çarḳ urmak ya'ni dönmek tevḥîde işârettir. Bu da 'ârifân-ı muvaḥḥidiñ maḳâmıdır ki o ḥâlde maḥbûb ve maṭlûb-ı ḥaḳîḳîyi cümle cihetlerde görürler. Ve döndükleri her tarafta onuñ feyzinden behre bulurlar.

Şıçramak ve ayak urmak iki vecihe işârettir: Evvelkisi ğâyet şevḳten nâşî 'âlem-i 'ulvîye ittişâldir. Ve ayak urmak sâlikiñ o ḥâlde nefisini kendisine musahḥar eyleyip mâsivâyı pây-ı himmetinde pest etmesine işârettir.

Ve el açmak bir kaç veche işārettir: Evvelkisi huşūl-i şeref-i vişāl meserretinden ve derece-i kemāle teveccühndendir. İkincisi nefs-i emmāre²¹⁴ üzerine zaferdir ki cihād-ı ekber ondan ‘ibārettir.

Ve semā‘ içinde bir ‘azīzi kucaqlayıp semā‘ etmek bir vākitte vāki‘ olur ki kendisi bi’l-külliyeye kendiliğinden müstehlik olup vākt-i ifākatte o cem‘iyetiñ arasında her kimiñ āyine-i derūnunda kendisini şafā-yı tamām ile müşāhede eyler ve yāhūd kendi cemāliniñ hayāli hangi ‘azīz ile ‘aşq-bāzlık ederse o ‘azīzi kucaqlar.

Ve herkesi semā‘a çekmek ve harekete teşvīk etmek ehl-i şahv makāmıdır ki feyzi bi’l-cümle hazāriñ kulūbuna saçarlar. Ve rahmeti kāffeye ‘ām kılarlar.

Namāzda olduğu gibi maḥbūba kıyam ve rükū‘ ve sücūd ile ‘ibādet olunmak için semā‘ da tevāzu‘ ve secde etmek maḥām-ı ‘ubūdiyetten ‘ibārettir. Ve bundan başka her kimiñ derūnunda şifāt-ı Hakk’tan bir şifātı kendileriniñ seyri nisbetiyle müşāhede ederlerse o şifata secde ederler. Bu ma‘nā uzundur. Tālib bu maḥāma vāşıl olmadıkça o ḥālīñ keyfiyet-i meze ve leṭāfetini kelām ile taṣvīr etmek mümkün değildir. (مَنْ لَمْ يَذُقْ لَمْ يَعْرِفْ) “Tatmayan bilmez.”

Beyt

پر سید یکی که عاشقی چیسٔ

کفتم که چو من شوی بدانی

Terceme

Biri şordu ki nedir ‘aşıklık

Ben dedim ben gibi ol ki bilesiñ

Ve Hazret-i Hüdāvendigārimız rıdvan’llāhu ‘aleyh ḥaḳāyık-ı semā‘ arasında kelimāt-ı ‘āliye inşā buyurmuşlardır. Her kim onuñ müṭāla‘asına müdāvemeyt eyler ise elbette onuñ

²¹⁴ **Nefs-i Emmāre:** Bedenî arzulara meyleden, hissî şehvet ve lezzetleri emreden nefstir. Kalbi suflî cihetlere doğru cezbeder. Nefs bu mertebede kötülüklerin kaynağı ve kötü ahlakın menbasıdır. Cürcānî, age, s.91

āyine-i zamīri munevver olur ve onuñ sırr-ı haqīqatine vuḳūf peydā eder ve semā‘ hakkında buyururlar:

[70] Beyt

پس غذای عاشقان آمد سماع

که درو باشد خیال اجتماع

Terceme

‘Āşıkāne bir ğidā oldu semā‘

Çünkü onda var ḥayāl-i ictimā

Teravvedā ve talṭifiñ izdiyādı için aşhābımıza semā‘ içinde mi‘deniñ boş olması şarttır.

Nitekim Ḥazret-i Ḥudāvendigārimız buyururlar:

Beyt

زیرا چو تهیست نی کند ناله و زار

ای مرد سماع معده را خالی دار

خالی مانی ز دلبر و بوس و کنار

چون پر کردی معده ز لوت بسیار

Terceme

Ey ehl-i semā‘ mi‘deni ḥālī tūt

Zīrā boş olunca ney eder nāle vü zār

Pür olsa eğer ta‘ām ile mi‘deñ çok

Āġūşuna hīç gelir mi dildār-ı nigār

Ḥareket ve sükūn ehl-i semā‘-ı baṭar ve hezle deġil cidde mebnīdir. Nitekim buyururlar:

یارد در آخر زمن کرد طرب سازی

باطن اوجد جد ظاهر او بازیئی

Terceme

Yār şonuñda bize etti ṭarab-sazlık Bāṭını ciddi faḳat mel‘ abedir zāhiri

Eğer bir şahış taklîd yüzünden envâr-ı semâ‘ ı münkir olursa ‘ayb şayma (لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينٌ)²¹⁵ âyet-i kerîmesini oku. Bil ki ondan bu vekây‘î-i temyîze o mezâk-ı şahîh mevcûd olmamış olur. Zîrâ (الْمُؤْمِنُ كَيْسٌ مُّمَيِّزٌ فَطَنٌ) ya‘ni “Mü‘min zeki ve temyîz şâhibi ve faṭin olur.” Ve Hâzret-i Hudâvendigârımız buyururlar:

سماع آرام جان عاشقا نست

کسی داند کی اورا جان جانست

Terceme

Ḥay olan kimselere rāḥat-ı cāndır bu semā‘

Cānınıñ cānı olan kimse bilir bu ḥālî

[71]

3.4.3.12.Ḥudâvendigârımız Ḳaddes’llāhu sırruhu Efendimiz Ḥazretlerinin Niçin Şi‘r İle Meşgûl Oldukları Ve Kelâmları Baştan Başa Sırr-ı Tevhîd ve Tahkîk Olduğu Hâlde Ne Sebepten Şi‘r İle Tekellüm Buyurdıkları Beyân Olunur

«48» Allāh Te‘ālâ ḥazretleri saña dârında ikrām eylesin. Ma‘lûmuñ olsun ki Ḥazret-i Ḥudâvendigâr “Fihi Mā Fih” nâmındaki kitâb-ı ‘âlîlerinde kendi zebân-ı mübârekleriyle temhîd-i ‘özü ḥuşûşunda bu muḳaddimâtı beyân buyurmuşlardır ki: “Benim bir huyum vardır ki benden hiçbir kimseniñ göñlü kırıldığını istemem. Bir takım kimseler semā‘ eşnâsında kendilerini baña çarparlar. Ve yârânıñ ba‘zıları da onları men‘ ederler. O baña hoş gelmez ve yüz defa‘a demişimdir ki benim için kimseye bir şey söylemeyiñiz. Ben ondan râzıyım o benden râzî, bu ḥadde kadar gözetirim ki benim ḥuzûruma gelen dostlarıñ melûl olmalarından korkarak onuñla meşgûl olsunlar diye şi‘r söylerim. O kadar terk eylediğim hâlde yine şi‘r söylemek icâb eder”. Nitekim buyururlar:

من کجا شعر از کجا لکن یمن در میدم آن یکی ترکی که آید کویدم هم کیم سن

ترك کی تاجيك کی رومی کی زنگی کی مالک الملکی که داند موبموسرو علن

²¹⁵ “Sizin dîniniz size, benim dînim de banadır.”/ El-Kâfirûn-6 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s 603

Terceme

Neredeyim ben nerede şî‘r onâ gelip Türk’üñ biri

Şîve-i Türkânesiyle der baña “hey kimsin”

Türk kim, Tâcîk kim, Rûmî kim, Zenkî kim

Mâlikü’l-mülke nümâyândır bütün sırr u ‘alen

Yoğsa şî‘r nerede ben nerede vallâhi ki ben şî‘rden bîzârım ve benim ‘indimde şî‘rden beter bir iş yoktur. Benim şî‘r söylemem onâ beñzer ki bir kimse misâfirîñ ârzûsuna tabî‘en elini işkembeye şokup yıkar mâdem ki misâfir işkembe iştiḥâ eylemiştir. Lazımdır.

Nitekim buyururlar:

[72] Beyt

از کاسه استارکان و زخوان کردون فار غم

بهر کدا رویان بسی من کاسها لیسیده ام

Terceme

Ben kâse-i encümle gerdün sofrasından fâriğim

Lakin gedâ-rûlar için pek çok sıyırdım kâseler

Hadd-i zâtında bir adam falan şehirde ḥalka hangi metâ‘ lâzım olduğuna ve ne gibi metâ‘ satın alındığına bakıp o daḥi velev eñ aşağı metâ‘lardan olsa bile hemân iştirâk ederek onu şatar. Ben nezdime fâzıllar, muḥakkikler, ‘âkıllar ve dūr-i endişeler gelsinler diye taḥşîller ettim. Ve ‘ulûmda zaḥmetler çektim. Ḥaḥḥ Te‘âlâ ḥazretleri ise böyle murâd eyledi. Bütün o ‘ulemâyı burada cem‘ etti. Ve o meşakkatleri bu işle meḡûl olmama münḥaşır kıldı. Ne yapabilirirm bizim vilâyetimizde ḳavmimiz ‘indinde şâ‘irlikten daha ‘ayb bir iş yok idi. Eğer biz daḥi kendi memleketimizde ḳalmış ola idik onların tabî‘atlarına muvâfiḳ olarak yaşar idik. Ve ders okutmak ve kitâblar te‘lîf eylemek ve va‘z ve tezkîr etmek gibi onların istediklerine sa‘y eyler idik. Meşela ṭabîb ḥastanîñ başı ucuna gidip ḥastayı eşrebe

tenāvülünden müteneffir ve faḳā' ya'ni arpadan ma'mül şerbet ārzū eder bir hâlde bulduḳta ḥastanîñ içip şifâ-yâb olması için ṭabîb o bahâne ile edviyeyi bu nev' şarâb-ı muḥtevî bir ḳadehe tertîb eyler.

«49» Hâzret-i Hudâvendigârımız kelâmı eğerce zâhirde şi'rdir. Ve lakin baştanbaşa tevḥîd ve tefsîr-i Kurân ve ehâdiş ve aḥbârîñ seri ve ḥaḳâyık ve me'ânî ve âsârîñ içidir. Ve râh-ı ṭarîḳate sâlik olanlarıñ mürşidi ve ḥarem-i ḥaḳîḳat nâsikleriniñ mûnisi olup sâlikleriñ mecmû'-ı sülûkları onuñ zamîrinde mûnderictir. Nitekim Hudâvendigârımız lisân-ı mübârekleriyle buyurdular ki; “Bizden soñra meşnevî şeyḥlik eder ve ṭâliblere mürşid ve onlarıñ sâ'îḳ ve sâbıḳı olur.” Haḳîḳaten buyurmuş oldukları işâret bu vakitte zuhûra gelmededir. Ve lakin bir adamîñ cânı cümleden mücerred ve muvaḥḥid olmadıḳça Mevlânâ ‘aẓẓam’llâhu zikrihu ḥazretleriniñ meşnevî-i şerîfinden bir ḳoḳu ve onlarıñ şıfatından bir şemme alamaz ve onu kendi ‘aḳlıyla ḳıyâs eden kimse meşnevî deḡil meşnevî “ya'ni dinlenmez” eder. Hâlbuki Hâzret-i Hudâvendigârımız ḳuddise sırruhu cemî' meşâyihîñ ḥaḳâyıkını ve cümle ‘âlimleriñ [73] maḳşûdunu meşnevî-i şerîfiñ her bir beytinde beyân buyurmak murâd eylemişlerdir. Nitekim buyururlar ḳuddise sırruhu

خو اهم كه كفك خو نين ازديك جان بر ارم

كفتار دو جهانرا ازيك دهان بر ارم

Terceme

Çıḳarmak isterim ḳanlı köpükler zarf-ı cânımdan

İki ‘âlem kelâmın bir dehenden eyleyim izhâr

«50» Ve Hâzret-i Sultânü'l-Maḥbûbîn Sultân Veled beyyâz'llâhu vücuhüha evliyâ ile mütekellimîn-i sâ'ireniñ şi'rleri arasındaki farkın beyânında buyurdular ki: “Şi'r-i evliyâ'ullâh bi'l-cümle tefsîr ve esrâr-ı Kurân'dır. Zirâ onlar kendilerinden yok olup Hudâ ile ḳâ'im olmuşlardır. Onlarıñ hareket ve sükûnu Haḳḳ'tandır.

Çünkü (قَلْبُ الْمُؤْمِنِ بَيْنَ الْأَصْبَعَيْنِ مِنَ أَصَابِعِ رِ الرَّحْمِ يُقَلِّبُهَا كَيْفَ يَشَاءُ) Ya'ni “Mü'miniñ ḳalbi eşâbi'-i raḥmandan iki işbe' arasındadır. Onu dilediḡi gibi taḳlîb eyler.” Şu'arânîñ şi'ri ise onuñ

hılâfına olarak fikr ve hayâlândan söylenmiştir. Ve onların ğaraızları izhâr-ı fazl ve hod-nümâlıktır. Bu tã'ife şî'rlerini dağı kendi şî'rleri gibi zannederler. Bilmezler ki haķıķatte onların fi'1 ve kavlları hâlîktandır. Ve maħluķuñ onda müdhili yoktur. Zîrâ onların şî'ri hod-nümâlık değil ĥudâ-nümâlıktır. Bu iki nev' şî'riñ mişâli öyledir ki rûzgâr gül-şen tarafından geldikte gül-şen ķoķusu ve külhandan gelince fenâ bir ķoķu getirir. Ma' hazâ rûzgâr bir ve faķať güzergâh muħteliftir. Her kimiñ meşâmı şaĥîĥ ise bu iki nev' şî'ri tefrîķ edebilir. Meşelâ şarımsaķ yemiş olan bir kimse müşķ lafzını söylese de meşâma şarımsaķ ķoķusu getirir ve dimâğlara bu ķoķu 'aks eder. Onuñ hılâfına olarak eđer ağzında müşķ var ise şarımsaķ demiş olsa da dimâğlar bütün müşķ ķoķusundan mu'atťar olur.

Nitekim Ĥazret-i Sulťanu'l-Ma'şûķin ve'l-Maĥbûbîn Sulťan Veled ķuddise sırruhu buyururlar:

Beyt

شعر شاعر بود همه تفسیر

شعر عاشق بود همه تفسیر

شعر شاعر نتیجه هستی ست

شعر عاشق ز حیرت و مستی ست

الشعراء يتبعهم الغاؤون

كفت ر همچو شان حق بیچون [74]

Terceme

‘Āşıkıñ şî'ridir bütün tefsîr

Şâ'iriñ şî'ridir bütün tef-i sîr

‘Āşıkıñ şî'ri ĥayret izhârı

Şâ'iriñ şî'ri varlık âşârı

Dedi onlar için Ĥaķķ biķûn

Şu'arâ yettebi'uhumu'l- ğāvūn²¹⁶

Ve Ĥazret-i Ĥudâvendigârımızıñ ķuddise sırruhu kelâm-ı 'âlîleri böylece ser-i tevĥîd ve baştanbaşa lübb-i taĥķîķ olduğu ĥâlde zât-ı ĥazretleri dâ'imâ o ĥâlden beri olmak isterler ve sükûtu temennî eylerler idi. Nitekim buyururlar rağıy'llâhu 'anhu:

با آفتاب معرفت در سایه شاه آمده

کی باشد ای کفت زبان من از تو مستغنی شده

²¹⁶ Eş-Suara-224

یا رب مرا پیش از اجل فارغ کن از علم و عمل خاصه که علم منطقی در جمله افواه آمده

Terceme

Ey sūz ‘aceb hangi zamān ben senden istignā bulup

Āsūde kıalsam ma‘rifet şemsinde zıll-ı şāhide

Yā Rāb beni kıable’l-ecel ‘ilm ve ‘amelden fāriğ et

Bi’l-ḥaşşa mantıktan ki hep devrān eder efvāhide

Ve diğer mevzu‘da kelāmdır ya mişālleriniñ ḥāl-i şerīflerine nisbeten ḥicāb olduğunūñ beyānında böylece takrīr buyururlar: raḍıy’lāhu ‘anhu

Beyt

ای ننگ کلزار ضمیر از فکرت چون خار من	پرده است بر احوال من این گفتن و این قال من
درقطع ووصل و حدتت تا بکسلد ز نار من	یا رب بغیر این زبان جانرا زبانی ده روان
کویم صفات آن صمد بی نطق در انبار من	روزی برون آیم زخود فارغ شوم از نیک و بد

[75] Terceme

Bir perdedir aḥvālime bu söylemek bu sözlerim

Bir ḥāra beñzer fikretiñ ey ‘ayb-ı gülzār-ı zāmīr

Yā Rab bu dilden başka bir kıutlu dil ver cānıma

Tā kıaṭ‘ ve vaşl-ı vaḥdetiñde ola zünnārım kesīr

Bir gün şu kendimden çıkıp nīk ve bedi terk eyleyim

Ḥaqq’iñ şıfātın söyleyim bu tende bī-nuṭq-ı cehīr

Ve yine buyururlar: raḍıy’lāhu ‘anhu

بشستن دست از گفتن طهارت کردم از منطق

Terceme

Kelāmdan dest-şū olmaqla mantıqtan temizlendim

Ḥadeşler geldi pey-der-pey vuzū-yı tevbeyi bozdum

3.4.3.13. Nihāyet Sülūk Hangisidir ve Sülūkuñ Nihāyeti Olmamaqla Berāber Tarīk-i Ḥaḳīqatiñ Sālik Cāhidi İçin Kemāl Hangi Maḳāmdadır. Bu Ḥuşūşlar Taḳrīr ve Beyān Olunur

«51» Ey ṭālib-i taḥḳīk-i kemāl, ‘ayn-ı kemāl mülāḥaza-i zātından küllilen zā’il olmasın. Ma‘lūmuñ olsun ki Cenāb-ı Rabbu’l-‘İzzet sālike ‘ināyetini refīḳ eyledikte intihā-yı sülūk olan seyr-i fil’llāhtan şoñra ibtidā-yı maḳāmāt-ı enbiyā olan ‘ālem-i maḥv ve ittiḥāddan ‘ālem-i şaḥv ve işbāta eriştirip cemī ‘ubbādīñ zimām-ı ḥal ve ‘aḳdini oña tevfiż eyler. Ve yeryüzünde onu kendi niyābetiyle kā’im kılar ve tederīc ile noḳta-i ḳuṭba vāşıl eder. ‘Arş-ı a‘lādan nāzil olan ilk feyż onuñ ḳalbine nüzul eyler. Ve ondan şoñra onuñ sağ ve şolundaki vüzerāya ve ondan şoñra el- aḳrebi fi’l-aḳreb kā’idesi üzere cümle ehl-i ‘ālem onuñ vücūdundan feyż ve behre bulurlar. Ve onuñ derūn-ı mübārekinden iktisāb-ı kemālāt eylerler. Ve ‘ālem aşlā ḳuṭbuñ vücūdundan ḥālī ḳalmayacaktır. Naşıl ḳalmasın ki ‘ālemiñ ‘imād ve rüknü onuñ vücūdudur. Ve ‘ālem onuñ ile kā’imdir. Vaḳtā ki birisi ‘ālem-i fāniden ‘ālem-i bâḳīye rihlet buyurur. İlā yevmü’l-ḳıyāme onuñ noḳta-i vücūdunuñ ḳaribinde olan diğeri birini o maḳāma kā’im kılarlar. Ve lakin onlardan ba‘zısı kendini ehl-i taḥḳīkten olarak izhār eder. Ve ba‘zısı [76] olur ki hiçbir kimseniñ oña itlā‘ ve vuḳūfu olmaz. Vaḳtā ki Ḥazret-i Ḥudāvendigārimız ḳuddise sırruhu bu maḳāmda mütecellī olup kendi vaḳtiniñ ḳutbu olmuş idi. Lā-cerem o ‘aşırda bi’l-cümle meşāyih ve ‘ulemā’ ve ḥükemā ve ümerāniñ medārı zāt-ı mübārekleri idi. Bu taḳrīri taşdıḳen buyururlar beyyeza’llāhu vecḥehu’l-‘azīz:

Beyt

ستاره ایست خدارا که بر زمین گردد	که در هوای ویست آفتاب و چرخ کبود
بسا سحر که در آید بصومعه مؤمن	که من ستاره سعدم بجوز من مقصود
ستاره ام که من اندر زمین و بر چرخم	بصد مقام یابند چون خیال خدود

Terceme

Hakḫıñ sitāresi vardır ki yerde devr eyler Onuñ hevāsına düşmüş güneşle çarḫ-ı kebūd

Nice seḫer ki gelir mü ’minin şavm‘ aya Benim sitāre-i sa‘ id iste bendedir maḫşūd

Sitāreyim ki zemīnde ve āsmānda beni Nice maḫāmda bulurlar ḫayāl gibi mevcūd

Ve diğeri bir gazelde buyururlar raḫıy’ llāhu ‘ anhu:

وی بر سرم تاج زری بنهاده است آن دلبرم چندانکه سیلی میزند آن می نیفتداز سرم
شاه کله دوز ابد بر فرق من از فرق خود شب پوش عشق خود نهد پایند باشم لاجرم

Terceme

Dilberim başıma giydirdi bir altından tāk O ḫadar sille urur düşmez o başımdan aḫlā

Ebeden şāhküle-i düzu başından çıkarıp Giydirir ‘ aşkı külahıñ bulurum ben de beḫā

Kāmil bu derece-i şerīfe vāşıl olup bi’l-cümle vücūdu kendi zātınıñ tufeyli bulduḫta maḫām ve şanınıdan ehl-i ‘ ālemi ḫaber-dar etmek ve ‘ aẓametini cümleye āşikār eylemek oña vācib olur. Nitekim Ḥazret-i Risālet-penāḫ şalla’ llāhu ‘ aleyhi ve sellem efendimizden menḫuldür ki: (كُنْتُ نَبِيًّا وَالْأَدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ) Ya‘ ni “ Ben nebī idim. Ḥālbuki Ādem mā ile tīn beyninde idi.”

«52» Ve şāḫ-ı nübüvvetiñ şükūfesi olan Ca‘ fer-i Şādıḫ raḫıy’ llāhu ‘ anhdan böylece mervīdir ki ara şıra nefsi mübāreklerini tezkiye buyururlar. Ve ḫalḫ nezdinde makāmlarınıñ vakārını iẓhār ederler. Ve ḫülefā ve mülūkuñ ḫiçbirisine iltifāt buyurmazlar idi. ‘ Āḫıbet [77] bir kimse onlardan su’āl etti ki: “*Ey imāmu’l-mü ’minin, zühd²¹⁷ ve taḫvā ve ‘ ilm ve ‘ amelden bütün ḫünerlere māliksiñ. Ve senden bir ḫaşlet-i fevt olmamıştır. Ancaḫ mütekebbirsñ.*” Buyurdu ki: “*Ben mütekebbir değılim lakin bende kibriyālıḫ*

²¹⁷ **Zühd:** Lügate bir şeye meyletmeyi terk etmek ma’nāsına gelen zühd hakikat ehlinin istilāḫında, dünyayı sevmeme ve ondan yüz çevirmeyi ifāde eder. Zühdün, āhiret rahatı için dünyā rahatını terk etmek ve elden çıkarılan şeyin kalpten de çıkarılması demek olduğunu da söylemiştir. Cürcānī, age, s.120

vardır. Vaqtā ki ben kibrimden tecerrüd ettim. Onun kibriyāsi gelip kibrimiñ yerine oturdu. Ve şimdi kibr demini o sürer ve ben arada yokum.”

Ve Sultānū'l-‘ārifīn Bayezıd-ı Bisṭāmī ḳaddes’llāhu rūḫahü'l-ğurerden menḳūldür ki, buyurmuştur: *“Beni gören raḳm-ı şekāvetten emīn oldu.”*

Ve Ḥazret-i Ḥudāvendigārimız buyururlar:

Beyt

بمن نکر که بجز من بهر که در نکر ی

یقین بود که زنون خدای بی خبری

Terceme

Benim ğayrım olan her kimseye ‘aṭf-ı naẓar etseñ

Muḥaḳḳaḳtır ki envār-ı Ḥudā’dan bī-ḫabersiñ sen

Ve diğ er bir ğazelde buyururlar:

بمن نکر بدو ر خسار ز غفرانی من

بگونه گونه علامات آن جهانی من

Terceme

Nigāh ḳıl iki ruḫsār-ı zağferānıma

Benim o ‘āleme mensūbuluğum nişānesine

Ve diğ er bir maḫalde buyururlar:

بر مرید مرده خوانم اندر اندازد کفن

وانکھان از دست که از ساقیان ذوالمنن

از حیا گل آب کردد نه چمن ماند نه من

گه شمن بت می شد آن دم کاه بت می شد شمن

آنچه می آرد زوصف این زبان اندر دهن

خود مرید من نمیرد کاب حیوان خورده است

کر بر اندازد زرویت باد دولت پرده

صورت صنعی تو آمد ساعتی در بتکده

[78] Terceme

Bu lisânın vaşından ağzımda irâd ettiğin

Söylesem ölmüş mürîde eyler o ref'-i kefen

Lakin içmiştir mürîdim âb-ı hayvân ölmez o

Kim içirmiştir o âbı? Saḳiyân-ı zü'l-men

Ger yüzünden kaldırırsa bād-ı devlet perdeyi

Şu olur toprak hayādan ne çemen kalır ne ben

Geldiği dem şūreti bir şun'un büt-ḥāneye

Gāh büt oldu büt-perest ba' zen de büt oldu şemen

Ve dīger bir ğazelde bu ḥāle ve mürîdān ve mu'tekidān ḥaḳḳındaki 'ināyet ve ta'alluḳa dā'ir buyururlar:

Beyt

که لحظه لحظه ترا من عزیز تر دارم	نیم زکار تو فارغ همیشه در کارم
که من ترا نه گذارم بلطف بر دارم	بذات پاک من و آفتاب سلطنتم
سر ترا بده انگشت مغفرت خارم	رخ ترا ز شعاعات خویش نور دهم

Terceme

Seniñ işiñden üşenmem hemîşe meşgûlüm

Ki ref'-i şânın için laḫza laḫza uğraşırım

O mihr-i salṭanatımla ve zāt-ı pākim ile

Bırakmam öyle seni luṭf ile tutup taşırım

Şu'â-ı zātım ile eylerim yüzün pür-nūr

Ünüyle mağfîret-i engüſeteniñ baſın kaſırım

Ve diğeri bir ğazellerinde kendi ‘aſırlarında mecmû’-ı vücdüñ o ħazretten behre ve kemâl bulduklarınıñ ve ‘inâyât-ı zü’l-celâl ile onlara dünyâ ve ehl-i dünyâdan hiçbir ſey’e ihtiyâc olmadığını beyânında buyururlar:

Beyt

کارى ندارد اين جهان تا چند گل کارى کنم
حاجت ندارد يار من تاكى منش يارى کنم
چون سرشکسته نيستم سررا چرا بندم بگو
چون من طبيب عالم بهر چه بيمارى کنم

[79] Terceme

Yok bu cihânıñ bir iſi lazım mıdır gül-kârlık

Yok ihtiyâcı yârimiñ ki eyleyim ben yarlık

Baſımda yoktur ‘illetim niçin onu ben bağlayım

Çünkü tabîb-i ‘âlemim lâyıķ mıdır bîmârlık

3.4.3.14.Evliyâ-yı Kāmilden Kerāmâtıñ Niçin Şâdır Olduğ u Ve Onuñ Şerh ve Tafşîli ve Mu‘cizât ile Kerâmât Arasında Ne Fark Bulunduğ u Beyân Olunur

«53» Ma‘lûm olsun ki mu‘cizât-ı ef‘âl ve sünen-i enbiyâ ‘aleyhimü’s-selâmdandır. Ve kerâmât ise evliyâ rıdvan’llâhu ‘aleyhim ecma‘în ħazâratınıñ âſârındandır. Her ikisi arasındaki fark odur ki kerâmât-ı envâr-ı bevâtın evliyânıñ ſıfâtıdır. Ve mu‘cizât ise bir ſey’iñ ‘ademden iħrâcı ve a‘yânıñ taķlîbidir. Nitekim ehl-i ma‘rifetten ba‘zıları buyurmuşlardır:

(كَرَامَةُ الْوَلِيِّ قُوَّةٌ هُوَ فِعْلٌ وَكَفَايَةُ مَوْنَةٍ يَقُومُ لَهُمُ الْحَقُّ بِمَا هِيَ مَاخَرَقَ مِنَ الْعَادَاتِ وَمُعْجَزَةُ النَّبِيِّ اخْرَاجُ الشَّيْءِ مِنَ الْعَدَمِ إِلَى الْوُجُودِ وَتَقْلِيلُ الْأَعْيَانِ)

Ya‘ni “Velīniñ kerāmeti onlar için Hakkı celle ve ‘alā hazretlerinin havārık-ı ‘ādāttan kā‘im kıldığı kuvvet-i fi‘l ve kifāyet-i me‘ūnnetden ‘ibārettir. Ve nebīniñ mu‘cizesi ise taqlīb-i a‘yān şūretiyle bir şey’in ‘ademden sāha-i vücūda ihrācıdır.” Ve ehl-i kelām demişlerdir ki:

(لَاوَلِيَاءَ كَرَامَاتٍ وَلِلْأَنْبِيَاءِ مُعْجَزَاتٌ فَالْمُعْجَزَاتُ بِالْأَعْوَى لِأَنَّهَا حُجَّتٌ وَالْكَرَامَاتُ بِغَيْرِ دَعْوَى لِأَنَّهَا إِجَابَةٌ دَعْوَةٍ)

Ya‘ni “Kerāmāt evliyāya ve mu‘cizāt enbiyāya mahşūştur. Mu‘cizāt da‘vāya muḵārin olur. Zīrā hüccettir ve kerāmāt da‘vāya muḵārin olmaz. Zīrā ‘icābete da‘vettir.”

Şimdi Hakkı’a teveccühe meleke huşul buldukta kāmillerden kerāmātīñ ne sebepten nāşī şādır olduğu tavşil olunur.

Ma‘lūm ola ki cins-i kerāmāt ef‘āl-i mübtediyāndandır. Ve lakin kāmīlān sebīl-i ḥaḳīḳāt ve şārbān-ı selsebīl-i ṭarīḳāt ihzār-ı kerāmāttan ihtirāz ve ictinābı vācib bilirler. Ve bilki onuñla meşgūliyeti ‘ayn-ı hicābdan add ederler.

«54» Nitekim menḳūldür ki bir kimse Şeyhüt-ṭavā’if Cüneyd raḳīya’llāhu ‘anhu hazretlerinin ḥuzūrunda naḳl edildi ki; *“Falan ‘azīz Şaṭ nehri üzerine seccādesini yayıp namāz kılar. Ve havāda uçar.”* Ve buna mūmāşil sözler söyledi. Şeyh buyurdu: *“Te’essūf olunur ki o oyuncaḳla meşgūl olmuş. Ve bu mikḍār ile iktifā [80] eylemiş ve kendi ḥālīne kanā‘at etmiştir.”* Ve onu çağırıp irşād eyledi. Ve bu ḥālden geçirdi. Velakin ḥudā-cūyān deḡil ḥurde-cūyān olan ehl-i zāhirden bir ṭā’ife ḳamilleri kendi fi‘illerine ḳıyāsen vezn ederler ve onlarıñ cümleten ḥārīḳul‘āde ve ḳıyāsāttan ḥāric olan ef‘āl ve eḳvāllerine su’-i zānn ile inkār eylerler. Nitekim Ḥazret-i Ḥudāvendigārımız buyururlar:

Beyt

همسری با انبیا بر داشتند	كاو لیا را همجو خود پنداشتند
گفته اینك ما بشر ایشان بشر	ما و ایشان بسته خوابیم و خور
این ندانستند ایشان از عما	هست فرقی در میان بی منتها
این خورد گردد همه بخل و حسد	و ان خورد گردد همه نوراحد
كار پا كان را قیاس از خود مكیر	كر چه ماند در نبشتن شیرو شیر

Terceme

Bir göründü onlara hep enbiyā Şandılar onlar gibidir evliyā
İşte derler biz beşer onlar beşer Biz gibi onlar uyur hem yer içer
Körlüğünden bilmedi onlar bunu Ortada fark-ı ‘azīm olduğunu
Yer biri ama olur baḥl ve ḥased Dīgeri yerde olur nūr-ı aḥad
Evliyâyı kendine tutma nazīr Gerçi bir imlāda vāḳi‘ şīr u şīr

Lā-cerem ehl-i şekāvetten olup ‘azāb ve ‘iḳāba müsteḥaḳ olurlar. Ve Ḥazret-i Ḥaḳḳ ‘izz-i ismihi kendi ḥaşlarına olan kemāl-i ta‘alluḳ ve muḥabbeten ṭā’ife-i münkirānı evliyāsının aḥvāl ve zikriyle meşḡul edip mücerred bu mikḍār ile onları ehl-i sa‘ādetten kılmak ister. O ṭā’ifeniñ bu muḳaddimātıyla tezāyüd-i i‘tiḳādı ve ehl-i necāttan olmaları için lā-cerem ef‘āl-i kāmilāndan bilā-ḳaşd kerāmet sādır eyler. Binā’en‘aleyh eğer bir mü’mīn i‘timād-ı tām ile yüzünü kāmillerle tevcīh edip bütün ‘ömrünü bu ṭā’ifeniñ muḥabbet ve mülāzemetine şarf ederek derecāt-ı ehl-i diliñ a‘lāsına vāşıl olursa mücib-i istiḡrāb olmaz. Nitekim Ḥazret-i Ḥudāvendigārimız ḳuddise sırruhu’l-‘azīz buyururlar:

ز خاص خاص خودم لطف کی دریغ آید

چو از کمال کرم دست گیر اغیارم

[81] Terceme

Naşıl dirīḡ ederim luṭfu ḥāşş-ı ḥāşşımdan

Kemāl-i luṭf ve keremden mu‘īn aḡyārim

Ḥudāvendigār beyyaz’llāhu ḡarrete ḥazretleriniñ eḳvāl ve ef‘āl ve ḥarekāt ve sūkūnātı baştanbaşa kerāmāt ve zāhir ve bāṭınları kāffeten pesendīde-i ‘ālem ve ‘ālemiyān ve ins ve cinnin mescūd-ı ervāḥı idi. Nitekim beyān buyururlar:

Beyt

Terceme

Hâne-i cismim niçin secdeñe halktır Çünkü şeb ve rûz onuñ her tarafında yâr

Bundan şoñra zât-ı hâzretlerinden şâdir olup ma‘rûf ve meşhûr olan kerâmâtı beyân edelim. (والله و لى التوفيق و صلى الله على سيدنا محمد و آله و صحبه و سلم)

3.4.3.15. Kerâmât-ı Meşhûre ve Ma‘rife-i Hâzret-i Hudâvendigâr Kaddes’llâhu Sırruhu

«55» Menkûldür ki bir vâkıtte Hâzret-i Hudâvendigârımız Haleb’te kâ’in Hâlaviyye medresesinde fıkıh ve tefâsîr ve uşûlde bî-naẓîr ve ‘ulemâ-i ‘âlim bulunan Mevlânâ Kemâle’d-dîn Bin ‘Adîm nezdinde taḥşîlle meşgûl idi. Müderris onların nâşiye-i mübâreklerinde âşâr-ı rüşd ve hidâyet müşâhede eylediğinden i‘zâz ve ikrâm-ı ‘azîm ve bezl-i şefkât ve muḥabbet buyurur ve diğerkârlarından mümtâz tutup vâkt-i tedrîste dâ’imâ onlara müteveccih olur idi.

Cemâ‘at-i talebe ve şâkirdân ve şürekânîñ ḥuşûnet-i ṭab‘ları ğaleyâna geldi. Her vâkt müderris nedinde zebân-ı ḥuşûneti onların ḥaḳḳında itâle edip teşnî‘ ederler de derler idi ki: “Bir ğarîb ve ecnebîye bu kadar ikrâm ve şefkât ediyorsuñ da bize hiç iltifât etmiyorsuñ.” Müderris müşârun ileyhe temḥîd-i ‘öẓr ile der idi ki: “Zîrâ ben o ‘azîzde ḳabiliyet görüyorum ve taḳrîr ettiğim mesâ’ili o anlıyor ve onuñ ḥarekât ve sükûnâtını tamâmıyla nehc-i şerî‘at üzere görüyorum ve dâ’imâ onu ‘ibâdet ve riyâzetle meşgûl hissediyorum. Onuñ ḥaḳḳında nasıl dirîğ-i şefkât ederim.”

Nihâyet bir defa‘a mu‘tarızlardan bir ṭâ‘ife müderrisiñ ḥuzûruna gelip dediler ki: “Biz ‘ilm ve taḳvâya mensûb ‘add eylediğîñ [82] filânîñ her gece medrese ḳapısınıñ kilidini açıp dışarıya çıktığını ve gündüze ḳadar istediğî maḥalde dolaşıp şabâḥleyin yine medreseye geldiğini hissediyoruz.”

Müderrişin onların hakkındaki i'tikâdı râsih bulunduğundan bu sözler oña şoñ derece müstehîl göründü. Ve kendi kendine dedi ki: *“Bu gece bir köşeye gizleneyim bunun nasıl olduğunu tahkik edeyim.”* Ve bu karar üzerine hücresinde sâkin oldu. Gece olduğta herkes kendi hücrelerine gittiler. Ve bevvâblar medresenin kapılarını kapadılar. Gecenin âhiri olukda Hazret-i Hudâvendigârımız kendi hücrelerinden çıkıp medrese kapısına geldi ve parmağını kilit üzerine vaz' etmekle kapı kudret-i Hudâ ile açıldı. Ondan şoñra dışarıya çıkıp revân oldu. Müderriş bu hâli hissedip onların arkalardan gitti. Nihâyet şehrin intâkiye cihetinde olan kâl'a kapısına vâsıl oldular kapı açıldı. Dışarıya çıktılar. Müderriş arkalardan gider idi. Az bir vakitte uzaktan tavşifi ğayr-ı kâbil bir kûbe-i nûrânî zâhir oldu. Hâlbuki o havâlîde başka def'a o binâ görülmemiş idi.

Hazret-i Hudâvendigâr gelip orada bulunan rûhânîlerden bir cemâ'ate selâm verdi. Bir zamân mürâkib oturdular. Ve ondan şoñra tesbîh ve tehlîlle meşgûl oldular. Şabâh olunca da kalkıp ikâmet ederek namâzin farzını edâya mübâşeret eylediler. O cemâ'atin 'ilâhu Ekber demelerinin heybetinden müderrişin 'aklı zâ'il oldu.

Kuşluk vaktinde 'aklı başına gelince kendisini bir sahrâda gördü. O kûbeden ve sekenesinden bir eşer kalmamış idi. Hayretinden gözlerini sildi. Gönlü hayrân ve dîdesi giryân olarak kıyâm etti. Ve düşe kalka şehir cânibine müteveccih oldu.

Ve cemâ'at-i telebe gündüz olunca müderrişin hücrede göremediklerinden onu taharriye gittiler. Ve hiçbir yerde eşerini bulamadılar. Hazret-i Hudâvendigârımız müderrişin za'fiyetini ve mesâfenin ba'idiyetini bildiğinden piyâde olarak gelemeyeceğini mülâhaza edip bir köşeye çekildi. Ve kendilerine i'tikâd-ı 'azîmi olan ve Rûm vilâyetinden bulunan müderrişin seyisini çağırdı. Ve oña ta'rif edip dedi ki: *“Şehrin filân kapısından dışarıya çık ve mescid-i İbrâhîm 'aleyhi's-selâm tarîkinde onu ara.”*

Seyis deveye binip o tarafa revân oldu. Gün ortasında müderrişin huzûruna erişip gördü ki müderriş yol yürümeden hasta olmuş idi.

Deveden inip onu bindirdi. Müderris seyise sordu ki: “*Saňa [83] yolu ta‘rîf eden kim idi. Ve sen benim burada olduğumu nasıl bildiñ.*” Seyis; “*Baňa filân ‘azîz ihbâr etti.*” Dedi. Müderris bu hâlden müte‘eşşir oldu velakin bir şey söylemedi.

Vaqtâ ki medreseye geldiler. Hâzret-i Hudâvendigâr herkesten evvel gidip bu sırrıñ ifşâ olunmamasını istid‘â buyurdular. Müderris kabûl buyurdu. Cemâ‘at-i talebe her ne kadar müderristen istifsâr-ı hâl ettiler ise de müderris i‘tizâr eyledi. Bu hâlden sonra müderris Hudâvendigârıñ huzûrunda edeb ile iki düz üstüne oturur idi. Ve Hudâvendigârımız dañı sırrıñ fâş olacağını gördüğünden cüz‘i bir müddet sonra kendi hüddâmıyla Dımaşk-ı Şâm cihetine ‘azîmet buyurdular.

«56» Bir vaqıtde aşhâbımızdan on sekiz neferiñ müşhile ihtiyâcı oldu. Ve fenn-i tıbbda zamânınıñ bî-naẓîri ve bütün eţibbâ‘-i Rûmuñ üstâdı olan Mevlânâ Ekmele‘d-dîn-i Tabîb orada hâzır idi. On sekiz tertîb şerbet tabh eyledi.

Hâzret-i Hudâvendigâr şabâhleyin aşhâbıñ yanına gelip onlarıñ şerbeti içmekten nefret ettiklerini gördü. Derhâl şerbetleriñ hepsini bir kâseye doldurup cümlesini bir hamlede içti. Ve bir zamân sonra zâkirler bir şey okusunlar buyurdu. O eşnâda semâ‘a kıyam edip akşama kadar semâ‘ ve hareket buyurdu. Semâ‘dan sonra hamâma gidip bir çok zamân oturdu. Ondan sonra emretti. Buz getirip kırdılar. Onları da yedi. Vuķû‘-ı hâli Mevlânâ Ekmele‘d-dîn’e haber verdiler. Hemân hamâma gelip “*Ey Hudâvendigârım nefsi mübârekiñize revâ gördüğünüz bu kaçd nedir?*” diye feryâd eyledi. Ma‘mâfih bu kadar hareket ve semâ‘ ve hamâm zât-ı şerîflerine kaç‘â bir zarar irâş etmedi. Ve mizâc-ı şerîfi olduğu gibi ber-ķarâr idi. Tabîbleriñ cümlesi birden bellerinden zünnâr-ı inkârı kesip zât-ı hâzretine mürîd oldular.

«57» Mevlânâ Ekmele‘d-dîn’den menķûldür ki müşârun ileyh dedi ki: Bir vaqıt Sultân Sa‘îd Rükne‘d-dîn tiryâķ-ı Fâruķî tertîbini emretti. Bir mûcib-i emr onuñ kâffe-i eczâ ve

meşâlihi her taraftan ihzâr olundu. Yevm-i terkîbde hâneniñ bir güşesine gidip tiryâkıñ ta‘cîniyle meşgûl oldum. Ve öñ kapılarınıñ kâffesi ve muhâric ve müdâhili kapalı idi. Tiryâkı tamâm ettiğim vaķit Hâzret-i Hudâvendigâr kıddese’llâhu rûhahü’l-‘azîz baġteten odanıñ [84] bir güşesinden zâhir oldu. Huzûruna gidip dest-i şerîfini öptükten soñra belki mübârek parmaġıyla müşerref kılar mülâhazasıyla tiryâkıñ hamurunu huzûr-ı şerîferine koydum. Aşlâ iltifât buyurmayıp *“Ey Mevlânâ Ekmele’d-dîn bizim içimizi bir ejderha şoķmuştur ki eġer baķr-i muhîṭ tiryâk olsa oña ‘ilâc etmek mümkün deġildir.”* dedi ve derhâl yine ġâ’ib oldu.

«58» Bir vaķit Hâzret-i Hudâvendigârımız kıddese’llâhu sırrahu’l-‘azîz Konya hamâmına ‘azîmet buyurdu. Aşhâb evvelce gidip buhurlar yaķarak istiķbâl için ‘avdet eylediler. O eşnâda hamâm tenhâ kıaldı. Cüzzâm ‘illetiyle ma‘lûl olan bir taķım kimseler hamâmda ihzâr edilen mevzû’ı tenhâ bulup şuya girdiler. Vaķtâ ki Hudâvendigâr teşrîf buyurdular. Aşhâb ma‘lûlîni incitip şudan çıkardılar. Hudâvendigâr aşhâba seslenerek derhâl şoyunup onların yanına gittiler ve şuyu ma‘lûllerin zîr-i a‘zâlarından alıp kendi mübârek başlarına dökerler. Ve o cemâ‘ati tatyîb buyururlar idi. Hâzirûnuñ kâffesi o hâzretiñ hüsn-i hâķ ve kemâl-i nefsiñi pesend eyleyip bu beyti inşâd eylediler:

از خدا آمده آیت رحمت بر خلق

و ان کدام آیت حسن است که درشان تو نیست

Terceme

Hâķa bir âyet-i rahmetsiñ efendim Hâķķ’tan

Hangi bir âyet-i hüsn olmadı şanıñda seniñ

«59» Bir vaķitte Hâzret-i Hudâvendigâr bir göl kenârında oturup takrîr-i ma‘ârif ve hâķâyıķla meşgûl idi. Şu içinde ķurbaġalar feyrâd ediyorlar idi. Ol şûretteki onların

feryādından istimā‘-ı ma‘ārif mümkün olmuyor idi. Hāzret-i Hūdāvendigār ẓādesa’llāhu sırrahu’l-‘azīz ẓurbağalara heybet-i tamām ile bağırıp buyurdular ki: *“Eğer siz daha iyi söylüyor iseniz söyleyiniz biz şuşalım. Ve elā müstemi‘ oluñuz.”* ẓurbağalar derhāl şuştular ve bir hayli müddet o havālīde kimse ẓurbağa şādāsı işitmedi.

«60» Bir gün Hāzret-i Hūdāvendigār Ẓonya ẓaldırımı üzerinde gidiyordu. Köpeğñ biri de yol üzerinde uyumuş idi. Hūdāvendigār tevaḳḳuf eyledi. Aşḥābñ kāffesi de durdular. Şaḥşñ birisi önünden geliyordu yol üzerinde köpeğñ uyuduğunu görüp [85] edeben köpeğñ yoldan ẓoğdu. Hāzret-i Hūdāvendigār o kimseye darılıp buyurdu ki: *“Niçin onuñ rāḥatını bozduñ.”* O ḥāzretiñ maḥlūḳat-ı sā’ireye olan kemāl-i luṭf ve ḥalḳını buradan ẓıyās etmeli.

«61» Bir vaḳitte Emīr Mu‘īni’d-dīn Pervāne raḥmetu’llāhu ‘aleyh cem‘iyet-i ‘azīm tertīb buyurmuş ve ekābir ve ‘azīzānı ẓağırıp Hāzret-i Hūdāvendigārı daḥi da‘vet eylemiş idi.

Semā‘dan sonra fāriğ olduktan sonra Hūdāvendigār ẓadem-ḥāneye gitmek için Muḥammed Hādīm’den ibriḳi ṭaleb eyledi. Emīr Pervāne şükrāne olarak Hādīm’e üç biñ dirhem verip ibriḳi alarak Hāzret-i Hūdāvendigār’a getirdi. Ve zāt-ı ḥāzretleri Emīr’e ẓoḳdu‘ā buyurup ẓadem-ḥāneye girdiler.

Emīr Pervāne ḥelā ẓapısında ḥurūclarına intizāren oturdu. Bir zamān sonra Emīr’in ḥizmetkārlarından bir ṭā’ife gittikleri maḥalden ‘avdet eylediler. Elini öptükten sonra Emīr’in sebep-i tevḳifini ḥāzırūndan istifsār eylediler. Orada bulunanlar vuḳū‘ı ḥālī i‘lām ettiler. Onlar dediler ki biz şimdi Hūdāvendigārımızñ “Turut” cihetinde gezdiklerini gördük. Emīr bu ma‘nāyı işittikte Şeyḥ Muḥammed Hādīm’e emretti ki *“Ẓadem-ḥāneye girip taḥḳīḳ eyleye.”* Hādīm ḥelāya girdikte ḥālī olduğunu ve onlardan eşer bulunmadığını gördü. Hāzırūnuñ cümlesi secde edip Hāzret-i Hūdāvendigāra olan ḥüsn-i i‘tikādlarını taz‘yif ettiler.

«62» Sultân Sa‘id Rükne’-d-dîn nûra’llâhu kabrehu Hâzret-i Hudâvendigârımızıñ oğlum diye çağırıldığı bir mürîdi idi. Bendelerinden bir tâ‘ife onun huzûrunda “Şehre “Buzâğu” nāmında bir pîr gelip pek ‘azîz adam olduğunu ve cinnîler her gece onu ziyârete geldiklerini taqrîr etmiş idiler”. Bunun üzerine Sultân havâşşından birkaç kimse ile mûmâ-ileyhiñ nezdine gitti.

Vaqt-i mükâlemede Sultâna bir kaç defa’a “oğul” diye hitâb etti. Sultân onuñ ef‘âlini tecessüs edip onu ‘âmî ve taqrîr olunan hâlden hâlî bir şahış gördüğünden ziyâretine geldiğine pişmân oldu.

Bir gün ba‘zı kimseler bu hâlî Hâzret-i Hudâvendigâra ‘arz ettiler. Evliyâda olan ğayret sebebiyle bu vaqı‘a derûn-ı şerîflerine girân geldi ve buyurdu ki: “Peka‘lâ eğer oña bir peder ve bir şeyh-i dîger zâhir oldu ise biz de başka oğul ihtiyâr edelim.”

Bu hâlî Sultâna haber verdiler Emîr Pervâne’yi çağırıp temhîd-i ‘özü için tedbîre murâca‘at [86] eyledi. Emîr Pervâne buyurdu ki Hâzret-i Mevlânâ’nıñ semâ‘dan ğayrı hîçbir şey’e iltifât ettiğî yoktur. Tedbîr odur ki cem‘îyet-i semâ‘ tertîb edip zât-ı şerîflerini da‘vet eyleyelim. Bu tedbîri münâsib görerek Hâzret-i Hudâvendigârı Konya’nıñ bi‘l-cümle ekâbir ve meşâyihîyle o meclise da‘vet ettiler. Bundan sonra Pervâne kelimât-ı tayyibe ile temhîd-i ‘özü eyledi.

Bir zaman sonra kâseleri sîm ve zerden bir mu‘ta‘at ve mükellef sofrâ kurdular. Muğannîler ‘âdet-i sultân-ı vecih ile teğannîye başladılar. Hâzret-i Hudâvendigâr semâ‘da kıyâm buyurdular. Bi‘z-zarûrî hüddâm sofrayı tekrâr topladılar. Sultân’a bu ma‘nânıñ hoş gelmediğî Hâzret-i Hudâvendigâra ma‘lûm olmağla eşnâ-yı semâ‘da bu ğazeli inşâd buyurdular:

بخدا میل ندارم نه بچرب و نه بشیرین

نه بدان کیسه پرزر نه بدین کاسه زرین

Terceme

Alamaz gönlümü billâhi ne yağlı ne tatlı

Ne o altın dolu kīse ne bu kāse-i zerrīn

Bu ğazeli itmām buyurduktan sonra mübârek yüzlerini Çelebi-i rûhāniyān Hüsāme'd-dīn hâzretlerine çevirip “*Görüyor musun?*” buyurdular. Onlar da “*Görüyorum.*” dediler. Ve oradan dışarıya çıkıp semâ‘ ederek kendi medreselerine gittiler.

Bu hâlden sonra semâ‘ eşnâsında görüyor musun buyurmalarının neye işâret olduğunu Hâzret-i Çelebi’den istifsâr ettiler. Hâzret-i Çelebi buyurdular ki: “*Sultānı gösteriyorlar idi. Nazar ettiğim vakit başsız olarak taht üzerinde oturduklarını gördüm.*”

Ve o günden beri umûr-ı saltanatı vahn ve hâlel zâhir oldu. Bu tarihte de ümerâ-yı Moğol’dan bir tâ’ife kayseriye gelmiş idiler. Ümerâ-yı Rûm müttefikten sultānı da‘vet eylediler. Sultān Hâzret-i Hudâvendigâra gelip icâzet taleb etti. Hâzret-i Hudâvendigâr ‘azîmetini münâsib görmedi. Ve kaç defa‘a icâzet taleb etmiş ise men‘ buyurdular. ‘Âkıbet zârûret sebebiyle ‘azîmet etti. Bir kaç gün sonra Hâzret-i Hudâvendigâr ansızın kalkıp cemâ‘at-i aşhâba işâret buyurdular ki: “*Azîzin biri râh-ı âhîrete sefer etmiştir. Onun için ğâ’ibâne namâz kılalım.*” Ve bu muhteżâ üzerine namâz kıldılar.

Bir kaç kimse bu tarihî kayd ettiler. O eşnâda semâ‘a kıyâm edip bu gazeli inşâ buyurdular kudde sırûhu’l-‘azîz:

که سخت دست درازند بسته پات کنند

نکفتمت مر و آنجا که مبتلات کنند

جو در فتادی دردم که رها ت کنند

نکفتمت که ازان سوی دام دردانه است

[87] Terceme

Demedim mi gitme vaz geç seni mübtelâ ederler

Ki uzundur elleri pek seni beste-pâ ederler

Demedim mi o cihette saña dām ve tâne vardır

Ṭuzağa düşünce bilmem ki nasıl rehâ ederler

Bir kaç gün sonra bu işaret zühür edip sultânın haber-i şehâdetini getirdiler rahmetu'llâhu 'aleyh.

«63» Bir defa' a Sultân Sa'îd Rükne'd-dîn sarâyında bir mükemmel ziyâfet tertîb buyurup o 'aşrın bi'l-cümle ekâbir ve meşâyihini da'vet etmiş idi. Kağı sirâce'd-dîn Urmevî bir makâmında ve Şeyh Şadre'd-dîn Konevî diğer makâmında ve Seyyid Şerefe'd-dîn tahtın önünde ve bâkî ekâbir yekdiğeriyle teng-a-teng oturmuşlar idi. Nâgâh Hâzret-i Hudâvendigâr aşhâbıyla teşrîf edip selâm vererek sarâyın ortasında bulunan bir havuzuñ kenârına oturdu. Emîr Pervâne o kadar ısrâr ettiği hâlde taşaddur eylemedi.

Şeyh Şadre'd-dîn yüzünü Hâzret-i Hudâvendigâra çevirip (وَمِنَ الْمَاءِ كُلِّ شَيْءٍ حَيٌّ) Ya'ni “*Her şey'in hayatı sudandır.*” dedi. Hâzret-i Hudâvendigâr cevâben (لَا بَلَّ مِنْ اللَّهِ كُلُّ شَيْءٍ حَيٌّ) Ya'ni “*Hayır belki her şey'in hayatı Allâh'tandır.*” buyurup şadr-ı sofaya gitmedi. Kâffe-i meşâyih ve ekâbir onlara muvâfaqatle şahn-ı sofaya geldiler. Ve ta'âmdan sonra hemân orada semâ' ettiler.

Ve orada kelâm ile ifâdesi ğayr-ı mümkün zevk ve şevk huşûle geldi radîya'llâhu 'aleyhim ecma'în.

«64» Bir gün Emîr Pervâne Hâzret-i Hudâvendigâr ile Konya'nın e'âzımını da'vet etmiş idi. Ta'âmdan sonra Hâzret-i Hudâvendigâr semâ'a kıyâm buyurup bir şûreş ve hâlet-i 'azîm gösterdi. Seyyid Şerif bir köşede Hâzret-i Hudâvendigâr hakkında inkâr-âmîz bir kaç söz söyledi. Pervâne dağı ilcâ-yı hâl ve mevki' hasebiyle onu dinledi. Nâgâh Hâzret-i Hudâvendigâr kemâl-i hilm ve lutf ile semâ' eşnâsında tevaqquf buyurup bu ğazeli inşâ buyurdu:

هذیان که گفت دشمن بدرون دل شنیدم پی من تصویری را که بکرد هم بدیدم

سك او كزید پایم بنمود مش جفایم نكزم چوسك من او رالب خویش را كزیدم

چو برازهای فردان بر سیده ام چو مردان چه بدین تفاخر آرم که براز تو رسیدم

Terceme

Hezeyānını ‘adüvvünüñ işitip derûn-ı dilden

Baňa ettiğini taşavvurda göründü şimdi rûşen

[88] Köpeği ıırdı pāyem oňa zaḥmım ettim izhār

Onu kelb gibi ısırmam lebimi ısıрмаğ ilḥsān

Baňa rāz-ı kalb-i ferdān görünür mişāl-i müridān

Buňa var tefahḥürüm seriñe çünkü vāqıfım ben

«63» Bir gece Şeyḥ Şadre’d-dīn rahmetu’llāhu ‘aleyh rü’yāsında Ḥazret-i Hudāvendigārı faşl ve mezemmet eder idi. Ḥazret-i Hudāvendigār ‘aleş-şabāḥ şeyḥiñ ḥānḳāhı kapısına geldi. Şeyḥe haber verdiler.

Şeyḥ kapıya gelip yekdiğerine selām verdiler. Oturmaları çün o kadar ricā edildiği ḥālde mümkün olmadı. Buyurdu ki: “*Dün gece ki teşvişātıñ ‘özrü için su’al ederim ki şeyḥ dün gece ki zaḥmāt ve ilṭāftan naşıldır?*” Şeyḥ onların zamīr-i pākleriniñ rûşenliğinden müte’essir olup yekdiğerine tevāzu‘-ı keşir eylediler. Ve Ḥazret-i Hudāvendigār ‘avdet buyurdu.

«66» Ḥazret-i Hudāvendigārımızıñ riyyāzātındandır ki dā’imā dehān-ı mübāreklerinde şarı helīle tutarlar ve müridāndan her birisi bunu birer şüretle te’vīl ederler idi. Sebebini taḥḳīk için Ḥazret-i Çelebi’ye mürāca‘t ettiler. Buyurdu ki: “*Ḥazret-i Hudāvendigārıñ riyyāzeti bir mertebededir ki şuyuñ ağızlarında değil boğazlarından daḥi lezīz olarak geçmesini istemezler. Belki buruğ ve acı olmasını ārzü ederler.*” Bu ḥāl zāt-ı şerīfleriniñ kuvvet-i riyyāzetlerine bir delīldir.

«67» Bir gün Hâzret-i Hudâvendigâr Çelebi Hüsâme'd-dîn hâzretlerinin rağıya'llâhu 'aleyhümâ 'iyâdetlerine geldi. Aşhâb ve yârân önden ve arkadan maħalleyi doldurdu. Bir dar maħallecikte bir köpek geldi. Aşhâbdan birisi o köpeğe urup önden koğdu. Hâzret-i Hudâvendigâr o kimseye bağıırıp buyurdu ki: *“Ey bî-ħaber Çelebi'niñ maħallesine mensûb olan köpeği mi dövüyorsuñ.”* Bu ma' nâ onların kemâl-i ħilm ve edeblerine ve bendekânına olan ri'âyetlerine ve onların ħaķķındaki 'inâyetlerine delildir.

«68» Hâzret-i Hudâvendigâr ekşer-i eyyâmda Çelebi'niñ evine giderler idi. Bir kış gecesi vakitsiz Çelebi'niñ ħânesine gitti. Kâpı mesdûd, aşhâbı cümleten uyumuş ve pek çok da ħar yağmakta idi. Hâzret-i Hudâvendigâr 'avdet buyurmayıp aşhaba zahmet olmasın diye kâpıyı da çalmadılar. Gündüze ħadar ayak üzerinde durdular. Mübârek başlarına ħarlar yağdı.

Gündüz olunca bevvâb kâpıyı açıp Hâzret-i Hudâvendigârıñ durduğunu [89] ve ser-i mübâreklerine ħarlar yağdığını görerek içeriye koştı. Ve Çelebi'ye ħaber verdi. Hâzret-i Çelebi dışarıya çıkıp Hudâvendigâr hâzretlerinin ayağına kapanarak ve ağlayarak 'özür diledi. Hâzret-i Hudâvendigâr nevâzişler buyurup onların alınlarından öptü ve ħaķıķatte bu ma' nâ ta' lîmidir.

Mürîdâna buyurdular ki; Şeyĥ mürîdlerden müstağnî olmağla berâber yine onlara bu siyâķ üzere 'izzet ve ħürmet eder; mürîd için şeyĥ ħaķķında be-ťarîķ-i evlâdır rağıy'llâhu 'anhümâ.

«69» Hâtûn-ı âĥiret Kirâ Hâtun rahmetu'llâh naķl eyledi ki: “ Ĥayli vakıttan beri bir kere Hâzret-i Hudâvendigârıñ arkasında namâz kılmak ve o sa'âdeti zaĥîre-i a' mâlîme zamm eylemek isterdim. Faķať bir teşâdüf vâķi' olmadı. Bir gün Hâzret-i Hudâvendigâra ol şubĥtan ĥadsiz bir şevķ-i ve bî-ħodluk ve bî-ķıyâs istiğrâķ ve mestlik řari olmuş idi. O vecihle ki günüñ ibtidâsından tâ vâķt-i 'işâya ħadar saķf-ı ħâne üzerinde âmed ve şedd buyururlar ve aşlâ ĥiçbir âferîdeye nâzar etmezler idi. Nâğâĥ eşnâ-yı seyrde damıñ

kenārına gidip mübârek ayaklarını havāya vaż‘ ederek ġā’ib oldular. Bu za‘īfe o hālîñ pertevinden kendinden geçti. Ve tā vaqt-i şubha kadar bî-ħod qalmış idi.

Nāgāh şabāh vaqtinde Ĥazret-i Ĥudāvendigār bu za‘īfeniñ başı ucuna gelerek kalkıp namāz kılmama işâret buyurdu. Bunuñ üzerine şarıklarından iki düğümü çözüp seccâde ittiħâz ederek farza niyet buyurdu; bu za‘īfe daħi der-‘aķb mutāba‘t eyledi. Namāz bittikten soñra pabuşlarını çevirmek için kalktığımda ĥicāz kumu ile dolu gördüm. O hāle vāķıf olduğum Ĥazret-i Ĥudāvendigāra ma‘lûm olduķta *“Olmayaki bu ma‘nāyı ĥiķbir kimseye naķl edesiñ.”* diye emir buyurdular. Ĥazret-i Ĥudāvendigār kayd-ı ĥayâtta bulunduķça bu sırrı ĥiķbir kimseye söylemedim. Velakin o kumdan müstefid oldum. Ve kimiñ gözüne çektim ve hangi ĥastanîñ ‘ilâcına karıştırdım ise şifâ bulurlar idi.

«70» Ĥazret-i Ĥudāvendigārîñ cümle-i mürîdânından bulunan ĥ‘ânende ‘Osmān böylece naķl eyledi ki:

Bir kere ‘azîm bir mezāyıkā ve żarûrete giriftār oldum. Ĥālbuki yeñi te’ehhül etmiş ve nafaķa tedāriki ĥuşûşunda şedîd bir żarûret çekmekte bulunmuş idim. Bu hālîm Ĥazret-i [90] Ĥudāvendigāra ma‘lûm olmağla kalkıp ĥareme gitti ve ehl-i ĥāneden altı dinār-ı serĥ bi’t-tedārik yine dışarıya çıkarak oturdular. Bir zamān soñra söz eşnāsında bu za‘īfe buyurdu ki: *“Ey ‘Osmān bundan evvel seniñ bir ‘âdetiñ var idi ki ara sıra bizim ile muşāfaķa eyler idiñ; bir müddet bunu terk ettiñ, sebep nedir?”* Elini öpmek için kalktım gizlice altınları elime şıkıştırdı. Ve bu sünneti muāfaķa et buyurdu. Mesrûr oldum. Bir müddet onuñla inti‘âş eyledim.

«71» Ve yine mûmā-ileyh naķl eyledi ki: Bir kere yine mezāyıkāya giriftār oldum. Ĥiķbir vecih ile elime ĥarçlık geçmez idi. El öpmek sünnetini îfâ zamānı geldi deyip yine Ĥazret-i Ĥudāvendigāra gittim. *“Peka‘lā ĥātırıñı ĥoş tut ki bugün saña yağlı bir loķma gelecektir.”* buyurdular.

O gün akşama kadar mülâzım-ı âstâne olduğum hâlde bir şey zühûr etmedi. İşâret-i ‘aliyeleriniñ hîlâfı naşıl vâkı‘ olabilir diye bu za‘îfe bir hayret müstevlî oldu. Şular kararına başladıkta biraz yağmur yağıyor idi. Ortalık kararmadan ve çamur olmadan evvel eve gideyim deyip kapıdan dışarıya çıktım. Şu ağıntısı hâr u hâşâk sebebiyle eviñ bağçesinde bürünüp kalmış idi. Bu zâ‘îf ayağıyla tahrîk etti. Nihâyet akıp gitti. Nâgâh bir köşede ayağıma bir ip ilişip dolaştı. Ayağıma çektiğimde derûnunda gümüş akça bulunan bir kemer olduğunu gördüm. Ve koltuğuma şıkıştırıp eve gittim, şaydım yedi yüz gurus idi. Ondan bir kısmını ‘iyâlîme verdim. Ve bir kısmını da levâzıma ve kendi ma‘îşetime şarf ettim.

Ertesi gün yine öylece yüzümü ekşiterek ya‘nî futûh hâşıl olmadığını imâ maqşadıyla Hazret-i Hudâvendigâra gittim. Derhâl işâret buyurdular ki: *“Osmân utanmaz mısıñ ki akçeyi kemer ile eve götürdüñ ve şimdi iflâstan dem urursuñ.”* Mübârek ayağına kapanıp tevbe ettim.

«72» Sulţân Rükne’-d-dîn zevcesi bulunan Melike-i Sa‘îde Kümaç Hâtun naql eyledi ki selâtin-i kadîme sarâylarınıñ birinde bir takım kadınlar ile oturmuş idik. Nâgâh Hazret-i Hudâvendigâr ‘azzama’llâhu zikrihu kapıdan içeriye girdi ve *“Çabuk! Çabuk! Hânedan dışarıya çıkınız.”* buyurdu. Derhâl yalın ayak hânedan dışarıya fırladık cümlemiz [91] dışarıya çıktığımızda şofanıñ tavanı çöktü. Mübârek ayaklarına kapandık ve şükr-i Haqqı ifâ eyledik. Ve erbâb-ı hacâta şadağalar verdik.

«73» Bir gün Hazret-i Hudâvendigârıñ ehl-i dünyâdan bulunan müridlerinden birisi hâl-i ihtizârında *“Hazret-i Hudâvendigârıñ üç gün kabrimiñ başında bulunmalarını ârzü ederim.”* diye vaşiyet etti.

Mümâ-ileyhiñ vefâtından sonra bir gün kâmilin onuñ kabri üzerinde oturdular. Gece müteveffânıñ oğullarından bir kaç rü’yâlarında pederleriniñ temiz elbiseler giyip şalına

şalına geldiğini gördüler. Ve hâlin nedir diye şordular. Cevâb verdi ki: “*Kabre vaz‘imi müte‘âkıb baña ‘azâb etmek için zebânilerden bir kaç ı hâzır oldular. Ve lakin Hâzret-i Mevlânâya ri‘âyeten yakına gelmediler. Nâgâh rahmet meleği bir köşeden zühûr edip melâ‘ike-i ‘azâba dedi ki; haydi siz gidiñiz ki Hâkık celle ve ‘alâ hâzretleri bu şahşı dergâh-ı Mevlânâ’ya koyup ‘afv ve mağfiret eyledi.*”

زان بیا ورد اولیا را بر زمین

تا کندشان رحمه للعالمین

Terceme

Getirdi evliyâyı Hâkık zemîne

Ki rahmet olsun onlar ‘âlemine

«74» Bir gün Hâzret-i Hudâvendigâr pazardan geçtiği sırada Türkûñ birisi Türkçe “Dilku! Dilku!” diye bağırarak tilki şatar idi. Hâzret-i Hudâvendigâr işitince na‘ra atıp çarlı urarak revân oldular. Ve bu ğazeli beyân buyurdular:

دلکو دلکی دل از کجا عاشق و دل

ذر کو زرکی زراز کجا مفلس و زر

Terceme

Hani dil? Hangi dili şormadasıñ Nerede dil? ‘Âşık ve dilden yok eşer

Hani zer? Hangi zeri istersıñ Nerede zer? Müflis ile zer ne gezer!

«75» Şeyh Şadre’d-dîn rahmetu’llâhu ‘aleyh bir gece rü’yâsında Resûl şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimizi kendi hânķâhını teşrif buyurmuş ve şadr-ı şofa üzerinde oturmuş ve aşķâb ile evliyâ şağında ve şolunda şaf bağlamış gördü. Hâzret-i Hudâvendigâr kıddise sırrıhu dağı orada hâzır oldu. Hâzret-i Risâlet-penâh şall’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Cenâb-ı Hudâvendigâr hâķķında ‘inâyet buyurup rûy-ı sa‘âdetlerini Ebu Bekr-i Şiddîķ

rıdvanu'llâhi [92] 'aleyh hazretlerine çevirerek *“Ferzend-i muḳbiliñ vardır. Ve onuñla gözümüz aydın oldu.”* buyurdu. Ve bir mevzu'a işâretle Hazret-i Hudâvendigâr oturmalarını emrettiler.

Şabâhleyin Hazret-i Hudâvendigâr şeyhiñ hânḳâhına gitti. Şeyh istiḳbâline koşup şadra oturtmak için ikrâm eyledi mümkün olmadı. Ve *“Hazret-i Risâlet-penâh şalavata'llâhu 'aleyh efendimiziñ işâret buyurdıkları maḥale oturalım.”* deyip oraya oturdular.

Şeyh o hazretiñ zamîr-i pâkiniñ rûşenliğini taḥsîn edip şûret-i rü'yâyı şerḥ eyledi. Hâzırûn daḥi diñlediler. Hazret-i Hudâvendigâr dışarıya çıkınca şeyh aşḥâbına vaşiyet eyledi ki; şaḳın onların ḥuzurunda gönüllerinizi cem' ediniz. Zîrâ o cümle gönüllerin aḥvâline muṭṭali' dir.

«76» Evâ'il vaḳitlerinde bir vaḳitte Hazret-i Hudâvendigârımız 'azzama'llâhu zikrihu va' zederler ve mev'ızalarında Hazret-i Mûsâ ve Hazret-i Hızır 'aleyhimü's-selâm ḥikâyesini takrîr buyururlar idi. Mürîdlerden Mevlânâ Şemse'd-dîn nâmında birisi de mescidiñ bir köşesinde bir şahşı gördü. Dâ'imâ başını şallardı ve *“Doğru söylüyorsuñ ve iyi nakl ediyorsuñ. Güyâ sen biz olmuşsuñ.”* der idi. Bu şahıştan bu sözü işitince onuñ Hızır 'aleyhi's-selâm olduğunu bildi. Ve isti'âne için eliyle eteğini tuttu. O zât-ı şerîf daḥi eteğini çekip gâ'ib oldu.

«77» Bir defa'a Hazret-i Hudâvendigâr bi'l-cümle aşḥâb ile Celâle'd-dîn Ferîdû'nuñ bağına gitmişler ve orada teşâdüfen cem'iyet vâḳi' olmağla çok hareket buyurmuşlar idi. Semâ'dan soñra aşḥâbın her birisi bir ağacın altında istirahat eylediler. Hazret-i Hudâvendigâr daḥi aşḥâbın istirahatleri için bir laḥza mürâḳıb oturdular. Aşḥâbın cümlesi uykuya vardıkta kendileri ḳalkıp istiḡrâḳ-ı tām sebebiyle bağ içinde gezinirler idi.

Cümle-i aşḥâbdan olup 'ulûm-ı kimyâ ve simyâda mâhir bulunan Mevlânâ Bedre'd-dîn Tebrîzî o şırada bîdâr olup kendi kendine *“Mûsâ 'aleyhi's-selâm ve Cā'fer-i Şâdiḳ raḍiy'llâhu 'anhu ve onların emşâli enbiyâ ve evliyâ-yı şâḥib-i keşf 'ilm ve kimyâya muṭṭali' idiler. 'Acabâ Hazret-i Hudâvendigârın daḥi iṭlâ'ı var mıdır yok mudur?”* diye tefekkkür eder idi. O eṣnâda nâgâh Hazret-i Hudâvendigâr onuñ başı ucuna gelip “

Bedre'd-dîn! Ne iştesin ve ne düşünüyorsun?" buyurdu. Mûmâ-ileyh yerinden fırlayıp kalktı. Hâzret-i Hüdâvendigâr *"Şu tuğla [93] parçasını baña ver."* Buyurdular. O da sıçrayıp orada bulunan tuğla parçasını alarak mübârek ellerine verdi.

Onun elinden alıp cübbelerinin içine çektiler. Ve diğer ellerinden dışarıya çıkarıp Bedre'd-dîn'e *"Al"* deyip verdiler. Ay aydınlığında baktıkta memsûh ve şeffaf bir la' l gördü ki renk ve şu' â' ı göz kamaştırır idi.

Bundan sonra buyurdular ki: *"Müridân taşı la' l ve gevher yapabilirler. Faķat onların bundan daha 'azîm bir meşgûliyetleri vardır."*

Bedre'd-dîn gâyet dehşetten bir na' ra urdu ki aşhâbın cümlesi uykudan uyandılar. Ve bir çok uykusuzluklardan sonra istirahat buyuracakları zamân na' ra-i bî-fâ'ide ile Hâzret-i Hüdâvendigârı uyandırdın diye oña darıldılar. Ve mûmâ-ileyh daği *"Ey 'azîzân! Hüdâvendigâr hayli vakitten beri uyanık olup bağın etrafında cevelân buyururlar."* dedi. Ve ahvâli olduğu gibi şerh etti. Aşhâb o la' li aradılar. Faķat yine tuğla parçası olmuş idi. Bu nev' kerâmât evliyâ' ullâhtan keşîrû' l-menķıldür. Ve Hâzret-i Hüdâvendigâr beyyâz' llâhu ğarrete bu takrîri ğazellerinde taşdıķ ve beyân buyururlar:

ای عاشقان ای عاشقان من خکرا کوهر کنم

ای مطربان ای مطربان دف شما پرزر کنم

Terceme

‘Āşîkân! Toprağu gevher yaparım

Muṭribân! Defleri pür-zer yaparım.

Ve yine buyururlar:

خاك چون در كف من زر شود و نقره خام

چون مرا راه زند فتنه گر زرودرم

Terceme

Ḥāk mādem ki destimde olur hep zer ve sīm

Baṅa reh-zen mi olur fitneci altın, aḳçe

Ve yine buyururlar:

ز کیمیا عجب آیدکه زر کند مس را

مسی نکر که بهر لحظه کیمیا سازد

Terceme

Necāsı altın eder kimyā ‘ aceb midir bu

Necāsa baḳ ki bahr-i laḫza kimyā çıkarır

Ve yine buyururlar:

عیسی مست را زر کند و رزر بود کوهر کند

کوهر بود بهتر کند هم بگزرد از بهتری

[94] Terceme

‘İsā necāsıñ zer yapar altın ise gevher yapar

Gevher ise bihter yapar hem artırır bihterliği

Kāmil baḳır gibi olan vücūd-ı nāḳışı tām ‘ayarlı altın ve belki de iksir a‘zam yapınca baḳır altın veyā taş gevhher yapabilmesine neden ta‘accüb ediyorsuñ.

«78» Bir defa‘a Sultān Rūkne‘d-dīn ve Emīr Pervāne cum‘a günü va‘z buyurmalarını Ḥazret-i Ḥudāvendigārdan niyāz ve istirḫām edip onlar da ḳabūl buyurdular. Teşādūfen cum‘a günü ol şubḫtan beri bī-ḥadd istiḡrāḳları var idi. Ḥalḳıñ mūrāca‘t ve gürültülerinden kaçıp meyhāneniñ bir köşe-i ḫarābında müstaḡrāḳ-ı cemāl-i bī-ḫūn olmuş idiler. Bir gazellerinde o ḫālīñ şıfatından beyān buyurmuşlardır ḳaddes’llāhu sırruhu‘l-‘azīz:

Beyt

در خانهٔ خمار و خرابات که دیدست

معراج و تجلی و مقامات افندی

Terceme

Meyhānede kim etti ‘aceb seyr ve temāṣā

Mi‘rācı, tecellīyi, maḳāmātı cedelde

Vaḳt-i istiḡrākta meyhānelere gitmeleri ḥalkıñ mürāca‘t ve izdiḥāmı sebebiyle vaḳitlerinden geri ḳalmamak için idi. Nitekim buyururlar:

Beyt

در کوی خرابات مرا عشق کشان کرد

وان دلبر عیار مرادید نشان کرد

Terceme

Semt-i meyhānede ḳurdu baña ‘aşḳ ḥaymesini

Geldi o dil-ber ‘ayār baña verdi naṣīb

Ḳadem-i nihāde oldukları her meyhāneyi ümerā ve mu‘teḳidān ‘āḳıbet mescid yaparlar idi. Ve‘l-ḥāṣıl bi‘l-cümle ekābir cum‘a günü namāzdan soñra meclis-i va‘ḫda bulunmak üzere mescide gittiler. Cemā‘at-i aṣḥāb o ḥazreti bulamadılar. Çelebi-i rüḥāniyān Ḥüsāmu‘l-Ḥaḳḳ ve‘d-dīn ḥazretlerinin emri üzerine Cenāb-ı Ḥudāvendigārı aramak için herkes birer ṭarafa gitti. Arayanlardan birisi zāt-ı şerīflerini bir meyhānede buldu.

[95] ‘Ale‘l-‘acele ‘avdet edip Ḥazret-i Çelebiye i‘lām etti. Ḥazret-i Çelebi kemāl-i taḳvāsiyla berāber cum‘a günü bi‘z-zarūrih meyhāneler cānibine müteveccih oldu. Yaklaşınca buyurdu ki: “Gözlerimi ḳapadım zat-ı ḥazretlerine ḳarīb olunca baña ḥaber veriñiz ki gözlerimi rüy-ı mübāreklerine açayım.” Vaḳtā ki Ḥazret-i Ḥudāvendigārı gördü,

dedi: “*Ḥudāvendigārim meyḥāneye mi çadır kurdun?*” buyurdular: “*Ḥāṣā ki Çelebi, ḥāṣā ki.*”

Ondan sonra Ḥazret-i Çelebi zāt-ı şerīfleriniñ kabūl-i mev‘ıza buyurduklarını ve intizār-ı ekābir keyfiyetini ‘arz eyledi. Oradan kalkıp mescīde geldiler. Farz ve sünnet edā olunduktan sonra Cenāb-ı Ḥudāvendigār kürsiye çıkıp kendilerinde olan ḥālden nāṣi şevk ve söz-i ‘azīm ile ciğerden ve gönülden çıkan bī-ḥadd āteş-engīz ahlār ile bu iki beyti okudular:

Şi‘r

مشتري در طالع و خورشيد در آغوش بود	ای خوشاشب کز و صال یار ما را دوش بود
ای مسلمانان درین حالت چه جای هوش بود	هر قدح کز می بمن دادی بکفتی هوش دار

Terceme

Ey ne hoş bir leyldir ki vaşl-ı yāre dūş idi

Müşteri ṭāl‘ada hem hūrşīd-i der-āgūş idi

Her kadeḥ şundukça derdi ‘aqlıñı başında tut

Müslümanlar ‘aql olur mu onda ki ser-ḥoş idi

Bu beyti okur okumaz onların mu‘āmeleleriniñ ‘aks ve envārından bi’l-cümle ḥalā’ik ağlamağa başladılar. Ve żay‘ ve şerīften bir uğurdan feryād ve figān zāhir olup ḥayli dem ağladılar.

Mıṣrā‘

سخن کز جان برون آید نشیند لا جرم در دل

Terceme

Eğer cāndan çıkarsa söz gönülde yer tutar elbette

[96] Cemā‘at giryeden soñra kendilerine geldikleri vakit gördüler ki Hāzret-i Hudāvendigār kürsiden inip gitmiş idiler.

«79» Hāzret-i Hudāvendigār dā‘imā aşhābına vasiyet buyururlar idi ki her ne hālde olursam olayım eğer fetvālar getirirler ise men‘ etmeyip baña getiriñiz. Tā ki mersūm-i fetāvā bize helāl ola. Ve hālet-i istiğrāk ve semā‘ da aşhāb devāt ve kalem ihzār edip dest-i mübāreklerine verirler ve onlar dañi cevāb-ı şāfi yazarlar idi.

Bir gün teşādūfen fırça-i muhālīfe arasında mūcib-i ihtilāf olan bir mes‘eleyle dā‘ir cevāb yazdılar. O fetvā fıkıh ve tefāsirde ve İmām A‘zam rahmetu’llāhu ‘aleyh hāzretleriniñ eķvālinde ‘aşrın ‘ulemāsından bulunan Mevlānā Şemse’d-dīn Mardinī’niñ eline geçti. Ve müşārun ileyh Hāzret-i Hudāvendigārın rebāb diñlemelerine mu‘teriz idi. O fetvayı cümle ‘ulemānıñ üstād ve pīşvāsı olan Kağı Sirāce’d-dīn Urmevī rahmetu’llāhu ‘aleyhiñ hużūruna götürüp o cevābın buğlānından bahş etti. Muḡarribān-ı Hāzret-i Hudāvendigārdan bulunan Mevlānā İhtiyāre’d-dīn o mecliste hāzır idi. Bu hālden cānı şıķılarak ḡalkıp Hāzret-i Hudāvendigāra geldi. Ve mācerāyı ‘arz eyledi.

Hāzret-i Hudāvendigār tebessūm buyurduktan soñra dediler ki: *“Git mevāliye benden selām söyle. Ve de ki; bilā-tahḡīḡ dervişler haḡḡında ta‘n etmek muvāfiḡ deḡildir. Mevlānā Şemse’d-dīn Haleb’te iken şerḡ-i fetāvāya dā‘ir iki ciltten ‘ibāret bir kitāb satın almış ve bir müddetten beri muḡāla‘asıyla meşḡul olmamıştır. Kütübḡānelerinde taḡarrī buyursunlar. Bulduḡlarında onuñ falan bābında ve falan şāḡife ve saḡırında bu mes‘eleniñ haḡīḡati beyān olunmuştur. Muḡāla‘a etsinler.”*

Hemān Şeyḡ İhtiyāre’d-dīn gidip Hāzret-i Hudāvendigārın selāmını onlara tebliḡ ederek aḡvāli olduḡu gibi taḡrīr etti. Cümlesi ḡıyām ettiler. Ondan soñra Mevlānā Şemse’d-dīn hāzīrūna dedi ki: *“Haleb’de kitāb mübāya‘a ettiḡim ve ḡayli müddet muḡāla‘a etmediḡim doḡrudur. Lakin ihḡbārāt-ı sā‘ireyi taḡḡīḡ lazımdır.”* Mevlānā Sirāce’d-dīn kitābın oraya getirilip taḡḡīḡ olunmasını ricā eyledi. Mevlānā Şemse’d-dīn’in maḡdūmu gidip kitābı getirdi. Hāzret-i Hudāvendigārın işāret-i ‘aliyeleri vecihle bāb ve şāḡife ve saḡırı şaydılar.

Tamāmıyla o mes'eleyi olduğu gibi orada yazılmış gördüler. Hâzârîñ cümlesi o hâzretîñ nûr-ı velâyetinden müte'ssir olup kuvvet-i mükâşefe ve hüsn-i kerâmetlerine müte'accib oldular.

[97]

3.4.3.16.İstitrâd

Ma'lûm olduğu üzere o vakitte henüz uşûl-i tabâ'at icâd edilmemiş olduğundan kitâblar el yazılarıyla istinsah olunur ve bir kitâbın nüshası müte'addid olsa da şâhife ve satırları tehallûf eder idi. Binâ'en'aleyh Mevlânâ Şemse'd-dîn'in Haleb'de kitâb mübâyâ'a ederek hayli zamân mu'tâlâ'a etmediğini beyân etmek nasıl nûr-ı mükâşefeye muhtâc ise müşârun ileyhiñ kütübhânesinde bulunan bir yazma kitâbtaki fetvânın hangi şâhife ve satırda munderic olduğunuñ ihbâr buyurulması da öylece bir kerâmet-i bâhirdir.

«80» Müşâruñ ileyh Mevlânâ Celâle'd-dîn nakl eyledi ki: Bir gece 'alem-i menâmda Hâzret-i Resûl'llâh şall'llâhu 'aleyhi ve sellemefendimizi gördüm. Oturmuşlar idi. Huzûr-ı Risâlet-penâhîlerine gidip selâm verir idim. Mübârek yüzlerini çevirirler idi. Çevirdikleri cânibe gider idim. Onlar diğer cânibe çevirirler idi. 'Âkıbet söze âgâz edip dedim ki: *“Yâ Resulu'llâh şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem bu kadar sene ümîd-i 'âtıfet ve inâyetiñiz ile zahmetler çektim. Ve ehadîş ve ahkâm-ı şer'iyyenin tahkîkine cehd ve gayret edip bi'l-cümle ehl-i İslâmın hall-i müşkillerini mesâ'i-i sâ'ireme takdîm eyledim. Şimdi bu za'îfin mahrûmiyetime hiçbir sebep göremiyorum.”* Hâzret-i Risâlet-penâh şalavatu'llâhu 'aleyh buyurdular ki: *“Evet, bunların hepsi doğrudur fakat sen bizim ihvânımıza nazar-ı inkâr ile bakıyorsun. Bu ise cümle günahların fevkindedir.”* O günden beri silsile-i muhabbeti yüz kat edip ahvâl-i mâziyenin istiğfârıyla meşgûl oldum. Lakin (المؤر مرهونة بأوقاتها) hükmünce henüz şeref-i irâdet ile müşerref olmamış idim. 'Âkıbet âtiyyü'z-zıkr-i kerâmeti dañi müşâhede eyledim.

«81» Mevlânâ Şemse'd-dîn Mardini'den menkuldür ki buyurdu; bir gün Hâzret-i Hudâvendigârın medresesinde ictimâ'-i 'azîm var idi. Bi'l-cümle umerâ ve ekâbir orada hâzır olup semâ'-ı kerem oldu. Bizim medresemiz daî orada olduğundan aşhâbın ettikleri o zevkler istimâ' ve müşâhede olunuyordu. Kalkıp tebdîl-i câme ederek âşinâlar ve hüddâm gâlabalığı arasından kendimi oda içine atıp bir köşede adamların arkasında sûre-i secde tilâvetiyle meşgûl oldum. Maḥal-i secdeye gelir gelmez Hâzret-i Hudâvendigâr secdeye [98] vardılar. Bu secde ihtimâliñe tesâdüfen vâkı' oldu dedim. Diğer bir sûre-i şerîfe okudum. Yine secde maḥalinde secde eylediler. Belki semâ' secdesi kâbilindendir dedim. Diğer bir sûre-i şerîfe kırâ'at ettim. Yine secde maḥalinde secde eylediler. Baña yakîn hâşıl oldu ki onların nazar-ı mübârekleri levḥ-i maḥfûza muḳâbildir.

Kendi kendime dedim ki: *“Ey maḥcûb bu kadar ḥüccet ve burhân gördüğün ḥâlde ne zamâna kadar böyle bir güneşten perde-i hicâbde kalacaksın.”* Ba' dehu dışarıya çıkıp eve girdik. Ne kadar oğullarım ve şâkirdlerim ve ehl-i beytim var ise cümlesini aldım. Beytû's-sâ'ade müteveccih oldum. Karîb olduğumda vüṣûlden ol Şeyḫ Muḥammed Hâdim gelip kapıyı açtı. *“Ne ḥaber!”* dedim. *“Şimdi Hâzret-i Hudâvendigâr emir buyurdular ki âşinâlardan bir tâ'ife geliyor. Çabuk dışarı çıkıp kapıyı aç.”* Diye cevâb verdi. Ma'iyetimle içeriye girip şaff-ı ne'âlde durarak 'ömr ve istiğfâr ile meşgûl oldum.

Nihâyet Hâzret-i Hudâvendigâr 'inâyet buyurdular ileriye gittim. Ve yüz biñ istiṣfâ ile ellerini ve ayaklarını öperek gözüme sürdüm. Ve bütün evlâdlarımla şeref-i irâdet ile müşerref oldum.

3.4.3.17. İstiğrak

«82» Hâzret-i Hudâvendigârın istiğrâkı ve zâhirden ferâgâti bir meşâbede idi ki eğer nâgâh pabuçları çamurda kalsa idi ve lakin dar ola idi olduğu maḥalde terk edip yalın ayak yürürler idi. Ve eğer fuḳârâdan ba'zıları zât-ı şerîflerine gelip bir şey isteseler idi mübârek arkalılarından cübbelerini çıkarıp onlara verirler idi. Ve gömleklerini de böylece taṣadduḳ buyururlardı.

Bu sebepten elbise çıkarmaya hâcet kalmamak ve vaqt-i îşârda ten-i mübâreklerinden çıkabilmek için gömleklerinin önü cübbeleri gibi açık idi. Her kime ki gömleklerini îşâr etseler idi ümerâ ve ekâbir şükrâne olarak bir çok para verip alırlar ve şüphesiz iki cihânda ser-firâz olurlar idi.

«83» Zümre-i aşhâbdan bulunan Mevlânâ Mecde'd-dîn Atabek dâ'imâ çileye girmek ister idi. Bir gün Hâzret-i Hudâvendigârden ricâ ve iltimâs etti. Ba'de'l-kabûl onu kendi refîkı ile medresede yekdîgerine muttaşıl iki hücrede çileye oturtular; bir kaç gün sonra ona açlık te'sîr edip tākati tāk oldu. Refîkıyle açlık zarûretinden [99] bahisle gece müttefikten hücrelerinden çıkıp ahhâblarından biriniñ hânesine gittiler. Ve açlıklarının derecesini söylediler. O 'azîz onlar için bir kaz dolması tertîb etti. Onu yedikten sonra gelip hücrelerinde oturdular.

Şabâh olduğta Hâzret-i Hudâvendigâr 'âdet-i seniyeleri vecihle hücreniñ kapısına geldiler ve mübarek parmaklarını hücreniñ kapısına sürüp koqladılar. Ve ondan sonra buyurdular ki *“Aşhâbenâ bu hücreden riyâzer koqusu değil kaz dolması koqusu gelir.”* Her ikisi de mübârek ayaklarına kapandılar. Ve tevbe-i istigfâr edip *“Böyle bir bahr-i rahmet dururken insânî kendisini halvet köşelerinde habsetmesi sa'âdetsizlikti.”* dediler.

باروی تو کفر ست بمعنی نکریدن

یاباغ صفارا بیکی تره خریدن

Terceme

Küfr oldu yüzüñ terk ile ma' nâlara dalmak

Ya bir varakı bâğ-ı şafâya satın almak

«84» Bir gün Hâzret-i Hudâvendigâr mahalleden geçiyor idi. Çocuklar gelip mübârek ellerini öpüp ta' zimeñ geldiler. Hâzret-i Hudâvendigâr dahi bi'l-mukâbele onlara eğildi.

Onlardan küçük çocuğun biri oyunlara meşğul idi. “*Hudāverdigār! Biraz dur ben de gelip el öpeyim.*” dedi. Zāt-ı hazretleri çocuk oyununu bitirip şeref-i dest-bûsı ile müşerref oluncaya kadar şabr buyurdular.

O hazretiñ hâş ve âm hakkındaki tevâzu^ç ve halk-ı kerimlerini bundan kıyâs etmeli.

«85» Aşhâbıñ ekâbirinden bulunan Mevlânâ Faḥre’d-dîn Sivâsi rahmetu’llâh ḥummâ-yı muḥarrikeye tutulup bir müddet esîr-i ferâş oldu. Ve eṭibbâ onu tedâviden ‘âciz kaldılar. Hazret-i Hudāvendigār ‘ıyâdetini teşrîf edip emir buyurdu; şoyulmuş şarımşak getirdiler. Döküp kaşıkla ona verdiler.

Eṭibbâ hastaya şarımşak yedirildiğini işitince onun şıḥhatinden nevmîd oldular. Luṭf-ı Hudâ o gece terledi, şıḥhat bulmağa başladı. Eṭibbâ bunu müşâhede edince bu hâl kâ’ide-i ṭibba ve kânûn-ı ḥikmete mestened değil belki ḥikmet-i ilâhîdir²¹⁸ dediler. Nitekim buyururlar ḫuddise sırruhu’l-‘azîz:

[100] Beyt

حکیم طبیبم ز بغداد رسیدیم	بسی علتان را ز غم باز خریدیم
حکیمان الهیم ز کس مزد نخواهیم	که مادر تن رنجور چو اندیشه دویديم

Terceme

Hakîmiz bir ṭabîbiz geldik işte semt-i Bağdād’tan

Nice marazâyı kırtardık ğamından ettik âsûde

Hekîmân-ı ilâhîyiz değil maḫşûdumuz ücret

Şitâb ettik vücûd-ı hastaya mânend-i endîşe

²¹⁸ **Hikmet-i İlâhî:** Bizim irâde ve kudretimizde olmaksızın maddeden tecrîd edilmiş olan hâricî varlıkların hâllerinden bahseden ilimdir. Bu ilmin, eşyânın hakikatlerini her nasılsalar o hâl üzere (kemâ hiye) bilmek ve ona göre davranmak olduğu söylenir. Bundan dolayı bu hikmet, amelî ve ilmî olmak üzere iki kısma ayrılır. Age, s.64

«86» Celāle'dīn Ferīdūn rahmetu'llāhu 'aleyh Hāzret-i Hudāvendigāra kesret-i h'ābdan şikāyet etti. Haşhaşın içini çıkarıp yemesini emrettiler. Onu yedikten sonra 'ākıbet çok uykusuzluktan dimāğına hālel geldi. Nihāyet yine Hāzret-i Hudāvendigāra mürāca't edip şifā istid'ā eyledi. Mizācında i'tidāl zāhir oldu. Her ne sebep renc ve 'anā olursa ricālullāhda onu mübeddel-i şihhat ve şifā ve onun 'aksini icrā edecek kadar kuvvet olduğu aşikārdır.

کر ولی زهری خورد نوشی شود

ور خورد طالب سیه هوشی شود

Terceme

Ger velī zehr içse o şerbet olur

Tālib içse 'aqlına zulmet olur

«87» Bir gün Hāzret-i Hudāvendigār saḫf-ı hāne üzerinde idi. Aşhābdan bir tā'ife hāne derūnunda haḫāyık ve ma'ānī baḫşiyle meşgūl idiler. Onlardan birisi şiddet-i şevḫ ve zevḫ sebebiyle ḫarāretli ciğerinden bir āh-ı serd çekti. Bir şahş-ı ma'rūf soḫaḫtan geçmekte idi. Bu āh şadāsını işitip dam üzerinde Hāzret-i Hudāvendigārın 'illetini işitiñiz dedi. Zāt-ı ḫazretleri daḫi sā'ikā-i ḡayret ile eğilip “Baḫalım 'illet kime vāḫi' olur.” buyurdular.

Taḫdīr-i Rabbānī ile o şahş bir 'illete giriftār oldu. Ve 'illet-i mezkūre temādī edip tedāvisinden 'āciz ḫaldı. Bir müddet sonra Hāzret-i Hudāvendigārın infi'ālī hātırına gelip bu ḫastalığın sebebi onların hātır-ı şerīfleriniñ infi'ālinden ileri geldiğini bilerek ḫalkıp zāt-ı ḫazretlerine gitti, tevbe ve istiḡfār ile meşgūl oldu. Tevbesi maḫrūn-ı isābet olmakla o marāz ondan zā'il oldu.

«88» [101] Emīr Muḫammed Sekürcī naḫl eyledi ki; Hāzret-i Hudāvendigārın irtiḫāllerinden sonra şehzāde “Keyḡatu” Aḫsarāya gelip ümerā ve etrāki da'vet için

Konya'ya elçi gönderdi. Arnavurtlardan bir kaç kimse küstahlık edip elçiyi katl ettiler. Bu hâl pâdişâhın sem'ine vâsıl olduĢta 'azîm-i ğağab edip bi'l-cümle 'asâkiriñ Konya'ya giderek şehri muhâşara etmelerini ve feth ettiklerinde ahâlisini katl edip nahb ve ğâretle meşĢul olmalarını fermân eyledi. O eşnâda ümerâdan hiçbirisi o ğağabın def'ine muvaffak olamayıp bi'z-zarûri işi cereyân-ı tabi'isine bıraktılar.

Konya ahâlisiniñ ve zay' u şerîf cümlesi o fitneniñ vukû'ından meşûş oldular. Hazret-i Hudâvendigâra şıgınmaĢtan başka çâre-i istihlâş göremeyip kâffesi türbe-i şerîfe giderek girye ve zârî ve tazarru' eylediler. KeyĢatu o havâliye muvâşalat eyledikte gece Hazret-i Hudâvendigârî rû'yâsında gördü. O şûretteki heybet-i 'azîm ile kûbbe-i şerîflerinden dışarıya çıkıp şehriñ kenârına gelerek destârlarını çözdüler. Ve şehriñ etrâfına dolayıp düĢümler.

Ba' dehu KeyĢatu'nun nezdine gelip parmaklarıyla boĢazını şıkıp *“Ey Türk! Ey Türk! Bu fikir ve hareketten vazgeç yoksa cânını kurtaramazsın.”* buyurdular. KeyĢatu uyanıp ümerâsını ve muĢarriblerini çağırđı. Huzûruna gittikleri vakitte onu lertzân ve hâ'if buldular. Sebebini şorduklarında rû'yâsını söyledi. MuĢarribân hep bir ağızdan dediler ki: *“Biz bu ma'nâyı düşünür ve lakin havfımız sebebiyle 'arz edemiyor idik.”* Ondan sonra 'asâkiriñ rec'atlarına fermân olundu. Gündüz olunca KeyĢatu bi'z-zât türbe-i muhahharanın ziyâretine gidip bir çok kûrbanlar kesti. Türbe-i şerîfe mürettebâtına şadaĢât-i bî-hadd işâr eyledi.

«89» Hazret-i Hudâvendigâr tıraş olmak için hamâma gittiklerinde ekşer aşhâb hâzır olarak kesilen saç ve şakallarını teberrûken taĢsîm ederler idi. Bir fakîr-i za'îf hamâmın bir köşesinde oturmuş, harekete mecâli yok idi. Hâtırından geçti ki: *“Aşhâb baña dahî teberrûken ondan vermiş olsalar ne olur idi.”*

Derhâl Hazret-i Hudâvendigâr bir miĢdârını toplayıp o şahşa yolladı. Ve o 'azîz bu kerâmet-i laîften dolayı 'arz-ı ta' zîm edip hazretiñ müridânından oldu.

«90» [102] Hâzret-i Hudâvendigâr hâkân keşret-i mürâca‘ından melûl olunca hââmâma gider ve hââmâmda dağı Şu mahzenine girer idi. Bir defa‘a yine Şu mahzenine girip üç gün üç gece orada tevâlî-i tecelliyât ve tetâlî-i bâriqâta müstağrak olmuşlar idi. Üç günden Őoñra Çelebi Hüsâme‘d-dîn hâzretleri tazarru‘-ı keşir ile dışarıya çıkmalarını istid‘â eylediler. Çelebi hâzretleri Cenâb-ı Hudâvendigârın mizâc-ı şeriflerini gâyet za‘îf gördü ki gözyaşının damlaları yanağları üzerinden aktı. Ondan Őoñra “ *Hudâvendigârım mizâc-ı şerifinîz bi-gâyet za‘îftir. Eğer bu bî-çârelerinî istifâdesiçün takviye buyursañız ne olur.*” Dedi. Hâzret-i Hudâvendigâr buyurdular: “*Ey Çelebi! Dağ bu kadar cesâmeti ile tecellî-i celâliye tahammül edemedi. Benim miskin ve za‘îf olan tenim üç gün üç gece on yedi kere Şa‘Şa‘-i âfitâb-ı celâl ve bâriqât-ı envâr-ı cemâle naşıl tahammül eder.*”

«91» Şeyh Şelâha‘d-dîn Zerkûb-ı Konevî qaddesa’llâhu sırrahu’l‘azîz hâzretleriniñ mürîdlerinden birisi hikâye etti ki; bir vakitte ticâret maqşâdıyla İstanbul tarafına gittim. Vakt-i ‘azîmette Hâzret-i Hudâvendigâr qaddesa’llâhu sırrahu’l‘azîz efendimizin dest-i şeriflerini takbîle gittim. Tenhâda baña emrettiler ki: “*İstanbul’a gittiğîn vakitte şehrin civârında bir kırye vardır. O kıryede mevcûd kiliselerin en büyüğü olup kıryenin şol cihetinde bulunun kiliseye git ve ortalık tenhâ olunca kıpıyı çal. Râhiblerin re’isine selâmımı teblîğ eyle.*”

Vakta ki tay-i menâzil edip o cânibe vâşıl oldum. O kıryeyi arayarak mezkur kiliseye gidip beldenin ekâbir ve ruhbânları dağıldıktan Őoñra o râhibin huzûruna çıkarak Hâzret-i Hudâvendigârın selâmını teblîğ ettim. Ayağa kalkıp bi’l-mukâbele secde-i ta‘zîm ve perestiş-i ferâvân eyledi. Ben de ta‘accüb ve tahayyürde kaldım. Zîrâ Hâzret-i Hudâvendigâr aşlâ bu tarafı teşrîf buyurmamışlar ve ‘inde’l-tafahhüş anlaşıldığına göre bu şahış dağı aşlâ o tarafa gitmemiş idi. ‘Acabâ bunun zâmnında ne kerâmet zühür edecektir dedim.

Ve'l-hāşıl şahş-ı mezbûr benim haqqımda ibzâl-i ikrâm ederek alıp hücre sine götürdü. Ve hücrenin kapısını arkasından muhkem kilitledi. Ondan sonra envâ' ı ta'âm getirdi. Yedik ve o eşnâda bir rahle üzerine mevzû' bir muşhaf gördüm. Bunun üzerine râhib baña dedi: *“Ma'lûmuñ olsun ki ben müslümanım ve bu hücrede [103] tilâvet-i Kurân-ı mecîd ve edâ-i şalât ile meşgûl olurum ve bu vilâyette hiçkimseniñ bu hâle vukûfu yoktur. Ve benim bu vilâyetteki şöhet ve 'izzetim haddeden efzûndur. Şimdi benim bu sırrımı bu vilâyette fâş etmeyeceğîne yemîn etmelisin.”*

Ve şevk-i 'ahidden sonra namâz kıldık. Vakt-i 'aşr eriştikte kalkıp dışarıya çıktı ve kapıyı yine dışarıdan kilitleyip 'ibâdetgâha gitti. Ben bir zamân oturdum. Cânım şıkıldı ve o hücrelerin içinde her tarafa nazar ediyordum. Odanın bir köşesinde bir perde aşmış gördüm. Perdeyi açtım, Hazret-i Hudâvendigârı gördüm ki bir köşede ser-i mübâreklerini dizleri üzerine koyup murâkıb²¹⁹ oturmuşlar idi. Bî-hadd-i hayret ve dehşet-i 'azîme ducâr oldum. Gözlerimi silip tekrâr nazar ettim. Yine onların cemâl-i mübâreklerini gördüm. Tâkatım tâk oldu. Na'ra urup kendimden geçtim. Bir zamândan sonra 'aqlım başıma geldi. Râhibi gördüm ki gelmiş elimi ayağımı oğuyor. Bunun üzerine dedi: *“Bî-vâkt olarak urduğun na'ra ne idi? Beni rûsvay mı etmek istiyorsun? Bu kadar müddet evliyâ'ullâha mülâzemet ettiñ sende kuvvet-i nefis bundan ziyâde olmak lazımdır.*

Ma'lûmuñ olsun ki zât-ı hazretleri her vâkit bir kere burayı teşrîf edip beni müşerref kılarlar. Zât-ı hazretlerinden o kadar tağyîr-i şûrete icâzet istediğim hâlde icâzet vermediler. Belki bu libâsta İslâmiyeti muhâfâza etmemi emir buyurdular.” Ertesi günü şehir vaktinde baña yol verdi. Ve bir miqdâr akçe i'tâ' eyledi. Ve tekfura hitâben bir de tavsiye-nâme yazdı. Tekfuruñ sarâyına gidip mektûbu gösterdiğimde derhâl beni i'zâz-ı tamâm ile tekfuruñ nezdine götürüp oturtular. Ve râhib ile olan ma'ârif-i sâbıkamızı şordular. Mûmâ-ileyh ile ma'ârifemiz kadîmdir dedim. Dışarıya çıktığımda baña bir hâdim ta'yîn ettiler. Orada kaldığım müddetçe esbâb ve levâzımımı müheyyâ eylediler ve benim

²¹⁹ **Mürâkâbe:** Kulun bütün hâllerinden Rabb'inin haberdâr olduğunu bilmekle da'im olması hâlidir. Age, s.88

vermekliğim ĩcāb eden bi'l-cümle rüsūmu afv ettiler. Ve memleketlerinden çıktığım vağıt baña rehber terfık eylediler.

«92» Bir gün Hāzret-i Hūdāvendigār geziniyorlar idi. Celāle'd-dīn Ferīdūn rahmetu'llāhu 'aleyh aşhābdan bir tã'ife ile bir çardađta Sultān Veled řaddes'llāhu rūhahu'l-'azīz hāzretlerinin hūzūrunda oturup uzaktan zāt-ı hāzretlerinin gezmelerine bakıyorlar idi. Bir iş için o hāzrete nezr etmiş olan yabancı bir beđ murādı hāşıl olduđtan [104] sonra bir kese altın alıp hūzūr-ı řerīflerine geldi. Ve onuñ řabūlü için o hāzrete and verip altınları āstīn-i mübāreklerine dōktü. O şahış ğā'ib olduđta Hāzret-i Hūdāvendigār derhāl onlarıñ cümlesini dōküp gitti. Cemā'at-i aşhāb arķalarından gidip meblađ-ı mezbūru toplayarak bir müddet vech-i ma'ışetlerine řarf ettiler.

«93» Bir gün Hāzret-i Hūdāvendigār semā' da kerem olup bir hālet-i acībe ile hareket buyurur idi. Bir taraftan ser-hoşuñ biri çıkıp semā'-ı mestāneye başladı. Merķūm kendini Hāzret-i Hūdāvendigāra çarptıkça ol hālet-i řerīfeden rücū' ederler idi. Aşhābtan bir kaç kimse onu tutup teb'īd ettiler. 'Arbede zuhūr etti. Onu incittiler.

Hāzret-i Hūdāvendigār o zāta darılıp buyurdular ki: “*Şarābı o içmiştir ser-hoşluğunu siz ediyorsuñuz.*” Onlarıñ kemāl-i hāllerini bundan kıyās etmeli.

«94» Bir gün Hāzret-i Hūdāvendigār hamāma gitmiş idi. Aşhāb da berāber idiler. O eşnāda Hāzret-i Hūdāvendigār bir hālvete girip bir çok zamān durdular. Müddet-i mekşleri haddeden geçti. Ne hālde olduđlarını añlamak için Celāle'd-dīn Ferīdūn hālvet kapısına geldi. Hālvetiñ kāmilen onlarıñ vücūd-ı mübāreklerinden māl-a-māl olduđunu görüp o hāliñ dehşetinden a'zāsına lerze düşerek bī-hūş oldu.

«95» Celâle'd-dîn Ferîdûn'un kâdimen âşinâlarından bulunan tüccârdan bir tâ'ife ülfet târîkiyle onun huzûruna geldikçe hakkında izhâr-ı muhabbet ederler idi. Bir müddet onun râh-ı fakrda 'aşk ve ihlâşını müşâhede ettiler. Hâzret-i Hudâvendigârın muhabbeti onların göñüllerine de sirâyet edip bu hâl onların âzâdlıklarına sebep oldu. Celâle'd-dîn Ferîdûn'a takrîr ettiler ki: *"Biz keşret-i taleb-i dünyâdan ve mâl çokluğundan bıktık. Dünyâyâ müte'allık olan ârzûdan göñlümüz şogudu. İstiyoruz ki bizim için Hâzret-i Hudâvendigâra rehberlik edesin. Tâ ki biz de o hâzretiñ mürîdi olalım."* Ve Hâzret-i Hudâvendigâra göstererek ne emir buyururlarsa onun mücibince şarf etmeleri için mâllarının kâffesini bir puşulaya yazıp müşârun ileyhe verdiler. Bu ma'nâ onun re'yine muvâfık gelmemekle berâber fi'l-hâl [105] kalkıp Hâzret-i Hudâvendigâra gelerek şûret-i hâli tamâmiyle 'arzeyledi. Hâzret-i Hudâvendigâr 'adem-i hoşnûdu ile kalkıp ibriki alarak kadem-hâneye gitti. Ve bir çok zamân mekş buyurdular. Cemâ'at-i tüccârın intizârı haddeden geçtiğinden Hâzret-i Hudâvendigârın mukrîlerinden bulunan Mevlânâ Sirâce'd-dîn hâzretlerinden kadem-hâneye gidip cemâ'atın keyfiyet-i intizârını 'arz eylesesini istid'â ettiler. Vaktâ ki müşârun ileyh kadem-hâne kapısına geldi.

Onların bir köşede durduklarını gördü. Tâ'ife-i mezkûrenin intizâr etmekte olduğunu ihbâr etti. Hudâvendigâr buyurdu ki:

"Ey Sirâce'd-dîn! Biz nerede, dünyâ nerede, bu necâsâtın koşusu bütün dünyâ ve ehl-i dünyânın koşusundan burnuma daha iyi gelir. İcâb eder ki bu cemâ'ate i'tizâr edip diyesin ki; "Eğer maflûbuñuz, râh-ı Hâkık ise mâlîñızı kendi elîñiz ile şarf ediñiz." Vallâhu a'lem.

3.4.3.18. Hâzret-i Hudâvendigârın Civâr-ı Rahmet Perverdekâra İntikâli Beyânıdır

«96» Mecmû'-ı vücûd hikmet-i Rabbânî ile dört 'anaşır-ı mütezâdeden terkiib etmiş ve bu dört 'anaşırdan her bir cevherin tab' ve hâşiyeti dâ'imâ kendi aşl ve merkezlerine müteveccih bulunmuş olduğundan yekdiğeriyle mütenâzi' dirler. Ba'zen bu dört 'anaşırdan şuyun ruḡbeti galebe edip cerâğ-ı harâreti munṭafî kılar ve ba'zen harâret-i tabî' at ev' iye-i

ruḥūbeti ahrāk eder. Ve ba‘zen hevā-yı terkīb-i ḥākī ta‘cīn-i aṣlīden perākende eyler. Ve ba‘zen mizāc-ı ḥākī üzere bulunan yebūsetiñ keşreti mecmū‘-ı terkibi müteḥallil kılar. Ve lakin nūr-ı ḳudsūñ feyzi olan rūḥ kendisinde bulunan leṭāfet ve i‘tidāl-i aṣlī ḥasebiyle bunlarıñ cümlesini ḥadd-i i‘tidālde tutar faḳat o daḥi ‘ālem-i ‘ulvīden bu sarāy-ı suflīye nüzūl ederek emr-i perverdekār-ı bīcūn ile ḳayd-ı tende ḳalmış olduğundan dā‘imā ‘ālem-i aṣlīniñ ārzūsundadır. Bu vücūdda irāde-i Ḥaḳḳ ḥāşıl olduğu vāḳit eğer ehl-i rūşt ve sa‘ādetten olur. Ve müddet-i ḥayātta şeref-i nefis ve kemālāt-ı ḳuds ḥāşıl edip ḳābil-i tecelliyāt olursa (إِرْجِعْ إِلَى رَبِّكَ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً)²²⁰ nidāsı kūş-ı hūşuna vāşıl olduğta ‘ācilen bu muḥit-i ḥākten ḳubbe-i eflāke pervāz edip (فِي قَنَادِيلِ الْعَرْشِ عِنْدَ مَلِكٍ مُفْتَدِرٍ)²²¹ Ya‘ni “Melīk-i muḳtedir ‘indinde ‘arşın ḳandilleri içinde” mütemekkin olur ve eğer ehl-i [106] şeqāvetten olur ve zamān-ı ḥayātta tabī‘at gülesi ve şehvet-i esir olarak ayağını cadde-i şerī‘attan ḥārice ḳoyup hevā-yı dūnyāyı sarāy-ı ‘uḳbā üzerine ve rızā-yı şeyṭānı ḥoşnūdī-i Raḥman üzerine (نَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ ذَلِكَ) ihtiyār eder ise rūz-ı ecel ve vāḳt-i mev‘ūd eriştiği gün ferādīs-i ‘arşa uçmaḳ ister ise de ‘avārız-ı tabī‘atıñ ihātası ve cism-i keşife olan muşāḥabeti sebebiyle ‘ālem-i aṣlīye pervāz edemeyip onu ‘ayn-ı berzaḥta²²² muḳayyed kılarlar.

Binā‘en‘ aleyh erbāb-ı ‘aḳla yaḳīnen ma‘lūmdur ki bir adam aṣlā te‘şīrāt ve hevācis feleği ve nefsanīden maḥrūs ve maşūn olamaz ve dā‘imā ḳuvvā-yı beşeri bu terkībden tecerrüd iḳtizā eder. Ḥattā eğer bu vücūduñ beḳası mümkün olsa idi i‘dal-i mizāc ile muttaşif olan efḍal-i mevcūdāt ve ekmel-i kā‘ināt-ı ‘aliye efḍalü’ş-şalavāt efendimiz ḥazretleri ṭavl-ı ‘ömr ile kāffe-i nāsdan mümtāz olurlar. Ve kendileri de dā‘imā Ḥaḳḳ’tan beḳā-yı nefis ṭaleb buyururlar idi. Lakin nūr-ı ma‘rifet ve ‘ilm-i nübüvvetle teyaḳḳun buyurdular ki likā’-i cemāl ve celāl-i subḥānī ‘izz-i şāne ve ‘aḳam-ı burhānuhu bu vücūda mümkün olmaz ve bu hey‘et-i keşif-i muḥit-iñ terkibi likā’-i laṭif-i laṭif-iñ müşāhedesini muḥit olamaz belki bu ḥal‘et-i nef‘ ve zarar-ıñ zūhūru ḥayr ve şerriñ tefriḳi için peydā olduğunu ve bu ‘ālem-i fānī o ‘ālem-i bāḳīniñ tarlası bulunduğunu bilmiştir. Zīrā (الدُّنْيَا مَزْرَعَةُ الْآخِرَةِ)

²²⁰ “Ey huzūra kavuşmuş insan! Sen O’ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir.” El-Fecr-28 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.593

²²¹ “Yüce Allah’ın huzûrunda Hakk meclisindedirler.”/ El-Kamer-55 Age, s.530

²²² **Berzah:** Mücerred ma’nâlar âlemiyle maddî cisimler âlemi arasındaki âlemdir. İbâdetler o âleme vâsil olunca, oraya münâsib bir şekil alırlar. Ayrıca bu âlem hayâl-i munfasıldan ibârettir. Cürcânî, age, s.48

Ya‘ni “Dünyâ âhiretiñ tarlasıdır.” Tâ ki şebb-i cehâlette zemîn-i dünyâyâ her ne ekmiş iseñ âhiret gününün şabâhında bu nihâliñ şemeresini hemân müşâhede edersin. Nitekim Hazret-i Hudâvendigâr buyururlar:

درخت و برک بر آید ز خاک و این کوید

که خواجه هر چه بکاری ترا همان روید

Terceme

Dıraht ve berk-i zeminden çıkıp bunu söyler

Efendi her ne ekerseñ onu biçersin sen

Her kime devlet-i ebedî kâ‘id ve sa‘âdet-i sermedî zâ‘id olursa sefer-i âhireti mülâhaza icâb ettiğini bilir ve şüphesiz o tarîkiñ zâd ve levâzımını tedârik ederek dâ‘mâ cem‘-i zaḥâ‘ir-i ḥasenâtta kâşır olmaz ve bu vücūd-ı ‘âriyetten çıktığı ve bu sarây-ı fenâdan dâr-ı beḳâyâ rıḥlet eylediği vakit kâim ve murâdına göre bir menzil ve meşke‘in-i ‘alâ-i sūrur-ı müteḳâbilin tertibiyle müterettib bir dergâh görür ve eğer ne‘uzubillâh bu sarây-ı sūruruñ ğurūruyla maġrūr olup ḥayvânlar gibi mür‘â-yı dünyâda bî-ḥaberâne onun müşteheyâtıyla meşġûl bulunmuş [107] ise yarın ‘arşa-i hâviye-i caḥîmiñ odunu olup ibdâ‘ü’l-ebedin pâ-yı emeli ḥabs-i ḥızlânında bağlanarak (فَوَا أَسْفَاهُ وَأَخْجَلَّتَاهُ) diye feryâd eder. İşte bu sebepten dolayı enbiyâ ve evliyâ dolayı ‘aleyhimü’s-selâm bu zerrîn-i ṭâḳ ve eyvâna ve serâ-yı perde-i rengine aşlâ iltifât etmemişlerdir. Tâ ki onun ğubâr-ı şühûtu ve ‘âr-ı ‘aybı onların dâmen-i mu‘âmelelerine müteşebbiş olmaya ve dâ‘imâ ḥazret-i ‘izzetten fenâ-yı vücūd ve seferdârü’l- ḥalvedi taleb etmişler ve ‘âlem ve ‘âlemiyânide oña terġîb ve taḥrîz eylemişlerdir. Nitekim Hazret-i Hudâvendigârımız ḳaddesa’llâhu sırrahu’l-‘azîz esrâr-ı mevti beyân ḥuşûşunda buyurmuşlar ve tatlı burhânlar ve rengin mişâller ile onun acılığını bütün ‘âşıkların dimâġına tatlı göstermişler ve mevt ḳorḳusundan emîn etmişlerdir. Böyle buyururlar:

رخت ببالای فلک می بری

ای که ازین تن قفص می پری

چند ازین زندگی سر سری

زندگی تازه به بین بعدازین

مرک حیاتست و حیاتست مرک عکس نماید نظر کافری
خانه تن کرشکند هین منال خواجه یقین دان که بزندان دری

Terceme

Ey kafes-i tenden uçan yār-ı cān Rahtıñı eflāke ederseñ resān
Tāze hayāt gör de yaşa ba‘ dezīn Serseriyāne yaşamağtan uşan
Mevt hayāttır ve hayāttır ölüm Kāfir onuñ ‘ aksini eyler kemān
Ger yıkılırsa ten evi ağlama Maḥbesiñi yıqtıñ efendi inan
Ve dīger bir gāzelde buyururlar:

Beyt

در پرده خاك ای جان عیشی ست به پنهانی
و اندر تنق غیبی صد یوسف کنعانی

Terceme

Bu perde-i ḥākīde bir gizli ma‘ īşet var
Var perde-i ḡaybīde yüz Yūsuf-ı Ken‘ ānī
Ve dīger bir maḥalde buyururlar:

چگونه بر نپرد جان چواز جناب جلال
خطاب لطف چو شکر بجان رسد که تعال

Terceme

Naşıl ki uçmaz o cāna gelince ḡanat gibi
O dem Cenāb-ı Celāl’den ḥiṭāb-ı luṭf-ı te‘ āl
[108] Ve dīger bir maḡāmda buyururlar:

Beyt

تو مثال ذوالفقاری تن تو غلاف چو پین
اکر آن غلاف بشکست تو شکسته دل چرائی

Terceme

Kılıca şebîh-sîñ sen bu teniñ de tahta kıdır
O kınıñ kırılmasından niye dil-şikestesîñ sen
Ve yine buyururlar:

کر بشکند این جامم من غصه نیاشامم
جامی دیگر آن ساقی در زیر بغل دارد

Terceme

Bu camımı ger kırsa ben ğam yemem ondan hîç
Koynunda o saķîniñ bir başķa ķadeķ vardır
Kendime yakîñ ve vüśuklarıñıñ beyânı ĥuşuşunda diğerk bir ğazelde buyururlar:

Şi'r

دشمن خویشم و یار آنکه مارامی کشد
غرق دریائیم مارا موج دریا می کشد

Terceme

Kendime ĥaşmım bizi ķatl eyleyendir dostumuz
Ġarķ-ı deryâyız bizi emvâc-ı deryâ öldürür
Ve diğerk bir ğazelde ‘âşıklarıñ mevtini beyân ĥuşuşunda buyururlar:

Beyt

عاشقانی که با خبر میرند	پیش معشوق چون شکر میرند
از الست آب زندگی خوردند	لاجرم شیوه دیگر میرند
تو کمان می بری که شیران نیز	چون سکان از برون در میرند

Terceme

Şeker-veş pîş-i dilberde 'ölürler	Haber geldikte sen 'uşşâkı gör ki
Onuñçün tarz-ı dîgerde 'ölürler	İçip bezm-i elestte âb-ı haydan
Seg-i âsâ-yı hâric-i derde 'ölürler	Şanırsıñ sen ki arslanlar da öyle

Ve yine dîger bir gazellerinde beyân buyururlar:

هر که بمیرد شود دشمن او دوست کام
دشمنم از مرك من کور شود و السلام

[109] Terceme

Hep ölen adamlarıñ düşmeni mesrûr olur
Öldüğüm anda 'aduvlar kör olur ve's-selâm
Ve yine buyururlar kıddes'llâhu sırruhu:

Şi'r

چون نعره الصلا بر آید
ما رقص کنان زدر در آئیم

Terceme

Eş-şalâ na'rası geldikte hemân
Gireriz biz kapıdan rakş-ı kenân

«97» Hâzret-i Hudâvendigârımızîñ ‘azzâma’llâhu zikrihu esrâr-ı mevtiñ beyânına dâ’ir buyurmuş oldukları bu nev‘ kelâmlarına ta‘accüb eylerim. ‘Acabâ emsâli onlardan evvel veyâ soñra hîçbir kimse tarafından söylenebilmiş midir?

Âfitâb-ı pür-tâb-ı velâyetleri (كُلُّ شَيْءٍ يَرْجِعُ إِلَى أَصْلِهِ) mûcibince mağrib-i âhirete ğurûba ve şehbâz-ı rûh-ı muṭahharları ‘âlem-i kudse pervâze qarîb olduĝta Konya şehrinde kırk gün kadar zelzele vâkı‘ oldu ve žay‘ ve şerîf bi’-cümle ahâli bu hâdişeniñ vuķû‘ından ve o kazânîñ nüzûlünden şasırp perîşân olarak müttefikēn Hâzret-i Hudâvendigârımıza geldiler ve sebebini istifsâr edip o muşîbetiñ def‘ine derûn-ı hümâyunlarından himmet niyâz ettiler. Ve Hâzret-i Hudâvendigâr zebân-ı şeker-bârlarını açıp buyurdular ki: *“Göñüllerini cem‘ ediniz ki zemîn açılmıştır ve yağlı bir loĝma ister; qarîben ârzûsuna nâ’il olur ve beliiye de sizden kalkar.”* Ve bu eyyâmda bu ĝazeli beyân buyurdular rağıya’llâhu ‘anhu:

Ebyât

با این همه مهر و مهر بانی	دل میدهدت که خشم رانی
وین جمله شیشهای جانرا	در هم شکنی به لن ترانی
در زلزله است دار دنیا	کز خانه تور خت می کشانی
نالان ز تو صد هزار رنجور	بی تو نریند هین تو دانی

Terceme

Bütün bu mihr ile ey yâr-ı maķbel	Verirler hışm-rânlıķçün saña dil
Karıştırdıñ bütün cân şîşelerini	Şikest ettiñ bi-hükm “len terâni”
Yerinden oynadı bu dâr-ı dünyâ	Ki naķl etmek için sen evden eşyâ
Olur, nâlende yüz biñ hastasından	Yaşarlar mı bilirsîñ ölmeseñ sen [110]

Ve o eşnâda daĝı bir kaç gün kırmızı ferâce giydiler ve bu ĝazeli beyân buyurdular rağıya’llâhu ‘anhu:

Ebyât

ترک من خرابی شب کرد مبتلا کن	روسر بنه ببا لین تنها مرا رها کن
خواهی بیا ببخشا خواهی برو جفاکن	مائیم موج سودا شب تا بروز تنها
ای زرد روی عاشق تو صبر کن وفا کن	بر شاه خوبر و یان و اجب وفا نباشد
پس من چگونه کویم آن درد را دوا کن	در دیست غیر مردن کانرا دوا نباشد
با سر اشارتم کرد که عزم سوی ما کن	در خواب دوش پیری در کون عشق دیدم
از برق آن زمرّد هین دفع اژدها کن	کر اژدهاست در ره عشقی ست چون زمرّد
تاریخ بو علی کو تنبیه بو علا کن	پس کن که بی خودم من گرتو هنر فزائی

Terceme

Gît yaştığa başıñ koy yalñız bırağ beni sen
 Ben mesti hâl-i sihrinde terk-i ibtilâ et
 Biz mevc-i ‘aşkız ey yâr şebden nehâra tenhâ
 İster gelip kerem kıl ister gidip cefâ et
 Sulţân-ı hûb-rûyân mecbûr değil vefâya
 Ey zerd-i rûy-ı ‘âşık sen şabr edip vefâ et
 Mevtiñ sevdâsı derdtir yoktur o derde dermân
 İmdi ne söyleyim ben o derde sen devâ et
 Dün gece kûy-ı ‘âşkta bir pîri ẖ ‘âbda gördüm
 Başıyla remz eder ki nezdimde aḥz-ı câ et
 Ger varsa yolda ejder ‘aşq oldu zümrüd-âsâ
 O zümrüdün şu ‘â‘ından def‘-i ejderhâ et
 Elverdi bî-hûdem ben görsün hüner- fezâ señ

Baḥş ile bu ‘alādan tez gir bu a‘lā et

Bu ḥālden şoñra mizāc-ı şerīflerine bir kırğınlık ‘arız oldu. Bi’l-cümle ekābir gece gündüz ‘ıyādetlerine geldiler.

Vaḳitleriniñ Calinus’u olan Mevlānā Ekmele’d-dīn [111] ve Ġāzanferī mu‘ālece ile meşğūl oldular. Her defa‘asında müttefiken onların nabż-ı mübāreklerine bakıp teşḥīş-i marāż için ḥāne ḥalkıyla dışarıya çıkarak kütüb-i ṭıbbā mürāc‘at ederler ve yine fi’l-ḥāl tedkīk için zāt-ı ḥāzretleriniñ tekrār nabızlarını mu‘āyene eylerler ve başka bir ḥastalık müşāhede ederler idi. Bir kaç gün böyle vāḳi‘ olup ‘ākıbet ḥastalıklarının teşḥīşinden ‘aciz kaldılar ve nihāyet kendi ḥāllerinden ḥaber vermelerini Ḥāzret-i Ḥudāvendigārdan istirḥām ettiler. Talepleri is‘āf ve ḳabūl buyrulmayınca ser-rişteniñ cānib-i āḥire olduğunu ve zāt-ı ḥāzretleriniñ maṭlūbları ‘ālem-i dīgere ‘azīmet ettiğini bildirdiler. Te’essūf ve telehhūf-i tamām ile zamān-ı ihtiyārı elden bırakıp ḥūnāb-ı ḥasreti ruḥsārlarından müteḥayyirāne aḳıttılar.

Nihāyet altı yüz yetmiş ikinci sene-i ḥicriyesi cemāziyü’l-āḥiresiniñ beşinci pazar gününe müşādif şitā faşlının ibtidāsında taḳrīr-i ḥaḳāyık ve ma‘ārif buyurdıkları ešnāda ġurūb-ı şems vaḳtinde onların āfitāb-ı celālleri maġrib-i ‘ālem-i ḳudse ġurūb eyledi. Birdenbire vāzī‘ ve şerīf ‘azīz ve faḳīr, bīgāne ve āşinā, mü’mīn ve tersādan bir feryād ḳoptu; elbiseler çāk ve gözler nümāk oldu. Ve başlara topraklar saçıldı. Ġalgala ve feryādtan her taraf titredi. Ḥūnīn-i gözyaşlarından rūy-ı zemīn rengīn oldu. Her nerede göñlü yanmış bir mecrūḥ var ise dil-i kebāb ve dīde-i pūr-āb ile mużṭariben bu beyitleri okudu:

Ebyāt

چرا بر سر نریزم هر زمان خاک

فر و رفته ب خاک آن مهر افلاک

چرا چون ابر نخروشم بزاری

پریده از چمن کبک بهاری

چرا روزم نکر دد شب بدین روز

فرو مرده چراغ عالم افروز

Terceme

Ğurûb etti zemîne mihr-i eflâke Naşıl ki saçmayım ben başka hâk
 Bahârîñ göñlüñü uçtu çemenden Şehâb-ı âsâ niçin yaş dökmeyim ben
 Yazık sevindi çerâğ-ı ‘âlem-efrûz Niçin şeb olmasın şimdi baña rûz

O gece zât-ı hâzretleriniñ techîz ve tekfîn işleri ihzâr kılındı. Ertesi gün şabâhleyin na‘ş-ı mübâreklerini kaldırdılar. ‘Âşıklar ve ğamlı olan yanıklar şaf şaf [112] ve takım takım, ‘üryân olarak ve yüz biñlerce nevha ve zârî ederek öñden ve arқadan geçtiler. Büyük ve küçük ve Konya’da hâzır bulunan memleketiñ bi’l-cümle halkı o cenâzede işbât-ı vücûd edip o muşîbet ve ğama iştirâk eylediler. Her maḥalle ve pazarda tabutu nevbetle nakl için ‘âmme-i ḥalâyîka takşîm ederler ve nüvvâb-ı saltanat ve ümerâ na‘ş-ı kaldırıp kılıç ve şopalar ile ahâliyi teb‘îd eylerler idi.

Büyük bir ğalebelik ile akşâm namâzına yakın muşallâya eriştirdiler. ‘Âdet olduğı üzere mu‘arrif öñe geçip Şeyḥ Şadre’d-dîn Konevî kıddise sırruhu için *“Buyur melikü’l-meşâyih”* dedi. Mevlânâ Ekmele’d-dîn Tabîb daḥi *“Mu‘arrif edebi muḥâfaẓa et zîrâ melikü’l-meşâyih-i ḥaḳîkî Ḥazret-i Mevlânâ idi ve rıḥlet buyurdu.”* dedi. Vaktâ ki Şeyḥ Şadre’d-dîn cenâze namâzını edâ için öñe geçti. Nâgâh bir şehka urup bî-hûş oldu. Kaḍı Sirâce’d-dîn rahmetu’llâhu ‘aleyh öñe geçip imâmet buyurdu. Şeyḥ Şadre’d-dîn’den keyfiyet-i şehkayı su’al ettiklerinde dedi ki: *“Öñe geçtiğim esnâda şûret-i melâ’ikede bir tâ’ife gördüm ki şaf bağlayıp namâz ve ziyâret ile meşğûl olurlar. O ḥâliñ heybetinden ‘aḳlım zâ’il oldu.”*

«98» Kırk gün kadar bi’l-cümle ekâbir ve aşâğir türbe-i muḳaddesiñ ziyâretine hâzır oldular. Nitekim Sulṭân Veled kıddesa’llâhu rûḥahu’l-‘azîz kendi nâmesiniñ ibtidâsında buyururlar:

بود نقلاں آن شه فاخر	پنجم ماه در جماد آخر
ششصد از عهد هجرت احمد	سال هفتاد و دوبده بعدد
کشت نالان فلك دران ماتم	چشم زخمی چنین رسید آن دم

مردم شهر از صغیر و کبیر	همه اندر فغان و آه و نفیر
دیهیان هم زرو می و اتراک	کرده از درد او کریبان چاک
بجنازه همه شده حاضر	از سر مهر عشق نه از پی بر
اهل هرز هتی برو صادق	قوم هر ملتی بر و عاشق
کرده اورا مسیحیان معبود	دیده اورا جهود خوب چو هود
عیسوی گفته او ست عیسی ما	موسوی گفته او ست موسی ما
مؤمنش خوانده نورو سر رسول	گفته است او عظیم سر نغول
همه کرده ز غم کریبان چاک	همه از سوز کرده بر سر خاک
همچنان این کشید تاچل روز	هیچ ساکن نشدد می تف و سوز
[113] بعد چل روز سوی خانه شدند	همه مشغول این فسانه شدند
روز و شب بود گفت شان همه این	که شدآن کنج زیر خاک بزمن

Terceme

Beş idi şehir-i cemād-i āḥir	İntikāl etti o şāh-ı fāḥir
Altı yüz yetmiş ikinci senesi	Hicretiñ oldu bu bir demdemesi
Böyle bir çeşm-i zaḥmla ol dem	Feleği eyledi giryān-ı mātem
Büyüğü küçüğü şehriñ cümle	Eyledi āh ve fiğānlar ğamla
Köylüler hem daḥi Rūm ve Etrāk	Etiler dertle giribānlar çāk
Na‘ şına cümlesi etmişti şitāb	‘ Aşktandı, değil ümīd-i şevāb
Ehil her nüzhet oña hep şādık	Cümle milletti o nūra ‘ aşık
‘ İsevīler onu etmiş ma‘ būd	Hep cuhūdlar onu bilmiş idi Hūd
‘ İsevī derdi odur ‘ İsāmız	Müsevī derdi odur Mūsāmız

Mü'mînîn derdi odur sırr-ı resûl Söylemiştir o 'azîm sırr-ı niğûl
 Ettiler ğamla girîbânlar çāk Şaçtılar başlarına cümlesi hāk
 Böylece geçti tamâmen kırk rûz Sâkin olmazdı bir ân hîç teff ve söz
 Kırk gün oldukça dağıldı herkes Hep bu efsâneye oldu mu'akis
 Gece gündüz bu idi hep sözler Hâke gitti esef ol kenz-i güher

Ve melikü'l-üdebâ Bedre'd-dîn Yahyâ hâzrete merşiye olmak üzere bu iki beyti inşâd buyurdu:

Beyt

یا جیب که در ماتم تو چاک نشد کو دیده که در غم تو نمناک نشد
 بهتر ز توئی در شکم خاک نشد سو کند بروی تو که از پشت زمین

Terceme

Hangi göz ki ğam-ı hicriñ ile nem-nāk deĝil Hangi bir ceyb ki mātemle 'aceb çāk deĝil

Vechiñe and içerim ki bu zemîn üstünden Senden a' lāsı defîn-i şekm-i hāk deĝil

'Āşıklardan bir 'azîz o demde bu iki beyti vird-i cān edip okudu:

دست کیتی بزدی تیغ هلاکم بر سر کاش آن روز که در پای تو شد خار اجل
 این منم بر سر خاک تو که خاکم بر سر تا درین روز جهان بی توندیدی چشمم

[114] Terceme

Nāşıñ ol günde ki incitti seni hār-ı ecel

Feleĝiñ dest-i öreydi başıma tîĝ-i helāk

Görmeseydi bu gözüm 'ālemi sensizce bugün

Şaçmasaydım ser-i hâkiñde seniñ başıma hâk

3.5. KİŞİM-I ŞÂLİŞ

Aşhâb ve Hulefâ-yı Hudâvendigâr Rağıya'llâhu 'anhum Hâzarâtınıñ Zikri Beyânındadır

Zikr-i evvel

3.5.1. Hâzret-i Seyyid Burhâne'd-dîn Muhaqqık-ı Tirmizî Kıddise Sırruhu

«1» Evliyâ ve muhâkikîniñ tâcı ve ezkiya ve 'ârifiniñ zübdesi ve esrâr-ı nâsûtiyeniñ tercümânı ve rumûz-ı lâhûtiyeniñ sirâcı faḥru'l-meczûbîn-i 'ârif, kâmil, müdekkik Seyyid Burhâne'd-dîn Tirmizî 'aleyhi rıdvâna'llâhu'l-ebedî ḥâzretleri cümle-i evliyâ'-i kibriyâdan ve şâhib-i keşf ve esrârıñ 'urefâsından olup tevekkül ve tecerrüdde şâbit-i ḳâdem ve ma'rifette baḥr-i 'azîm-i zâḥir idi. Bütün 'ömrü mücâhede ve müşâhede ve 'inâyet içinde idi. Ve dâ'imâ tevḥîde dâ'ir kelâm söylerler ve 'uzlet ve inḳıṭâ'a 'azîm-i rağbet eylerler ve dünyâ ve ḥalktan 'irâz ederler idi. Kâffe-i bedelâ-yı bilâd ve evtâd-ı arzıñ medârı o 'aşırda vücûd-ı şerîfleri idi. Ve onların irâdet ve şöḥbetleri Sulṭânu'l- 'ulemâ' Bahâ'e'd-dîn El Veled-i Kebîr rıdvânı'llâhi 'aleyhe ḥâzretlerine olup Hâzret-i Hudâvendigârımıza lalalık ederler idi.

Ve taḥşîl-i 'ulûm-ı resmî eyledikten soñra bir gün Hâzret-i Hudâvendigârımıza ḥiṭâben buyurdular ki: *“Ey cânım ve nûr-ı dîdem gerçi taḥşîl-i 'ulûmda zaḥmetler çekip meşâr-ı bi'l-benân olduñ ve lakin ma'lûmuñ olsun ki bu 'ulûmuñ verâsında diğerk bir 'ilm vardır ki bu onuñ ḳaşrıdır. Ve o 'ulûmuñ kilidini pederiñ baña iḥsân eylemiştir. Seniñ onu taḥşîl etmeñ maṭlûndur.”* Ondan soñra Hâzret-i Hudâvendigâra 'ulûm-ı yakîniyeniñ taḥkîkîni iḥsân buyurup tarîḳ-ı sülûku ve âdâb-ı meşâyîḥi telḳîn ve pederlerinden taḥkîḳ eylediği ḥâḳâyıkı onlara takrîr eyledi. Ve tamâm dokuz yıl şöḥbet buyurdular. Ve Sulṭânu'l- 'ulemâ' rağıy'allâhu 'anhu ḥâzretleriniñ ma'ârifini biñ defa'a Hudâvendigâra i'âde eylediler. Ve

sırr-ı tevḥīd ve ma‘rifeti kemā yenbeḡī taḥkīke eriştirinceye kadar ‘amele getirdiler. Belki onuñ iz‘ āfıyla göz görmeden maḡāmāta menzil kurdular.

«2» Ḥazret-i Mevlānā Bahā‘e‘d-dīnū‘l-Veled raḡıy‘llāhu ‘anhu rıḡlet buyurduḡları vaḡıt Seyyid Burhāne‘d-dīn raḡıy‘llāhu ‘anhu orada ḡāzır deḡil idi. řeyḡiniñ ḡayr-hā‘il-i vefātını işitince ḡākister-i mātem başına oturup tamām bir sene müddet o ḡazretiñ firāḡıyla mum gibi eridiler. Nihāyet bir gece [115] vāḡı‘ada Bahā‘e‘d-dīn Veled raḡıya‘llāhu ‘anhu ḡazretlerini gördüler ki ḡiddet-i tamām ile *“Burhāne‘d-dīn! Muḡammedimi niḡin yalnız bıraḡtın ve onuñ muḡāfazasında ḡuřūr ediyorsuñ.”* buyurdular. O ḡālin heybetinden uyandıḡta oradan Ḳonya‘ya gelip Ḥudāvendigāra mülāḡi oldular.

«3» Zümre-i vūzerādan ve fūzelā‘-i Rūm‘dan ve onların mūrīdlerinden bulunan řāḡib-i İřfehānī‘den menḡūldür ki; elbiselerini yıḡamak için zāt-ı ḡazretlerinden müřā‘ade taleb olunmuř idi. Ḳaḡ‘ā mümkün olmadı ve buyurdular ki: *“Eḡer yine kirlenirse ne yapayım?”* *“Yine yıḡarlar.”* diye cevāb verildi. Bir ḡaç defa‘a böylece tekrār buyurdular. Nihāyetü‘l-emr cānları řıkılıp *“Hey fodūl! Biz ‘āleme ḡamařırcılıḡ için mi geldik.”* dediler. Ve āḡır vaḡte ḡadar bu vecih üzere gittiler.

«4»Menḡūdür ki řeyḡü‘l-İslām řeyḡ řehābu‘l-millet ve‘d-dīn ‘Ömer Sūhreverdī ḡaddesa‘llāhu sırrahu‘l-‘azīz dāru‘l-ḡūlefādan Rūm ḡarafına gelmiř idi. Zāt-ı řerīflerini añlamak isterdi. řāḡib-i İřfehānī zāt-ı ḡazretlerine; *“Meřāyiḡ-i kibārdan bir büyük zāt gelmiř ḡuřur-ı řerīflerine icāzet taleb ediyor.”* dedi. İcāzetten řoñra vaḡtā ki řeyḡ ḡuřur-ı ‘ālilerine girdi. Toprak üzerine ittikā etmiř bir ḡāilde idiler. Zebān-ı ḡāl ile bī-vařıta yekdiḡerine esrār söylediler. řeyḡ řehābe‘d-dīne rıḡḡat gelip aḡlayarak dıřarıya ḡıḡtı. Bir ḡaç kimse, řeyḡten niḡin mūkāleme buyurmadıḡlarını su‘al etti. řeyḡ, *“Aramızda pek ḡoḡ kelāmlar geḡti ve vāfir-i müřkilāt ḡall oldu.”* dedi. *“Nařıl gördüñüz?”* diye řordular: *“Yüzü gizli bir ḡaḡā‘iḡ ve ma‘ārif deryāsıdır.”* buyurdu.

«5» Menḡūldür ki bir gün Seyyid ḡaddesa‘llāhu sırrahu söz söyler idi. Bir řaḡıř; *“Falan kimseden seniñ medḡini iřittim.”* dedi. Buyurdular: *“İbtidā göreym ki o kimse nařıl bir*

kimsedir onda o mertebe var mıdır ki beni aňlayıp medh etsin. Eđer o beni söz ile tanımış ise muhakaaktır ki tanınamıştır. Zîrâ bu söz ve o harf ve şavt ve o dudağ ve ağız kıalmaz bu ‘arazdır. Ve eđer fi’l ile tanımış ise yine böyledir. Ve eđer benim zâtımı tanımış ise şûret zâta uymaz ki medh eyleye”.

«6» Menkûldür ki Tirmizî’n Şeyhü’l-İslâmı demiştir ki Seyyid Burhâne’d-dîn kütüb-i meşâyihî ve onların maķâlât ve esrârını muţâla‘a etmiş olduğundan haķâyıķa muta‘allık kelâmı güzel edâ buyururlar. Birisi dedi: “*Nihâyet sende muţâla‘a ediyorsun. Niçin öyle söz söylemiyorsun?*” Şeyhü’l-İslâm dedi ki: “*O mücâhede ve ‘amel arķasındadır.*” O kimse dedi: “*Niçin sen de o kapıyı çalmıyorsun?*”

«7» [116] Menkûldür ki Seyyid kıddise sırruhu Hâzret-i Hüdâvendigârımızın dâ’ire-i velâyette derece-i kemâle bâliğ olup (أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَأَخَوْفُ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ)²²³ zümresinde şâbit olduğunu ve ‘âlim ve ‘âlimiyâne hidâyet baķş ederek kemâle eriştiirdiğini müşâhede eyledikte zât-ı hâzretlerine gelip Kıyşeriye cânibine hicret için icâzet buyurmalarını iltimâs etti, mümkün olmadı. Bir kaç günden sonra yine icâzet taleb ettiler. Yine izin vermediler. ‘Âķıbet icâzet almaķsızın ‘azîmet eylediler. Yolda süvâr oldukları hayvân kayıp mübârek ayakları incindi. Bi’z-zarûrih ‘avdet buyurdu.

Hâzret-i Hüdâvendigârın huzûruna gelip dedi ki: “*Ey nûr-ı dîdem! Niçin ‘azîmetime icâzet vermiyorsun?*” buyurdular ki: “*Niçin bizden tebâ’adi ihtiyâr ediyorsun?*” Onlar daķi “*Bi hamdülillâh ki seniñ işin tamâm olmuştur. Belki ehl-i ‘âlem senden nûr ve bahre bulurlar. Benim ta’cilimiñ sebebi odur ki tünd-rû bir arslan bu vilâyete müteveccih olmuştur. O arslan, ben arslan yekdiğerimizle ittiḥâd ve ittifâķ mümkün değildir.*” buyurdular. Vaktâ ki Hâzret-i Hüdâvendigâr izin verdiler. Fi’l-hâl Kıyşeri’ye müteveccih oldular. Ve cüz’i bir müddet sonra Hâzret-i Mevlânâ Şemsü’l-Haķķ ve’d-dîn el-Tebrîzî ‘azzama’llâhu zikrihu

²²³ “Bilesiniz ki, Allah’ın dostlarına korku yoktur. Onlar üzülmeyecekler de.”/ El-Yunus-62 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.2015

eriştiler. Seyyid h  zetlerini  men k b  b -nih yedir. Ulu l-eb  ar için bu kadarla iktifa oldu. والله ولى التوفيق والهدى الى الطريق

Zikr-i     

3.5.2.Seyyidin  Cen b-ı  emse d-d n et-Tebr z   uddise Sırruhu

«8» Evliy  ve v şilini  sult n  ve ma b b ni  t c ,   rifini   utbu muvah idini  f hr , evvel n üzerine  hirinin  yet-i taf ili, m  min n  zerine All h n   cceti, enbiy  ve m rselini  v ri i H  zet-i Mevl n  ve Seyyidin   ems  l-H    ve l-millet ve d d n el-Tebr z     ama ll hu cel l  kadrihu k mil, mükemmil,   hib-i h l ve k l, ehl-i keşf, bi l-cümle ma     n-ı Cen b-ı A ad ni   utbu, b rg h-ı  amed ni   a    l-     , h rem-i  uds n mest rlarından ve     re-i ins n ma b llerinden bir p di  h olup ehl-i ta    , ma  arif ve     y  ta o a m rac  t ederler ve s lik n  udse  ar  -i keşf ve va lı onlar gösterirler idi. Tekellüm ve ta r bde M s   aleyhi s-sel m n  meşrebi ve tecerrüd ve   zlette   s   aleyhi s-sel m n  s reti üzerine idi. D  im  m    hedede s l k buyurdular. Ve m c  hedede ev   t-i g z r oldular.

H  zet-i H d vendig r zam nına kadar hiçkimse h llerine mu  tali  değil idi. Ve l-h  let-i h   hi kimseni  onların     y  -ı esr rına v   fu olamayacaktır. D  im  ker meti ketm eder ve     tan kendi    retini gizli tutar idi. Ve t cc r elbise ve    etinde olup gittiği her şehirde kervansar ya n zil olarak  ap y  mu kem kilitler [117] ve odasında  a ırdan ğayrı bir şey bulunmaz idi. Ara  ıra u  ur urup o cihette ta  y   buyurur idi. Meskenleri Tebr z de idi. H d vendig r n  büyük ma d mları H  zet-i Sult n Veled z t-ı h  zetlerini  m r di idi.

«9» Men   ld r ki bir defa a bir sene ma r se-i D ma   ta i  amet buyurdular. Ta r ben haftada bir defa a   creden dışarıya     p bir ba  ı d    n na giderler ve iki pul vererek yağsız ba   uyu  at n alıp ten v l buyururlar ve bir hafta onu la  an  at ederler idi. Bir sene müddet bu vecih ile mu   mele buyurdular. A  ı m ddetlerce bu siy  k üzere mu   melelerini görünce onların ehl-i riy  zetten olup bu me     ti kendi i    rlarıyla nefisleri üzerine  ab l etmiş olduklarını bildi. Ve diğer defa a geldikleri vak t a  ı bir

kāseye tirit doldurup yağını vaz‘ ederek iki ‘aded hāş etmek ile huzūrlarına koydu. Aşçının mu‘āmelelerine vuḳūf peydā ettiği zāt-ı ḥazretlerine ma‘lūm olmağla el yıkamak bahānesiyle fi’l-ḥāl kāseyi bırakıp dışarı çıktılar. Ve oradan şehri terk eylediler.

«10» Menḳūldür ki bir defa‘a yolda gidiyorlar idi. Atlılar ve hizmetkârlar ile bir beğ onlara mülākī oldu. Nazarları yekdigerine teşādūf ettikte o beğ uzaktan atının başını çekip bir çok zamān durdu. Ondan şoñra gözlerinden yaş dökerek revān oldu. Mevlānā Şemse’-d-dīn ‘azzama’llāhu zikrihu ḥazretlerinin lisān-ı mübāreklerinden (سُبْحَانَ مَنْ يُعَذِّبُ عَبْدَهُ بِالنَّعَمِ) Ya‘ni “Kullarını ni‘metleriyle ta‘zīb buyuran Ḥaḳḳ celle ve ‘alā ḥazretlerini tenzīh ederim.” kelāmı cārī oldu.

Aşḥāb onun keyfiyetinden zāt-ı ḥazretlerine su‘al eylediler. Buyurdular ki: *“Bu beğ gizli olan evliyā zümresinden olup bu libāsta mestūrdur. Beni görüp tazarru‘ etti ki ‘ibādet ve sülūk ṭarīḳini bu libās içinde cem‘ edemiyorum. Ḥaḳḳ Te‘ālā’dan niyāz eyle tā ki bi’l-küllīye libās-ı faḳr içine gireyim ve o libās içinde ferāğatle kendi perverdekārımın ‘ubūdiyetine meşgūl olayım. Vaḳtā ki münāca‘t eyledim. İşāret olundu ki oña da o libās içinde ‘ubūdiyet etmek ve nūr-ı velāyeti kudūret-i imāret ile cem‘ eylemek lazımdır.”* Ḥālī müşāhede edince ağlayarak gitti ve teni meşāḳḳate verdi.

«11» Ḥazret-i Sultānu’l-Maḥbūbīn Sultān Veled ḳuddise sırruhu’l-‘azīz kendi meşnevīlerinde Ḥazret-i Şemse’-d-dīn Tebrīzī efendimizin zikr-i menāḳıbında buyururlar ki Ḥaḳḳ’ın ‘āşıklarıyla ma‘şūḳları üç mertebedir. Maṣṣūr-i Ḥallāc rahmetu’llāhu ‘aleyh ‘āşıklık maḳāmının birinci mertebesinden idi. Onun mertebe-i vusṭāsı ‘azīm ve āḥir mertebesi a‘zamdır. [118] Bu üç mertebenin aḥvāl ve eḳvālī ‘ālemde zāhir oldu. Ve lakin ma‘şūḳan-ı ilahinin üç mertebesi gizlidir. Kāmil ve vāşıl ‘āşıklar birinci mertebeden olan ma‘şūḳların yalnız nāmını işittiler. Ve onların dīdārını görmek temennīsinde bulundular. Ma‘şūḳların mertebe-i vusṭāsından bulunanların nām ve nişānına kimse erişmedi. Āhirinden olanları ise hīç işitmediler. Mevlānā Şemse’-d-dīn Tebrīzī ‘azzama’llāhu zikrihu efendimiz mertebe-i āhirinde sürūr-ı pādīşāh-ı ma‘şūḳān idi. Ḥazret-i Ḥudāvendigārımız ḳaddesna’llāhu bisırruhu’l-‘azīz bu sebepten buyurdular:

Beyt

طُيُورُ الضُّحَى لَا تَسْتَطِيعُ شُعَاعَهُ

فَكَيفَ طُيُورُ اللَّيْلِ تَطْمَعُ أَنْ تَرَى

Terceme

Dayanmaz ɗuḥānıñ kuşları şu‘ā’ına

Naşıl ki ʔam‘a etsin ʔuyūr-şeb görmeğ

«12» Ve meşnevî-i Veled’de daḥi beyân olunmuştur ki bir gün Ḥazret-i Ḥudāvendigār ʔaddesna’llāhu bi-sırruhu ‘ālem-i ğaybda bir ʔuṭb müşāhede eyledi ki cümlesi velî ve Ḥaḳḳ’a vâsıl olmuş dört biñ mürîdi var idi. Çilede Ḥaḳḳ’tan erişilmedik bir hâl ve maḳām niyâz edip onu temennî ederken “*Yâ Rab! Yâ Rab!*” der idi. Bir ḥadde ʔadar ki eczâ-yı zemîn ve āsmân ve ervāḥ-ı ‘ulvî ve suflî oña muvāfaḳaten yâ Rab derler ve hem o vaḳitte nūr-ı Ḥudā seyri miḳdārınca Mevlânâ Şemse’d-dîn Tebrîzî ‘aẓẓama’llāhu zikrihu ḥazretlerinin kûşuna urur ve “*Lebbeyk! Lebbeyk!*” der idi. Vaḳtâ ki üç defa‘a tekrâr eyledi. Mevlânâ Şemse’d-dîn buyurdu: “*İlahi o şeyḫ yâ Rab diyor ona lebbeyk de.*” Bu sözü müte‘âḳib derḥâl kûşuna nūr-ı mutetâbi‘-i berk urur ve “*Lebbeyk! Lebbeyk!*” der idi.

«13» Menḳûldür ki Mevlânâ Şemse’d-dîn Tebrîzî ‘aẓẓama’llāhu zikrihu tevālî-i tecelliyât sebebiyle mustağraḳ olduğı vaḳitte ʔuvvâ-yı insânî o mücāhedeye taḥammül edemeyeceğinden o ḥālîñ def‘i için kendilerini bir işle meşğûl ederler ve yabancı kimselerin nezdine çift sürmeğ

«14» Menḳûldür ki Mevlânâ Şemse’d-dîn Tebrîzî ‘izz-i ismihi ḥazretlerinin hicret eylemeleriniñ ve Ḥazret-i Ḥudāvendigāra mülâḳî olmalarının sebebi o idi ki bir vaḳitte Mevlânâ Şems [119] e’d-dîn vaḳt-i münâca‘tta “*Acabâ seniñ ḥāşlarından benim şoḫbetime taḥammül edebilecek bir kimse var mıdır?*” buyurdu. Derḥâl ‘ālem-i ğaybdan işâret erişti ki: “*Eğer şoḫbetine maḥrem ister isen Rûm cānibine be sefer ʔıl.*” Derḥâl

oradan Rûm vilâyetine müteveccih oldu. Şehr-i beşer arayarak Konya'ya hâreseha'llâhu te'âlâ muvâşalat eyledi. Gece vakti idi. Pirinç tâcirlerinin hânına nâzil oldu.

Hânın kapısında müretteb bir dükkân var idi ki şabâhleyin o dükkânın yanında oturup (إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَن تَقْنُدُونُ)²²⁴ mazmûn-ı münîfince Ya'kûb gibi Yûsufun kokuşunu meşâm-ı cân ile iştinşâk buyururlar idi ve kâle kâddesa'llâhu sırrahu

Şi'r

بوی یار سیم تن می آیدم

بوی آن خوب ختن می آیدم

بوی رحمن از یمن می آیدم

باز شعاع عقیق احمدی

Terceme

Geliyor bûyu o hûb-ı Hûten'in

Geliyor bûyu o sîmîn-i teniñ

Müncelî-i nûr-ı 'aķîķ-i nebevî

Bûy-ı Raĥmânını duydum Yemeniñ

«15» O âfitâb-ı felek-i velâyetiñ beytü's-su'ûdda burc-ı şerefe vâşıl olduĝu nûr-ı velâyetle Hâzret-i Hudâvendigâra daĥi ma'lûm olduĝta oñları taĥarrî için hânelerinden dışarıya çıkıp o tarafa gittiler. Yolda ĥalâ'ik her taraftan o ĥazretiñ yed-i şerîflerini taķbîle şitâb ettiler. Ve zât-ı ĥazretleri daĥi bi'l-muķâbele cümlesine nevâzişler edip iltifât buyurdular. Nâĝâh nazar-ı 'arş-ı hümâ-yı Mevlânâ Şemse'd-dîn Hâzret-i Hudâvendigâr rıdvana'llâhu 'aleyhümâ üzerine müşâdif oldu. 'Âlem-i ĝaybdan vâķi' olan işâretten murâd o ĥazret olduĝunu nûr-ı muĥabbetle bildi. Ve lakin hiçbir şey demedi. Hâzret-i Hudâvendigâr gelip onuñ ĥarşısında bulunan dîĝer bir maĥale oturdu. Ve bir ĥayli müddet yekdîĝerine nazar edip zebân-ı ĥudsü ile birbirlerine mübâheşse ve mükâleme buyurdular. Aşĥâbdan hiçbir kimseye aĥvâl-i Mevlânâ Şemse'd-dîn'e ve Hudâvendigârın onlar için geldiĝine muṭṭali' olmadı.

Bir zamân şoñra Mevlânâ Şemse'd-dîn başlarını ĥaldırıp Hudâvendigârdan su'al buyurdular ki: *"Mevlânâ raĥimeka'llâh Bayezid Ķuddise Sırruhu'dan menķûl olan her iki*

²²⁴ "Kafile (Mısır'dan) ayrılınca, babaları (yanındakilere): Eĝer bana bunamış demezseniz inanın ben Yûsuf'un kokusunun alıyorum! dedi." / El-Yûsuf-94 Age, s.245

ḥāl-i muhtelifiñ beyānını naşıl te'vîl buyurursunuz ki Bayezîd'ın Ḥazret-i Risālet-penāh şalavata'llāhu te'ālā efendimize mutāba'tı bir meşābede idi ki karpuzu ne vecih ile tenāvül buyurdukları haber-i tevātür²²⁵ ile kendilerine ma'lūm olmadığı için müddet-i 'ömründe karpuz yememiş idi.

Hālbuki kelāmı bu siyāktadır ki [120] (سُبْحَانَ مَا عَظَّمَ شَأْنِي) ve ba'zen (لَيْسَ فِي حُبِّي سِوَى اللَّهِ) buyurur ve risālet-penāh şall'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz ḥazretleri ise o kadar 'azamet-i kemāl ile (إِنَّهُ لِيُغَانُ عَلَى قَلْبِي وَإِنِّي لِلَّهِ لَسْتُغْفِرُ فِي كُلِّ يَوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً)²²⁶ buyururlar.

Cenāb-ı Hudāvendigār buyurdu ki: “Bayezîd, gerçi evliyā-yı kāmîl ve 'urefā-yı vāşıldan bir şāhib-i dildir. Ve lakin onu dā'ire-i velāyette kendi maḳām-ı ma'lūmunda tutup orada şābit kıldılar. Ve o maḳāmıñ 'azamet ve kemālını oña münkeşif eylediler. Kendi maḳāmının şifāt-ı 'ulviyesini ve ḥāl-i ittiḥādı beyān için bu kelāmı söyledi; hālbuki Ḥazret-i Resūlullāh şalavata'llāhu 'aleyhe ve selāmu efendimizi evvelkiniñ sāniye hiçbir nisbeti olmamak üzere her gün yetmiş maḳām-ı 'azīm üzerine 'ubūr ettirdiklerinden vāşıl oldukları maḳāmıñ 'ulviyetine mebnī ḥamd edip onu sülūkuñ gāyesi bildiler ve derece-i sāniye vāşıl olduklarında bunuñ ondan a'lā ve eşref bir maḳām olduğunu müşāhede eylediler. Ve bu sebeble derece-i evvelde ve o maḳāma kanā'atlerinden istiğfār buyurdular.”

Derḥāl ikisi kalkıp yekdiğeriyle mu'ānaḳa ve muşāfaḳa eyleyip süt ile şeker gibi yekdiğeriyle imtizāc ettiler. Ol vecih ile ki ilk defa'a altı ay müddet fāriğen Şeyḫ Şelāḩa'd-dīn-i Zerkūb rahmetu'llāhu 'aleyhiñ hücreinde berāberce şöḩbet ettiler. Öyle ki aralarında aşlā ve ḳaṭ'ā ekel ve şürb ve ḥācāt-ı beşerī vāḳi' olmadı. Onların yanına Şeyḫ Şelāḩa'd-dīn ḥazretlerinden mā'adā kimseniñ duḩūle mecālî yok idi. Ondan sonra dışarıya çıkıp Ḥazret-i

²²⁵ **Tevātür:** Bir haberin ağızdan ağıza yayılıp şü'yü' bulması, intişār etmesi. Şemseddīn Sāmî, Kāmūs-ı Türkî **Haber-i Tevātür/Mütevâtir Haber:** Mütevâtir sözlükte, araya zamān girmekle berāber kesintiye uğramaksızın devām etmek, birbiri ardınca gelmek anlamındaki v-t-r kökünden gelmektedir. Bir hadis tarifi olarak mütevâtir şöyle tanımlanmıştır: “Yalan bir haberi rivāyet etme hususunda birleşmeleri aklın ve âdetin kabûl etmeyeceği kadar kalabalık râvîler topluluğunun kendileri gibi bir topluluktan alıp naklettikleri, görülen ve duyulan (his ve müşāhedeye dayalı) bir olayla ilgili hadislerdir.” Târifteki âdeten kaydı imkānsızlığın mantıkî zorunluluk olmadığını belirte amacına yöneliktir. Çünkü akıl, haberi verenlerin sayısına bakılmaksızın herkesin söyleyebileceğini teorik olarak mümkün görür. Yapılan araştırmalar hicrî ikinci ve üçüncü asırlarda mütevâtir kavramının kullanıldığını göstermektedir. Anadolu Üniversitesi Yayınları, age, s.257-258

²²⁶ Bazen kalbim paslanır, onun için günde yetmiş kez istiğfār ederim.

Hudāvendigār semā‘ a raġbet buyurdu. Ve şerhi tavīl ve vāsī‘ olan haġāyıkı semā‘ da onlara beyān buyurdu.

«16» Semā‘dan şoñra Hāzret-i Hudāvendigārın şoġbetleri Mevlānā Şemse‘d-dīn hāzretlerine maġşuş ħalmıř idi. Bu sebeble ekşer-i aşġāb zāt-ı hāzretlerinin ħizmetinden maġrūm ħaldılar ve belki şeb-i firāķımıza şubġ ve şāl yüz gösterir ve cerāġāt ba‘dehu merhem-i ħurb-ı indimāl baġş olur diye bir ħoġ müddet taġammül ettiler. Aşlā mümkün olmadı. Belki günden güne mütezā‘if olurlar idi. Şüphesiz bevā‘iş-i ħased onların nufusunda müstemir oldu.

Ve onların āteş-i ‘aşġ ve şevġleri iştī‘āl edip (يُوسُوسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ)²²⁷ ortaya demdeme-i vesvese ve ta‘şşubu ilķā eyledi. Nihāyet ġubār-ı inkārı yüze ħıġardılar ve fışķı ‘aşġ ‘add edip fuşūl ve fuzūlü müretteb ħıldılar. Ve kendi irādelerini şeyġiñ irādesine tercīġ eylediler. Ve belki ġātır-ı şerīflerine mūrīş-i infī‘āl olup bu sebeble bu maġāmdan rıġlet ederler ve Hāzret-i Hudāvendigār bir minvāl-i sābık kendileriyle şoġbet eyler muţāla‘asıyla her fırşat bulduķları [121] vaķit zāt-ı hāzretlerine hezeyān ve istihzā ile sözler söylerler idi.

Bir müddet zāt-ı şerīflerinin derūn-ı deryā mişālleri o tǎ‘ifeniñ ġārānķarından incinmedi. Ve onların eķāvīl-i bī-vecihlerine iltifāt buyurmadı. Ve küstāġlıķlarını ‘aşġlarına ħamlı buyurdu. Vaķtā ki ħadden tecāvüz ettiler. Bildiler ki bu yüzden büyük bir fitne zūġūr edecektir. İşlāġ-ı ġāl için baġteten maġrūse-i Dimaşķ’a hicret buyurdular.

Onların hicretlerinden şoñra Cenāb-ı Hudāvendigār aşġābın kāffesinden inkıţā‘ ve ‘uzleti iġtiyār eylediler. Ol vecih ile ki aşġāb ve ‘azizānın bāķisi daġı o tǎ‘ifeniñ ef‘ālī sebebiyle o hāzretiñ firāķında ħaldılar ve bir müddet o derd ve elem içinde evķāt-ı ġüzār oldular. Nāġāġ Hāzret-i Mevlānā Şemse‘d-dīn’den Cenāb-ı Hudāvendigāra Şām’dan mektūb geldi. Ondan şoñra Hāzret-i Hudāvendigār o hāzretiñ ‘aşġ ve şevķi ile bi-tekrār semā‘ edip kelimāt ve ġazeliyāt inşā buyurdular. Ve o fitneden ma‘şūm olan tǎ‘ifeye ‘ināyetler edip o fitneniñ muġarriklerine ve o ġareketiñ müşevviķlerine ħaţ‘ā ‘ināyet eylemedikleri gibi onların ġāllerine ġöz ucu ile bile baķmadılar. O tǎ‘ife daġı bi’l-kūlliye zūmre-i meġġūzān

²²⁷ “Ki o insanların ġöġüslerine vesvese verir.”/ En-Nās-5 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.604

ve maḥcūbāndan olduklarını gördükleri cihetle ḳalben tevbe ve istiḡfār ile meşḡul oldular. Ḥāzret-i Ḥudāvendigār daḡi o zümreniñ tevbe ve istiḡfārını ḳabūl eyledi. Nitekim o ḡālīñ beyānında Sulṭān Veled ḳuddise sırruhu buyururlar:

همه کریان بتوبه گفته که وای	عفو مان کن ازین کناه خدای
قدر او از عمی ندا نستیم	که بد و پیشوا ندا نستیم
طفل ره بوده ایم خرده مگیر	یا رب انداز دردل آن پیر
که کند عذر های مارا او	عفو کلی ازین شدیم دو تو
پیش شیخ آمدند لا به کنان	که بنجشا مکن دگر هجران
تو بها میکنیم رحمت کن	گر دگر این کنیم لعنت کن
شیخشان چونکه دیدار ایشان این	راه شان داد و رفت ازو آن کین

Terceme

Hepsi bā girye ve tevbe dedi vah	Bizi ‘afv et bu günāhtan ey ilah
Bilmedik ḳadrini biz görmeden	Pīšvā bilmedik ol zātı neden
Tıfl ve rehrev idik etme ta‘yīb	Yā Rab et o dil-i pīri taṭyīb
Ki ḳabūle eyleye bizden a‘zār	‘Afva mazḡhar ola cerem tekrār
[122] Geldiler yalvararak şeyḡ öñüne	Ki baḡışla bizi redd etme yine
Tevbeler ettik amān raḡmet et	Bir daha eyler isek la‘net et
Şeyḡleri böyle görünce ḡālī	Oldu kinden dil-i pāki ḡālī

«17» Aşḡabıñ kāffesi müctemi‘ān Ḥāzret-i Sulṭān Veled’e gelip aşḡābdan bir ṭā’ife ile berāber Şām’a giderek Mevlānā Şemse’d-dīn ḡazretlerini da‘vet eylemelerini istirḡām ettiler. Ve şükrāne ve ḡarc-ı rāḡ olarak bir çok altın ve gümüş verdiler. Ḥāzret-i Ḥudāvendigār Mevlānā Şemse’d-dīn raḡıya’llāhu ‘anhiñ ḡuzūr-ı şerīflerini ṭaleb ḡuşūşunda bu ḡazeli inşā edip Sulṭān Veled raḡıya’llāhu ‘anhu ile irsāl buyurdular:

بحی و دانا و قادر و قیوم	بخدا ئیکه در ازل بو دند
تا بشد صد هزار سر معلوم	نور او شمع های عشق افروخت
عاشق و عشق و حاکم و محکوم	از یکی حکم او جهان پر شد
کشت کنجی عجائبش مکتوم	در طلسمات شمس تبریزی
از حلاوت جدا شدیم چوموم	که از ان دم که تو سفر کردی
زاتشی جفت و از انکبین محروم	همه شب همچو شمع میسوزیم
جسم ویران و جان همچون بوم	در فراق جمال تو ما را
زفت کن پیل عیش راخر طوم	آن عنانرا بدین طرف بر تاب
همچو شیطان طرب شده مرجوم	بی حضورت سما نیست حلال
تار سید آن مشرفه مفهوم	یک غزل بی تو هیچ گفته نشد
غزلی پنج و شش بشد منظوم	پس بذوق سماع نامه تو
ای بتو فخر شام وارمن و روم	شام از نور صبح روشن باد

Terceme

Bir Hudā Ḥaqqı ki ezelde idi	Ḥayy ve dānā ve qādir ve qayyūm
Nūru parlattı aşk şem' elerin	Oldu tā şad hezār sırr-ı ma' lūm
Doldu 'ālem onun bir emrinden	'Āşık ve 'aşk ve ḥākim ve maḥkūm
Şems-i Tebrizî'niñ tılsımında	Kenz vardır 'acā'ibi mektūm
Ki o demden ki sen sefer ettiñ	Mum gibi taṭlılıktanız maḥrūm
Şem' e-i āsā bütün gece yandıḡ	Āteşi vardı taṭlılık ma' dūm
Fikret-i ṭala' tıñla oldu bize	Cism, vīrāne cānda gūyā būm
[123]Çek 'inānı çevir bu cānibe gel Fil-i 'ıyşa semiz ola ḥoṭtūm	

Bize sensiz semâ‘ helâl değil Oldu şeytân gibi tarab-ı mercûm
Bir ğazel söylenilmedi sensiz Tâ ki geldi o pür-şeref-i mefhûm
Hayli zevk-i semâ‘ nâmeñ ile Oldu beş, altı ğazel-i manzûm
Şubh-ı nûruñla oldu rûşen-i şâm Ey bütün fahr-i Şâm ve Ermen ve Rûm

Hzret-i Sultân Veled ‘inâyeten şâdır olan emr-i şerîfleri üzerine kıyâm edip cân ve dilden hâzırlandılar. Ve maħrûse-i Şâm’a revân oldular. Tayy-i menâzilden sonra Şâm’a vâsıl olup onların âşarını taleb ve o kenzi her köşede taħarrî için aşhâba emir buyurdular.

Bir kaç günden sonra o ‘âlem-i haķâ’iki müstağrak-ı cemâl-i şamedî olduğu hâlde bir köşede buldular. O belde ehlinden hiçbir kimsenin onların mu‘âmelesine vukûfları yok idi. Sultân Veled bi’l-cümle yârân ile onların huzûruna girip başlarını secde-i ‘ubûdiyete vaz‘eylediler. Ve takbîl-i yed-i şerefiyle mümtâz oldular ve getirdikleri sîm ve zeri huzûrlarına koydular. Ve Hzret-i Hudâvendigârın selâm ve mektûbunu iblâğ eylediler. Mevlânâ Şemse’-d-dîn tebessüm ederek buyurdu: *“Bizi altın ve gümüş aldatabilir mi? Bize Mevlânâ-yı Muħammedî sîretiñ da‘veti kâfidir. Ve onuñ kelâm ve emrinden hârice çıkmak nasıl mümkün olur?”*

Orada oldukları bir kaç gün müddet zarfında her gün sem‘â ve zevk ile meşgûl oldular. İşler tamâm olduğta‘inân-ı ‘azîmeti Konya tarafına çevirdiler. Aşhâbın cümlesi onların huzûrunda hayvâna bindiler. Hzret-i Sultân Veled kuddise sırruhu ıztırardan değil belki ‘aşk ve ihtiyârıyla zât-ı şerîflerinin rikâbında mâşiyâ revân oldu. *“Bahâ’e’-d-dîn filan hayvâna bin.”* diye o kadar emir buyurdukları hâlde onlar *“Hudâvendigârım şâh râkib, ben de râkib nasıl olur?”* diye ‘aşk ve niyâz ile maħrûse-i Konya’ya kadar onların rikâbında geldiler. O sofrada hiçbir sâlike hâşıl olmamış olan yüz biñ müşkili bahr-i kademde tayy ve bevâdî-i hâ’ili kat‘ buyurup kâmilân ve vâsılanın a‘lâ-yı maķâmâtına erişti.

Onların haber-i vuşûlleri Konya’ya eriştikte Hzret-i Hudâvendigâr bi’l-cümle ekâbir ve e‘âzım ile istikbâl için dışarıya çıktılar yekdîgerine kırân eden iki âfitâb-ı haķîkat ibtidâ-yi telâķķide Mevlânâ Şemse’-d-dîn hâzretleri Cenâb-ı Sultân Veled’den pek çok beyân-ı

memnūniyet buyurup bi'l-ihtiyār māşiyen geldiklerini ve onların ‘aşklarını tafşilen takrîr eyledi. Hâzret-i Hüdâvendigâr bi-gâyet memnūn olup Hâzret-i Sultân Veled’in hüsni edebini taḥsîn [124] ve taḥdîr ederek ondan sonra onların hakkında evvelkinden ziyâde ibzâl-i ‘inâyet buyurdu.

Ve'l-hâşıl aşḥâb onların şükrâne-i muḳaddemi olmak üzere cemî‘yetler tertîb edip her birisi bir gün da‘vet ederek birer tarafa götürdüler.

Evvel vecihle ki bir çok müddet bu siyâk üzere nifâksız ve fâḳ ile gece gündüz zevḳ ve cemî‘yette oldular. Hâzret-i Hüdâvendigâr ḳaddesa’llâhu sırrahu Mevlânâ Şemse’d-dîn ḳuddise sırruhu hâzretleriyle evvelkinden ziyâde imtizâc edip ḥadd-i gâyeden ziyâde ittiḥâd ve ihlâş buyurdu. Ve gece gündüz yekdîgeriniñ şoḥbetinde müstaḡraḳ oldular.

«18» Hâzret-i Mevlânâ Şemse’d-dîn raḳıy’llâhu ‘anhu müddet-i medîdeden sonra Hâzret-i Hüdâvendigârın dâ’ire-i ḥareminde perverişyâb olan Kimyâ nâmında bir duḡteri ḳayd-ı nikâhına almak iltimâsında bulundu. Hâzret-i Hüdâvendigâr daḡi onların mültemislerini ma‘e’l- memnūniye tamâmen ibzâl buyurup talepleri vechi ile tezvîc eylediler. Kış mevsimi olduğundan ḥâne’niñ kışlık maḡalinde kâ’in bir şofada ḡacle-gâḡ tertîb buyurdular ki Hâzret-i Mevlânâ Şemse’d-dîn orada zifâfa girip o kış orada mütemekkin oldular.

«19» Mevlânâ Hüdâvendigârın ortanca maḡdūmları olup hüsni ve letâfet ve ‘ilm-i fazlda nâzenîn-i cihân bulunan Hâzret-i Çelebi ‘Ala’e’d-dîn peder ve vâlideleriniñ mübârek ellerini öpmek için her geldiḡi vâḡit şaḡn-ı şofadan mürûr edip mezkûr kışlık maḡale gider idi. Mevlânâ Şemse’d-dîn’in ḡayret-i velâyeti cûşa gelip bir ḳaç defa‘a şefḳat ve naşîḡat tarîḡiyle onlara buyurdu: *“Ey nûr-ı dîdem! Gerḡi zâḡir ve bâḡınıñ âdâb ile ârâstedir ve lakin bundan sonra bu ḡânede ḡesâb ile ḡareket buyurmak icâb eder.”*

Bu söz onlara girân geldi. Münfa‘il oldu. Ve zâten Sultân Veled hâzretleri hakkında ‘inâyet-i mezid buyurmaları mûcib-i kûdüret-i ḡatırı olduğundan oña bu ḡâlde munḡam oldu. Dışarı çıkıp keyfiyeti bir ḡâ’ife takrîr eyledi. O ḡâ’ife fırsatı ḡanîmet bilip izḡâr-ı

mā fi'z-zamīr ederek dediler: *“Tuḥaf şey! Āfākī gelip ḥāne-i Ḥudāvendigāra girmiş, şāhib-i ḥāneniñ nūr-ı dīdesini kendi evine koymuyor.”*

Ve'l-hāşıl o tā'ife fırsat buldukça o ḥazreti istihfāf ile meşgūl olurlar ve mūcib-i infī'āl olacak ḥarekātı icrā eylerler idi.

Bir zamān o tā'ifeniñ ḥarekātını luṭf ve iḥsānları ve kemāl-i ḥilmli sebebiyle Ḥazret-i Ḥudāvendigāra açmadılar. Bir müddet sonra ḥaddi tecāvüz ettiğinden 'alā ṭarīk el-ḥikāye Ḥazret-i Sulṭān Veled'e bir şemme takrīr buyurup dediler: *“Mal'ūm olsun ki bu defa'a bu tā'ifeniñ ḥarekātı sebebiyle öyle bir ğaybūbet edeceğim ki benim izimi hiç [125] bir kimse bulamaz.”* Ve hem o müddette bağıteten ğaybūbet buyurdular. Ḥazret-i Ḥudāvendigār 'ale's-şabāḥ medreseye gelip ḥāneyi onlardan ḥālī buldukta bulutlar gibi ḥurūşa gelip ḥalvet-ḥāne-i Sulṭān Veled'e giderek bağırdılar: *“Bahā'e'd-dīn! Ne uyuyorsuñ? Kalk şeyhiñi ara. Zīrā yine meşām-ı cānı onuñ fevā'ih-i luṭfundan ḥālī buluyoruz.”*

Bir ḥayli müddet onlarīn vücūd-ı şerīflerini taḥarrī ve ḥāllerini istifsār eylediler. Ve bu defa'a o tā'ifeden kāmilen nazarlarını ref' edip gece gündüz o ḥazretiñ firākı ile ğazeliyāt inşād buyurdular. Ākıbet o kuṭb-ı vaktiñ inzi'âcında müşevvik olan kimseler sille-i te'dibi müşāhede etti. Ve onların 'ināyetinden külliye mahrūm oldu.

Bir çok taḥarriyattan sonra Ḥazret-i Ḥudāvendigār 'aẓẓama'llāhu zikrihu bi'l-cümle 'azīzān ve muḥarribān ile ḥikmet ve maşlaḥat yüzünden onları taḥarrī için Şām'a gittiler. Orada oldukları müddetçe her tarafta onların ḥāllerini istifsār buyurdular. Āhirü'l-emr Konya'ya revān olup yine semā' ve inşā-i ḥakāyıkā ve ifşā-yı reḳā'ike ve terġīb-i 'ibāda ve taşfiye-i kulūb-ı levnāda meşgūl oldular. Ve Mevlānā Şemse'd-dīn raḍıya'llāhu 'anhiñ ḥulefāsından olup 'ahdiñ yegānesi bulunan ve envār-ı velāyetle ārāste olarak o tā'ife içinde meşār-ı bi'l-benān olan Şeyḥ Şelāḥa'd-dīn-i Zerkūb ḳaddesa'llāhu sırrahu ḥazretlerini, Cenāb-ı Mevlānā Şemse'd-dīn ile şoḥbet buyurmuş olan bâķī aşḥābdan seçip o ḥazretiñ ḳā'im-i maḳāmı tutarak şoḥbet buyurdu rıḍvanu'llāhi 'aleyhim ecma'in.

Zıkr-i Şālīş

3.5.3. Cenāb-ı Şeyh Şelāḥa'd-dīn Zerkūb-ı Konevī Kıddise Sırruhu

«20» Evliyā ve muḥaḳıķınıñ seyyidi ve ʿārifiniñ zūbdesi ve evtādıñ ıuṭbu ve ʿibād arasında Allāh'ıñ amānı ve Cüneyd-i şānı ve faķır-i rabbānı muḥtāru'l-ķulūb Şeyh Şelāḥad'd-dīn Zerkūb kıddesa'llāhu rūḥahu'l-ʿazız ḥāzretleri Cenāb-ı Hudāvendigārıñ mürıdi ve ḥalıfesi ve Mevlānā Şemse'd-dīn ḥāzretleriniñ ehl-i şoḥbetinden idi. Çelebi Hüsāme'd-dīn efendimiziñ ḥilāfetleriñden mukḳaddem bi'l-cümle mürıdān zāt-ı ḥāzretlerine mürācā't ederler idi. Zühd ve vera' da bı-bedel ve mücāhede ve taķvāda bı-mişl olup ma'rifet-i ilāhı ve ʿulūm-ı yakını onlara ṭarık-i mecāzdan değil belki rāh-ı niyāzdan ḥāşıl olmuş ve ehl-i şıdkıñ maķāmāt-ı a'lāsına menzil ķurmuş bir baḥr-i zāḥır ve faķır-i kāmıl idi. Her kim ki ḥabl-i metīnden ʿibāret olan dāmen-i keremini illā ile şıķı ṭatarsa şāḥib-i dil-i kāmılān zümresinden olur idi. Dā'imā nefislerine mürāķıb olup ḥācet ṭarıkıyle söz söyler idi. Bedāyet ḥāllerinde emānet ve diyānetle meşḥūr ve altın döğmek ya'ni altın varāķı yapmak ile meşęül idi. Sebeb-i tecdıdleri ve Ḥāzret-i [126] Hudāvendigārıñ bendeliğine mensūbiyetleri o olmuş idi ki

«21» Bir gün ʿādetleri üzere kendi ḥücrelerinde altın döğmek ile meşęül idi. O gün teşādüfen Ḥāzret-i Hudāvendigārıñ bir şūrıdelięi ve ʿazım bir ḥāleti var idi. Nāgāḥ Şeyh Şelāḥa'd-dīn'ıñ ḥücrelerinden içeriye girdi. Ve kendilerinde olan ḥālet sebebiyle şeyḥiñ çekiciniñ ḍarbesinden ḥāşıl olan āhenk üzerine şıçrayıp semā' ve ḥarekete girdi. Ve bir zevķ ve şevķ ile tamāmen müstaęraķ oldu. Şeyh Şelāḥa'd-dīn onların semā' ve ḥareketi kendi çekiciniñ āhenk-i ḍarbesi üzerine vāķi' olduğunu gördükte o āhenkten ḳat'en fārię olmayıp altınıñ itlāfını düşünmeyerek o ḥāli muḥāfaẓa eyledi.

Bir zamān soñra Ḥāzret-i Hudāvendigār Şeyh Şelāḥa'd-dīn'i alıp dışarıya çıktı Şeyh Şelāḥa'd-dīn rahmetu'llāhu ʿaleyhümā bir müddet zāt-ı ḥāzretleriyle şoḥbet buyurup āyine-i derūnunu mücellā ederek kemāl-i nefsinı o ḥāzretiñ irādesiyle bildi. O muḳteẓā üzerine şeref-i irādetle mümtāz olup naẓar-ı ḥümāyuñları sa'ādet-i ile melḥūz olarak ʿāķıbet şāḥib-

i hidāyet ve ‘ināyet olan kāmīlān zümresinden oldu. Nitekim Hāzret-i Hūdāvendigār buyurlar beyyāz’llāhu vücuhū:

کار زر کوبان چوزر کردی چوزر

شه صلاح الدین که تو صد مرده

Terceme

Kār-ı zerkūbları altın gibi ettik altın!

Yüz racul kuvveti var sende Şelāḥa’d-dīn-i šāh

Dīger bir gāzelde buyurlar:

Şi’r

قصه های جانفزارا باز کو	مطر با اسرار مارا باز کو
تو حدیث دلکشارا باز کو	مادهان بر بسته ایم امروز ازو
سر جان مصطفی را باز کو	مخزن إنا فتحنها بر کشا
آن صلاح جانهارا باز کو	چون صلاح الدین صلاح جان ماست

Terceme

Muṭribā! Aç yine esrārımızı Cān-fezā kışşaları söyle yine

Biz bugün bağladık ondan dehanı Dil-keşā bir ḥaberi söyle yine

“Maḥzen-i innā feteḥnā²²⁸ yı aç” Sırr-ı peygamberi söyle yine

Cānlarıñ ḥayrı Şelāḥa’d-dīn’dir O şeh-i feyz-i eṣeri söyle yine

[127] Ve Hāzret-i Sulṭān Veled kendi meşnevīsinde buyurur ḳuddise sırruḥu

قطب هفت آسمان و هفت زمین لقب شان بود شیخ صلاح الدین

درو صال خدا قوی کامل نظر ش کرده سنک را قابل

²²⁸ “Biz sana dosdoğru, apaçık bir fetih ihsân ettik.” *El-Fetih-1 Age*, s.510

نور خورازرخش خجل کشتی	هرکه دیدیش ز اهل دل کشتی
چون ورا دید شیخ صاحب حال	بر کزیدش ز جمله ابدال
روبدو کرد جمله را بکذاشت	غیر اورا خطا و سهوانکاشت
گفت آن شمس دین که می گفتیم	باز آمد بما چرا خفتیم
گفت از روی مهر بایاران	نیست پروای کس مرا بجهان
من ندارم سر سما بر وید	از برم باصلاح دین گروید

Terceme

Qutb-ı heft-i āsmān ve heft-i zemīn	Oña derler idi Şeyh Şelāḥa'd-dīn
Vuṣlat ḥaqqında bir ḳavī-i kāmil	Nazaru sūneni eylemiş ḳābil
Nūr-ı ḥavrā ḥaceldi rūyından	Ehl-i dil bir velī olurdu gören
Onu gördükte şeyh şāḥib-i ḥāl	Oña gösterdi cümleden iḳbāl
Terk edip cümle ḥalkı döndü oña	Ġayrılar naṣş ederdi sehv u ḥaṭā
Dedi o şems-i dīn ki zıkr ederiz	Yine geldi niçin uyur gideriz
Dedi yārāna mihr ile encām	Kimseden yok cihānda hīç pervām
Sizi ben istemem yanımda giden	İnkıyādı Şelāḥa'd-dīn'e eden

«22» Mevlānā Şemse'd-dīn ḥazretlerinin ğaybūbetinden soñra zāt-ı şerīfleriyle sūkūn ve ārām buldular. Nitekim Sulṭān Veled efendimiz buyurur:

شورش شیخ گشت ازو ساکن	وان همه رنج گفت و کو ساکن
شیخ با او چنانکه با آن شاه	شمس تبریز چنانکه خاص آله
خوش در آمیخت همچو شیر و شکر	کار هردو ز همدگر شد زور

Terceme

Sākin oldu onuñla şūriş-i pīr	Güft u gū renci ḳaldı bī-te'şīr

Şeyh onuñla naşılса Ҳазрет-и Шeмс

Öyle şöhet eder idi gadd u emes

İmtizâc etti şanki sütle şeker

İşleri birbirinden oldu güher

Cemâ'at-i Һasûdân onuñ Һaddeden ziyâde Һurbiyetini müşâhede eylediklerinde yine Һaқd ve Һasedle [128] meşgûl olup 'adâvete başladılar ve ğâyet Һasâvet ve nihâyet şekâvetlerinden zât-ı Һазретlerini cehle mensûb kıldılar. Һâlbuki onuñ Һaқâyıқ-ı ledûnîsinden bî-Һaber idiler. Nitekim Һазрет-и Sultân Veled buyurur:

баздр менкран ğриб افتاد	بازدر هم شدند اهل فساد
کفته با هم کزین یکی رستیم	چون نگه می کنیم درشتیم
این که آمد زاولین بترست	اولین نوربود وین شررست
کاش کان اولین بودی باز	شیخ مارا رفیق و هم دمساز
همه این مردرا همین دا نیم	همه هم شهر بیم هم خوانیم
نه ورا خط و علم و نی گفتار	بر ما خود نداشت این مقدار
خاص خاص خدایرا عامی	کفته آن قوم جاهل ازخامی
بی خبر زین که عالم ایشانند	همچو چشمه ز علم جو شانند
علم شان آمد از جهان عدم	زان کتابی که خوانده بود آدم
بس کن و باز گرد ازین گفتن	وز در مدح اولیا سفتن
قدح انکار آن مریدان کن	صفت آن فریق بی جان کن
کرچه شان تر هات می گفتند	از غم و فسه شب نمی خفتند
کای عجب از چه روی مولانا	می نیابد کسی چو او دانا
روزو شب می کند سجود اورا	بر فز و نان دین فزود او را
یک مریدی برسم طنائی	شد از یشان و کرد غمائى
او همان لحظه نزد مولانا	آمد و گفت آن حکایت را
که همه جمع قصد آن دارند	که فلان را زنند آزا رند

پس رسید این بشه صلاح الدین	نور چشم و چراغ هر ره بین
خوش بخندید و گفت آن کوران	آن گروه پلید بی ایمان
نیستند این قدر زحق آگاه	که بجز امر اونجنبد کاه
چون تواند کسی مرا کشتن	بی زامرش بخونم آغشتن
رحمت محض و رنه من بنفس	ننهم زنده در جهان یک کس

Terceme

Yine münkirler ettiler feryād	Yine teşvîşe düştü ehl-i fesād
Dediler kurtulup birinden biz	Gözetirdik hülûş ile dirimiz
[129] Bu gelen o gidenden oldu beter	O biri nûr idi bu nâr ve şerer
Keşke olsaydı ibtidâki yine	Mûnis ve hem refîk şeyhimize
Biliriz biz bu adamı hepimiz	Mekteb ve şehirce biziz hep biz
Ne hatt u ‘ilmi var, ne de güftâr	‘İndimizde değil o kıymet-dâr
Oldu bir ‘âmî-i hâş hâş-ı Hudâ	Dediler hamlığından ol cühelâ
Bilmiyolar ki ‘âlem onlardır	Çeşme âsâ ‘ilimde o ferdîr
‘İlminiñ maḥreci cihân-ı ‘adem	O kitâbdan okur idi âdem
Bırak artık bu bahşi kâfidir	Evliyâ medḥin etme vâfidir
Ḳadeḥ et inkârıñ o müridânıñ	Vaşfiñ et o ferîḳ-i bî-cânıñ
Sözleri burhân idi cümle	Uykusuz kaldılar bütün ğamla
Dedi onlar tuḥaf ki Mevlânâ	Bulmamıştır onuñ gibi dânâ
Gece gündüz onu eder tebcîl	Ehl-i faẓl üzere etmede tafḍîl
Bir mürid ḳalkıp etti tınâzlık	Çıkıp onlardan etti ğammâzlık

Etti o ‘azm nezd-i Mevlānā	Onların sırrın eyledi ifşā
Ki bunu kaçd eder bütün o gürūh	İşlesinler falana bir mekrūh
Duydu bu hālī Şeyḥ Şelāḥa’d-dīn	Nūr-ı çeşm ve çerāğ ehl-i yakīn
Ḥande etti dedi o bī-çeşmān	O gürūh-ı pelīd bī-imān
Bu kadar ḥaḳtan olmamış āgāh	Emri olmazsa uyanamaz bir gāh
Beni kim kıla muḳtedir ‘acabā	Onu emretmemişse Rabb-i Ḥudā
Raḥmetim maḥz yoksa nefḥam ile	Diri koymam cihānda bir kimse

«23» Ḥazret-i Ḥudāvendigārīn onlar ile olan muḥabbet ve ittiḥādı bir meşābede idi ki bir gün ešnā-yı takrīr ve ma‘ārifte “ḥum” lafz-ı Fārīsini “ḥunb” telaffuz buyurdu. O mecliste oturan bir şahış “*Ḥudāvendigār! Ḥunb değil oña ḥum derler.*” dedi. Ḥazret-i Ḥudāvendigār buyurdular: “*Ey bī-edeb! Ben o kadar bilirim ve lakin Şeyḥ Şelāḥa’d-dīn böyle telaffuz buyururlar. Oña mutāba‘tı ulu görürüm, doğrusu onuñ buyurduğudur.*”

Cemā‘at-i ḥasūdān Ḥudāvendigārīn Şeyḥ Şelāḥa’d-dīn ḥaḳkındaki ḥüsn-i edeb ve şehābetlerini bu vecih üzere müşāhede ettiklerinde ḥarekāt-ı gıyābīyelerinden istiğfār [130] edip ḥar‘etlerinden ve bī-edebliklerinden pīshmān olarak ḥayl kuyusundan (لَا حَوْلَ) ipi ile dışarıya çıktılar. Ve bildiler ki eğer bu defa‘a da yine ḍelālete düşerler ise sīne-i ḳabūllerine dest-i redd urulup (خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ)²²⁹ olacaklardır lā-cerem tevbe-i ‘ācil ile meşgūl oldular. Ve tevbeleri (اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ كَانَ غَفَارًا إِنَّهُ)²³⁰ mā-şadaḳınca maḥal-i icābete maḳrūn oldu ve Sultān Veled ḥazretleri o ḥaliñ şıfatında beyān buyururlar:

چون شنیدند هر دو زاری را	ساز کردند جنك بارى را
در كشادند و راه شان دادند	قفلهای ببسته بکشا دند
تو بها شان قبول شد آن دم	شاد کشتند و رفت از ایشان غم
شیخ شد باز از همه خوشنود	باز از نو کناه شان بخشود

²²⁹ El-Hac-11

²³⁰ "Dedim ki Rabbinizden mağfiret dileyin; çünkü o çok bağışlayıcıdır."/En-Nüh-10 Age, s.569

Terceme

İkisi gūş edince zārīyi Düzdüler elde saz yārīyi
Şaldılar onları deri açarak Kapatılmış geldiler açarak
Oldu maqbūl o demde tevbeleri Oldular şād gūşsa gitti geri
Yine şeyh oldu cümleden hoşnūd ‘Afv ile etti luṭf-ı nā-ma‘ dūd
Onlarıñ on gün ömrü oldu hezār Belki de oldu bī-ḥudūd ve şümār

«24» Ḥazret-i Ḥudāvendigārīñ bāṭın cihetinden şeyhe ta‘laḳ ve muvāniset-i tamāmı olduğundan neseb-i zāhirīye ile de ittişāl ārzū edip lā-cerem kerīmesini Ḥazret-i Sulṭān Veled için istedi. Ve neseb-i ferzendānını onlarıñ sülālesine muttaşıl kıldı.

Ḥazret-i Ḥudāvendigār tamām on sene müddet Şeyh Şelāḥa’d-dīn ile şöḥbet buyurdu ve bi’l-cümle aşḥāb ve ‘azizān onlardan fevā’id-i dārını ḥāşıl ettiler. Nāgāḥ ‘ayn-ı kemālde erişmiş bir naḳş şeyhiñ şafḥa-i ḳalbi üzerine bī-irāde yazıldı.

Vaḳtā ki kendine geldi. O ḥālīñ vuḳū‘ından ızṭırab-ı ‘azīme dūḳār olup ḥazret-i ‘izzetten ‘izz-i ismiḥu (رَبَّنَا لَا تُؤْخِرْنَا إِنَّا نَبِئْنَا أَوْ أَخْطَأْنَا)²³¹ āyet-i kerīmesini tilāvetle tazarru‘ ve niyāz eyleyerek (أَعُوذُ بِكَ مِنْكَ) ondan ‘ibāret olan ḥazret-i şeyhini penāḥ-ı ittiḥāz eyledi. Te’yīd-i subḥānī-i ‘ināyet şeyhe mevḳūf olup onu o ḥāletten tekrār dāru’l-emn-i selāmette ve dāru’l-ins-i kerāmette mütemekkin [131] kıldılar. Ve lakin cism-i mübāreklerine za‘f ve ḥastelik dārī olup müddet-i marazı uzadı. Şeyh beden-i ‘āriyetten naḳl ile sarāy-ı bāḳiye rihlet etmesi çün ‘ināyet buyurmalarını Ḥazret-i Ḥudāvendigārdan niyāz etti. Bī-ḥadd-i tazarru‘dan şöñra icāzet verip üç gün ‘iyādetine gelmedi. Şeyhe o ḥālden vaḳt-i naḳliñ eriştiğine yaḳīn ḥāşıl oldu. Nitekim Sulṭān Veled ḥazretleri beyān buyururlar:

ناکھان شد صلاح دین رنجور کشت از صحت بدن مهجور

²³¹ El-Bakara-286

رنج جسمش کشید سخت دراز	دمبدم نیست می شد او زکداز
شیخ چون می نداد دستوری	که رود شد دراز رنجوری
چونکه رنجوریش دراز کشید	نالاه و کریه اش بچرخ رسید
گفت با شیخ که ای شه قادر	این لباس و جودرا برادر
کرد ازوی قبول و گفت رواست	ازسر بالشین سبک بر خاست
چون دوسه روز در عیادت او	نامد و کرد رو بحضرت هو
کشت بر شه صلاح دین روشن	گفت جان می شود جدا ز بدن

Terceme

Oldu nāgāh Şelāḥa'd-dīn rencūr	Şaht-ı tenden oldu o mehcūr
Cisminiñ renci oldu ḥayli medīd	Erimekten de oldu za' fī mezīd
Şeyḥi zīrā ki vermedi destūr	Qaldı ondan o ḥayli dem rencūr
Maraẓı olduḡuṣūn öyle medīd	Nālesi oldu āsmāna resīd
Dedi o şeyḥe ey şeyḥ-i zīşān	Cānımı şevb-i tenden et ' üryān
Öyle olsun deyip qabūl etti	Oradan qalktı çarçabuk gitti
Gelmedi çend-i rūz ' iyādetine	Yüz çevirsin diye o hazretine
Añladı Şeyḥ Şelāḥa'd-dīn rūşen	Dedi ki cān cüdā olur tenden

Ba' dehu tamāmen ḥoşluḡ ve şādī ile bu dār-ı ġurūrdan sarāy-ı sūrūra sefer buyurup qalīb-ı ḥākīyi ḥākdānda biraqaraḡ mürġ-i rūḥu şāh-bāz-ı melā 'ik ile berāber uçurdu.

Ve (عِنْدَ مَلِكٍ مُقْتَدِرٍ)²³² de mütemekkin oldu.

رفت آن طاؤس عرشی سوی عرش
چون شنید آواز طبل از کوی عرش

²³² "Yüce Allah'ın huzûrunda Hakk meclisindedirler." / El-Kamer-55 Age, s.530

[132] Terceme

O ‘arşın tâvusu tâ ‘arşa gitti

Şadā-yı tabl-ı ‘arşı çün işitti

Ḥazret-i Ḥudāvendigār ‘aẓẓama’llāhu zikrihu onların fevt-i zāhirilerinden ziyāde müte’şşir oldular. ‘İzzet ve ta’zīm-i tām ile Konya’nın cümle e’āzım ve ekābiri ḥāzır olduğu hâlde cenāzeyi teşyî‘ eylediler.

Ve bu ğazeli ecr-i cemāli olarak inşā buyurdular ḳaddesa’llāhu te‘ālā sırruhumā:

ای ز هجران فرآقت آسمان بگریسته

دل میان خون نشسته عقل و جان بگریسته

Terceme

Ey seniñ hicr-i firāķıñdan semā‘ ķan ağladı

Ḥūna müstaġraķ olup dil‘ aķl ile cān ağladı

Zikr-i Rābi‘u

3.5.4.Çelebi Ḥüsāme’d-dīn ‘Aẓẓama’llāhu Derecātu Ḥazretlerinin Ḥilāfeti Beyānındadır

«25» ‘Aẓamā-yı ehl-i tevḥīd ve ‘urefā-yı şāḥib-i ṭarīķatten olan Ḥazret-i Çelebi-i kerūbiyān ve ḥülāşā-ı rūḥāniyān, bānī-yi esās-ı muhabbet mütemmim-i erkān-ı meveddet, mülakķan-ı esrār-ı ma‘rifet ve ḥaķīķat mükemmel-i eḳlā‘-ı şerī‘at ve ṭarīķat, iftiḥār-ı evliyā, ihtiyār-ı etkīyā’, mazḥar-ı nūr-ı ilāhi, mehdi-i eṭvār-ı nāmütenāhi, sıddīķ-i vaķt²³³ ve Ebu Yezīd-i zamān Çelebi Ḥüsāmü’l-Ḥaķķ ve’l-millet ve’d-dīn ḳaddesa’llāhu rūḥahu

²³³ **Sıdk:** Hakikat ehlinin ıstılahında sıdk, helāk olacaġın yerde dahi hak sözü, yalandan başka kurtuluş yolu gözükmeyen yerde dahi doġruyu söylemektir. Kuşeyrî şöyle der: “Sıdk; hāllerinde şâ’ibe/ karışıklık, itikadında şüphe ve amellerinde kusur olmamasıdır.” Sıdk yalanın zıddıdır ve bir şeyi olduğu gibi söylemektir. Cürcānī, age, s.98

kâffe-i aşhâbın muḳtedâsı ve bi'l-cümle aḳṭâbın pîşvâsı olup zâhir ve bâṭınları mücâhedede idi. Ve vera[‘] ve taḳvâda mübalaḡa buyururlar idi. Edeb-i bî-ḡâye ve şıḍḳ-ı bî-nihâyeye mâlik olup riyâzet-i keşîrede bulunurlar ve dâ'imâ mücâhedede olurlar idi. Ṭab[‘]-ı kerîm ve sîret-i ḡalîm ile aḡvâl-i ḡulûbe muṭṭali[‘] ve esrâra vâḳıf olup kelimât-ı câmi[‘]a söylerler ve aşhâb-ı ḡalîn[‘] ilm-i ḡâllerine â'id müşkilâtı ḡâllerler idi.

Şeyḡ Şelâḡa'd-dîn raḡmetu'llâhu [‘]aleyhten soñra ḡâl-i ḡayât-ı Ḥudâvendigârda tamâm doḡuz sene ve ondan soñra daḡi bi'l-cümle aşhâb-ı Ḥudâvendigâra şeyḡ ve ḡâ'im-i maḡâm ve ḡalîfe ve imâm idi. Ve Ḥazret-i Ḥudâvendigâra taḡarrüb ḡaşdıyla kâffe-i aşhâb onların mülâzımı olurlar idi. Onların neseb-i mübârekleri (أَمْسَيْتُ كُرْدِيًّا وَأَصْبَحْتُ عَرَبِيًّا) kelâmının ḡâ'ili bulunan Şeyḡ [‘]Ârif ḡaddesa'llâhu sırrahu ḡazretlerine muttaşıldır. Zât-ı ḡazretlerinin kemâlâtını ḡıyâs etmek mümkün müdür? Ve hangi mîzân ile vezn edilebilir?

[133] Mışra[‘]

كرتزاز ویش كنى میدان كه میزان بشكند

Terceme

Onu ṭartarsan eḡer bil ki terâzi ḡırılır

Bu ḡaḡıḡatte Ḥazret-i Ḥudâvendigârımızın maḡzar-ı tamâmı onlar idi. Ve kâffe-i meşneviyât onların iltimâslarıyla te'lîf olunmuştur. Kâffe-i ehl-i [‘]aşḡ ve tevḡide olan yalnız bu luṭflarının şükrünü ḡıyâmete ḡadar edâ mümkün deḡildir. Meşneviyât arasında mektûb olan ḡaḡâyıḡ-ı Çelebi ḡazretlerinin sülûkuna dâ'ir işâreti ḡâvidir.

خوشتتر آن باشد كه سر دلبران

كفته آید در حدیث دیگران

Terceme

Ṭarz-ı ra[‘] nâdır ki sırr-ı dilberân

ḡayrıyı söylerken o olsun [‘]ayân

Meşnevî-i şerîfîñ bütûn dîbâceleri onuñ elķāb-ı şerîfesiyle müzeyyendir. Eğer bir t̄alib onlarıñ seyr ve sülûklarından bir şemme duymaķ ārzûsunda olur ise Meşnevî-i Ma'neviyenîñ muṭāla'ında 'aşķ-ı ḥuşûşunda mübālağa lâzımdır. Belki onuñ bazı şıfâtına ıtlā' peydā edip ehl-i başîret zümresinden olur. Onlarıñ nāmına işâret olunan meşneviyâtdan teberrûken biz daḥi bir nebze zıkr edelim. Nitekim cild-i şānîde buyrulmuştur:

مدتی این مثنوی تأخیر شد	مهلتی با یست تا خون شیر شد
تا نزايد بخت تو فرزند نو	خون نكر دد شیر شیرین خوش شنو
چون ضياء الحق حسام الدين عنان	باز کردانید ز اوج آسمان
چون بمعراج حقائق رفته بود	بی بهارش غنچه‌ها نشکفته بود

Terceme

Bir müddet Meşnevî-i Şerîf te'ḥire dūĉār oldu; zîrâ ḳanıñ sût olması için bir mühlet lazımdır. Ya'ni her bir şey'iñ derece-i kemāle irtikāsı tederîc ve emhāl ile olur. Binā'en' aleyh lâyıķ-ı ifāda olan esrârîñ zuhûru için mühlet lazımdır. Ki o eyyām-ı mühlet zarfında müfîd-i kerîmden istifāde olunaraķ tekrār ḥalķa bi't-tevcîh emr-i müfîd ile ifāda oluna. [Şerḥ İmdādu'llāh ve Muḥammed Rızā ḳaddesa'llāhu sırrahumā]

Ey Ḥazret-i Ḥüsāme'd-dîn seniñ baḥtîñ bir oğul doğurmadıķça ḳan tatlı sût [134] olmadı. Bunu iyi diñle. Ya'ni seniñ ḥamile gibi olan baḥtîñ ferzend gibi olan inkişāf-ı esrârı tevlîd etmedikçe sût gibi elez ve ahlā olan Meşnevî-i Şerîfîñ nazmına mübāşeret olunmadı. [Şerḥ İmdādullāh Ve 'Abdul'alā ḳaddesa'llāhu sırrahumā]

Ḥaḳķ'ıñ ziyāsı olan Cenāb-ı Ḥüsāme'd-dîn vaķtā ki yine 'anānı evc-i āsmāndan çevirdi. Meşnevî-i şerîfe şürû' olundu. Ḥazret-i Ḥüsāme'd-dîn mi'rāc-ı ḥaḳāyıķa gitmiş idi. Onuñ baḥārı olmadıķça Meşnevî-i Şerîfîñ ḡonĉeleri açılmadı.

Üçüncü ciltte buyururlar:

ای سوم دفتر که سنت شد سه بار	ای ضياء الحق حسام الدين بيار

Terceme

Ey Hâḵq'ın zîyâsı olan Cenâb-ı Hüsâme'd-dîn Meşnevî-i Şerîfîn üçüncü cildine şürû' et. Zîrâ 'amel-i hayrda teşlîş senettir. A'zârı bırak da Meşnevî-i Şerîfîn üçüncü cildinde hazîne-i esrârı aç.

Dördüncü cildte buyururlar:

ای ضیاء الحق حسام الدین توئی	که گذشت از مه بنورت مثنوی
همت عالی تو ای مرتحبا	می کشد این را خدا داند کجا
کردن این مثنوی را بسته	می کشی آن سو که تودا نسته
در لب و گفتش خدا شکر تودید	فضل کرد و لطف فرمود و مزید
زانکه شاکر را زیاده و عده است	آنچنان که قرب مزد سجده است
زان ضیا کفتم حسام الدین ترا	که تو خرشیدی و این دو و صفها
شمس را قرآن ضیا خواند ای پدر	وان قمر را نور خواند این را نکر
دیده غیبت چو غیبست اوستاد	کم مبادا زین جهان این دید و داد

Terceme

Ey Hâzret-i Hüsâme'd-dîn Hâḵq'ın zîyâsı sensiñ; zîrâ Meşnevî-i Şerîf seniñ nûruñ ile ayı geçti. Ey mürtecâ! Seniñ 'âlî himmetiñ bu meşnevî-i Şerîfî nereye çektiğini Cenâb-ı Hâḵq bilir. Teraqqî ve ziyâdelik ıştırarıyla bu Meşnevî-i Şerîfî bilmiş olduğün cânibe çekiyorsuñ.

[135] Meşnevî-i Şerîfîn lûbb²³⁴ u kelâmında Hâḵq celle ve 'alâ hâzretleri seniñ şükrünü görüp oña luṭf buyurdu ve fazîletini tezyîd etti. Zîrâ şâkire izdiyâd-i ni'meti va'd olunmuştur. Nitekim kurb-ı ilahî secdeniñ ücretidir. Ey Cenâb-ı Hüsâme'd-dîn saña o sebepten ziyâ dedim ki sen bir güneşsiñ ve bunda iki vaşîf vardır. “Ya'ni kılınç ma'nâsına olan hüsâm kâṭ'idir ve ziyâ daḥî zülmeti kâṭ'idir.” Ey peder Kûrân 'azîmu's-şân “şemse

²³⁴ **Lûbb:** Kudsî nûr ile aydınlanmış, vehim ve hayâlden arınmış akıldır. Age, s.82

ziyā ve kamera nūr”²³⁵ ta‘bīr buyurdu. Buña naẓar et. Ey Cenāb-ı Hüsāme’d-dīn, seniñ ğayb gözün müşāhede-i umūr-ı ğaybiyede ğayb gibi üstāddır. Bu cihāndan bu müşāhede ve ‘aṭā eksik olmasın.

Ve yine dördüncü ciltte buyururlar:

ای ضیاء الحق حسام الدین تویی	همچنان مقصود من زین مثنوی
جمله آن تست کر دستی قبول	مثنوی اندر فروع و در اصول
چون قبول آرند نبود بیش رد	ور قبول آرند شاهان نیک و بد
چون کشادش داده بکشا کره	چون نهالش داده آبش بده
قصدم از انشاش آواز تو است	قصدم از الفاظ او راز تو است
عاشق از معشوق حاشا کی جد است	پیش من آوازت آواز خداست

Terceme

Ey Hākḫ’iñ ziyāsı olan Hüsāme’d-dīn benim bu Meşnevī-i Şerīfī tertībden maḫşadım sensiñ. Eđer qabūl eder iseñ; Meşnevī-i Şerīf uşūl ve fūrū‘da hep seniñ ānıñdır. De‘b-i şāhān budur ki ānlarınıñ ve bedī qabūl ederler ve qabūl ettikten soñra ondan bir şey redd etmezler ve sen ey Hāzret-i Hüsāme’d-dīn şāh-ı ḫaḫikat ve ma‘den-i ṭarīḫatsiñ. Meşnevī-i Şerīfīñ ibtidāsını qabūl ettiğīñ gibi ihtitāmını da qabūl eyle. Mādem ki nihāl-i Meşnevī-i Şerīfī verdiñ şuyunu da ver. Ve mādem ki oña yol verdiñ eşnā-yı rāhta teşādūf olunacak düğümü de çöz. Meşnevī-i Şerīfīñ elfāzından maḫşūdum sensiñ. Ve onu inşādan ḫaşdım senin āvāzındır. Benim ‘indimde seniñ āvāzın āvāz-ı Hudā’dır. Hāşā, ‘āşīḫ ma‘şūḫtan ne vaḫit cüdā olmuştur.

Ve beşinci ciltte buyururlar:

طالب آغاز سفر پنجم است	شه حسام الدین که نوراً نجم است
و رنبودی حلقها تنك و ضعيف	[136] گر نبودی خلق محبوب و کثیف

²³⁵ El-Yūnus-5

غیر این منطق لیبی بکشاد می

در مدیحت داد معنی داد می

کویم اندر مجمع روحانیان

مدح توحیف ست بازند انیان

Terceme

Yıldızlarıñ nūru olan şāh-ı melik-i ḥaḳīḳat Cenāb-ı Ḥüsāme'd-dīn Meşnevī-i Şerīf'iñ beşinci cildine mübāşereti ārzū ediyor. Ey Cenāb-ı Ḥüsāme'd-dīn sen olmasa idiñ ḥalḳ-ı ta'laḳāt-ı beşeriye ḥasebiyle derk-i ḥaḳāyık-ı aşıyādan maḥcūb olurlar ve telezüzāt-ı nefsāniyeleri sā'ifesiyle keşāfet ve kūdürette ḳalırlar idi. Ve eğer sen olmasañ ma'rifet loḳmalarınıñ boğazları dar olup onlara ma'rifet loḳmaları şıḡmaz ve za'ifü'l-isti'dād olur idi. [Şerḥ İmdādullāh ḳuddise sırruhu.]

Eğer seniñ medḥiñi tamāmıyla ve kemāliyle ede idim ancak seniñ medḥini eder ve ondan başka kelām söylemez idim. Seni bu beden ve dünyā maḥbūslarına medḥ etmek yazıktır. Binā'en' aleyh seniñ medḥiñi rūḥāniler ve ehl-i melekūt mecma'ında söyleyeyim.

Ve altıncı ciltte buyururlar:

میل می جوشد بقسم سادسی

ای حیات دل حسام الدین بسی

در جهان گردان حسامی نامه

کشت از جذب چوتو علامه

قسم سادس در تمام مثنوی

پیش کش می آرمت ای معنوی

Terceme

Ey gönlün ḥayātı olan Cenāb-ı Ḥüsāme'd-dīn beyān-ı ma'ānī şadedinde Meşnevī-i Şerīf'iñ altıncı cildini te'life meyl ve rağbetim cūşandır. Bir ismi Ḥüsāmī-nāme olan bu Meşnevī-i Şerīf seniñ cezbeñ sebebiyle cihānda meşhūr oldu. Ey Cenāb-ı üsāme'd-dīn sen şūrete değil ma'nāya mensūbsuñ. Ma'nevī olan Meşnevī-i Şerīf de saña layıḳ bir hediye olduğundan onuñ mütemmimi olan altıncı kısmı hediye ten taḳdīm ediyorum.

«26» Hüdāvendigār ḡaddesa'llāhu sırrahu ḡazretleriniñ zāt-ı şerīflerine olan 'ināyeti ḡulefādan ḡiçbirisine olmamıştır. Onlar ile olan mu'āmeleleri bir vecih ile idi ki gören bir kimse onların mürīdi zann eder idi. Çelebi ḡazretleriniñ leṡāfet-i mizāc-ı şerīfi [137] ve şefḡati bir meşābede idi ki bir kimse ḡuzūrunda, “*Falana böyle bir zaḡmet ve vüca' ḡādiş olmuştur.*” dese idi fi'l-ḡāl onlara zaḡmet 'arız olur idi. 'Uluvv-i himmet ve keremde ma'rūf ve meşhūr idi. Nitekim o vakitte bu kadar ümerā-i şāḡib-i ḡayr mevcūd olduḡu ḡālde faḡrā ve ehl-i iḡtiyāc-ı berk ü nevāyı onlardan bulurlar ve her tertīb buyurduḡları ziyāfet ve semā' da bi'l-cümle ekābir onların 'uluvv-i himmetlerine reşk ederler idi.

Perhizkārılıḡları bir ḡadde idi ki nazarı nā-maḡreme vāḡi' olmamak için ašlā iḡtiyārlarıyla gündüz ḡamāma gitmezler idi.

Onuñ cümle-i ādābından biri de o idi ki ḡazret-i Hüdāvendigāra müddet-i mülāzemetlerinde ašlā ve ḡaṡ'a onlara maḡşuş olan ḡelāya girmeyip ḡara ḡışta soḡuḡ ve ḡar ve yaḡmura baḡmayarak ḡānesine gider ve tecdīd-i vuzū edip 'avdet eyler idi. Ve dā'imā Hüdāvendigār ḡuddise sırruhu ḡazretleriniñ ḡuzūrunda edeb ile iki diz üstüne oturur idi. La-cerem bu edeb-i sülūk ile bulduḡunu buldu. Tamām on sene müddet ḡazret-i Hüdāvendigārın ḡāl-i ḡayātında ḡilāfet buyurdular. Ol vecih ile ki bi'l-cümle ašḡāb bī-ḡaḡd ve ḡased-i müstefīd oldular ve bu ḡāl teşādūfen şulṡānu'l-maḡbūbīn Sulṡān Veled buyururlar rıḡvanu'llāhi 'aleyhim ecma'in:

بود با شیخ باز مانۀ شیخ	همدل و همنشین بخانۀ شیخ
در صفا و وفا بهم همدم	همه اصحاب شادمان بی غم
بخشش هر دو بر همه شامل	همه از هر دو عالم و عامل

Terceme

Öyle ki şeyḡle zamān-ı şeyḡte	Hep berāberdi mekān-ı şeyḡte
O şefāda ve vefāda hemdem	Cümle ašḡāb idi şād ve bī-ḡam
Onların luṡfu 'umūma şāmil	'Ālem onlar ile 'ālim, 'āmil

Ḥazret-i Ḥudāvendigār taḵrīr-i ḥaḳāyīḳa meşğul oldukları her bir vaḳitte Çelebi'ye 'ināyāt-ı rūḥāniyāttan öyle 'ināyet ḥāşıl olurdu ki külliyyen kendini ḡā'ib edip ḥayli müddet zevḳinden ve o ḥālīñ leṭāfetinden medhūş ḳalır idi. Kendine geldiği vaḳit başını secdeye koyup gözünden eşk-i ṭūfān-engīz döker ve o ḥazretiñ zāt-ı pākine āferīn ḥūān olur idi.

«27» Ḥudāvendigār ḳuddise sırıhu ḥazretlerinin naḳillerinden şoñra ḥilāfette ihtilāf vāḳi' oldu. Ba'zıları dediler ki: *“Ḥudāvendigārīñ ḥāl-i ḥayātında imāmet [138] ve ḥilāfet buyurduḳları gibi bu vaḳitte daḥi Ḥazret-i Çelebi'yi ḥilāfete bi'l-ḳabūl bi'at edelim. Ve onu şeyḫimiz ḳā'im-i maḳām bilip vüḳūd-ı şerīfīni ḡanīmet şayalım.”*

Ba'zıları dediler: *“Fi'l-vāḳi' bu re'y şā'ibdir velakin (الشبل مثل الخبر في الاسد) darb-ı meşeli meşhurdur. Ḥazret-i sulṭānu'l-evliyā ve'l-maḥbūbīn Sulṭān Veled bahā'ü'l-Ḥaḳḳ ve'd-dīn Sulṭān Veled ḳuddise sırıhu Ḥudāvendigārīñ vāriş-i 'ilmi ve şulbīsi ve evliyā-yı kibārīñ ḥülāsa-i maḥbūbu ve rumūz-ı ḥaḳāyīḳīñ kāşifi ve ma'ārif ve daḳāyīḳīñ şāriḥi ve nāme-i ilahīniñ dībācesi ve esrār-ı nā-mūtenāhīniñ mülāḳkanıdır. Eḡerçe Ḥudāvendigārīñ ḥāl-i ḥayātında imāmete isti'dādı ve ri'yāsete istiḥḳāḳı ve evliyā-yı kemele şeyḫlik için istiḥālī mevcūd idi. Ve lakin peder-i 'ālileriniñ şa'sa'-ı nūru ḥükm-fermā olduğundan ṭarīḳ-i edebe sālīk idiler. Būgun ise şeb-i deycūruñ kân-ı āfitābı yüzünü niḳāb-ı ḡayrete çekti. Onun sırrı olan bu sülāle-i ṭāhireyi şeyḫiñ ḳā'im-i maḳāmı bilelim.”* Bāzān ma'rifetiñ nāḳidleri ve mesend-i ṭarīḳatiñ şadr-ı nişīnleri olan 'azīzāndan bir ṭā'ife dediler: *“Biz ciḡeri yanmış 'āşīḳlara cān ve cānān arasını tafrīfe ne ḥāl vardır.”*

Nazm

هر دو سلطان و شاه عالمگیر	آن چو خورشید این چو بدر منیر
و این چو حیدر حبیب و شیر خدا	آن چو صدیق بحر صدق و صفا
وین یکی افتخار روی زمین	آن یکی شہسوار عالم دین
وین دگر آسمان عالم جان	آن یکی قرۃ العیون جهان
وین دگر پیشوای هفت اقلیم	آن یکی ملک فقر را دیہیم
هر دو مقبول و هر دو ہم مقبل	هر دو فرمان ده ممالک دل
هر دو از جام قدسیان سرمست	هر دو را شمع معرفت در دست

هر دو مارا درین جهان رهبر باز هر دو شفیع در محشر
هر دو در باغ معرفت رسته چون کل و یاسمین بیک دسته

Terceme

O güneş mişlidir bu bedr-i münir Her biri pādişāh-ı ‘ālem-gīr

Biri şıddīk-ı baḥr-ı şıdk u şafā Biri Ḥaydar mişāli şīr-i ḥudā

Öteki şehsuvār-ı ‘ālem-i dīn Beriki iftiḥār-ı rūy-ı zemīn

[139] O biri kurratü’l-‘uyūn-ı cihān Bu ise āsmān-ı ‘ālem-i cān

O biri mülk-i faḫradur dīhīm Bu ise pīşvā-yı heft-iḳlīm

İkisi ḥākim-i memālik-i dil Bizce maḳbūldür ve hem maḳbel

Şem‘-i ‘irfānı tuttular der-dest İkisi cām-ı ḳudsiyāndır mest

İkisi bu cihānda rehberdir İkisi de şeff‘-i maḥşerdür

Bāğ-ı ‘irfāndan onlar oldu resā Bir demet gül ü yāsemīn āsā

“Evlāter olan odur ki aralarında temyīz etmeyip her iki pīşvānīñ re‘y-i şā‘ibi ne vechi iḳtizā ederse biz daḥi oña iṭā‘at edelim.” Ertesi günü bi’l-cümle ‘azizān ve aşḥāb ve emirān ve mu‘teberān türbe-i muḳaddesiñ ziyāretine gelmiş idiler. Ḥazret-i Çelebi raḥmetu’llāhu ‘aleyh Sultān Veled ḥazretlerine buyurdular: “Ey nūr dīdem ve maḥdūm-zādem, bugūn Ḥazret-i Ḥudāvendigārımıñ āfitāb-ı celāli ‘ālem-i sufliden ḡurūb edip ufḳ-ı āḫirette ṭulū‘ eyledi. Biz bir avuç yetimler ile za‘īfleri saña vedī‘a bıraktı. Peder-i bezr-i güvārınıñ tahtına oturup vazī‘ ve şerīf ḥaḳḳında terbiye ve şefḳat ṭarīḳine sālīk bulunmañız icāb eder.” Sultān Veled ḥazretleri kemāl-i luṭf ve ḥaḳḳında nāşī zebān-ı gevher-bārını açıp ‘ibāre-i faşīḥe ile buyurdular ki: “Ḥazret-i Ḥudāvendigārım ve pederim raḍıya’llāhu ‘anhuḥāl-i ḥayātında seni cümle üzerine mümtāz tutup kāffe-i aşḥāb ve fūrūzandānīñ imāmet ve riyāsetini saña tefvīz etmiştir. Onuñ cemāl-i zībāsından maḥrūm ḳaldığımız bu günde imāmetiñiz bi-ṭarīḳ evlādır.” Ve o eşnāda ḳalkıp Ḥazret-i Çelebi’yi mesend-i

meşîhate iḳ'ād edip tamām on iki sene oñu pederiniñ ḳā'im-i maḳāmı bildi. Ve Ḥazret-i Çelebi daḫi vazîfe-i meşâyih'ten bulunan terbiye ve şefḳat ve taşfiye-i ḥavâtır-ı mürîdân ve ṭarîḳa-i sülûktan hîçbirini terk etmeyip sünen-i Ḥudâvendigâra yetemâmuḥâ ri'âyet buyurdu.

«28» Ahîrû'l-emr o ḥazretiñ firâḳı ḥaddi tecâvüz ettiğinden perde-i vücûduñ ortadan ḳalkmasını Ḥazret-i 'İzzet 'izz-i ismiḥu'dan istid'â buyurdu. İzṭırarları soñ dereceyi bulduğundan tîr-i du'â hedef-i icâbete maḳrûn olup altı yüz seksen dört senesi zarfında dâru'l-ḥulûda sefer-i müyesser oldu. Ve Cenâb-ı Ḥudâvendigârîñ ḥalḳa-i ḥâşına ulaştı. raḏıya'llâhu 'anhum ve rıdvâ-yı 'anha

3.5.5. Zıkr-i Ḥilâfet-i Ḥazret-i Sultân Veled Raḏıya'llâhu 'anhu

«29» Maḥbûbîniñ sultânı, evvelîn ve âhîrîniñ ma'sûḳu, esrâr-ı lâhûtiyeniñ 'ârifî, [140] rumûz-ı nâsûtiyeniñ mülâḳḳanı, beyne'n-nâs-ı âyet-i rahmet, yeryüzünde Allâh'ın velîsi, ḥalḳ üzerine Allâh'ın ḥücceti velâyet dâ'iresiniñ mütemmim ve ḥâtemi ve ḥaḳîḳat iḳlîmleriniñ mâlik ve ḥâkimi Mevlânâ ve seyyidinâ ve seyyidinâ bahâ'ü'l-millet ve'l-ḥaḳḳ ve'd-dîn vârişü'l-enbiyâ ve'l-mürselîn el-hâdî ilâ sebîlü'l-yakîn ḳaddesena'llâhu bi-sırruḥu'l-mu'aẓẓam ḥazretleri cemî' ulûm-ı resmîyede bir deryâ-yı bî-kerân ve ma'ârif ve ḥaḳâyıḳ-ı ḳudsiyede bî-miṣl bir pâdişâh-ı zî-şân idi.

Zebânı, beyân incisini ḥaḳḳa-i yâḳût-ı dehânda dilediği vaḳitlerde 'âlimiyânıñ mübhem olan müşkilâtını ve ḳarışık bulunan rumûzunu her biriniñ paş tutmuş olan âyîne-i derûnunda müşâhede edip ḥall buyururlar. Ve sırr-ı ḥakâ'ik ve lübb-i daḳâ'iki berâhîn-i ḳaṭ'a ve delâ'il-i vâzıḥa ile bi'l-cümle ḥazâra rûşen ve hüveydâ eyler idi. Fuzelâ ve 'ulemâ'-i milletiñ engüşt-i ḥayreti dehân-ı ḥaclette ḳalḳıp Ḥazret-i Ḳudsün ḥacle-nîşinleri ve ḥatîra-i insiñ mücâvirleri “‘aleyke 'ayna'llâh” derler idi.

Ḥazret-i Mevlânâ Şemse'd-dîn 'aẓẓama'llâhu zikriḥu onlarıñ Ḥaḳḳta 'inâyet-i tamâm buyurup evḳât-ı tecelliyât ve münâcâtta Ḥazret-i Rabbu'l-'İzzetten onlar için zaḥmetsiz ve kudûretsiz ve meşâḳḳatsız maḳâmât-ı velâyetiñ a'lâsına nâ'iliyetlerini istid'â eylerler idi.

Lā-cerem o kenz-i ḥaḳāyık onu kemāle īṣāl edip onların zāhir ve bāṭınları kāmilen nūr-ı ẓuds ile müzeyyen oldu.

Doksan altı sene ‘ömr sürdü. Dā’imā müşāhede-i ḥaḳāyıkta müstağraḳ olup levḥ-i ḥaḳīḳat üzerinde olan nuḳūṣu naẓar-ı baṣīretle görerek ‘ālimiyāna şerḥ buyurur idi. Ekābir ve aṣāğir fevā’id ve mevā’id dārını iktisāb eylediklerinden başlarını pergār gibi o ẓuṭb-ı zemīn ve zamānıñ āsītānesine vaż‘ ederler idi. O ẓuṭb-ı Ḥudānıñ ḥāzır olduğı mecma‘da, eṭrāfdan o ḥuṭa-i mübārekede toplanan ve bi’l-cümle ‘ulūmda engüşt-nümā-yı ‘ālem olan bu kadar füzalā ve ‘ulemā-yı müftīn bulunduğı ḥālde zāt-ı ḥazretleri taḳrīr-i ḥaḳāyık ve ma‘ārifle meşğūl olduğta onlardan hīç birisinin nokṭa-i mecālī olmaz idi.

کلاه کوشه خورشید چون نماید روز

ستار کان بحقیقت فرونهند کلاه

Terceme

Külāh-ı gūşe-i ḥurşīd edince rūzu pedīd

Sitāreler de muḥaḳḳaḳ külāhını çıkarır

O mecliste ḥāzır bulunan ḳalbi yanık ‘āşıklar ḡāyet leṭāfet ve nihāyet-i şevḳten vālih olup esrār-ı deryālarına ḡarḳ olurlar idi. Ve eğer bu ifādede bir kimseye şek ve şüphe ‘ārīş [141] olursa bu me‘āniniñ taḳrīri oña müberhen olmak için, o ḥazretiñ meşneviyāt ve ḡazeliyātıyla kelām-ı menşūrunu muṭālā‘a etsin. Ma‘ hazā o ḥazretiñ ıtlāḳ yüzünden beyān buyurdukları kelimātıñ muḳayyed bulunan taḳrīr ile hīç münāsebeti yoktur. Ve inṣā buyurdukları bi’l-cümle kelāmlar daḡi aṣḡāb-ı keşfiñ bu kadar maḳāmātınıñ miftāhıdır. Ve onun her faşlı erbāb-ı ṭarīḳate mürşid ve pīşvādır. Ḥāş ve ‘āma, āşinā ve bīḡāneye, büyük ve küçüğe āfitāb raḡşān gibi beşūş ve ḡandān olup mu‘āmeleleri müsāvīdir. Nitekim bu risāleniñ mü‘ellifi söyler:

ز عکس طلعت تولوح قدسیان روشن

زهی ز نور روان تو چشم جان روشن

توان شمرد یکا یک ستار کان روشن

ز نور سینہ پاک تو در شب دیجور

هر آن خیال که در وهم روشنان نکذشت	ضمیر پاک تراشد یکان یکان روشن
کجاست منکر تامن نمایش او را	زمکر مات کمال تو صد نشان روشن
خدیو تخت حقایق بهای ملت و دین	که روشن است بدو چشم عاشقان روشن
انیس روضه پاک تو قاصرات الطرف	میان مرقد صدر تو چون جنان روشن
ببارگاه جلالت مرا چه قدر بود	که در صفات جمالت کنم بیان روشن
ولیک عشق بر آن آردم چو پروانه	که گرد شعله شمعت کنم دهان روشن

Terceme

Ne hoş o nūr-ı revānîla çeşm-i cān-ı rūşen

O ‘aks-i vechîñ ile levḥ-i ḡudsiyān-ı rūşen

Żiyā-yı sîne-i pâkiñle leyl-i deycūrda

Birer birer şayılır hep sitāre-kān-ı rūşen

O her ḡayāl ki o hām rūşenān görmez

Żamîr-i pâkiñe olmuş yekān yekān rūşen

Hani o münkir oña tā ki eyleyim izḡār

Seniñ füyüz-ı kemāliñde yüz nişān-ı rūşen

Şeh serîr-i ḡaḡâyık bahā-yı millet ve dîn

Onuñla rūşen olur çeşm-i ‘aşîḡān-ı rūşen

Enîs-i ravza-i pâkiñde “ḡāşırātu’ṭ-ṭaraf”

O türbeniñ içi mānende-i cinān-ı rūşen

Der celālîñ öñünde benim ne ḡadrim olur

Cemāliñle şıfatın eyleyim beyān-ı rūşen

Velakin üstüne ‘ aşk attı mişl-i pervâne

Ki nūr-ı şem‘ iñi devr eyleye dehân-ı rüşen

«30» O hazretiñ şifât-ı kemâlâtında hâmerân olmak ‘ ayn-ı takşîr olur. Ve’l-hâşıl onlardan dört sülâle-i tâhire-i tayyibe vücûda gelmiştir ki evvelkisi Hazret-i Çelebi ‘ Ârif ikinsici Çelebi ‘ Âbid üçüncüsü Çelebi Zâhid dördüncüsü Çelebi Vâciddir. Rağıya’llâhu ‘ anhum.

Vaqtâ ki müddet-i ‘ ömürleri doksan altıya vâşıl oldu. Mizâc-ı şerîflerinde bir kırıklık peydâ olup [142] bir kaç gün şâhib-ferâş oldu. Ve büyük maḥdûmları olan Hazret-i Çelebi ‘ Ârif’i çağırıp kolundan tutarak aşḥâb-ı ‘ azizân ve müridâna tevdi‘ eyledi. Civâr-ı Rabb-i rahîm ve melik-i kerîme mülḥak olacakları gece hâneyi ağıyardan ḥâlî buyurdu. Gecedden bir miḳdâr geçtikte oturup buyurdular ki: “*Hazret-i Hudâvendigârım ve Mevlânâ Şemse’ d-dîn ve bi’l-cümle evliyâ ’ullâh gelip baña muntazırdılar, benim vefâtımdan dolayı cez‘a ve fez‘a etmemek gerektir.*” Ve takrîr-i ḥaḳâyık ve zıkr-i Rabbu’l-ḥalâ’ik ile meşgûl oldular. Yedi yüz on iki sene-i hicriyesi mâh-ı Recebiniñ onuncu pazar gecesı âḫirinde zıkr ederek ferâdis-i ḳudste ve riyâz-ı inste istikrâr eylediler.

Ve perde-i nūrda mestûr olup “ḳâşırātu’t-ṭaraf”²³⁶ hizmetçiliklerine ḥâzır oldular ve “Vildân-ı muḥallidûn”²³⁷, şarâb-ı ṭuhûr ile memlû olan ebârîḳ-i nûru öñüne getirdiler. Ve üç gün üç gece ḳubbe-i mübâreḳlerinden âsmâna ḳadar bir nūr zâhir oldu. Ol vecih ile ki Ḳonya ahâlisiniñ şaḡîr ve kebîri gündüz aydınlığında müşâhede ettiler. Ve o ‘ aẓamette ḫayrân olup zât-ı ḫazretleriniñ ḡaybûbet-i cemâlınden dolayı feryâd ve figânı ‘ alâya eriştirdiler. (رضی الله عنه و عن اسلافه)

3.5.6.Zıkr-i Hazret-i Çelebi ‘ Ârif Ḳuddise Sırruhu

«31» Rûḫânileriñ maḥdûm-zâdesi, rabbânileriñ ḫayât-baḫşı, muḫaḳḳıḳânıñ nūr-ı dîdesi, mehâmme-i ceberut sâlikleriniñ reh-nümâsı, ḫaṭa-i melekût-ı nâzeninleriniñ ḳâfile sâlârı, dîde-i ‘ ârifânıñ sermeḳeşi ve sūḫte-i miskinânıñ nevâzende-i dili Çelebi Celâle’ d-dîn

²³⁶ Es-Sâffât-48

²³⁷ El-Vakıa-17

Ferîdün el-müştehir bi-‘ârif nûra’llâhu đarîhuha hâzretleri Hâzret-i Hudâvendigârîñ hâl-i hayâtında vücûda geldi.

Doğduktan soñra Hâzret-i Hudâvendigâr kuddise sırruhu onları alıp âsitânelere koyarak harekât ve semâ‘ buyurdular. Ve onların hakkında pek çok ‘inâyet kıldılar. Ve kendi yakînlerini onlara ihsân eylediler. Ve ‘Ârif ismi ile çağırdılar. Ve âb-ı ma‘rifeti onıñ cû-yı sînesine ağıttılar. Sultân Veled hâzretlerinin nağillerinden soñra aba ve ecdâdınıñ taht-ı velâyet ve hilâfetine oturdu ve bütün şâdıkları vücûd-ı şerîfleriyle müzeyyen ve müşerref kıldı. Ve tarîk-i şıdk ve niyâzı ve terk-i mesivâyullâhı ve mecâzı herkese âşikare kıldı. Ve selâtin ve ümerâ ve efâzil ve küberâ, muhabbet ve ihlâşlarından nâşî onlara irâdet getirip emir ve fermânlarına münkâd oldular. Ve ‘izzeti nefislerini onda bildiler.

Ve fûnûn-ı ğarîbe ile [143] meşhûn kelâmları ve gâzelleri vardır. Nefs-i nefisleri haqâ’ik-i zâhiriye ve bâtınıye ile ârâste ve himmetleri ‘âlî ve keremleri bî-hadd ve hulkları hâş ve ‘âm üzerine güneş gibi fâ’iz ve vecdi ve basatı nesîm-i bahâr gibi mu‘tedil ve tekellûf ve ru‘ûnetten ba‘îd idi. Eğer onların ahlâk ve şıfatlarının beyânına devâm olursa tavîl olur. Velakin her bâbdan bir faşl ve her enbârdan bir avuç ‘arzı vâcib göründü. Zât-ı hâzretleri yedi yüz on dokuzuncu sene-i hicriyesi mâh-ı zî’l-hiccesiniñ yirmi dördüncü şalı günü bu tengnâ-yı cihândan dâru’l- emân ve beytü’l-cinâna rıhlet edip kendi cins-i vâsıllarına ulaştılar. Mürîdân ve ‘âşıkân şehr içinde o nâzenîn-i cihânıñ merâsim-i ‘izâsını icrâ edip merşiyeler ve kaşîdeler inşâ eylediler. (رحم الله ال ماضين وادام دولة ال باقين)

3.5.7. Zikr-i Çelebi Şemse’ d-dîn ‘Âbid Hâzretleri

«32» Çelebi ‘Ârif hâzretleriniñ nağillerinden soñra birâder-i şulbîsi çelebi rûhâniyân, dîbâce-i vücûh-ı muhaqikân, gülbin-i gülşen-i ma‘rifet, sîmurğ-ı kâf-ı kırbet, taht-nişîn-i nuşret, nûr-ı ‘uyûnu’l-kâmilîn maḥbûbu’l-vâsilîn baḥru’l- ‘avârif, şemsü’l-ma‘ârif-i çelebi Şemse’ d-dîn ‘Âbid isbağa’llâhü zıllehu hâzretleri şimdi kâ’im-i maḥâm ve şeyḥ ve imâm-ı vaḳt oldu. Ve kâffe-i mürîdân ve ‘âşıkânıñ gözleri cemâl-i hümayunlarıyla rûşendir.

3.5.8. Hazretiñ İhvân-ı Safası

«33» Zât-ı hazretleri ve ekâbir-i aqṭâb be ‘uyûn-ı ulu’l-elbâb olan şümûs-ı eflâk el-ma‘ârif ve nücûm ve burûcu’l-ḥaḳâ’ik ve şemere-i ağşân-ı eşcâru’l-ḳuds ve dürer-baḥâr-ı ma‘ârifü’l-ins Şelâḥa’d-dîn Emîr Zâhid ve Hüsâme’d-dîn Sultân Vâcid raḳıya’llâhu ‘aleyhim ecma‘în ḥazarâtı sünnet-i ecdâdı ḳâ’im tutup rüşd ve sebîl-ı hidâyeti cümle üzerine izhâr eylediler. Ehl-i cihâna vücûd-ı pür-cûd-ı şerîfleriyle mu‘âvenet-i tâmede bulunup şâdıḳlara derûn-ı mübârekleriyle ğayr-ı ḳâbil-i taḳrîr bir içmi’nân baḥş eylediler.

Haḳḳ celle ve ‘alâ hazretleri bu ‘uḳûd-ı baḥtiyârîyi ‘ibâd-ı sâ’ire için senelerce pâyidâr ve onların netâyic-i ṭayyibelerini ḳıyâmete ḳadar ber-ḳarâr buyursun.

(بحق محمد و اله ال طيبين ال طاهرين اجمعين) Ya Rabbi âmin.

3.5.9. Zikr-i Aşḫâb ve Ru’esâ-yı Mürîdân Raḥima’llâhu Te‘âlâ

«34» Allâh seni muvaffaḳ eylesin ma‘lûmuñ olsun ki Hudâvendigâr ḳaddesna’llâhu bisırruhu’l-muḳaddes hazretlerinin ḥâl-i ḥayâtında mürîdân ve ‘âşıkân lâ-yu‘ad idi. Velakin ehl-i şöḥbetten olup taḳrîb-i tâm ḥâşıl edenler ve riyâzet-i keşire çekip vücûd-ı varlığını fakr ve yokluk [144] potasında biñ defa‘a eriterek zâhiri maḥv ile dünyâyı arḳasına atanlar bu zümre idi ki zikr olunur: Çelebi Celâle’d-dîn Ferîdûn, Mevlânâ Sirâce’d-dîn Bayburtî, Bahâ’e’d-dîn Baḥrî, Faḥre’d-dîn Sivâsî, Evlâd-ı Müderris, Bektemür, Mevlânâ Şelâḥa’d-dîn Faḳih, Nizâme’d-dîn Haṭṭât, Mevlânâ ‘îzze’d-dîn Erzincanî, Mecidü’d-dîn Merâġî raḥmetu’llâhu ‘aleyhim ve raḳıya’llâhu ‘anhum:

«35» Hazret-i Hudâvendigârîñ âḥir vâḳtine erişip Çelebi Hüsâmu’l-Haḳḳ ve’d-dîn ve Sultân Veled ḳaddesa’llâhu sırrahümâ hazretlerinin ‘inâyetlerine mazḥar olarak ḥilâfetle mevsûm olanlardan birisi mevlânâ meliku’l-‘ârifîn, faḥru’l-muḥaḳḳikîn, kâmilu’l-ḥâl ve’l-ḳâl Mevlânâ ‘Alâ’e’d-dîn El-Amasî raḥmetu’llâhu ‘aleyh idi ki kendi zamânında zümre-i fuḳarânîñ şâḥib-ḳırânı ve cümle-i ‘uşşâḳın ḳâfile-sâlârı olup bir nefis-i ârâmide ve bir sîret-i pesendide ve bir şân-ı ‘âlî ve bir beyân-ı şâfi şâḥibi ve gönülleriñ maḥbûb ve maḳbûlü idi.

Ve mürīdān ḥaqqında bezl-i himmet edip her kimi ki şıdk ve şefā ile mümtāz tutarsa zümre-i şiddikāna vāşıl eyler idi.

«36» Bunun gibi Erzincān'da mu'kīm bulunan erkān-ı Mevlānā ve üstādımız ve şeyḥimiz, şem' -i cem' -i 'irfān, vāsıtu'l- 'aḳdu'l-etḳiyā, şāriḥ-i rumūz-ı daḳıḳ, şārib-i selsebīl-i taḥḳıḳ melekū'l-şifāt, maḳbūlū'l-evliyā, zübdetū'l-ezkiyā Ḥüsāmu'l-millet ve'd-dīn Ḥüseyn el-Mevlevī rahmetu'llāhu 'aleyh ḥazretleri Mūsā 'aleyhi's-selām gibi yed-i beyzāya ve Mesīḥ 'aleyhi's-selām gibi ihyā-yı mevtāya mālīk ve fezā'il-i mütenevvi' a-i resmīyede bī-nazīr-i cihān ve ḥaḳā'ıḳ ve daḳā'ıḳ-i dervīşānda bir baḥr-i bī-pāyān olup bī-ḡāye bir 'ilm ve bī-nihāye bir edeb ve 'ālī bir himmet şāḥibi idi. Ṭarīkat-i meşāyiḥe sa'y-i belīḡi olup ke's-i muḥabbet ve ḥaḳıḳatī çeşīde eylemiş idi.

Ve Ḥazret-i Sulṭān Veled beyyeza''llāhu ḡarretuhu onuñ ḥaqqında 'ināyet-i keşīre buyurup Erzincan'da kendilerine kā'im-i maḳām naşb etmiş ve icāzet-i 'ālī iḥsān eylemiştir. 'Aşāfir-i beyānı sefine-i aḳlāma ırkāb eylediḡi vāḳitlerde şāḥife-i sīmīn kırtāsı sevād-ı elmās-ı midād ile muṭarraz eder ve ma'ānī-i seb'a'l-meşānīyi²³⁸ ekālīl-i ḡarībe ve lā'ilī-i 'acībe ile mükellel kılar ki 'uḳūl-i rūḥānīyāna ḥayret vāḳi' olur. Riyāzāt-ı 'amīke icrā ile āsitāne-i ḥizmette oturmuş ve ḥaḳā'ıḳ ve ma'ārif faḳr-ı bir ṭarīḳ-i ta'līm o bilādın kāffe-i sekkānına rūşen kılip ehl-i faḳr-ı zeyne çekerek ḥalḳa-i evliyāya da'vet eylemiştir.

Temmetu Bi'avnillāh

[145] Ḥaṭā Şevāb Cedveli

Ḥaṭā	Şevāb	Şāḥife	Satır
İdi	didi	14	5
Münşir	münteşir	17	14

²³⁸ **Seb'al Mesānī:** Yedi āyetten meydāna gelen ve Kur'an-ı Kerīm'in ilk sūresi Fatiha'ya verilen ad. Kelime olarak "tekrarlana yedi āyet" anlamına gelir. Kur'an-ı Kerīm'de Fatiha için bu ad kullanılmıştır (Hicr/87). Bu husūsta tefsirlerde çeşitli rivāyetler vardır. Önce Mekke sonra Medine'de indirilmesi, Allah ile kul arasında tekrar edilmesi, her namāzda okunması vs. bunlardandır. Hatta yedi kay göḡe karışılık Fatiha'da yedi āyet olduḡunu söyleyen ālimler de vardır. Tasavvufa göre bu yedi āyetin yüzdeki yedi hattı (iki kaş, dört kirpik ve bir saç) karşıladığı söylenir. Pala, age, s.392

zār	pāzār	18	27
a‘lā	a‘lām	21	11
seniñiñ	seniñ	27	1
nā‘ahd	tā‘ahd	28	22
nāmını	nāmıñı	30	2
Nazargāh	naẓar	32	11
bebeḥ‘ab	bīḥ‘ab	37	5
ş-k-m	şafām	39	2
şufrā-y ay	şufrā-y	39	22
faqr ve	faqr	40	23
velen	evvelin	40	25
et-taḳvā	ḥuzūz et-taḳvā terk-i ḥuzūz	44	8
ḥezbe	cezbe	45	23
zeḥ‘ab	beḥ‘ab	46	20
vehm-i‘akl	vehm u‘akl	51	10
şete-i	küşte-i	52	9
kāmilen	kāmilān	55	23
ḥaqqı	ḥaḳ	57	16
iştirāk	iştirā	72	6
yedirdi	giydirdi	76	19

sür	sürer	77	4
zan ki	zân ki	81	8
cu	çü	86	27
bul	bu hâl	88	14
lemim	hilmim	88	20
şırr	şûret	92	6
müridden	mürîdlerden	92	12
r-k-b	hareket	92	18
luṭf-ı hudâ	luṭf-ı hudâ ile	99	22
hamâmda daḥi şu	hamâmda daḥi	102	1
râḥatsız ettiklerinden şu			
muḳrîlerinden	muḳarriblerinden	105	4
ḥ-k-t	ḥikmet	105	14
kendime	kendi	108	11

SONUÇ

Izırapla sahip olduğu şa'irlik istidâdı, özgün din anlayışı ve meşakkatle ulaştığı hikmet ve marifet nuruyla Mevlânâ; yüzyıllardır gönülleri aydınlatmakta ve insanlığa hep yol gösterici olmaktadır. Mevlânâ; Babası Sultânü'l- ulemâ Bahaeddin Veled dolayısıyla erken yaşlarda tasavvufî tanışmış ve muasırı olan büyük mütefekkir ve mutasavvıfların meclislerinde bulunmuş olmakla birlikte; temel İslâmî ilimlerde de iyi yetişmiş bir âlim, düşüncelerini titizlikle inşâ eden bir fikir işçisi, zarif manâlarla ve hakîkatle süslediği şiirleriyle gönüllerde derin izler bırakan ve bize sanki ötelere seslenen bir şair...

Hem yaşadığı dönemde hem de kendisinden sonra bilinen, sevilen ve takip edilen Mevlânâ; yaşadığı dönemi ve etrafındakileri dikkatle analiz eden iyi bir gözlemci, “gel” hitâbıyla insanlığı daima sırât-ı mustakîme dâvet eden bir uyarıcı ve tebliğcidir.

Kırk yıl boyunca kendisine sadakatle bağlı olan mürîdi; Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlâr tarafından keleme alınan hal tercümesi Mevlânâ hakkında bilgi veren en temel ve en güvenilir kaynaklardan biridir. Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlâr Mevlânâ'nın işâreti ve davetiyle kendisine intisâb etmiş ve uzun yıllar boyunca Mevlânâ'nın etrâfında bulunmuştur. Mevlânâ'dan her ne vâkî olmuş ise bizzat müşâhede ettiklerini ve güvenilir kaynaklardan tevâtüren işittiklerini kaleme alan Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlâr Sultân Veled hazretlerinin halifeliğinin ilk zamanlarına kadar yaşamış ve doksan altı yaşına ulaştığında vefât etmiştir.

Ahmed-i Sipehsâlâr; mezkûr risâlesini Sultan Veled hazretlerinin halifeliğinin ilk zamanlarına kadar bizzat kaleme almıştır. Kendisinden sonra ise risâle, Sipehsâlâr'ın, vefâtından evvel Sultân Veled'e götürerek onun güzel nazalarına talip ve tarikat halkasının

dairesine dâhil olmasını irâde ettiği oğlu Celâleddîn veya gene Mevlevî tarîkinden bir kimse tarafından tamamlanmıştır.

Ahmed-i Sipehsâlâr'ın bu risâlesi; Büyük Mevlânâ'nın soyu, babası Bahaeddin Veled'in Anadolu'ya göç etme nedenleri ve bu göç süreci, Selçuklu Sultânının Bahaeddin Veled'i karşılaması, Bahaeddin Veled ve etrâfındakilerin Konya'ya yerleşmeleri, Mevlânâ'nın mücâhede ve riyâzâtı, aşk ve istiğrâkı, namâzı, takvâsı, havf ve haşyeti, kerâmetleri, şiirle tekellüm buyurmalarının sebebi, kerâmet ve mucize arasındaki fark, evliya'ullahta meydana gelen hâl ve makâmın açıklanması, Mevlânâ'nın semâ buyurması ve semâ esnâsındaki hâlleri, Tebrizli Şems ile buluşmaları ve Mevlânâ'nın vefâtı ayrıca Mevlânâ'nın sohbet buyurduğu mutasavvıf dostları ve halîfeleri hakkında telif edilmiştir.

Sipehsâlâr'ın Fars dilinde kaleme aldığı bu risâlesi M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk tarafından [1331/1912] yılında Osmanlı Türkçesine tercüme edilmiştir. Teze konu olan risâle-i Sipehsâlâr tercümeleri bu çalışmada yeni Türk harflerine aktarılmış ve Prof. Dr. T. Yazıcı tarafından doğrudan günümüz Türkçesine yapılan Sipehsâlâr tercümesi de dikkate alınarak sözkünusu tercümeler muhteva ve dil ve üslup bakımından mukâyese edilmiştir.

Aralarında küçük farklılıklar olmakla beraber çoğunlukla paralel olan ve aynı yıl yapılan M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk tercümeleri günlük konuşma dilinden uzak, tamlamalı ve biraz süslü bir dille kaleme alınmıştır. Tercümelerin dili; hikâyeler ve olay örgüsü aktarımında sadeleşirken şahısların tanıtımında mutantan bir üslup tercih edilmiştir.

A. Avnî Konuk tercümeyle bir mukaddime ile başlar ve Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlâr ve risâlenin yazım süreci ve Mevlânâ ile ilgili yazılan diğer eserler hakkında bilgi verir. Metinde geçen beyitleri nazmen tercüme eden A. Avnî Konuk yer yer konu başlığı kullanmamış ve tercümeyle doğrudan devam etmiştir.

M. Bahârî Beytur tercümenin sonuna eklediği “Bir hasbihâl-i Dervîşâne” başlıklı yazısında belirttiğine göre Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî hakkında bir risâle kaleme almak husûsunda çok azim ve istek göstermiş fakat kendi yazdığı risâlenin yayınlanmasına fırsat bulamamıştır. Daha sonra Sipehsâlâr risâlesini tercüme eden. M. Bahârî Beytur; tercüme esnâsında risâlenin aslına sâdık kalmak için çabalamış ve metinde geçen tasavvufî anlam ve incelikleri ifâde edebilmek için yalnızca tasavvuf ıstılahlarını aynıyla kullanmakla kalmamış aynı zamanda şiirlerin tercümesi ve Mevlânâ'nın mücâhedesini, tasavvuf anlayışı, tasavvufa dair bazı meseleler anlatılırken ve diğer şahsiyetler hakkında tanımlamalar

yapılırken de Türkçe ifâdeler kullanmaktan kaçınmıştır. Türkçe'nin tasavvufî meseleleri ve ince manaları ifâde etmekte yetersiz olduğunu düşünen ve Türkçe'nin darlığından şikâyetlenen Beytur, Arapça ve Farsça sözcükleri kullanmaya mecbur kaldığını “Bir Hasbihâl-i Dervîşâne” başlıklı yazısında ifâde eder.

Prof. Dr. T. Yazıcı tercümesi ise sâde bir dille yapılmış ve mütercim dilimize yerleşmiş olan tasavvuf terimleri haricinde Arapça ve Farsça ifâdeler kullanmaktan kaçınmıştır.

Her üç tercümenin de birbirinden benzer veya farklı yönleri tespit edilmiş ve bu tespitler tezimizin mukâyese bölümünde belirtilmiştir.

KAYNAKÇA

- BEYTUR, M (2009). *Pîr Aşkına*, İstanbul: Timaş
- CÜRCÂNÎ, S (2014). *Ta'rîfât*, İstanbul: İstanbul
- DEVELİOĞLU, (1982) Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara: Aydın
- EFLÂKÎ, A (2011) *Âriflerin Menkıbeleri*, Çev. Tahsin YAZICI, İstanbul: Kabalcı
- FİRÜZANFER, B. (1997) *Mevlânâ Celâleddin*, Çev, Feridun Nafiz UZLUK, İstanbul: MEB
- KANAR, M (2010) *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Say
- ÖZEK, A. KARAMAN, H. TURGUT, A. ve ÇAĞRICI, M. (2003) *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamaları Meâli*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı
- PALA, İ (2010) *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı
- PARLATIR, İ (2009) *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı
- POLAT, S (Ed.). (2013) *Hadis Tarihi ve Usulü* Ankara: Saray
- SAMÎ, Ş (2017) *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı
- YAZICI, T (2011), *Mevlânâ ve Etrafındakiler*, İstanbul: Pinhan

LUGATÇE

A'lâm (A.) [اعلام]: 1.bayraklar. 2.özel isimler.

A'râz (A.) [اعراض]: belirtiler.

Adîde (A.) [عديده]: birçok.

Âferîde (F.) [أفريده]: yaratık, yaratılmış, mahluk.

Âgâh (F.) [آگاه]: haberdar.

Âgâz (F.) [آغاز]: 1.başlama. 2.başlangıç.

Ahrâ (A.) [أحرأ]: daha lââyık, münâsip,

Ahz (A.) [أخذ]: alma.

Akûr (A.) [أقور]: azgın, kudurmuş, saldırgan.

Alâim (A.) [علام]: işaretler, alametler.

Âlûde (F.) [ألوده]: bulanmış, bulaşmış.

Âmed (F.) [آمد]: gelme, geliş.

Amîk (A.) [عميق]: derin.

Âmîziş (F.) [أميزش]: geçiniş, uysallık

Ârâm (F.) [آرام]: 1.dinlenme. 2.yerleşme.

Ârâmiş (F.) [آرامش]: 1.dinlenme. 2.huzur.

Araz (A.) [عرض]: 1.işaret, belirti. 2.tesadüf.

Âstâne (F.) [آستانه] 1. eşik 2. payitaht. 3. büyük tekke. 4. Allah'a yakın kimselerin kabri. 5. merkez, -Osmanlı devletinin merkezi olması dolayısıyla- tahsîsen "İstanbul" mânâsına da gelir

Atâ (A.) [عطاء]: bağış, ihsan, bahşış.

Avâriz (A.) [عوارض]: 1.belalar. 2.engeller. 3.geçici vergi.

Ayş (A.) [عیش]: yaşama, keyif alma, gününü gün etme.

Bâ'is [باعث]: 1. sebebolan. 2. gönderen. 3. îcâbettiren.

Ba's (A.) [بعث]: diriliş.

Bâdî (A.) [بادی]: sebep olan, yol açan.

Bağteten (A.) [بغته]: ansızın, birdenbire.

Bahl (A.) [بحل]: cimrilik

Baîd (A.) [بعيد]: uzak.

Bâz (F.) [باز]: 1.tekrar. 2.açık. 3.doğan.

Behrever (F.) [بهروور]: hisse ve nasibini almış.

Besîm (A.) [بسيم]: güleç.

Beşâşet (A.) [بششت]: güler yüzlülük; güler yüz.

Beşûş (A.) [بشوش]: güleç.

Bevâ'is (A.) [بواعث]: bâis'in c. 1. Sebep olanlar 2. Gönderenler 3. İcâb ettirenler

Beyâbân (F.) [بيابان]: çöl.

Bezl (A.) [بذل]: bol bol verme, saçma.

Bîm (F.) [بیم]: korku.

Büzürg (F.) [بزرگ]: 1.büyük. 2.ulü.

Cahîm (A.) [جهيم]: cehennem, tamu.

Celâdet (A.) [جلادت]: yiğitlik.

Cezîre (A.) [جزيره]: ada.

Cû' (A.) [جوع]: açlık.

Cûd (A.) [جود]: cömertlik.

Cüdâ (F.) [جدا]: ayrı.

Dakâyık (A.) [دقائق]: 1.incelikler. 2.dakikalar.

Derc (A.) [درج]: içine alma, biriktirme.

Deycûr (A.) [ديجور]: çok karanlık.

Dırâz (F.) [دراز]: uzun.

Dirîğ (F.) [دریغ]: esirgeme.

Efrâz (F.) [افراز]: kaldıran, yükselten, [kelime firâz şeklinde de kullanılır].

Efrûhte (F.) [افروخته]: yanmış, tutuşmuş, parlamış, ışıktanmış, aydınlanmış.

Efsâl (A.) [افسال]: alçak, aşağılık kimseler.

Efvâh (A.) [افواه]: ağızlar.

Enbâz (F.) [انباذ]: ortak, eş.

Erzân (F.) [ارزان]: 1.ucuz. 2.yaraşır, layık.

Evâil (A.) [اوائل]: başlar, ilk günler.

Evc (A.) [وج]: doruk, zirve.

Evfak (A.) [وافق]: daha (en, pek, çok) muvafık, pek uygun.

Fâik (A.) [فائق]: üstün.

Fart (A.) [فرط]: aşırı, aşırılık.

Fehvâ (A.) [فحوا]: içerik.

Ferzend (F.) [فرزند]: evlat.

Fevâih (A.) [فوائه]: çiçek ve meyva kokulan, ["fevâyah" şeklinde de kullanılır].

Feyâfi (A.) [فيافي]: susuz çöller, sahralar.

Fürûzân (F.) [فروزان]: parlak.

Füsûn (F.) [فسون]: afsun, büyü.

Fûtûr (A.) [فتور]: 1.gevşeklik. 2.bıkkınlık.

Garam (A.) [غرام]: tutku, aşk.

Gavâyet (A.) [غايت]: azgınlık, hak yolundan sapma, kötü yola sapma.

Germâbe (F.) [گرمابه]: 1.hamam. 2.kaplıca.

Gırîv (F.) [گريو]: haykırış, çığlık.

Gûş (F.) [گوش]: kulak.

Güşâde(F.) [گشاده]: Açılmış, açık, ferah.

Hacâlet (A.) [خجالت]: utanma.

Haml (A.) [حمل]: 1.taşıma. 2.gebelik. 3.yükleme.

Hâşi' (A.) [حاشع]: alçakgönüllülük gösteren.

Havârik (A.) [خوارق]: harikalar.

Hâyîde (F.) [هاييده]: ağızda çiğnenmiş, ağızdan ağıza dolaşmış, bayat, köhne söz.

Hazîz (A.) [هضيض]: 1. mes'ud, mutlu. 2. hisse ve nasibi olan.

Hebût (A.) [هبوط]: iniş yer.

Hîn (A.) [حين]: zaman, vakit, esna.

Huzû' (A.) [خضوع] alçakgönüllülük, gönül alçaklığı.

Hürrem (F.) [خررم]: 1. şen, sevinçli, güler yüzlü, gönül açan; taze. 2. g. s. bir yazı stili.

İtlâ' (A.) [اتلاع]: bildirme, haberli kılma.

İ'tizâr (A.) [اعتذار]: Özür dileme, af isteme.

İbzâl (A.) [ايبدال]: esirgemeyip bol bol harcama ve bol kullanma.

îcâz (A.) [ايجاز]: veciz anlatma, özlü söyleme.

İclâl (A.) [اجلال]: ululama.

İctinâb (A.) [اجتتاب]: kaçınma, uzak durma, çekinme.

İ'dâd (A.) [اعداد]: hazırlama, hazırlanılma, geliştirme, geliştirilme.

İfâte (A.) [ايفاته]: fevt etme, kaybetme, elden çıkarma, çıkarılma.

İftikâr (A.) [افتكار]: yoksulluk çekme.

İhtirâm (A.) [احترام]: saygı duyma, hürmet etme.

İhtirâz (A.) [احتراز]: kaçınma, çekinme, uzak durma, geri durma.

İkâb (A.) [عقاب]: ceza.

İklîl (A.) [اكليل]: 1. taç. (bkz: efser). 2. bot. tüveyç fr. corolle. 3. tırnağın kenarını çevreleyen deri.

İltimâ' (A.) [التماس]: lem'alanma, parıldama.

İmâd (A.) [عماد]: direk.

İnbiâs (A.) [انبعاث]: 1. gönderilme. 2. meydana çıkma, ileri gelme. 3. dirilme, canlanma

İnfikâk (A.) [انفكاك]: ayrılış.

İnhitat (A.) [انحطاط]: çöküş, düşüş.

İnkirâz (A.) [انقراض]: çökme, tükeniş.

İntişâr (A.) [انتشار]: yayılma. 2. yayınlanma. 3. üreme.

İrtikâb (A.) [ارتكاب]: suç işleme.

Îsâl (A.) [ايصال] kavuşturma, ulaştırma.

Îsâr (A.) [إيثار]: 1. ikram; bahşış. 2. cömertlikle verme. 3. dökme, saçma, serpmeye. 4. kendi muhtaç olduğu halde bahşış verme. 5. seçme

İstiâne (A.) [استعانه]: yardım isteme.

İstibşâr (A.) [استبشار]: müjde alma, hayırlı bir haber alıp sevinme, ferahlama.

İsticâl (A.) [استعجال]: te'cîl edilmesini, sonraya bırakılmasını isteme.

İstifsâr [استفسار]: açıklama istemek.

İstiğnâ (A.) [استغنا]: 1. kimseye muhtaç olmama. 2. eyvallah etmeme.

İstiğrâk (A.) [استغراق]: 1. dalma, gömülme. 2. boğulma. 3. kendinden geçme.

İstihfâf (A.) [استخفاف]: hafife alma, küçümseme.

İstihkak (A.) [استحقاق]: 1. hak etme. 2. hak edilmiş şey.

İstihlâl (A.) [استهلال]: 1. helâl sayma. 2. helâllaşma. 3. helâl edilmesini isteme.

İttihâz (A.) [اتخاذ]: 1. alma. 2. kabul etme. 3. kullanma. 4. değerlendirme.

İttikâ (A.) [اتكا]: dayanma, yaslanma.

İttisâ (A.) [اتساع]: 1. genişlik. 2. genişleme.

İtyân (A.) [اتيان]: getirme.

İz'âf (A.) [اضعاف]: 1. zayıflatma, kuvvetini azaltma. 2. bir şeyin üstüne bir mislini zammetme.

İzdiyâd (A.) [ازدياد]: artış, çoğalma.

Jeng (F.) [ژنگ]: pas.

Kemterîn (F.) [کمترین]: 1. Çok aşağı ve bayağı, en aşağı. 2. Pek zavallı, çok hakir, âciz.

Keştî (F.) [کشتی]: gemi.

Ketm (A.) [کتم]: gizleme, saklama.

Kıbâb (A.) [قباب]: kubbeler.

Küdûret (A.) [كُدُورَة]: 1.bulanıklık. 2.tasa.

Künûz (A.) [كُنُوز]: hazineler.

Lâhûtî (A.) [لَا هَوْتِي]: ilahî.

Lâ-yezâl (A.) [يَزَال لَا]: zevalsiz, bitimsiz.

lem yezel (A.) [لَمْ يَزَل]: 1.yok olmaz, bâkî, kalıcı, ebedî. 2. Allah'ın sıfatlarından

Lübb (A.) [لُب]: öz.

Mağz (F.) [مَغْز]: 1.beyin. 2.iç, öz. 3.ilik.

Mahz (A.) [مَحْض]: sırf, sade, tam.

Mahzûl (A.) [مَخْذُول]: hor, hakir, perişan; rüsvâ

Makrun (A.) [مَقْرُون]: yakın.

Masûn (A.) [مَصُون]: korunmuş, saklanmış.

Masûn (A.) [مَصُون]: korunmuş, saklanmış.

Mebhût (A.) [مَبْهُوت]: şaşkın.

Mebnî (A.) [مَبْنَى]: 1.dayanan. 2.bina edilmiş.

Mecîd (A.) [مَجِيد]: ulu.

Mecrûh (A.) [مَجْرُوح]: yaralı.

Meftûh (A.) [مَفْتُوح]: 1.açık. 2.fethedilmiş. 3.fethalı

Melûf (A.) [مَأْلُوف]: alışık.

Memlû' (A.) [مَمْلُوع]: doldurulmuş, dolu.

Menâl (A.) [مَنَال]: 1. nail olunan, sahip olunan, ele geçirilen şey. 2. yetiştirme, nail olma

Mersûm (A.) [مَرْسُوم] 1. resmolunmuş, yazılmış, çizilmiş. 2. bahsi geçmiş, adı geçmiş (bkz: mezkûr). 3. [evvelce] Müslüman olmayan kimseler için "merkum" mânâsına kullanılan bir söz idi. 4. an'ane, gelenek

Mesdûd (A.) [مسدود]: kapalı, set çekili, tıkalı.

Meslûk (A.) [مسلوك]: 1. kaynamış. 2. suda kaynamış et

Meşâmm (A.) [مشام]: burun.

Mevkûf (A.) [موقوف]: vakfedilmiş.

Mevsuk (A.) [موثوق]: güvenilir, belgeye dayanan.

Mezbûr (A.) [مزبور]: anılan, belirtilen.

Mu'in (A.) [معين]: 1. iane eden, yardımcı. 2. yardımcı

Mu'tekif (A.) [معتكف]: 1. Bir köşeyeb çekilip ibâdetle uğraşan, kendini ibâdete veren (kimse). 2. Ramazan ayınca, camide ibâdete çekilen kimse.

Mu'âlece (A.) [معالج]: ilâç yapma, ilâç kullanma

Mu'arrâ (A.) [معري]: arınmış.

Muhasama (A.) [مخصمه]: Hasımlık, düşmanlık.

Muhât (A.) [محاط]: çevrili, kuşatılmış.

Mukayyed (A.) [مقيد]: 1.bağlı, zincire vurulmuş. 2.kayıtlı.

Muktedâ (A.) [مقتدا]: uyulan.

Muktezî (A.) [مقتضى]: gereken.

Murassa' (A.) [مرصع]: değerli taşlarla süslenmiş.

Mutâlebât (A.) [مطالبات]: istekler.

Mutâva't (A.) [مطاوعت]: baş eğme, boyun eğme, itaat.

Muttasîf (A.) [متتصف]: ittisâf eden, vasıflanan, kendisinde bir hal, bir sıfat, bir vasıf bulunan.

Muvâsalat (A.) [مواصلات]: varma, ulaşma.

Mübâdî (A.) [مبادى]: meydana çıkaran, ortaya koyan.

Mübdi' (A.) [مبدع]: yenilik getiren, yeni bir şey bulan.

Müberrâ (A.) [ممبرا]: Uzak tutlmuş, berî olmuş, kötülüklerden arınmış, temize çıkmış.

Mübtedi (A.) [مبتدى]: 1.başlayan. 2.ilkokula başlayan öğrenci.

Müctemi' (A.) [مجتمع]: derli toplu.

Müdânî (A.) [مدانى]: yakın eş, benzer.

Müfârekât (A.) [مفارقت]: Birbirinden ayrılma, uzaklaşma, ayrılık, infikak, bir mahali terk etme, talak.

Mülâhaza (A.) [ملاحظه]: 1. dikkatle bakma. 2. iyice düşünme. 3. düşünce.

Mümtezic (A.) [ممتاز]: 1.İmtizac eden, karışan; uyan, uygun. 2. Mec. Herkesle hoş geçinen, uyumlu.

Münbasit (A.) [منبست]: 1.Yayılan, etrafa saçılan, serilen. 2. Eğlenen, şenlenen, ferahlayan.

Mündefi' (A.) [مندفع]: indifa etmiş, geçmiş, atlatılmış, savuşturulmuş [hastalık, harb, sıkıntı v.b..].

Münteşir (A.) [منتشر]: yaygın.

Müstahîl (A.) [مستحيل]: Saçma, boş, değersiz.

Müstedâm (A) [مستدام]: 1. devamı istenilen. 2. devamlı, sürekli, sürüp giden, (bkz: bakî, dâim).

Müstehdî (A.) [مستهدى]: istihdâ eden, doğru yolu, hak olan Müslümanlık yolunu isteyen.

Müstehil (A.) [مستهل]: gönülleyen, helâllaşan.

Müstemi' (A.) [مستمع]: dinleyen, dinleyeci

Müstemir (A.) [مستمر]: 1.sürekli, devamlı, mûsır, muttasıl, bâkî, da'im. 2.Sağlam, kavi, metin, sâbit.

Müstenîr (A.) [مستنير]: nurlanan, aydınlanan, ışıldayan.

Müstevlî (A.) [مستولى]: 1. bir yeri istilâ eden, ele geçiren, egemenliği ve yönetimi altına alan. 2. Ortaliğa yayılan. 3. *hek*. Salgın (hastalık)

Müstevsik (A.) [مستوثق]: senet veya belge alan, belgelemek isteyen.

müşteheyât (A.) [مشتهيّات]: iştah açıcılar, lezzet verenler.

Müte'allık (A.) [متعلق]: 1 bağlı bulunan. 2. İlişkin, ilgili olan.

Mütegaddî (A.) [متعدى]: besleyen

Mütegayyir (A.) [متغير]: mütegayyir (a.s. gayr'den) 1. tagayyür eden, değişen, başkalaşan. 2. bozulmuş, bozuk.

Mütehallî (A.) [متحلى]: tahallî etmiş, süslenmiş, donanmış [maddî, manevî].

Müteneffir (A.) [متنفر]: müteneffir nefret eden, iğrenen, tiksinen.

Müterâkib (A.) [متراقمب]: 1. kiremit gibi bir biri üstüne binmiş olan. 2. ed. eski Arap aruzunda kullanılan beş kafiye türünden biri.

Mütesâvi (A.) [متساوى]: eşit.

Mütevârî(A.) [متوارى]: Gizli, örtülü

Müteẕâyid (A.) [متزايد]: artan, çoğalan.

Nâhiye (A.) [ناهيه]: 1.yan taraf, kenar, yan. 2. civar, çevre. 3.küçük yer; bölge

Nâsiye (A.) [ناصيه]: alın.

Nebe'ân (A.) [نبعان]: (Su) fışkıрма, çıkma, görünme

Nebîh, nebîhe (A.) [نبيه]: namlı, şerefli,

Necât (A.) [نجات]: kurtulma, kurtuluş,

Nefahât (A.) [نفحات]: 1. Esintiler. 2. Güzel kokular, râyihâlar

Nefîr (A.) [نفير]: boynuzdan yapılmış boru.

Nefö (A.) [نفخ]: 1. güzel kokunun yayılması. 2. rüzgâr esme.

Nevâhi (A.) [نواهی]: Yasaklar, engeller, men' edilmiş şeyler

Nîk (F.) [نیک]: iyi, güzel.

Nüdbe (A.) [ندبه]: Ölünün ardından toplu ağlaşma, mersiye yakma.

Penah (F.) [پناه]: sığınma.

Pervaz (F.) [پرواز]: 1.uçma. 2.saçak.

Perveriş-yâb (F.) [پرورش یاب]: 1. Beslenen, büyüyen 2. Eğitilen, terbiye gören, yetiştirilen.

Pesendîde (F.) [پسندیده] beğenilmiş, makbul.

Peymâ (F.) [پیما] yol alan, kateden, ölçen.

Pey-rev (F.) [پیرو]: İzleyen, takib eden, akasından giden, uyan.

Pîşgâh (F.) [پیشگاه]: 1.ön. 2.huzur.

Pîşvâ (F.) [پیشوا] önder, lider.

Râyât (A.) [رایات]: sancaklar.

Râyet (A.) [رایت]: sancak.

Revak (A.) [رواق]: 1.sundurma. 2.çardak.

Ru'ûnet (A.) [رعونت]: 1 Bönlük, sünepelik 2. Sıkıntılı durum.

Sabâvet (A.) [صباوت]: çocukluk.

Saht (F.) [سخت]: 1.çok. 2.katı. 3.şiddetli. 4.güç.

Sahv (A.) [صحو]: 1. ayılma, ayıklık, kendine gelme. 2. hastanın iyileşmesi. 3. tas. Sekr (kendinden geçme) hâlinin zıddı olup bîhudluk (kendinden geçme) hâlinden sonra his âlemine tekrar dönme.

sâim (A.) [صائم]: oruçlu.

Sâk (A.) [ساق]: 1.baldır. 2.sap.

Sâkıt (A.) [ساقط]: 1.düşük, düşük cenin. 2.düşen.

Sâmit (A. samt'dan)[صامت]: 1.sesi çıkmayan, susan, (bkz: sâkit). 2.sessiz, ses çıkarmaz, sağır. 3. cansız [mal]. 4. gr. sessiz harf, ünsüz, fr. consonne.

Savl (A.) [صول]: saldırış, atılış,

Savmaa (A.) [صومعه]: 1.manastır. 2.mabet.

Sereyân (A.) [سريان]: dağılma, yayılma,

Serfirâz (F.) [سرفراز]: başı yüce.

Sermed (F.) [سرمد] daimî, sürekli

Sezâ (F.) [سزا]: layık, yaraşır.

Su'ûd (A.) [سعود]: Kutsal sayılan yıldızlar.

Sünûhat (A.) [سنو حات]: akla gelenler, içe doğanlar.

Sütûde (F.) [ستوده]: övülmüş.

Şebâb (A.) [شباب]: gençlik.

Şekâvet (A.) [شقاوت]: haydutluk.

Şemme (A.) [شمه]: çok az.

Şikâr (F.) [شكار]: 1.av. 2.av hayvanı.

Şu'â (A.) [شعاع]: ışın.

Şürû (A.) [شروع]: başlama.

Tâbân (F.) [تابان]: parlak, aydınlık.

Tabh (A.) [طبخ]: pişirme.

Ta'cîn (A.) [تعجين]: Hamur yoğurma.

Ta'zîb (A.) [تعذيب]: Acı çektirme, eziyet verme.

Ta'yiş (A.) [پعییش]: Yedirme, besleme

Tahmîr (A.) [تخمير]: 1.mayalandırma. 2.yoğurma.

Takrîr (A.) [تقرير]: 1.yerleştirme 2.anlatma 3.önerge. 4.sağlama.

Taltif (A.) [تلطيف]: 1.ödüllendirme 2.gönlünü alma.

Tâlu (A.) [طالو]: 1. Yiğit, bahadır 2. Ulu, âli, uüksek

Taz'îf (A.) [تضعيف]: 1. İkiye katlama, iki kat artırma 2. Zayıf duruma getirme

Tarab (A.) [طرب] şenlik, neşelenme.

Tarassud (A.) [ترصد]: gözleme.

Târi (A.) [طارى]: 1. Arız olan, sonradan oluveren, birden bire ortaya çıkıveren. 2. Hesapta olmayan, öngörülmeven.

Tatvîl (A.) [تطويل]: uzatma.

Tatyîb (A.) [بطيب]: hoş etme, edilme, hoşlandırma, gönlünü hoş etme, gönül hoş edilme, iyi davranma.

Tavsîf (A.) [توصيف]: vasıflandırma, niteleme.

Tebyîn (A.) [تبين]: Ortaya koyma, açıkça anlatma, aşikâr kılma.

Tecerrüd (A.) [تجرد]: 1.bekarlık. 2.çıplaklık. 3.soyutlanma.

Tecmîlât (A.) [تجميلات]: Süsler

Tecri' (A.) [تجرع]: Suyu yudumla içme, yudum yudum içme.

Tefahhur (A.) [تفخر]: şişinme, övünme.

Tefahhus (A.) [تفحص]: derinlemesine araştırma.

Tehallûf (A.) [تخلف] uygunsuzluk, uymama.

Tekfîn (A.) [تكفين]: kefenleme.

Tekrîm (A.) [تكريم]: saygı gösterme.

Telâmîz (A.) [تلاميذ]: öğrenciler.

Telebbüs (A.) [تلبس]: giyinme.

Telehhüf (A.) [تلهف]: yanıp yakılma.

Telemmu' (A.) [تلمع]: ısıldama

Telzîz (A.) [تلذيز]: lezzetlendirme, tatlandırma, tatlandırılma.

Temessük (A.) [تمسك]: sımsıkı tutunmak, sarılmak.

Temhîd (A.) [تمهيد]: Serme, sunma, yayma, düzeltme, dizme

Tenâhi (A.) [تناهى]: Tükenme, bitme, nihâyete varma, hitam bulunma.

Terfîk (A.) [ترفيق]: 1. ayak uydurma. 2. arkadaş etme.

Tevâlî (A.) [توالى]: kesintisiz sürme, birbirini izleme.

Tevkîrât (A.) [توقيرات]: saygılar, ululamalar,

Tezâyüd (A.) [تزايد]: artma, çoğalma.

Tuğyân (A.) [طغيان]: 1.taşkınlık, azgınlık. 2.taşkın.

Tünd (F.) [تند]: 1.hızlı. 2. keskin. 3. acı. 3. şiddetli.

Türrehât (A.) [تهات]: saçma sapan sözler.

Ubûr (A.) [عبور]: geçiş.

Unfuvân (A.) [عنفوان]: gençlik dönemi.

Urûc (A.) [عروج]: yükselme, göklere ağma.

Üftâde (F.) [افتاده]: 1.düşmüş. 2.düşkün. 3. âşık. 4.zavallı.

Vâsi' (A.) [واسع]: 1.geniş. 2.yaygın. 3.kapsamlı. 4.enli. 5.bol.

Vezân (F.) [وزان]: esen.

Vüsêat (A.) [وسعت]: 1. genişlik, boluk, rahatlık 2. ekonomik güç ve rahatlık, para durumu
3. Elverişli durum, fırsat

Yesâr (A.) [يسار]: sol, sol taraf.

Yubûset (A.) [ييوست]: kuruluk.

Zalâm (A.) [ظلام] karanlık.

Zânû (F.) [زانو]: diz.

Zimâm (A.) [زمام]: yular.

TIPKIBASIM